DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

EMANET ve EHLİYET

İSLÂM İLMİHALİ

YUSUF KERİMOĞLU

1

ölçü yayınları

Düzenleyen:bilginDK
2018-07-08

Kemal Bilgin
14-9-88

YUSUF KERİMOĞLU

Emanet ve Ehliyet
(İslâm İlmihali)

BİRİNCİ CİLT

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ölçü yayınları: 11
İnceleme-Araştırma: 8/1.

Birinci Basım: 1985

ÖLÇÜ YAYINLARI
Hacıbayram Cad. Eti Sok. NO: 12 ANKARA
Tel. 11 90 69.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ... 13

TAKDİM ... 15

ÖNSÖZ ... 17

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER ... 25

- İlim nedir? ... 29
- İlimlerin sınıflandırılması ... 30
- İslâm Fıkhı'nın kaynakları ... 32
- Kitap ... 34
- Sünnet ... 36
- İcma-i Ümmet ... 39
- Kıyas-ı Fûkaha ... 41
- Diğer kaynaklar ... 43
- İçtihad'ın mahiyeti ... 45
- Müctehidlerin tabakları ... 48
- İctiha'da muktedir olmayan fukahanın tabakaları ... 50
- «Hakkı Tesbit, Batılı İptal» mücadelesi ... 51
- İtikadi mezheplerin teşekkülü ve tasnifi ... 53

İKİNCİ BÖLÜM

TEVHİD VE SIFAT İLMİ ... 57

- Din'in Tarifi ... 59
- Dinlerin sınıflandırılması ... 60

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- ... 64
- İman Nedir? ... 65
- İmanın Rükünleri ... 66
- İman ile amel arasındaki münasebet ... 68
- İmanın sahih ve kabule şayan olmasının şartları ... 69
- İman ve İslâm ... 71
- İcmali ve Tafsili İman ... 72
- Allahü Teala (cc)'ya ve sıfatlarına iman ... 81
- Peygamberlere İman ... 85
- Peygamberan-ı kiram'ın sıfatları ... 89
- Meleklere iman ... 90
- Cin'lerin mahiyeti ... 92
- Kitaplara İman ... 94
- Vahyin manası ve mahiyeti ... 95
- Ahirete iman ... 95
- Kıyametin mahiyeti ve âlâmetleri ... 97
- Ahiret hayatına aid hadiseler ... 99
- Kaza ve Kadere İman ... 99
- İnsanın fiilleri ve irade ... 101
- İmamet (Ulû'lemr) Meselesi ... 106
- İnsanı küfre düşüren haller ... 107
- Mürted ile kafir arasındaki fark ... 108
- İnsanı küfre düşüren fiiller ... 110
- İnsanı küfre düşüren sözler ... 114
- Diğer konular ...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMİZLİK ... 119

- İbadet Nedir? ... 121
- İbadetin müddeti ve dereceleri ... 122
- Teklife muhatab olmak ... 124
- Mükellef olan kimsenin fiilleri ... 124
- Azimet ve Ruhsat ... 129
- Taharet Bahsi ... 132
- Abdest üzerine ... 134
- Abdestin farzları ... 134
- Abdestin sünnetleri ... 136
- Abdestin edebleri ... 141
- Abdestin mekruhları ... 144
- Abdesti bozan şeyler ... 145

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Abdestin çeşitleri ... 147
- Gusül Nedir ? ... 148
- Gusülün farzları ... 149
- Gusülün sünnetleri ... 150
- Gusül abdestini icab ettiren haller ... 151
- Gusül abdestinin çeşitleri ... 152
- Gusül abdesti ile ilgili diğer meseleler ... 153
- Sular ve Hükümleri ... 154
- Suların tasnifi ... 155
- Kendileriyle abdest ve gusül caiz olmayan Sular ... 158
- Artık sularla ilgili meseleler ... 159
- Teyemmüm nedir ? ... 160
- Teyyemmüm'ün sıhhat şartları ... 161
- Teyemmüm'ün rükünleri ... 162
- Teyemmüm nasıl yapılır ? ... 163
- Teyemmümü bozan şeyler ... 164
- Teyemmümle ilgili çeşitli meseleler ... 164
- Mest'ler üzerine mesh yapmak ... 166
- Mest'ler üzerine meshin caiz olmasının şartları ... 167
- Mest'ler üzerine mesh nasıl yapılır? ... 168
- Meshi bozan şeyler ... 169
- Sargılar üzerine mesh etmek ... 170
- Kadınlara mahsus haller ... 171
- Hayız'ın tarifi ve müddeti ... 172
- Hayız'la ilgili meseleler ... 173
- Nifas'ın tarifi ve müddeti ... 174
- İstihaze'nin tarifi ... 175
- Hayız ve Nifas hakkında müşterek olan sekiz hüküm ... 176
- Özür sahibinin hükmü ... 178
- Necasetler ve onların temizlenmesi ... 179
- Hakiki necasetin kısımları ... 180
- İstinca (Hacetlerden temizlenme) ... 181

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEVHİD MÜCADELESİNİN TEMEL DİREĞİ: NAMAZ ... 187

- Namaz vakitleri ... 190
- Namazı vaktinde edâ etmenin önemi ... 192
- Müstehâb olan vakitler ... 193
- Mekruh olan vakitler ... 196

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Cem'i takdim ve Cem'i tehir ... 196
- Ezan-ı Muhammedi'nin meşrû kılınması ... 179
- Müezzinde aranan vasıflar ... 199
- Ezan'ın vasıfları ... 200
- Ezan ile ilgili diğer meseleler ... 201
- Müezzine icabet etmek ... 203
- Namazın şartları ... 204
- Namazın sıfatları ... 208
- Namazın vacibleri ... 218
- Namazın sünnetleri ... 220
- Namazın edebleri ... 220
- Namazın keyfiyeti (Namaz nasıl kılınır?) ... 221
- Namaz'larda Kur'an-ı Kerim okumak ... 225
- Kur'an-ı Kerim okurken hata etmek (Zelle-i Kari). ... 228
- İMAMET-İ KUBRA VE İMAMET-İ SUĞRA NEDİR ? ... 229
- Cemaat'in hükmü ... 231
- İmamda bulunması gereken vasıflar ... 233
- İmamete kim daha lâyıktır ? ... 234
- İmamete geçirilmesi mekruh olan kimseler ... 236
- İmametle ilgili diğer meseleler ... 238
- Namaz'da erkeklerle-kadınların bir hizada bulunması ... 241
- İktida'yi (İmama uymayı) ortadan kaldıran durumlar ... 242
- Namaz içerisinde imama tabi olunmayan yerler ... 243
- İktida ile ilgili diğer meseleler ... 244
- Namazı edâ ederken hades'in vaki olması ... 247
- Namazı bozan haller ... 249
- Namazı bozan sözler ve fiiller ... 251
- Namaz için sütre dikmek ... 257
- Namazın mekruhları ... 258
- Namazın mekruhları ile ilgili diğer meseleler ... 265
- Mescidlerle ilgili bazı hükümler ... 267
- Vitir namazı ... 273
- Vitir namazı ile ilgili diğer meseleler ... 278
- Nafile namazlar ... 279
- Teravih namazı ... 290
- Kazaya kalan namazlar ... 292
- Iskat-ı Salat ... 295
- Sehiv secdesi ... 297
- Tilâvet secdesi ... 298
- Hasta olan mükellef namazını nasıl edâ eder ... 300

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Sefer halinde olan mükellef namazını nasıl edâ eder 303
- Cum'a Namazı 308
- Cum'a Namazı kimlere farzdır ? 309
- Cum'a Namazının edâsının şartları 311
- Hutbe'nin farzları 316
- Hutbenin sünnetleri 317
- Zuhr-i Ahire meselesi 317
- Cum'a Namazı ile ilgili diğer meseleler 320
- Bayram namazları 322
- Teşrik günlerinde alınan tekbirler 327
- Güneş tutulduğu zaman kılınan namaz (Küsûf Namazı) 330
- Ay tutulduğu zaman kılınan namaz (Hüsûf Namazı) 331
- İstiska (Yağmur Duası) 332
- Düşman karşısında kılınan «Havf» namazı 333
- Cenazeler babı 335
- Ölüme hazırlanma 336
- Ölü'yü yıkamak 337
- Ölü'nün kefenlenmesi 339
- Cenaze Namazı 341
- Kimlerin cenaze namazı kılınmaz 342
- Cenaze Namazı'nın kimler tarafından kıldırılması gerekir 342
- Cenaze Namazı nasıl kılınır ? 343
- Cenaze'nin taşınması ve Defin etmek 345
- Ta'ziye'de bulunmak 347
- Mezar Ziyareti 349
- Şehid'in tarifi ve hükmü 349

BEŞİNCİ BÖLÜM :

- CİHAD VE SİYER 353
- Emanet'in tabii sonucu : Cihad 355
- Cihad'ın sebebi nedir ? 357
- İkrahla «İslâm'a Davet» olunmaz 359
- Cihad'ın Keyfiyeti (Cihad ibadeti nasıl edâ edilir?) 361
- Ribat ve Murabıt 365
- Darû'l İslâm ve Darû'l Harb 366
- Darû'l İslâm'ın, Darû'l Harbe dönüşmesi 369
- Darû'l Harb'in, Darû'l İslâm'a dönüşmesi 372
- Cihad'ın teşri merhaleleri 373

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Hicret'in mahiyeti ... 385
- Medine'de Silâhlı Mücadele «farz» kılınıyor ... 389
- Cihad kimlere farz değildir ? ... 391
- İstilâ anında durum ... 393
- Düşmanla sulh yapmak ... 394
- Kimler eman verebilir ? ... 395
- Kazancın en efdali ve en temizi: Ganimet ... 396
- Cihad'la ilgili diğer meseleler ... 398

ALTINCI BÖLÜM :

- ORUÇ ... 403
- Oruç'un tarifi ve önemi ... 403
- Oruc'un şartları ... 405
- Oruç'un vakti ... 406
- Sahura kalkmak ... 407
- Kaç çeşit oruç vardır ? ... 408
- «Rüyet-i Hilâl» meselesi ... 408
- Şek (Şüphe) gününde oruç tutulur mu ? ... 411
- Oruç tutmanın mekruh olduğu günler ... 412
- Oruc'u kasden terketmenin hükmü ... 413
- İftar ve iftar duası ... 414
- Neler orucu bozmaz ? ... 414
- Orucu bozan ve keffareti gerektiren hususlar ... 417
- İlâç kullanmanın hükmü ... 418
- Orucu bozan ve sadece kazayı gerektiren hususlar ... 419
- Oruc tutmamayı mübah kılan özürler ... 421
- Fidye'nin hükmü ve miktarı ... 425
- Oruc'la ilgili diğer meseleler ... 426
- Kadir gecesini aramanın hükmü ... 428
- Keffaret nedir ? ... 429
- Nezr'in (Adak'ın) tarifi ve hükmü ... 430
- İ'tikâf'ın manası ve çeşitleri ... 431
- İ'tikâf'ın şart ve rükünleri ... 432
- Neler i'tikâfı bozar ?... ... 433
- İ'tikâfla ilgili diğer meseleler ... 434

YEDİNCİ BÖLÜM

- ZEKÂT ... 437

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Zekât'ın manası ve önemi ... 439
- Zekât'ın vücûbunun şartları ... 441
- Müslüman olmak ... 442
- Hürriyet ... 442
- Akıl ve Bülûğ ... 443
- Nisab miktarı mala sahip olmak ... 443
- Mala tam malik olmak ... 443
- «Havaic-i Asliye»den fazla mal ... 444
- Borçlu olmamak ... 444
- Nisab'ın nami (Üreyici) olması ... 444
- «Havelanü'l Havl» (Üzerinden bir yıl geçmesi) ... 445
- Zekât ibadeti nasıl edâ edilir ? ... 446
- Amil'de (Zekât Memurunda) aranan vasıflar ... 447
- Zekât ile vergi arasındaki fark ... 449
- Zekât kimlere verilir ? ... 451
- Zekât vermenin caiz olmadığı yerler ... 456
- Hangi mallar zekâta tabidir ? ... 460
- Saime'lerin (Otlak hayvanlarının) zekâtı ... 461
- Koyun ve keçilerin (Ganem'in) zekâtı ... 461
- Sığır ve Camus'un (Bakar'ın) zekâtı ... 462
- Develerin zekâtı ... 463
- Diğer hayvanların durumu ... 464
- Altın ve Gümüş'ün zekâtı ... 465
- Ticaret mallarının (Uruz'un) zekâtı ... 467
- Madenlerin ve Definelerin (Rıkaz'ın) zekâtı ... 468
- Zirai mahsullerin ve meyvaların zekâtı (Öşür) ... 470
- «Beytü'l-Mal»in gelirleri ve sarf yerleri ... 474
- Sadaka-ı Fıtr'ın mahiyeti ... 476
- Vücûbunun şartları ... 476
- Sadaka-ı Fıtr'ın edâsının vakti ... 477
- Sadaka-ı Fıtr'ın miktarı ... 479

SEKİZİNCİ BÖLÜM (HACC) ... 481

- Haccın tarifi ve önemi ... 483
- Haccın vücûbunun şartları ... 487
- Müslüman olmak ... 487
- Akıllı olmak ... 487
- Hürriyet ... 488
- Haccın farz olduğunu bilmek ... 488
- Bulûğa ermiş olmak ... 488

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Vakit ... 489
- Nakil vasıtasının ve masrafları temine gücün yetmesi ... 489
- Haccın edâsının şartları ... 490
- Bedenen salim ve sıhhatli olmak ... 490
- Yol emniyetinin bulunması ... 491
- Hapsedilmemiş olmak ... 492
- Kadın'ın mahreminin veya kocasının bulunması ... 492
- İddet içinde olmamak ... 495
- Haccın edâsının sahih olmasının şartları ... 495
- Haccın farzları ... 495
- Haccın vacibleri ... 496
- Haccın sünnetleri ... 497
- Haccın edebleri ... 497
- Mikatlar (İhram'a girme yerleri) ... 499
- İhram'a girmek ... 501
- İhram'a giren kimsenin dikkat edeceği hususlar ... 504
- Hacc ibadeti nasıl edâ edilir ... 507
- Hacc-ı Kıran ... 524
- Hacc-ı Temettü ... 526
- Umre'nin mahiyeti ve hükmü ... 528
- Hacc ve Umre için ihram'a giren kimsenin cinayetleri ... 530
- İhsar (Hacc'dan menedilmek veya geri kalmak) ... 548
- Kendi yerine başkasını hacca göndermek ... 550
- Haccı vasiyyet etmek ... 552
- «Hedy'in» tarifi ve mahiyeti ... 553
- Resûl-i Ekrem (SAV)'in kabrini ziyaret etmek ... 554

KURBAN'IN TARİFİ VE MAHİYETİ ... 561

- Kurban kesmek kimlere vacibtir? ... 564
- Kurban'ın edâsının şartı ve hükmü ... 564
- Hangi hayvanlar kurban olarak kesilebilir ? ... 565
- Kurban'da bulunması gereken vasıflar ... 566
- Kurban'ın eti ve derisi ... 568
- Kurban ile ilgili diğer meseleler ... 569
- Birinci Cildin Fihristi ... 571
- 1) Sûre ve Ayeti Kerimelerin Fihristi ... 571
- 2) Istılahların Fihristi ... 574

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KISALTMALAR

(C.C.) : **Celle Celâlühû**
Allahü Teala'nın ism-i celâli işitildiği zaman ta'zim niyetiyle söylenir.

(S.A.V.) : **Sallallahû Aleyhi ve Sellem.**
Peygamberimiz efendimizin ism-i şerifi işitildiği zaman «Allahü Teala (cc) O'na salât etsin, şanını yüceltsin, selâm ve selâmet versin» mealinde edilen duadır.

(R.A.) : **Radiyâllahû Anh.**
Sahabe-i Kiram'dan bir erkek zat-ı muhteremin ismi işitildiği zaman: «Allahü Teala (cc) ondan razı olsun manasına söylenen bir duadır. İki sahabe-i Kiram anılırsa: (R. Anhuma), ikiden çok Sahabe-i güzin anılırsa (R. Anhûm) demek icabeder.

(R. Anha) : **Radiyellahû Anha.**
Hz. Peygamber (SAV)'in pak zevceleri, yani mü'minlerin anneleri anılınca «Allah (cc) O'ndan razı olsun» manasına söylenen duadır. Bütün kadın sahabiyye için aynı dua yapılır. İki sahabiyye bir arada anılırsa (R. Anhûma), ikiden fazlası bir arada anılırsa (R. Anhünne) demek gerekir.

(Rh.A) : **Rahmetûllahi Aleyh.**
Vefat etmiş bir mü'minin ismi işitildiğinde: «Allahü Teala (cc)'nın rahmeti onun üzerine olsun» manasına duadır. Müctehid imamlar ve evliya-i kiram anılırken mutlaka kullanılmalıdır. Tağuti güçlere karşı cihad eden ve Allahû Teala (cc)'nın dininin galib gelmesi için şehadete razı olan mü'minlerin adı anılınca, asla unutulmamalıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(Hz.) : Hazretl..
Başta sahabe-i Kiram olmak üzere, mü'minlerin büyükleri için hürmet manasına kullanılır.

(Bk.) : Bakınız

(b.) : Bin, İbn, oğul manasına kullanılır.

(bint.) : Kız.

(C :) : Cild veya cüz.

(Sh.) : Sahife.

(Had. NO :) : Hadis numarası.

(Md.) : Madde.

(İst.) : İstanbul.

(Ank.) : Ankara.

(A.g.e.) : Adı geçen eser.

(A.e.) : Aynı eser.

(T.y.) : Baskı tarihi yok.

(v.d.) : Ve devamı.

(Cev :) : Çeviren, terceme eden.

(vs.) : Ve saire.

(vb.) : ve bunun gibi

(Krş) : Karşılaştırınız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TAKDİM

Hamd; Alemlerin Rabbı, Rahman ve Rahim, din gününün sahibi olan Allahü Teala (cc)'ya. Salât ve Selâm; Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Efendimize, temiz Ehl-i Beyti'ne ve Ashabına olsun!.. Hz. Adem (as)'den günümüze kadar; Tağuti güçlere karşı cihad eden ve Allahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak gayretiyle şehadete koşan bütün mü'minlere dua ederiz!.. Amellerimizin bidayeti ve nihayeti; verdiği ni'metleri saymaktan bile acze düştüğümüz Allahü Teala (cc)'ya hamdetmektir.

Kur'an-ı Kerim'de: **«Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı hakikatin şahidleri olasınız, bu peygamber de sizin üzerinize tam bir şahid olsun diye...»** (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de geçen «Ümmeten vasata» (Vasat ümmet) tabirinin; **«Adil ümmet»** manasına geldiğini, bizzat Resûl-i Ekrem (SAV) haber vermiştir. (2) İmam-ı Şafii (rh.a) «Adalet» mefhumunu izah ederken: **«Adalet'ten murad; Allahü Teala (cc)'nın emrine uygun şekilde amelde bulunmaktır»** (3) hükmünü zikrediyor. Malûm olduğu üzere «Adalet'in» zıddı; zülümdür. Yeryüzünde heva ve heveslerine kapılarak; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere karşı ayaklanan (Tuğyan eden) her gücün tek ismi vardır: Tağuti.. Hz. Adem (as)'dan itibaren bütün Peygamberler insanları;

---

(1) **El Bakara Sûresi : 143.**

(2) **İmam-ı Kurtubi-El Camiû Li Ahkami'l Kur'an-Kahire : 1967 (3 Bsm) C : 2 Sh : 156, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut : 1969 D. Marife neşri C : 1 Sh : 191.**

(3) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire : 1979 (2 Bsm) A. M. Şakir (thk) Sh : 25 Md : 71**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tağuti güçlere karşı cihad etmeye devam etmişlerdir. Tevhid mücadelesinin temeli budur. Nitekim Allahü Teala (cc):» «Andolsun ki biz her kavme: «Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının» diye (tebliğat yapması için) bir peygamber göndermişizdir» (4) hükmünü beyan buyurmuştur. Bütün peygamberler insanları «Tevhid Akıdesine» davet etmişler ve karşılığında hiçbir ücret talebinde bulunmamışlardır. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Efendimiz (SAV): «Peygamberler babaları bir kardeşler gibidirler, dinleri birdir» (5) buyurmuştur. İnsanlar; birbirlerine olan kinleri ve hased'leri sebebiyle, fırklara bölünmüşlerdir.

Allahü Teala (cc)'nın mülkünde, O'nun verdiği rızıklarla hayatını devam ettiren her insan; İslâm ahkâmına teslim olmak borcundadır. Ancak bunun gerçekleşmesi; insanın lehinde ve aleyhindeki hükümleri bilmesiyle mümkün olur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «İlim taleb edilip öğrenilmesi, her mü'min erkek ve kadın üzerine farzdır» (6) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle her mü'min; içinde bulunduğu hal ile ilgili ilimleri öğrenmek zorundadır. İşte bu noktada karşımıza «Farz-ı Ayn» ilimler çıkmaktadır. «İlmühal» tabiri; «insanın içinde bulunduğu halin ilmi» manasınadır. Tağuti güçlerin; islâm topraklarını kan ve zulümle istilâ etmelerinden sonra, insanın içinde bulunduğu hallerde değişiklikler olmuştur. İşte bu eserin hazırlanması ve yayınlanması; «Ehliyet» sahibi mü'minlere, Allahü Teala (cc)'nın yüklediği «Emanet'in» hatırlatılması içindir. «Emâniet ve Ehliyet» isminin konulmasının sebebi de, budur. «Onbeş» bölümden meydana gelecek eserin; ilk sekiz bölümü «Birinci Cildi», kalan yedi bölümü de «İkinci Cildi» meydana getirmektedir. En kısa süre içerisinde «İkinci Cildi» de; yayınlamaya gayret edeceğiz. Şurası muhakkaktır ki; mü'minin niyeti, amelinden daha hayırlıdır. Zira «Niyyet'te» ihlâs sözkonusudur. Salih bir niyyetle; yeryüzü müstekbirlerine karşı cihad etme gayretinde olan mü'minler birbirlerinin kardeşleridir. Elbette birbirlerinin hatalarının; İslâmi usûllere riayet ederek telâfi etmeye gayret edeceklerdir. Tağuti güçlerle işbirliği yapan ve onların iktidarlarını, İslâm dinini istismar ederek ayakta tutmaya çalışan «Bel'am» tipli kimseler; mü'minlerin en büyük düşmanlarıdır. Tağut'un, Belâm'ın ve Hased ehlinin şerrinden Allahü Teala (cc)'ya sığınınız. Amellerimizin başı ve sonu Allahü Teala (cc)'ya hamdetmektir.

ÖLÇÜ YAYINLARI

---

(4) En Nahl Sûresi : 36.

(5) Sahih-i Buhari-İst : 1401 Çağrı Yay, K. Sitte Serisi C : 4 Sh : 142 K. Enbiya: 48.

(6) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: C : 1 Sh: 2, Ayrıca El Aclûni-Keşfü'l Hefa-Beyrut: 1351-52 C : 2 Sh : 43 Had. No: 1065.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين
والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله أجمعين

ÖNSÖZ

Yirminci Yüzyılın başlarında; islâm topraklarının, emperyalist kafirlerin istilâsına uğradığı bilinmektedir. Şirke ve zulme dayanan ideolojik hareketler; yapılarının gereği olarak «Cahiliye» hayatını gündeme sokmuşlardır. Dikkat edilirse; insanların heva ve heveslerinden kaynaklanan, itikadi ve ameli teoriler, hayata hakim olma mücadelesi vermektedirler, Her ideoloji kup-kuru bir zan'dır, «Hakikatle» hiçbir ilgisi yoktur. Şöyle ki; insanların kavrama ve öğrenme kabiliyetleri birbirinden farklıdır. Bir insanın aklı ile tesbit ettiği ve «Tek kurtuluş yolu» olarak sunduğu teorileri, diğer bir insan tamamen «Saçma» olarak nitelendirebilir. Hatta insanın akli melekelerini işletmeyip; hakikati bulmada, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt etmede, gaflete düşmesi de mümkündür. Şehvetlerinin peşinde koşan insanlar; sihirli bir yalanın çevresinde ittifak edebilirler. Esasen bütün bu ihtimaller olmasaydı; aklı ile hareket eden ve «Hakikati bulduğunu» ilân eden her insana inanmamız zaruri olurdu. Halbuki görünen odur ki, her insan aklını beğenmekte, tesbit ettiğini zannettiği doğrular dışında kalan herşeyi reddetmektedir. İlim adamlarının; insanların bütün meselelerini bilmeleri ve bunlara çözüm getirmeleri de mümkün değildir. Zira ilim adamları da insandır ve içinde yaşadıkları toplumun inançlarıyla şartlandırılmışlardır. Esasen toplumun «Resmi İdeolojisiyle» uzlaşmayan ilim adamları, değişik vasıtalarla (Hapis, tehdit, iftira vs..) susturulurlar.

İnsanların bütün imkanlarını birleştirip; hakikati bulabileceklerini kabul etsek dahi (Ki bu mümkün değildir), Allahü Teala (cc)'nın peygamberler göndererek hakikati tebliğ ettirmesinin, bir lütûf olduğunu kabul etmek zorundayız. Kur'an-ı Kerim'de; «Andolsun size kendi içinizden öyle bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minleri cidden esirgeyici ve bağışlayıcıdır o». (1) hükmü beyan buyurulmuştur. İnsanlara peygamber gönderilmesinin sebeblerinden birisi; içinde bulundukları sıkıntıların ortadan kaldırılması, dünya'da ve ahirette kurtulacakları yolun mahiyetinin tebliğ edilmesidir. Sadrüddin Taftazani: «Allahü Teala (cc) dünya ve din işleriyle ilgili olarak ihtiyaç duydukları hususları açıklasınlar diye insanlara peygamberler göndermiştir» (2) buyurmaktadır. Ayrıca insanların; «-Bizi Allahü Teala (cc)'ya iman etmeye ve sadece O'na kulluğa davet olmadı» şeklinde mazeret beyan etme haklarının olmaması da esastır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:» **(Biz) Peygamberler (i rahmet) müjdecileri ve azab habercileri olarak gönderdik. Ta ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (bizi imana çağıran olmadı diye) bir bahaneleri olmasın. Allah mutlaka galibtir, yeğane hüküm ve hikmet sahibidir.»** (3) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i kerime'de; **«Senin rabbin memleketlerin ana merkez (ler) ine; karşılarında ayetlerimizi okuyacak bir peygamber gönderinceye kadar, o memleketleri helâk edici değildir ve biz ahalisi zalim olan memleketlerden başkasını helâk edici değiliz»** (4) buyurulmuştur. Adalet; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre amel etmektir Zıddı olan «Zulüm» ise; insanın heva ve heveslerinden kaynaklanan hükümlere tabi olmasıdır.

YERYÜZÜNDE ALLAH (CC)'IN HALİFESİ: İNSAN

Allahü Teala (cc) gerek kendi hukuku, gerek yaratmış olduğu canlıların hukukunu muhafaza etmek üzere, insanı yaratmıştır. İnsanın yeryüzünde Allahü Teala (cc)'nın emirlerini tebliğ ve infaza memur kılındığı bilinmektedir. Ayrıca kat'i nass'la sabittir ki; insan yeryüzünde Allahü Teala (cc)'nın halifesi makamındadır. (5) Meselenin daha iyi kavranabilmesi için, «Ruhlar Aleminde» gerçekleşen misak olayını dikkate almak mecburiyetindeyiz. Kur'an-ı Kerim'de: **«Hatırla ki Rabbin, adem oğullarının sül-**

---

(1) **Et Tevbe Sûresi : 128.**
(2) **Sadrüddin Teftazani-Şerhü'l Akaid-İst : 1980 Dergah Yay. Sh : 294.**
(3) **En Nisâ Sûresi : 165.**
(4) **El Kasas Sûresi : 59.**
(5) **Mecmuatu't Tefasir-İst : 1978 Çağrı Yay. C : 1 Sh : 101-102. (El Bakara Sûresi : 30, 31. nci ayetlerin tefsirine müracaat)**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bünden zurriyetlerini çıkarıp, kendilerini nefislerine şehid tutmuş,: «-Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» (demişti). Onlar da; «-Evet Rabbimizsin, şahid olduk» demişlerdi. (İşte bu şahidlendirme) Kıyamet günü: «-Bizim bundan haberimiz yoktu» demememiz içindir. Yahûd: «-Daha evvel atalarımız (Allah'a) şirk koşmuştu. Biz de onların adından gelen (Atalarının izinden ayrılmayan) bir nesiliz. Şimdi o batılı kuranların işlediği (günahlar) yüzünden bizi helâk mı edeceksin?» demememiz içindi» (6) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm ûleması: «Ruhlar aleminde gerçekleşen «Misak» olayında iki önemli unsur mevcuddur. Birincisi: Allahü Teala (cc)'nın «-Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» şeklindeki ikrarı. İkincisi: insanların kendi nefislerine şahid tutulup; «-Evet Rabbimizsin, Şahid olduk» şeklindeki, tasdikidir. Bu hadisede «İcap ve Kabul» teşekkül etmiştir. Bunun tabii sonucu insanların yerine getirmesi gereken vazifeler ortaya çıkmıştır. Buna «Emanet» denir» (7) hükmünde ittifak etmiştir. Bu «Misak» hadisesinden sonra insan, başta «Akıl» olmak üzere; hürriyet, mülkiyet ve diğer nimetlere kavuşmuştur.

Hz. Adem (as)'den itibaren bütün peygamberler insanları, Allahü Teala (cc)'ya kulluğa davet etmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; «Cinleri ve insanları, bana ibadet etmeleri için yarattım» (8) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerim'de geçen «İllâ liya'bûdûn» (Yalnız kulluk için, ibadet için) ibaresi; insanların ve cinlerin, hiçbir istisna sözkonusu olmadan, tamamını içine alır. (9) İslâmi ıstılâhta ibadet; «Allahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak ve O'na tazim etmek niyetiyle, her emrini emrettiği şekilde yerine getirmektir» şeklinde tarif olunur. Şurası muhakkaktır ki; Al-

---

(6) El A'raf Sûresi : 172-173.

(7) Molla Hüsrev-Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat El Vüsûl-İst : 1307-8, C : 1 Sh : 591, Ayrıca İmam Abdülaziz El Buhari Keşfül Esrar (Usûl-i Pezdevi'nin şerhi) İst : 1308 C : 4 Sh : 238

(8) Ez Zariyat Sûresi : 56.

(9) Mecmuat'u't -Tefasir-İst : 1979 Çağrı Yay. C : 6 Sh : 86-87 (Not : ûlema «kafir ibadetten mesûl müdür, değil midir? suali çerçevesinde ihtilâf etmiştir. Ancak sahih bir iman olmadan, hiçbir ibadetin geçerli olmayacağı hususunda ittifak vardır. İbn-i Abidin: «Kafirin kötülükleri yazılır. Çünkü onun hasenatı yoktur. Kafir kul hakları ve cezalarla bi'littifak mükellef olduğu gibi gerek itikad, gerekse ibadetlerle de mükelleftir. Bize göre «mutemed» olan kavil budur. Binaenaleyh bu iki şeyi (yani itikad ve edâyı) terk ettiği için azab olunur» buyurmuştur. (Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 Şamil Yay. C : 2 Sh : 345) İmam-ı Serahsi, İmam Abdülaziz El Buhari, İbn-i Hümam ve Molla Hüsrev'de «Usûl» kitablarında; «Emanet, ehliyet ve Misak» mevzûlarını izah ederken, aynı hususu beyan etmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak ve O'na hakkı ile ta'zimde bulunabilmek için, sahih bir iman şarttır. Allahü Teala. (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin gören ve o hükümlere mukabil olmak üzere hükümler icad eden, tağuti güçleri inkar etmeden, sahih bir imana sahip olmak imkansızdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Andolsun ki, biz her kavme; «-Allah'a ibadet edin, tağut'a kulluk etmekten kaçının» diye (Tebliğat yapması için) bir peygamber göndermişizdir»** (10) hükmü beyan buyurulmuştur. Tağut; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere karşı ayaklanan (Tuğyan eden) her güce verilen isimdir. Bunun insan olması, şeytan olması, ideoloji olması veya bunların dışında siyasi güç olması durumu değiştirmez. Allahü Teala (cc)'nın kat'i nasslarla haram kıldığı şeyleri; (Fuhuş, şarab, faiz vs..) helâl tanımakta ısrar eden Tağuti rejimleri inkar etmeden ve onlara karşı cihad'a razı olmadan, salih bir amel'den bahsetmek mümkün değildir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: **«İman edenler, Allah yolunda cihad ederler, küfredenler de (Kafirler de) Tağut youlnda savaşırlar»** (11) buyurulmuştur. Dolayısıyle İnsan; ya iman edip, Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle amel edecektir, ya küfredip (Kafir olup) Tagut yolunda savaşacaktır. Bu iki halin dışında üçüncü bir hal yoktur. İnsanlardan bir zümrenin; heva ve heveslerine dayanarak, diğer insanlar üzerine hüküm koymasını (Keyfi kanunlar yapmasını) kabul etmek, kat'i nass'ları yalanlamak olur. Tağuti güçleri kendilerine «Ulü'lemr» ittihaz edenler; ruhlar aleminde gerçekleşen misak'a ihanet etmiş ve İslâm'a karşı savaş açmış olurlar. Onlar için (Tağut'a kulluk edenler) ebedi bir azab vardır.

DİN'DE ZORLAMA YOKTUR.

Kur'an-ı Kerim'de: **«Dinde zorlama yoktur. Hakikat; iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim Tağut'u tanımayıp da, Allahü Teala (cc)'ya iman ederse, o (kimse) muhakkak ki, kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah hakkı ile işitici (Her şeyi) kemâli ile bilicidir»** (12) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de hem inanç hürriyetinin bulunduğu, hem de «İman» ve «Küfrün» apaçık (hiç şüpheye yer bırakmıyacak) meydana çıktığı beyan edilmiştir. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«Eğer rabbin dileseydi yeryüzündeki kimselerin (insanların) hepsi iman ederlerdi. Böyle iken sen hepsi mü'min olsunlar diye insanları zor-**

---

(10) En Nahl Sûresi : 36.
(11) En Nisâ Sûresi : 76.
(12) El Bakara Sûresi : 256.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

layıp duracak mısın?» (13) buyurulmuşur. Başta Fahrüddin-i Razi olmak üzere müfessirler; «İlâhi iradenin aksine herhangi bir hal meydana gelmeyeceği için, bu ayet-i kerime'de zamir «Tükrihû» fiili üzerine takdim olunmuş ve «efe'ente tükrihû'n nase şeklinde varid olmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in kavminin iman etmesi hususunda haris olduğundan, bu kuvvetli arzuyu izale için nazil buyurulduğunu» (14) kaydetmişlerdir. Ayrıca **«De ki; o (Kur'an) rabbinizden (gelen bir) haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen (inkar ederek) kafir olsun»** (15) ayet-i kerimesi, meseleyi kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Şurası muhakkaktır ki, Alalhü Teala (cc) insanların küfrüne razı değildir. Ancak cüz'i irade neticesinde insan «İmanı» veya «Küfrü» seçme durumundadır. Sonuç olarak; dünyada hem Allahü Teala (cc)'ya iman eden «mü'minler», hem de Tağut'a kulluk eden «Kafirler» bulunacaktır. Bu noktada şu suale cevap bulmak durumundayız; «Yerüzünde Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle mi, yoksa insanların heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunlarla mı hükmedilecektir?» İşte Hz. Adem (as)'dan itibaren devam eden «Tevhid Mücadelesi»; bu suallin içerisinde gizlidir.

HAKİMİYET KAYITSIZ VE ŞARTSIZ ALLAHU TEALA (CC)'NINDIR

Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben.» **(Ve şu emri indirdik) İnsanlar arasında, Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet!.. Sakın onların (insanların) heva ve heveslerine uyma»** (16) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle hiç kimsenin; Allahü Teala (cc)'nın hükümlerine mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm icad etmesi caiz olmadığı gibi, küfür ahkamına tabi olması da caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz»** (17) buyurduğu bilinmektedir. *Allahü Teala (cc)'nın mülkünde küfür ahkamı ile hükmetme* hakkı hiç kimseye tanınmamıştır. Molla Hüsrev: «Siyerû'l ecnas'ta kaydedildiğine göre; bir kimse başkasına küfür (ahkamı) ile emretmek

---

(13) Yunus (as) Sûresi : 99.
(14) Mehmed Vehbi Efendi-Hülâsatü'l Beyan fi tefsirü'l Kur'an-İst : 1968 C : 6 Sh : 2267.
(15) El Kehf Sûresi : 29.
(16) El Maide Sûresi : 49.
(17) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut : 1960 D. Marife Yay. C : 3 Sh : 490.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

için azmeylese, sırf bu azmi sebebiyle kafir olur. Şayed bu kimse kelime-i küfrü konuşsa ve bir cemaat de o konuşanın sözünü kabul eylese, o cemaatin hepsi kafir olur» (18) hükmünü zikretmektedir.

Hanefi fükahası; «Yeryüzünde yaşıyan bir kimsenin canının ve malının masum olması için; ya iman etmiş olması veya (zimmet akdi ile) ahide sahip olması gerekir. İslâm'a karşı savaşan harbi'lerin (Saldırgan kafirlerin) canları ve malları masûm değildir» (19) hükmünde ittifak etmişler dir. Bu ittifak Şu ayet-i kerime'ye dayanmaktadır:

«Kendilerine kitap verilenlerden ne Allah'a, ne ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlü'nün haram ettiği şeyleri «Haram» tanımayan, İslâm dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle; zelil ve hakiyr olup kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar, muharebe (Savaş) edin» (20)

Dürri'l Muhtar'da: «Cizye mülhidlerin dediği gibi, müslümanların kafirlerin küfürlerine razı olmaları değildir. Blakis cizye kafirlerin küfürleri üzere kalmalarının cezasıdır. İmana davet etmek için kafirlere cizyesiz mühlet vermek caiz olduğu takdirde, cizye ile mühlet vermek evleviyetle caizdir. Nitekim Allahü Teala (cc)'nın: **«Kafirlere, zelil ve hakiyr olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar onlarla muharebe ediniz»** (Et Tevbe Sûresi: 29) ayet-i kerimesi ve Peygamber efendimizin Hecer mecûsilerinden, Necran hıristiyanlarından cizye alıp kendilerini dinleri üzere bırakmaları da, cizyenin caiz olduğuna delildir» (21) hükmü kayıtlıdır.

İmam-ı Şafii (rh. a)'de; «İman» veya «Ahid» olmadığı süre içerisinde, konın ve malın masûm olmayacağını beyan etmiştir. (22)

Sonuç olarak yeryüzünde; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilmesi esastır. İmam-ı Serahsi (rh.a): «Cihad'dan maksad, mü'minlerin emniyet içerisinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme imkanına kavuşmalarıdır» (23) hükmünü zikretmektedir Dolayısıyle hakimiyet kayıtsız ve şartsız Allahü Teala (cc)'ya aittir. İnsanların heva ve heveslerinden kaynaklanan ideolojiler; «yeryüzüne hakim olma» savaşına girişmişlerdir. Mü'minlerin Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri bir tarafa bırakıp; bu ideolojilerden herhangi birisine hizmete koşamazlar.

---

(18) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 324.**

(19) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut : ty C : 11 Sh : 57, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedalû's Senai-Beyrut : (2 Bsm) C : 5 Sh : 192, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1316 D. Sadr Mtb. C : 5 Sh : 300.**

(20) **Et Tevbe Sûresi : 29.**

(21) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1984 C : 8 Sh : 482.**

(22) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire : 1979 (2 Bsm) A.M. Şakir (thk) Sh : 301-303.**

(23) **İmam-ı Serahsi -A.g.e. C : 10 Sh : 3.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İLİM, AMEL ETMEK İÇİNDİR

İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) fıkhı şu şekilde tarif ediyor: «Fıkıh ilmi kişinin leh ve aleyhine olan şeyleri bilmesidir. İlim ancak amel etmek içindir. İlim ile amel etmek; ahiret saadeti için dünya meşguliyetlerini terkedip, gönülden çıkarmaktır» (24) İnsanın lehindeki ve aleyhindeki haklarına sahip olabilmesine «Ehliyet» denilmiştir. Allahü Teala (cc)'nın teklifleri bu ehliyete dayanır. (25) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse bildikleriyle amel ederse, Allahü Teala (cc) o kimseye bilmediklerini öğretir»** (26) müjdesi sarihtir. Her mükellef; içinde bulunduğu hal ile ilgili ilimleri öğrenmek ve onlarla amel etmek durumundadır. Zira bu; o mükellef üzerine «Farz»dir. «Zerre miktarı iyiliğin de, zerre miktarı kötülüğün de, karşılığının verileceği, hesab gününe hazırlanan her mü'min; İslâm'ı öğrenme ve salih amel işleme hususunda titizlik göstermelidir.

TAKİP EDİLEN ÜSUL

«Emanet ve Ehliyet» isimli eseri kaleme alırken, hangi üsûlü takip ettiğimizi kısaca izaha gayret edelim. «Usûl-i Fıkıh» kitablarında; «Bir mükellef; ictihad şartlarına haiz ise, hiç kimseyi taklid edemez. Şer'i delillerden çıkardığı hükümlere göre amel eder. Eğer ictihad şartlarına haiz değilse, bir müctehidi taklid etmesi vacip olur» hükmü mevcuddur. «İctihad'ın Mahiyeti» başlığı altında bu hususu izaha gayret ettik!.. Müctehid seviyesinde ilme sahip olmayan kimse; taklid ettiği mezhebin muteber kaynaklarına tabi olmak durumundadır. Meseleleri izah ederken; hangi eserlerden faydalandığımızı (baskı tarihlerine, cild ve sahife numaralarına kadar) açıkca zikrettik. Bu şekilde hareket etmemizin sebebleri şunlardır.**Birincisi: İslâm ûlemasının üzerinde ittifak ettiği ûsûle muhalefet etmemektir.** «Müctehid derecesinde ilme sahip olmayan kimsenin; taklid ettiği mezhebin meşhur kaynaklarına müracaat etmesinin şart olduğu» hususunda ittifak vardır. **İkincisi; izaha gayret ettiğimiz mesele hakkında daha geniş bilgi sahibi olmak isteyen kardeşlerimizin işini kolaylaştırmaktır. Üçüncüsü; hatalarımız veya unutma sebebiyle ortaya çıkabilecek bir yanlışın, tashihine imkân sağlamaktır.** İlim ehli kardeşlerimizden bunu hassa-

---

(24) **İmam Burhanüddin Ez Zernûcî-Ta'limü'l Müteallim-İst : 1980 Çağrı Yay Sh : 27.**

(25) **İmam-ı Serahsi-Temhidü'l Füsûl fi ilmü'l Usûl-Beyrut : 1393 C : 2 Sh : 332.**

(26) **El Aclûni-Keşfü'l Hefa-Beyrut : 1351-52 C : 2 Sh : 265 Had. NO : 2542.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ten istirham ediyoruz. *Dürri'l Muhtar'da:* «Ben bu tahkikatı büyük ûlemadan aldım. Ama Allah (c.c.) kendi kitabından başka hiçbir kitabın hatasızlığını kabul etmez. İnsaf sahibi çok sevabın yanında az hatayı affedendir. hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni izah ederken: «Allah kendi kitabından başka hiçbir kitabın hatasızlığını kabul etmez. Bu ifade ile şarih merhûm özür dilemektedir. Demek istiyor ki, bu kitap her ne kadar müteehhirin ûlemanın yazdıklarını ve adı geçen tahkikatını içine alıyorsa da masûm değildir. Yani hatadan salim değildir. Çünkü Allahü Teala (c.c.) kendi kitabından başka hiçbir kitabın hatasız olmasını takdir buyurmamıştır. Kendi kitabı içinse: «—O'na önünden ve arkasından bâtıl gelemez» buyurmuştur. Başka kitaplarda hata ve kusur olabilir. Bu onların şiarıdır. Çünkü onları insan te'lif etmiştir» (27) hükmünü zikretmektedir. Şurası muhakkak ki müctehid imamlar; Allahü Teala (c.c.)'nın kitabının hükmünü ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinin mahiyetini, en güzel şekilde izaha gayret etmişlerdir. Onların şer'i delillerden hüküm çıkarma ûsûlünü takip eden müteehhirûn ûlema; insanın karşılaşabileceği her meselenin hükmünü beyana gayret etmiştir. Bütün müctehid imamlara ve onların ûsulünü takip eden ûlema'ya; ne kadar dua etsek azdır. Bize düşen herhangi bir ma'zeret ileri sürmeden; Allahü Teala (c.c.)'ya, emrettiği şekilde kulluk etmeye gayret etmektir.

Bu eserde; ortaya koyabildiğimiz bütün doğrular İslâm'a aittir. Hatalarımızdan dolayı esirgemesi ve bağışlaması bol olan Allahü Teala (c.c.)'ya sığınırız. Bu eserin hazırlanmasında teşviklerini ve yardımlarını esirgemeyen kardeşlerime hassaten teşekkür ederim. Tağut'i güçlerin, Bel'am'ın ve hased ehlinin şerrinden Allahü Teala (c.c.)'ya sığınıyordum. İşlerimizin başı ve sonu Allahü Teala (c.c.)'ya hamdetmek ve O'nun emrettiği şekilde kulluğa devam etmektir.

Yusuf KERİMOĞLU

---

27) İbn-i Abidin- Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 Şamil Yay. C : 1 Sh : 27

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

- İLİM NEDİR?
- İLİMLERİN SINIFLANDIRILMASI
- İSLÂM FIKHI'NIN KAYNAKLARI
- KİTAP
- SÜNNET
- İCMA-İ ÜMMET
- KIYAS-I FUKAHA
- DİĞER KAYNAKLAR
- İCTİHAD'IN MAHİYETİ
- MUCTEHİDLERİN TABAKALARI
- MEZHEB'LERİN TEŞEKKÜLÜ VE TASNİFİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

● Allahü Teala (c.c.)'nın bütün insanlardan ruhlar aleminde iken «Misak» aldığı mütevatir haberlerle sabittir. Bu bir anlamda Allahü Teala (c.c.) ile insanlar arasında tahakkuk eden manevi bir mukaveledir. (1) Her mü'min: «— Ne zamandan beri müslümansın?» sualine, «— Galû Belâ'dan beri» diyerek, bu misakı ikrar eder. Kur'an-ı Kerim'de, Allahü Teala (c.c.)'nın «Emanet'i» göklere, dağlara ve yeryüzüne teklif ettiğini, onların bu emanetin ağırlığı karşısında endişeye düştükleri, insanın ise kendi irades, ile emaneti yüklendiği bildirilmiştir. (2) «Emanet», Allahü Teala (c.c.)'nın tekliflerinin tamamına verilen bir isimdir. (3) Usûl-i Fıkıh'ta yegâne hüküm koyucu olan Allahü Teala (c.c.)'nın; tekliflere muhatap olan insana yüklediği «Vazifeler» manasına kullanılır. (4) İnsanın lehinde ve aleyhindeki haklarına sahip olabilmesine «Ehliyet» denilmiştir. Allahü Teala (c.c.)'nın teklifleri bu ehliyet'e dayanır. (5) Ehliyet sahibi olan insan, «Emanet'i» yüklendiği için yeryüzünde Allahü Teala (c.c.)'nın halifesi makamına nail olmuştur. (6) İşte «Eşref-i Mahlûkat» (Yaratılmışların en şereflisi) olması buna dayanır. Eğer Ruhlar aleminde teşekkül eden «Misak'ı» red-

---

(1) **Abdülaziz El Buhari - Keşfü'l Esrar - İst: 1308, C: 4, Sh: 238.**
(2) **El Ahzab Süresi: 72.**
(3) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 5, Sh: 142-143.**
(4) **Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat El Vüsûl - İst: 1307, C: 1, Sh: 591.**
(5) **İmamı-ı Serahsi - Temhidû'l Füsûl fi İlmû'l Usûl - Beyrut: 1393, C: 2, Sh: 332.**
(6) **Kur'an-ı Kerim: El Bakara Süresi: 30, El En'am Süresi: 165.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

deder ve Tağuti güçlere iman ederse, hayvandan daha aşağı bir seviyeye düşer. Kâfirlerin «Necaset» hükmünde olmasının sebebi budur.

2

● İnsanın dünya üzerindeki mücadelesi Hz. Adem (AS)'le birlikte başlamıştır. İlk insanın; aynı zamanda ilk peygamber olması çok önemli bir hadisedir. Resûl-i Ekrem (SAV) : **«Hepiniz Adem (as)'in çocuklarısınız. Adem (as) ise topraktan yaratılmıştır»** (7) buyurarak, bütün insanların ceddinin Hz. Adem (as) olduğunu tebliğ etmiştir. Dolayısıyle kavim noktasından bütün insanlar birbirlerine eşittir. Hiçbir kavmin diğerine bir üstünlüğü yoktur.

3

● Yeryüzündeki ilk insan cemaati; Hz. Adem (as) ve çocuklarından teşekkül etmiştir. Kendi aralarındaki ilişkilerde «Vahye» tabi olan bu kimseler ilk ümmettirler. Dolayısıyle yeryüzünde gerçekleşen ilk siyasi kuruluş «Hizbû'llah»tır.

4

● İlk ihtilâf; vahiy gereği olarak teşekkül eden «Aile sistemine» karşı, Kabil'in heva ve hevesine kapılarak uydurduğu teoriden kaynaklanmıştır. Hz. Adem (as)'e indirilen 10 suhuf'ta beyan buyurulan şeriat'a göre; Habil'e nikâhlanması gereken İklima'ya, Kabil aşık olmuştur. Hz. Adem (as) oğlu Kabil'in; bu teklifinin, gayr-i meşru olduğunu beyan ederek, birer kurban kesmelerini emretmiştir. (8) Habil'in kurbanı kabul edilince; Kabil iyiden iyiye kızmış ve ihtirasa kapılarak kardeşini öldürmüştür.

5

● Abdullah İbn-i Mes'ud (RA)'dan rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur : **«Hiçbir adem oğlu zulm ile öldürülmez, ancak (öldürülürse) onun kanının günahından Hz. Adem (as)'ın oğlu Kabil'in hesabına bir pay ayrılır. Çünkü bu cinayeti adet edenlerin önderi odur.»** (9)

---

(7) Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Tefsirü'l Kur'an, bab: 50, C: 5, Sh: 389, Had. No: 3270, ayrıca Sünen-i Ebû Davud - K. Edeb, C: 5, Sh: 340, Hd. No: 5116.

(8) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Neşri, C: 2, Sh : 42-43.

(9) Abdü-Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrid-i Sarih tercemesi ve Şerhi - Ank: 1975 (3 bsm) C: 9, Sh: 83, Hd. No: 1371.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

6

● Kabil; vahiy sistemine karşı ilk ayaklanan kimsedir. Bu açıdan Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; kendi heva ve heveslerine göre hüküm icad etmek isteyen bütün ideoloğ'ların liderldir. Her ideoloji temelde «Kabil kompleksine» dayanır.

7

● Allahü Teala (cc) şöyle buyurmuştur:

«İnsanlar bir tek ümmet idi. (Kimi iman etmek, kimi küfre sapmak suretiyle ihtilâfa düştüler) Binaenaleyh Allah (cc) rahmetinin müjdecileri, azabının habercileri olmak üzere (onlara) peygamberler gönderdi ve beraberlerinde (İnsanların ihtilafa düştükleri hususlarla ilgili) aralarında hüküm vermek için hak (ve gerçek) kitaplar da indirdi. Halbuki kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerine karşı olan hased ve ihtiras*tan ötürü ihtilâfa düşenler, o kitap verilenlerden başkası değildir.»(10)

8

● İslâm alimleri; insanlığın, biri Hz. Adem (as)'in döneminde, diğeri de tufandan sonra Hz. Nuh (as)'un döneminde olmak üzere iki defa (iman üzere) tek bir ümmet durumuna geldikleri hususunda müttefiktirler. (11)

İLİM NEDİR?

9

● Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'e göre ilim, «Malûm olanın, olduğu hal üzere bilinmesidir.»(12) Bu yaratılmışların ilmidir. Allahü Teala (cc)'nın ilmi ise; bir şeyin (Eşya'nın) aslının ne olduğunu ve ne olacağını kuşatması ve haberdar olmasıdır.

10

● İlim şu üç yolla elde edilir: 1. Haber, 2. Duyu organlarının faaliyetleri, 3. İstidlâl (Akıl yürütme) metodu. (13)

---

(10) **Kur'an-ı Kerim: El Bakara Sûresi: 213.**
(11) **Mehmed Vehbi Efendi - Hülâsatü'l Beyan - İst: 1966, C: 1, Sh: 365-367.**
(12) **Ebû Muin En Nesefi - Bahrü'l Kelam - Konya: 1977, Sh: 15.**
(13) **Ebû Yusr Muhammed Pezdevi - Ehl-i Sünnet Akaidi - İst: 1980, Sh: 8-12; Mesele: 3 - İlmin sebebleri bölümü.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

11

● Scientisme (bilimcilik) akımı, İslâm topraklarında şirkin ve zulmün yayılmasında büyük rol oynamıştır. Bilimin yapısını, gayesini ve şartlarını araştıran ve bilim dışındaki bütün inançları inkâr eden pozitivist ideoloji: «Bilim bir dindir, bundan sonra amentüleri yalnız bilim yazacaktır. Ahlâki ve edebi meseleleri bilim çözecektir.» (14) sloganlarıyla «Vahye» karşı savaş açmıştır. Sosyal olayları; ilkel toplumdan modern topluma doğru sürekli bir evrimin bulunduğunu iddia ederek, izaha çalışan filozoflar: «Bilim ilerledikçe, dinin ortadan kalkacağını» iddia edecek derecede çıldırmışlardır. Cahili bütün eğitim sistemleri temelde bu akaide dayanır.

12

● Mü'minler için; Allahü Teala (cc)'nın kitabında ve Resûl-i Ekrem (SAV)in sünnetinde kat'i olarak yer alan her haber «ilim» hükmündedir. Velev ki; akıl ve duyu organları bunun mahiyetini kavrayamasın!...

İLİMLERİN SINIFLANDIRILMASI

13

● Resûl-i Ekrem (SAV) : **«İlim talep edilip öğrenilmesi her mü'min erkek ve kadın üzerine farzdır.»** (15) buyurmuştur. İslâm ûleması; şer'i delilleri esas alarak ilmi, «Farz-ı Ayn» ve «Farz-ı Kifaye» olmak üzere, iki sınıfta mütalaa etmiştir. (16)

14

● İbn-i Abidin: «Farz-ı Ayn» ilimlerle «Farz-ı Kifaye» ilimleri tasnif ettikten sonra şunları kaydediyor: «Farz-ı ayn, farzı kifaye'den efdaldir.

---

(14) Scientisme'ye (Bilimciliğe) göre; Allah fikrinin kaynağı olan «mutlak bilinmeyen» diye bir şey yoktur. Bilim er veya geç herşeyi ortaya çıkaracaktır. (Geniş bilgi için/Atilla Tokatlı - Felsefe Sözlüğü - Ank: 1973, Sh: 70, Meydan Larousse - C: 2, Sh: 375, bahsi geçen sloganlar için/Ernest Renan - Bilimin geleceği - C: 1, Sh: 135).

(15) El Aclûni - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351-2, C: 2, Sh: 43, Had. No: 1665, Ayrıca İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 1, Sh: 2.

(16) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 40 (Metin Bölümü).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çünkü farz-ı ayn nefsin hakkı için farz kılınmıştır. Nefis için o daha mühim ve daha meşakkatlidir. Farz-ı kifaye öyle değildir. O umumun hakkı için farz kılınmıştır. Bu umumda kâfir bile dahildir. Bir iş umumi olursa hafifler, hususi olursa ağırlaşır. Bazıları farz-ı kifayenin efdal olduğunu söylemişlerdir. Zira bu farzın edası bütün ümmet'ten borcu iskat eder. Terk edilirse edaya imkânı olan herkes günahkâr olur. Bu sıfatta olan farzın te'sir cihetinden daha büyük olacağında şüphe yoktur. Mamafih Tahtavi'nin nakline göre birinci kavil (Farz-ı Ayn'ın daha efdal olduğu mutemed sayılmıştır.» (17)

15

● İmam Burhanüddin Ez Zernuci: «Hangi durumda olursa olsun, bulunduğu halde meydana gelen işlerle ilgili bilgileri edinmek her müslümana farzdır. Çünkü müslüman için namaz kılmak zaruridir. Bu sebeble namazın farzlarını, eda edecek kadar şart ve erkânına ait bilgileri edinmek onun için farz olur. Yine vacibi edâ etmek için gerekli bilgileri edinmek vacib olur. Zira farzı yerine getirmeye vesile olan şey farz, vacibi yerine getirmeye sebeb olan bilgi de vacib olur.» (18) hükmünü kaydeder. Dolayısiyle mü'minlerin içinde bulundukları haller «Farz-ı Ayn» ilimlerin hududlarını tayin eder. Meselâ: Fakir durumda olan bir mü'mine «Zekât»la ilgili ilimler farz değildir. Ancak aynı mü'min; nisab miktarından fazla mala sahip olursa, zekât'la ilgili ilimler «Farz-ı Ayn» hale gelir.

16

● **Sihir, büyü, kehanet, falcılık ve felsefe gibi, Şer'i şerifin haram kıldığı ilimleri elde etmek ve bunlarla insanları «Tevhid» çizgisinden uzaktaştırmak da haramdır.**

17

● **«Farz-ı Ayn» ilimleri tahsil etmek her mükellef üzerine farz olduğu gibi, onlarla amel etmek de farzdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bir kimse bildikleriyle amel ederse, Allahü Teala (cc) o kimseye bilmediklerini öğretir» (19) müjdesi sarihtir. Münazara ve münakaşa'da; muhaliflerini yenmek ve nefsini tatmin etmek için ilim tahsil etmek «Mekruh»tur.**

---

(17) İbn-i Abidin - a.g.e. C: 1, Sh: 41 (Tembih kısmı).
(18) İmam Burhanüddin Ez Zernuci - Ta'limü'l Müteallim - İst: 1960, Çağrı Yay. Sh: 9.
(19) El Aclûni - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351-2, C: 2, Sh: 265, Hd. No: 2542.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

18

● Dünyevi hırs ve tamah saikiyle ilim elde etmek caiz değildir. Ayrıca Ehl-i İlim; herhangi bir mükellef kendisine müracaat ettiği zaman «İlmi» gizleyemez. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bildiği şeyden sorulup da gizleyen kimseyi Allahü Teala (cc) kıyamet gününde ateşten bir gemle gemleyecektir»** (20) buyurduğu bilinmektedir.

İSLÂM FIKHI'NIN KAYNAKLARI

19

● Önce «Fıkıh» kelimesi üzerinde duralım. Kur'an-ı Kerim'de «Fıkıh» kelimesi ince ve derin anlayış, kalbte bulunan bir nurun meselelerin mahiyetini kavrayışı olarak yer almıştır. Şimdi bunları gözden geçirelim:

«Andolsun ki biz cin ve ins'den (Cinlerden ve insanlardan) bir çoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, bunlarla idrak edemezler; gözleri vardır, bunlarla göremezler; kulakları vardır, bunlarla işitemezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapıktırlar. Onlar gaflete düşenlerin ta kendileridir.» (21)

20

● Fahrüddin-i Razi bu ayet-i kerime'de geçen «Yefkahûne biha» ibaresini tefsir ederken: **«Allahü Teala (cc) ilim, fehim ve idrak manasına gelen fıkhı; kâfirlerin kalplerinden çıkarmıştır.»** hükmünü zikreder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc) kime hayır murad ederse, o kimseyi dinde fakih kılar»** (22) müjdesi sarihtir. Dolayısıyle fıkıh; kalpte mevcud olan iman nuru ile yakından alâkalıdır. Hiçbir zaman «Hukuk» manasına değildir. Maalesef son yıllarda «İslâm fıkhı» tabiri yerine «İslâm Hukuku» kullanılmaktadır. Halbuki «Hukuk» kelimesi hiçbir zaman «Fıkıh» manasına gelmez.

21

● Yine Kur'an-ı Kerim'de: **«Nerede olursanız olun, velev ki tahkim edilmiş yüksek kal'alarda bulunun, ölüm size gelip yetişir. Eğer onlara bir**

---

(20) **Sünen-i Ebû Davud** - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 67-68, Hd. No: 3568.
(21) **El A'raf Sûresi: 179.**
(22) **Ez Zebidi** - Tecrid-i Sarih Tercemesi ve şerhi - Ank: 1976, C: 1, Sh: 77, Hd. No: 64.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

iyilik dokunursa «Bu Allah katındandır» derler. Şayed onlara bir fenalık dokunursa «Bu senin katındandır (senin yüzündendir)» derler. De ki : Hepsi Allah katındandır. Böyle iken onlara, o kavme ne oluyor ki (kendilerine söylenen) hiçbir sözü anlamaya yanaşmıyorlar.» (23) buyurulmaktadır.

22

● Bu Ayet-i Kerime'de geçen «La yefkahûne» hükmünün muhatapları: münafıklar, müşrikler ve yahudilerdir. Hepsi de «Arapça» konuşmaktadırlar. Bu durumda Kur'an-ı Kerim'in zahiri manalarını anlamaları ve Resûl-i Ekrem (SAV)'i dinlemeleri kaçınılmazdır. (24) Peki anlamadıkları nedir? İşte bu noktada «Yefkahûne» ibaresi karşımıza «İnce anlayış ve keskin idrak» olarak çıkıyor. Tasavvuf ehli bu ayet-i kerime'yi esas alarak : «Allahü Teala (cc) bir kavimden «Fıkhı» kaldırırsa, onlar zahiri anlamakla beraber, gerçek mahiyeti kavrayamazlar» (25) hükmünü zikreder. «Fıkıh» kelimesi, ıstılâhta «Şer'i hükümleri, delilleriyle birlikte tafsili olarak bilmek» şeklinde tarif olunur. (26) Malûm olduğu üzere «Şer'i Hükümler» kat'i nasslarla teşekkül eder.

23

● İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a.) «Fıkhı» şu şekilde tarif ediyor : «Fıkıh ilmi, kişinin leh ve aleyhindeki hükümleri bilmesidir.» (27)

24

● Şurası muhakkaktır ki; bir mükellefin, lehindeki ve aleyhindeki haklarını tesbit kat'i delillerle mümkündür. İmam-ı Şafii (rh.a) : **«Kat'i bir habere dayanmadan veya ictihad yapmadan bir söz söylemek günaha çok yakındır. Allahü Teala (cc) Resûl-i Ekrem (SAV)'den başka hiç kimseye ilmi bir delile dayanmadan «Din» hususunda herhangi bir söz söyleme hakkı tanımamıştır. İlmi delil ise : Kitab, sünnet, icma-i ümmet, asar ve mahiyetini beyana gayret ettiğim kıyas-ı fukaha'dır»** (28) buyuruyor. Dolayısıyle; şer'i herhangi bir delile dayanmadan din hususunda «Şahsi» kanaat belirtmek büyük bir vebaldir.

---

(23) En Nisâ Sûresi: 78.
(24) Ömer Nasûhi Bilmen - Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri - İst: 1968, C: 5, Sh: 1808.
(25) Eş-Şatıbi - El Muvafakat fi ûlûmi'ş şeria - Kahire: ty, C: 3, Sh: 382 vd.
(26) Prof. M. Ebû Zehra - İslâm Hukuku Metodolojisi - Ank: 1979, Sh: 13, vd.
(27) İmam Burhanüddin Ez Zernuci = Ta'limü'l Müteallim - İst: 1980, Sh: 27.
(28) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2. bsm.) Sh: 508 Md. 1467-1468.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. KİTAP

25

● İslâm âleması; mücerred olarak «Kitap» denildiği zaman bununla ancak Kur'an-ı Kerim'in anlaşılacağı hususunda müttefiktirler. Kur'an-ı Kerim'in başka başka yönleri ve vasıfları ele alınarak çeşitli tarifleri yapılmıştır. Genel olarak: «Allahü Teala (cc) tarafından Cebrail vasıtası ile Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV)'e indirilmiş olan ve Resûl-i Ekrem (SAV)'den bize tevatüren nakledilen bir nazım»dır». (29) tarifi uygun bulunmuştur. Bunun dışında: «Allah (cc) tarafından Hz. Muhammed (SAV)'e vahiy yoluyla indirilmiş, mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle taabbüd olunan muciz kelâmdır» (30) tarifi de yaygındır.

26

● Kur'an-ı Kerim'in «Mucize» olduğu hususunda hiçbir ihtilâf yoktur. İmam-ı Maturidi (rh.a.)'ye göre: «Kur'an-ı Kerim'in i'caz yönü, belâğatının kemale ulaşmasıdır. (31) Eğer bu i'caz belâğat yönünden başka olsaydı, benzerini getirmek için uğraşan Arapları, başka yönleriyle de aciz bırakması icap ederdi. Gayb'tan haber vermesi, tenakûzdan hali olması, ister dünyevi, ister uhrevi olsun bütün mesalihi ihtiva etmesi noktasından, diğer ilâhi kitaplarla aynıdır.

27

● Kur'an-ı Kerim'in hem lafzı, hem manası Allahü Teala (cc)'dandır. Bu hususta hiçbir beşerin payı yoktur. Kur'an-ı Kerim'in bize ulaşması tevatür yoluyladır ve indirildiği gibi eksiksiz olarak muhafaza edilmiştir. (32) Ayet-i Kerime'lerin sûreler içerisindeki yeri de tevkifidir. Bu hususta hiç kimsenin ictihad ve reyinden söz etmek mümkün değildir. (33) Meselâ Harf-i Mukatta'dan «Elif - Lâm - Mim» bir ayet-i Kerime olduğu halde, «Elif - Lâm - Ra» bir ayet değil, ayetten cüzdür.

---

(29) Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat el Vüsûl - İst: 1307, C: 1, Sh: 33.
(30) Doç. Dr. İsmail Cerrahoğlu - Tefsir Usûlü - Ank: 1971, Sh: 34.
(31) El Kafiyeci - Kitabu't Teysir fi Kavaidi ilmi't Tefsir - Ank: 1974, Sh: 56 vd.
(32) Abdülaziz El Buhari - Keşfü'l Esrar - İst: 1308, C: 2, Sh: 361.
(33) Ed-Dihlevi - El Feyzü'l Kebir - İst: 1980, Sh: 88, ayrıca İsmail Cerrahoğlu - Tefsir Usûlü - Ank: 1971, Sh: 53.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

28

● İslâm fıkhında; Kur'an-ı Kerim, her yönden mutlak manada asıldır.(34) Nitekim Kur'an-ı Kerim'den olduğu sabit olan herhangi bir kelimeyi veya ayeti inkâr eden kimsenin küfrü üzerinde ittifak edilmiştir. (35) Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e ta'zim etmek vacip, tahkir etmek haramdır. İslâm ûleması «O'na (Kur'an'a) tam manasıyla temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz» (36) ayet-i kerimesini esas alarak; «Abdest almadan Kur'an-ı Kerime dokunmanın haram olacağı» hususunda ittifak etmiştir. (37) Tabii cünüp olan kimsenin de; güsûl almadan dokunması, helâl olmaz. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; abdestsiz olan hiç kimsenin Kur'an-ı Kerim'e dokunmamasını da, emrettiği bilinmektedir. (38)

29

● Kur'an-ı Kerim'deki hükümler genel olarak ikiye ayrılır: Manası açık, ihtimal ve iştibah'tan salim olarak ibareleriyle hükme varılan ayetlere «Muhkem» denir. İbaresinde, birçok manaya gelme noktasından ihtimal bulunan ayetlere «Müteşabih» denilmiştir. (39)

30

● «Muhkem» ve «Müteşabih» konusunda Allahü Teala (cc) mü'minleri uyarmıştır. Allahü Teala (cc) şöyle buyurmuştur:

«(Habibim) Sana kitabı indiren O'dur. Ondan bir kısım ayetler muhkemdir. Ki bunlar kitabın anası (temeli)dir. Diğer bir kısmı da müteşabihlerdir. İşte kalplerinde eğrilik (Maraz) bulunanlar sırf fitna aramak (ötekini berikini saptırmak) ve (Kendi arzularına göre) onun teviline yeltenmek için, müteşabih olanına tabi olurlar. Halbuki onun tevilini Allah'tan başkası bilmez. İlimde yüksek payeye erenler ise: «— Biz O'na inandık. Hepsi Rabbimizin katındandır» derler. (Bunları) selim akıl sahiplerinden başkası iyice düşünmez.» (40)

---

(34) Abdülaziz El Buhari - a.g.e. C: 1, Sh: 19.
(35) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 266 vd. Ayrıca Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1309, C: 2, Sh: 525.
(36) Kur'an-ı Kerim: El Vakıa Sûresi: 79.
(37) El Ceziri - Kitabu'l fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbaa - Beyrut: 1969, C: 1, Sh: 47 vd.
(38) İmam-ı Kurtubi - El Camil Li Ahkâmil Kur'an - Kahire: 1967, C: 17, Sh: 225 vd.
(39) El Kafiyeci - a.g.e. Sh: 59.
(40) Kur'an-ı Kerim: Alû İmran Sûresi: 7.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

31

● Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ümmetin helâkı kitab'ta ve Sûd'te olacaktır»** buyuruyor. Sahabe-i Kiram: **«Ey Allah (cc)'ın Resûlü, buradaki kitab ve Sûd nedir?»** diye sorunca, Peygamberimiz Efendimiz (SAV): **«Kur'an-ı Kerim'i öğrenip, O'nun ayetlerini Allahü Teala (cc)'ın indirdiği gayeden başka şekilde te'vil etmektir»** cevabını veriyor. (41) Yine bir başka Hadis-i Şerif'te: **«Her kim Kur'an-ı Kerim'i (Hiçbir ilmi olmadan) kendi şahsi reyiyle tefsir ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın»** (42) buyurulmaktadır. İmam-ı Şafii (rh.a.): «Allahü Teala (cc)'nın kitabında yer alan ilim, icma cümlesindendir. Kur'an-ı Kerim'in tamamı, Arap lisanı üzerine nazil buyurulmuştur. Bu sebeble Kur'an-ı Kerim'in nasihi ve mensûhu, nüzûl sebebleri ve farz kıldıkları, edebi belâgatı, irşadı ve mübah kıldıkları iyi bilinmelidir. Ayrıca Allahü Teala (cc)'nın peygamberine verdiği mevki'inin de iyi bilinmesi gerekir. Zira Allahü Teala (cc) kitabında vaaz ettiği hükümleri Resûl-i Ekrem (SAV)'in lisanı üzere beyan buyurmuştur. Binaenaleyh Allahü Teala (cc) farz olan hükümlerle neyi kasdetmiştir? Kimin için farz kılmıştır? Bütün insanlar bu farzların kapsamına giriyor mu, girmiyor mu? Mükellef olan kullarının neye itaat etmeleri gerekir ve neden sakınmaları icabeder. Bütün bunların hepsi iyice bilinmelidir» (43) hükmünü zikrediyor. Sonuç olarak; kat'i bir ilim olmadan Kur'an-ı Kerim'i tefsir etmek mümkün değildir. Son yıllarda birçok «Meal« yayınlanmıştır. «Meal» kelimesi «Avl» kökünden gelir ve eksik terceme manasınadır. Hiç kimse bu yayınlanan «Meal»lerle amel edemez.

2. SÜNNET

32

● Önce «Sünnet» kelimesi üzerinde duralım. Lugat manası; adet, makbul olsun veya olmasın takip edilen yol, yüz, yahut yüzün görünen kısmı, **siret, tabiat» manalarına gelir. Cahiliyye döneminde Araplar «Sünnet» kelimesini takip edilen yol manasına kullanıyor ve biliyorlardı. Sahabe-i Kiram, Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Size benim sünnetime sarılmanızı tavsiye ederim»** (44) emrini işitince, buradaki «Sünnet» lafzından «O'nun

---

(41) **İmam Ahmed b. Hanbel - El Müsned - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 155.**
(42) **Sünen-i Tirmizi - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5, Sh: 199, Had. No: 2951.**
(43) **İmam-ı Şafii - El Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) A. M. Şakir Neşri, Sh: 40-41, Madde: 127, 128, 129.**
(44) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 15-16, Had. No: 42.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

umumi ve hususi hayatındaki davranışlarını» ifade ettiğini bildikleri için, hiçbir şey sormamışlardır. Çünkü bu kelimeye yabancı değillerdi.

33

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Daha evvel geçenler hakkında Allah bu sünneti (adeti) koymuştur. Allah'ın sünnetini (Adetini) değiştirmeye ise asla imkân bulamazsın»** (45) buyurulmaktadır. Bu ayet-i kerime'de geçen «Sünnet» kelimesi «Sünnetûllah» veya «Adetûllah» diye ifade edilmiştir. (46)

34

● İslâmi ıstılâh'ta «Sünnet»; Resûl-i Ekrem (SAV)'den sadır olan söz, fiil ve takrirdir» şeklinde tarif olunmuştur. (47)

35

● Allahü Teala (cc) Muhkem ayetleriyle Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaati farz kılmıştır. Bu sebeble İslâm fıkhında «Sünnet» kat'i bir delildir. İmam-ı Gazali «Küfrü» tarif ederken : «Resûl-i Ekrem (SAV)'in getirdiği haberlere inanmamak, onları yalanlamak» (48) hükmünü zikrediyor. Bu tarifte; hem Kur'an-ı Kerim, hem de sünnet birlikte zikredilmiştir. Esasen mütevatir sünnet'in inkârının «Küfür» olduğu hususunda; ehl-i sünnet ûleması ittifak etmiştir. (49)

36

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Şüphesiz ki bana bir kitap ve onunla birlikte bir benzeri verildi»** (50) Hadis-i Şerifini esas alan İslâm ûleması; «Cebrail Kur'an-ı Kerim'i getirdiği gibi, sünneti de Resûl-i Ekrem (SAV)'e ta'lim ettirmiştir» (51) hükmünü beyan etmiştir. Esasen Kur'an-ı Kerim'de «Kitap ve hikmet» bir arada zikredilmiştir. (52)

---

(45) Kur'an-ı Kerim: El Ahzab Sûresi: 62.
(46) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 5, Sh: 140.
(47) Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi Mirkat el Vüsûl - İst: 1307, C: 2, Sh: 3.
(48) İmam-ı Gazali - Faysalû't Tefrika - Kahire: 1319, M. Kabbani Neşri, Sh: 19.
(49) Molla Hüsrev - a.g.e. C: 2, Sh: 8.
(50) Sünen-i Ebû Davud - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 5, Sh: 10-11, Had. No: 4604
(51) İmam-ı Suyuti - El İtkan fi Ulûmû'l Kur'an - Kahire: 1368, C: 1, Sh: 45.
(52) Kur'an-ı Kerim'de kitap ve hikmet'in bir arada anıldığı ayet-i kerimeler : En Nisâ Sûresi : 113, Bakara Sûresi: 129, 151, 231, Al-i İmran sûresi : 161. El Cum'a Sûresi : 2, El Ahzab Sûresi: 34.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

37

● İmam-ı Şafii (rh.a.) kitap ve hikmet'in bir arada beyan edildiği ayet-i kerimeleri zikrettikten sonra şunları kaydediyor: «Bu ayet-i kerime'lerde Allahü Teala (cc) «Kitap ve Hikmet'i» zikretmektedir. Kitap'tan maksad Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an ilmine vakıf, itimad ettiğim alimlere göre «Hikmet» ise Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetidir. Zira Kur'an-ı Kerim bir zikirdir. «Hikmet» ise ona tabi kılınmıştır. Allahü Teala (cc) kitabı ve hikmeti öğretmekle kullarına verdiği nimeti hatırlatmaktadır. Bu husus dikkate alınırsa «Hikmet'in» Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinden başka birşey olduğunu söylemek kat'iyyen doğru değildir.» (53)

38

● Hanefi fükahası; hadis rivayetiyle meşhur olan fakih bir ravi'nin, haber-i vahid durumunda olan (Yani sadece bir kimse tarafından rivayet edilen) hadisin de, kat'i bir hüccet olduğu hususunda ittifak etmiştir.(54)

39

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ve o (Resûl-i Ekrem) kendi heva ve hevesinden söz söylemez. O (Kur'an ve O'nun din hususundaki emri) ilka edilegelen vahiyden başka birşey değildir»** (55) buyurulmaktadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Kur'an-ı Kerim'de «Mücmel» olarak farz kılınan bütün emirleri, sahabe-i Kiram'a ta'lim ettirdiği bilinmektedir. Meselâ: Kur'an-ı Kerim'de «Zekât» farz kılınmıştır. Ancak hangi mal'dan, hangi süre içerisinde ve ne miktarda verileceği zikredilmemiştir. Resûl-i Ekrem (SAV) «Zekât'la» ilgili bütün hükümleri izah etmiştir. Yine «Hacc» ibadeti; Kur'an-ı Kerim'de «Mücmel» bir ayet-i kerime ile farz kılınmıştır. Bu ibadetin bütün farzları, vacipleri ve nasıl edâ edileceği Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından tebliğ olunmuştur. Yine «Cum'a Namazı» Kur'an-ı Kerim'de «Mücmel» bir ayet-i kerime ile farz kılınmış; hangi şartlarda ve ne şekilde edâ edileceğini Resûl-i Ekrem (SAV) öğretmiştir. Misalleri daha da çoğaltmak mümkündür.

---

(53) İmam-ı Şafii - Er-Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) A. M. Şakir Neşri, Sh: 78, Madde: 252-254.

(54) İmam-ı Serahsi - Temhidü'l Füsûl fi İlmü'l Usûl - Beyrut: 1393, C: 1, Sh: 321.

(55) Kur'an-ı Kerim: En Necm Sûresi: 3, 4.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

40

● Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde bir gurup kimse; «Biz Allah'ın (cc) kitabından başka delil tanımayız» iddiasına sarılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV) : **«İçinizden hiç birinin koltuğuna (Sedirine, kanepesine) yaslanmış bir vaziyette iken, kendisine benim emir ve nehiylerimden biri ulaştırıldığında : «— Başkasını bilmem, biz Allahü Teala (cc)'nın kitabında gördüğümüze uyarız» dediğini sakın görmeyeyim»** (56) emrini vermiştir. Bu emir, Allahü Teala (cc)'nın kitabını kabul etmekle beraber, Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetini reddedenleri ilzam etmektedir. Esasen Allahü Teala (cc)'nın : **«Bir de peygamber size ne verdiyse (her ne emir verirse) onu tutun, nehyettiğinden de sakının»** (57) emrini verdiği malûmdur. İbn-i Huzeyme (rh.a.) «Din hususunda Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaat etmenin farz olduğunu, şahsi reyle karşı çıkmanın haramlığını» El Ahzab Sûresi'nin 36.ncı ayet-i kerimesini zikrederek beyan ediyor. (58)

41

● Sonuç olarak; Resûl-i Ekrem (SAV)'in din hususundaki her emrine itaat etmek farzdır. Hiç kimsenin muhalefet etme hakkı yoktur. Sünnet'de «Fıkıh'ta» kat'i bir delildir.

3. İCMA-İ ÜMMET

42

● Önce «İcma» kelimesinin lûgat manası üzerinde duralım. İcma Arapça bir kelime olup; «azm, kasd ve ittifak» (59) manalarına gelir. Molla Hüsrev: «Müctehid imamların herhangi bir asırda şer'i bir hüküm üzerinde ittifak etmelerine icma denir» tarifini esas almıştır. (60) İmam-ı Serahsi'de ise tarif daha değişik : «Her asırda fıskını ilân etmeyen, heva ve heveslerine tabi olmayan bütün müctehid imamların ittifakına icma denir.» (61)

---

(56) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) A. M. Şakir Neşri, Sh: 89, Madde: 295.
(57) Kur'an-ı Kerim : El Haşr Sûresi : 7.
(58) İbn-i Huzeyme - Es Sahih - Beyrut: 1390, M. İslâmi Neşri, C: 1, Sh: 75.
(59) Ömer Nasûhi Bilmen - Hukuku İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst: 1976, Bilmen Yay. C: 1, Sh: 163, Madde: 439.
(60) Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat El Vüsûl - İst: 1307, C: 2, Sh: 50.
(61) İmam-ı Serahsi - Temhidû'l Fusûl - Beyrut: 1393, C: 1, Sh: 311.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

43

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra Peygambere muhalefet eder, «MÜ'MİNLERİN YOLUNDAN» başkasına uyup giderse, o'nu (o kimseyi) döndüğü o yolda bırakırız. (Fakat ahirette) kendisini cehenneme koyarız. O ne kötü bir yerdir.»** (62) buyurulmaktadır. Şimdi bu ayet-i kerime ile ilgili olarak, İslâm ûlemasının beyanlarını zikredelim. İmam-ı Kurtubi : «Mü'minlerin yolundan ayrılmaktan maksad, müçtehid imamların icmalarını inkâr etmektir. Bu ayet-i kerime'de icma-i ümmet'ten ayrılanları tehdit vardır» (63) buyuruyor. İmam Ebû Bekir El Cessas : «Bu ayet-i kerime'de mü'minlerin yolundan ayrılanlar cehennem azabı ile tehdid olunmuşlardır. Bundan kasıd, «İcma'ı» inkâr edenlerdir» (64) hükmünü zikrediyor. Tefsir-i Haazin'de : «Peygambere muhalefet etmek ve mü'minlerin yolundan ayrılmak haramdır. Durum böyle olunca mü'minlerin yoluna uymak vaciptir» (65) denilmektedir.

İcma'nın teşekkül edebilmesi için şer'i bir konu şarttır. Müctehid imamlar; Kur'an ve Sünnet'te yer alan bir hüküm üzerinde kat'i olarak ittifak ederlerse İcma teşekkül eder. İcma'nın kat'i delil olması da buna dayanır. (66)

44

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Benim ümmetim delâlet üzerinde ittifak etmez»** (67) ve **«Mü'minlerin güzel gördüğü şey, Allahü Teala (cc) katında da güzeldir»** (68) Hadis-i Şerif'leri, İcma-i Ümmet'in sünnet'ten delilidir.

45

● Kat'i bir delile dayanan ve tevatürle gelen İcma'nın inkârı insanı küfre götürür. (69) Zira bunda kat'i delilleri yalanlama sözkonusudur. Esasen;

---

(62) **Kur'an-ı Kerim: En Nisâ Sûresi: 115.**
(63) **İmam-ı Kurtubi - El Camii Li Ahkâmû'l Kur'an - Kahire : 1967, C: 5, Sh: 386.**
(64) **Ebû Bekir El Cessas - El Ahkâmû'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 1, Sh: 88.**
(65) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 166 (Hazin Bölümü).**
(66) **Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi'l Mirkat el Vüsûl - İst: 1307, C: 2, Sh: 68.**
(67) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1303, Hd. No: 3950.**
(68) **Ahmed b. Hanbel - El Müsned - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 379.**
(69) **İmam-ı Serahsi - Temhidû'l Füsûl fi İlmû'l Usûl - Beyrut: 1393, C: 1, Sh: 318.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir asırda tek bir müctehid bile katılmazsa, icma teşekkül etmemiş demektir.

46

● Müctehid olmayan kimselerin tamamı; herhangi bir konuda ittifak etseler, bununla icma teşekkül etmez. Dolayısiyle «İcma-i Ümmet'in» teşekkülü için; bir asırda yaşıyan birçok müctehid'e ihtiyaç vardır.

47

● Müctehid seviyesinde ilme sahip olmayan ve «Müctehid» olduğunu ilân etmeyen; buna mukabil insanlar indinde «Mürşid-i Kâmil» diye anılan kimselerin; şer'i bir konu üzerinde ittifak etmeleri «İcma» değildir Çünkü onların da; şer'i konularda, bir müctehid'i taklid etmeleri vacip tir. Nitekim tasavvuf yolunun büyüklerinden İbrahim b. Ethem, Şakik Bel hi, Ma'ruf Kerhi, Ebû Yezid Bestami ve Fudayl b. İyaz; amel'de hanefi mezhebini taklid etmişlerdir. (70)

4. KIYAS-I FUKAHA

48

● Kıyas; lugatta «iki şeyi birbiriyle ölçmek» anlamına gelir. İslâmi ıstılâhta ise; kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir hükmün; illet ve sebeplerini dikkate alarak, (bu kaynaklarda bulunmayan, fakat aynı mahiyete yakın olan) diğer meselede de göstermektir» (71). Nitekim Hz. Ömer (ra), Ebû Musa El Eş'ari'ye: «Birbirine benzeyen şeyleri iyi kavra, illet ve sebeblerini çok hassas olarak tahlil et ve daha sonra kıyas yap» tavsiyesinde bulunmuştur. (72)

49

● Kur'an-ı Kerim'de: «Halbuki onu peygambere ve içlerinden ûlû'lemr olanlara arzetseler, elbette bunların istinbata kadir olanları onu anlar, bilirlerdi» (73) buyurulmuştur. Bu ayet-i Kerime'de geçen «Yestenbitûnehû»

(70) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 68 vd.
(71) Molla Hüsrev - a.g.e. C: 2, Sh: 70.
(72) İmam-ı Serahsi - Temhidü'l Füsûl - Beyrut: 1393, C: 2, Sh: 133.
(73) En Nisâ Sûresi: 83.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ibaresinden kasdın, kıyas yoluyla hüküm çıkarmak olduğu hususunda ittifak mevcuddur. (74)

50

● Resûl-i Ekrem (SAV), Hz. Muaz b. Cebel'i, «Yemen» iline vali olarak gönderirken: «— **Ya Muaz, bir hadise ile karşılaşırsan nasıl hümedeceksin?**» diye sormuştur. Hz. Muaz b. Cemel (RA): «— **Allah Teala (cc)'nın kitabı ile ya Resûlullah**» diye cevap verir. Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Peki hükmü kitap'ta bulamazsan nasıl hükmedersin?**» diye sordu. Hz. Muaz (ra): «**Allah (cc)'nın resûlü'nün sünnet'ine başvururum**» diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem (SAV): «**Peki hem Allahü Teala (cc)'nın kitabında, hem Resûlü'nün sünnetinde bulamazsan nasıl hükmedersin?**» suâlini sordu. Hz. Muaz (RA): «— *O zaman reyimle* (Kıyas yaparak) **hükmederim**» (75) cevabını verdi. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Efendimiz (SAV)'i, Hz. Muaz b. Cebel (RA)'in bu cevabı fazlasıyle memnun etmiş ve: «Resûlullah'ın elçisini, Resûlullah'ı hoşnud edecek şeye muvaffak kılan Allahü Teala (cc)'ya hamd olsun» diye duada bulunmuştur.

51

● Kıyas; kitap, sünnet ve icma'ya bağlı olan bir delildir. Başlı-başına kat'i bir delil değildir. Bu sebeble elde nass bulunmadığı süre içerisinde kıyas'tan söz edilemez. Müctehid'lerin dışında kimse kıyas yapamaz.

52

● Hanefi fükahası: «Taabbüdi olduğu ve illetlerinin akılla kavranılamıyacağı sabit olan hükümlerde kıyas'ın geçerli olmayacağı» hususunda ittifak etmiştir. (76) Meselâ: Hadd cezalarında, ibadetlerde ve keffaretlerde kıyas olmaz.

53

● Kitap, sünnet ve icma; her alanda delil olduğu halde, kıyas-ı fukaha yalnız fıkhî sahalarda hüccet teşkil eder. Ancak bu kıyas'ı; bununla ilgili

---

(74) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 124 (Gadı Beyzavi Böl.)', ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an-il Azim - Beyrut: 1969, C: 1, Sh: 530.**

(75) **İmam Ahmed b. Hanbel - El Müsned - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 5, Sh: 230, 236, 242.**

(76) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 16, Sh: 62-63.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bütün hükümleri bilen müctehid'in yapması esastır. Herhangi bir mukallidin; akli melekelerini kullanarak yapmış olduğu akıl yürütme, kıyas değildir. Bu nevi akıl yürütmeler «Şahsi kanaat» hükmünde olup, mukallidi büyük bir vebale sokar. Nitekim Tabiûndan Şa'bi'ye bir kimse gelip bir mesele sorar. Hz. Şa'bi (rh.a.); sualle ilgili olarak Abdullah ibn-i Mes'ud (RA)'un bir rivayetini nakleder. Sual soran kimse: **«— Sen bu konudaki şahsi kanaatini söyle»** deyince, Hz. Şa'bi (rh.a.): **«— Şu adama bakın, ben ona Abdullah İbn-i Mes'ûd şöyle dedi diyorum. O bana şahsi kanaatimi soruyor. Ben dinimi bundan tenzih ederim. Vallahi müzikle meşgul olmayı, sana şahsi kanaatimle fetva vermeye tercih ederim»** (77) diye haykırıyor.

5. DİĞER KAYNAKLAR

54

● İslâm fıkhı'nın kitap, sünnet, İcma-i Ümmet ve Kıyas-ı Fûkaha'dan başka kaynakları da mevcuddur. Ancak bu «Edille-i Erbaa»; bütün ehl-i sünnet müctehid imamlarının ittifakına mazhar olmuştur.

55

● **İSTİSLAH:** Lugat manası maslahat bulunan yönü almak, bir şeyin ıslâhını, düzeltilip iyi bir hale getirilmesini istemek manalarına gelir. «Salaha» kökünden gelen maslahat; iyi olma, düzelme, elverişli bulunma manasınadır. Zıddı ise «Fesede» kökünden gelen mefsedettir. (78) Kur'an-ı Kerim'de: **«...O kendilerine iyiliği emrediyor, onları kötülükten nehyediyor. Onlara temiz şeyleri helâl, murdar şeyleri de haram kılıyor...»** (79) buyurulmaktadır. Müçtehid imamlardan bir bölümü **«istislâh'ı»**; kıyas içerisinde zikrederek, ayrı bir delil olarak ele almamışlardır.

56

● **ÖRF VE ÂDET:** Önce lûgat manası üzerinde duralım. Örf kelimesi; irfan ile ilgili olup, arif olanların koyduğu esaslar manasınadır. İslâmi ıstılâhta: **«Şer'i şerife aykırı olmayan ve akl-ı selim sahibi kimselerin müstahsen bulduğu davranışlardır»** (80) şeklinde tarif olunur. Örf ve âdet'te

---

(77) **Sünen-i Darimi - İst: 1401, Çağrı Yay. Mukaddeme: 17, Sh: 47.**
(78) **Muhammed Ma'ruf Ed Devalabi - El Medhal (İlmû Usûl-i Fıkh) Beyrut: 1965 (5 bsm), Sh: 301, Ayrıca Ömer Nasûhi Bilmen - Hukuku İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst: 1976, Bilmen Yay. C: 1, Sh: 18.**
(79) **Kur'an-ı Kerim: El A'raf Sûresi: 157.**
(80) **Es Seyyid Şerif Cürcani - Ta'rifat - İst: 1300, Sh: 11, 98.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dikkat edilecek husus «Şer'an ve aklen müstahsen» olmasıdır. (81) Buna sahih örf denilir. Şer'i şerife uygun olmayan örf ve âdetler «Fasid» hükmündedir ve delil değildir. (82)

57

● **İSTİHSAN:** Lugatta «Bir şeyi iyi ve güzel görmek, tercih etmek» manalarına gelen «Husn» kökünden gelmektedir. İslâmi ıstılâhta; ümmetin menfaatini ve adalet esasını dikkate alarak, iki hükümden daha kolay olanını tercih etmektir. İmam-ı Serahsi istihsan'ın müsamaha ve ruhsat esasına dayandığını beyan eder. (83) Ayrıca buna «Kıyas-ı Müstahsen» de denileceğini zikreder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kolaylaştırın, güçleştirmeyin, müjdeleyin nefret ettirmeyin»** (84) Hadis-i Şerif'inin buna delil olduğunu beyan eden ülema çoğunluktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de yer alan: **«Allah sizin için kolaylık diler, zorluk murad etmez»** (85) âyet-i kerimesi de istihsan'ın delili kabul edilmiştir. İmam-ı Şafii (rh.a.) «İstihsan'ın» sonradan çıkan bir yorum olduğu noktasını beyan ederek, delil kabul etmemiştir.

58

● Bunların dışında Sahabe-i Kiram'ın sözleri, İstishab, daha önceki Şeriat'ler (Yani Kur'an-ı Kerim'de beyan buyurulan geçmiş ümmetlere ait hükümler) ve Umum belva gibi deliller de zikredilmiştir.

59

● Diğer kaynaklar başlığı altında sunduğumuz deliller; «Edille-i Erbaa» da herhangi kat'i bir hükmün bulunmaması halinde başvurulan hususlardır. Bu kaynaklar «Usûl-i Fıkıh» kitaplarında izah edilmişlerdir.

---

(81) Ömer Nasûhi Bilmen - a.g.e. C: 1, Sh: 197, Madde: 502.
(82) Ali Haydar Efendi - Dürerû'l Hükkâm Şerhû Mecelleti'l Ahkâm - İst: 1330 (3 bsm) C: 1, Sh: 92.
(83) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 10, Sh: 145.
(84) Ez Zebidi - Tecrid-i Sarih Tercemesi ve şerhi - Ank: 1976, C: 1, Sh: 77, Had. No: 63.
(85) Kur'an-ı Kerim: El Bakara Sûresi: 185.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İCTİHAD'IN MAHİYETİ

60

● Önce kelime üzerinde duralım. «İctihad» kelimesi; gayret, takat, çaba manalarına gelen «Ce-He-De» kökünden ve iftial babındandır. (86) İslâmi ıstılâhta; Kitap, sünnet ve İcma'da kat'i olarak bulunmayan bir mesele hakkında (Yani fer'i bir konuda) müctehid olan bir fakihin bütün gücünü harcıyarak bir sonuca varmasıdır.» (87)

61

● Müctehid olmayan bir kimsenin, fer'i bir konuda bütün gücünü sarfederek, yeni bir sonuca varması ictihad olmayacağı gibi; müctehid'in de fıkhın dışında herhangi bir konuda bütün gücünü sarfetmesi ictihad sayılmaz.» (88)

62

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«İctihadı ile hükmeden kadı isabet ederse iki ecir vardır. İctihadı ile hükmedip hata ederse bir ecir alır»** (89) buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'in sahabe-i kiram'ı ictihad'a teşvik ettiği de muteber kaynaklarda zikredilmiştir. (90)

63

● İctihad'ın makbul olabilmesi için, müctehid'de aranan bütün vasıfların tek bir kişide bulunması şarttır. (91) Zira herhangi bir ictihad'ın amele konu olması; müctehid'in adil, sadık ve muttaki olmasıyla yakından alakalıdır. (92) Çünkü din hususunda faasık'ın sözü muteber olmaz. Son yıllarda «ictihad» için; her ilim dalından birer kimseyi alıp «Heyet» kurma, iddiası ortaya atılmıştır. Ancak «İctihad yapılmalıdır» iddiasını ortaya atan kimseler; hangi konularda ictihad'a ihtiyaç olduğunu bile ortaya koyamamaktadırlar.

---

(86) **Mahmud b. Ömer Ez Zemahşeri - Essasü'l Belâga - Beyrut: 1965, Sh: 156.**
(87) **Kemalüddin İbn-i Hümam - «Et Tahrir» Bulak: 1316, C: 3, Sh: 291.**
(88) **Es Seyyid Muhammed Musa - El İctihad - Kahire: 1973, Sh: 98.**
(89) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm), Sh: 494, Madde: 1409.**
(90) **Ebû Bekir El Cessas - El Ahkâmü'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 2, Sh: 212 vd.**
(91) **İmam-ı Gazali - El Mustasfa Min İlmü'l Usûl - Beyrut: 1937, C: 2, Sh: 351-352.**
(92) **Kemalüddin İbn-i Hümam - a.g.e. C: 3, Sh: 292-304, ayrıca Eş Şatibi - El muvafakat - Kahire: ty, C: 4, Sh: 107.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

64

● İmam-ı Şafii (rh.a.) «Müctehid'de» aranan vasıfları şu şekilde ortaya koyuyor: «İctihad için gerekli vasıtaların tamamına sahip olmayan bir kimse kıyasla ictihad yapamaz. Allahü Teala (cc)'nın kitabının hükümlerini, farzını, edebini, nasıh ve mensûhunu, amm ve hassını, irşadını bilmeyen kimse kat'iyyen bu işe ehil değildir. Tevile müsait olan Ayet-i Kerime'leri, Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetini delil getirerek açıklamak, eğer sünnette bu husus mevcud değilse mü'minlerin icmasını ve onda da yoksa kıyası delil getirmek gerekir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetini bilmeden, selef-i salihinin sözlerini, müslümanların icma'larını ve ihtilaflarını ve Arapça lisanının inceliklerini kavramadan kıyasla ictihad yapılamaz. Selim akıl sahibi olmayan ve benzerlikleri ayırma ve seçme kabiliyeti kuvvetli bulunmayan kimsenin; sözü, kıyasla ictihada getirmesi kat'iyyen doğru değildir. Bir meselede muhalif olan kimse de dinlenir. Çünkü bu fiilde gafletin ortadan kaldırılması ve doğrunun ortaya çıkması için yerinde tesbit sözkonusudur. Bütün bunların yanında son derece güç ve takat sarfedilecek ve insaf gösterilecektir ki; neye dayanılarak bir şeyin alındığı veya terkedildiği bilinebilsin. Meseleye hakiki bir mahiyette nüfûz etmeksizin, yukandaki şartları taşıyan kimse de ictihad yapamaz. Zira mahiyetleri kavrama kabiliyetine de sahip olmak gerekir. Selim akıl sahibi olmayan veya Arapça lisanının inceliklerinde taksiratı bulunan kimse (Nass'larda hafız dahi olsa) kıyasla ictihad yapamaz. Zira ictihad vasıtalarında aklı ve ilmi noksandır.» (93)

65

● İmam-ı Gazali; «Müctehid'de» aranan vasıflar arasında sadık, adil ve muttaki olmayı da zikretmektedir. (94) Siyasi yönetimlerden ve halk'tan müstağni olmayan kimsenin ictihadı ile amel edilemez. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; kendi heva ve hevesleriyle hüküm icad eden tağuti güçlerle cihad etmek «Farz-ı Ayn»dır. Tağuti güçlerin velâyetini kabul ederek; onlardan görev alan bir kimse, «sadık ve adil olma» hasletlerini yitirir. Dolayısiyle; velev ki müctehid derecesinde ilme sahip olsa bile, o kimsenin «Fetva»sı ile amel edilemez.

---

(93) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 509-511, Madde: 1469-1478.

(94) İmam-ı Gazali - El Mustasfa Min İlmü'l Usûl - Beyrut: 1937, C: 2, Sh: 350 vd.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

66

● İbn-i Abidin; «Hiçbir ilim yoktur ki sahibi ona müctehid'den daha fazla muhtaç olsun. Çünkü müctehid; dünya ve ahiretin her işiyle bir tarafından alakalıdır. Fakih; insanların ciddi ve gayr-i ciddi tutumlarını, hilelerini bilmek mecburiyetindedir. Ayrıca insanlar arasındaki muhalefetleri, (Yani ihtilâf konularını) maslahat ve mefsedetleri, mahiyetleri ile birlikte kavramalıdır. İnsanlar arasında cari olan işleri, örf ve adetleri bilmek zorundadır. Bu ise insanlar arasında mülâkat, çeşitli mezheplere salik kişilerle görüşmek, onlarla müzakere ve sohbetlerde bulunmak, onlara ait risaleleri toplayıp mütalaa etmek suretiyle elde edilebilir» (95) hükmünü zikrediyor.

67

● Hz. Sa'id b. Müseyyeb (RA)'den rivayet edildiğine göre; Hz. Ali (RA)'nin, kat'i nass bulunmayan konularda nasıl hükmedeceklerine dair suali üzerine Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Mü'minlerden ilim ve takva sahibi olanları toplayıp istişare edin. Bir kişinin reyine göre hükmetmeyin»** (96) buyurduğu kaydedilmektedir. Gerek Sahabe-i Kiram, gerek müctehid imamlar bu konuda oldukça titiz davranmışlardır. Bugün de; ictihad için her ilim dalından bazı kimseleri bir araya getirip, **«İctihad Şurası» teşekkül ettirmeyi** teklif edenler, nazari plânda haklıdırlar. Ancak İctihad'a konu olacak fer'i meseleler; İslâmi bir devlette kat'i çözüme kavuşabilir. Kaldı ki **«İctihad Şûrası'nın»** teşekkülü için birçok sayıda müctehide ihtiyaç vardır. Ortada müctehid seviyesinde Ülema mevcut değilken; **«İctihad Şurası»** teklifi hayal olmaktan öteye geçmez.

68

● Şurası muhakkaktır ki; İctihad'la hüküm verme noktasında «Kadı» önde gelir. Hadd'lerin ikame ve hükümlerin infaz edilmediği toplumlarda, «İctihad»la hükmetmeye kalkmak; gösteriş yapmaktan öteye, bir mana ifade etmez.

69

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Allahü Teala (cc) size ilmi verdikten sonra zorla geri almaz. Ancak sizden ilmi; alimlerin ölümüyle söküp alır ve geriye kara cahiller kalır ki, onlardan fetva sorulur, onlar da şahsi görüşleriyle fetva verirler ve böylece hem kendileri saparlar, hem de başkala-**

(95) İbn-i Abidin - Mecmuatü'r Resail - İst: 1325, C: 2, Sh: 140.
(96) İbn-i Abdi'lber - Camiü'l Beyani'l İlm - Kahire: 1346, C: 2, Sh: 59.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rını saptırırlar» (97) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerif de «Müctehid seviyesinde ûlema'nın kalmayacağı bir dönemin bulunabileceğinin» delili olarak değerlendirilmiştir. İslâm ûleması; bunun kıyamet alametleriyle, ilgili olduğu hususunda müttefiktir. (98)

70

● İmam-ı Şafii (rh.a.) : «Her mükellef; ya kıyasla ictihad etmek veya bir müctehid'e ittiba etmekle yükümlüdür. Bu iki halin dışında birşey söylenemez» (99) buyurmaktadır. Bazı çevreler; bir müctehid'e ittiba ile taklid'in farklı şeyler olduğu iddiasındadırlar. Ancak bu iddia'yı destekleyebilecek herhangi bir delil bulmak mümkün değildir. Zira bir müctehid'i taklid; o müctehid'in şer'i delillerden çıkardığı hükümlerle amel etmekten ibarettir. Yoksa müctehid'i «Hüküm Koyucu» noktasında görmek değildir. Esasen her mü'min; Allahü Teala (cc) ve Resûlü (SAV)'den başka hiç bir gücün, kat'i bir delile dayanmadan «Din» hususunda «Hüküm va'zetme» yetkisinin bulunmadığını bilir.

MÜCTEHİD'LERİN TABAKALARI

71

● MUTLAK MÜCTEHİDLER: (El-Müctehid fi'ş Şer'i) Bütün şer'i delillere hakkı ile vakıf olup; gerek ûsul-i fıkıh, gerekse fer'i meselelerde (hiç kimseyi taklid etmeden) ictihad'da bulunan ûlema bu sınıftandır. Sahabe-i Kiram, Said b. El Müseyyeb ve İbrahim Nehai gibi tabiûnun faklihleri, İmam-ı Azam Ebû Hanife, İmam-ı Malik, İmam-ı Şafii, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam-ı Evzai, Muhammed b. Cerir Et Taberi, Davûd-û Zahiri, Süfyan Es Sevri, Hasan El Basri, Muhammed El Bakır, Cafer Es-Sadık, Ebû Sevr, Leys b. Saad ve bunun gibi yüzlerce ûlema bu sınıftandır. Mutlak müctehid'ler; ictihad'da kullandıkları ûsûlü, şer'i delillere dayanarak tesbit etmişlerdir. Dolayısıyle, zaruri hallerin dışında birbirlerini taklid etmeleri caiz değildir. (100) Sahabe-i Kiram (Allahü Teala (cc) hepsinden razı olsun) arasında görülen bütün ihtilâflar; fer'i konularda cereyan eden «ic-

(97) Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 33-34, ayrıca Sünen-i İbn-i Mace - C: 1, Sh: 20, Hd. No: 52.
(98) Abdu'rrauf Elmünavi - Feyzü'l Kadir - Beyrut: 1356, C: 1, Sh: 11-12.
(99) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 511, Madde: 1479.
(100) İmam-ı Gazali a.g.e C: 2, Sh: 384 vd. Ayrıca, Şatibi - El İ'tisam C: 22 Sh: 342-343.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tihad» farklılaşmasından ibarettir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; ictihad'ın da isabet eden müctehid'e iki, isabet edemeyene de bir sevab verileceği» yolundaki beyanı esas alındığı zaman; Sahabe-i Kiram'a dil uzatmanın *kat'iyyen caiz olamıyacağı* kavranır. Mutlak müctehid'lerin tamamı için aynı hüküm geçerlidir. Nitekim Molla Hüsrev «Şahidlikleri kabul edilip - edilmeyeceği» kişileri tasnif ederken : «Selefe açıkca küfür ve ta'n eden kimselerin de şahidlikleri kabul edilmez. *Selef; sahabe-i güzin ve müc*tehid ûlemadır. Çünkü bu işler (Selef'e küfür ve ta'n etmek) o kimselerin akıllarının ve mürüvvetlerinin (Haysiyetlerinin) kusurunu gösterir. Böyle büyük bir vebalden kaçınmayan kimse, yalan söylemekten de çekinmez» hükmünü zikreder. (101)

72

● Mutlak müctehid'lerin tamamı, aynı zamanda «Mezhep» kurucusu durumundadır. Dolayısıyle halk arasında yaygın olan «Dört Hak Mezhep» tabiri; ile her ne kadar saliki bulunan «Ehl-i Sünnet» mezhebleri kasdedil!yorsa da, isabetli değildir. Zira diğer mutlak müctehidlerin «Zann» altında tutulması tehlikesi *mevcuddur.* Şer'i *hududları muhafaza için her* türlü ızdıraba boyun eğen ve sabırla İslâmı tebliğ eden; «Mutlak Müctehid'lerin» tamamını hayırla yadetmek borcundayız. Allahü Teala (cc) hep*sinden razı olsun.*

73

● **MEZHEB'TE MÜCTEHİDLER :** (El Müctehid fi'l Mezheb) : İctihad ûsulü'nde bir mutlak müctehidi taklid edip; fer'i meselelerde müstakil müctehid olan ûlema bu sınıfa dahildir. İbn-i Abidin : «Mezhep'te müctehid'lerin» Usûl-i fıkıh'ta bağımlı, *fer'i meselelerde mutlak müctehid'e* muhalefet edebilen kimseler olduğunu kaydeder. (102) Meselâ : İmam-ı Yusuf, İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Züfer; ûsûl-i Fıkıh'ta İmam-ı Azam Ebû Hanife'ye tabi olmakla birlikte, *fer'i bazı meselelerde ona muhalefet etmişlerdir.*

74

● **MESLE'DE MÜCTEHİD'LER :** (El Müctehid fi'l Mesail) : Mutlak müctehid'den, kat'i bir hüküm nakledilmeyen meselelerde «İctihad» yapan ûlemadır. Bunlar; mutlak müctehid'e gerek ûsûl'de, gerek fûrû'da muhalefet edemezler. İbn-i Abidin : «*Mesele'de müctehidleri*» şu şekilde tarif et-

(101) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm - İst: 1307. C: 2. Sh: 381.
(102) İbn-i Abidin - Şerhû Ukûdi Resmi'l Müftî - İst: 1325. Sh: 11.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mektedir: «Hassaf, Ebû Cafer-i Tahavi, Ebû Hasen El Kerhi, Şemsü'leimme Hulvani, Şemsü'leimme Serahsi, Fahrû'lislâm Pezdevi, Fahruddin, Kadıhan ve emsali bunlardandır. Bu zevat, usûl ve füru'da İmam-ı Azam'a muhalefet edemezler. Ancak nass olmayan meselelerde usûl ve kavalde göre hüküm çıkarırlar.» (103)

İCTİHAD'A MUKTEDİR OLAMAYAN FUKAHA'NIN TABAKALARI

75

● **ASHAB-I TAHRİÇ**: (Ashabû't Tahriç): Bunlar asla ictihad yapmaya muktedir değildirler. Ancak mutlak müctehid'in, şer'i konularda takip ettiği ûsulü gayet iyi bildikleri ve kaynaklara vakıf oldukları için; «Mücmel» olan bir ictihadı veya iki manaya ihtimalli mübhem bir hükmü, mukayese etmek suretiyle kendi reylerine göre izah edebilirler. Fahrüddin-i Razi ve emsali bu tabakadandır. Mukallid'lerin en üst sınıfı budur.

76

● **ASHAB-I TERCİH**: (Ashabû't tercih): Bazı rivayetlerin, diğerlerinden daha üstün olduğunu tesbit edebilen fukaha'ya «Tercih» erbabı denir. Ebû'l Hasen Kuduri ve İmam-ı Merginani bu sınıftandır. Meselâ: «Bu evlâdır, bu daha sahihtir, insanlar için bu daha münasibtir» gibi hükümler serdederler.

77

● **ASHAB-I TEMYİZ**: (Ashabu't Temyiz): Mukallidlerin üçüncü sınıfı temyiz erbabıdır. Bunlar Zahir mezhebi, nadir rivayetleri, kuvvetli ve zayıf kavilleri birbirlerinden ayırabilirler. Bunların görevi; reddedilmiş olan kavilleri ve zayıf rivayetleri kat'iyyen nakletmemektir. Müteehhirin ûlemadan Kenz, muhtar ve vikaye sahipleri, bu sınıfa dahildir.

78

● **MUKALLİD-İ MAHZ**: Muteber fıkıh kitaplarını tetkik edebilen, ancak kuvvetli ve zayıf rivayetleri birbirinden ayırt edemeyen alimler bu sınıfa

(103) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 98.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dahildirler. Hanefi fûkahasından Alauddin El Haskafî «Fukaha'nın tabakalarını» izah ettikten sonra: «Bize gelince... Vazifemiz onların tercih ettiklerine, sahih gördüklerine tabi olmaktır. Nitekim hayatlarında fetva vermiş olsalar, yapacağımız bu idi» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Şu evrakı toplayan günahkâr kul dahi musannıfın dediğini der» diyerek, «Mukallid'ler» sınıfına dahil olduğunu itiraf eder.(104) Dolayısıyle; şer'i delillere hakkı ile vakıf olamayan bir mü'minin, bir müctehid'e tabi olması vaciptir. İbn-i Abidin gibi fıkıh sahasındaki otoritesi herkes tarafından kabul edilen bir ûlema'nın «İctihad'a muktedir olamadığını ve bir müctehid'e tabi olduğunu» ikrar ettiği bir durumda; bize düşen «Edeb» hududlarını muhafaza etmektir.

79

● İslâm ûleması: «Adil olan bir müctehid vefat ettikten sonra da taklid olunur, onun kavliyle fetva verilebilir. Bu hususta icma vardır» hükmünde müttefiktir. (105) Dolayısıyle şer'i delillerden hüküm çıkarabilecek derecede ilme sahip olmayan her mükellef; gerek ûsûl, gerek füru'da günümüze kadar gelmiş olan bir mezhebe bağlı olmak zorundadır. Sahabe-i Kiram ve Tabiûn'dan olan mutlak müctehid'lerin mezhepleri günümüze kadar gelmediği için, onları taklid etmek mümkün değildir. Zira onların gerek ûsul, gerek fürû'a ait kaideleri zabt edilmemiş, kendileri de bizzat ilimlerini tedvin etmekle meşgul olmamışlardır.

«HAKKI TESBİT, BATILI İPTAL» MÜCADELESİ

80

● İmam-ı Şafii (rh.a.) «İhtilâf» konusunda kendisine: «— Gerek eskiden, gerek şimdi olsun, ilim ehlini daima ihtilâf halinde buluyorum. Bu ihtilâf onlara caiz midir?» şeklinde tevcih edilen bir suale şu cevabı veriyor: «İhtilâf iki çeşittir. Birincisi haram olan ihtilâftır. Bu mahiyette bir ihtilâfa düşmek caiz değildir. Allahü Teala (c.c.)'nın kitabında veya Resûl-i Ekrem (SAV)'in lisanı üzerinde apaçık ortaya koyduğu nass'lardaki ihtilaf bu mahiyettedir. İlim ehli için bu noktada ihtilâf etmek helâl de-

---

(104) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 98-99.

(105) Ömer Nasuhi Bilmen - Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst: 1976, Bilmen Yay. C: 8, Sh: 264, Madde: 19.

ğildir.» (106) Bahsin devamında, Kur'an-ı Kerim'de kendisine açık beyyineler geldikten sonra ihtilâfa düşenlerin zemmedildiği ayet-i' kerime'leri zikrederek, bunun «Haram» olduğunu kaydediyor. Daha sonra fer'i konularda sahabe ve müctehid'lerin; sırf hakkı tesbit için nasıl gayret sarfettiklerini beyan ediyor.

81

● İslâm ûleması «ihtilâfı»; Hakkı tesbit ve batılı iptal niyyet ve gayretiyle iki muarızın şer'i delil getirmesi olarak tarif ediyor. Nitekim Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları; delâlet-i ve Subuti kat'i olan «Nass»larda kat'iyyen ihtilâfa düşmemişlerdir. Ancak «Zanni» olan meselelerde (Yani İctihad'a konu olan meselelerde), sırf Allahü Teala (cc)'nın rızası için delil bulma gayretine girmişlerdir.

82

● İctihad'a konu olan fer'i meselelerde ihtilâfın caiz olduğu» «Ümmetimin ihtilâfı rahmettir» (107) Hadis-i Şerifi ile sabittir.

83

● Hanefi fükahasından Alaûddin El Haskafi: «Bir de ûlemanın ihtilâfının rahmet eserlerinden olduğunu bilmesidir. İhtilâf ne kadar çok olursa, rahmet o kadar bol olur» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydediyor: «İhtilâftan murad; müctehid imamlar arasında fer'i meselelerde cereyan eden ihtilâftır. Yoksa mutlak ihtilâf değildir. Evet mezhep imamlarının ihtilâfı ümmet için bir genişlik ve kolaylıktır.» (108)

84

● Şer'i şerifin mübah kıldığı bir ihtilâftan söz edebilmek için; her iki muhalifin de müctehid olması ve ihtilâfa konu olan meselenin kat'i nass'la sabit olmaması lâzımdır. Ayrıca «Hakkı tesbit ve batılı iptal» niyet ve gayreti esas olmalıdır. Şer'i delliller hususunda kat'i bir ilme sahip olmayan iki müslümanın, mücerred akla dayanarak yaptıkları ihtilâf rahmet eseri

(106) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm), Sh: 560, Madde: 1671 - 1674 vd.

(107) El Aclûni - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351, C: 1, Sh: 64 vd. Hadis No: 153.

(108) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 93-94.

değildir. Aksine «Din» hususunda kat'i bir ilme sahip olmadan «Mücerred Akılla» hüküm verdikleri için «Bid'at'e» düşmüş olurlar. (109)

İTİKADİ MEZHEB'LERİN TEŞEKKÜLÜ VE TASNİFİ

85

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in, kendisinden sonra «Fitne»lerin zuhûr edeceğine dair Sahabe-i Kiram'a bilgi verdiği muteber hadis mecmualarında zikredilmiştir. Kat'i nass'ların heva ve heveslere göre tevili, «Siyasi ihtirasla» yakından alakalıdır ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in vefatından sonra ortaya çıkmıştır. Hz. Ebu Bekir (RA)'in hilâfeti döneminde ortaya çıkan» yalancı peygamberler»; bu fitnelerin ilkidir.

86

● Allahü Teala (cc)'nın kitabında yer alan «Müteşabih» ve «Mücmel» ayeti kerimeleri; herhangi bir ilme sahip olmadan, mücerred akılla tevil eden siyasi fırkalar; değişik itikadi görüşler ortaya atmışlardır. Bilhassa Hz. Osman (RA)'ın feci şekilde şehid edilmesi; bu fırkaların istismarını hızlandırmıştır. Hz. Hüseyin (RA)'in «Kerbelâ»da şehid edilmesinden sonra, itikadi mezheplerin hızla çoğaldığı bir gerçektir. İmam-ı Eş'ari «Makalat» isimli eserinde; ümmet içerisinde görülen ilk ihtilâfın, «İmamet» meselesinden kaynaklandığını beyan etmektedir.

87

● Muteber birçok kaynakta yer alan «Ümmet'in yetmiş üç fırkaya» bölüneceğine dair Hadis-i Şerif, itikadi mezheplerin teşekkülü ile yakından alakalıdır. Resûl-i Ekrem (SAV) : **«İsrail oğulları yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri müstesna, hepsi de cehenneme girecektir»** buyuruyor. Sahabe-i Kiram : «— O müstesna olan fırka hangisidir ya Resûlûllah?» diye sorunca, Peygamberimiz Efendimiz (SAV) : **«Benim ve ashabımın yolunda olan cemaattir»** (110) müjdesini veriyor. Yine bir başka Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem

---

(109) **İmam-ı Azam Ebû Hanife - Fıkh-ı Ekber (Alîyyü'l Kari Şerhi) - İst: 1979, Çağrı Yay. Sh: 28 (Fıkıhta ve şeriat hususunda rey ile ve mücerred akıl ile hüküm vermek bid'at ve sapıklıktır» hükmü yer alır.)**

(110) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1322, Had. No: 3993, ayrıca Sünen-i Tirmizi, Sünen-i Ebû Davud ve Sünen-i Darimi.**

(SAV)'in: «**Benim ve Raşid halifelerimin sünnetine sarılınız**» (111) emrini verdiği bilinmektedir.

88

● Abdülkahir el Bağdadi «Ümmet'in fırkalara ayrılacağını haber veren» Hadis-i Şerif'le ilgili olarak şunları zikrediyor: «*Ümmetin fırkalara ayrılması ile ilgili hadisin birçok isnadı vardır. Bu Hadisi, Allah'ın selât ve selâmı ona olsun Nebi'den; Enes b. Malik, Ebû Hureyre, Ebu'd Derda, Cabir, Ebû Said El Hudri, Übeyy b. Kaab, Abdullah b. Amr El As, Ebû Ümame, Vasile b. El Eska ve diğerleri gibi sahabe'den birçoğu rivayet etmiştir. İlk dört halifenin (Hülâfa-i Raşidin); kendilerinden sonra ümmet'in fırkalara bölüneceğini, bunlardan yalnız bir fırkanın kurtuluşa ereceğini ve diğerlerinin ise dünya'da sapıklığa düşüp, ahiret'te de perişan olacağını söyledikleri rivayet edilmiştir.*» (112)

89

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in ve Hülâfa-i Raşidiyn'in yolunu dosdoğru takip edenlere «**Ehlü's Sünne ve'l Cemâa**» ismi verilmiştir. Türkiye'deki yaygın kullanılışı «Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat» veya «Ehl-i Sünnet'tir». Tarih boyunca müslümanların kahir ekseriyetini «Ehl-i Sünnet» teşkil etmiştir.

90

● İslâm ûleması, itikadi mezhepleri «Ehl-i Sünnet» ve «Ehl-i Bid'at» olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bid'at; Resûl-i Ekrem (SAV)'den alınan ilim, amel veya halden ibaret olan «Hakk'ın»; hilâfına olarak sonradan çıkarılan, bir tevil ve şüphe neticesinde itikad haline getirilen şeydir. Hanefi fükahasından Alaûddin El Haskafi Bid'atı: «Peygamber (SAV)'den malûm ve meşhur olan şeyin aksine itikad etmektir» (113) şeklinde tarif ediyor. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Dinimizden olmayan herhangi bir şeyi uyduranın ortaya koyduğu merduttur. Her bid'at delâlettir**» (114) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerif'teki «**Küllü Bid'atü'n Delâletün**» hükmü, amm (Umumi) bir beyandır. İmam-ı Gazali «Bid'atı red ve ondan el çekmek be-

---

(111) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 119, ayrıca Sünen-i İbn-i Mace (1, 16, 42), El Müsned (4, 126-127), Sünen-i Darimi, mukaddeme: 16.**

(112) **Abdülkahir El Bağdadi - El Fark beyne'l furak - İst: 1979, Kalem Yay. Sh: 9.**

(113) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 2, Sh: 488.**

(114) **Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 592, Had. No: 867.**

ğenilmiş bir sünnettir. Her bid'at mezmun (zem edilmiş) ve delâlettir» (115) hükmünü zikreder. İmam-ı Rabbani «Mektubat» isimli eserinde: «Bid'atın hasenesi olmaz. Hepsi mezmundur» (116) diyerek, konunun ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

91

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in yolundan; makûl bir tevil ve şüphe ile ayrılan fırkalar, Zaruriyyat-ı Diniyye'den olan hususları inkâr etmedikleri müddetçe «Ehl-i Kıble» olma özelliklerini korurlar. «Ehl-i Kıble tekfir edilmez» hükmü, Ehl-i Sünnet ûleması tarafından ittifakla kabul edilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim bizim kıldığımız namazı kılarsa, bizim kıblemize yönelirse, kestiğimizi yerse, işte Allah ve Resûlü'nün zimmetinde bulunan müslüman budur. Allah'ın zimmetini bozmayın»** (117) hadisi şerifi esas alınmıştır. İnanılması zaruri olan hususları inkâr ederse «Ehl-i Kıble» olma özelliğini yitirir.

92

● Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; o hükümlerin yerine geçmek üzere, kendi heva ve heveslerinden hükümler icad eden filozof'lar genellikle «Ehl-i Bid'at» arasından çıkmıştır.

93

● Günümüzde; itikad'da «Ehl-i Sünne ve'l Cemâa'dan» ayrı olan ve dünyanın değişik bölgelerinde yaşıyan itikadi mezhepler şunlardır: 1. İbâdiyye, 2. Vehhabilik, 3. Zeydiyye, 4. İsmailiyye, 5. İmamiyye, 6. Nusayrilik, 7. Dürziyye, 8. Kadıyanilik, 9. Babilik, 10. Bahaiyye, 11. Alevilik.

94

● İtikad'da «Ehl-i Sünne ve'l Cemaa'dan» olduğunu ikrar etmekle birlikte; müstekbirlerin istilâları sonucunda, küfrün ideolojilerini benimseyen ve «Din ile dünya işlerinin» birbirlerinden ayrılmasını savunan kimselere de rastlamak mümkündür. Bunlar; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri reddeden siyasi güçlere destek olmak suretiyle «Küfrün» güçlenme-

---

(115) İmam-ı Gazali - İhcamu'l Avam - İst: 1978 (İkinci Bab) Sh: 78.
(116) İmam-ı Rabbani - El Mektubat - İst: 1978, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 121, Mek. No: 186.
(117) İmam-ı Azam Ebû Hanife - Fıkh-ı Ekber (Alîyyü'l Kari Şerhi) İst: 1979, Çağrı Yay. Sh: 425.

sini sağlarlar. Ayrıca Küfür ahkamı ile hükmedilen beldelere «Darû'l İslâm» demekten bile haya etmezler. Bunların bir kısmı gafil, bir kısmı cahil, bir kısmı da haindir!... *Allahü Teala (cc)'nın* mülkünde, O'nun verdiği rızıklarla hayatlarını devam ettirdikleri halde; *tağuti güçlere destek olmaktan zevk alırlar. Resûl-i Ekrem* (SAV)'in ve Sahabe-i Kiram'ın hayatının sürekli cihad'la geçtiğini bildikleri halde; *bu gerçeği gizleyebilmek* için «Hurafe'leri» yaymakla meşgul olurlar. Elbette bunların da; «Ehlu's *Sünne ve'l Cemaa» ile yakından-uzaktan alâkaları yoktur.*

95

● Allahü Teala (cc) ve Resûlüne (SAV) kayıtsız ve şartsız olarak teslim olan mü'minler; imtihan alanını ve zamanını kendilerinin tayin etmediklerinin şuurundadırlar. Hangi halde bulunurlarsa bulunsunlar; şer'i hududları *muhafaza hususunda titizlik gösterirler. Allahü Teala (cc) ve Resûlü (SA* V)'ne itaat etmenin «Farz» olduğunu bildikleri için; kat'iyyen pazarlık etmezler. İslâm'ın kendilerine değil; kendilerinin İslâm'a teslim olmasının zaruri olduğunun şuurundadırlar. Ruhlar aleminde iken gerçekleşen «Misak'ı» ve bu «Misak'ın» sonucunda yüklendikleri «Emanet'in» önemini; bir an olsa bile unutmazlar. İşte «Ehlû's Sünne ve'l Cemaa'nın» ortak özelliği budur.

İKİNCİ BÖLÜM

TEVHİD VE SIFAT İLMİ

- DİN'İN TARİFİ
- DİNLERİN SINIFLANDIRILMASI
- İMAN NEDİR?
- İMAN'IN RÜKÜNLERİ
- İMAN İLE AMEL ARASINDAKİ MÜNASEBET
- İMAN'IN SAHİH VE KABULE ŞAYAN OLMASININ ŞARTLARI
- İMAN VE İSLÂM
- İCMALİ VE TAFSİLİ İMAN
- ALLAHÜ TEALA (CC)'YA VE SIFATLARINA İMAN
- PEYGAMBERLERE İMAN
- PEYGAMBERANI KİRAMIN SIFATLARI
- MELEKLERE İMAN
- CİNN'LERİN MAHİYETİ
- KİTAPLARA İMAN
- VAHY'İN MANASI VE MAHİYETİ
- AHİRETE İMAN
- KIYAMET'İN MAHİYETİ VE ALAMETLERİ
- AHİRET HAYATINA AİT HADİSELER
- KAZA VE KADERE İMAN
- İNSANIN FİİLLERİ VE İRADE
- İMAMET MESELESİ
- İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN HALLER
- MÜRTED İLE KÂFİR ARASINDAKİ FARK
- İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN FİİLLER
- İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN SÖZLER
- DİĞER KONULAR

96

● Allahü Teala (cc) tarafından vahiy yolu ile indirilen, peygamberler tarafından tebliğ edilen, insanların dünyada ve ahirette kurtuluşuna vesile olan itikadi ve ameli nizama din denir.

97

● Cahiliyye döneminde Araplar din kelimesini örf ve âdet manasına kullanıyorlardı. (1) Her kabilenin örf ve âdetlerini çok iyi bilen bir Tağut'u vardı ve kabile ferdleri ihtilâf halinde bu Tağut'un huzurunda muhakeme oluyorlardı. (2) Ayrıca kırk yaşını doldurmuş ve belli vasıflara haiz olan kimseler «Darû'n Nedve'de» (3) toplanarak, bütün Arap kabilelerini bağlayıcı kanunlar çıkarıyorlardı. Dolayısıyle «Darû'n Nedve»; bir şehir parlamentosu mahiyetini taşıyordu.

98

● Kur'an-ı Kerim'de «Din» kelimesi değişik manalarda kullanılmıştır. Fatiha Sûresi'nin üçüncü ayet-i Kerîme'sinde geçen «Yevmi'd-Din» (Din gü-

---

(1) İslâm Ansiklopedisi - İst: 1977, M.E.B. Yay. C: 3, Sh: 590 vd.

(2) Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih tercemesi ve şerhi - Ank: 1978 (5 bsm), DİY Yay. C: 2, Sh: 823.

(3) M. Asım Köksal - Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet (İslâm Tarihi) - Mekke Devri - İst: 1981, Şamil Yay. Sh: 400.

nü) terkibindeki din kelimesi; muhasebe, ceza ve hesap manasınadır. (4) En Nûr Sûresi'nin ikinci ayet-i kerime'sinde geçen «Fî dinillâhi» terkibinde ise; Allahü Teala (cc)'nın hududları ve hükmü manasına kullanılmıştır. (5) Yine **«Fitneden eser kalmayıncaya, din de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına hiç bir husumet yoktur»** (El Bakara Sûresi: 193) ayet-i kerimesinde «Din» kelimesi, hüküm koyma ve şeriat manalarına gelmektedir. Müfessirler bu ayet-i Kerime'de geçen fitneden kasdın küfür olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Dolayısıyle yeryüzünde küfürden eser kalmayıncaya ve yalnız Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilinceye kadar cihad etmek emrolunmuştur.

99

● Kur'an-ı Kerim, Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünneti ve Sahabe-i Kiram'ın icmaı ile sabit olan husus şudur: «Allahü Teala (cc)'nın vahiy yoluyla indirdiği hükümlerin tamamına «Din» adı verilir. Peygamberler; Allahü Teala (cc)'nın hükümlerini dos-doğru olarak insanlara tebliğ etmişlerdir.

DİNLERİN SINIFLANDIRILMASI:

100

● Kur'an-ı Kerimde: **«Andolsun ki, biz her kavme «Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının» diye (Tebliğat yapması için) bir peygamber göndermişizdir»** (6) buyurulmaktadır. Esasen Hz. Adem (as)'dan itibaren bütün Peygamberler insanları «Allahü Teala (cc)'ya iman ve ibadet etmeye» davet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Peygamberler babaları bir kardeşler gibidirler, dinleri birdir»** (7) buyurduğu sabittir. Dolayısıyle İslâm dini; ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem (AS)'le birlikte başlamıştır. Dinleri sınıflandırırken, kat'i haberlerle (Nass'la) sabit olan bu temeli esas almak mecburiyetindeyiz. Dolayısıyle sosyoloğların yaptığı hiçbir tasnif geçerli değildir.

---

(4) Mecmuat'ut Tefasir - İst: 1317, Mth. Amire tab. Ofset, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 27.
(5) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 3, Sh: 262.
(6) En Nahl Sûresi: 36.
(7) Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Sitte Serisi C: 4, Sh: 142, K. Enbiya: 48.

101

● Bütün peygamberler insanları İslâm'a davet etmişlerdir. Nitekim Hz. Nuh (as)'un kavmine: «Şayet (davetimden, tebliğimi kabulden) yüz çevirirseniz, ben sizden bir ücret istemedim. Benim ücretim Allahü Teala (cc)'dan başkasına ait değildir. Ben MÜSLÜMANLARDAN olmakla emrolundum» (8) şeklinde hitap etmesi, Hz. Yakub (as)'un oğullarına: «Ey Oğullarım, Allah sizin için İSLAM dinini beğenip seçti, o halde siz de ancak MÜSLÜMANLAR olarak can verin» (9) şeklinde nasihat etmesi bunun en güzel delilidir. Yine Hz. Musa (as)'nın kavmine: «Ey kavmim, eğer siz gerçekten Allah'a iman ettiyseniz, O'na samimi olarak teslim olmuş MÜSLÜMANLAR iseniz, artık O'na (Allah'a) güvenip dayanınız» (10) diye emretmesi, Hz. İsa (as)'nın havarilerinin kendisine hitaben: «...Biz Allah'ın (Dininin) yardımcılarıyız. Sen şahid ol ki (Ey İsa) biz hiç şüphesiz MÜSLÜMANLARIZ (dediler)» (11) mealindeki itirafları meseleye açıklık getirmektedir.

102

● Kur'an-ı Kerim'de bütün peygamberlerin insanları; Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmeye ve tağut'a kulluk etmekten kaçınmaya davet ettikleri beyan buyurulmuştur. Bu peygamberlerin bir kısmının mücadelesi Kur'an-ı Kerim'de izah edilmiş, bir kısmının mücadelesi ise zikredilmemiştir. Her kavme; kendi içlerinden ve kendi dilleriyle konuşan peygamberler gönderilmesi Allahü Teala (cc)'nın bir lütfûdur. (12) Resûl-i Ekrem (SAV)'e peygamberlerin sayısı sorulunca: «Yüz yirmi dört bindir. Bunlardan üçyüzonüçü resûldür. Bunların ilki Hz. Adem (as), sonuncusu ise benim» cevabını vermiştir. Bu hususta başka rivayetler de mevcuttur. İslâm üleması, peygamberlerin sayısını bir noktaya hasretmemek ve umumi olarak bırakmanın daha efdal olduğunda ittifak etmiştir. (13) Zira Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilsin veya zikredilmesin bütün peygamberlere iman etmek farzdır.

---

(8) Yunus Sûresi: 72.
(9) El-Bakara Sûresi: 132.
(10) Yunus Sûresi: 84.
(11) Alû İmran Sûresi: 52.
(12) İmam-ı Maturidî - Tevilatü'l Kur'an - İst: H. Selim Ağa Kütb. Yazma No: 40, Varak No: 373 b.
(13) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Alîyyü'l Kari Şerhi), İst: 1981, Çağrı Yay. Sh: 153.

103

● Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; kendi heva ve heveslerinden kaynaklanan iddialara sarılan tağuti güçler, binlerce ideoloji vaazetmişlerdir. İslâm âleması; Hz. Adem (as)'dan günümüze kadar devam eden ve kıyamete kadar devam edecek olan mücadeleyi «El Milel ve'n Nihal» temeline dayanarak tasnif etmişlerdir. «Milel» vahye dayanan, «Nihal» ise vahyi reddeden zihniyetleri esas alır. «Nihal» kelimesi, nihle'nin çoğuludur. Nihle; kupkuru zan ve iddia manasınadır. Kat'i bir nass'a dayanmayan her iddia ise son tahlilde «zann» demektir. Her ideoloji; aklın kurallarına dayanan iddia ve zanlardan vücût bulur.

104

● Kur'an-ı Kerim'de: «Dinlerin tasnifi» yapılmıştır. Şimdi bununla ilgili hükümleri gündeme getirelim:

«Allah indinde hak din İslâmdır. Kitab verilenler (başka suretle değil) ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki ihtirastan dolayı ihtilâfa düştü. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, şüphesiz ki Allah hesabı pek çabuk görendir.» (14)

«Kim İslâm'dan başka bir din ararsa ondan (bu din) asla kabul olunmaz ve o, ahirette de en büyük zarara uğrayanlardandır.» (15)

«Dinde zorlama yoktur. Hakikat iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim Tağut'u tanımayıp da, Allah (cc)'a iman ederse, o muhakkak kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah (cc) hakkı ile işitici ve her şeyi kemali ile bilicidir.» (16)

105

● Yeryüzündeki insanlar Akaid yönünden iki zümreye ayrılırlar. Birincisi; Allahü Teala (cc)'ya iman eden ve yalnız O'na kulluk edenler, yani müslümanlar!... İkincisi: Heva ve heveslerine kapılarak Allahü Teala (cc)'yı inkâr eden ve Tağut'a kulluk edenler; yani kâfirler.

106

● Mü'minler birbirlerinin kardeşleridirler. Kavimleri, renkleri ve dilleri farklı da olsa tek bir dine mensupturlar: İslâm!...

---

(14) Âlû İmran Sûresi: 19.
(15) Âlû İmran Sûresi: 85.
(16) El Bakara Sûresi: 256.

107

● Kâfirler de; mahiyet olarak tek bir millettirler. (17) Ancak kendi aralarında ikiye ayrılırlar : Birincisi; kitaplı kâfirler, ikincisi : Kitapsız 'kâfirler.

108

● Allahü Teala (cc) kendilerine kitaptan bir nasiyb verildiği halde küfre sapanların halini şu şekilde izah buyuruyor :

«Bakmadın mı şu kendilerine kitaptan biraz nasiyb verilenlere!... Kendileri cibt'e ve Tağut'a inanıyorlar, diğer küfredenler için de : «— Bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadır» diyorlar. Bunlar Allahü Teala (cc)'nın kendilerine lanet ettiği kimselerdir. Allahü Teala (cc) kime lanet ederse artık ona (Mel'ûna) hakiki hiçbir yardımcı bulamazsın.» (18)

109

● İmam-ı Şafii (rh.a) Cibt'e ve Tağut'a inanan ehl-i Kitab'ın halini şu şekilde izah ediyor : «Ehl-i Kitap, kendilerine indirilen ahkâmı değiştirmişler ve Allahü Teala (cc)'ya küfreder duruma gelmişlerdi. Hem kendi yanlarından çıkardıkları (Dilleriyle düzdükleri) yalanı uyguluyorlar, hem Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri kendi yalanlarıyla karıştırıyorlardı.» (19)

110

● Zebûr, Tevrat ve İncil; Allahü Teala (cc) tarafından inzal buyurulan kitaplardandır. Kendi heva ve heveslerine kapılanlar; bu kitapların hükümlerini tahrif ederek küfre düşmüşlerdir. Bunların dinlerine muharref din'ler de denilmiştir.

111

● Batı'da; eski Yunan Felsefesinin ve Hellenist kültürün yeniden tarih sahnesine çıkması sonucunda «Rönesans» diye isimlendirilen olay gündeme girmiştir. (20) Feodal zorbalığın ve engizisyon mantığının koruyucusu olan katolik mezhebi; papaz Martin Lüther'in 1529 yılında yayınladığı pro-

---

(17) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 301.**
(18) **En Nisâ Sûresi: 51-52.**
(19) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979, Sh: 8, Madde: 10.**
(20) **Jacob Burckhard - İtalya'da Rönesans Kültürü - İst: 1957, Sh: 263 vd.**

testo ile birlikte büyük bir sarsıntı geçirmiş ve «Din'de Reform» hareketi hızlanmıştır. (21) Bu iki büyük olay; gerek Tevrat'a *inanan Yahudiler*, gerekse İncil'e inanan *Hıristiyanlar arasında* yepyeni fikrî akımların çıkmasına sebeb olmuştur. Nitekim Dawson'un şu itirafı meseleye açıklık getirmektedir: «Hellenizm'i bir yana bırakacak olursak, ne batı *medeniyeti*, ne Avrupa insanı düşüncesinin doğması mümkün değildir.» (22) Klasik Hellenizm; M.Ö. IV ve V.nci yüzyıllarda eski Yunan şehirlerinde gelişen «Yunan felsefesi ve kültürü» demektir. Bilindiği gibi eski Yunan kültüründe; nitelikleri, yetkileri ve hünerleriyle tıpa-tıp insana benzeyen *binlerce ilâh mevcuddur.* Bir Yunan tarihçisi «Bu insan özellikleri taşıyan ilâhları Homeros'la, Hesiodos yaratmıştır» diyor. (23) İnsanın kendi heva ve heveslerini ilâh edinmesi Hellenist kültürün temelini teşkil eder. Modern batı medeniyeti de; temelde «Hellenizm'e» dayandığı için, insanların birbirlerini ve kendilerini ilâh edinmeleri sonucu ortaya çıkmıştır.

112

● Müslüman olarak Abdülvahid Yahya ismini alan Rene Guenon.un şu tesbitinde mesele daha net kavranmaktadır. Abdülvahid Yahya: «Modern Batı'nın Hıristiyan olduğu söylenir, ama bu yanlıştır. Modern tavır temelde din düşmanı olduğu için, Hıristiyanlığa da düşmandır.» (24) demektedir. Esasen Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; onlara mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm icad eden her güç Tağut'tur. Bütün ideolojiler; insanlar arasındaki münasebetleri (vahyi inkâr ederek) düzenleme iddiasındadırlar. Bu ideolojilerde; akla, insanların ihtiyaçlarına ve maslahatlarına uygun hükümler bulunsa bile, Allahü Teala (cc) tarafından vahiy yoluyla indirilmediği için, batıldır. Herhangi bir *muharref kitaba* da dayanmadığı için; tıpkı putperestlik gibidir.

İMAN NEDİR?

113

● Önce kelime üzerinde duralım. Arapça mütehassısları iman kelimesi-

---

(21) **Meydan Larousse - C: 10, Sh: 501-503. (Reform Maddesi).**
(22) **Christopher Henry Dawson - Batı'nın Oluşumu - İst: 1976, Sh: 25.**
(23) **Orhan Hançerlioğlu - Felsefe Ansiklopedisi - İst: 1977, C: 2, Sh: 335, ayrıca Harry J. Deli - Encyclopedia Americane - C: 14, Sh: 73-74 (Hellenizm maddesi).**
(24) **Rene Guenon - Modern Dünya'nın Bunalımı - İst: 1979, Sh: 137.**

nin «emn» veya «eman» kökünden türemiş bir mastar olduğu hususunda müttefiktirler. (25) Lugat manası: doğrulamak, tasdik etmek veya bir kimseye yahud da bir şeye inanıp güvenmek demektir. (26) İmanın Türkçe karşılığı olan «inanmak» kelimesinde de aynı mahiyeti sezmek mümkündür. İslâmi ıstılâhta iman; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri kalben tasdik etmektir. Yani Resûl-i Ekrem (SAV)'i; Allahü Teala (cc)'nın katından getirmiş olduğu bilinen haber ve hükümlerin hepsinde kat'i olarak tasdik etmek ve bunu ikrar etmektir.

İMAN'IN RÜKÜNLERİ

114

● İman yalnız kalben tasdik midir, yoksa ikrarla beraber kalbî tasdik midir? suali çerçevesinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. İbn-i Abidin «Hanefilerin ekserisine göre; tasdikle beraber ikrardır. Muhakkıklara göre yalnız tasdiktir. İkrar ise dünya ahkâmının icrası için şarttır. İkrarı imanın rüknü kabul etmeyenler şunun üzerinde ittifak etmişlerdir. Kalbiyle tasdik eden kimseden her ne zaman diliyle ikrar etmesi istenirse, ikrar etmesinin lazım olduğuna inanmalıdır» (27) hükmünü zikreder. İmam-ı Azam'a (rh.a.) göre; gerçek iman kalbî tasdikten ibarettir. (28) Zira dil ile ikrar ettikleri halde, kalben tasdik etmeyen münafıklar, kâfir hükmündedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«İnsanlardan öyle kimseler vardır ki kendileri iman etmiş olmadıkları halde, "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler. Halbuki onlar inanıcı (insan)lar değildir.»** (28) Yine **«Ey Peygamber, kalbleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyla «inandık» diyenlerle, yahudilerden o küfr içinde (olabildiğine) koşuşanlar seni mahzun etmesin»** (30) buyurulmuştur. Dikkat edilirse, bu ayet-i kerimelerde; dilleriyle inandıklarını iddia eden, fakat kalbî tasdik bulunmayan kimselerin hali izah edilmiştir. (31)

---

(25) **İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - Beyrut: 1955, C: 13, Sh: 21, ayrıca Ez Zemahşeri - Esâsü'l Belağa - C: 1, Sh: 21-22, Asım Efendi - Kamus Tercemesi, İst: 1304, C: 4, Sh: 548.**

(26) **İslâm Ansiklopedisi - İst: 1968 (2 bsm) C: 5/2, Sh: 984.**

(27) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, C: 9, Sh: 5.**

(28) **İmam-ı Azam Ebû Hanife - El Âlim ve'l Müteallim - Kahire: 1368, Z. Kevseri Neş. Sh: 57 vd.**

(29) **El Bakara Sûresi: 8.**

(30) **El Maide Sûresi: 41.**

(31) **İmam-ı Maturidi - Kitabu't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 373-375.**

115

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «İnsanlar «Allah (cc)'tan başka ilâh yoktur» deyinceye kadar (onlarla) cihad'a memur oldum. Şimdi her kim «Allah (cc)'tan başka ilâh yoktur» derse canını ve malını benden korumuş olur. Ancak hakkı ile olursa (Yani kalben de tasdik ederse) ne âlâ!... Aksi durumda da (Sadece dille söyler, kalben inanmazsa) hesabı Allahü Teala (cc)'ya kalmıştır» (32) buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Muhammed (rh.a) bu Hadis-i Şerifi zikrettikten sonra: «Netice olarak bir kimse malûm olan şirk itikadının hilâfı olan tevhidi ikrar ettiği zaman İslâm'a girişine hükmolunur. Çünkü gerçek itikadını (Kalbî durumunu) tesbit etme imkânımız yoktur. Neyi ikrar ettiğini duyarsak, o inançta olduğuna hükmederiz» (33) demektedir. Sonuç olarak; imanın asli rüknü kalbî tasdiktir. İslâmî bütün hükümleri kalben tasdik eden kimse mü'mindir. Dünya ahkâmının icrası açısından zaruri olan rüknü ise; dil ile ikrar etmektir. Eğer bir kimse kalben tasdik eder; bu tasdiki dili ile ikrar etmezse, hali insanlarca meçhul kalır. Tabii dil ile ikrar için herhangi bir ehliyet arızası (Dilsiz olma veya ikrah-ı Mülci gibi) bulunmamalıdır.

İMAN İLE AMEL ARASINDAKİ MÜNASEBET

116

● Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları; iman'ın bir bütün olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. İman, amel'den bir cüz değildir. İmam-ı Azam Ebû Hanife «El Vasiyye» isimli eserinde: «Sonra amel imandan, iman da amelden başkadır. Çünkü çoğu zaman mü'minden amel yapma mükellefiyeti kalkabilir. Amel kalktığı zaman, iman da kalkar denilmesi caiz değildir. Zira hayız halindeki bir kadından; o hal içerisinde iken, namaz kalkar. Böyle bir kadın için iman da kendisinden kalkar diyemeyiz. Yahut kendisine imanı da terketmesi emredilir denilemez. Yine fakire zekât yoktur denilir, fakat fakire iman gerekli değildir denilemez. Eğer iman amelden bir parça olsaydı, amelin düştüğü hallerde imanın da düşmesi gerekirdi. Halbuki durum böyle değildir» (34) buyurmaktadır.

---

(32) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 51-52, Had. No: 32.
(33) İmam-ı Muhammed - Siyer-i Kebir - İst: 1980 Evs Yay. C: 1, Sh: 163.
(34) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Allyyü'l Kari Şerhi) İst: 1981, Çağrı Yay. Sh: 216.

117

● Kur'an-ı Kerim'de : «**Kim Allah'a iman eder ve salih ameller (ve hareketler)de bulunursa (Allah) onu altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar**» (35) buyurulmaktadır. Burada Allahü Teala (cc) imanı amelden ayırmış ve insana amelden ayrı olarak mü'min demiştir. Ayrıca Ayet-i Kerime'de «Salih amel işleyen» cümlesi, «İman eden» cümlesine atfedilmiştir. Arapça gramerinde; ancak ayrı manada olan şeyler birbirine atfedilir. Binaenaleyh ayette geçen imandan maksad, kalb ile tasdiktir. Bundan başka amelin imana dahil olduğu kabul edildiği takdirde, amelle ilgili hükümlerde olduğu gibi, iman esaslarında da neshin caiz olması gerekirdi. Oysa imanla ilgili konularda böyle bir şeyin sözkonusu edilmesi imkânsızdır. Bu da gösteriyor ki, iman ile amel ayrı ayrı şeylerdir. (36)

118

● Ancak herhangi bir amelin makbul olabilmesi için iman şarttır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de : «**Kim bir mü'min olarak iyi ve güzel amellerde bulunursa o ne artırılmasından, ne eksiltilmesinden endişe etmez**» (37) buyurulmuştur. Bu ayet-i Kerime'de, amelin makbul olabilmesi için imanın şart olduğu belirtilmiştir. Meşrutun (yani amelin) şartta (yani İmanda) olamıyacağı aşikârdır. O halde iman ve amel ayrı ayrı şeylerdir.

119

● İmam-ı Maturidi : «Günah işleyenler günahları sebebiyle imandan çıkmazlar. Çünkü haber-i mütevatirle sabit olan husus, büyük günahların bağışlanma ihtimalinin bulunduğudur. Büyüğü bağışlanınca, küçüğünün bağışlanma ihtimali daha evlâdır»(38) hükmünü zikrediyor. Aliyyü'l Kari : «Ne kadar büyük olursa olsun, helâl olduğuna inanmadıkça hiçbir müslümanı, işlediği herhangi bir günah sebebiyle tekfir etmeyiz» (39) demektedir. Bütün bunlar; iman ile amelin ayrı ayrı şeyler olduğunu göstermektedir.

120

● İman kalbî bir tasdik olduğu için; hakikati ve mahiyeti fazlalık veya noksanlık kabul etmez. İmam Ömer Nesefi : «Amel ve taatler esas itiba-

---

(35) **İmam-ı Maturidi - Akaid Risalesi - İst: 1953, Sh: 22.**
(37) **Taha Sûresi: 112.**
(38) **İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 329.**
(39) **İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari Şerhi), S: 176.**

riyle (günbegün, anbean) artış gösterir. Halbuki iman ne artar, ne de eksilir» (40) hükmünü zikreder. Şurası da unutulmamalıdır ki; Allahü Teala (cc)'ya kulluk ve salih amel hususunda ihlâslı olan kimselerin imanı kuvvetli, bu hususlarda laubalilik gösteren kimsenin imanı zayıf olur. Meselâ; mü'minlerden herhangi bir kimsenin imanı Resûl-i Ekrem (SAV)'in veya Hz. Ebû Bekir (RA)'in imanı kadar tahkik ve yakin değildir. (41) Dolayısıyle ilme'l yakin, Ayne'l yakin ve Hakka'l yakin arasında derece farkları mevcuddur.

İMAN'IN SAHİH VE KABULE ŞAYAN OLMASININ ŞARTLARI

121

● İman ölüm döşeğinde iken; yeis ve ümitsizliğe kapılarak yoki olmamalıdır. Kur'an-ı Kerim'de: «Azabımızın şiddetini gördükleri zaman imanları kendilerine fayda verecek değildir» (42) buyurulmaktadır. İbn-i Abidin: «Hak olan mezheplere göre, ölüm döşeğinde can çekiştiren kâfirin imanı ile, kendilerini yok edecek azabı gördüklerinde iman eden kâfirlerin imanı fayda vermez» (43) hükmünü zikreder. Tıpkı Fir'avn'ın boğulma anında iman ettiğini ilân etmesi gibi...

122

● Mü'min; zarûrât-ı Diniyye'den olan hükümlerden herhangi birini inkâr veya tekzib etmemelidir. Meselâ bir kimse; Allahü Teala (cc)'nın varlığına, birliğine, kitaplarına, meleklerine, ahiret gününe ve peygamberlerine iman ettiğini ikrar etse, ancak Resûl-i Ekrem (SAV)'in peygamberliğine inanmadığını beyan etse, böyle bir iman sahih değildir. Çünkü iman bir bütündür, tecezzi (Cüzlere ayrılmayı) kabul etmez. Yine Kur'an-ı Kerim'e inandığını beyan eden bir kimse; O'nun herhangi bir ayet-i Kerime'sini yalanlasa, bu kimse mü'min değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'den olduğu sabit olan herhangi bir ayet-i kerime'yi inkâr etmek küfürdür. (44) Bu noktada: «— Efendim çoğuna inanıyor ya?» diye itirazda bulunulamaz. Zira Kur'an-ı Kerim; Allahü Teala (cc) katından Cebrail vasıtasiyle ve

---

(40) Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Dergâh Yay. Sh: 280.
(41) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari Şerhi) İst: 1981, Sh: 212.
(42) Mü'min Sûresi: 85.
(43) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 9, Sh: 24.
(44) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 266, ayrıca Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1309, C: 2, Sh: 525.

vahiy yoluyla indirilmiştir. Bir ayet-i kerime'yi yalanlamak; vahyi yalanlamak hükmündedir.

123

● İslâmi hükümlerin tamamını tasdik etmek; delâlet-i ve subuti kat'i olan nass'ları hafife almamak, alay etmemek ve eda etme hususunda gayretli olmak da şarttır. Hayatı boyunca iman üzere olan bir kimse, ömrünün sonunda irtidat ederse ebedi azaba müstehak olur. Dolayısıyle mü'minler; bilmedikleri herhangi bir mesele ile karşılaştıkları zaman, ileri - geri herhangi bir söz söylemeden : «Allah (cc) ve Resûlü (SAV) nasıl bildirmişse öyledir demelidirler.

İMAN VE İSLÂM

124

● «İman» ve «İslâm» kelimelerinin lûgat manaları birbirinden farklıdır. İslâm kelimesi (S-L-M) kökünden gelip; itaat, inkiyad ve bir şeye teslimiyet manalarına gelir. Istılâh'ta ise; «Allahü Teala (cc)'ya teslim olmak Resûl-i Ekrem (SAV)'in din hususunda bildirmiş olduğu haber ve hükümleri kabul etmek» demektir. İmam-ı Maturidi : «Bize göre iman ile İslâm, her ne kadar lûgat ve lafız itibariyle manaları aynı değil ise de; kendileriyle murad edilen mahiyet incelendiğinde aynı olduğu görülür.» (45) buyurmaktadır. Esasen İslâmiyetin şartlarından bir kısmını inkâr eden kimse, imandan da çıkmıştır. Keza iman esaslarından bazılarını kabul etmemek sûretiyle iman'dan çıkan kimse, İslâmiyetten uzaklaşmış ve kâfir olmuştur.

125

● Nureddin Es-Sabûni bu konuda şunları zikrediyor : «İman ve İslâm terimleri biz ehl-i sünnet'e göre aynıdır. Zevahir ulemasına göre ise ayrı ayrı şeylerdir. Ehl-i Sünnet görüşünün isbatı şöyledir ki «İman» aziz ve celil olan Allahü Teala (cc)'yı; haber verdiği emir ve yasaklarında tasdik etmekten ibarettir. «İslâm» ise onun ulûhiyetine boyun eğip itaat eylemektir, bu da ancak onun emir ve nehyini benimsemekle gerçekleşebilir. O halde taşıdıkları hüküm bakımından iman, islâm'dan ayrılamaz ve aralarında mugayeret (birbirine zıtlık) bulunamaz. İman ile İslâm'ın birbirinden

(45) İmam-ı Matüridi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 394.

ayrı şeyler olduklarını iddia eden kimseye sorulur: «Mü'min olup da müslim olmayan, yahud da müslim olup da mü'min olmayan kimsenin hükmü nedir?» Eğer biri için mevcud olup da, öteki için bulunmayan bir hüküm isbat edilebilirse ne âlâ, aksi takdirde sözünün yanlışlığı ortaya çıkmış olur.» (46)

126

● İmam-ı Maturidi (rh.a.) «iman» ve «İslâm'ın» mahiyet olarak bir olduğunu izah ederken şu kat'i nasslara dayanmaktadır. (47) Kur'an-ı Kerim'in hükümleri incelendiği zaman, mahiyet olarak iman ve İslâm'ın bir olduğu sabit olur. Allahü Teala (cc): **«Ey Mü'minler (Yahudi ve Nasrani'ler sizi kendi dinlerine davet ettikleri zaman) deyin ki: Biz Allahü Teala (cc)'ya, bize indirilen Kur'an'a, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakûb'a ve torunlarına indirilenlere, Musa'ya, İsa'ya verilene (Kitablara) iman ettik. Onlardan hiç birini (Kimine inanmak, kimini inkâr etmek suretiyle) diğerinden ayırt etmeyiz. Biz (Allah'a) teslim olmuşuz»** (48) buyurarak, onlara kendisi ile mü'min oldukları İslâm ismini vacip kılmıştır. Yunus sûresinde varid olan kavl-i celilinde Allahü Teala (cc): **«Musa da kavmine şöyle dedi: «— Ey kavmim, eğer siz (gerçekten) Allah'a iman ettiyseniz, O'nun birliğine (İhlasla) teslim olmuş müslimlerseniz artık ancak O'na güvenip dayanın»(49)** kavl-i celili de tıpkı onun gibidir. Onları iman ettikleri hususlarla müslüman yapmıştır. Allahü azze ve celle **«Onlar İslâm'a girdiklerini senin başına kakıyorlar. (Onlara) de ki: «Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Bil'akis sizi imana muvaffak ettiği için size Allah minnet eder, eğer siz (inandık demenizde) sadık kimselerseniz»** (50) buyurmakla, imanlarında sadık olanların müslüman olduğunu beyan etmiştir. Meleklerin **«Derken orada (Lût (as)'ın memleketinde) mü'minlerden kim varsa çıkardık. (Ki kalan kâfirleri helâk edelim) Fakat orada müslümanlardan bir ev halkından başkasını bulamadık»** (51) dediklerini, Allahü Teala (cc) Kur'an-ı Kerim'inde zikretmiştir. Binaenaleyh Allahü Teala (cc) müslüman olanları mü'minler olarak vasıflandırmıştır. Yani ayni mahiyette beyan etmiştir. Hakikatte iman ile İslâmın aynı olduğu sabit olmuştur. (52)

---

(46) **Nureddin Es Sabuni - Maturidiyye Akaidi - Ank: 1978, Sh: 184.**
(47) **İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 397.**
(48) **El Bakara Sûresi: 136.**
(49) **Yunus Sûresi: 84.**
(50) **El Hücurat Sûresi: 17.**
(51) **Ez Zariyat Sûresi: 35-36.**
(52) **İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 397.**

127

● Hz. Abdullah b. Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) : **«İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur. (Bu beş şey) «Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed O'nun elçisidir» demek, (Kelime-i Şehadet getirmek), namaz kılmak, zekât vermek, hacc etmek ve Ramazan orucunu tutmaktır»** (53) buyurmuştur. Bu aynı zamanda «İslâm'ın beş şartı» diye isimlendirilmiştir. Hadis-i Şerif'te «Kelime-i Şehadet» getirmek; yani iman, İslâm diye isimlendirilmiştir.

128

● Eş'ari ûleması; İslâm'ın iman'dan daha geniş olup, imanı da içine aldığı hususu üzerinde durmuştur. İman'ın manası kalben kat'i tasdiktir, İslâm'ın manası ise inkiyad edip, teslim olmaktır. Zarurat-ı Diniyye'yi kat'i olarak tasdik eden bir kimsenin; teslim olandan başka birisi olması mümkün değildir. Ancak her teslim olan, tasdik eden manasına değildir. Nitekim münafıklar zahiren müslüman gibi göründükleri halde, kalben tasdik etmemişlerdir. Eş-Şehristani «İslâm lafzı; hem mü'min, hem münafık için kullanılan müşterek bir lafızdır» (54) demek suretiyle, bunu gündeme getirmiştir. Ehl-i Sünnet ûleması; münafıkların akaid noktasından kâfir olduğu hususunda müttefiktir. Ancak, dil ile inandıklarını ikrar ettikleri için; dünyevi ahkâm noktasından, müslüman gibi muamele görürler.

İCMALİ VE TAFSİLİ İMAN

129

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğ ettiği İslâmi esasların tamamına, hiçbir tafsilat gözetmeden inanmaya «icmali» iman denir. Bu da «Kelime-i Tevhid» ve «Kelime-i Şehadet'te» ifadesini bulmuştur. «Lâ ilâhe (ilâh yoktur), İllâ'llah (Yalnız Allah (cc) vardır), Muhammedü'r-Resûlullah (Muhammed (as) onun resûlüdür) diyen ve bunu kalbi ile tasdik eden her mükellef, müslümandır. Akil ve baliğ olan her insana; «Kelime-i Tevhid» ve Kelime-i Şehadet'te» ifadesini bulan icmali imana sahip olmak farzdır.

---

(53) **Ahmed b. Hanbel - Müsned - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 26, 93, 120. C: 4, Sh: 364, Sahih-i Buhari, K. İman B: 1, 3, Sahih-i Müslim B: 5, Sünen-i Nesei - K. İman/13.**

(54) **Eş Şehristani - El Milel ve'n Nihal - Beyrut: 1395, D. Marife Yay. C: 1, Sh: 40.**

130

● Allahü Teala (cc)'ya, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere, bunların mahiyetlerini bilerek kat'i olarak iman etmeye «Tafsili iman» denir.

ALLAHÜ TEALA (CC)'YA VE SIFATLARINA İMAN

131

● Kâinatın ve onu meydana getiren varlıkların, kendiliklerinden ve tesadüfen meydana gelmiş olmaları imkânsızdır. Zira en basitinden tarlada yetişen pamuğun, kendiliğinden eğirilip ip haline gelmesi, daha sonra bu iplerin tesadüfen kumaş haline dönüşmesi mümkün değildir. Boş bir arsada; hiçbir yapı malzemesi veya bunları belli metodlarla bir araya getirecek usta ve benzeri elemanlar bulunmaksızın, kendiliğinden dört başı mamur bir köşkün yükseleceğini beklemek de düşünülemez. Dikkat edilirse alemdeki her varlık muhtaç durumdadır. Eğer bu varlıklar kendi-kendilerini yaratmış olsalar dı, herşeyden müstağni olmak, asla muhtaç olmamak hususunda titizlik gösterirlerdi. Kâinatta bulunan bütün varlıklar; büyük veya küçük bütün cisimler değişmekte, kendilerine arız olan birtakım hallere göre, bir durumdan diğer bir duruma geçmektedirler. Canlı varlıklar zamanla ölmekte, yerlerini başkaları almaktadır. Kısacası alem ve onu meydana getiren unsurlar, daimi bir değişme içindedirler. Bu hareket ve sükûn kendiliğinden meydana gelemez!... İmam-ı Matüridi (rh.a.) : «Akıl ve duyu organları vasıtasıyla hissedilen varlıklardan her biri ya pistir, ya temizdir, ya küçüktür, ya büyüktür, ya güzeldir, ya çirkindir vs... Bütün bunlar değişme ve zeval bulmanın alametleridir. Fani olma ihtimali bulunan bir şeyin, kendi zatı ile var olması mümkün değildir» (55) buyurmaktadır. Yani bu alem sonradan yaratılmıştır, hadistir. Sadrüddin Teftazâni : «Alemin muhdes ve hadis olduğu sabit olmuştur. Malûmdur ki her muhdes için bir muhdis zaruri olarak lâzımdır» (56) hükmünü zikreder

132

● Varlığı zatından olan, var olmak için hiçbir şekilde diğer bir şeye muhtaç olmayan, bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf ve noksan sıfatlardan münezzeh olan, zaruri varlık Allahü Teala (cc)'dır. Bütün alemleri ibda eden

(55) İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: :12.
(56) Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Sh: 134.

(Yoktan var eden) Allahü Teala (cc)'dır. O'nun kudret ve azametinin nihayeti yoktur. Bizleri, bizim gördüğümüz ve göremediğimiz alemleri yaratıp, yaşatan ve rızıklandıran yalnız ve yalnız Allahü Teala (cc)'dır.

133

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Allah hem her şeyi yaratandır, hem de her şeyin üzerinde nigehban (dilediği gibi tasarruf eden)dir»** (57) yine En'am Sûresinde : **«Allah gökleri ve yeri yoktan var edendir. O'nun nasıl çocuğu olabilir (bu nasıl düşünülebilir?) O'nun bir eşi de yoktur. Her şeyi o yaratmıştır ve O her şeyi hakkı ile bilendir»** (58) buyurulmaktadır.

134

● Allahû Teala (cc) zatında birdir. Fakat bu birliği sayı cihetinden değil, ortağı bulunmamak yönündendir. (59) Birliğinin sayı cihetine inhisar etmemesi, kendisinden sonra bir yaratıcının bulunduğu vehmini ortadan kaldırmak içindir. Zira adet manası üzerinde düşünülünce, başka sayılar da akla gelir. Halbuki Allahü Teala (cc)'nın; zatında, sıfatında) eşi, benzeri ve ortağı yoktur. «İhlâs» sûresinde bu husus açıkca beyan buyurulmuştur :

«De ki Allah ehad'dir (Mahiyet'te ve kemal sıfatlarında eşi ve benzeri olmayan bir'dir). Allah kimseye muhtaç değildir, samed'dir (Herşey O'na muhtaçtır, o hiçbir şeye muhtaç değildir). Doğurmamıştır da, doğurulmamıştır da O. Hiçbir şey O'nun dengi (ve benzeri) değildir.» (60)

Mekke müşrikleri : «— Melekler Allah'ın kızlarıdır» iddiasındaydılar. Allahü Teala (cc) doğurmamıştır, ifadesiyle onlara reddiyye vardır. Ayrıca Yahûdiler : «— Üzeyr Allah'ın oğludur» itikadında idiler, Nasraniler de : «Mesih Allah'ın oğludur, anası da eşidir» iddiasını ileri sürmüşlerdir. Nitekim bu husus açıkca tasrih olunmuştur :

«Yahudiler «Üzeyr Allah'ın oğludur» dedi(ler). Hıristiyanlar da «Mesih (İsa) Allah'ın oğludur» dedi(ler). Bu onların ağızlarıyla (geveledikleri cahilce) sözleridir ki (bununla güya) daha evvel küfredenlerin sözlerini taklid ediyorlar.» (61)

---

(57) Ez Zümer Sûresi: 62.
(58) El En'am Sûresi: 101.
(59) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari Şerhi) İst· 1981, Sh: 50.
(60) İhlâs Sûresi: 1-4.
(61) Et-Tevbe Sûresi: 30.

135

● Dikkat edilirse; hem herhangi bir kitapları olmayan Mekke müşrikleri, hem de Yahudi ve Hıristiyanlar, Allah (cc)'a inandıkları iddiasındadırlar. Ancak Allahü Teala (cc)'ya; kız ve oğul nisbet etmekle küfre düşmüşlerdir. Zira doğma ve doğurma; bu alemdeki bazı canlıların vasıflarıdır. Doğan ve doğuran bütün canlılar ölümlüdür. Kur'an-ı Kerim'de bütün bu iddialar kat'i olarak çürütülmüştür. Nitekim: **«Allah hiçbir evlât edinmemiştir, O'na ortak hiçbir ilâh da yoktur. (Öyle olsaydı) Bu takdirde elbette her ilâh kendi yarattığını (sürükler) götürür ve elbette kimi kiminin üstüne çıkıb (galebe edib) yükselirdi. Allahü Teala (cc) onların bütün vasf (u isnad) ettiklerinden (Şirk'lerinden) münezzehtir»** (62) buyurulmuştur. Şurası muhakkaktır ki; Allahü Teala (cc) yarattığı şeylerden hiç birine benzemez. Bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.

136

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Yoksa onlar yeryüzünde birtakım ilâhlar edindiler de (Ölüleri) onlar mı diriltecekler? (63) Eğer her ikisinde (Yeryüzünde ve gökyüzünde) Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, bunların ikisi de (yer ve gök) muhakkak ki harap olup gitmişti. Demek ki arşın rabbi olan Allah, onların vasf (ve isnad) edegeldikleri her şeyden yücedir, münezzehtir.»(64)** buyurulmaktadır.

137

● İslâm ûleması'nın «Burhan-ı Temanû» diye isimlendirdikleri bu delil, muteber bütün akaid kitaplarında, bu ayet-i kerimelere dayandırılarak izah edilmiştir. Şöyle ki: Eğer ulûhiyyet sıfatıyla muttasıf ve birbirine her bakımdan eşit iki ilâh'ın varlığı mümkün görülürse; bir şeyi yaratma hususunda, ya aralarında anlaşıp ittifak ederler veyahutta ihtilâfa düşerler. Eğer ittifak ederlerse; bu ya mecburiyetten doğar veya ihtiyari olur. Eğer mecburi bir ittifak söz konusu olursa, her ikisi de acze düşmüş demektir. Aciz olan ise ilâh olamaz. Bir şeyi yaratma hususundaki ittifak, ihtiyari olursa, biri diğerine tabi olmuş demektir. Dolayısıyle birisinin diğerine boyun eğmesi de, acizlikle yakından alakalıdır. Yaratma hususunda birbirlerine muhalefet ederlerse, iki ilâh arasında savaş başlar. Zira her iki

---

(62) El Mü'minûn Sûresi: 91.
(63) El Enbiyâ Sûresi: 21.
(64) El Enbiya Sûresi: 22.

ilâhın; birbirine zıt olan irade ve isteklerinin, aynı anda meydana gelmesi mümkün değildir.

138

● Akil-baliğ olmuş her insanın «Allahü Teala (cc) zat-ı ilâhisine lâyık bütün kemal sıfatlarla muttasıftır. Noksan sıfatların hepsinden beridir, münezzehtir» diye ikrarda bulunup, bunu kalbi ile tasdik etmesi farzdır. Buna Allahü Teala (cc) hakkındaki icmal-i iman denir. Allahü Teala (cc); dilediğini yaratmak veya yaratmamak, emirlerine isyan edenlere azab etmek veya itaat edenlere mükâfat vermek gibi hususlar, zat-ı ilâhi hakkında caizdir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Rabbin dilediğini yaratır ve dilediğini seçer»** (65) buyurulmaktadır. Yine bir ayet-i kerime'de: **«Ey İnsanlar!... Siz Allah'a muhtaçsınız .Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir»** (66) hükmü beyan edilmiştir.

139

● İslâm üleması; «Allahü Teala (cc)'nın mukaddes sıfatlarının hakikatini akılla kavramak mümkün müdür, değil midir? konusu üzerinde durmuştur. (67) Malûm olduğu üzere Allahü Teala (cc)'nın «Esmaü'l Hüsna»sı dediğimiz mübarek doksandokuz ismi Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir. Tevhid ve sıfat ilmi ile meşgul olan ülema; kat'i nassları esas alarak Allahü Teala (cc)'nın sıfatlarını izah etmişlerdir. Şurası unutulmamalıdır ki; «Allah» ism-i şerifi; bütün kemal sıfatları ve ilâhi vasıfları toplar ve yalnızca O'na delâlet eder. Kur'an-ı Kerim'de, 2800 defa zikredilmiştir. Bazı çevreler kasden ve teammüden «Tanrı» lafzını kullanma hususunda inadçılık göstermektedirler. Kur'an-ı Kerim'de ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnet'inde «Tanrı» lafzı geçmez. Türkçe'de «Tan yeri ağardı» deyince, güneş'in doğma vaktinin yaklaştığı anlaşılır. Tan yeri, güneş'in doğduğu yerdir. Eski Türkler'de, Abulcahandan sonra gelişen putperestlik; yer, yeraltı, gök ve güneş gibi «İlâhları» gündeme sokmuştur. Bunların en büyüğü «güneş ilâhı» (yani Tanrı) bilinir. Gerçi ısrarla «Tanrı» kelimesini kullananların kasıdları bu değildir. Fakat yanlışta ısrar etmemek büyük bir fazilettir.

---

(65) El Kasas Sûresi: 68.
(66) El Faatır Sûresi: 15.
(67) Seyyid Şerif Cürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, C: 1, Sh: 256, vd. Ayrıca Abdurrahman El Cezirî - Et Tavzihü'l Akaid - Kahire: 1945, Sh: 43-47.

140

● Kur'an-ı Kerim'de «Allah» (cc) lafzından sonra; sıfatî isimlerin en mühimi olan «Rabb» ismi şerifi gelir. Bu da Kur'an-ı Kerim'de 960 yerde geçmektedir. Terbiye etmek, büyütmek ve yetiştirmek manalarını ihtiva eden «Rabb» *kelimesinin asıl manası; her şeyi derece derece yükselterek, gayesi olan en mükemmele erişinceye kadar terbiye edendir.* Daha sonra en çok «Rahman», «Rahim» ve «Malik» ismi şerifleri yer alır. Fatihâ sûresi'nde «Allah» has isminden sonra sıra ile zikredilen: «Rabb, Rahman, Rahim ve Malik» ism-i şeriflerine; Allahü Teala (cc)'nın «Rububiyyet Sıfatları» adı da verilmektedir.

141

● Allahü Teala (cc)'nın isim ve sıfatları vardır. O'nun hiçbir ismi ve hiçbir sıfatı hadis (yaratılmış) değildir. (68) Allah (cc)'ın bütün sıfatları ve isimleri ezelidir, başlangıcı yoktur. Ebedidir, sonu yoktur.

142

● Allahü Teala (cc) kemal ifade eden sıfatlarla vasıflanmıştır. Eksiklik, acz ve devamsızlık belirten şeylerden de münezzehtir. (69) Allahü Teala (cc)'ın sıfatları ezelde mevcuddur, kullarının sıfatları ise böyle değildir. Meselenin kavranması için bir misal verelim. «Allahü Teala (cc) görür ve işitir.» Fakat bu görme ve işitme; bizim görme ve işitmemizden farklıdır. Zira biz Allahü Teala (cc)'nın bize bahşetmiş olduğu göz ve kulakla, yani vasıta ile görür ve işitiriz. Eğer bu iki uzvumuz (Allahü Teala (cc) muhafaza buyursun) görevini yapamaz duruma gelirse, görme ve işitme imkânı kalmaz. Allahü Teala (cc)'nın görmesi ve işitmesi ise; herhangi bir vasıta *ile, veyahutta kâinatta başka bir varlığın yardımı ile değildir.* Yine «Allahü Teala (cc) alim'dir» derken; buradaki ilim ile, kulların ilimleri birbirine karıştırılmamalıdır. Bizler eşyayı; aletler yardımıyla ve zihinlerimizde meydana gelen şekillerle bilebiliriz. Kaldı ki bu hususdaki bilgimiz de oldukça sınırlıdır. Allahü Teala (cc) ise; hiçbir alet ve hiçbir yardımcı olmadan ezeli ve ebedi olan bilgisiyle; eşyanın hakikatini (açık ve gizli olan her halini) bilir.

---

(68) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari şerhi) İst: 1981, Sh: 73.
(69) Nureddin Es Sabuni - Maturidiyye Akaidi - Ank: 1978, D. İşleri Bşk. Yay. Sh: 73.

143

● Şimdi kısaca; sıfat-ı Nefsiyye, sıfat-ı Selbiyye ve sıfat-ı Zatiyye üzerinde duralım.

144

● Zaman olarak ne kadar geriye gidilirse gidilsin, Allahü Teala (cc)'nın var olmadığı bir anı düşünmek bile mümkün değildir. Zira Allahü Teala (cc)'nın varlığı, diğer varlıklar gibi başkasından, başka bir varlık vasıtasıyla olmayıp, vücûdu zatının icabıdır. Nitekim vücûdu, zatının icabı olduğu için Allahü Teala (cc)'ya «Vacibü'l Vücûd» denilmiştir. Bazı ûlema; vücûd sıfatına «Sıfat-ı Nefsiyye» adını vermişlerdir.

145

● **SIFAT-I SELBİYYE**: Önce selb kelimesi üzerinde duralım. Selb, nefy ve inkâr etmek manasına gelir. Selbi, nefiy ile alâkası bulunan demektir. Bu sıfatlara tenzihiye de denilmiştir. Meselâ: Vahdaniyet, kesretin; bekâ, faniliğin zıddıdır. Sıfat-ı Selbiyye: «Vahdaniyet, Bekâ, Kıyam bi nefsihi, Kıdem ve Muhalefetü'n li'l havadis» olmak üzere beştir. Şimdi bunları izaha gayret edelim.

146

● **VAHDANİYET**: Birlik, benzeri olmamak, artmaktan, ayrılmaktan, eksilmekten beri olmak gibi manaları ifade eden bir sıfattır. Allahü Teala (cc)'nın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olması (Ehad), ortağı ve benzerinin bulunmaması demektir. Kur'an-ı Kerim'de: **«De ki, Allah birdir (ehad'dır)»** buyurulmuştur. (70) Yine bir başka Ayet-i Kerime'de: **«O'nunla (Allah'la) birlikte hiçbir ilâh yoktur»** (71) hükmü yer alır. Esasen kelime-i tevhid'de yer alan «Lâ ilâhe illâllah» ibaresi, «İlâh yoktur, ancak Allah vardır» demektir. Hz. Adem (as)'den itibaren bütün peygamberler; insanları tevhid'e davet etmişlerdir. Ancak Allahü Teala (cc)'yı bilmek; yalnızca «Allah birdir, Allah'dan başka ilâh yoktur» demekle olmaz. Zira tevhid iki temele dayanır. Birincisi: Tevhid-i Ulûhiyyet, İkincisi: Tevhid-i İradi'dir.

Tevhid-i Ulûhiyyet; Allahü Teala (cc)'yı ilim ve sözle; kemal sıfatlara haiz, bütün noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu ikrar etmektir.

---

(70) İhlâs Sûresi: 1.
(71) El Mü'minûn Sûresi: 91.

Tevhid-i İradi: Şeriki ve benzeri olmayan Allahü Teala (cc)'ya ihlâs ve muhabbetle bağlanmak ve yalnız O'na kulluk etmektir.

Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; O'nun hükümlerine mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hükümler icad eden Tağut'i güçlere inanan ve onlara boyun eğenler «Lâ İlâhe» (İlâh yoktur) iddiasında bulunamazlar.

147

● **BEKAA SIFATI:** Allahü Teala (cc)'nın ebedi olması, yani varlığının sonu olmamasıdır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Kâinatta herşey fani (yok olucudur) Yalnız Celâl ve İkram sahibi olan Rabbin (zatı) bakidir (ebedidir)»** buyurulmuştur. (72) Bekaa'nın zıddı «fena»dır, yani bir sonu olmaktır.

148

● **KIYAM Bİ-NEFSİHİ:** Allahü Teala (cc)'nın, başka bir zata veya mekâna muhtaç olmayarak, zatı ile kaim olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Şüphe yok ki Allah, bütün alemlerden müstağnidir»** (73) buyurulmuştur. Yani bütün alemlere ve ondaki hiçbir şeye muhtaç değildir. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«Ey insanlar!... Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değil (müstağni)dir.** (74) hükmü beyan edilmiştir.

149

● **KIDEM SIFATI:** Allahü Teala (cc)'nın ezeli olması, yani vücûdunun bir başlangıcı bulunmaması demektir. Eğer Allahü Teala (cc) kadim ve ezeli olmayıp; hadis olsaydı, var olmak için kendinden başka bir yaratıcıya muhtaç olurdu. Halbuki muhtaç olmak, aciz olmayı beraberinde getirir. Aciz olmak ise, Allahü Teala (cc) için asla tasavvur edilemez. Vücûdu yokken, sonradan yaratılan bir şey, bir yaratıcıya muhtaçtır. Vücûdu kadim, yani zatının muktezası olan varlık ise, hadis olan bir varlık gibi yaratıcıya muhtaç olmaz. Kıdem sıfatının zıddı «Hudus»tur. Kıdem, Allahü Teala (cc)'nın zatı hakkında vacip olduğundan, zıddı olan hudus aklen mümkün değildir. Bazı kâfirler: «Her şeyi Allahü Teala yaratmıştır, peki Allahü Teala'yı kim yaratmıştır» diyecek derecede beyinsizlik gösterirler: Halbuki yoktan, var etme gücü olan muhtaç değildir. Bu güç de; yalnız ve yalnız Allahü Teala (cc)'ya mahsustur.

---

(72) Er Rahman Sûresi: 27.
(73) El Ankebût Sûresi: 8.
(74) El Faatır Sûresi: 15.

150

● **MUHALEFETÜN Lİ'L HAVADİS**: Allahü Teala (cc)'nın muttasıf olduğu sıfatlardan birisi de; zatında ve sıfatlarında hiçbir şeye benzememek ve hiçbir misli bulunmamaktır. Kur'an-ı Kerim'de: «**O'nun (Allahü Teala'nın) benzeri yoktur. O her şeyi işitici ve görücüdür**» (75) buyurulmaktadır. Dolayısıyle Allahü Teala (cc); insanların, akıl ve duyu organlarıyla tasavvur edebildikleri her şeyden başkadır. Zira akıl ve duyu organları hadis olan (sonradan yaratılmış olan) varlıkları, belli vasıtalarla kavrayabilir. Halbuki Allahü Teala (cc)'nın, yarattıklarından hiçbir şeye benzemediği kat'i nass'larla sabittir.

151

● **SIFAT-I SÜBUTİYE (Sıfat-ı Meâni)**: Ehl-i Sünnet ûleması: «Allahü Teala (cc)'nın sübûti sıfatları vardır. Bunlara inanmakla mükellefiz» hükmünde ittifak etmiştir. (76) Sıfat-ı Sübûtiye: «Hayat, ilim, kudret, irade, Sem'i, Basar, Kelâm binefsihi, ve tekvin» olmak üzere sekizdir.

152

● **HAYAT**: Kur'an-ı Kerim'de: «**Ölmek şanından olmayan, daima hayat sahibi olana (Allahü Teala (cc)'ya) dayan**» (77) buyurulmaktadır. Yine bir başka ayet-i Kerime'de: «**Kendinden başka ilâh olmayan Allah (ezeli ve ebedi olan ehad) hayat ile diri, baaki (ebedi) ve zatı ile kaimdir**» (78) hükmü yer almıştır. Hayat; Allahü Teala (cc)'dan ayrılmayan bir kemal sıfatıdır, zira vücûd sıfatının kemali, vücûdun diri olmasıyladır. Hayat sıfatının zıddı: «Memat» (yani ölü) demektir. Ölü olmak ise Allahü Teala (cc) için muhaldir. Zira Allahü Teala (cc) ölümden münezzehtir. Ezeli ve ebedi hayat sahibi yalnız ve yalnız Allahü Teala (cc)'dır.

153

● **İLİM**: Kur'an-ı Kerim'de: «**Allah her şeyi en iyi bilendir**» (79) buyurulmaktadır. Yine bir başka ayet-i kerime'de: «**(Allah) Gözlerin hain bakış-**

---

(75) **Eş Şûara Sûresi: 11.**
(76) **Seyyid Şerif Cürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, ayrıca İmam-ı Maturidi - Kitabû't Tevhid - Beyrut: 1970 Sh: 44.**
(77) **El Furkan Sûresi: 58.**
(78) **Al-i İmran Sûresi: 2.**
(79) **El Enfal Sûresi: 175.**

larını ve kalblerin gizleyeceği her şeyi bilir» (80) hükmü yer almıştır. Allahü Teala (cc) Kâinatta vaki olmuş, olan ve olacak her şeyi (gizli veya aşikâr) daima ve tam olarak bilir. İlmin zıddı : cehil, gaflet ve unutkanlıktır. Bütün bunlar Allahü Teala (cc) için muhaldir. Çünkü O'nun ilmi ebedi ve ezelidir. Hiçbir şey Allahü Teala (cc)'nın ilminin dışında kalamaz.

154

● **KUDRET** : Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerime'de : «**Şüphesiz ki Allah her şeye hakkı ile kaadirdir**» (81) hükmü yer alır. Kudret'in zıddı, acizliktir. Allahü Teala (cc) bütün noksan sıfatlardan beri olduğu gibi, aciz olmaktan da beridir. Her şeye hakkı ile kadirdir.

155

● **İRADE** : Bir şey üzerinde karar kılmak ve onu yapmaya azmetmek manasına gelen «irade» kelimesi «revede» kökünden gelmektedir. Allahü Teala (cc) tam ve kâmil bir irade sahibidir. Olabilecek veya olmayabilecek her şeyi; dilediği zamanda ve dilediği vasıfta yapar veya yapmaz. Tercih ve tahsis'te kâmil bir iradeye sahiptir. (82) Kâinat'ta Allahü Teala (cc)'nın dilediği olur, dilemediği olmaz. (83)

156

● **SEM'İ VE BASAR** : Allahü Teala (cc)'nın «Sem'i ve Basir» (Her şeyi en iyi işiten ve en iyi gören) olduğu Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerime'de zikredilmiştir. (84) Her mü'min; Allahü Teala (cc)'nın her şeyi (keyfiyetini bilemiyeceği bir şekilde) işittiğine ve gördüğüne inanır. Zira Allahü Teala (cc)'nın görmesi ve işitmesi; bir alet, göz ve kulak gibi maddi ve mahdut bir kuvvetle değildir. Mutlak manada işitici ve görücüdür. (85)

157

● **KELAM BİNEFSİHİ**: Allahü Teala (cc)'nın; sese, harflere ve bu harfler-

---

(80) **El Mü'minûn Sûresi: 17.**
(81) **Bakınız : En Nahl Sûresi: 77, En Nûr Sûresi: 45, Al-i İmran Sûresi: 26, El Kaf Sûresi: 33, El En'am Sûresi: 17, Er Rûm Sûresi: 50.**
(82) **Es Seyyid Şerif Cürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, C: 3, Sh: 67.**
(83) **Mecmuatu't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6, Sh: 429 (Ed-Dehr Sûresi'nin 30.ncu ayet-i kerime'sinin tefsiri).**
(84) **Bakınız: El Hacc Sûresi: 75, Eş Şuara Sûresi: 11, En Nisâ Sûresi: 58.**
(85) **Es Seyyid Şerif Cürcani - a.g.e. C: 3, Sh: 73-74.**

den meydana gelen cümleleri tertiblemeye muhtaç olmadan konuşmasına «Kelâm bi nefsihi» denir. Kur'an-ı Kerim'in «Kelâmullâh» olduğu hususunda bütün İslâm alimleri müttefiktir. Kelâm'ın zıddı «Dilsizlik»tir ki, O'nu bundan tenzih ederiz. Allahü Teala (cc) mütekellim'dir.

158

TEKVİN : Allahü Teala (cc)'nın zatı ile kaim ve bilfiil icad etmek, yaratmak şanından olan bir sıfatıdır. Kur'an-ı Kerim'de : **«O'nun (Allah'ın) emri, bir şeyi dilediği zaman ona yalnız «kün» (Ol) demesidir. O da (Kün emriyle) oluverir»** (86) buyurulmaktadır. Tekvin'in zıddı, yaratmaktan aciz olmaktır ki, Allahü Teala (cc)'yı bundan tenzih ederiz. Kâinat'taki herşeyi yoktan var eden («İbda» eden) ve aralarında bir nizam kuran yalnız ve yalnız Allahü Teala (cc)'dır.

PEYGAMBERLERE İMAN

159

İmam-ı Matûridi (rh.a.) : «Biz Allahü Teala (cc)'yı inkâr eden bir kimse ile; Allahü Teala (cc)'nın varlığını isbat etme hususunda münazara ederiz. Zira Allahü Teala (cc)'nın; peygamberlerini göndermesi hususunda münazarada bulunmanın mümkün olması; ancak o kimsenin Allahü Teala (cc)'ya iman etmesinden sonradır. Bununla beraber her iki hususun aynı anda münazara konusu yapılması, peygamberlerin mucizeleriyle mümkün olur.» (87) hükmünü zikretmektedir.

160

Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiylerinde, insanlar için büyük hikmetler vardır. Şurası muhakkaktır ki insan; en güzel bir biçim ve surette yaratılmış, yerde ve gökte olan bütün nimetler emrine verilmiştir. İşin ilginç yönü; bütün bu nimetler daha önce kazandıklarının karşılığı veya yaptıkları işin mükâfatı değildir. Öyle ise; bütün bu nimetler, birer imtihan aracıdır. İşte Peygamberler; Allahü Teala (cc)'nın hükümlerini (Şeriatını) insanlara tebliğ etmek için, yine insanlar içerisinden seçip görevlendirdiği kimselerdir. Bunlara Peygamber, nebi ve resûl denir. Hz. Adem (as)'den itibaren bütün peygamberler insanları; Allahü Teala (cc)'ya iman ve iba-

(86) Yâsin Sûresi: 82.
(87) İmam-ı Maturidî - Kitabu't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 176 vd.

det etmeye davet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de: «**Andolsun ki biz her kavme «Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının» diye (tebliğat yapması için) bir peygamber göndermişizdir»** (88) buyurulmaktadır

161

● Mekke müşrikleri, Resûl-i Ekrem (SAV)'in peygamberliğini inkâr ederken «Allah peygamber olarak bir insanı mı gönderdi» diyerek; insanın, insan olan bir peygambere itaatını kerih bulmuşlardır. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'de: «**De ki; Eğer yeryüzünde (insanlar gibi) sakin sakin yürüyen melekler olsaydı biz ancak onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik**» (89) buyurulmuştur. Esasen her kavme kendi dilini konuşan bir peygamber gönderilmesi, Allahü Teala (cc)'nın büyük bir lütfûdur. Bazı peygamberler sadece kendi kavimlerine, bazıları da bütün insanlığa gönderilmiştir.

162

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mü'minleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o.**» buyurulmaktadır. (90) Bu ayet-i kerime'den de anlaşılacağı üzere, insanlara peygamber gönderilmesinin sebeblerinden birisi de onların içinde bulundukları sıkıntıları gidermek, kendilerini dünya ve ahirette kurtulacakları yola irşad etmektir. Esasen bütün paygemberler; Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiylerini tebliğ ederken, dünyevi hiçbir karşılık beklemediklerini açık açık beyan etmişlerdir. Nureddin Es Sabuni: «Peygamber gönderilmesindeki hikmeti» izah ederken şunları kaydediyor: «O halde hikmet onu gerektirmiştir ki yüce Allah (cc) peygamber göndersin. Bu peygamber, O'nun (Allah'ın) kullarına, ahirette kendileri için neler hazırladığını ve dünyaya neler yaratıp tevdi ettiğini haber versin; dirliklerini (huzur ve sükûnlarını) temin eden şeyleri emretsin, mahvolmalarına sebeb olacak şeyleri de yasaklasın. (91) «**Ta ki, mahvolmak isteyen kimse bilerek mahvolsun, dirlik bulmak isteyen kimse de bilerek dirlik bulsun.**»(92)

---

(88) **En Nahl Sûresi: 36.**
(89) **El İsra Sûresi: 95, İmam-ı Maturidi - Tevilâtü'l Kur'an, Var. No: 430 b.**
(90) **Et Tevbe Sûresi: 128.**
(91) **Nureddin Es Sabuni - Maturidiyye Akaidi - Ank: 1978, Sh: 110.**
(92) **El Enfal Sûresi: 42.**

163

● Kur'an-ı Kerim'de: «(Biz) Peygamberler(i rahmet) müjdecileri ve azab habercileri olarak gönderdik. Ta ki peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (Bizi imana cağıran olmadı diye) bir bahaneleri (mazeretleri) olmasın. Allah mutlak gaalibtir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.» (93) buyurulmaktadır. Hz. Adem (as)'den, Hatemü'l Enbiya Resûl-i Ekrem (SA V)'e kadar bütün peygamberler insanları tevhid'e davet etmişler, bunun için de hiç kimseden dünyevi bir ücret taleb etmemişlerdir. Sadrüddin Taftazani bu konu ile ilgili olarak şunları kaydediyor: «Allahü Teala (cc) dünya ve din işleriyle ilgili olarak ihtiyaç duydukları hususları açıklasınlar diye insanlara peygamberler göndermiştir.» (94)

164

● Allahü Teala (cc); insanların kalplerini mutmain kılmak ve şüphelerini gidermek için, nübüvvetle görevlendirdiği kimseleri mucizelerle teyid buyurmuştur. Mucize (A-C-Z) kökünden türetilmiş bir kelime olup, «aciz bırakmak» demektir. Istılâhi manası: «Münkirlere meydan okuduğu sırada nübüvvet iddia eden kimsenin elinde, adetûllaha aykırı (tabiat kanunlarına taban tabana zıd) bir hadisenin vûku bulmasıdır. (95) Nübüvvet davasından çok önce veya çok sonra meydana gelmez. Zira ortada nübüvvet davası sözkonusu olmadan; tasdikten bahsetmek mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim'de; mucizeler peygamberlerin doğruluğunu isbat eden deliller olduğu için «Ayet, beyyine ve bürhan» olarak anılmıştır:

«Semûd (kavmine) de kardeşleri Salih'i (gönderdik). De ki: «Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık mu'cize (beyyinetün) gelmiştir. İşte size bir alamet (âyeten) olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi!.. Onu (kendi haline) bırakın. Allah'ın arzında otlasın. Ona bir fenalıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azab yakalar.» (96)

«...Meryem'in oğlu İsa'ya da beyyineler (gayet açık bürhanlar, mucizeler) verdik ve O'nu Ruuh'ül kuds ile destekledik...» (97)

«Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd, Semûd kavm(ler)inin, İbrahim kavminin, Medyen sahiblerinin, mü'tefikelerin haberi de gelmedi

---

(93) En Nisâ Sûresi: 165.
(94) Sadrüddin Taftazani - Şerhû'l Akaid - İst: 1980, Sh: 294.
(95) Seyyid Şerif Çürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, C: 3, Sh: 177 vd, ayrıca Nureddin Es Sabuni - Maturidiyye Akaidi - Ank: 1978, Sh: 111.
(96) El A'raf Sûresi: 73.
(97) El Bakara Sûresi: 87.

mi? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler (beyyinat) getirmişti. (İnanmadıkları için tamamen helâk oldular). Demek ki Allah onlara zulmediyor değildi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.» (98)

«Elini yakanın içine sok. Afetsiz, bembeyaz olarak çıkacaktır o. Korkudan (kanat gibi açılan) ellerini kendine (birbirine) kavuştur (korkma). İşte bu iki mu'cize, Fir'avn'a ve cemaatine Rabbinden iki bürhandır.»(99)

165

● Nübüvvet iddiasında bulunan kimselerin elinde; Allahü Teala (cc)'nın lütfü ile gerçekleşen Mu'cize; bütün insanları aciz bırakacak nitelikte olmak zorundadır. Ta ki bütün insanlar; o kimsenin nübüvvetini tasdik hususunda hiçbir şüpheye kapılmasınlar, veya tasdik etmezlerse ellerinde hiçbir hüccet kalmasın.

166

● «Resûl» ve «Nebi» kelimeleri üzerinde de kısaca duralım. «Risâlet» göndermek manasına olan «irsal»den isimdir. «Er Resûl» mübalağa sığasıdır. Çok defa gönderilmiş veya elçilik görevi uzadığından, gidip-gelip görüşmesi defalarca vûku bulmuş manasına gelir. Resûl; kendisini gönderenin devamlı haberlerini bekleyen ve alan demektir. (100) «Nebi», haber manasına gelen «En-Nebe» kökünden türemiştir, haber veren manasına gelir. İslâmi ıstılâh'ta; «Allahü Teala (cc)'nın kendisine vahyettiği ve tebliğe memur kıldığı kimseye nebi denir» tarifi esas alınmıştır. (101) Resûl ile nebi arasında; Allahü Teala (cc)'nın vahyine muhatab olma noktasında bir fark yoktur. Ancak önemli fark şuradadır: Resûl; Allahü Teala (cc)'nın kendisine vahyederek tebliğe memur kıldığı, kendisine kitab ve yeni bir şeriat verdiği kimsedir. (102) «Nebi» ise Allahü Teala (cc)'nın kendisine vahyettiğinden insanları haberdar eden, fakat kendisinden önceki bir Resûlün şeriatı ile amel eden ve insanlara bunu izah edendir. Muayyen mevzularda kendisine hususi haberler de vahyedilir.

---

(98) Et Tevbe Sûresi: 70.
(99) El Kasas Sûresi: 32.
(100) İbn-i Hümam - Şerhü't Müsayere - Bulak: 1317, Sh: 198, ayrıca Kadı İyaz - Şifa-i Şerif - İst: 1977, Çile Yay. Sh: 251.
(101) Abdülhâlif Harputi - Tenkihü't Kelâm - İst: 1330, Sh: 268.
(102) İmam-ı Maturidi - Tevilatü't Kur'an - H. S. Ağa Küt. var. no: 243/a, ayrıca İbn-i Hümam - a.g.e. Sh: 198, Kadı İyaz - a.g.e. Sh: 251 vd.

167

● Kur'an-ı Kerim'de : «Öyle peygamberler (gönderdik ki) kıssalarını hakikat önceden sana bildirdik. (Yine) Öyle peygamberler (gönderdik ki) sana onların kıssalarını haber vermedik» (103) buyurulmaktadır. Dolayısıyle Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilsin veya zikredilmesin bütün peygamberlere iman etmek farzdır. Ancak Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilen peygamberlerden herhangi birisini inkâr (Vahyi inkâr olacağı için) insanı küfre sürükler. Zira Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir ayet-i kerimesini inkâr etmek, tamamını inkâr etmek hükmündedir. Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilen Peygamberler şunlardır : Hz. Adem (as), Hz. İdris (as), Hz. Nuh (as), Hz. Hûd (as), Hz. Salih (as), Hz. İbrahim (as), Hz. Lût (as), Hz. İsmail (as), Hz. İshak (as), Hz. Yakûb (as), Hz. Yusuf (as), Hz. Eyyüb (as), Hz. Şuayb (as), Hz. Musa (as), Hz. Harun (as), Hz. Davûd (as), Hz. Süleyman (as), Hz. İlyas (as), Hz. Elyasa (as), Hz. Zülkifl (as), Hz. Yunus (as), Hz. Zekeriya (as), Hz. Yahya (as), Hz. İsa (as) ve Hatemü'l Enbiya Hz. Muhammed (SAV)'dir. Bunların dışında Kur'an-ı Kerim'de isimleri zikredilen Zülkarneyn, Üzeyr ve Lokman hususunda; «Nebi» mi, yoksa «Veli» mi olduğu noktasında ihtilâf vardır. Bunların da tevhid mücadelesinde büyük görevler yüklendiği aşikârdır. Mü'minler; Allahü Teala (cc)'nın kitabında zikrettiği bu kimselerin tamamını (Herhangi bir ayırım yapmadan) inanırlar. Zira İslâm dini, Hz. Adem (as)'la birlikte başlamıştır.

PEYGAMBERANI KİRAM'IN SIFATLARI

168

● Allahü Teala (cc)'nın, kendilerine vahyettiği kimseler; diğer insanlardan bazı vasıflarla ayrılırlar. Elbette peygamberler de insan olmaları hasebiyle; yerler, içerler, sıhhatli ve hasta olurlar, evlenirler. İhtiyarlık ve ölüm onların da başına gelir. Ancak, Risâlet görevinin ağırlığı ile, bazı üstün sıfatlara hâizdirler. Şimdi kısaca bu sıfatlar üzerinde duralım.

169

● **SIDK (Doğruluk)** : Peygamberler her hususta mutlaka doğruyu söylerler ve kendilerinden asla yalan sadır olmaz. Malûm olduğu üzere Resûl-i Ekrem (SAV) kendisine vahiy gelmeden önce de; çevresinde doğruluğu ile ma'ruftu. Herkes onun için «Muhammedü'l emin» diyorlardı. İslâm'a

(103) En Nisâ Sûresi: 164.

düşmanlığı ile meşhur olan Ebû Cehil bile Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: «Biz sana yalancı demiyoruz. Çünkü senin ne kadar emin ve sadık olduğunu hepimiz biliyoruz. Biz ancak Allah'ın ayetlerini inkâr ediyoruz»(104) demiştir. Nitekim bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'de: **«(Habibim) Şu hakikati çok iyi biliyoruz ki, onların söyleyegeldikleri (sözler) seni herhalde tasaya düşürüyor. Onlar hakikatte seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar»** (105) buyurulmuştur. Nitekim Bizans Kralı Herakliüs, Ebû Süfyan b. Harb'e: «— Şu söylemiş olduğun şeyi (Peygamberlik davasını) söylemeden önce, hiç onu yalanla itham ettiğiniz, suçladığınız olmuşmu idi?» sualini sorar. Ebû Süfyan b. Harb: «— Hayır» cevabını verir. (106) Dikkat edilirse; Ebû Cehil ve Ebû Süfyan o dönemde, Mekke'nin en önde gelen şahsiyetleridir. Esasen bütün peygamberler; tebliğ görevinden önce de çevrelerinde doğruluklarıyla ma'ruf olan kimselerdir. Mekke müşriklerinden bir gurubun Kur'an-ı Kerim'i, Hz. Peygamber (SAV)'in uydurduğunu iddia etmeleri üzerine Allahü Teala (cc): **«Eğer (Peygamber söylemediğimiz) bazı sözleri bize karşı kendiliğinden uydurmuş olsaydı, elbette onun sağ elini (kuvvet ve kudretini) alıverirdik. Sonra da hiç şüphesiz onun kalb damarlarını koparırdık. O vakit sizden hiçbiriniz buna mani de olamazdınız. Şüphesiz ki o (Kur'an) takva ehli için kat'i bir öğüttür»** (107) hükmü ilâhisini beyan buyurmuştur. Dolayısıyle bütün peygamberler ilâhi bir murakabe altındadırlar ve her hususta sadıktırlar.

170

● **EMANET**: Peygamberler emindirler. Gerek din, gerekse dünya hususunda her türlü itimada şayandırlar. Allahü Teala (cc)'nın emirlerini ve yasaklarını ziyadesiz ve noksansız olarak tebliğ etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de: **«O (peygamberler) Allahü Teala (cc)'nın gönderdiklerini tebliğ edenler, O'ndan korkanlar, Allah'tan başka kimseden çekinmeyenlerdir. Hesab görücü olarak Allah yeter»** (108) buyurulmuştur. Peygamberlerin vahye ihanet etmeleri veya gizlemeleri asla ve asla düşünülemez. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Allahü Teala (cc)'nın emretmiş olduğu hiçbir şey yoktur ki, size emretmiş olmayayım. Allahü Teala (cc)'nın sakındırdığı hiçbir**

---

(104) **Mecmuatu't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2, Sh: 401 (Haazin Bölümü).**
(105) **El En'am Sûresi: 33.**
(106) **M. Asım Köksal - İslâm Tarihi - İst: 1980, C: 11, Sh: 437.**
(107) **El Hakka Sûresi: 44-48.**
(108) **El Ahzab Sûresi: 39.**

şey yoktur ki, sizi ondan sakındırmış olmayayım» (109) buyurarak meselenin ehemmiyetini beyan etmektedir.

171

● **FETANET** : Peygamberler akıllı, zeki ve kuvvetli rey sahibi olan kimselerdir. Akıl noksanlığı, ahmaklık veya herhangi bir hastalık sebebiyle kavrama güçlerinin zaafa uğraması gibi hallerden münezzehtirler. (110) Zira; heva ve heveslerine kapılarak Allahü Teala (cc)'ya karşı isyana yeltenen tağuti güçlerin bütün iddialarını ortadan kaldırmakla görevlendirilmişlerdir. Vahyi dosdoğru tebliğ için bu husus zaruridir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de buna delâlet eden birçok ayet-i kerime vardır :

«Allah kendisine mülk(ü saltanat) verdiği için (şımararak) İbrahim ile Rabbi hakkında çekişeni (Nemrud'u) görmedin mi? Hani İbrahim : «— Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür» deyince o (Nemrud : «— Ben de diriltir, öldürürüm» demişti. İbrahim : «— Allah güneşi doğudan getiriyor. Haydi sen de onu batıdan getir» deyince inkâr eden o kâfir şaşırıb (ve tutulub) kalmıştı. Allah zalimler gürûhunu muvaffak etmez.» (111)

172

● **İSMET** : Peygamberler masumdurlar. Kendilerine vahiy gelmeden önce de, sonra da : küfürden ve şirkten korunmuşlardır. Onların herhangi bir şekilde günah işlemeleri de sözkonusu değildir. (112) İmam-ı Maturidi (rh.a.) Kur'an-ı Kerim'den : **«(Akıllarınca) Onlar sana vahyettiğimizden başkasını uydurub, bize (atf ve) iftira edesin diye seni bile bile hemen fitneye düşürecekler. O takdirde seni (candan) dost edineceklerdi.»** (113) ayet-i kerimesini zikrederek; Allahü Teala (cc)'nın Resûl-i Ekrem (SAV)'e en ufak bir *ma'siyetin dahi gelmesine meydan vermediğini kaydediyor.* (114) İslâm âlemasının büyük bir çoğunluğu; Kur'an-ı Kerim'de peygamberlere atf edilen «zenb'in» günah manasında olmadığı hususunda ittifak etmiştir. (115) Zira «Zenb» kasden veya sehven işlenmiş günahtır. Peygamberler ise bun-

---

(109) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm) A. M. Şakir Neşri, Sh: 87, Madde: 289.**
(110) **El Beyadi - İşaretü'l Meram - Kahire: 1368, Sh: 329 vd.**
(111) **El Bakara Sûresi: 258.**
(112) **Fahrüddin-i Razi - İsmetü'l Enbiya - Kahire: 1968, Sh: 5 vd.**
(113) **El İsrâ Sûresi: 73.**
(114) **İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 208 vd, ayrıca Risaletu'n fi'l Akaid - Sh: 20.**
(115) **Ebü'l Beka - Külliyat - İst: 1287 Mtb. Amire, Sh: 22-23.**

dan; Allahü Teala (cc)'nın lütfû ile korunmuşlardır. «Zelle» de günah manasında değildir.

173

● **TEBLİĞ**: Peygamberler; Allahü Teala (cc)'nın bütün emir ve nehiylerini, insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin (Zengin, yoksul, siyah, beyaz vs.) tebliğle memurdurlar. Kur'an-ı Kerim'de: **«Ve o kendi heva ve hevesinden söz söylemez. O (Kur'an ve din hususundaki emri) ilkâ edilegelen vahiyden başka birşey değildir»** (116) buyurulmuştur. Kur'an-ı Kerim'deki «Kıssa»lardan da anlaşılacağı üzere; peygamberler tebliğ hususunda her türlü cileye katlanmışlardır. Zira Tebliğ'den maksad; Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiylerini kat'i hüccetlerle insanlara ulaştırmak ve onların kıyamet gününde (Bizim bundan haberimiz yoktu) şeklinde mazeret ileri sürmelerini önlemektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Biz bir peygamber göndermedikçe azab etmeyiz»** (117) buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«Senin Rabbin memleketlerin ana merkez(ler)ine, karşılarında ayetlerimizi okuyacak bir peygamber gönderinceye kadar, o memleketleri helak edici değildir ve biz ahalisi zalim olan memleketlerden başkasını helak edici değiliz»** (118) hükmü beyan buyurulmuştur.

174

● Kur'an-ı Kerim'de: **«O peygamberler (yok mu?) biz onların kimine kiminden üstün meziyetler verdik. Allah onlardan biri ile söyleşmiş, birini de birçok derecelere yükseltmiştir. Meryem'in oğlu İsa'ya o beyyineleri biz verdik ve onu ruhu'l-kuds ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, onların arkasındaki ümmetler, kendilerine o apaçık bürhanlar geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ihtilâfa düştüler. Neticede onlardan kimi iman etti, kimi küfre sapdı.»** (119) buyurulmaktadır. İmam-ı Maturidi (rh.a.) bu ayeti kerimede geçen «Biz onların kimine kiminden üstün meziyetler verdik» hükmünü, peygamberlerin görevlerinin önemi ve kapsamıyla açıklamaktadır. Bazıları insanların ve cinlerin tamamına peygamber olarak gönderilirken, bazıları sadece kendi kavimlerine veya belli bir guruba gönderilmişlerdir. (120) Resûl-i Ekrem (SAV)'in «bütün alemlere rahmet olarak

---

(116) En Necm Sûresi: 3, 4.
(117) El İsrâ Sûresi: 15.
(118) El Kasas Sûresi: 59.
(119) El Bakara Sûresi: 253.
(120) İmam-ı Maturidi - Tevilâtu'l Kur'an - İst: H. S. Ağa Kütb. Yzm. Vr. No: 61a.

gönderildiği» de kat'i nass'larla sabittir. Fahrüddin-i Razi; bu hususdaki hükümleri esas alarak, Resûl-i Ekrem (SAV)'in en efdal olduğunu ve bu hususta icma'nın teşekkül ettiğini kaydediyor. (121) Şurası muhakkaktır ki; mü'minler, bütün peygamberlere kat'i olarak inanırlar.

175

● Allahü Teala (cc)'nın peygamberler gönderdiğini; kalb ile tasdik ve dil ile ikrar etmesine rağmen, peygamberlerden bir kısmını inkâr eden kimse kâfirdir. (122) Bu sebeble; Hz. Adem (as)'den beri gönderilen peygamberleri kabul etmekle birlikte, Hz. İsa (as) ve Resûl-i Ekrem (SAV)'i peygamber olarak kabul etmeyen yahudiler küfre düştükleri gibi, Resûl-i Ekrem (SAV)'in peygamberliğini inkâr eden Hıristiyanlar da küfre düşmüşlerdir.

MELEKLERE İMAN

176

● Önce «Melek» kelimesi üzerinde duralım. Arapça bir kelime olup «elûk» veya «elûke» kökünden gelir. Haber götüren manasınadır. (123) İslâmi ıstılâhta : «Allahü Teala (cc)'nın emrine asla isyan etmeyen; erkeklik ve dişilik gibi özellikleri bulunmayan nurani ve latif varlıklara melek denir» tarifi genel kabul görmüştür. Kur'an-ı Kerim'de : **«Ey iman edenler, gerek kendilerinizi, gerek ailelerinizi öyle bir ateşten koruyun ki, onun yakacağı insan ile taş'dır. (O ateşin) Üzerinde iri gövdeli, sert tabiatlı melekler vardır ki, onlar Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere asla isyan etmezler. Neye de memur edilirlerse yaparlar»** (124) buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de meleklerin kat'i itaat içinde bulundukları serahaten beyan edilmiştir.

177

● Varlıkları kat'i nass'larla sabit olan meleklerin; muhtelif şekillere gir-

---

(121) **Fahrüddin-i Razi - Mefatihü'l Gayb (Tefsir-i Kebir) İst: 1307-8 C: 2, Sh: 451-453.**

(122) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut : 1400, C : 2, Sh: 263.**

(123) **İbn-i Manzur - Lisânü'l Arab - Beyrut: 1955 C: 12, Sh: 386-387.**

(124) **Et Tahrim Sûresi: 6.**

me kabiliyetlerinin bulunduğu da bilinmektedir. Melekler yaratılış bakımından günah işlemezler. Allahü Teala (cc)'ya itaat ve ibadet etmek onlar için tabii ve fıtridir. (125)

178

● Kur'an-ı Kerim'de meleklerin çeşitli görevlerinden bahis buyurulmuştur. «İlliyyûn, mukarrebûn» diye isimlendirilen melekler; Allahü Teala (cc)'yı tesbih etmekle meşguldürler. Daima Allahü Teala (cc)'nın muhabbetiyle istiğrak halindedirler. «Müdebbirat» adıyla anılan melekler; kâinatın nizamı hususunda, Allahü Teala (cc)'nın emirlerinin icrasıyla vazifelidirler.

179

● Bu iki grubun dışında; insanların ruhi halleri ve yeryüzündeki durumlarıyla vazifelendirilmiş melekler vardır. Bunların başında «CEBRAİL» gelir. Cebrail'in görevi; insanların dünyada ve ahirette saadetlerine vesile olacak ilâhi emirleri peygamberlere ulaştırmaktır. Kur'an-ı Kerim'de «Ruhu'lemin» ve «Ruhü'l-Kuds» olarak da anılmıştır. «MİKAİL» ismiyle bilinen meleğin vazifesi; rızıkları sahiblerine ulaştırmak, yağmur yağdırmak, rüzgâr estirmek ve bunlar gibi tabiat olayı diye nitelendirilen hususları düzenlemektir. «AZRAİL»; ruhları kabzetmekle vazifelendirilmiştir. «İSRAFİL» ise; kıyameti ilân eden sûr'u üflemekle görevlendirilmiştir. Bunların daha başka ne gibi görevlerle meşgul olduklarını ancak Allahü Teala (cc) bilir. Bize düşen kat'i Nass'larla varlıkları haber verilen meleklere iman etmektir.

CİNN'LERİN MAHİYETİ

180

● Allahü Teala (cc)'nın yaratmış olduğu gözle görülmeyen bir kısım varlıklar daha vardır ki; bunların başında «Cinn»ler gelir. Önce «Cinn» kelimesi üzerinde duralım. «Cin» ismi «Cenne» kelimesindendir; bir şeyi histen gizlemek, örtmek manalarına gelir. (126) «Cünne», kalkan ve siper manasına, «Cenin» ana rahminde saklı olan çocuk manasına gelir ve bunların hepsi aynı köke dayanır. İslâmi ıstılâhta «Cin»; Allahü Teala (cc)'nın

(125) Seyyid Şerif Cürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, C: 3, Sh: 216-220.
(126) İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - Beyrut: 1955 C: 16, Sh: 248 vd.

tekliflerine muhatab olan ve insanların gözle göremedikleri varlıklardır. Bunların da Allahü Teala (cc)'ya iman edenleri bulunduğu gibi, inkâr edenleri de mevcuttur. Allahü Teala (cc)'ya ilk isyan eden «İblis'in» de; cinler taifesinden olduğu bilinmektedir. (127)

181

● Cinlerin hava ile karışık alevli bir ateşten yaratıldığı bilinmektedir. (128) Cinler de; tıpkı melekler gibi görünmeyen gizli varlıklar olup, çeşitli suretlere girmeye ve zor işleri yapmaya iktidarları vardır. Fakat cinler mahiyetleri itibariyle meleklerden farklıdırlar. Teklif-i İlâhiyeye; hem iman, hem de ibadet noktasından muhatabtırlar. Cinler, tıpkı insanlar gibi hesaba çekileceklerdir. (129)

182

● Kur'an-ı Kerim'de : **(Ey Habibim) De ki : «Cinlerden bir zümrenin Kur'an okurken onu dinlediği bana vahyolundu. Onlar (Kur'an-ı) dinlemişler de (şöyle) demişler : «— Biz gerçekten hayranlık veren bir Kur'an dinledik ki o, hakka ve doğruya götürüyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize (artık) hiçbir şeyi ortak koşmayacağız»** (130) hükmü beyan buyurulmuştur. Abdullah ibn Mes'ud (RA)'dan rivayet edilen bir haberde; Cin'ler, Taif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'den Kur'an-ı Kerim'i öğrenmiş ve tebliğ etmek üzere bir gurub görevlendirilmiştir. İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen bir haberde Cinler, Resûl-i Ekrem (SAV)'in Kur'an okuyuşunu «Nahle» mevkiinde dinlemişlerdir. (131) Allahü Teala (cc)'ya iman ve kulluk eden «Mü'min cinler» bulunduğu gibi, Tağut'a itaat eden «kâfir cinler» de vardır.

183

● Cins birliği sözkonusu olmadığı için; insan ile cin arasında evlenme teşekkül etmez. Ancak cinler de kendi aralarında evlenirler. Müşrikler; ilâhi sırlara vakıf olduklarını zannettikleri ve bu sebeble ulûhiyet derecesine çıkardıkları cin'lere ibadet ederler. Her biri adına çeşitli sihirler ve tılsımlar yapan; Sabii'ler, Süryani'ler, cahiliyye dönemi Arapları ve Şama-

---

(127) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Neşri, C: 3, Sh: 88-89.**
(128) **Abdurraûf Münavi - Feyzü'l Kadir - Kahire: 1356, C: 3, Sh: 450.**
(129) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 2, Sh: 464-465.**
(130) **Cinn Sûresi : 1, 2.**
(131) **Mecmuatu't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 6, Sh: 370-371.**

nist Türkler, cinler vasıtasıyla gaibi bildiklerini zannetmişlerdir. Halbuki cinler de gaibi bilemezler.

164

● Kur'an-ı Kerim'de varlığı beyan buyurulan ve gözle görülemeyen varlıklardan birisi de şeytan'dır. Arapça mütehassıslarına göre «Şeytan» kelimesi; uzaklık manasına gelen «Şatana»dan veya yanmak manasına gelen «Şeyata»dan gelir. (132) «Şatana»dan geldiğini kabul edenler «Fi'lân» vezninde: «Haktan uzak olan» manasını vermişlerdir. Diğerleri ise; «fû'lan» vezninde; «yanmış ve batıl» manasını esas almışlardır. Ruhlar aleminde iken; Allahü Teala (cc)'ya isyan ederek ve tekebbüre kapılarak, Hz. Adem (as)'e (ta'zim kasdıyla ve ilâhi emirle) secde etmekten kaçınan İblis ilk şeytandır. Kur'an-ı Kerim'de «Şeyâtın-ı ins» ve «Şeyatın-ı cin» tabirleri geçmektedir. (133) Şeytan; kıyamete kadar insanların kalblerine vesvese vermek ve onları Allahü Teala (cc)'ya karşı kışkırtmakla izinlidir. Resûl-i Ekrem (SAV)'den Hz. Abdullah b. Mes'ud (RA)'nın rivayet ettiği bir hadis-i şerif'te; her insanın, cinler taifesinden bir şeytanının bulunduğu beyan buyurulmuştur. Ayrıca şeytan'ın insanın en büyük düşmanı olduğu da kat'i nass'larla sabittir.

KİTAPLARA İMAN

165

● Allahü Teala (cc)'nın insanlar arasından seçtiği peygamberlerine; yalnız kendi kavimlerine veya bütün insanlığa tebliğ etmek üzere vahyettiği kitaplarına; «ilâhi kitaplar» veya «İnzal olunan kitaplar» (Kütüb-i Münzele) denir. Kur'an-ı Kerim'de: **«İnsanlar (iman üzere bulunan) tek bir ümmetti. (Sonra kimi iman etmek, kimi küfre sapmak suretiyle ihtilâfa düştüler). Binaenaleyh Allah (rahmetinin) müjdeciler(i, azabının) habercileri olmak üzere peygamberler gönderdi. Ve beraberlerinde insanların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında aralarında hüküm vermek için hak (ve gerçek) kitablar da indirdi»** (134) hükmü beyan buyurulmuştur. Bütün peygamberlere gönderilen ilâhi kitaplara ve suhuflara inanmak, her müslüman üzerine farzdır.

---

(132) İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - Beyrut: 1955, C: 17, Sh: 104 vd.

(133) El Bakara Sûresi: 14, El İsra Sûresi: 27 ve El Mülk Sûresi: 67.nci ayet-i kerimelerin tefsirlerine müracaat.

(134) El Bakara Sûresi: 213.

186

Hz. Musa (as)'ya «Tevrat», Hz. Davud (as)'a «Zebur», Hz. İsa (as)'ya «İncil» ve Hz. Muhammed (SAV)'e «Kur'an-ı Kerim» inzal buyurulmuştur. Ayrıca yüz adet «Suhuf» indirilmiştir; bunların 10 adedi Hz. Adem (as)'e, 10 adedi Hz. İbrahim (as)'e, 50 adedi Hz. Şit (as)'e ve 30 adedi de Hz. İdris (as)'e verilmiştir.

187

Bu ilâhi kitaplar içerisinde; sadece ve sadece Kur'an-ı Kerim, indirildiği gibi bize ulaşmıştır. Zebur, Tevrat ve İncil; heva ve heveslerine kapılan zümrelerce tahrif olunmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Ehl-i Kitab'dan öyle bir güruh da vardır ki (bir şey okuyorlarmış gibi) dillerini kitab'a doğru eğib bükerler, siz onu kitaptan sanasınız diye. Halbuki o kitaptan değildir. Derler ki: «Bu Allah katındandır», halbuki o ise Allah katından değildir. Allah'a karşı, kendileri bilip dururken, yalan söylerler»** (135) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.) «Ehl-i Kitab'ın» durumunu izah ederken: «Bunlar kitaplarının hükümlerini değiştirmişler ve Allahü Teala (cc)'ya küfreder duruma gelmişlerdi. Hem kendi yanlarından çıkardıkları (dilleriyle düzdükleri) yalanı uyguluyorlar, hem de Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri kendi yalanlarıyla karıştırıyorlardı» (136) buyurmaktadır.

188

Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ehl-i kitab size bir haber verdiğinde onu tasdik de etmeyin, tekzib de etmeyin» (137) buyurmuştur. Buradaki incelik şudur: Belki de, verdikleri haber tahrif olunmamış herhangi bir yerden olabilir. Malûm olduğu üzere bir müslüman; Hz. İsa (as)'ın peygamberliğini ve İncil'i inkâr etse mürted olur. (138) Ancak bugün elde bulunan; dört adet İncilden herhangi birisinden, zikredilen bir hükmü inkâr etse mürted olmaz. Zira tahrif olundukları malûmdur. (139) Esasen dört adet İncil'in bulunması bile, tahrif edildiğinin en güzel belgesidir.**

---

(135) Al-i İmran Sûresi: 78.

(136) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm), Sh: 8, Madde: 10.

(137) Sünen-i Ebû Davud - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 59 vd. Had. No: 3644, 3645, ayrıca Ahmed b. Hanbel - C: 4, Sh: 136.

(138) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 263.

(139) Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1308-9, C: 2, Sh: 550.

189

● Allahü Teala (cc)'nın «Kur'an-ı Kerim'i «kıyamet gününe kadar her türlü tahrif ve tebdilden muhafaza buyuracağı kat'i nassla sabittir. Esasen Kur'an-ı Kerim'in; zaman ve mekânla mukayyed olmayarak, bütün beşeriyeti kıyamete kadar irşad için gönderilmiş bulunduğu bilinmektedir. Allahü Teala (cc) : **«Muhakkak ki Kur'an'ı biz indirdik. Onun koruyucuları da mutlak surette biziz»** (140) hükmünü beyan buyurmuştur.

VAHYİN MANASI VE MAHİYETİ

190

● Peygamberler tarafından tebliğ edilmeyen ve vahy'e dayanmayan hiçbir kitab; «İlâhi kitab» vasfını taşımaz. Arapça mütehassıslarına göre «Vahiy» kelimesi; «ani, süratli ve gizli bir telkin, gizli bir söz, işaret ve ilham» gibi manalara gelir. (141) İslâmi ıstılâhta : «Allahü Teala (cc)'nın; resûl ve nebilerine, dilediği bilgileri kelâm ve mana olarak, kesin ve yakin bir bilgi ifade edecek şekilde bildirmesidir. (142) Vahiy; resûl ve nebi'lerin hepsi için, Allahü Teala (cc)'dan hüküm ve haberleri alma vasıtasıdır.

191

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Ya bir vahy ile, ya bir perde arkasından, yahud bir elçi gönderib de kendi izniyle dileyeceğini vahyetmesi olmadıkça, Allah'ın hiçbir beşere kelâm söylemesi (vaaki) olmamıştır. Şübhesiz ki o, çok yücedir, mutlak bir hüküm ve hikmet sahibidir»** (143) hükmü beyan buyurulmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki vahiy üç kısma ayrılır : 1) Allahü Teala (cc)'nın doğrudan doğruya vahyetmesi!.. Buna «Vahy-i gayr-i Metlüv» veya ilham da denilmiştir. 2) Bir perde arkasından duyulan sözler. Meselâ : Hz. Musa (as)'ın cebel-i tur'da ağaç arkasından işittiği ilâhi nida gibi... 3) Vahiy meleği olan Cebrail (as)'in vasıtasıyla kelimeler halinde peygamberlere ulaştırılan vahiy. Buna «Vahy-i Metluv» adı verilir. Kur'an-ı Kerim, Resûl-i Ekrem (SAV)'e bu şekilde inzal buyurulmuştur.

---

(140) El Hicr Sûresi: 9.
(141) İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - Beyrut: 1955, C: 20, Sh: 257.
(142) Abdurrahman El Meydani - El Akidetü'l İslâmiyye - Şam: 1966, C : 2, Sh: 244.
(143) Eş Şura Sûresi: 51.

AHİRETE İMAN

192

● Önce kelime üzerinde duralım. «Ahiret»; son, sonra olan manasınadır. Bu kelime lafız bakımından Arapça bir sıfattır. Arap dilinin kaidelerine göre bazen sıfat mevsufu yerine geçer. Mevsuf hazfedilerek sıfat, isim gibi kullanılır. Meselâ : «Dünya» kelimesinin manası Arapça'da «en yakın» demektir. Bunun mevsufu da hayattır veya «ed'dar»dır. Bu şekilde «Hayatü'd-dünya» (En yakın hayat) yani içinde bulunduğumuz hayat alemi, yahud «Ed-Darü'd-dünya» (en yakın ev), içinde bulunduğumuz, alemdir. Bu şekilde «El-Ahir» veya «Ahire» mefhumu da; «El Yevmi'l ahir», «Ve'l Hayatü'l ahir», «Veddarü'l ahir»; yani sonraki gün, sonraki yaşayış, sonraki ev demektir. Hali hazır hayatından, yaşayışından sonra gelecek olan başka bir hayattır.» (144) Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de bu manalarda 113 yerde tekrarlanmıştır. Ölümden sonra başlayan «Ahiret» hayatı süreklidir.

193

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini, ahiret gününü inkâr ederek kâfir olursa o, muhakkak ki (Sırat-ı Müstakim'den) uzak bir sapıklıkla sapıp gitmiştir»** (145) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle ölümden sonraki hayatı, yani ahiret hayatını inkâr eden veya cennet, cehennem, haşr, neşr, sevab ve ikab'ın zahiri manalarının dışında ruhani lezzetler olduğuna itikad eden kimse kâfir olur.(146) Zira kat'i nass'la sabit olan hususların inkârı sözkonusudur.

KIYAMET'İN MAHİYETİ VE ALÂMETLERİ

194

● Kat'i nass'larla sabit olan hususlardan birisi de; ahiret alemi başlamadan önce, bütün insanların ve dünya'nın başına «Kıyamet» vakıasının geleceğidir. Bu kıyametin kopması; büyük meleklerden İsrafil (as)'in, mahiyeti Allahü Teala (cc) indinde malum olan sur'u üflemesiyle vücûda ge-

---

(144) Seyyid Süleyman Nedvi - Asr-ı Saadet (Peygamberimizin tebligat ve talimatı) - İst: 1967, Sh: 717-718.

(145) En Nisâ Sûresi: 136.

lecektir. Bunun meydana geleceği zamanı Allahü Teala (cc)'dan başka, hiçbir güç bilemez.

195

● Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Efendimiz (SAV) tarafından kıyamet'in küçük ve büyük alametleri haber verilmiştir. Burada kısaca bu alâmetlerin mahiyeti üzerinde duralım:

A) İslâmi ilimlerin unutulması; bilgisizliğin her tarafa yayılması ve şer'i ilimlerin mükellef olan kimselerden saklanılması.

B) Şarabın ve serhoşluk veren diğer müskiratın hızla yayılması.

C) Erkek sayısının hızla azalıb, kadın nüfûsun artması ve fuhuşun aleni yapılır hale gelmesi.

D) İnsanların, şer'i herhangi bir yetkiye dayanmadan birbirlerini öldürmeleri ve katliamın yaygın hale dönüşmesi.

Bunlar 'kıyamet'in yaklaştığının küçük alametleridir. Büyük alametler ise şunlardır:

A) «Deccal» adında bir şahsın türeyip, «İlâh'lık» davasında bulunması, daha sonra kaybolup gitmesi.

B) Bir duhan'ın (Korkunç duman) ortaya çıkması. Bu duman mü'minleri nezleye tutulmuş hale getirecek, kâfirler de serhoş olacak derecede aklî melekelerini kaybedecekler.

C) Zülkarneyn'in yaptırmış olduğu sedd'in arkasında bulunan «Ye'cüc ve Me'cüc»ün seddi yıkarak, yeryüzüne yayılması!... İnsan eti dahil olmak üzere herşeyi yemesi ve yeryüzünde korkunç bir fesad çıkarması.

D) Hz. İsa (as)'ın gökten inip, bütün insanları İslâm'a davet etmesi.

E) «Dabbetü'l-ard» adında canlı bir mahlûkun yerden çıkıp, insanlara karşı, onların anlayacağı şekilde hitap etmesi.

F) Yemen tarafından dehşetli bir ateşin çıkması ve etrafa yayılması.

G) Doğu'da, Batı'da ve Cezîretü'l-arab'ta, bazı kara parçalarının batması.

H) Güneş'in muvakkaten batı tarafından doğması.

196

● Ehl-i Sünnet Üleması: «Vukû bulması mümkün olan bir şey hakkında nass varid olunca onu kabul etmek ve ona inanmak gerekir» hükmünde ittifak etmiştir. (147) Kıyamet'in büyük ve küçük alametlerinin bir kısmı

---

(146) Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1308-9, C: 2, Sh: 526.

(147) Nureddin Es Sabuni - Maturudiyye Akaidi - Ank: 1978, Sh: 185.

Kur'an-ı Kerim'de beyan buyurulmuş, bir kısmı da Resûl-i Ekrem (SAV)' den rivayet edilmiştir.

AHİRET HAYATINA AİT HADİSELER

197

● Taat ve ibadet sahiplerinin kabirde, Allahü Teala (cc)'nın bildiği ve dilediği şekilde ni'met içinde bulunmaları haktır. (148) Ayrıca kâfirler ve asi olan bazı mü'minler için kabir azabı da mevcuddur. Resûl-i Ekrem (SA) **«Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukur olur»** (149) buyurmuştur. Ayrıca Münker ve Nekir'in kabre girerek, insana sual sorması da haktır. Bütün bu hususlar sem'i ve nakli delillerle sabittir.

198

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Sonra siz kıyamet günü diriltileceksiniz»** (150) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«De ki: «onları ilk defa yaratan diriltecek. O (Allahü Teala) her yaratmayı hakkı ile bilendir»** (151) hükmü yer almaktadır. Kâfirlerin, Resûl-i Ekrem (SAV)'e «Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş» diye sual sormaları ve ölümden sonra tekrar dirilmeyi inkâr etmeleri üzerine inzal buyurulmuştur. Sonuç olarak Ba's (yani ölümden sonra dirilme) haktır. Yine Kur'an-ı Kerim'de: **«Ve çünkü o saat (Kıyamet) elbette gelecektir. Onda hiç şüphe yoktur. Muhakkak Allah kabirde olan kimseleri de diriltib kaldıracaktır.»** (152) hükmü, ölümden sonra dirilişin kat'i olduğunu beyan buyurmaktadır.

199

● «Mizan» haktır. Allahü Teala (cc): **«Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazilerini (Mizanı) koyacağız. Artık hiç kimse, hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmayacaktır. (O şey) Bir hardal tanesi kadar bile olsa onu getirir (Mizana) koyarız»** (153) hükmünü beyan buyurmaktadır. «Vezn» kö-

---

(148) Sadrüddin Teftazani - Şerhu'l Akaid - İst: 1980, Sh: 251.
(149) El Aclûni - Keşfû'l Hefa - Beyrut: 1351-52, C: 2, Sh: 90, Had. No: 1853.
(150) Mü'minûn Sûresi: 16.
(151) Yasin Sûresi: 79.
(152) El Hacc Sûresi: 7.
(153) El Enbiya Sûresi: 47.

künden gelen mizan; ölçü-tartı anlamına gelir. Bütün akaid kitaplarında «Mizan» konusuna yer verilmiştir. Ayrıca bunun bizim aklımızın kavradığı ölçü birimlerinden farklı olduğu kaydedilmiştir. (154) Sevab ve günahların üzerinde kayıtlı bulunduğu amel defteri de haktır. Bu defterler mü'minlere sağ, kâfirlere sol ve arka taraflarından verilir. (155)

200

● «Havz» haktır. Zira Allahü Teala (cc) : **«Biz sana kevseri verdik»** (156) buyurmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Benim havzımın bir kenarı bir aylık mesafedir. Dört açısı ve kenarı birbirine eşittir. Suyu sütten beyaz, kokusu miskten daha hoş, kadehleri gökteki yıldızlardan daha çoktur. Ondan bir kere içen bir daha ebediyyen susamaz»** (157 buyurduğu da bilinmektedir.

201

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Sırat kıldan ince, kılıçtan keskincedir»**(158) Hadis-i şerifini esas alan ûlema, sırat köprüsünün hak olduğu hususunda ittifak etmiştir. Sırat; cehennemin üzerine uzatılmış olan köprüdür. Cennetlikler bunun üzerinden geçerler, cehennemlikler ise bunun üzerinden geçerken ayakları sürçer ve yuvarlanırlar. Allahü Teala (cc) bu köprüden geçmeyi mü'minlere kolaylaştırır. Hatta bazıları bu köprüden yıldırım gibi, bazıları fırtına gibi, diğer bazıları da rehvan ata binmiş gibi geçerler.

202

● Cennet ve cehennem şu anda mahlûk ve mevcuttur. (159) Allahü Teala (cc)'ya iman eden ve İslâmi hududları muhafaza edenler cennet'te daimi olarak kalacaklardır. Heva ve heveslerine kapılarak Tağut'a iman eden ve Tağut'un ilkelerine göre hayatlarını düzenleyenler ebedi olarak cehennemde kalacaklardır.

---

(154) Muslihuddin Kesteli - Şerhü'l Akaidi'l Kesteli - İst: 1973, Sh: 136.
(155) El İsra Sûresi: 11, Hakka Sûresi: 19, 25, El İnşikak Sûresi: 10.
(156) El Kevser Sûresi: 1.
(157) Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 628-629.
(158) El Aclûni - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351, C: 2, Sh: 24, Had. No: 1599.
(159) Sadrüddin Teftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Sh: 258.

KAZA VE KADERE İMAN

203

Allahü Teala (cc)'nın ilmi, dilemesi ve yaratması sözkonusu olmadan kâinatta hiçbir olay meydana gelmez. «Kader»; vücûda gelecek şeyleri ve o şeylerin ne zaman, nerede, ne gibi evsaf ve hususiyetlerle meydana geleceğini Allahü Teala (cc)'nın tahdid ve takdir etmesidir. (160) Takdir buyurduğu şeyleri, zamanı gelince birer birer icad etmesine de «Kaza» denir. Dolayısıyla «Kader»; Allahü Teala (cc)'nın ilim ve irade sıfatına, «Kaza» da; tekvin sıfatına dayanır. Esasen Allahü Teala (cc)'ya iman eden bir kimsenin; kaza ve kader'e inanmaması düşünülemez.

204

Resûl-i Ekrem (SAV) kaza ve kaderi yalanlayanlara lanet etmiştir. (161) Ayrıca «Kader» konusunda münazara yapılmasını da yasaklamıştır.

205

Kur'an-ı Kerim'de: **«Bununla beraber işledikleri bütün işler defterlerde (kayıdlı)dır. Küçük ve büyük hepsi (Levh-i Mahfuzda) yazılıdır.» (162)** hükmü beyan buyurulmuştur. Kâinatta meydana gelmiş ve gelecek olan herşey; Allahü Teala (cc)'nın ilmi ve iradesiyle yakından alakalıdır. Dolayısıyle hepsi levh-i mahfuzda kayıtlıdır. Sonuç olarak Allahü Teala (cc) nın dilediği ve hükmettiği olur; dilemediği kat'iyyen olmaz.

İNSANIN FİİLLERİ VE İRADE

206

Kullardan ve diğer canlılardan zuhur eden fiilleri Allahü Teala (cc) yaratmıştır. (163) Fiil; mümkünü, imkân halinden alıp gerçek varoluşa irca etmekten ibarettir. Bu noktada karşımıza «Halk» ve «Kesb» ıstılâhları çıkar. Herhangi bir fiili Allahü Teala (cc)'nın yaratmasına «Halk» denir.

---

(160) **Ahmed Davudoğlu - Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi - İst: 1973, C: 1, Sh: 108.**
(161) **Mustafa Sabri Efendi - Mevkıfü'l Beşer - Kahire: 1352, Sh: 26.**
(162) **El Kamer Sûresi: 52-53.**
(163) **Nureddin Es Sabuni - Matüridiyye Akaidi - Ank: 1978, Sh: 139.**

Kulun yaratılmış olan o fiili kendi ihtiyariyle işlemesine «Kesb» denilir. Sadrüddin Teftazani: «İnsanların sevab ve mükâfat almaya, ceza ve azab görmeye esas teşkil eden ihtiyari fiilleri vardır» (164) hükmünü zikreder. Dolayısıyle «Kesb» insanın kudret mahallinde (yani bedeninde) bulunur. Sonuç olarak: Allahü Teala (cc) hâlik (yaratıcı)'dır. İnsan Kâsib (Kazanan)'dır.

207

● Şeriat'a uygun olan her fiil Allahü Teala (cc)'nın rızasıyladır.

208

● Çirkin olan insan fiili (yani dünyada yerilme ve ahirette azab görme durumu ile ilgili bulunan) Allahü Teala (cc)'nın rızasıyla değildir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer küfrederseniz, şüphesiz ki Allah sizden müstağnidir. Bununla beraber Allah, kullarının küfrüne razı olmaz»** (165) hükmü beyan buyurulmuştur.

209

● İnsanın fiillerinin oluşmasını ve meydana gelmesini sağlayan kudrete «İstita'at» denir. Ayrıca sebeb, alet ve organların sıhhatli ve salim olmalarına da isim olarak kullanılmıştır. Nitekim **«Ona (Kâbe-i Muazzama'ya) bir yol bulabilenlerin (İstita'at sahibi olanların beyt-i hacc (ve ziyaret) etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır»** (166) ayet-i kerimesinde, «istita'at» bu manada kullanılmıştır. Allahü Teala (cc)'nın tekliflerinin sıhhati bu istita'ata dayanır. Zira insana gücünün yetmediği bir şey teklif olunmamıştır. Allahü Teala (cc)'nın tekliflerinin tamamı, insanın istita'atı dahilindedir. Ehl-i Sünnet'e göre, Teklif-i ilâhinin gayesi imtihandır.

210

● Helal olsun, haram olsun herkes kendi rızkını tam olarak alır. Bir kimsenin, başka birisinin rızkını yemesi asla tasavvur edilemez. Kur'an-ı Kerim'de: **Hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkı Allahü Teala (cc)'ya ait olmasın»** (167) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Rızkı

---

(164) Sadrüddin Teftazani - a.g.e. Sh: 196.
(165) Ez Zümer Sûresi: 7.
(166) Al-i İmran Sûresi: 97.
(167) Hûd Sûresi: 6.

tamamlanıncaya kadar hiç kimsenin ölmeyeceği bana vahyedildi. O halde Allahü Teala (cc)'ya karşı gelmekten sakınınız. Rızkınızı araştırırken güzel (Şer'i şerife uygun) bir yol tutunuz» (168) buyurduğu da malûmdur. Sonuç olarak, herkes kendi rızkını yer.

211

● Ecel birdir, asla tegayyür etmez. Ölüm Allahü Teala (cc) tarafından yaratılır. Ne yaratma, ne de kesb yönünden insanın buna herhangi bir tesiri yoktur. Maktûl eceliyle öldüğü gibi, intihar eden de eceliyle ölmüştür. Zira «Ecel» vakit ve vade manasına gelir.

«İMAMET» MESELESİ

212

● Kur'an-ı Kerim'de : **«Ey iman edenler, Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer birşey hakkında çekişirseniz onu Allah'a ve Peygambere döndürün. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bu hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir»** (169) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a.) bu ayet-i kerime'yi zikrettikten sonra : «Araplar imamet diye bir müesseseden habersizdiler. O dönemlerde Araplar indinde, bazı kimselerin, diğer bazı kimselere itaat etmesi sevimli bulunan birşey değildi. Kat'iyyen beğenilmezdi. Allah Teala (cc) «ulû'lemr'e» itaati de emretmektedir. Ancak bu mutlak manada itaat değil, istisnai bir itaattir. Yani hak ve vecibelerde itaat!... «Eğer birşeyde ihtilafa düşerseniz, çekişirseniz» ayet-i kerimesi, eğer siz ve itaat etmekle emrolunduğunuz ulû'lemr ile bir konuda anlaşamazsanız, o konuyu Allahü Teala (cc)'ya ve Resûlüne bırakın demektir. Şunu biliyoruz ki bu farza riayet edilince, ihtilâf ortadan kalkar» (170) buyurmaktadır. İbn-i Kesir : «Allahü Teala (cc)'ya itaatten murad, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine uymaktır. Peygambere itaattan murad, sünnet'e riayet etmektir. «Ulû'lemri minküm»den murad da, ümmet üzerinde velâyet hakkı bulunan alimlere itaat etmektir» (171) hükmünü zikreder. Konunun devamında da : «Allahü Teala (cc)'ya isyan hususunda mahluka itaat yoktur»

---

(168) El Aclûnî - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351, C: 1, Sh: 231, Had. No: 707.
(169) En Nisâ Sûresi: 59.
(170) İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 bsm.) Sh: 80.
(171) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 1, Sh: 518.

hadis-i şerifini zikrederek, emir sahiplerine ancak şer'i şerifle sınırlı bir itaatin sözkonusu olduğunu kaydetmektedir.

213

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Her kim imama (Ulû'lemr'e) itaatten bir el kadar ayrılırsa, kıyamet gününde Allahü Teala (cc)'ya ameli hususunda, lehinde hiçbir hüccetî olmayarak kavuşacaktır. Her kim de boynunda bey'at olmadığı halde ölürse, cahiliye ölümü ile ölür**» (172) buyurduğu bilinmektedir.

214

● Sahabe-i Kirâm, Resûl-i Ekrem (SAV)'ın vefatından sonra en önemli iş olarak imam (Ulû'lemr) tayin etme işini görmüşlerdi. Hatta Ulû'lemr seçme işini, Resûl-i Ekrem (SAV)'i defin etmekten daha önemli buldukları bilinmektedir. İbn-i Abidin: «Mucizeler sahibinden murad bittabi Peygamberimiz (SAV)'dir. Pazartesi günü vefat etmiş, salı günü yahud çarşamba akşamı veya çarşamba günü defin edilmiştir. Bu arada eshab-ı kiram herşeyden evvel müslümanların başına bir halife seçmekle meşgul olmuşlardır. Bu sünnet bugüne kadar devam edegelmiştir. Bir halife vefat etti mi, yerine başkası seçilmedikçe defin edilmez» (173) hükmünü zikreder.

215

● İmam Ebû Muîn En Nesefî: «Üzerimizde İslâm devlet başkanı olan imamı görmeden bir günün geçmesi caiz değildir. İmametin hak olduğunu kabul etmeyen kimse kâfir olur. Çünkü dinî hükümlerden bir kısmının caiz olması, imamın varlığına bağlıdır. Cum'a namazı, bayram namazları ve yetimleri evlendirmek vb. gibi. İmamı inkâr eden kimse farzları inkâr etmiş olur. Farzları inkâr eden de kâfir olur» (174) buyurmaktadır.

216

● Kitap, sünnet ve sahabe-i kiram'ın icmaı ile sabit olan; mü'minlerin,

---

(172) **Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1478, Had. No: 1851.**
(173) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 2, Sh: 384.**
(174) **İmam Ebû Muîn En Nesefî - Bahrü'l Kelam fi Akaidi'l Ehli'l İslâm - Konya: 1977. Rabıta Yay. Sh: 179.**
(175) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 199.**

kendi içlerinden bir ulü'lemr seçmelerinin farz olduğudur. Zira kâfirlerin mü'minler üzerinde velâyet hakları yoktur. (175) Ayrıca Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerin dışında (ve o hükümlerin yerine kaim olmak üzere) hüküm icad eden güçlerle *cihad etmek farzdır.*

217

● Sadrüddin Teftazani: «Şer'i vazife ve vecibelerin pek çoğunun yerine getirilmesi halife'ye bağlı olduğu için, müellif Ömer Nesefi buna işaret ederek dedi ki: «Müslümanlar için bir imama mutlak surette ihtiyaç vardır. Müslüman halkla ilgili dini hükümlerin infazı, cezaların, tatbiki düşmanlara karşı ülke sınırlarının korunması, müslümanlardan ordu teşkil edilmesi, sadakaların, yani vergilerin toplanması, zorbaların, soyguncuların ve eşkiyaların zabt-u rabt altına alınarak kahredilmesi, Cum'a ve bayram namazlarının ifa (edâ) edilmesi, insanlar arasında ortaya çıkan ihtilâfların ortadan kaldırılması, hukuk üzerine kaim olan şahidliklerin kabulü velileri bulunmayan küçük yaştaki oğlan ve kızların evlendirilmeleri ve ganimet mallarının taksim edilmesi gibi önemli hususlar imam sayesinde icra edilir» (176)

218

● «İmamet»le birlikte ele alınması gereken konulardan birisi de siyasettir. Emir, nehiy ve terbiye gibi manalara gelen siyaset kelimesi, sase fiilinden masdardır. İbn-i Abidin «Siyaset'i» şu şekilde tarif ediyor: «Siyaset, halkı dünya ve ahirette kurtulacakları yola irşad etmekle, onların salah ve menfaatlerine çalışmaktır.» (177)

219

● Akil-Baliğ olan mü'min her erkek ve kadın'ın siyasi hakları mevcuttur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in erkek ve kadın herhangi bir ayırım yapmadan hepsinden bey'at aldığı mütevatir haberlerle sabittir. Ancak kadın'ın «Ulü'lemr» olma hakkı yoktur. Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«O vakit) Sen Allah'tan bir esirgeme sayesindedir ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bilel.. Artık onları bağışla (Allah'tan da) günah-**

---

(176) Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980 Sh: 326-327.
(177) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 186.
(178) Al-i İmran Sûresi: 159.

larının affolunmasını iste. İş hususunda onlarla istişare et!..» (178) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de istişare emir sıgasıyla belirtilmiştir. İstişare; hakkında vahiy bulunmayan din ve dünya meselelerinde, ehli ile yapılır. İmam-ı Kurtubi; istişareyi terkederek, zorbalığa sapan imam'ın azlinin gerektiğini beyan etmektedir. (179) Kur'an-ı Kerim'de sûrelerden birisinin ismi de: «Şura sûresi'dir.» Bu surede mü'minlerin vasıfları beyan buyurulurken: **«Onlar (Mü'minler) meselelerini aralarında istişare yolu ile halledenler»** (180) denilerek, bu vasıf övülmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in sahabesiyle önemli olan her konuda istisare ettiği bütün muteber hadis mecmualarında kayıtlıdır.

220

● Günümüzde bazı müellifler İslâm dininin istişareye verdiği önemi dikkate alarak: «— Gerçek demokrasi İslâm dininde mevcuddur» gibi tezler ileri sürmüşlerdir. Halbuki demokrasi; aralarında hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün vatandaşların katıldığı bir yönetim biçimidir. Demokrasilerde herhangi bir «Nass»tan (Vahiy'den) söz etmek mümkün değildir. İnsanların çoğu; herhangi bir görüşte toplanmışsa (Velev ki bu görüş kat'i nass'lara aykırı olsun) onunla hükmetme hakkını tanımadan demokrasi'den söz edilemez. Bu bir anlamda insanın kendi kendisini «Hüküm koyucu» ilân etmesini beraberinde getirir. Meselâ «Mekke Döneminde» demokratik manada bir seçim yapılsaydı, Ebû Cehil ve taifesinin iktidara gelmesi kaçınılmaz olurdu. Sonuç olarak İstişare; hakkında kat'i nass bulunmayan konularda geçerlidir. Demokrasi ise; insanların (vahyi bir kenara bırakarak) kendi kendilerini yönetmelerini esas alan bir ideolojidir. Diğer ideolojiler gibi; insanların heva ve heveslerinden kaynaklanmıştır.

221

● Bilindiği gibi imamet; din ve dünya işleri hususunda Peygamber (SAV)'e halife olarak umumi bir riyasettir. Dolayısıyle Ümmet'in imamının muktedir; yani hükümleri infaz ve hadd'leri icra edebilir olması şarttır. Gerek ilim, gerek takva noktasından zamanının en üstünü olması gerekmez. Ayrıca «Masum» (Günahlardan korunmuş) olması da şart değildir. Zira «ismet» peygamberlere has olan bir sıfattır.

---

(179) İmam-ı Kurtubi - El Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 4, Sh: 249 vd.

(180) Eş Şura Sûresi: 38.

222

● İmamın kâmil ve mutlak manada bir velâyete sahib olması şarttır.(181) Bunun mahiyeti şudur : İmamette aranan vasıfların bir şahısta toplanması zaruridir. Müslüman hür, erkek, akıllı ve bülûğ çağına ermiş her şahıs, imamda aranan zaruri sıfatlara haizdir. Müslümanlar üzerinde kâfirlerin velâyet hakları mevcut değildir. İmam-ı Merginanî : «Kâfirlerin, müslümanlar üzerinde velâyet hakları yoktur» (182) hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin-: «Halifenin, müslüman ve hür olması şarttır. Zira kâfir, müslüman üzerine veli olamaz. Köleden de halife olmaz. Çünkü onun (Kölenin) kendisine veli olmaya hakkı yoktur. Başkasına nasıl veli olabilir? Sabi ile deli de, köle gibidir. Kadından da halife olmaz. Çünkü kadınlar evlerinde oturmakla memurdurlar. Onların hali tesettüre mebnidir. Peygamber (SAV) buna işaretle, hükümdarları kadın olan bir kavim nasıl felâh bulur?» buyurmuştur» (183) diyerek, zaruri şartları özetlemiştir.

223

● İmamın zahir ve açıkta olması gerekir. (184) Zalimlerin galebe çalması veya düşman korkusu sebebiyle, halkın gözünden gizli olması mümkün değildir. İmamiyye Mezhebi; 12.nci imamın gizli olduğunu ve gelecekte zuhur ederek yeryüzünü adaletle dolduracağını iddia etmektedir. (185) Bir İslâm toprağı istilâya uğrarsa, orada bulunan müslümanlar kendi aralarından bir vali tayin ederler. (186) Bu onların üzerine vaciptir. Zira müslümanlar; küfür ahkâmına tabi olamıyacakları gibi, kâfirlerin velâyetini de kabul edemezler.

---

(181) Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Sh: 333.

(182) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 199.

(183) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 2, Sh: 384.

(184) Sadrüddin Taftazani - a.g.e. Sh: 328.

(185) İmamiyye Mezhebinin iddiası şudur : 12.nci imam Kaim müntezar Mehdi Hicri: 260 (Miladi: 873) yılında Samarra'da bir mağara'ya gizlenmiştir. O tarihten başlıyarak, zuhur edinceye kadar gizli olarak yaşıyacaktır. Bu «Gaybubet-i Kübra» döneminde işlerini onun adına takip eden naibleri vardır. Bunlara «Ayetullah»lar denir. İmam (Mehdi) zuhur edinceye kadar; naiblerine itaat etmek, tıpkı kendisine itaat etmektir. Dolayısıyle herkes üzerine farzdır.

(186) İbn-Nüceym - El Bahrü'r Raik - Kahire: 1311, C: 6, Sh: 298, Ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1317, C: 6, Sh: 365, İbn-i Abidin - a.g.e. C: 3, Sh: 296 (İstilâ altındaki durumu izah ederken : «Kadı müslümanların seçin-i ile kadı olur. Ve müslümanların kendilerine müslüman bir vali aramak vacip olur» denilmektedir.)

İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN HALLER

224

● Önce «Küfür» kelimesi üzerinde duralım. Arapça bir kelime olup «Kefera» fiilinden masdardır. Lûgat manası: «Bir şeyi örtmek, gizlemek, varlığı istifhama yer bırakmıyacak derecede açık olan bir şeyi, sun'i olarak gizlemektir.» (187) Delâlet-i ve subûti kat'i olan nass'ları tasdik etmeyen ve Allahü Teala (cc)'yı inkâr edenlere kâfir denir. İmam-ı Gazali küfrü «Resûl-i Ekrem (SAV)'in getirmiş olduğu haberlere inanmamak ve onları yalanlamak» (188) şeklinde tarif ediyor. İbn-i Abidin: «Küfür lûgatta örtmek manasınadır. Şeriatta ise: Hz. Muhammed (SAV)'in kesin olarak dininden olup, Cenab-ı Hakk (cc) tarafından getirmiş olduğu bilinen şeylerde Resûlullah (SAV)'ı yalanlamaktır» (189) tarifini esas almış!... Allahü Teala (cc)'ya iman etmeyen, Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğini kabul etmeyen ve «Zarurat-ı Diniyye»den olan hususları inkâr edenlere kâfir denir. Çoğulu «Küffâr» veya «Kefere»dir. (190)

225

● Küfür ile birlikte ele alınması gereken diğer bir kavram da «şirk»tir. «Eş-Şerike» veya «Eş-Şirke» şeklinde kullanılan bu kelime, lugat'ta ortaklık manasına kullanılır. (191) İki ortağın sermaye ve emeklerini birbirine katmaları, miras'ta, ganimette, alım ve satımda birbirine şerik (ortak) olmalarına «Şirket» denilmiştir. (192) İslâmi ıstılâhta şirk; Allahü Teala (cc)'ya inanmakla birlikte, kudret ve kuvvette O'na (Allah'a) denk başka ilâhları da tanımaktır. Açıktan açığa Allahü Teala (cc)'ya ortak koşan, birkaç ilâh'ın varlığını kabul edenlere «Zahiri Müşrik» denir. Hayrı yaratan «Yezdan», Şerri yaratan «Ehremen»dir diyen mecusiler, zahiri müşrik hükmündedir. (193) İslâm dininin esaslarına inanmayan ve bunu açıkca ilân eden, Allahü Teala (cc)'ya oğul nisbet eden (Hz. İsa Allah'ın oğ-

---

(187) İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - Beyrut: 1955, C: 5, Sh: 145.
(188) İmam-ı Gazali - Faysalü't Tefrika - Kahire: 1319 M. Kabbani Neşri, Sh: 19.
(189) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, C: 9 Sh: 5.
(190) Mecduddin Eş Sirazi El Firüzabadi - Kamüsu'l Muhit - İst: 1304, C: 3, Sh: 262.
(191) İbn-i Ma..rur - a.g.e. C: 10, Sh: 444 vd..
(192) Mecduddin Eş Şirazi El Firüzabadi - a.g.e. C: 3, Sh: 96.
(193) Eş Şehristani - El Milel ve'n Nihal - Beyrut: 1395, D. Marife Yay. C: 1. Sh: 233.

ludur, Hz. Üzeyr Allah'ın oğludur ve bunun gibi) Hıristiyan ve Yahudilere «Hakiki Müşrik» denir. (194) «Küfür» ile «Şirk» arasında, lafzi ayrılık mevcuttur. Ancak mahiyet olarak birbirinin aynıdır. Yani her müşrik, aynı zamanda kâfirdir. Hanefi fükahası: «Küfür tek bir millettir» hükmünde ittifak etmiştir. (195)

226

● Konumuzla ilgili olarak diğer bir ıstılâh da «İrtidat»tır. Reddetmek, geri çevirmek ve bir işten rücû etmek gibi manalara gelen «İrtidat»; İslâmi ıstılahta; iman ettikten sonra, küfre rücû etmeye (dönmeye) verilen isimdir. (196)

MÜRTED İLE KÂFİR ARASINDAKİ FARK

227

● Mürted ile kâfir arasında çok önemli bir fark vardır. Şöyle ki: Mürted İslâm'ın Allahü Teala (cc) indinde yegâne din olduğunu ve kudsiyetini bildiği halde; dünya menfaati, hırs, hased, kin veya bunun gibi duygularla İslâmı terketmiştir. Bu duygular, irtidat eden kimseyi, mü'minlere karşı muharib (savaş ehli) durumuna getirir. Zira irtidatla birlikte bütün ismet-i şahsiyetini kayıp etmiştir. (197) Gayr-i müslim olan kâfir ise; davete muhtaçtır. Zira İslâm dini hakkında doğru bir bilgiye sahip değildir. İbn-i Abidin: «İrtidat eden ve muharib durumuna geçen kimsenin öldürülmesi dinin muhafazası için zaruridir. Zira dinin muhafazası maslahatların en üstünüdür» (198) hükmünü beyan etmektedir. Hanefi fükahası irtidat eden erkeğin öldürülmesinde, kadının ise hapsedilmesinde müttefiktir. (199) Çünkü kadın muharib (Savaş ehli) durumunda değildir. Bu noktada şu hususu da hemen kaydedelim ki; mürted olan erkek derhal öldürülmez!.. Önce irtidat sebebi araştırılır, şüpheye düştüğü konular kendisine yeniden izah edilir ve mühlet verilerek tecdid-i iman'a davet edilir. (200) Bü-

(194) Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1309, C: 2, Sh: 514.
(195) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307. C: 1, Sh: 301.
(196) İbn-i Manzur - a.g.e. C: 4, Sh: 154.
(197) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 9, Sh: 109.
(198) İbn-i Abidin - Ukudu Resmi'l Müfti - İst: 1325, C: 1, Sh: 318.
(199) İmam-i Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 2, Sh: 164.
(200) İmam-ı Serahsi - a.g.e. C: 9, Sh: 98.

tün bunlardan sonra, yeniden İslâm'a dönmeyi kabul etmezse «Ulû'lemr» veya «Ulû'lemr'in» görevlendirdiği kimse tarafından öldürülür. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kim dinini değiştirirse onu öldürün»** (201) buyurmuştur.

228

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Sizden her kim dininden döner ve kâfir olarak ölür ise, işte onların dünya ve ahirette ameller geçersizdir. Kendileri de cehennem ehlidir. Onlar cehennemin ebedi sakinleridir»** (202) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle herhangi bir kimse İslâm dininden döner ve o halde iken ölürse; (Müslüman iken yapmış olduğu) bütün ameller mahvolur. (203) İslâm üleması; insanları küfre sürükleyen konular üzerinde hassasiyetle durmuştur. Çünkü bir müslümanın (Allahü Teala (cc) muhafaza buyursun) küfre düşmesi; imtihanı kaybetmesi ve ebedi olarak cehennem'de kalmasını gerektiren feci bir hadisedir.

İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN FİİLLER (EF'AL-İ KÜFÜR)

229

● **VESEN VE SANEM'E TAPMAK**: Önce «Vesen ve Sanem» kelimeleri üzerinde duralım. İbn-i Abidin: «Vesen; cüssesi olan, yani insan suretinde ağaçtan, taştan veya gümüşten, cevherden oyulan heykellerdir. Cem'i «Evsan» gelir. Sanem ise cüssesiz surettir. Lugat ulemasından bircokları, aralarında böyle fark yapmışlardır. Bazıları aralarında fark olmadığını söylemiş; birtakımları da suretten (Resimden) başkasına «Vesen» denileceğini bildirmişlerdir. Binaye'de böyle denilmiştir» (204) buyurmaktadır. Dikkat edilirse Zahir rivaye; insan heykellerine (Neden yapılırsa yapılsın) «Vesen», resimlerine de «Sanem» denilmiştir. Bu iki kelime (Vesen ve Sanem) Türkçe'de ortak bir lafız ile ifade edilmiştir: Put!... Ancak «Put» kelimesinin Farsça olduğu ve bu iki mahiyeti kuşatmadığı da açıktır. Şurası muhakkaktır ki; Allahü Teala (cc)'dan başkasına ibadet etmek küfürdür. İslâm üleması Vesen'e (Heykele) Sanem'e (Resime), Güneş'e, Ay'a, Yıldız'a

---

(201) İmam-ı Maturidi - Kitabü't Tevhid - Beyrut: 1970, Sh: 399.
(202) El Bakara Sûresi: 217.
(203) İmam-ı Kurtubi - El Camiü Li Ahkâmü'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 3, Sh: 46.
(204) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 5, Sh: 236.

ve Ateş'e secde etmenin küfür olduğu hususunda ittifak etmiştir. (205) Günümüzde Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp, kendi heva ve heveslerinden hükümler icad eden ve İslâm'a karşı savaşan Tağut'ların varlığı malûmdur. Bu Tağut'lar, kendisinden önce ölen atalarının heykellerini yaptırmayı ihmal etmezler. Bunlara «Veseni» (Heykelperest) denir. İnsanlardan bir kısmı; Tağut'ların heykellerine, değişik isimler altında tapmaktadırlar.

230

● **KUR'AN-I KERİM'E HAKARET ETMEK VE PİSLİĞE ATMAK:** Kasden ve teammüden Kur'an-ı Kerim'in tamamını veya bir kısmını pisliğe atmak, insanı küfre sürükleyen bir fiildir. (206) Zira bu fiildeki hakaret unsuru, inkârın bir neticesidir. Ayrıca alay etmek niyetiyle; def ve ney gibi müzik aletleri eşliğinde Kur'an-ı Kerim okumak da, insanı küfre sürükler. (207) «Feteva-ı Zahiriye»de: «Eğlence tarzında bir kimse Kur'an'dan bir ayet okursa kâfir olur» (208) denilmiştir. Sonuç olarak; Kur'an-ı Kerim'e hakaret etmek ve alaya almak insanı küfre sürükleyen fiillerdir.

231

● **KÜFÜR ALAMETLERİ'Nİ TAKMAK VE GİYMEK:** Küffâr'a ta'zim ve küfrü te'yid niyetiyle: Haç takınmak, zünnar kuşanmak, mecusi şapkası giymek (Kalensüvetu'l mecus) ve omuza gıyâr koymak, insanı küfre sürükleyen fiillerdir. (209) Ancak dikkat edilecek husus; «Küfrün âlamet-i farikası» olan giyim ve kuşamda benzemenin haramlığıdır. Meselâ: Haç takınmak, Hıristiyanların bir alamet-i farikasıdır. Küffar'a ta'zim ve küfrü teyid niyetiyle «Haç Takınan» kimse kâfir olur. Zira Haç işareti, Hz. İsa (as)'ın çarmıha gerildiği akaldinin simgesidir. Halbuki Nass'la sabittir ki, Hz. İsa (as) çarmıha gerilmemiştir. Haç işaretini boynuna takan bir kimse, nass'ı yalanlama durumundadır.

---

(205) **Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1309, C: 2, Sh: 521.**
(206) **Numan Abdürrazzak Samarrai - İslâm Fıkhında Mürted'in Tabi olduğu hükümler - İst: 1970, Sh: 133 vd.**
(207) **Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 267.**
(208) **İmaam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari Şerhi) İst: 1981, Sh: 441.**
(209) **Seyyid Şerif Cürcani - Şerh-i Mevakıf - İst: 1311, C: 8, Sh: 253.**

İNSANI KÜFRE DÜŞÜREN SÖZLER (ELFAZ-I KÜFR)

232

● İrtidat'ın meydana gelmesi için yegâne rükün; müslüman olan bir kimsenin; diliyle, küfür olan bir hususa itikad ettiğini ikrar etmesidir. Yani küfür sözünün ikrar edilmesidir. (210) Küfür olduğu sabit olan herhangi bir hususu ikrar eden kimsenin; bu ikrarı sırasında akıllı olması şarttır. (211) Delilik, bayılma, uyku halinde iken sayıklama, hastalık (cinnet vs.) ve serhoş iken küfür kelimesini söyleyen kimsenin irtidadına hüküm verilemez. Ayrıca mükellefin; kendi irade ve ihtiyariyle, herhangi bir ikrah sözkonusu olmadan küfür kelimesini söylemesi esastır. Ölüm tehdidi veya herhangi bir uzvunun koparılması tehlikesi ile başbaşa kalan (İkrah-ı Mülci) mükellef; kalbi iman ile mutmain olduğu halde küfür kelimesini söylese, mürted olmaz. Çünkü bu hale şer'an ruhsat verilmiştir. (212)

233

● Kur'an-ı Kerim'de: «Kalbi iman üzere (sabit ve bununla) mutmain olduğu halde; (cebr-ü) İkrah'a uğratılanlar müstesna olmak üzere kim iman ettikten sonra Allahü Teala (cc)'yı tanımaz, küfre sine(-i kabul) açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başınadır. Onların hakkı en büyük azabtır» (213) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de «İkrah» halinin müstesna olduğu sabittir. Ancak «İkrah-ı Mülci'nin» bütün şartlarının bulunması şarttır. Eğer İkrah-ı Gayr-i Mülci (Eksik olan ikrah) sözkonusu olursa, küfür kelimesini söylemeye ruhsat yoktur. (214) Bağlanma, hapis veya herhangi bir uzvun telef olmasına yol açmayan dövme; eksik olan ikrah cümlesindendir. Bu durumlarda kelime-i küfrü söyleyen kimse; ihtiyar ortadan kalkmadığı için, küfre düşer.

234

● Kalbi imanla dolu olduğu halde; herhangi bir zorlama olmadan kendi irade ve ihtiyariyle küfrü gerektirecek herhangi bir söz söyleyen kimse

---

(210) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 134.
(211) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 9, Sh: 10-13.
(212) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 24, Sh: 47-49.
(213) En Nahl Sûresi: 106.
(214) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974 C: 7, Sh: 175-176.

kâfirdir. (215) Ayrıca şaka yapma huyuna sahip olan bir mükellef ;şaka olsun diye veya hoş vakit geçirme kasdıyla küfür olan bir sözü söylerse, inancı söylediği söze zıt bile olsa alimlerin hepsine göre tekfir edilir.(216) Zira kat'i olan nass'ları, şaka konusu haline dönüştürmüştür.

235

● Bir mükellef; küfrü gerektirmeyecek bir sözü söylemeyi kasdederken, dil sürçmesi veya bir hata sebebiyle küfür kelimesini konuşsa kâfir olmaz. (217) Zira kasdı; küfür kelimesini söylemek değildir. Durumu derhal düzeltmesi gerekir.

236

● Kur'an-ı Kerim'de «Münafıkların» durumu beyan buyurulurken : **«Şayed onlara (Niçin alay ettiklerini) sorsan, Andolsun ki «Biz ancak (yol zahmetini hissettirmemek için lafa) dalmış bulunuyor, şakalaşıyorduk derler. De ki : Allah ile, O'nun ayetleriyle, O'nun Resûlü ile mi eğleniyordunuz? (beyhude) Özür dilemeye kalkmayın. Siz iman (ettiğinizi ikrar)'dan sonra küfrettiniz»** (218) hükmü zikredilmiştir. İslâm uleması Allahü Teala (cc)'nın zatı, sıfatları, isimleri, emir ve nehiyleri'nin inkârının küfür olduğu hususunda ittifak ettikleri gibi (219), bu hususlarda, şaka olsun diye veya alay etmek için küçümseyici sözler sarfetmenin de küfre mucip olduğu hususunda müttefiktirler.

237

● **Allahü Teala (cc)'nın varlığına ve birliğine inanmakla beraber; O'nun diri ve ezeli oluşunu kabul etmemek, kat'i nass'larla sabit olan sıfatlarını inkâr etmek veya insan zihninee tasarlanabilen bir varlık olduğuna inanmak ayrıca Allah'ın bazı varlıklara hulûl ettiğini kabul etmek küfürdür.(220)**

---

(215) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-l Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 283.**

(216) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay, C: 9, Sh: 7.**

(217) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/a.g.e. C: 2, Sh: 276.**

(218) **Et Tevbe Sûresi: 65-66.**

(219) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/a.g.e. C: 2, Sh: 258.**

(220) **Aliyyü'l Kari - Şerhü'ş Şifa - İst: 1309, C: 2, Sh: 513 vd.**

238

● Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiylerini tebliğ için peygamber gönderdiğini kabul etmemek küfürdür. (221) bu hususta hiçbir ihtilâf yoktur.

239

● Allahü Teala (cc)'nın peygamberler gönderdiğini kabul etmekle birlikte; bazı peygamberlerin nübüvvetini (Kur'an-ı Kerim'de isimleri zikredilen) inkâr etmek küfürdür. (222) Çünkü bu konudaki kat'i nassları yalanlama sözkonusudur.

240

● Kur'an-ı Kerim'in tamamını, bir kısmını, sûrelerinden herhangi birini inkâr etmek küfürdür. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'den olduğu sabit olan herhangi bir ayet-i kerîme'yi inkâr da tıpkı tamamını inkâr gibidir. (223)

241

● Zarurat-ı Diniyye'den olduğu sabit olan herhangi bir hususun inkârı; mükellefi küfre sürükler. (224) Beş vakit Namaz'ın, Zekât'ın, Hacc'ın, Oruç'un, Cihad'ın farziyeti, zina'nın, adam öldürmenin, içki içmenin haram oluşu gibi kat'ı nass'larla sabit olan emir ve nehiylerin reddedilmesi küfürdür. Ayrıca Delâlet-i ve Subuti Kat'i nass'larla sabit olan «Farz»lardan ve «Haram»lardan şüphe etmek de, tıpkı inkâr etmek gibidir.

242

● Sihir yapan ve sihrin mübah olduğuna itikad eden kimse kâfirdir.(225) Bu hususta hiçbir ihtilaf yoktur.

243

● Gaybten verdiği haber konusunda kâhini tasdik etmek küfürdür. Kâhin gelecek zamanda vukû bulacak hadiseleri haber veren, sırları bildiği-

---

(221) İmam-ı Gazali - Faysalü't Tefrika - Kahire: 1319, Sh: 27.
(222) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 263.
(223) Aliyyü'l Kari - a.g.e. C: 2, Sh: 525, ayrıca El Feteva-ı Hindiyye, C: 2, Sh: 266.
(224) Aliyyü'l Kari - a.g.e. C: 2, Sh: 522.
(225) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, C: 9, Sh: 45.

ni ve gayb alemine ait bilgilere vakıf olduğunu iddia eden kimsedir. Kâhinin yaptığı işe kehanet denir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Bir kimse kâhini verdiği haber konusunda tasdik ederse, Allahü Teala (cc)'nın Muhammed'e indirdiğini inkâr etmiş olur**» (226) buyurduğu da bilinmektedir. Muteber bütün fıkıh kitaplarında: «Gaybı bildiğini iddia eden kimse de, kâhine gidip onu tasdik eden kimse de kâfir olur» hükmü kayıtlıdır. Burada şunu da belirtelim ki; mutlak olarak gaybı bilme iddiası ile bazı emareleri esas alıp hüküm verme birbirinden farklıdır. Bir doktorun; hastanın nabzını kontrol edip, bazı hükümlere varması gaybten hüküm vermesi manasına gelmez. Ayrıca Peygamberlerin, ileride zuhur edecek hadiseleri haber vermeleri de; kehanetle değil, vahiy yoluyladır.

244

● Küfür ile İmanın aynı şeyler olduğunu, mahiyet olarak birbirinden farklı olmadığını söylemek küfürdür. (227) Zira «İman» ile «Küfür'ün» ayrı ayrı şeyler olduğu kat'i nass'larla sabittir.

245

● Bir insanın, kendi nefsinin küfrüne rıza göstermesi küfürdür. (228) Zira herhangi bir baskı olmadan hür iradesiyle kâfir olmaya razı olmuştur. Bu hususta icma tahakkuk etmiştir. Ancak küfrü sevmemekle beraber; Allahü Teala (cc)'nın kâfirlerden intikam alması için, onların küfür üzere ölmelerini temenni etmek küfür değildir. (229)

246

● İbn-i Abidin: «Bir müslümanın dinden çıkıp çıkmadığında şüphe edilirse mürted olduğuna hükmedilmez. Bir müslümanın söylemiş olduğu küfür kelimesi ile dinden çıktığı kesin olarak bilinirse, mürted olduğuna hükmolunur. Dinden çıktığı kesin olarak bilinmezse, mürted olduğuna hükmolunmaz. Çünkü sabit olan müslümanlık şüphe ile zail olmaz. Küfür büyük bir şeydir» (230) hükmünü zikrediyor. Gerçekten; irtidat ettiği sabit olan bir

---

(226) **Ahmed b. Hanbel - El Müsned - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 408.**
(227) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - a.g.e. C: 2, Sh: 257.**
(228) **Kemal b. Ali Şerif - El Müsamere - Bulak: 1317 Sh: 139, Ayrıca Muslihuddin Kesteli - Şerhi Akaidi'l Kesteli - İst: 1973, Sh: 191.**
(229) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 257.**
(230) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar A'led Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 9, Sh: 8.**

kimse, eğer erkek ise öldürülür, kadın ise hapsedilir. Dolayısiyle zan ile tekfir caiz değildir.

DİĞER KONULAR

247

● **Sahabe-i Kiram'ı ancak hayırla anarız.**

Resûl-i Ekrem (SAV)'e bey'at ederek; bütün yeryüzü müstekbirlerine karşı cihad eden Sahabe-i Kiram'ı ancak hayırla anarız. Bilindiği gibi sahabe: «Hz. Muhammed (SAV)'e mü'min olarak mülâki olan, sohbetinde bulunan ve daha sonra mü'min olarak ölen şahıslara verilen isimdir.» (231) İmam-ı Muhammed (rh.a.) «Emirlerle birlikte cihad»ı izah ederken: «Sahabe-i Kiram hakkında hayırlı sözlerden başkasının söylenmemesi hususunda Resûl-i Ekrem (SAV)'den meşhur bir hadis-i şerifin mevcud olduğunu kaydettikten sonra: **«Ashabım hakkında Allahü Teala (cc)'dan korkun!... Onları hedef edinmeyin. Kim onları severse, muhakkak beni de sevmiş olur ve kim onlara eziyyet ederse, Alettahkik bana da eziyyet etmiştir»** (232) hadis-i şerifini zikrediyor. Hanefi fûkahasından Molla Hüsrev: «Selef-i salihin'e açıkca küfreden kimsenin de şahidliği kabul edilmez. Selef-i Salihin; sahabe-i Kiram ve müctehid ûlemadır. Allahü Teala (cc) hepsinden razı olsun. Çünkü bu işler (Selef-i Salihine dil uzatmak) o kimsenin aklının ve haysiyetinin kusurunu gösterir. Bundan kaçınmayan kimse yalandan da kaçınmaz» (233) hükmünü beyan ediyor. Sonuç olarak; Ehl-i Sünnet olan mü'minler sahabe-i kiram'ı daima hayırla anarlar. Onlar arasındaki ihtilâfları bahane ederek kat'iyyen hukuklarına dil uzatmazlar. Ehl-i Bid'at ise; sahabe-i kiram'ın arasındaki ihtilafları bahane ederek, ileri-geri sözler sarfetmekten kaçınmaz.

248

● **Esas olan «Beyne'l havf ve'r Reca» halidir.**

Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Zira hakikat şudur ki; kâfirler güruhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez»** (243) hükmü buyurulmuştur. Mü'minler; Allahü Teala (cc)'nın yaratmış olduğu nimetlerin bile sayılamıyacağının şuurundadırlar. Dolayı-

---

(231) İbn-i Hacer Askalani - El İsabe - Bağdat: 1910, C: 1, Sh: 7.
(232) İmamı Muhammed Siyer; Kebir İst. 1988 Evs Yay. C: 1. Sh: 100.
(233) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhü Gurerü'l Ahkâm - İst: 1307, C: 2, Sh: 381.
(234) Yusuf Süresi: 87.

sıyle bunca lütûf ve ihsanı dikkate alarak; layıkı ile kulluk yapamadıklarını itiraf ederler. Bu sebeble korku içerisindedirler. Ancak kat'iyyen Allahü Teala (cc)'nın rahmetinden ümitlerini keserek, yeis içine düşmezler. İmtihanı kazandığı sabit olmayan hiç kimse de; Allahü Teala (cc)'nın azabından emin olamaz. Bu sebeble hayatlarını «Beyne'l havf ve'r Reca» (Korku ile ümit arasında) esasına göre tanzime gayret ederler.

249

● **Bir veli, asla bir nebi'nin derecesine ulaşamaz.**

Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiyleri altında sızlanmamak, sabretmek ve her an imtihan üzere olduğunu hatırda tutarak; «İhsan» makamına ulaşmak her mü'minin görevidir. Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe-i Kiram'ın zühd ve takva hususunda ne kadar titiz oldukları malûmdur. Esasen Zühd; insanı Allahü Teala (cc)'ya kulluktan alıkoyan herşeyi terketmektir. İbn-i Abidin «Şeriat, tarikat ve hakikat» ıstılâhlarını izah ettikten sonra : «Bu üç şeyden murad, kuldan beklenen kulluk vazifesinin beklendiği şekilde yapılmasıdır» (235) hükmünü beyan ediyor. İmam Ebû Yusr Muhammed Pezdevi (rh.a.) : «Şeriat hakikattir, hakikat şeriattan başka değildir» (236) buyuruyor. Şer'i şerife ihlasla sarılan ve insanları Allahü Teala (cc)'nın dini uğruna cihad'a çağıran mürşid-i kâmil'ler devamlı mevcuddur. İslâmi ıstılahta : «Bütün kalbi ile Allahü Teala (cc)'ya yönelen mü'min ve takva sahibi kimselere veli denilmiştir.» (237) Yeryüzünde Tağuti güçlerle cihad eden Allahü Teala (cc)'nın veli kullarına ne kadar hürmet edilse azdır. Ancak bunların kat'i olarak imtihanı kazandıkları ve sû-i hatime endişesinden kurtuldukları iddia edilemez. Halbuki Nebi'ler için; böyle bir tehlike sözkonusu değildir. Zira Nebi'ler bazı sıfatlarla, insanlardan ayrılırlar. Sadrüddin Taftazani bu konuda şunu kaydediyor : «Kerramiye'den bazılarının «Veli'nin nebi'den üstün olması caizdir» demeleri küfürdür, sapıklıktır.» (238) Sonuç olarak : bir veli, asla bir nebi'nin derecesine ulaşamaz.

250

● **Ehliyet sahibi olduğu sürece bülûğ çağına ermiş bir insan; kendisinden emir ve nehiylerin sakıt olacağı bir mevkie ulaşamaz.**

---

(235) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 71.**

(236) **İmam Ebû Yusr Muhammed Pezdevi - Ehl-i Sünnet Akaidi - İst: 1980 Kayıhan Yay. Sh; 335-336, Mesele: 93.**

(237) **Abdüllatif Harputi - Tenkihü'l Kelam - İst: 1330, Sh: 369.**

(238) **Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Sh: 346.**

Kur'an-ı Kerim'de: «**Sana yakin (Ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et;...**» (239) hükmü beyan buyurulmuştur. Ehl-i Sünnetin müctehid imamlarına göre; teklif-i ilâhiden maksad imtihandır. Dolayısıyle kuldan hiçbir suretle teklifler düşmez. (240) Alemlere rahmet olarak gönderildiği kat'i nass'la sabit olan Resûl-i Ekrem (SAV)'in ibadetler hususundaki titizliği, tevatür derecesindeki haberlerle sabittir. Ehl-i Bid'at'tan bir zümre (İbahi'ler) «Bir kul son derece Allah'a muhabbet makamına erişip, kalbi gafletten temizlenirse, zahiri ibadetlerin düşeceği» iddiasını ortaya atmışlardır. İbn-i Abidin: «İbn-i Kemâl'in risalesinde zikredilmiştir ki; tasavvuf davasında bulunanlardan bazısı, yüksek bir dereceye vasıl olduğunu, kendisinden ibadet ve taatın düştüğünü ve kendisine bütün günahları işlemenin helal olduğunu iddia eder. Böyle kimsenin öldürülmesinin vacip olmasında şüphe yoktur. Çünkü bunun dine zararı pek büyüktür. Böyle bir davada bulunmakla her şeyi mübah kılan kimse kapanmayan bir kapı açmış olur ve bu kimsenin zararı haramların mübah olduğuna inanan kimsenin (İbahi'lerin) zararından daha büyüktür. Çünkü haramların mübah olduğuna inanan kimse küfrünün meydana çıkacağından korkarak bu sapık fikrini söylemekten çekinir. Bu kimse ise ibadet ve taatın, haram ve helâlın dinde kendi derecesine ulaşamayan kimselere mahsus olduğunu iddia edip bütün faasıkları «kendisi gibi yüksek mertebeye ulaştıklarını» iddiaya davet eder» (241) buyurarak, ehl-i bid'at tasavvufçular arasında da, bu sapık anlayışın bulunduğunu kaydetmektedir.

251

● **«Ehl-i Kıble'nin» tekfiri caiz değildir.**

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kim bizim kıldığımız namazı kılarsa, bizim kıblemize yönelirse, kestiğimizi yerse işte Allah ve Resûlünün zimmetinde bulunan müslüman budur. Allah'ın zimmetini bozmayın» Hadis-i şerifini esas alan Ehl-i sünnet'in müctehid imamları: «Kıble ehlinin tekfiri caiz değildir» hükmünde ittifak etmiştir. (242) Hanefi fûkahasından Molla Hüsrev: «Ehl-i ehva kelâm kitaplarında zikredildiğine göre inançları Ehl-i sünnet'in inançlarına uymayan ehl-i kıbledir. Bunların şahidlikleri kabul edilir» (243) hükmünü zikreder. Alauddin El Haskafi «Bid'at ehlinin imame-

---

(239) El Hicr Sûresi: 99.
(240) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari şerhi) İst: 1981, Sh: 315.
(241) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983 C: 9, Sh: 52.
(242) İmam-ı Azam - a.g.e. Sh: 424-425.
(243) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükâm fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 2, Sh: 76.

tl'ni» izah ederken : «Bid'at : Peygamber (SAV)'den malûm ve meşhur olan şeyin aksini itikad etmektir. Fakat bu bir inad sebebiyle değil, bir nevi şüphe iledir. Bizim kıblemize dönenlerden hiç biri bid'at sebebiyle tekfir edilemez» hükmünü kaydeder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken : «Bizim kıblemize dönenlerden hiç biri şüphe ile kurulan bid'atten dolayı tekfir edilemez. Ama zarurat-ı diniyye hususunda muhalefet edenin küfrüne hilâf yoktur» (244) diyerek, konuya açıklık getirir. Sonuç olarak; inanılması zaruri olan hususları inkâr etmediği müddetçe, ehl-i kıble tekfir edilmez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMİZLİK BAHSİ

- İBADET NEDİR
- İBADET'İN MÜDDETİ VE DERECELERİ
- TEKLİFE MUHATAP OLMAK
- MÜKELLEF OLAN KİMSENİN FİİLLERİ
- AZİMET VE RUHSAT
- TAHARET BAHSİ
- ABDEST ÜZERİNE
- ABDEST'İN FARZLARI
- ABDEST'İN SÜNNETLERİ
- ABDEST'İN EDEBLERİ
- ABDEST'İN MEKRUHLARI
- ABDEST'İ BOZAN ŞEYLER
- ABDEST'İN ÇEŞİTLERİ
- GUSÜL NEDİR?
- GUSÜL'ÜN FARZLARI
- GUSÜL'ÜN SÜNNETLERİ
- GUSÜL ABDESTİNİ İCAB ETTİREN HALLER
- GUSÜL ABDESTİ'NİN ÇEŞİTLERİ
- GUSÜL ABDESTİ İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- SULAR VE HÜKÜMLERİ
- SULAR'IN TASNİFİ
- KENDİLERİYLE ABDEST VE GUSÜL CAİZ OLMAYAN SULAR
- ARTIK SULARLA İLGİLİ MESELELER
- TEYEMMÜM NEDİR?
- TEYEMMÜM'ÜN SIHHAT ŞARTLARI
- TEYEMMÜM'ÜN RÜKÜNLERİ
- TEYEMMÜM NASIL YAPILIR
- TEYEMMÜM'Ü BOZAN ŞEYLER
- TEYEMMÜM'LE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- MESTLER ÜZERİNE MESH YAPMAK
- MEST'LER ÜZERİNE MESH'İN CAİZ OLMASININ ŞARTLARI

- MEST'LER ÜZERİNE MESH NASIL YAPILIR?
- MESH'İ BOZAN ŞEYLER
- SARGILAR ÜZERİNE MESH ETMEK
- KADINLARA MAHSUS HALLER
- HAYIZ'IN TARİFİ VE MÜDDETİ
- HAYIZ'LA İLGİLİ MESELELER
- NİFAS'IN TARİFİ VE MÜDDETİ
- İSTİHAZE'NİN TARİFİ
- HAYIZ VE NİFAS HAKKINDA MÜŞTEREK OLAN SEKİZ HÜKÜM
- ÖZÜR SAHİBİNİN HÜKMÜ
- NECASETLER VE ONLARIN TEMİZLENMESİ
- HAKİKİ NECASET'İN KISIMLARI
- İSTİNCA (HACETLERDEN TEMİZLENME)

252

● Önce «ABD» kelimesi üzerinde duralım. Lûgat manası; itaat etmek, boyun eğmek, tavazuû göstermek, daha açık bir ifade ile kişinin; bir kimseye ona isyan etmeden ve ondan yüz çevirmeksizin itaat etmesidir. (1) «ABD» kelimesinin masdarı olan ubûdiyet (Kulluk etmek) insanın sıfatıdır. (2) İnsanın varlık hikmetinin Allahü Teala (cc)'ya kulluk olduğu kat'i nass'larla sabittir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Cinleri ve insanları, bana ibadet etmeleri için yarattım»** (3) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de geçen «İlla liya'büdun» (Yalnız ibadet etmek için) ibaresi; insanların ve cinlerin (ister mü'min olsunlar, ister kâfir) tamamını içine alır. Hiçbir istisnadan söz edilemez. (4)

253.

● Şer'i ıstılâhta ibadet «Allahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak ve O'na ta'zim etmek niyetiyle her emrini, emrettiği şekilde yerine getirmektir» şeklinde tarif olunur. Şurası muhakkaktır ki; Allahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak ve O'na hakkı ile ta'zimde bulunabilmek için, sahih bir iman şarttır. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin gören ve o hü-

---

(1) **Yusuf Kerimoğlu - Fıkhi Meseleler - İst: 1983, Ölçü Yay. C: 3, Sh: 58.**
(2) **İslami Bilgiler Ansiklopedisi - İst: 1981, Dergâh Yay. C: 1, Sh: 10 (Abd Madd.)**
(3) **Ez Zariyat Sûresi: 56.**
(4) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 6, Sh: 86-87.**

kümlere mukabil hükümler icad eden; Tağuti güçleri inkâr etmeden, sahih bir imana sahip olmak imkânsızdır.

254

● Hz. Adem (as)'den itibaren bütün peygamberler insanları Allahü Teala (cc)'ya kulluğa davet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Andolsun ki biz her kavme: «Allah'a ibadet edin, tağut'a kulluk etmekten kaçının» diye (tebligat yapması için) bir peygamber göndermişizdir»** (5) hükmü beyan buyurulmuştur. Tağut: Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere karşı ayaklanan (Tuğyan eden) her güce verilen isimdir. Bunun şeytan olması, put olması, ideoloji olması veya bunların dışında herhangi birşey olması mahiyetini değiştirmez. Nitekim **«İman edenler Allah)cc) yolunda cihad ederler, küfredenler de (Kâfirler) tağut yolunda savaşırlar»** (6) ayet-i kerimesi insanların; ya iman edip Allahü Teala (cc)'nın dini için cihad edeceğini veya küfredip (Kâfir olup) tağut yolunda savaşacağını beyan etmektedir. Bu iki halin dışında, üçüncü bir halden söz etmek mümkün değildir.

255

● İslâm ahkâmını inkâr ederek; insanların hayatlarını kendi akıllarından çıkardıkları kanunlarla düzenleyen meclisler, konsüller, krallar ve kavimlerarası (Beyne'lakvam) kuruluşlar Tağut hükmündedirler. Kim onların hükümlerinin doğruluğuna itikad ederek savunursa, Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri yalanlamış olur. Malûm olduğu üzere hüküm koyma hususunda Allahü Teala (cc)'ya herhangi bir eş koşmamaya «Tevhid-i İradi» denir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlar hâlâ cahiliyet hayatının hükmünü mü arzu ediyorlar? Salih kanaata sahip olan bir kavim için hükmü Allah'tan güzel kim olabilir?»** (7) hükmü beyan buyurulmuştur.

İBADET'İN MÜDDETİ VE DERECELERİ

256

● Ehliyet sahibi olduğu süre içerisinde büluğa ermiş bir mükellef'ten; ölüm onına kadar ibadetler sakıt olmaz!.. Allahü Teala (cc)'nın bahşet-

(5) En Nahl Sûresi: 36.
(6) En Nisâ Sûresi: 76.
(7) El Ankebût Sûresi: 52.

miş olduğu nimet ve ihsanlar sürekli olduğuna göre, ibadetler de sürekli olacaktır. Kur'an-ı Kerim'de «Resul-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«Sana yakin gelinceye kadar rabbine ibadet et!.»** (8) emri verilmiştir. Bütün müfessirler bu ayet-i kerime'de geçen «Yakin» kelimesinin, ölüm manasında olduğu hususunda müttefiktirler. (9) Zira Resûl-i Ekrem (SAV) «Yakin» kelimesinin ölüm manasında olduğunu tasrih buyurmuştur.(10) Ayet-i kerime'de emrin Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben verilmesi, hükmün umumiyetine mani değildir. Kaldı ki hiçbir kul; Resûl-i Ekrem (SAV)'in derecesine yükselemez. O dahi; ölüm anına kadar ibadetle mükellef tutulmuştur. Mevkii ve makamı ne olursa olsun; her insan, Allahü Teala (cc)'nın emir ve nehiylerine muhatabtır.

257

● Şurası muhakkaktır ki; hiç kimse, Allahü Teala (cc)'ya layık olduğu şekilde ibadet etmeye güç yetiremez. Ancak emrettiği şekilde, O'na ibadet eder. (11) Kur'an-ı Kerim'de : **«Yaratan (Allah), yaratmayan gibi midir? Artık iyice düşünmeyecek misiniz? Allah'ın nimetini birer birer saysanız (bu ne mümkin? Onu) icmal suretiyle bile sayamazsınız.»** (12) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse, Allahü Teala (cc)'nın nimetlerini saymaya dahi insanın gücünün yetmeyeceği tasrih buyurulmuştur. Nimetleri saymaya dahi güç yetmeyince, hakkı ile ibadet etmeye nasıl güç yetebilir? İnsan; sürekli zikir ve ibadet üzere olsa dahi layıkı vechile Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmiş olmaz!... Dolayısıyle ancak Allahü Teala (cc)'nın emrettiği şekilde ibadet edebiliriz. Gücümüzün yetmeyeceği teklifleri bize yüklemeyen ve kolaylık murad eden Allahü Teala (cc)'ya ne kadar hamdetsek azdır!..

258

● Bir kısım insanlar; sırf dünyevi faydalarını esas alarak ibadet ederler. Kat'i ilim ve kalbi niyet kesin teşekkül etmediği için genellikle «Halk (insanlar) bize ne der?» endişesindedirler. Buna ibadet denip denemiyeceği ihtilâflıdır. Bir kısım insanlar da; sevab elde etmek ve Allahü Te-

---

(8) El Hicr Sûresi : 99.
(9) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979. C: 3, Sh: 580-581.
(10) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Neşri C: 2, Sh: 560. ayrıca Doç. Dr. Suat Yıldırım - Peygamberimizin Kur'an Tefsiri - İst: 1983, Kayıhan Yay. Sh: 290-291.
(11) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari şerhi) İst: 1983. Sh: 224.
(12) En Nahl Sûresi: 17, 18.

ala (cc)'nın azabından korunmak için ibadet ederler. İnsanların çoğu bu hal üzere ibadete devam eder.

259

● Allahü Teala (cc)'nın kendilerine «Kulum» diye hitab etmesi ve kendilerinden razı olması için ihlâsla ibadet edenler, gerçek manada «Ubûdiyet» hallndedirler. Bu kimseler «Ubûdiyet» halinde iken; Allahü Teala (cc)'ya aşk ile bağlanırlar ve «Ubûdet» haline geçerler.

260

● Muhakkak ki mü'minler; Allahü Teala (cc)'yı tanımada, din işleriyle ilgili kesin bilgide, tevekkül'de, Allah (cc) ve Resûlü (SAV)'nü sevmede, kaza ve kaderine rıza göstermede, Allahü Teala (cc)'nın azabından korkmada, rahmetini ummada ve iman hususunda eşittirler. (13) Ancak kalb ile tasdik ve dil ile ikrarın dışında; amel, derece ve makam yönünden farklılık gösterirler.

TEKLİFE MUHATAP OLMAK

261

● Akıl ve baliğ olup; İslâm'ın emir ve yasakları karşısında sorumlu olan erkek ve kadınlara «Mükellef» denir.

262

● Önce «Akıl nedir?» sualine cevap arayalım. Arapça'da «Hayvanı bağlamak ve tutmak» gibi manalara gelir. (14) İnsanı zararlı amellerden alıkoymak ve imsak manasına gelen akıl, ıstılahi olarak: «Bilmek, şuurlu olmak ve anlamak» gibi manalar ifade eder. (15) İslâm üleması aklı : «Kalpte bulunan, hak ve batılı birbirinden ayırt etmede vasıta olan nurdur» şeklinde tarif etmiştir. İnsanın teklife muhatap olması, akli melekelerinin sıhhati ile yakından alakalıdır. (16) Kur'an-ı Kerim'de : «Ey iman edenler!.. İçki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın ame-

(13) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari şerhi) İst: 1981, Sh: 225.
(14) İbn-i Manzur - Lisanü'l Arab - C: 11, Sh: 458.
(15) İbn-i Haldun - Şifaü'l Sail li tezhi'l Mesail - İst: 1957, Sh: 18-24.
(16) Sava Paşa - İslâm Hukuku Nazariyyatı Hakkında Bir Etüd - Ank: 1956, C: 2, Sh: 319-350 (Ehliyeti tenkis ve Mes'uliyeti tahfif eden haller böl.)

lincen birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, muradınıza eresiniz» (17) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Gazali: «Hadd-i Şürb (içki cezası) insanların akli melekelerini muhafaza içindir. İlâhi teklife muhatab olan akıl ancak bununla muhafaza edilebilir» (18) buyurulmaktadır. Kumarın, tapmaya mahsus dikili taşların (Brahman'ın heykeli, ideolojilerin kurucularına ait heykeller vs.) ve fal oklarının da, insanın akli melekelerine zarar verdiği bilinmektedir. Zira bunlarla şeytan kalbe vesvese verir. Ayet-i kerime'de bunların tamamı, şeytana has ameller olarak beyan buyurulmuştur. Akıl kalbte bulunan bir nur olduğuna göre, şeytan bu vasıtalarla aklı perdelemeye gayret ediyor demektir. Dolayısıyle İslâm toplumunda zaruri maslahatların başında akıl emniyeti gelir. Aklı olmayanlar (Deli'ler) teklife muhatap değildirler.

263

● Baliğ; çocukluk devresinden çıkıp erkeklik veya kadınlık çağına eren kimsedir. Erkek çocuğun baliğ olması; ihtilâm olmakla veya meninin inzal olması ile veya kadını hamile etmesiyle bilinir. (19) İmameyn'in kavline göre; her ikisinde de (hem erkek çocukta, hem kız çocukta) bülûğa ermenin haddi, on beş yaşını tamamlamasıdır. Bu aynı zamanda İmam-ı Azam (rh.a.)'dan gelen bir rivayettir. Galib olan adetten dolayı fetva bununla verilir. (20) İslâm toplumunda bülûğ'a ermiş her mü'min; «Ulû'l-emr'e» bey'at ederek, siyasi ve sosyal haklarına kavuşur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in bülûğa ermiş her müslümandan bey'at aldığı muteber kaynaklarda zikredilmiştir. (21)

MÜKELLEF OLAN KİMSENİN FİİLLERİ

264

● Allahü Teala (cc)'nın imtihan için beyan buyurduğu emir ve nehiylerin tamamına «Teklif» adı verilir. Malûm olduğu üzere insanın lehindeki

(17) El Maide Sûresi: 90.
(18) İmam-ı Gazali - El Mustasfa Min İlmü'l Usûl - Beyrut: 1937, C: 1, Sh: 287 vd.
(19) Musannif İbrahim Halebi - İzahlı Mülteka El Ebhur Tercümesi - İst: 1979, C: 4, Sh: 25.
(20) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 2, Sh: 275.
(21) Sünen-i Ebû Davud - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 351-352.

ve aleyhindeki haklarına sahip olabilmesine de «Ehliyet» denilmiştir. (22) Allahü Teala (cc)'nın tekliflerine muhatab olabilmek için ehliyet şarttır. Her mükellefin yapmak veya yapmamak hususunda sorumlu tutulduğu islâmi fiillere «Ef'âl-i Mükellefin» (Mükellef olan kimselerin fiilleri) denir. Bunlar başlıca sekiz çeşit olarak tesbit edilmiştir: 1. Farz, 2. Haram, 3. Vacip, 4. Sünnet, 5. Müstehab, 6. Mübah, 7. Mekruh, 8. Müfsid.

265

● **FARZ**: Lugat manası «Takdir etmek ve kat'i olarak kesmek» demektir. (23) İslâmi ıstılâhta kat'i nasslarla sabit olan hükümdür. İbn-i Abidin: «Farzın hükmü; onu şüphe götürmeyecek şekilde inkâr edenin kâfir olmasıdır. İstihfaf ve istihza da inkâr hükmündedir» (24) buyurmaktadır. Allahü Teala (cc)'nın her mükellefin nefsine teklif ettiği emirlerine «Farz-ı Ayn» adı verilir: Beş vakit namaz, oruç ve bunun gibi!.. Teklife muhatab olan kimselerden bir kısmının eda etmesiyle diğerlerinden düşen kat'i emirlere de «Farz-ı Kifaye» denilmiştir. Cenaze namazı kılmak, tıp ilmini öğrenmek, emr-i bi'l ma'ruf ve Nehy-i Ani'l Münker ve bunun gibi!..

266

● **HARAM**: Delâlet-i ve subuti kat'i nasslarla işlenilmesi yasaklanan fiillere «Haram» denir. Hanefi fûkahası: «Haramın sabit olması için kat'i ve şüphesiz bir delil şarttır» hükmünde müttefiktir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Dillerinizin yalan yere vasıflandırageldiği şeyler için: «Şu helâldır, bu haramdır» demeyin. Çünkü (bu suretle) Allah'a karşı yalan düzmüş olursunuz. Allah'a yalan düzenler ise, şüphe yoktur ki asla felâh bulmazlar»** (25) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası'nın kat'i delili şart koşması bu ayet-i kerime'ye dayanır. Haram; «Liaynihi» ve «Ligayrihi» olmak üzere ikiye ayrılır. Can, mal, akıl, din ve nesil emniyetini tahrip eden hususlar «Liaynihi haram» sınıfına girer. Adam öldürmek, hırsızlık ve eşkiyalık, şarab, domuz eti ve zina gibi!... Ligayrihi haram ise; bizzat haram değildir. Ancak harama vesile olmaktadır. Meselâ: bakmak haram değildir. Ancak bir kadının avret mahalline bakmak harama (zina'ya) vesile olacağı için haramdır. Yine elma yemek haram değildir.

---

(22) İmam-ı Serahsi - Temhidü'l füsûl fi İlmü'l Usûl - Beyrut: 1393, C: 2, Sh: 332.

(23) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 6.

(24) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 1, Sh: 103.

(25) En Nahl Sûresi: 116.

Ancak bir başkasına ait olan bahçeden çalmak suretiyle yemek haramdır. Bir kimse helâl'in haram olduğuna veya haram'ın helâl olduğuna inanırsa kâfir olur. (26) Ancak burada «Haram li aynihi» esastır. Meselâ: Bir kimse şarabı besmele çekerek içer veya sonunda «Elhamdülillâh» derse, bunu helâl kabul etmiş olur. Bu ise küfürdür. (27)

267

● **VACİB**: Subûti kat'i ve delâleti zanni nasslarla beyan buyurulan tekliflere vacib denir. Meselâ her namazda Fatiha sûresi'nin okunacağı Resûl-i Ekrem (SAV)'den kat'i olarak rivayet edilmiştir. Dolayısıyle subûti kat'idir. Ancak «Kur'an-ı Kerim'den kolayınıza geleni okuyunuz» emr-i ilâhisi, hem Fatiha sûresi'ni, hem de diğer sureleri içine aldığı için zannidir. Vacib bazen farz manasına da kullanılır. (28) «Namaz islâmi bir vecibedir» cümlesinde, vecibe farz manasınadır. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kim ki kurban kesmeye mali kudreti yerinde olur da kesmezse, o kimse namazgâhımıza sakın yaklaşmasın»** (29) emrini vermiştir. Buradaki tehdit, kurban kesmenin vacib olduğuna delâlet eder. Dolayısıyle kurban kesmek vacibtir. (30) Yatsı namazından sonra edâ edilen «Vitir» namazı için de durum aynıdır. Farz ile vacib arasındaki en önemli fark; farzın inkârının küfür oluşu, vacib'in inkârının ise küfür olmayışıdır. Ancak vacibi inkâr eden; bid'at ve delâlet ehlidir.

268

● **SÜNNET**: Resûl-i Ekrem (SAV)'den sadır olan, söz, fiil ve takrire sünnet denir. (31) Allahü Teala (cc) muhkem ayetleriyle Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaat etmemizi farz kılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in kavli ve fiili olarak sabit olan; ancak farz veya vacib olmayan hükümler «Sünnet» ıstılâhı ile izah olunur. Sünnet: biri «Sünnet-i Hüdâ», diğeri «Sünnet-i Zevaid» olmak üzere iki kısımdır. (32) Sünnet-i hüda'nın terki isâet ve

---

(26) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi Şerhû Gurerû'l Ahkâm - C: 1, Sh: 324.**
(27) **Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 272, ayrıca Şerhi Akaidi'l Kesteli, İst: 1973, S. Bilici Yay, Sh: 191.**
(28) **Ömer Nasuhi Bilmen - Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye K. C: 1, Sh: 33.**
(29) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1044, Had No: 3123.**
(30) **Şeyh Muhammed B. Süleyman - Şerhû Damad - İst: 1316, C: 2, Sh: 497.**
(31) **Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi şerhi Mirkat El Vüsûl - İst: 1307, C: 2, Sh: 3.**
(32) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983. C: 1, Sh: 132.**

kerahet icap eder: Cemaat, ezan, ikamet ve emsali bunlardandır. Sünnet-i Zevaid'in terki ise; isâet ve kerahet icab etmez. Peygamber (SAV)'in giyiminde, oturmasında, kalkmasında takip buyurduğu hatt-ı hareket gibi!.. Sünnet-i Hüdâ'ya aynı zamanda «Sünnet-i Müekkede» (Te'kid edilmiş, kuvvetli) adı da verilir. Sabah, akşam ve öğle vakitlerinde edâ edilen sünnet namazlar gibi!.. Sünnet-i Zevaid'e, aynı zamanda «Sünnet-i gayr-i müekkede» (Te'kid edilmemiş sünnet) denilir. Resûl-i Ekrem (SA V)'in devamlı olarak değil de, bazen işlediği ibadetler bu sınıfa dahildir. Yatsı ve ikindi namazından önce kılınan sünnet namazlar gibi!..

269

● **MÜSTEHAB**: Umumi veya hususi olarak güzel bir delili bulunup, Resûl-i Ekrem (SAV)'in tavsiye ettiği amellerdir. Bunların da yapılması istendiğinden ve sevab umulduğundan bunlara «Mendub, nafile, tatavvu ve edeb» de denir.

270

● **MÜBAH**: Allahü Teala (cc)'nın yapıp-yapmamak hususunda insanları serbest bıraktığı hususların tamamına «Mübah» olan fiiller denir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Yeryüzünde neler varsa onların hepsini sizin için yarattı»** (33) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm ûleması «İhtiyaçlarınızı karşılayan şeylere mal denir» (34) tarifini esas almıştır. Dolayısıyle «Haram» ihtiyaç hükmünde değildir. İmam Abdülaziz Buhari: «Haramlığına dair hususi bir delil (Nass) bulunmayan her eşyada ibaha (Mübahlık) esastır» kaidesinin ehl-i sünnet alimleri tarafından benimsendiğini beyan eder. (35) Esasen mübah'ın sınırı oldukça geniştir.

271

● **MÜFSİD**: Esasen meşru olduğu halde, gayr-i meşru bir şeye bağlantısı sebebiyle meşruiyet hududundan çıkan fiillere «Müfsid» denir. Bu fiiller aslen caiz olduğu halde, vasfen caiz olmaz. (36) Sıhhatini kaybeden ve bozulan ibadete «Fasid» denir. Bir ibadetin edasının şartları bulunmaksızın yerine getirilmesi «Batıl» olur. Abdestsiz kılınan namaz batıldır!.. Abdest alarak namaz kılarken; kahkaha ile gülen veya konuşan

---

(33) El Bakara Süresi: 29.
(34) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 11, Sh: 78.
(35) İmam Abdülaziz Buhari - Keşfü'l Esrar - İst: 1308, C: 3, Sh: 196.
(36) Ömer Nasuhi Bilmen - Hukuki İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst: 1976, C: 1, Sh: 35 Madde: 177.

kimsenin namazı «Fasid» olmuştur. Halbuki namaz aslen meşrudur. Kahkaha ile gülme veya konuşmaya bitişince, bu vasıf yüzünden fasid olur. Meselâ : Nikâh meşrudur. Ancak bir kimse nikâh kıyorken, şarabı mehir olarak vermeye kalkarsa «Fasid» olur.

272

● **MEKRUH** : Delâlet-i ve subuti zanni olan nass'larla meydana gelen hükümlerden birisi de mekruhtur. İşlenmesi hakkında kat'i bir nehiy bulunmayan ancak terkedilmesi sevimli olan fiillere «Mekruh» denir. Meselâ : Bir vacibin veya sünnetin terkini içine alan fiiller mekruhtur. Vacib'in terki; «Kerahat-ı Tahrimiyye», sünnetin terki ise «Kerahat-ı Tenzihiyye» ile mekruhtur. Molla Hüsrev : «Kerahat-ı tahrimiyye ile mekruh olan şey, İmam-ı Muhammed'e göre haramdır. Kesin nass bulunmadığı için haram lafzı kullanılmamıştır. İmam-ı Muhammed (rh.a.) kitaplarında «Kerâheti» kullandığı zaman, bununla haramı kasdetmektedir. İmam-ı Azam (rh.a.) ile İmam-ı Yusuf (rh.a.)'a göre; kerahat-ı tahrimiyye harama yakındır. Ancak haram değildir. Kerahat-ı Tahrimiyye ile mekruh olan şeyin harama nisbeti, vacibin farza nisbeti gibidir. Kerahat-i tenzihiyye ile mekruh olan ise, helâle daha yakındır» (37) hükmünü zikretmektedir. Mü'minler; nasıl vacib olan bir ibadeti eda hususunda titizlik gösteriyorlarsa, «Tahrimen mekruh» olan hususlarda da titiz olmak durumundadırlar. Zira Vacib ne ile sabitse, tahrimen mekruh'ta onunla sabittir. Delil noktasından kuvvetleri aynıdır.

AZİMET VE RUHSAT

273

● Önce kelimeler üzerinde duralım. Azimet; azim masdarından olup, kat'i olarak verilmiş bir karar ile bir hususun icrasına başlamaktır. İsâmi ıstılâhta : «Allahü Teala (cc) tarafından vaki olan teklifi, hiçbir özür ileri sürmeksizin, usûl ve kaidesine göre, tam ve mükemmel şekilde elde etmektir. (38) Ruhsat ise; kulların şer'i özürleri neticesinde, tam ve mükemmel olarak eda edemediği teklifleri, Allahü Teala (cc)'nın nazarı müsa-

(37) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureru'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 309.**

(38) **Sava Paşa - İslâm Hukuku Nazariyatı Hakk.nda Bir Etüd - Ank: 1956, C: 2, Sh: 251.**

maha ile görmesi dolayısıyle insanların fiillerine tatbik edilmesi gereken hükümlere verilen isimdir. (39) Tariflerden de anlaşılacağı üzere; Allahü Teala (cc)'nın tekliflerini, usûl ve kaidesine göre edâ etmek azimettir. Ancak semavi veya mükteseb bir ehliyet arızası sebebiyle «Azimet'le» amel edilemezse, ruhsat ile amel gündeme girer.

274

● İmam-ı Şafii (rh.a.): «Allahü Tecla (cc)'nın nass'la belirlediği bir hüküm, Resûl-i Ekrem (SAV)'in hafifletici bir sünneti ile tahsis olunursa «Ruhsat» var demektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hak verdiği yerlerde «Ruhsat» ile amel edilir. Ancak Resûl-i Ekrem (SAV)'in tayin etmediği yerlerde ise ruhsat olamaz. Ayrıca bu ruhsatlar, başka şeylere «İllet» de teşkil etmezler.» (40) hükmünü zikrediyor. Bahsin devamında da: «Resûl-i Ekrem (SAV) sadece mestlerin üzerine mesh etmiştir. Binaenaleyh buna kıyasla biz kalkıp da; sarığın, baş örtüsünün veya eldivenlerin üstünü mesh edemeyiz. Üzerimize farz olan bu organların tamamını yıkamaktır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in izniyle hareket ederek mestler üzerine mesh etmemiz ise ruhsatımızdır (41) diyerek; ruhsat'ın ictihad'la tesbit edilemiyeceğini beyan etmektedir. İbn-i Abidin «Babû'l Mest'in» girişinde: «Ruhsat kulların özürlerine binaen meşru olan şeydir. Mukabili azimettir» tarifini yaptıktan sonra: «Ruhsat ikiye ayrılır: Birincisi «Ruhsat-ı İskat», İkincisi «Ruhsat-ı Terfih»tir» (42) buyurmaktadır.

275

● Genel olarak «Ruhsat-ı İskat'ı»; azimetin meşruiyetini düşüren özür olarak tarif etmek mümkündür. Meselâ: Domuz etini yemek ve şarab içmek haramdır. Ancak açlık tehlikesi, telef olma noktasına varırsa veya insan susuzluktan baygın hale yaklaşırsa Ruhsat-ı İskat gündeme girer. (43) Kur'an-ı Kerim'de: «Allah size ölüyü (murdar hayvanı), kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için (Tağut'lar ve putlar adına) kesileni kat'iyyen haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeye muzdar kalırsa (izdı-

---

(39) Abdülaziz El Buhari - Keşfü'l Esrar - İst: 1308, C: 2, Sh: 636. Ayrıca Sava Paşa - A.g.e. C: 2, Sh: 249.

(40) İmam-ı Şafii - Er Risale: 1979 (2 Bsm), A. M. Şakir Neşri Sh: 545, Madde: 1666.

(41) İmam-ı Şafii - A.g.e. Sh: 546, Madde: 1612.

(42) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 419 vd.

(43) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974, C: 1, Sh: 61.

rar haline düşerse) saldırmamak ve haddi aşmamak şartıyla, onun üzerine bir günah yoktur» (44) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; ızdırar halinde iken haram li aynihi olan domuz etinden yemeğe, bu ayet-i kerime ile izin verildiği hususunda müttefiktirler. (45) Ancak «Zaruretler, kendi miktarlarınca takdir olunurlar» (46) kaidesini dikkate almak şarttır. Izdırar halinde iken, o hali giderecek nisbette yemek «Ruhsat-ı İskat'tır». Eğer yemez ve ölürse azimetle amel etmiş olmaz.

276

● «Ruhsat-ı Terfih'te» ise durum daha değişiktir. Ruhsatın sebebi mevcut olmakla birlikte, azimeti yapmak meşrudur. Yani Ruhsat-ı Terfih, azimeti ortadan kaldırmaz. Meselâ: Mest giymiş bir kimse, her abdest alışında mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkayabilir!.. Bu durumda mestler üzerine mesh etmesi «Ruhsat», mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkaması «Azimet'tir». Yine küffar'a esir düşen bir mü'min; ikrah-ı mülci anında kelime-i küfrü söyleyip ölümden kurtulması «Ruhsat'tır». Nitekim İbn-i Abidin de: «Yani öldürülmesi yahut bir uzvunun kesilmesi yahut şiddetli dövülmesi gibi tahammülü aşan bir şeyle mürted olması için zorlanan kimsenin kalbi iman üzere sabit ve bununla mutmain olduğu halde lisanıyla emredilen şeyi söylemesiyle mürted olmaz. Çünkü böyle zorlama halinde kalbi iman üzere olduğu halde lisaniyle küfür sözlerini söylemesine şer'an ruhsat verilmiştir» (47) hükmünü zikreder. İmam-ı Serahsi bu hususdaki bütün kavilleri zikrettikten sonra; ikrah-ı mülci anında dahi kelime-i küfrü söylememek hususunda direnen ve öldürülen kimsenin şehid olacağını beyan etmektedir. (48) Zira o halde dahi kelime-i küfrü söylemek mübah değildir, sadece günahı kaldırılmıştır.

277

● Sonuc olarak; runsat-ı iskat ve ruhsat-ı terfih ancak kat'i bir nass'la sabit olur. Ayrıca herhangi bir ruhsattaki «illet» esas alınarak, başka bir ruhsatı tesbit etme imkânı yoktur.

---

(44) El Bakara Sûresi: 173.
(45) Mecmuat'u't-Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 244.
(46) Ömer Nasuhi Bilmen - Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu - İst: 1976, Bilmen Yay. C: 1, Sh: 262, Madde: 21.
(47) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ala'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 3, Sh: 11.
(48) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty. C: 24, Sh: 47-49.

TAHARET BAHSİ

278

● Taharet kelimesi; «tahare» fiilinin masdarıdır. Fiil «Tahure» ve «Tahire» şeklinde de okunursa da «Tahare» şeklinde okunması en fasih olanıdır. Lugatta taharet, «Temizlik» manasınadır. İslâmi ıstılâhta; hadesten ve pisliklerden temizlenmektir. (49) Yani temizlenmek isteyen bir kimsenin gerek hakiki pisliği (Necaseti), gerekse hades denilen manevi pisliği gidermek için meşru (Şer'i şerife uygun) bir surette suyu ve toprağı, yahud her ikisini birden kullanmasıdır. Şer'i ıstılâhta «Hikmet»; bir şeyin meşru olmasını gerektiren nesnedir. Taharetin meşhur olan hikmetlerinden bazıları günahlara keffâret olması, şeytanı defetmesi ve dünyada vücûdun uzuvlarını yıkamakla ahirette de tahcille güzelleştirilmesi gibi şeylerdir. Hz. Osman b. Affan (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim Allahü Teala (cc)'nın emrettiği gibi abdest alırsa, farz namazlar arasındaki günahlara keffaret olur.» (50)** buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca **«Temizlik imanın yarısıdır» (51)** hadis-i şerifi, birçok muteber hadis mecmuasında kaydedilmiştir.

279

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Orada ter-temiz olmak isteyen kimseler vardır. Allah da ter-temiz olanları sever» (52)** hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir; su ile temizlenmek hususunda aşırı titizlik gösteren ensar'ın bu ayet-i kerime ile övüldüğünü kaydetmektedir. (53) Esasen Allahü Teala (cc)'ya hakkı ile kulluk edebilmek ve O'nun rızasını kazanmak için temizlik şarttır. İslâm fıkhında; taharetsiz yapılması mümkün olmayan birçok ibadet vardır. Bunların başında, Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Dinin direği» olarak nitelendirdiği namaz gelir. Her mü'min bilir ki; gerek hakiki pisliği (necaseti), gerek hades denilen manevi pisliği temizlemeden namaz kılınmaz. İbn-i Hümam **«Taharetin sebebi vücûbu, namazın farz olmasıdır» hükmünü zikrediyor. (54)** Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'i elle almak ve okumak için de abdest almak vacibtir.

---

(49) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 104.

(50) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 208 K. Tahare: bab: 4, No: 11.

(51) Sahih-i Müslim - C: 1, Sh: 203 K. Tahare: bab: 1, Had. No: 1 (223).

(52) Et Tevbe Süresi: 108.

(53) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife neşri C: 2, Sh: 389.

(54) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 105.

280

● Allahü Teala (cc) mü'minlere; elbiselerini temiz tutmalarını, pislikten arınmalarını ve ter-temiz olmalarını teklif etmiş, Resûl-i Ekrem (ŞAV) bu konuda mü'minlere örnek olmuştur. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları «Fıkıh'la» ilgili eserlerine hep «Taharet» bahsini öne alarak başlamışlardır. Bütün bunlar göstermektedir ki; mü'minler temizlik hususunda • hassas olmak durumundadırlar.

281

● Taharetin vücûbunun şartları: 1) Akıllı olmak, deliye taharet vacib değildir. 2) İslâm, kâfir'e taharet vacip değildir. 3) Su veya toprağı kullanmaya kudreti bulunmak. 4) Bülûğa ermiş olmak. 5) Hades, hayız ve nifas halinde bulunmamak ve vaktin darlığıdır.

Taharetin sıhhatinin şartları: 1) Temiz su ile bütün bedeni yıkamak. 2) Kadının hayız ve nifastan temiz olması. 3) Vücûddan (suyun işlemesine mani olacak) pislikleri gidermek.

Vücûb şartları: Bir şahısta hepsi bulunduğu zaman temizlenmesini icap ettiren şartlardır. Sıhhat şartları ise: Taharet ancak kendileriyle sahih olan şartlardır. (55)

282

● Kur'an-ı Kerim'de: «Ey iman edenler, müşrikler ancak bir necistir» (56) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'de zikredilen necasetin, küfürden kaynaklanan manevi pislik olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. (57) Mehmed Vehbi efendi: «Fahri Razi, Nisabûri ve Beyzavi'nin beyanları veçhile (bu ayet-i kerime'deki) müşrikle murad; putlara ibadet eden müşriklerdir yahut mutlaka kâfirlerdir. Necasetle murad; hükmen necasettir. Yahut müşrikler köpek ve domuz gibi ayn-ı necis demek olur» (58) hükmünü kaydediyor. İbn-i Abbas (ra)'a göre müşrikler tıpkı domuz gibi necistirler. Hasan-ı Basri hazretleri, müşriklerin necis olması sebebiyle: «Bir müşrikle el sıkışan kimse abdest alsın» buyurmaktadır. (59) Sonuç olarak; bir müşrik ne kadar vücûdundaki pislikleri temizlerse temizlesin; kalbindeki necaset mevcut demektir. (60)

---

(55) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 107.
(56) Et Tevbe Sûresi: 28.
(57) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 103.
(58) Mehmed Vehbi Efendi - Hülâsatü'l Beyan - İst: 1968, Üçdal Neş. C: 5, Sh: 1987.
(59) İmam-ı Kurtubi - El Camii Li Ahkâmi'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 8, Sh: 103.
(60) İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai - Beyrut: 1974, C: 1, Sh: 37.

ABDEST ÜZERİNE

283

● Önce kelime üzerinde duralım. Abdest; su manasına gelen «ab» ile «el» manasına gelen «dest» kelimelerinin birleşmesinden ortaya çıkmış, farsça bir terkiptir. «El suyu» manasına gelir. (61) Arapça karşılığı «vudû»dur. Vudû kelimesi «Vâdâet»ten alınmadır. Vâdâet: Güzellik ve temizlik demektir. Abdest'te mü'mini temizleyerek güzelleştirdiği için ona vudû denilmiştir. (62)

284

● Kur'an-ı Kerim'de: «Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınıza meshedip, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb oldu iseniz boy abdesti alın.» (63) hükmü beyan buyurulmuştur.

285

● Hanefi fükahasından İmam-ı Merginani; «Bu ayet-i kerime'yi zikrettikten» sonra: «O halde abdestin farzı üç azayı yıkamak ve başı da meshetmektir. Yıkamak, suyu aza üzerine akıtmakla olur, ovmak şart değildir» (64) hükmünü zikrediyor. Feteva-ı Hindiyye'de: «Bu ayet-i kerime'den anlaşılacağı üzere abdestin farzları dört'tür» (65) denilmektedir. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

ABDEST'İN FARZLARI

286

● **ABDEST'TE YÜZÜ BİR DEFA YIKAMAK FARZDIR:**
Hanefi fükahası; abdest ile ilgili ayet-i kerime'de geçen «Fağsilû»

---

(61) İslâmi Bilgiler Ansiklopedisi - İst: 1981, Dergâh Yay. C: 1, Sh: 13.
(62) Ahmed Davudoğlu - Sahih-i Müslim tercümesi ve şerhi - İst: 1974, Sönmez Yay. C: 2, Sh: 268.
(63) El Maide Sûresi: 6.
(64) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 12.
(65) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 2.

emrinin tekrara delâlet etmediğini esas alarak, yüzün bir defa yıkanmasının farziyeti üzerinde ittifak etmiştir. (66) Yüzün hududu; saçın bittiği yerden sakal ve çene altına, kulakların (iki kulağın) köklerine kadar olan kısımdır. (67) Gözlerin içine suyu ulaştırmak gerekmez. Ancak abdest alırken gözler sıkılmaz, tamamen de açık bırakılmaz. Tabii bir şekilde yüz yıkanır. Dudaklar yumulduğu zaman, dışarda kalan kısımlar yüzün hududuna dahildir. Sakal, bıyık ve kaş'ın altına suyu ulaştırmak vacip değildir. Ancak bunlar seyrek olursa vacib olur. Feteva-i Kadıhan'da böyle zikredilmiştir. Bir kimse abdest aldıktan sonra; tırnaklarını, bıyıklarını veya kaşlarını kesse, abdesti iade etmesi gerekmez. Başa meshettikten sonra traş olsa da; tekrar meshetmesi icab etmez.

287

KOLLARI YIKAMAK FARZDIR:

Parmak uçlarından, kol dirseklerine kadar (dirsekler de dahil) olan kısmı bir defa yıkamak farzdır. (68) Eğer iğne ucu kadar kuru bir yer kalırsa veya tırnağının altına suyu geçirmeyecek (Hamur, boya, çamur vs..) bir madde bulunursa, abdest caiz olmaz. (69) Tırnaklar, parmak uçlarından dışarı çıkacak kadar uzamış olursa, bir kavle göre o fazlalığı yıkamak vaciptir. (70) Parmakta bulunan yüzük geniş ise, abdest alırken bunu oynatmak sünnettir. Ancak yüzük dar olursa, suyu altına geçirmeyeceği için kıpırdatmak farz olur.

288

BAŞA MESHETMEK FARZDIR:

Mesh, lugatta eli bir şeyin üzerinden geçirmektir. Fukahanın örfünde ise suyun bir uzva isabet etmesidir. (71) İmam-ı Merginani: «Başın meshedilmesinde farz kılınan alın (nasiye) miktarıdır. Bu ise başın dört'te biridir. Zira Mugire b. Şube (RA) rivayet etmiştir ki: «Resûl-i Ekrem (SAV) bir kavmin çöplüğüne uğradı, ihtiyacını giderdi, abdest aldı. Alnının üzerindeki saçlarına ve mestlerine mesh etti.» Abdest'le ilgili ayet-i kerime'-

(66) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 7.
(67) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/a.g.e. C: 1, Sh: 4.
(68) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Müb. C: 1, Sh: 8.
(69) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet/a.g.e. C: 1, Sh: 4.
(70) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 8.
(71) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 125.

deki başa mesh etme hususu mücmeldir. Bu hadis-i şerif, o mücmel beyanı tefsir etmektedir» (72) hükmünü zikreder. Mesh ederken essah olan kavle göre, üç parmak kullanmak vaciptir. Kifaye'de de böyledir. Zahirü'r rivayeye göre bir veya iki parmakla mesh edilmiş olsa, bu caiz olmaz. Tahtavi şerhinde de böyledir. (73) Başa giyilen sarık veya takke üzerine mesh etmek sahih değildir. Kadınlar da baş örtüleri üzerine mesh edemezler.

289

● **AYAKLARI YIKAMAK FARZDIR :**

Sağlam ve çıplak ayakları topuklarıyla birlikte bir defa yıkamak farzdır. Çünkü yaralı veya mestle örtülü ayaklarda vazife yıkamak değil, meshtir. Mezhep buna göredir. (74) Abdestle ilgili ayet-i kerime'de (Kâ'b) tesniye (iki) zikredilmiştir. Kâ'b (Topuk) ayağın iki tarafından incik kemiğine bitişen kemiktir. (75) Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Vay ateşten topukların haline»** (76) buyurduğu ve ayakların tamamen yıkanmasını emrettiği bilinmektedir. Dolayısıyle Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları; ayaklarının topuklarıyla birlikte yıkanması hususunda müttefiktirler. Bir kimsenin ayağında yarık olsa ve o yarığa donyağı koymuş bulunsa, o kimsenin ayağını yıkadığı zaman su o yarığın altına geçmezse bakılır : Eğer suyun o yarığın altına geçmesi zarar verecekse abdesti caiz olur. Ancak vermeyecekse caiz olmaz. (77)

ABDEST'İN SÜNNETLERİ

290

● Abdestin ve guslün vacipleri yoktur. (78) Mütûn'da abdestin on üç sünneti olduğu beyan edilmiştir. (79) Şimdi bunları zikretmeye gayret edelim

---

(72) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire : 1965, C: 1, Sh: 12.**

(73) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 5.**

(74) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 122.**

(75) **Molla Hüsrev Dürerül Hukkam fi Şerhü Gürersu Ahkam İst: 1307, C: 1, Sh: 9.**

(76) **Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 213 K. Tahare: Bab: 9, Had. No: 240, ayrıca İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979, Sh: 29, Madde: 88.**

(77) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 5.**

(78) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 131.**

(79) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 6.**

291

● **NİYET'LE BAŞLAMAK:** Niyet bir şeyi yapmaya kalbin azim ve irade etmesidir. Kalbten niyet etmeden, yalnız dil ile niyeti söylemek kâfi değildir. İmam-ı Merginani: «Abdest alan kimse için tahareti niyet etmesi müstehaptır. O halde abdeste niyyet bize göre (Hanefi fûkahası) sünnettir. İmam-ı Şafiî (rh.a.) katında ise farzdır.» (80) buyurmaktadır. Zira Şafiî Fukahası; başlı-başına bir ibadet kabul etmiştir. Bu sebeble niyetsiz olması mümkün değildir. Hanefi fûkahası; Abdest'i, namaz için bir anahtar olarak ele almıştır. Niyetin vakti yüzün yıkandığı zamandır. (81)

292

● **BESMELE İLE BAŞLAMAK:** İmam-ı Merginani: «Abdeste başlarken Allahü Teala (cc)'nın ismini zikretmek, yani besmele ile başlamak da abdestin sünnetlerindendir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) buyurdu ki: «Allahü Teala (cc)'nın ismini zikretmiyen kimsenin abdesti yoktur.» Bundan murad, faziletini kaldırmaktır» (82) hükmünü zikretmektedir. Besmeleyi abdeste başlarken çekmek esastır. Çıplak bir halde iken veya pis bir mahalde (tuvalet vs.) besmele çekilmez. Fethû'l kadir'de de böyledir. Bir kimse abdestin evvelinde «Lâ İlâhe illallah» veya «Elhamdülillâh» veyahud «Eşhedü enlâ ilâhe illallah» derse, bu besmele yerine kaim olur.(83)

293

● **ÖNCE BİLEKLERE KADAR ELLERİ YIKAMAK:** Resûl-i Ekrem (SAV) «Sizden birisi uykusundan uyandığı zaman; kat'iyyen elini üç kere yıkamadıkça, su kabına daldırmasın. Çünkü o; eli nerede gecelemiştir bilemez» (84) buyurmuştur. Ayrıca insanın eli, temizleme hususunda bir vasıtadır. Dolayısıyle önce onun temizlenmesiyle başlamak sünnettir. Malûm olduğu üzere elleri, dirseklere kadar (dirsekler de dahil) yıkamak farzdır. Fakat önce bileklere kadar yıkamak, tertib olarak sünnettir.

294

● **MİSVAK KULLANMAK:** Resûl-i Ekrem (SAV): «Eğer ümmetime me-

---

(80) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 13.
(81) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 8.
(82) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 12.
(83) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 7.
(84) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 12.

şakkat vereceğinden çekinmeseydim, her namaz için misvak kullanmalarını onlara mutlaka emrederdim» (85) buyurmaktadır. Misvağın kalınlığı, küçük parmak kalınlığında, uzunluğu ise bir karış uzunluğunda olmalıdır. Dişleri parmakla yıkamak, misvak yerini tutmaz. Ancak misvak bulunmazsa sağ elin bir parmağı ile dişleri temizlemek misvak yerine kaim olur.(86)

295

● **AĞZI YIKAMAK (MAZMAZA):** Resûl-i Ekrem SAV)'in abdest alırken ağzını üç defa yıkadığı (Mazmaza yaptığı) kat'i haberlerle sabittir. (87) Bunun sınırı; suyun ağızın tamamını kaplamasıdır. Ayrıca her seferinde suyu yenilemek de sünnettir. (88)

296

● **BURNU YIKAMAK (İŞTİNŞAK):** Resûl-i Ekrem (SAV)'in abdest alırken burnuna da üç defa suyu çektiği kat'i haberlerle sabittir. İştinşak'ın sınırı; suyun genize ulaşmasıdır.

297

● **KULAKLARA MESHETMEK:** Abdest alan kimse; başını meshettiği su ile, kulaklarının ön ve arka tarafını mesheder. Tahavi şerhinde böyledir. (89) Fakat başını meshettikten sonra elinde bulunan ıslaklıkla değil de, başka taze bir su ile kulakları meshetmek daha güzel olur. Bahrü'r Raik'te de böyledir. (90) Resûl-i Ekrem (SAV): «Kulaklar baştandır» buyurmuştur. Bundan maksad, hükmünü beyandır. Yoksa yaratılış itibariyle başa ait olduğunu murad değildir. (91)

298

● **YIKANMASI GEREKEN UZUVLARI ÜÇ'ER DEFA YIKAMAK:** Yıkanması farz olan, yüz, eller ve ayaklar gibi uzuvları üç'er defa yıkamak sünnettir. Bu uzuvlardan birini yıkamaya başlayınca ilk yıkama farzdır. Za-

---

(85) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 220, K. Tahare: 15, Hd. No: 252.
(86) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 7.
(87) İmam-ı Mergınani - A.g.e. C: 1, Sh: 13.
(88) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 16.
(89) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 7.
(90) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. - C: 1, Sh: 7.
(91) İmam-ı Mergınani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 13.

hiriyye'de de böyledir. Sahih olan kavle göre iki yıkama ise sünnet-i mükekkede'dir. (92) Abdest alırken, yıkanmakta olan uzva su ulaşır ve ondan damla damla dökülüp akarsa, yıkamanın tamam olduğu kat'i olarak anlaşılır.

299

● **PARMAKLARIN ARASINI HİLÂLLEMEK**: Resûl-i Ekrem (SAV): «Parmaklarınızı hilâlleyiniz ki, onların arasına cehennem'in ateşi girip de onları hilâllemesin» (93) buyurmuşlardır. Bu aynı zamanda farz olan yıkamanın kâmil manada gerçekleşmesini sağlar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in parmaklarının arasını açarak onları hilâlladığı kat'i haberlerle sabittir.

300

● **SAKALI HİLÂLLEMEK**: Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa (as)'nın kıssası beyan buyurulurken, Hz. Harun (as)'la aralarında geçen bir konuşmaya yer verilir. Hz. Harun (as), Hz. Musa (as)'ya hitaben: «— Ey Annem'in oğlu, ne sakalımı, ne başımı tutma» diye istirhamda bulunur. (94) Gerçi buradaki mahiyet, Hz. Harun'un İsrailoğullarının çirkin fiillerinde herhangi bir taksiratının bulunmadığını beyandır. Ancak bu vesile ile sakallı olduğu da kaydedilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Müşriklere muhalefet edin. Bıyıkları kısaltın, sakalı uzatın» (95) buyurduğu da bilinmektedir. Sahabe'den İbn-i Ömer (RA)'in; Resûl-i Ekrem (SAV)'in bıyıklarını derisinin beyazlığı görünecek şekilde kestiği şeklindeki rivayeti genel kabul görmüştür. (96) İbn-i Hümam: «Kadınlaşan erkeklerin ve bazı mağriplilerin yaptığı gibi sakalın bir kabzadan az bırakılmasını hiçbir alim mübah görmemiştir. Sakalı tamamen kazımak ise Hind'li yahudilerin ve İranlı mecusilerin adetidir» (97) hükmünü zikrediyor. Alauddin el Haskafi «Dürri'l Muhtar'ında» ve İbn-i Abidin de bu eserin haşiyesi olan Reddü'l Muhtar'ında» bunu aynen benimsemişlerdir. (98) Sakalını, herhangi bir özüre mebni olmaksızın dibinden kesen kimsenin imameti hususunda ulema arasın-

---

(92) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 7.
(93) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 13.
(94) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 3, Sh: 123.
(95) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 222, K. Tahare: 54.
(96) Bedrüddin-i Ayni - Umdetu'l Kari fi Şerhü'l Buhari - İst: 1308, C: 10, Sh: 281.
(97) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, C: 2, Sh: 270.
(98) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 4, Sh: 329 vd.

da ihtilaf vardır. (99) Şeyhülislâm Ebussuud efendi: «İmam olan Zeyd'in sakalında kırar hastalığı çıkarsa, azledilmesi gerekir mi?» sualine «— Kabzadan eksik olursa, olur» fetvasını vermiştir. (100) Sakalın hilallenme şekli: Parmaklar sakalın içine sokularak alt taraftan üst tarafa doğru hareket ettirilir. (101) Resûl-i Ekrem (SAV) mü'minlere; sakal bırakmak suretiyle, müşriklere muhalefet etme emrini vermiştir. Dolayısıyle mü'minler sakal bırakma hususunda titiz olmalıdırlar.

301

● **SAĞ TARAFTAN BAŞLAMAK:** Resûl-i Ekrem (SAV): «**Şüphesiz ki Allahü Teala (cc) her şeyde sağdan başlamayı sever. Hatta ayakkabılarını giyerken ve çıkarırken dahi**» (102) hükmünü beyan buyurmuştur. Dolayısıyle Abdest almaya her uzuvda sağdan başlamak sünnettir.

302

● **TERTİBE RİAYET ETMEK:** Abdesti; ayet-i kerime'de beyan buyurulan sıraya riayet ederek almak da sünnettir. Yani önce elleri, sonra yüzü yıkamak, sonra da başa meshetmek ve en son olarak da ayakları yıkamaktır. (103) Ayet-i kerime'de geçen «fe» takib içindir. İmam-ı Şafii (rh.a.) bu takibin mecburi olduğunu esas alarak; tertibe riayetin farz olduğuna kail olmuştur. (104) Dolayısıyle Şafii fükahası; abdestin farzının altı olduğu hususunda müttefiktir. Bunlar: Niyet, ellerin yıkanması, yüzün yıkanması, başa meshedilmesi, ayakların yıkanması ve tertibe riayet'tir.

303

● **BAŞIN TAMAMINI BİR KERE MESHETMEK VE MUVÂLÂT:** Abdest alan kimse; iki avucunu ve parmaklarını, başının ön kısmından başlayarak arka kısmına kadar, başın tamamını kaplayacak bir şekilde çekerek mesheder. Bu sünnettir. Başın tamamını meshetmeyi devamlı olarak ve özürsüz bir şekilde terketmek günah olur. (105) Muvalât ise; uzuvları fasıla vermeden birbirl ardınca yıkamak demektir. Öyle ki mutedil bir havada ilk yıkanan uzuv, abdest tamamlanmadan önce kurumamalıdır. (106)

---

(99) İbn-i Nüceym - El Bahru'r Raik - Kahire: 1311, C: 8, Sh: 233.
(100) Şeyhülislâm Ebu's Suud Efendi - Fetvalar - İst: 1972, Sh: 185-186.
(101) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 7.
(102) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 13.
(103) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 7.
(104) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 23.
(105) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 8.
(106) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gurerü'l Ahkâm - C: 1, Sh: 11.

ABDEST'İN EDEBLERİ

304

● Önce kelime üzerinde duralım. Edeb; «Edûbe» fiilinden türetilmiş olup; zerafet, insanlara sözle ve amelle güzel muamelede bulunmak, edib bir kimsenin kendisiyle teeddüb ettiği şeyleri taklid etmek gibi manalara gelir. (107) Seyyid Şerif Çürcani «Edebi»; insanı hata ve kusurdan koruyan meleke, irfan olarak tarif ediyor. (108) Abdest'in edebleri; Ülemanın üzerinde ittifak ettiği hususlardır: Meselâ: Abdest alırken, başkasından yardım istememek bir edebtir. Aksi sözkonusu olursa; insanlardan bir kısmının, diğerlerini abdest alırken dahi hizmetçi tutmasına vesile olur!.. Dolayısıyle bu İslâmi edebe ve mü'minlerin kardeşliğine zarar verir.

305

● Şimdi Abdestin edeblerini maddeler halinde zikredelim: Abdest alırken başkasından yardım istememek, Abdest uzuvlarını ovmak, abdest alırken kıbleye yönelmek, küçük (serçe) parmağını kulakların deliklerine sokmak, özürlü olmayan kimsenin Abdest'i vaktinden önce alması, Abdest alırken konuşmamak, kullanılmış sudan sakınmak, abdest alırken yüksek bir yerde bulunup, sıçramalardan korunmak, kerahat vakti değilse, abdest aldıktan sonra iki rekat namaz kılmak Abdest alırken elleri çırpmamak Abdest alırken acele etmemek, ve her arzayı yıkarken besmele çekmek. (109)

306

● Abdest'e başlarken; şu dua yapılmalıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى دِينِ الْاِسْلَامِ

(Bismillâhilazim velhamdülillâhi alâ dinil İslâm)

Allahü Teala (cc)'nın adını zikrederek başlarım. İslâm dini üzere kıldığı için; hamd Allahü Teala (cc)'a mahsustur. O'na hamdederim.

---

(107) Asım Efendi - Kamusu'l Muhiyt - İst: 1305, C: 1, Sh: 134, ayrıca İbn-i Mansur - Lisanü'l Arab - C: 1, Sh: 296.

(108) Seyyid Şerif Çürcani - Et Ta'rifat - İst: 1300, Sh: 8.

(109) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 8-9, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 11.

307

● Uzuvların yıkanması esnasında selef-i salihinden nakledilen şu duaları okumak, Abdestin edeblerindendir. (110)

A) Mazmaza (Ağıza su verirken) esnasında :

اَللّٰهُمَّ اَعِنِّيْ عَلٰى تِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ وَذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

«Allahümme eınni alâ tilâvetil Kur'âni ve zikrike ve şükrike ve hüsn-i ıbâdetike.»

Allah'ım!.. Kur'an-ı Kerim'i okumada, seni zikretme, sana şükretme ve sana en güzel şekilde kulluk etmede inayetini (yardımını) istirham ederim.

B) İştinşak (Buruna su verme) esnasında :

اَللّٰهُمَّ اَرِحْنِيْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَارْزُقْنِيْ مِنْ نَعِيْمِهَا .

«Allâhümme erihnî râyihate'lcenneti ve'r-züknî min neimihâ.»

Allah'ım!.. Beni cennetin rayihası ile rayihalandır ve cennet nimetlerinden beni rızıklandır.

C) Yüzü yıkama esnasında :

اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِيْ بِنُوْرِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوْهٌ .

«Allâhümme beyyız vechî binûrike yevme tebyezzu vücûhün ve tesveddü vücûh.»

Allah'ım!.. Bir kısım yüzlerin ağarıp nurlandığı, bir kısım yüzlerin ise kardığı gün; benim yüzümü nurlandır, ağart!...

D) Sağ eli yıkama esnasında :

اَللّٰهُمَّ اَعْطِنِيْ كِتَابِيْ بِيَمِيْنِيْ وَحَاسِبْنِيْ حِسَابًا يَسِيْرًا

«Allâhümme a'tınî kitâbî biyemînî ve hâsibnî hisâben yesîra.»

---

110) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 12.

Allah'ım!.. Kitabımı (Amel defterimi) sağ elime ver ve benim hesabımı kolaylaştır.

E) Sol eli yıkama esnasında:

اَللّٰهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي

«Allâhümme lâ tu'tınî kitâbi bişimâli velâ min verâi zahrî.»

Allah'ım!.. Kitabımı (Amel defterimi) sol elime verme!.. Ve arkamdan da verme!.. (Beni amel defterleri sol ellerine verilenlerden eylemediğin gibi, arkalarından verilenlerden de eyleme.)

F) Başı mesh etme esnasında:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ

«Allâhümmec'alnî minellezine yestemiûnel kavle feyettebiûne ahseneh.»

Allah'ım!.. Beni hak sözü dinleyenlerden ve onun en güzeline tabi olanlardan eyle!..

G) Boyuna mesh etme esnasında:

اَللّٰهُمَّ أَعْتِقْ عُنُقِي (اَوْ رَقَبَتِي) مِنَ النَّارِ

«Allâhümme a'tik unukî (yahut rakabetî) mine'n nâri.»

Allah'ım!.. Boynumu cehennem ateşinden azad buyur.

Ğ) İki ayakları yıkama esnasında:

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزُولُ فِيهِ الْاَقْدَامُ

«Allâhümme sebbit kademeyye ale's-sırâtı yevme tezillu fihi'l-akdâm.»

Allah'ım!.. Sırat köprüsünde ayakların kaydığı günde, benim ayaklarımı kaydırma, sabit eyle!..

H) Abdest alınıp bittikten sonra; Resûl-i Ekrem (SAV)'e selâvat getirilmeli ve şu dua okunmalıdır:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ.

«Allâhümme'c-alnî mine'ttevvâbine vec'alnî minel mütetahhirîn.»

Allah'ım!.. Beni tevbe eden ve günahlarından temizlenen kullarından eyle!..

ABDEST'İN MEKRUHLARI

308

● Abdest'in mekruhları şunlardır: 1) Mazmaza ve iştinşakı sol elle yapmak. 2) Özürsüz olarak sağ elle sümkürmek. 3) Suyu yüze şiddetle çarpmak. 4) Abdest almak için bir kap tayin edip, o kaptan başkasına abdest aldırmamak. 5) Bir su ile üç defa mesh etmek. (111) Güneşte ısıtılan su ile abdest almak da mekruhtur. Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Aişe (r.anha)'nin suyu güneşte ısıttığını görmüş: «— **Yapma Hümeyra!.. Çünkü bu baras illetini doğurur**» buyurmuştur. Hz. Ömer (RA)'den de, buna benzer bir rivayet nakledilmiştir. Hem Hanefi, hem Şafii fûkahası bu hususta müttefiktir.» (112)

309

● Abdest alırken suyu israf etmek de mekruhtur. İbn-i Abidin: «İsraf, suyu şer'i hacetten fazla kullanmaktır. Zira İbn-i Mace ve başkalarının Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: «**Resûlüllah (SAV) abdest alan Sa'd'ın yanına uğradı da bu israf ne dedi? Sa'd: «— Abdest'te israf var mıdır?» diye sordu. Peygamber (SAV): «— Evet, nehirde bile olsa israf vardır**» buyurdular. Uzvu üç defa yıkamanın sünnet olduğuna itikad ettiği halde, üçten fazla yıkamak **israftır**» (113) hükmünü beyan ediyor. Dolayısıyle mü'minler; velev ki Abdest'te bile olsa, israf'tan uzak durmak zorundadırlar.

---

(111) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - C: 1, Sh: 9.**
(112) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 270.**
(113) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 187.**

ABDEST'İ BOZAN ŞEYLER

310

● Sebileynden (ön ve arka yollardan) çıkan her türlü necaset abdesti bozar. Kur'an-ı Kerim'de: «Abdest'i» farz kılan ayet-i kerîme'de: **«Veya sizden birisi kaza-i hacet'ten gelirse...»** (114) buyurulmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'e **«Hades Nedir?»** suali tevcih edilmiş, Peygamberimiz: **«— Her iki yoldan çıkandır»** cevabını vermiştir. (115) Dolayısıyle her iki yoldan çıkan idrar, dışkı, yel, vedi, mezi, meni, kurt ve diğer şeyler abdesti bozar. (116)

311

● Hanefî fûkahası, Resûl-i Ekrem'in: **«Her akan kandan Abdest lâzım gelir»** ve **«Namaz kılarken kusan veya burnu kanayan kimse ayrılsın, abdest alsın ve konuşmadıkça namazına kaldığı yerden devam etsin»** (117) Hadis-i şeriflerini esas alarak kan'ın abdesti bozduğu hususunda ittifak etmiştir. Ayrıca irin, sarı su, yara suyu, nufte, göbek, meme, göz ve kulaktan hastalık sebebiyle çıkan suların da abdesti bozduğu sahih rivayettir. (118) Zira bunların hepsi necasettir, birbirlerine müsavidirler. Ancak bunların hepsi için asıl olan; vücûttan dışarıya çıkmış ve dağılmış olmalarıdır. Yaranın üzerinde bulunur ve dağılmazlarsa Abdest bozulmaz. Burundan çıkan kan; burun deliğine ulaştığı zaman abdesti bozar. (119)

312

● Ağız dolusu kusmak da abdesti bozar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Kusuntu hadestir»** buyurduğu bilinmektedir. (120) Hz. Ali (RA)'nin hadeseri tasnif ederken **«Ve ağız dolusu kusma da hadestir»** sözü, Hanefî fûkahasınca delil olarak alınmıştır. (121) Kusma ağız dolusu olmazsa, abdesti bozmaz. Ağız dolusu kusmanın hududu: sahih kavle göre, ağızda kusuntuyu zorlamadan ve meşakkat çekmeden tutamamaktır. (122)

---

(114) El Maide Sûresi, 6.
(115) İbn-i Hümam - Fethûl Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 24 vd.
(116) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 9.
(117) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 14.
(118) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 10.
(119) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 193-194.
(120) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 29.
(121) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 14.
(122) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 11.

313

● Yanının üzerine yatarak veya iki uyluğundan biri üzerine yatarak veya bir şeye dayanarak uyuyan kimsenin de abdesti bozulur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Ayakta veya otururken veya rükû halinde iken veya secde durumunda iken uyuyan kimseye abdest almak lâzım gelmez. Abdest ancak yanının üzerine yatarak uyuyan kimseye lâzım gelir»** (123) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası; mafsalların serbest kalmasını şart görmüştür. İmam-ı Yusuf (rh.a.) kasden uyuma halinde abdestin bozulacağına hükmetmiştir. Esasen oturarak uyuyan kimse yan üstü düşer ve uyanmazsa (yani bir müddet daha o şekilde uyursa) o kimsenin abdestinin bozulacağı sahih rivayettir. (124)

314

● Namazda kahkaha ile gülmek Abdesti bozar. Resûl-i Ekrem (SAV) : **«Dikkat ediniz!.. Sizden birisi kahkaha ile gülerse Abdesti ve Namazı birlikte iade etsin»** (125) Hükmünü beyan buyurmuştur. Kahkahanın haddi; bir kimsenin gülmesinden dolayı meydana gelen sesi, hem kendisinin, hem de yanındakilerin duymasıdır. (126) Kahkaha; namazın haricinde olursa. abdesti bozmaz.

315

● Bayginlik, cinnet, delirmek ve sarhoşluk da abdesti bozar. Çünkü bu haller, azaların serbest kalmasında, yan üstü yatarak uyumaktan daha galiptir. (127) Sarhoşluğun hududu; bir kimsenin yürümesi sırasında sallanmasıdır.

316

● Çıplak ve yaygın bir halde iken tenasül uzuvlarının birbirlerine dokunması karının ve kocanın abdestini bozar. İmam-ı Azam ve İmam-ı Yusuf istihsanen bu görüştedirler. İmam-ı Muhammed ise; bu halde iken abdestlerinin bozulmayacağına kaildir. Bu da kıyastır. Muhit'te de böyledir. Nisab'ta da böyledir. Sahih olan da budur. Fetva bunun üzerinedir. Hanefi fükahası; kişinin kendi zekerine dokunması ile de abdestin bozulmaya-

(123) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 32.
(124) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 12.
(125) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 15.
(126) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 12.
(127) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 15.

cağı hususunda müttefiktir. (128) Ancak bir kadınla, başka bir kadın veya bir erkekle genç çocuk arasındaki mübaşeret (Tenasül uzuvlarının birbirine dokunması) Şeyhayn'a göre Abdesti bozar. Kınye'de de böyledir.

317

● Göz yaşı Abdesti bozmaz. Ancak gözde olan bir hastalık yara mesabesindedir. Ondan çıkıp akan su da, abdesti bozar.

318

● Bir kimse Abdest alırken bazı uzuvlarını yıkayıp-yıkamadığı hususunda şüpheye düşerse; eğer bu ilk şüphesi ise, o uzuvları (Şüpheye düştüğünü) yıkar. Fakat sürekli ise iltifat olunmaz. Abdestin bozulup-bozulmadığı hususunda şüpheye düşen kimse Abdestli sayılır. Ancak abdest alıp-almadığı hakkında şüpheye düşen kimse Abdest'sizdir. Hulâsa'da da böyledir. (129)

ABDEST'İN ÇEŞİTLERİ

319

● **1) FARZ OLAN ABDEST**: Farz olsun, nafile olsun namaz kılmak için abdest almak farzdır. (130) Kur'an-ı Kerim'i elle tutmak ve tilavet secdesi yapmak için abdest almak da «Farz-ı amelî»dir. İslâm Üleması: **«Kur'an'a tam manasıyla temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz»** (131) ayet-i kerîmesini esas alarak; abdestsiz ve cünüp olan kimsenin Kur'an-ı Kerim'e dokunmasının helâl olmayacağı hususunda ittifak etmiştir. (132) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Abdestsiz olan kimsenin Kur'an-ı Kerim'e dokunmamasını»** emrettiği de bilinmektedir. (133)

---

(128) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet** - A.g.e. C: 1, Sh: 13.
(129) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet** - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 13.
(130) **İbn-i Abidin** - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 110.
(131) **El Vakıa Sûresi**: 79.
(132) **Abdurrahman El Cezîri** - Kitabü'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbaa - Beyrut: 1969, C: 1, Sh: 47-49.
(133) **İmam-ı Kurtubi** - El Camii Li Ahkâmi'l Kur'an - Kahire: 1967, C [illegible] Sh: 225 vd.

320

● 2) VACİP OLAN ABDEST: Kâbe-i Şerif'i tavaf için abdest almak vaciptir. (134) Bir kimse Kâbe-i Şerif-i abdestsiz tavaf etse, tavafı caizdir. Ancak vacibi terk ettiği için mes'ul olur.

321

● 3) MENDUB OLAN ABDEST: Abdestli olmaya devam için abdest almak, uykudan önce ve uyandıktan sonra abdest almak, cenaze yıkamak ve taşımak için abdest almak, Cim'a etmek istediği zaman abdest almak, gadab halinde iken abdest almak, hadis okumak veya hadis rivayeti için abdest almak, ilim öğrenmek, ezân okumak, ikamet etmek ve hutbe irad etmek için abdest almak, zikir yapmak için abdest almak ve kütüb-i Şer'iyeyi ele alacağı zaman onlara ta'zimen abdest almak mendub'tur. İbn-i Abidin: «Yalan söyledikten veya gıybet ettikten sonra abdest almanın mendub olması, bunlar manevi necaset olduğu içindir. Bundan dolayıdır ki yalancıdan fena bir koku yayılır, bu kokudan melek uzaklaşır. Nitekim hadis-i şerif'te böyle varid olmuştur. Keza Peygamber (SAV) pis kokan bir rüzgârı: «Bu rüzgâr insanları ve mü'minleri gıybet edenlerin kokusudur» diye izah buyurmuştur. Biz buna alıştığımız ve burunlarımız bu koku ile dolduğu için duymayız. Nitekim tabakların bulunduğu yerde sakin olanlar tabakhane kokusunu duymazlar» (135) hükmünü zikrediyor. Kahkaha ile güldükten sonra da abdest almak müstehaptır.

GUSÜL NEDİR?

322

● Gusûl «igtisal»den alınma bir isimdir. Bedenin tamamını yıkamak manasınadır. Kullanılan suya da gusül denilir. Bir hadis'te Hz. Meymune'nin «Peygamber (SAV)'e gusül koydum» demesi, yıkanılacak su koydum manasınadır. Lakin Nevevi: «Bu manaya lugatta bu kelimenin «gasl» şeklinde okunması daha fasih ve daha meşhurdur. Gusül şekli fukahanın kullandıklarıdır» diyor.(136) İslâmi ıstılâhta gusül bedeni yıkamaktır. Beden ismi

---

(134) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 9.
(135) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 111.
(136) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 219.

hem dışa, hem içe şamildir. Suyu ulaştırmak imkânsız veya pek güç olan yerler müstesna bedenin tamamını yıkamaya gusül denir. (137)

GUSÜL'ÜN FARZLARI

323

● Gusül Abdesti; kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Gusül'ün farzları: A) Mazmaza (Ağıza su vermek), B) İştinşak (Buruna su vermek), C) Bütün bedeni yıkamaktır. (138) Mütûn'da zikredildiğine göre, bütün bedeni iyiden iyiye bir defa yıkamak farzdır. Kur'an-ı Kerim'de: «**Eğer cünüb iseniz vücûdunuzu tertemiz ediniz...**» (139) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayet-i kerime'de geçen «Fetahharû» (Tertemiz edin) emri, mübalağa sigası ile bedenin zahirinde olan şeyin yıkanmasının farz olmasını gerektirir.» (140) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Ağıza ve buruna su vermek cünüb olan insana farzdır.**» (141) Hadis-i Şerifi, ağız ve burun'un da dış uzuv hükmünde olduğunun delilidir. Bu sebeble; burunda bulunan kuru kir (suyu altına geçirmediği için) gusüle manidir. (142) Ayrıca bir kimsenin bedenine balık pulu veya çiğnenmiş ekmek yapışmış olursa ve (bunlar da beden üzerinde kurumuş bulunursa) yıkandıkları zaman altına su geçirmezlerse o kimsenin gusülü caiz olmaz. (143) Sonuç olarak; gusül'de bütün bedenin tertemiz yıkanması, bütün mezheplerde kat'i farzdır. Mazmaza ve İştinşak; Hanefi mezhebinin müctehid imamları indinde «Amel-i Farz»dır. Şafii fükahası; «On şey vardır ki, bunlar fıtrattandır» Hadis-i Şerifinde «Mazmaza ve İştinşak'ın» bunlar arasında zikredilmesini esas alarak; gusül'de sünnet olduğuna kail olmuşlardır. Dolayısıyle kaplama diş yaptıran kimselerin (ki bu bir zarurete mebni ise) Gusül abdestinde Şafii mezhebini taklid etmesi gerekir. Zira kaplama diş; altına su geçirmeyeceği için ağızın tamamen yıkanmasına mani olur. Çıkarılıp-takılabilecek şekilde olan diş ve protezlerin; gusül abdesti alırken çıkarılması ve ağzın tamamının iyice yıkanması da şarttır.

---

(137) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 38.**
(138) **Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 14. Ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 38.**
(139) **El Maide Sûresi: 6.**
(140) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 17.**
(141) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayeti'l Mübtedi - C: 1, Sh: 16.**
(142) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 220.**
(143) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 13.**

GUSÜL'ÜN SÜNNETLERİ

324

● Gusül abdesti almaya niyet etmek ve besmele çekmek sünnettir.(144) Daha sonra iki elini ve fercini (Avret mahallini) tertemiz yıkamak.(145) Eğer vücûdunda necaset varsa onu gidermek ve tıpkı namaz abdesti gibi abdest almak da sünnettir. (146) Suyu başına ve vücûdunun diğer yerlerine dökerek üç defa yıkamak gerekir. Sahih olan kavle göre, birinci yıkama farz, diğer iki yıkayış ise sünnettir. Sirâcü'l vehhac'ta da böyledir. Suyun dökülüş sırasına gelince: Gusül abdesti alırken önce üç defa sağ omuza, sonra üç defa sol omuza, sonra üç defa başa ve diğer yerlere dökülür. (147) Hz. Meymune (R.Anha) Resûl-i Ekrem (SAV)'in gusül abdestinde bunlara riayet ettiğini zikretmiştir. (148) Gusül Abdesti alan kimse, daha sonra yıkandığı mekândan ayrılır ve ayaklarını yıkar. Ayaklarını yıkamayı geriye bırakması; suyun ayak altında birikip kaldığı zaman esastır. Eğer bir tahta veya taş üzerinde gusül abdesti alıyorsa ve kullanılan (müs'tamel) su ayak altında birikmiyorsa, ayaklarını yıkamayı sonraya bırakması gerekmez.

325

● Gusül abdesti alırken konuşmamak ve kıble cihetine yönelmemek esastır. Zira bu abdesti alırken, avret mahalli ekseriya açık olur. (149) Gusül abdesti alırken, herhangi bir dua okunmaz.

326

● Gusül abdesti alırken suyu normal bir miktarda kullanmak; fazla veya noksan harcamamak da sünnettir. (150) Su saçların dibine vardığı zaman kadınların saç örgülerini çözmesi lâzım gelmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Ümmü Selen. (R.Anha)'ye hitaben: **«Su saçlarının diplerine vardığı zaman, bu sana kâfi gelir»** (151) buyurmuştur. Kadınların örgülü saçlarını çözerek su ile ıslatması şart değildir. Ancak saçlarının diplerine su-

---

(144) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gurerü'l Ahkâm - C: 1, Sh: 17 vd.
(145) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - C: 1, Sh: 14.
(146) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayeti'l Mübtedi - C: 1, Sh: 16.
(147) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - C: 1, Sh: 14.
(148) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 16.
(149) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 14.
(150) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - C: 1, Sh: 233.
(151) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 40.

yun ulaşması şarttır. Sahih olan budur. Sakal için durum farklıdır. Çünkü suyun sakalın içine vardırılmasında herhangi bir güçlük yoktur. Gusül Abdesti alırken vücûdu güzelce ovmak da, sünnettir. (152)

GUSÜL ABDESTİNİ İCAB ETTİREN HALLER

327

● Gusül abdestini icab ettiren hallerin başında cünüb'lük gelir. (153) İster uyku halinde iken olsun, ister uyanık iken; meninin şehvetle dışarı çıkması gusül abdestini farz kılar. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) **«Su, sudan lâzım gelir»** (154) buyurmuştur. Meni'nin; bakmak, dokunmak, ihtilâm veya istimna sonucu gelmiş olması mahiyeti değiştirmez. Şehvetle çıktığı sabit olduğu süre içerisinde gusül farzdır. İmam-ı Şafiî (rh.a.) «İster şehvetle, ister şehvetsiz olarak meni'nin çıkması gusül abdestini farz kılar» hükmünü beyan etmiştir.

328

● Burada üzerinde durulması gereken hususlardan birisi İstimna'dır. Halk arasında «otuzbir çekmek» diye tanımlanan bu olayın hükmü nedir? sualine cevap arıyalım. Kur'an-ı Kerim'de: **«(Öyle mü'minler) Ki onlar iffetlerini koruyanlardır. Ancak zevcelerine ve sahib oldukları cariyelerine karşı olan münasebetleri müstesnadır. Çünkü onlar (bu takdirde) kınanmış değildirler. O halde kim bunların ötesini isterse, şüphe yok ki onlar haddi aşanlardır»** (155) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir; bu ayet-i kerime'nin tefsirinde «İstimna'nın» haddi aşmak olduğuna işaret buyurduktan sonra İmam-ı Şafii (rh.a.) indinde bu fiilin haram olduğunu beyan etmektedir. (156) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Elini nikâh eden mel'ûndur»** buyurduğu da birçok muteber kaynakta zikredilmiştir. (157) Hanefi fûkahası istimna'nın tahrimen mekruh olduğu hususunda müttefiktir. İbn-i Abidin «Oruç» bahsinde istimna üzerinde durmuş ve bu konudaki bütün kavilleri zikrettikten sonra: «Zeylâî bu işin (İstimna'nın) helâl olmadığı-

---

(152) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 18.**
(153) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 14.**
(154) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 41.**
(155) **El Mü'minûn Sûresi: 5-7.**
(156) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 3, Sh: 239.**
(157) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 286, ayrıca El Aclûni - Keşfü'l Hefa - Beyrut: 1351-2, C: 2, Sh: 325.**

na «Onlar ki iffetlerini korurlar» ayet-i kerimesiyle istidlâl etmiş ve «Cim'a için ancak zevce ve cariye'den istifade mübah kılınmıştır» demiştir. Bu da, bu ikisinden başka kazay-ı şehvet için helâl birşey olmadığın gösterir. Benim anladığım budur» (158) hükmünü beyan etmiştir. Kitabu'l Fıkıh'ta «El ile istimna büyük günahlardandır» (159) denilmektedir.

328

● İki yoldan birine (Ferç veya dübür) zekerin haşefesi girdiği zaman; bu işi yapana (faile) da, yaptırana (mef'ûle) de gusül farz olur. (160) Zira Rasûl-i Ekrem (SAV): «İki hitan (sünnet yeri) birleştiği ve haşefe (zekerin başı) gizlendiği zaman meni insin veya inmesin gusül abdesti almak lâzım gelir» (161) buyurmuştur. Zira bu hal, meninin inmesinin sebebidir. Meni, bazen az olduğu için inme gizli kalır. Dolayısıyle iki sünnet yerinin birleşmesi, meninin inmesi makamına kaimdir. Yani tıpkı meni inmiş gibi amel olunur. (162)

330

● Kur'an-ı Kerim'de: «Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: «O bir ezadır (Pisliktir). Onun için hayız zamanında kadınlar(ınızla cinsi münasebet)den ayrılın. Temizlendikleri vakte kadar kendilerine yaklaşmayın» (163) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle hayız hali de, gusül abdestini gerektiren sebeblerdendir. Ayrıca nifas halinin de; gusül abdestini icab ettirdiği hususunda icma vaki olmuştur. (164)

GUSÜL ABDESTİ'NİN ÇEŞİTLERİ

331

● 1) **Farz olan gusül abdesti**: Cünüblük, hayız ve nifas hallerinden dolayı gusül abdesti almak farzdır. (165)

---

(158) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 288.
(159) El Cezirî - Kitabü'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbaa - Beyrut: 1392, C: 5, Sh: 152.
(160) Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 15.
(161) İbn-i Hümam - Fethül Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 43.
(162) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 17.
(163) El Bakara Sûresi: 222.
(164) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 17.
(165) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1980, C: 1, Sh: 16.

2) Vacib olan gusül abdesti: Ölüye gusül abdesti aldırılması (yani gasl edilmesi) vacibtir. Ayrıca cünüb olan kâfir; sonradan müslüman olmuş ise, onun da gusül abdesti alması vacibtir. (166)

3) Sünnet olan gusül abdesti: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Cum'a namazına gelen kimse gusül abdesti alsın»** (167) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle Cum'a ve bayram namazlarına, gitmeden önce gusül abdesti almanın sünnet olduğu hususunda ittifak edilmiştir. (168) Hacc için ihram'a girerken ve Arafe günü vakfe için gusül abdesti almak da sünnettir.

4) Mendub ve müstehab olan gusül abdesti: Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'ye girmek için alınan gusül abdesti mendubtur. Ayrıca cinnet geçiren bir kimsenin, bu halden kurtulduktan sonra gusül abdesti alması müstehabtır. Esasen aklı zelzeleye veren her olaydan (Bayginlık, cinnet vs.) sonra gusül abdesti almak; alimlerimiz tarafından tavsiye olunmuştur.

GUSÜL ABDESTİ İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

332

● Cünüb, hayız ve nifas halinde olan mükelleflere (bu hallerden temizlenmedikleri süre içerisinde) haram olan birtakım fiiller mevcuttur. Bunlar; A) bir ayet-i kerime miktarı dahi olsa Kur'an-ı Kerim okuyamazlar ve O'na (Kur'an'a) el süremezler. (169) Ancak dua ve zikir yapmalarında herhangi bir mahzur yoktur.

B) Hayız ve nifas halindeki kadınlar namaz kılamazlar ve oruç tutamazlar. Zira hayız hali kadından namazı iskat eder ve oruç tutmasını da haram kılar. Hayız ve nifas halinden kurtuldukları zaman geçirmiş oldukları farz oruçları kaza ederler. Ancak namazı kaza etmezler. Zira Hz. Aişe (R.Anha)'nin şu kavli vardır: Bizden birisi Resûl-i Ekrem (SAV)'in zamanında hayızdan temizlendiği zaman orucunu kaza ederdi. Namazını kaza etmezdi.» (170)

---

(166) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 16.
(167) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 17.
(168) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 250 vd., ayrıca El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 16.
(169) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 116 vd.
(170) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 31.

C) Cünüb, hayız ve nifas halinde olan mükellefler; cam'i ve mescidlere giremezler, Kâbe-i Şerif'i tavaf edemezler. (171)

D) Hayız ve nifas halindeki hanımlarla, nikâhlı eşleri (Kocaları) cim'a'da bulunamazlar. Bu halde iken cim'a yapmayı helâl gören kimselerin küfrü üzerinde durulmuştur. (172) Ancak (Helâl görmemekle beraber) nefislerine uydukları için cim'a ederlerse haram işlemiş olurlar. Ayrıca keffaret vermeleri de gerekir.

333

● Cünüb olan bir kimse; gusül abdesti almayı namaz vaktine kadar tehir etmekle günahkâr olmaz. (173) Ancak derhal yıkanması daha evlâdır.

SULAR VE HÜKÜMLERİ

334

● Bütün muteber fıkıh kitaplarında; abdest'in ve gusül'ün hükümleri izah edildikten sonra, «Sular ve Hükümleri» üzerinde durulur. Alaûddin El Haskafi: «Su latif bir cisimdir ki, her büyüyen şeyin hayatı onunla kaimdir. Hades mutlak surette «Mai mutlak» denilen su ile giderilir. Mai mutlak su denilince hatıra gelen bulut, dere, kaynak, kuyu, deniz ve erimiş de damlamış kar suyu, dolu ve buz suyu ve çiğ gibi sulardır» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Her büyüyen hayvan ve nebat gibi şeyin hayatı su ile kaimdir. Tuzlu suda hayat yoktur denilemez. Çünkü bu arizidir. Esas itibariyle onda lezzet vardır. Yani onun aslı da gökten inmedir. Hades (yani Abdestsizlik ve cünüblük) mutlak surette «Ma-I Mutlak» denilen su ile giderilir. «Ma-i Mutlak» su denilince hatıra gelen ve pis olmayan sudur. Bu kayıtla; mukayyed su, müsta'mel su ve necis su tariften hariç kalır. Zahire bakılırsa necis su, ile müsta'mel su mukayyed değildirler. Onun için ülemadan bazıları: «Suyun halini bilene nisbetle su denilince hatıra gelen sudur» demişlerdir. Malûmun olsunki mutlak su (Ma-i Mutlak) tabiri, su demekten daha husûsîdir. Çünkü «Mutlak» kelimesi bir kayıttır. Onun için bu kayıtla mukayyed su tarif-

---

(171) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 114-115.

(172) Muallimuddin Mustafa Kesteli - Şerhi Akaid - İst: 1973 S. Bilici Yay. Sh: 191.

(173) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 16.

ten çıkarılmıştır. Yalnız su dersek, manası her suya şamil olur.» (174) buyurarak konuya açıklık getirir.

335

● Kur.an-ı Kerim'de «Bedir savaşı esnasında mü'minlerin durumu izah buyurulurken» şu husus tasrih edilmektedir: **«Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytanın murdarlığını gidermek, kalblerinize rabıta vermek, ayaklarınızı pekiştirmek için de, gökten üzerinize bir su indiriyordu.»** (175) Müfessirler, bu ayet-i kerime'nin tefsirinde, mü'minleri ter-temiz kılmak için gökten su indirilmesinin bir lutf-û ilâhi olduğu hususunda ittifâk etmişlerdir. (176) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Su temizleyicidir. Onu hiç bir şey pisleyemez. Ancak suyun rengini, tadını ve kokusunu değiştiren bir şey müstesnadır»** (177) buyurduğu da bilinmektedir. Meselâ; cife veya şarap gibi necaset olan birşey suyun içine atıldığı zaman, onun rengini, tadını ve kokusunu değiştirmezse pislenmiş olmaz. (178) Aksi tahakkuk ederse yani suyun rengi, tadı ve kokusu değişirse, pislenmiş olur.

SULAR'IN TASNİFİ

336

● Esas itibariyle sular: «Kendileriyle abdest ve gusül caiz olan sular» ve «Caiz olmayan sular» olmak üzere ikiye ayrılarak tetkik edilir. (179) Kendileriyle abdest ve gusül caiz olan sulara «Ma-i Mutlak» da denilmiştir. Yağmur, dere, kaynak, kuyu, nehir, ırmak ve deniz suları ile hades'ten taharet (Abdest almak ve gusül etmek) caizdir. (180) Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Denizin suyu temizleyicidir ve ölü hayvanları da helâldır»** (181)

---

(174) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 268-269.
(175) El Enfal Sûresi: 11.
(176) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 17 vd., ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirû'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, C: 2, Sh: 291 vd.
(177) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 47.
(178) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 17.
(179) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 16-17.
(180) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fî şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 21, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetû'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 17.
(181) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 47.

buyurduğu bilinmektedir. Genel olarak kendileriyle Abdest ve gusül caiz olan sular üç'e ayrılır: a) Akar sular, b) Durgun sular, c) Kuyu suları.(182)

337

● İçerisine necaset dahi düşse; akar su ile hadesi gidermek caizdir. Alauddin El Haskafi: «Akar su örf ve adete göre akar (akıcı) sayılan sudur. Bazıları «Saman çöpünü götüren sudur» demişlerdir. Birinci kavil daha açık, ikincisi daha meşhurdur» (183) hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Tahtavi'nin beyanına göre akar suyun tarifi hakkındaki birinci kavil daha açık ve daha sahihtir. Nitekim «El Bahr» ve «En Nehir» sahipleri de aynı şeyi söylemişlerdir. Çünkü örfe dayanır. Ve İmam-ı Azam'ın «Başına gelenlere sorulur» kaidesine uygundur. Lâkin bu beyan müşkil görülmüştür. «Örf ve adete göre akar sayanların çokluğuna ve ihtilaflarına bakarak bu miktar asla tayin edilemez» denilmiştir. İkinci kavil daha meşhurdur. Çünkü birçok kitaplarda, hatta metinlerde mevcuttur. Sadru'ş Şeria ve ona tabi olarak İbn-i Kemal «Anlaşılması güç olmayan tarif budur» demişlerdir. Lâkin gördüm ki birinci kavil daha sahihtir. Bugün örf ve adet şudur: Su bir taraftan girer, diğer taraftan çıkarsa ona akar su adı verilir. Velev giren su az olsun. Bununla mescidlerdeki havuzlarla, hamam şadırvanlarının hükmü anlaşılmış olur. Halbuki bunlar saman çöpünü götürmezler» buyurmaktadır.

338

● Hanefi fükahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sizden birisi durgun olan suyun içine boşaltmasın (idrarını yapmasın). Ayrıca cünüb olan kimse de durgun sudan gusül abdestini almasın»** (184) Hadis-i şerifi ile, Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen: **«Ben bir göle vardım. Baktım ki içinde bir eşek ölmüş, bunun üzerine o gölden su almaktan vazgeçtik ve Resûlullah (SAV)'e geldik «Şüphesiz ki o suyu hiç bir şey pisletmez» buyurdular.»** Hadis-i Şeriflerini esas alarak havuz sularını «Büyük» ve «Küçük» olmak üzere ikiye ayırmıştır. Büyük havuz suları, tıpkı akar su hükmündedir ve pislik tutmazlar. (185) İmam-ı Şafii (rh.a.) ve İmam-ı Malik (rh.a.); rengi, tadı ve kokusu değişmedikçe, her türlü durgun suda abdest almanın caiz

---

(182) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 16-17.**
(183) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 260-261.**
(184) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 18, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 51.**
(185) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 18.**

olduğuna kaildirler. İmam-ı Şafii (rh.a.) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Su iki kulleye vardığı zaman pislik taşımaz»** (186) Hadis-i şerifini esas almıştır.

339

● İmam-ı Merginani «suyun sathının 10×10=100 arşın olursa büyük havuz hükmünde olacağına işaretle: «İnsanlara işin geniş ve kolay gelmesi için «aşren fi aşrin» (on çarpı on) arşın kare olmasıyla takdir edilmiştir. Fetva da bunun üzerinedir. Derinlikte muteber olan avuçlandığı zaman dibinin açılmamasıdır» hükmünü zikretmektedir. (187) Alauddin El Haskafi «Durgun suyun miktarı hususunda muteber olan cihet, hal başına gelen kimsenin galebe-i zannı (yani kalbinin yatması)dır. Necasetin suyun öbür tarafına varmadığına kalbi yatarsa caiz, yatmazsa caiz değildir. İmam-ı Azam'dan nakledilen zahir rivaye budur» (188) buyurmaktadır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Ben derim ki: Lâkin «Hidaye» ve diğer kitaplarda bildirildiğine göre büyük göl, bir tarafı çalkandığı zaman öbür tarafı hareket etmeyen sudur» hükmünü zikreder. Bahsin devamında da Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim bir kuyu kazarsa etrafı kırk arşın onundur»** hadis-i şerifini zikrederek: «Binaenaleyh kuyunun çevresi her taraftan onar arşın o kimsenin olur» buyurmaktadır. (189) Sonuç olarak; abdest ve gusül almanın caiz olduğu büyük durgun suyun ölçüleri, yukarıda zikredildiği gibidir.

340

● Günümüzde genellikle baraj suları kullanılmaktadır. Barajların büyüklüğü dikkate alınırsa, bunlara «deniz suyu» demek mümkündür. Deniz suyunun temizleyici olduğu kat'i haberlerle sabittir.

341

● Sinek, arı, akrep gibi akıcı kanı olmayan hayvanın suda ölmesi, suyu ifsad etmez. Balık, kurbağa, yengeç gibi suda yaşayan hayvanların ölmesi halinde de hüküm böyledir. (190)

---

(186) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 51.
(187) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 19.
(188) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 286.
(189) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 288.
(190) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 23.

342

● Abdest ve gusül almanın caiz olduğu sulardan birisi de «Kuyu sularıdır» (191) Eğer herhangi bir kuyuya necaset düşerse, bütün suyunun çekilip çıkarılması kuyuyu temizler. Bu hususta kat'i bir ittifak mevcuddur. Eğer suyun hepsini çekmek güç olursa, kuyuda bulunan su kadar çekilir. Bu durumda o kuyuda olan suyun çekilmesi su işinde uzman (Ehl-i Hibre) iki kişiye bırakılır. Onlar kuyuda kaç kova su vardır derlerse, o kadar su çekilir. Fıkıhta essah ve eşbah olan budur. (192) Çünkü o iki kişi gerekli olan şehadetin nisabıdır. Asıl olan bir işe mübtelâ olunduğu zaman, o konudaki ilim sahiplerine müracaattır. Allahü Teala (cc) Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer bilmiyorsanız zikir erbabına (alimlere) sorun»** (193) hükmünü beyan buyurmuştur.

KENDİLERİYLE ABDEST VE GUSÜL CAİZ OLMAYAN SULAR

343

● Müsta'mel (Kullanılmış) suyun hadesten taharet ve gusül için tekrar kullanılması caiz değildir. (194) Ulema müsta'mel suyun temiz olup-olmadığı hususunda ihtilâf etmiştir. İmam-ı Muhammed (rh.a) «o temizdir» buyurmuş ve bu kavli İmam-ı Azam'dan (rh.a.) da rivayet edilmiştir. Muhyt'te de böyledir. Kendisi ile hades giderilmiş olan Allahü Teala (cc)'ya kurbet kasdı ile kullanılmış bulunan su, sahih olan rivayete göre «Ma-i Müstamel'dir» (195) Molla Hüsrev: «Müsta'mel su temizdir, fakat temizleyici değildir. Fetva da bunun üzerinedir» (196) hükmünü zikretmektedir.

344

● Her ne kadar toprak karışmış olsa da, suyu galib durumda olan sel suyu ile abdest almak caizdir. Fakat eğer çamur gibi katı kıvama ulaşmışsa sel suyu ile abdest almak caiz olmaz. (197) Suyun içerisine boya

---

(191) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 16-17.
(192) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gurerü'l Ahkâm - C: 1, Sh: 25 vd.
(193) En Nahl Sûresi: 43.
(194) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 19.
(195) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - C: 1, Sh: 22.
(196) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gurerü'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 24.
(197) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 22.

veya mazı atıldığı zaman, eğer onunla yazı yazıldığı vakit, kâğıt üzerinde iz bırakırsa abdest almak caiz olmaz. Zira özelliğini yitirmiştir.

345

● Hadesten taharet (Abdest almak ve gusül etmek) meyveden sıkılan su ile caiz olmaz. (198) Zira gerek ağaçtan, gerekse meyveden sıkılarak elde edilen su «Ma-i Mutlak» değildir. Karpuz suyu, hıyar suyu, gül suyu, sirke, süt ve üzüm suyu gibi (ister içilsin, ister içilmesin) akıcı olan şeylerle abdest alınmaz. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Kaynatmakla özelliklerini kaybeden ve tabiatı değişen su ile de abdest alınmaz.

ARTIK SULARLA İLGİLİ MESELELER

346

● Önce «Artık» kelimesi üzerinde duralım. Artığın arapçası «Sü'r»dür. Sü'r; su içenin kapta veya havuzda bıraktığı kısımdır. Sonra bu kelime yiyecek vesaire artıklarına da istiare edilmiştir. Sü'rün cemi «es'ar» gelir. Kamusun ifadesine göre sü'r; mutlak bakiye, kalıntı manasında hakikattir. (199) İnsanın ve eti yenen hayvanın artığı (ağızları temiz olmak şartıyla) temizdir. (200) Esah olan kavle göre at'ın da artığı temizdir.

347

● Kedinin, pislik karıştıran tavuğun, devenin ve sığır'ın artıkları, yılan ve fare gibi evde yaşayan canlıların artıkları mekruhtur. (201) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kedi yabani hayvandır» (202) hadis-i şerifinden murad, hükmü beyandır. Yoksa hilkatini veya suretini beyan değildir. Nitekim bir başka Hadis-i Şerif'te: «Kedi pis değildir. O sizin etrafınızda çok dönüp dolaşandır» (203) buyurulmuştur. İmam-ı Merginani: «Kedinin necis olma

---

(198) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 23.
(199) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 339.
(200) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 28.
(201) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 341, ayrıca Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 29.
(202) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 77.
(203) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 342.

hali, aramızda dönüp-dolaşan bir hayvan olması sebebiyle düşmüş, mekruh olma hali ise baki kalmıştır» (204) hükmünü zikretmektedir. Evlerde yaşayan kanlı hayvanların tamamı (fare, yılan, yırtıcı kuş, tavuk vs..) aynı hükme tabidir. Yani bunların artıkları mekruhtur.

348

● Katır ve merkep gibi hayvanların artıklarının pis veya temiz olduğu hususunda şüphe edilmiştir. (205) Bu sebeble bunların artıklarına «Meş kuk» denir. İbn-i Abidin: «Ehl-i eşeğin artığı şüphelidir. Fakat yaban eşeğinin (Vahşi eşek) eti yenir; artığında şüphe ve kerahat yoktur.» (206) hükmünü zikretmektedir.

349

● Köpeğin, domuzun ve diğer yırtıcı hayvanların artıkları necistir. (207) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Su kabı, köpeğin yalamasından dolayı üç defa yıkanır»** (208) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası: «Köpek su içerken onun dili suya temas eder, fakat çoğu zaman kaba temas etmez. Durum böyle olunca, madem ki su kabı necis hale geliyor, o halde suyun (arta kalan) necis olması daha evlâdır» (209) hükmünde ittifak etmiştir. Domuz'un necis olduğu da kat'i haberlerle sabittir. Dolayısıyle onun artığı da necistir.

TEYEMMÜM NEDİR?

350

● Teyemmüm'ün lûgat manası mutlak manada «Kasd»dır. (210) İslâmi ıstılâhta ise; temizlenmek niyetiyle temiz yeri (toprak vs.) kasdetmektir. Bedayi ve diğer kitaplarda: «Hususi şartlar altında temizlenmek kasdı ile

---

(204) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 23.
(205) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 29.
(206) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 345.
(207) Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 29.
(208) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 75.
(209) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 23.
(210) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 28.

yeri iki hususi uzuvda kullanmaktır» diye tarif edilmiştir. (211) Esasen teyemmüm temiz yerden yüz ve ellere yapılan meshin ismidir. Kasd şarttır, çünkü kasıd niyettir.

351

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Eğer su bulamazsanız said-i tayyib (toprak cinsinden temiz bir şey) ile teyemmüm ediniz**» (212) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Suyu bulamadığı müddetçe, on yıla kadar bile varsa, yer (Said-i Tayyib) mü'minin temizleyicisidir**» (213) buyurduğu bilinmektedir. Yine bir başka hadis-i şerif'te: «**Bana beş haslet verildi ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir. Bunlar a) Ben bir aylık mesafeden düşmana korku verilmek suretiyle mansur oldum. b) Yer bana (bir rivayette) ve ümmetime mescid ve temizleyici kılındı. Ümmetimden her kim namaz vakti gelirse namazını kılsın. c) Bana ganimetler helal kılındı. Benden önce kimseye helâl kılınmamıştı. d) Bana şefaat verildi. Eskiden bir peygamber hasseten kendi kavmine gönderiliyordu. e) Ben bütün insanlara umumi olarak gönderildim**» buyurulmuştur. (214) Bu hadisi Buhari ve Müslim ve diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir. Hatta Suyuti onun mütevatir olduğunu söylemiştir. Sonuç olarak; teyemmüm kitap, sünnet ve icma ile sabittir.

TEYEMMÜM'ÜN SIHHAT ŞARTLARI

352

● Teyemmüm'ün sahih olabilmesi için; birtakım şartların bulunması gerekir. Bunlar: 1) Suyun bulunmaması veya kendisi ile suyun bulunduğu yer arasında bir mil (dört bin adım) veya daha fazla mesafe bulunmasıdır. (215) Su bulunduğu halde, onu kullanmaya güç yetirememek (Hastalık, soğuktan helâk olma veya düşman korkusu gibi sebeblerle) teyemmümü meşru kılar. Hapsedilmiş olmak ve hapsedenlerce suyu kullanmasına müsaade edilmemek de, suyun hükmen yokluğu demektir. 2) Niyet

---

(211) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 352.
(212) El Maide Sûresi: 6.
(213) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 84.
(214) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 351-352.
(215) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 30.

etmek!.. Abdestsizlikten veya cünüblükten temizlenmeye niyet edilmeden yapılacak teyemmüm sahih değildir. (216) 3) Teyemmüme mani olabilecek maddelerin yüz ve ellerde bulunmaması şarttır. Mum, yağlı boya gibi kalın maddelerin, teyemmümden önce temizlenmesi gerekir. 4) Meshin üç parmak veya daha fazlası ile yapılması şarttır. 5) Teyemmüm alırken, abdeste mani olan engellerin bulunmaması esastır. Hayız, nifas ve Abdest'e mani olan diğer engeller. 6) Su bulunmadığı halde, çevrede «Suyun bulunabileceği zannının» galip olması durumunda, onu aramak.(217) Esah olan kavle göre; 400 arşın kadar suyu sorup-araması vacib olur. 7) Teyemmüm edilecek azaların tamamının meshedilmesi de şarttır.

TEYEMMÜM'ÜN RÜKÜNLERİ

353

● Ayet-i kerime'de geçen «Said-i Tayyib» ibaresini esas alan Hanefi fûkahası «Teyemmüm toprak cinsinden olan temiz şeylerle yapılır» (218) hükmünde ittifak etmiştir. Dolayısıyle teyemmüm'ün birinci rüknü : Temiz topraktır!.. Toprak cinsinden olan kum, çakıl, kireç, tozlu taş, tuğla ve kiremit gibi maddelerle de teyemmüm caizdir. Yumuşatılıp eritilebilen demir, bakır, tunç, cam, altın, gümüş ve benzeri maddeler toprak cinsinden değildir. Bedai'de de böyledir. Bunlarla teyemmüm caiz olmaz. (219) Ayrıca yanınca kül olan odun, ot ve benzeri şeylerle de teyemmüm yapılamaz.

354

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : «Teyemmüm iki darb'tır (Vuruştur). Bir vuruş yüz içindir. Bir vuruş da elleredir» (220) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası : «Teyemmüm iki vuruştur. Bunlardan birisiyle yüzünü mesheder. Diğer vuruşta ise, ellerini dirseklerine kadar mesheder. Hilkatinde bir değişiklik olmasın diye, toprağın dökülecegi kadar ellerini silkeler. Zahir rivayeye göre; meshin uzuvların her tarafını kaplaması esastır. Çün-

---

(216) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 26.
(217) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 29.
(218) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 25.
(219) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 26, vd.
(220) İbn-i Hümam - Fethül Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 86.

kü teyemmüm, abdestin makamına kaim olur. Bu sebeble parmaklarının arasını hilâllemek ve parmaklardan yüzüğü çıkarmak gerekir ki, mesh tamam olabilsin» (221) hükmünü beyan etmiştir. Sonuç olarak; teyemmüm'ün iki rüknü'nü: «Yüzün tamamını meshetmek» ve «dirseklerle beraber kolları meshetmek» şeklinde özetlemek mümkündür.

TEYEMMÜM NASIL YAPILIR?

355

● Teyemmüm etmek zorunda kalan mükellef; önce pak ve temiz bir toprak bulmak zorundadır. Bu toprak cinsi bir madde de olabilir. Kollarını dirseklerinden yukarıya kadar sıvar. Elinde yüzük veya bilezik gibi birşey varsa bunları çıkarır. Elinde veya yüzünde teyemmüm'e mani olacak, herhangi bir pislik (mum, yağlı boya vs.) varsa onları temizler. Alauddin El Haskafi: «Teyemmüm, yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını kaplamak suretiyle yapılır. Hatta bir kıl veya burnunun kenarını bıraksa caiz olmaz. Elindeki yüzüğü veya bileziği ya çıkarır, yahut oynatır. Bununla fetva verilir. Kollar dirseklerle beraber mülahaza edildiği için kolu kesik olan kimse dirseğine mesh eder.» (222) hükmünü zikrediyor. Dolayısıyle ön hazırlık buna göre yapılır. Daha sonra; kat'i bir niyet şarttır. «Tahârete niyyet ettim veya Namaz kılmak için niyet ettim veya cünüblükten temizlenmeye niyet ettim» gibi sözler kâfidir. Hatta Teyemmüm'de; abdest için veya gusül için, tasrih etmek şart değildir. Cünüb bir kimse, abdesti irade ederek teyemmüm etmiş olsa caizdir ve cünüblükten teyemmüm etmiş sayılır. Fetva bunun üzerinedir. (223) Niyet'ten sonra besmele çekerek; iki el teyemmüm edilecek olan yer üzerine konur. Eller önce öne doğru sürülür, daha sonra geriye doğru çekilir. Daha sonra iki el kaldırılıp, birbirine değdirilerek silkelenir. Her iki el yüzün üzerine konularak; her tarafı kaplama suretiyle meshedilir. Hatta bir kimse kaşlarının altı ile gözlerinin üstünde kalan yerleri mesh etmemiş olsa, teyemmüm caiz olmaz. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir. (224) İbn-i Abidin: «Şakaklarla

---

(221) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 86, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 25.

(222) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 365.

(223) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 26.

(224) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 26.

kulaklar arasındaki beyaz yerleri de meshetmek lâzımdır. Mücteba'da «İnsanlar bundan gafildirler» denilmiştir» (225) hükmünü zikrediyor.

356

● *Yüz tamamen meshedildikten sonra, ilk vuruşta olduğu gibi, yine her iki el yere konur. Önce öne doğru sürülür, sonra geriye doğru çekilir ve kaldırılarak silkelenir. Sonra sol elin avuç ve parmaklarıyla; sağ elin parmak uçlarından itibaren dirsekle beraber dış kısmı ve iç kısmı tamamen sıvazlanarak meshedilir. Sonra sağ elle; aynı şekilde sol kol meshedilir. Böylece teyemmüm tamamlanmış olur.*

TEYEMMÜMÜ BOZAN ŞEYLER

357

● İmam-ı Merginani: «Abdesti bozan her şey teyemmümü de bozar. Zira teyemmüm abdestin halefidir. Bu durumda teyemmüm'de onun (Abdest'in) hükmünü alır» (226) hükmünü beyan ediyor. Abdesti bozan şeyleri 310'dan, 318.nci maddeye kadar olan kısımda izah etmiştik..

358

● Müteyemmim (Teyemmüm etmiş olan) kimse; suyu bulduğu veya suyu kullanmaya muktedir olduğu zaman, teyemmüm bozulur. (227) Bu hususta da hiçbir ihtilâf yoktur. Eğer namaza başlamadan önce veya namaz içerisinde iken suyu bulursa veya suyu kullanmaya muktedir olursa; abdest almak durumundadır.. Namazın içerisinde iken suyun bulunması veya kullanmaya muktedir olma hem teyemmümü, hem de namazı bozar. Tekrar abdest alarak kılması icabeder.

TEYEMMÜM'LE İLGİLİ ÇEŞİTLİ MESELELER

359

● Alauddin El Haskafi: «Hapsedilen bir kimse teyemmümle namaz kılarsa şehirde olduğu takdirde, bilâhere o namazı tekrarlar. Şehirde de-

---

(225) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 366.

(226) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 26.

(227) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 30.

ğilse tekrarlamaz» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Şehirde hapsedilen kimsenin namazını kaza etmesi, mani kuldan geldiği içindir. Şehirde olmayanın kaza etmemesini ûlema yolculukta ekseriyetle su bulamamakla ta'lil etmişlerdir. (Yani mani Allahü Teala (cc)'dan gelmiştir.) Hilye sahibi diyor ki: «Bu yanında veya yakınında su bulunursa kaza lazım geldiğine işarettir. Çünkü bu takdirde mani tamamen kuldan gelmiştir» (228) buyurmaktadır. Malûm olduğu üzere şehir; hududların tatbik ve hükümlerin infaz edildiği, kadısı ve valisi bulunan beldedir.

360

● Teyemmüm'ün yedi sünneti vardır. Bunlar: a) İki elini toprak üstüne koymak, b) Elleri toprağın üzerinde ileri-geri sürtmek, c) Elleri silkelemek, d) Parmakların arasını hilallemek, e) Teyemmüme başlarken besmele çekmek, f) Tertibe riayet etmek, g) Bütün bunları arka-arkaya yapmak, yani araya herhangi bir fasıla vermemek. (229)

361

● Şehir içinde cenaze hazır olunca, sıhhatli bile olsa (cenazenin velisi durumunda olmayan kimse) abdestle meşgul olması halinde namaza yetişememek korkusu olursa, teyemmüm edib namazı kılabilir. Bunun gibi bayram namazının geçmesinden korkan kimse de, teyemmüm edib namazını eda eder. Ancak abdestle meşgul olduğu takdirde Cum'a namazının geçmesinden korkan kimse, kat'iyyen teyemmüm edemez. Abdest alır. Cum'a'ya yetişebilirse kılar, yetişemezse dört rek'at öğle namazını eda eder. (230)

362

● Teyemmümle yıkamanın ikisi bir arada bulunamaz. Çünkü bunda bedel ile mübdeli biraraya getirmek vardır. (231)

---

(228) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 395.
(229) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 30.
(230) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut 1400, C: 1, Sh: 34.
(231) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 407.

363

● *Abdesti bozulan* bir yolcunun elbisesinde necaset bulunsa ve beraberindeki su, necaseti gidermekle, abdest alma işinin her ikisine yetmiyecek miktarda olursa, bu su ile elbisesindeki necaseti giderir. Artık kullanacağı su kalmadığı için teyemmüm eder. (232) Eğer önce teyemmüm edib de, *sonra elbisesindeki necaseti* yıkamış olsaydı, teyemmümü iade etmesi gerekirdi. Çünkü teyemmümü aldığı esnada, elinde su mevcuttu.

364

● Vücûdunun yarısı veya yarısından çoğu yaralı olan kimse, su yaraya zarar verecekse gusül için teyemmüm eder. Eğer vücûdunun yarısından azı yaralı ise, *sağlam olan kısımları yıkar ve yaralı olan kısımları mesh* eder. (233)

MESTLER ÜZERİNE MESH YAPMAK

365

● Mesh'in lûgat manası: «Eli bir şeyin üzerinden geçirmektir. Şeriat'ta ise; ıslaklığın hususi bir zamanda hususi meste isabet etmesidir.» (234) Şer'an mest: Deri ve benzerinden yapılıp topukları ve fazlasını örten ayakkabıdır. Molla Hüsrev: «Mest üzerine mesh etmek sünnet-i meşhure ile sabittir. Mest üzerine meshi caiz görmeyen kimse mübtedi (Bid'atçı) olur. Fakat onu caiz görmekle birlikte, azimet yolunu tutarak (ayaklarını yıkayıp) mesh etmese sevab kazanır» (235) hükmünü beyan etmektedir.

366

● *Mestler üzerine* mesh'in caiz olduğu, tevatür derecesine yakın sahih haberlerle sabittir. Ancak buna rağmen; heva ve heveslerine kapılan birçok fırka; mestler üzerine mesh etmenin caiz olmadığını iddia edebilmiş-

(232) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 30.
(233) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 33.
(234) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 112.
(235) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 33.

tir. Bu sebeble Ehl-i sünnet'in akaid kitaplarında: «Seferde olsun, hazerde olsun mestler üzerine mesh etmenin caiz olduğuna inanırız» (236) hükmüne yer verilmiştir. Hasan-ı Basrî (Rh.a.): «Resûlullah (SAV)'in ashabından yetmiş kişiye ulaştım. Bunların hepsi de mest üzerine meshin caiz olduğu görüşünde idi. Bundan dolayı Ebû Hanife (rh.a.): «Gün gibi açık deliller elde etmedikçe, meshin caiz olduğuna kanaat getirmedim» demiştir. Kerhî (Rh.a.): «Mest üzerine mesh yapmanın caiz olmadığına kani olanların kâfir olmalarından korkarım. Çünkü bu konuda nakledilen eserler ve haberler tevatür hükmündedir» demiştir. (237) Alâuddin El Haskafi: «Mest üzerine mesh caizdir. Ama ayakları yıkamak daha faziletlidir. Meğer ki töhmetten dolayı yapıla. Bu takdirde mesh efdaldir» buyurmaktadır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Töhmetten murad; başkalarının «Bu adam mest üzerine meshi caiz görmüyor» demelerinden korkmaktır. Böyle bir ithamı kendisinden defetmek için mesh etmek efdaldir. Çünkü Rafizilerle, hariciler mest üzerine meshi meşru saymazlar. Onlar çıplak ayak üzerine meshi meşru görürler. Binaenaleyh bir kimse mestleri üzerine mesh ederse töhmet kalkar» (238) hükmünü zikretmektedir.

MEST,LER ÜZERİNE MESH'İN CAİZ OLMASININ ŞARTLARI

367

● *Mest'lerin topuk kemiklerini* örtmesi zaruridir. Topukların üst tarafını örtmesi şart değildir. (239) Yani ayakların «yıkanması farz olan kısmını» kat'i olarak örtmesi gerekir. Birinci şart budur. İkinci olarak; hades'in sirayetine *mani olmak için ayakla doldurulmuş* olmasıdır. Mestler geniş olursa, bir kısmına mesh edemiyeceği için caiz olmaz. Mestlerin yukarılarından ayakların görülmesi zarar vermez. (240) Üçüncü olarak; mestlerin mutad yürüyüşle üç fersah veya daha fazla yol yürüyecek şeylerden yapılmış olmasıdır. Demir'den, Cam'dan veya Odun'dan

---

(236) **Muslihûddin Mustafa Kesteli - Şerhi Akaidi'l Kesteli - İst: 1973, S. Bilici Yay. Sh 188, ayrıca Metn-i Akaidi'l Ömer Nesefi - Sh: 14 (Kesteli'nin sonunda).**

(237) **Sadrüddin Taftazani - Şerhü'l Akaid - İst: 1980, Dergâh Yay. Sh: 344.**

(238) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 418-419.**

(239) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 32.**

(240) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 413.**

yapılmış mestler *üzerine* mesh etmek caiz değildir. (241) Ayrıca mestler bırakıldıkları zaman, kendi başlarına kıvrılmadan durabilmeli ve kat'iyyen su geçirmemelidir. Yol yürümeye müsait olmayan naylondan yapılmış mestler üzerine de mesh caiz değildir. Dikkat edilirse, burada zikrettiğimiz bütün şartlar, mestlerin yapısı ile ilgilidir.

368

● Mestler üzerine meshin caiz *olabilmesi için; bunları* giymeden önce abdest alınmış olması veya abdestli iken giyilmesi şarttır. (242) Yani abdestsiz iken giyilen mestler üzerine mesh yapılamaz. Mestlerin tam bir taharet'ten sonra giyilmesi esastır.

369

● Resûl-i Ekrem (SAV): «**Mukim olan kimse bir gün, bir gece mesheder. Misafir (Seferde olan) kimse ise üç gün, üç gece mesh eder**» (243) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle bu müddetler dolduğu andan itibaren; mestler üzerine mesh caiz olmaz. Mestlerini çıkararak, yeniden abdest alması gerekir.

MESTLER ÜZERİNE MESH NASIL YAPILIR?

370

● İmam-ı Merginani: «Mestlerin dışına (üst yüzüne) parmaklarla hatlar halinde mesh yapılır. Ayak parmaklarından başlanılmak suretiyle yukarıya doğru çekilir. Zira Hz. Mugire (RA)'den şu haber rivayet edilmiştir: **Peygamber (SAV) ellerini mestlerinin üzerine koydu ve onları parmakları tarafından mestlerin üst tarafına doğru çekerek bir kere meshetti. Sanki ben Resûl-i Ekrem (SAV)'in mestleri üzerinde parmaklarının hat teşkil etmiş olduğu halde, mesh'in eserini gördüm.**» Sonra mesh'in mestlerin dışına (görünen üst yüzüne) yapılması kat'iyyetle lâzımdır. Hatta mestin içine, topuğuna ve baldırına meshetmek caiz olmaz» (244) hükmünü zikretmektedir. Genel olarak sağ el, sağ ayaktaki mest üzerine, sol el de,

---

(241) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 32.
(242) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 37.
(243) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 102.
(244) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 28.

sol ayak üzerindeki meste konarak ve parmakların arası açık bir şekilde bulundurularak mesh yapılır. Bu meshin sünnet olan şeklidir. (245)

MESH'İ BOZAN ŞEYLER

371

● Gusül abdestini gerektiren cünüblük, hayız ve nifas halleri; mestler üzerine meshi bozar. (246) Zira Hz. Saffan b. Assal (RA)'dan rivayet edilen şu hadis-i şerif vardır: **«Bizler seferi halde iken Resûl-i Ekrem (SAV) mestlerimizin üzerine üç gün, üç gece mesh etmemizi, ve mestlerimizi çıkarmamamızı emrederdi. Fakat cünüb olma hali müstesna idi.» (247)**

372

● Mestlerin ikisinin veya birinin ayaktan çıkmış olması meshi bozar.(248)

373

● Sünnetle sabit olan; mestler üzerine mesh etme müddetinin dolması da, meshi bozar. (249) Bu müddet; mukim olan mükellef için bir gün (yani 24 saat), seferi olan mükellef için üç gündür (yani 72 saat).

374

● Mestlerin; gerek yırtılmak, gerekse eskimek suretiyle özelliklerini yitirmesi de meshi bozar. Alauddin El Haskafi: «Büyük yahut çok yırtık —ki ayak parmaklarının küçüklerinden tam olanların üç tanesidir— meshe manidir» buyurmaktadır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Mestteki yırtıktan murad, topuktan aşağısında bulunandır. Topuktan yukarıdakine bakılmaz. O meshe mani değildir. Bunu zeylâi söylemiştir. Büyük yırtık; uzunluğuna ve genişliğine üç parmak miktarı olandır» (250) hükmünü zik-

---

(245) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 33.**
(246) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 29.**
(247) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 105.**
(248) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 38.**
(249) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 34.**
(250) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, Şamil Yay. C: 1, Sh: 436.**

rediyor. Feteva-ı Hindiyye'de: «Esah olan kavle göre, üç parmak miktarı yırtığın tamamen görünmesi şarttır. Yırtığın meshin iç yüzünde, dış yüzünde veya ökçe tarafında olması müsavidir» (251) denilmektedir. Ayak baş parmağı ile yanındaki parmak yırtıktan dışarı çıkarsa; bu iki parmak, küçük parmaklardan üçüne eşittir. Bu durumdaki mestler üzerine mesh caiz olmaz.

SARGILAR ÜZERİNE MESH

375

● İmam-ı Merginani: «Cebireler (Kırılmış veya burkulmuş kemikler üzerine sarılan tahtalar) üzerine mesh etmek caizdir. Velev ki bunlar, abdestsiz iken o uzva bağlanmış olsun. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) bununla amel etti ve Hz. Ali (RA)'ye emretti» (252) hükmünü zikretmektedir. Molla Hüsrev: «Cebire üzerine mesh etmek ancak, cebire konan yere suyun ulaşması zarar vermesi veya bağlı olan cebirenin çözülmesinin zarar vermesiyle caiz olur. Muhiyt'e «Bu bellenmelidir. Çünkü insanlar bundan gafildirler» denilmiştir» (253) buyurmaktadır. Dolayısıyle mü'min ve müteahassıs bir doktor; herhangi bir yaraya soğuk suyun ulaşmasının zararlı olduğunu kat'i olarak bildirirse, o yara üzerindeki sargıya mesh caiz olur. Feteva-ı Hindiyye'de: «Eğer yarayı soğuk su ile yıkamak zarar verir, sıcak su ile yıkamak zarar vermez ise, onu sıcak su ile yıkamak lâzımdır. Zahir olan budur» (254) denilmektedir.

376

● İbn-i Abidin bu konuyu izah ederken: «Bundan maksad, İbn-i Mace'nin rivayet ettiği Hz. Ali hadisidir. Hz. Ali (RA): «İki bileğimden biri kırıldı da Resûlullah (SAV)'e sordum. Bana sargılar üzerine mesh etmemi emir buyurdular» demiştir. Bu hadis zaiftir, fakat rivayet yollarının çokluğu ile kuvvet bulmuştur. İbn-i Ömer (RA)'in, sargı üzerine mesh ettiği sahih rivayetle sabit olmuştur ki, bu kâfidir. Çünkü merfû hadis gibidir. Zira bedel olan şeyleri kendi görüşüyle tayin etmek mümkün değildir. Bunu bahır sahibi söylemiştir. Sargı üzerine meshin amelen farz olması İmameyn'in

(251) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 34.
(252) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 30.
(253) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhû Gurerû'l Ahkâm - C: 1, Sh: 38.
(254) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 35.

kavli ise de, İmam-ı Azam dahi bu kavle dönmüştür. Bilmiş ol ki, Mecma' sahibi şerhinde şunları söylemiştir: «Sargı üzerine mesh İmam-ı Azam'a göre müstehab, İmameyn'e göre vacibtir. Bazıları İmam-ı Azam'a göre vacib, İmameyn'e göre farz olduğunu söylemişlerdir. Vacib olması müttefekûn aleyhtir diyenler de vardır ki, essah olan budur. Fetva da buna göredir» (255) hükmünü zikretmektedir.

377

● Yaraya bağlanan sargılar üzerine; velev ki bunlar abdestsiz iken bağlanmış bile olsa, mesh etmek caizdir. Yara iyi olmadan, üzerindeki sargı düşse de mesh bozulmaz. Fakat yara iyi olduktan sonra sargının düşmesi halinde mesh bozulur. (256) Sargı ve emsali üzerine mesh hususunda erkek-kadın, abdestsiz ve cünüb müsavidir. Bu mesele ittifakidir. Sargı üzerine mesh için essah kavle göre kaplama ve tekrar şart değildir. Yeniden fazlasına bir defa mesh etmek kâfidir. Bununla fetva verilir. (257) Kan veya cerahat sargının üzerine çıkarsa, abdest bozulur. (258) Böyle durumlarda sargının çıkarılıp, yeniden sarılması esastır.

KADINLARA MAHSUS BAZI HALLER

378

● İmam Burhanüddin Ez Zernuci: «Hangi durumda olursa olsun, bulunduğu halde meydana gelen işlerle ilgili bilgileri edinmek her müslümana farzdır» (259) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin: «Bilmelisin ki hayız babı en çetin ve kapalı bablardandır. Bahusus adet zamanını unutan kadınla ona teferrû eden meseleler pek müşkildir. Onun için muhakkik denilen ûlema buna çok dikkat etmiştir. İmam-ı Muhammed hayız hakkında müstakil bir kitap yazmıştır. Hayız meselelerini öğrenmek en mühim vazifelerden birisidir. Çünkü temizlik; namaz, Kur'an okumak, oruç tutmak, itikaf, hacc, bülûğ, cima, boşama, iddet, istibra ve saire gibi birçok hükümler bu meseleler üzerine terettüb eder. Bu sebeble hayız meselelerini

(255) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 448-449.
(256) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 41.
(257) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 453.
(258) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 36.
(259) Ez Zernuci - Ta'limü'l Müteallim - İst: 1960, Çağrı Yay. Sh: 9.

öğrenmek en büyük vazife ve farzlardan biri olmuştur.» (260) buyurmaktadır. Kadınlara mahsus kan halleri, sadece kadınları değil, aynı zamanda erkekleri de yakından ilgilendirir. Çünkü nikâhlı olan erkek ve kadın arasındaki ilişkilerin; şer'î hududlar dairesinde sürdürülebilmesi, bu hususlarla ilgili ilimleri tahsil etmekle mümkündür. Aksi takdirde; sürekli haram işleme tehlikesi söz konusu olur. Molla Hüsrev: «Kadınlara mahsus kanlar üç nevidir. Bunlar hayız, nifas ve istihaza'dır» (261) buyurmaktadır. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

HAYIZ'IN TARİFİ VE MÜDDETİ

379

● Alauddin El Haskafi: «Hayız lûgatta «Akıntı» manasına gelir. Şeriatta ise «hayız hadeslerdendir» diyen kavle göre, mezkûr kan sebebiyle meydana gelen şer'î bir mani olma sıfatıdır. «Pisliklerdendir» diyen kavle göre de: «Doğum sebebiyle olmayarak rahimden çıkan kandır. Rahimden çıkan kaydı ile istihaza (Hastalık) kanı hariç kalır» (262) hükmünü zikretmektedir. Hayız kanı; rahim'den gelir. Kız çocuklarında dokuz yaşında başlar ve kan kesilme zamanına kadar devam eder. Hayız kanının kesilme zamanı, elli beş yaş olarak takdir edilmiştir. Fetva da bunun üzerinedir. (263) Resûl-i Ekrem (SAV) «Hayız'ın; bâkire ve bâkire olmayan kadın için, en az müddeti üç gün, üç gecedir. Hayız'ın azami müddeti ise on gündür» (264) buyurmuştur. Dolayısıyle hayız kanının süresi; en az üç gün, azami on gündür.

380

● Hz. Havva (R.Anha)'yı Allahü Teala (cc) hayızla mübtelâ kılmış ve kızlarında bu hal kıyamet gününe kadar devam etmek üzere kalmıştır: Bazıları «Hayız, ilk defa İsrail Oğullarına gönderilmiştir» demişlerse de

---

(260) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 459.
(261) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhû Gurerû'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 39.
(262) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 458.
(263) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 36.
(264) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 112, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhû Gurerû'l Ahkâm - C: 1, Sh: 39, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 30, Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - C: 1, Sh: 42.

bu sözü Buhari: «Peygamber (SAV)'in hadisi daha büyüktür» diyerek reddetmiştir. Hadisi Buhari, Hz. Aişe (R.Anha)'den şu lafızla rivayet etmiştir: **«Resûlullah (SAV) hayız hakkında: Bu, Allah (cc)'ın Adem kızlarına takdir buyurduğu bir şeydir»** buyurdular. Nevevi: «Yani hayız bütün benat-ı Adem'e (Adem'in kızlarına) amm ve şamildir» demiştir. (265)

HAYIZLA İLGİLİ MESELELER

381

● Muayyen yaşlar arasında (doğum olayı hariç) rahimden gelen tabii kan hayız kanıdır. Gelen kanın hayız olması şu esaslara bağlıdır: **1) Muayyen zamanın olması:** Kadınlarda bu müddet bülûğ'a erme yaşı olan dokuzla başlar, elli beş yaşına kadar devam eder. İşte bu süreye muayyen zaman (İyâs hali) denir. (266) Elli beş yaşından sonra görülen kan, hayız kanı değildir. Fakat eğer kan kuvvetli ise, onun hayız kanı sayılması ihtiyar edilmiştir. Şerhû'l Mecmua'da da böyledir. (267) **2) Kanın rahimden dahili fercin dışına çıkmasıdır. Dahili fercin içinde kalırsa, zahir rivayete göre hayız değildir.** Kuhustani'nin beyanına göre, fetva bununla verilir. (268) **3) Gelen kanın; kırmızı, siyah, sarı, bulanık, yeşil ve kiremit rengi olması esastır.** (269) **4) Kanın belli bir süre içerisinde görülmesi gerekir:** Hayız müddetinin en azı üç gün, en çoğu on gündür. Bir gün yirmi dört saat olarak hesaplanır. Üç günden az veya on günden çok görülen kan, hayız kanı değildir. (275) **5) Kadının hamile olmaması esastır.** Molla Hüsrev: «Zira hamilenin gördüğü kan; rahimden çıkan kan değildir.» (271) hükmünü zikretmektedir.

382

● Hayız müddeti; kadından kadına değişir. Bazılarında üç gün üç gece,

---

(265) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar. - İst: 1982, C: 1, Sh: 460.**
(266) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 36.**
(267) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 36.**
(268) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 460.**
(269) **Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 36.**
(270) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 30, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 36.**
(271) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 39, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 36-37.**

bazılarında ise; dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz veya on gün olabilir. İki hayızın arasını ayıran en az temizlik müddeti geceleriyle birlikte on beş gündür. (272) Azamî temizlik müddeti için, belli bir sınır yoktur.

NİFAS'IN TARİFİ VE MÜDDETİ

383

● Nifas lûgatta kadının doğurması manasına gelir. Şeriatta ise; çocuk veya çocuğun ekserisi —Velev parça parça uzuvlar halinde olsun— çıktıktan sonra rahimden gelen kandır. (273) Mütûn'da : «Doğumu takip eden kandır» tarifi esas alınmıştır. (274) İmam-ı Merginanî : «Nifasın en az müddeti için belirli bir süre yoktur. Zira çocuğun gelmesi, rahimden çıkmaya bir alamettir. Öyle ise hayızda olduğu gibi, üzerine alâmet kılınan herhangi bir süreden müstağnidir.» (275) hükmünü zikretmektedir. Hanefi fûkahası; Hz. Ümmü Seleme (R.Anha)'dan rivayet edilen : «Resûl-i Ekrem (SAV) kadınlar için kırk gün (nifas müddeti) vakit tayin etti» (276) Hadis-i şerifini esas alarak, nifas müddetinin en çoğu kırk gündür» hükmünde ittifak etmiştir. (277)

384

● İkiz doğuran kadın, ilk çocuğu doğduğu andan itibaren nüfasadır Kafî'de de böyledir. İkiziliğin şartı, yüklülüğün (Hamile kalmanın) aynı olmasıdır. Tebyin'de de böyledir. (278) Eğer kadın düşük yapar; çocuğun uzuvlarından hiç birisi belli olmamış olursa, o kadın için nüfesa'lık sözkonusu olmaz. Ancak tırnak, parmak uçları ve saç gibi uzuvlarından herhangi birisi belli olursa, kadın nüfesa sayılır.

---

(272) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 463.
(273) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 494.
(274) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 37.
(275) İmam-ı Merginanî - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 34.
(276) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 131, ayrıca İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 496.
(277) İmam-ı Merginanî - A.g.e. C: 1, Sh: 34, Şeyh Abdülganî - El Lübab fî şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 48.
(278) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 37.

İSTİHAZE'NİN TARİFİ

385

● Hayız ve nifas hükümlerini taşıyan vakitlerin dışında damarlardan gelen kana «istihaze» denir. Molla Hüsrev: «İstihaze kanının, rahim'den gelen kan olmayıp, damar kanı olduğu malûmdur» (279) hükmünü zikretmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in müstehâza olan bir kadına hitaben «**Abdestini al ve kan hasırın üzerine damlasa dahi namazını kıl**» (280) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fükahası: «İstihâze: namazı, orucu ve cinsi münasebeti menetmez» hükmünde müttefiktir.(281) Hayız müddetinin en azı olan üç günden, daha az bir süre görülen kan, azami müddeti olan on günden sonra gelen kan ve nifas müddetinin azamisi olan kırk günden sonraki kan, istihaze kanıdır. Ayrıca bir kadın hamile iken veya doğum yapacağı vakit, doğumdan az önce görmüş olduğu kan istihaze kanıdır. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Müstehaze kadın, mutad olan hayızlı günlerinde namazını terkeder**» (282) buyurmuştur. Yani istihaze kanı sürekli olursa; mutad olan hayız günlerini dikkate alır. Ziyade olan kısım istihaze hükmündedir. Ayrıca baliğa olan bir kız çocuğunda; hayız hali, istihaze ile devam ederse, hayız müddeti on gün olarak kabul edilir. On günden sonraki kan; istihaze kanıdır. (283)

386

● Müstehaze kadın; her namaz vakti için abdest alır. Resûl-i Ekrem(sav) «**Müstehaze kadın; her namaz vakti için abdest alır**» (284) buyurmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a.)'ye göre; her namaz için ayrı ayrı abdest almak zorundadır. (285)

---

(279) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 43.**

(280) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 32, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 43, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 122.**

(281) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 43, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 32.**

(282) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 124.**

(283) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 32.**

(284) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 125. Ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 32.**

(285) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 44.**

HAYIZ VE NİFAS HAKKINDA MÜŞTEREK OLAN SEKİZ HÜKÜM

387

● **BİRİNCİ HÜKÜM**: Hayız ve nifas halinde, namazın edası da kazası da düşer. Hz. Aişe (R.Anha)'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV) zamanında hayız'dan temizlenen kadının, hayız süresi içerisinde geçirdiği namazı kaza etmediği, oruç'u kaza ettiği sabit olmuştur. (286) Hayızlı bir kadın; namaz vakitleri girdiği zaman, evinin bir köşesine otururak tesbih çeker. Bu müstehabtır. Bunu mümkün olduğu kadar yapmalıdır. Zira temiz olsaydı, o vakitte namazı eda edecekti. Siraciye'de de böyledir. (287)

İKİNCİ HÜKÜM: Hayız ve nifas halinde iken oruç tutması haramdır. Temizlendikten sonra, geçirmiş olduğu oruç'ları kaza eder. İbn-i Abidin: «Hayız ve nifas'ın hükümlerini» izah ederken: «Orucu haram kılar, onun sahih olmasına o hal manidir. Fakat vacip olmasına mani değildir. Onun için kadın (temizlendikten sonra) orucunu kaza eder» (288) buyurmaktadır.

ÜÇÜNCÜ HÜKÜM: Hayızlı ve nifaslı veyahut da cünüb olan kimseye; ister oturmak için olsun, isterse ibadet etmek için olsun mescid'e girmek haramdır. (289) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Şüphesiz ki ben mescidi; ne hayızlı kadın için, ne cünüb olan kimse için helâl kılmam»** (290) buyurmuşlardır.

DÖRDÜNCÜ HÜKÜM: Hayızlı ve nifaslı olana; dıştan da olsa Kâbe-i muazzamayı tavaf etmek haramdır. Cünüb olan kimse de Kâbe-i Şerif'i tavaf edemez, bu da haram'dır. Tebyin'de de böyledir. (291)

BEŞİNCİ HÜKÜM: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ne hayızlı bir kadın ve ne de cünüb olan bir kimse Kur'an-ı Kerim'den birşey okumasın»** (292) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle hayızlı ve nifaslı kadına Kur'an-ı Ke-

---

(286) İmam-ı Merginani - A.g.e. C :1, Sh: 31.
(287) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 38.
(288) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 476.
(289) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 38.
(290) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 31.
(291) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 38.
(292) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 31.

rim'i okumak da haramdır. Kunut dualarını okumak, tesbih ve zikir yapmak, ezana icabet etmek mübahtır.

ALTINCI HÜKÜM: Hayızlı, nifaslı ve cünüb olanlarla, abdestli olmayanların Kur'an-ı Kerim'e dokunmaları da haramdır. (293) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kur'an-ı Kerim'e temiz olanlardan başkası el süremez» (294) buyurduğu bilinmektedir. İbn-i Abidin: «Kur'an'a el sürmek levhada, parada veya duvarda yazılı bile olsa caiz değildir. Ancak bunların yalnız yazısına el sürülemez. Mushaf böyle değildir. Onun kabına ve beyaz yerine dokunmak da memnudur. Bazıları caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu kıyasa daha yakındır. Memnu olması ise ta'zime daha layıktır. Nitekim Bahır'da da böyle denilmiştir. Yani sahih olan memnu olmasıdır» (295) hükmünü zikretmektedir.

YEDİNCİ HÜKÜM: Hayızlı ve nifaslı kadınla cinsi münasebette bulunmak da haramdır. (296) Kur'an-ı Kerim'de: «Temizlenînceye kadar onlara yaklaşmayınız» (297) hükmü beyan buyurulmuştur. Molla Hüsrev: «Hayızlı kadınla cinsi münasebet helâl'dır diyen kâfir olur. Çünkü haram olması kesin nass ile sabittir» (298) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin: «Sonra bu fiil, yani hayızlı kadınla cinsi münasebette bulunmak bilerek kasden yapılırsa büyük günahtır. Mecbur edilerek veya unutarak yapılırsa günah değildir, tevbe lâzım gelir. Bir veya yarım altın sadaka vermesi mendûb olur. Şarih burada bilmemeyi de karıştırmıştır. Zahire göre bilmeden cinsi münasebette bulunmak yalnız büyük günah olmasını önler, asıl itibariyle haram olmasını önlemez. Çünkü İslâm memleketinde (Darü'l İslâm'da) şer'i hükümleri bilmemek özür değildir. Bunu Tahtavi beyan etmiştir. Sadaka vermenin mendûb olması İmam-ı Ahmed'le, Ebû Davud'un, Tirmizi ve Nesai'nin İbn-i Abbas'tan merfû olarak rivayet ettikleri şu hadisle sabittir: «Karısına hayızlı halinde yakınlık eden kimse hakkında bir veya yarım altın sadaka verir» dedi. Sonra: «Cim'a hayzın evvelinde olursa bir altın, sonunda olursa yarım altın verilir» denilmiştir. «Kanın rengi siyah ise bir altın, sarı ise yarım altın verilir» diyenler de olmuştur. Bahır sahibi diyor ki: Ebû Dâvûd'un ve Hâkim'in rivayet et-

---

(293) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 39.
(294) İbn-i Hümam - Fethül Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 117.
(295) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1932, C: 1, Sh: 481.
(296) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 39.
(297) El Bakara Sûresi: 222.
(298) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - C: 1, Sh: 42.

tikleri, Hâkim'in sahihdir dediği şu hadis-i şerif de buna delildir: «Erkek karısına hayızlı halinde yakınlık ederse kan kırmızı geldiği takdirde bir altın, sarı ise yarım altın sadaka versin.» Kadına yakınlık etmek hayızlı olduğunu haber vermesiyle haram olur» (299) buyurmaktadır.

SEKİZİNCİ HÜKÜM: Hayızlı ve nifaslı kadınların, kan kesilince gusül abdesti almaları vacibtir. Kifaye'de de böyledir. (300)

ÖZÜR SAHİBİ'NİN HÜKMÜ

388

● Sıdığını veya büyük abdestini tutamayan yahut yellenmesini önleyemeyen, istihaze kanı akan, gözünde ağrı, zayıflık veya daimi akıntı bulunan bir kimsenin özürü tam bir farz namaz vaktini kaplarsa, yani bütün namaz vaktinde velev hükmen olsun abdest alıp, namaz kılacak kadar hadesten hali bir vakit bulamazsa o kimse özür sahibidir. Zira özürün azıcık kesilmesi yok hükmündedir. Kezâ kulaktan, memeden veya göbekten bile olsa sızlayarak çıkan herşey özürdür. (301) Feteva-ı Hindiyye'de: «Özürün sabit olmasının şartı: bu halin tam bir namaz vaktini devamlı olarak kaplamasıdır. Zahir olan da budur» (302) denilmektedir. Özürlü kimsenin her namaz vakti için abdest alması sünnetle sabittir. (303) Zira vaktin çıkması ile birlikte abdesti bozulur. (304) İbn-i Abidin: «El İmdad'da şöyle denilmiştir: «Muhtasar Tahtavi'nin şerhinde bildirildiğine göre Ebû Hanife, Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Aişe (R.anha)'dan nakleden rivayet etmiştir ki Peygamber (SAV), Fâtıma b. Ebû Hubeys'e: «Her namaz vakti için abdest al» buyurmuşlardır. Şüphesiz ki bu hadis muhkemdir. Çünkü başka manaya ihtimali yoktur. «Her namaz için abdest al» hadisi böyle değildir. Zira namaz lafzının gerek şeriatta, gerekse örf ve adette namaz vakti manasına kullanılması şuyû bulmuştur. Binaenaleyh onu muhkem olan manaya hamletmek vacib olur. «Meselenin

---

(299) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 491.
(300) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 39.
(301) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 502.
(302) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 49.
(303) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 125.
(304) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 47.
(305) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 510-511.

tamamı El-İmdâd'dadır. Özürlü kimse vakit için aldığı abdestle, o vaktin içinde gerek vakit farzını, gerekse kazaya kalan farzları ve nafileleri kıldığı gibi, vacib namazları da evleviyetle kılar. Çünkü mes'ûl olmadığı halde nafile kılması caiz olunca mes'ûl olduğu vacibin caiz olması evleviyetle caiz olur. Vakit çıkınca abdest bozulur. Bu cümle abdestin yalnız vakit çıkmakla bozulacağını ifade eder. İmam-ı Zûfer buna muhalefet ederek, ikinci namaz vaktinin girmesiyle bozulacağını söylemiştir. İmam Ebû Yusuf ise her ikisiyle bozulacağına kaildir» (305) hükmünü zikretmektedir.

NECASETLER VE ONLARIN TEMİZLENMESİ

389

● İmam-ı Merginanî: «Namaz kılan kimsenin bedeninden, elbisesinden ve üzerinde namaz kıldığı mekândan necasetleri (pislikleri) temizlemesi vacibtir. Zira Allahû Teala (cc) Kur'an-ı Kerim'inde: **«Elbiselerini de temizle»** (El Müddesir sûresi: 4) buyurmuştur.» (306) hükmünü zikretmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in, bir hanıma hitaben: **«Onu (Necaseti) ovala, sonra parmaklarının uçlarıyla ovala, daha sonra da su ile güzelce yıkal.. Ondan (Necaset'ten) kalan eser (iz) sana zarar vermez»** (307) buyurduğu da bilinmektedir. Dikkat edilirse; kitap, sünnet ve sahabe-i kiram'ın icmaı ile sabittir ki; necasetlerin giderilmesi vacibtir. Şimdi «Necaset nedir?» sualine cevab arıyalım.

390

● İbn-i Abidin: «İnaye adlı kitabta da: «Encas, necesin cem'idir. Neces: iğrenç duyulan her şeydir. Aslında bu kelime masdardır. Sonraları isim olarak kullanılmıştır» deniliyor. Lâkin doğrusu Tâcı'ş-şeria'nın dediği gibi encâs kelimesi necis'in cem'idir. Çünkü «El-Ubab» namındaki lugatta: «Necis, temizin zıddıdır. Necaset'te taharet'in zıddıdır» denilmektedir. Hasılı encas kelimesi neces'in değil, necis'in cem'idir. Necis lûgatta: hakiki ve hükmi pisliklere şamildir. Bahr'da beyan edildiğine göre habes (pislik) hakiki necasete, hades (Abdestsizlik ve cünüblük) de hükmi ne-

---

(306) İmam-ı Merginanî - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedî - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 34.
(307) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 133.

casete mahsustur» (308) hükmünü zikretmektedir. Biz bu bölümde; «Habes'i», yani hakiki necasetleri izaha gayret edeceğiz.

HAKİKİ NECASETLERİN (Habes'in) KISIMLARI

391

● Necis olduklarına dair kat'i delil bulunan ve üzerinde ittifak olunan maddelere «Necaset-i Galiza» denir. Bunlar: 1) İnsan vücûdundan çıkması ile abdesti veya gusülü gerektiren bütün şeyler, necaset-i galizadır. İnsan tersi, idrar, meni, vezi, vedi, irin, sarı su, ağız dolusu kusuntu gibi. 2) Kan, hayız, nifas ve istihaze kanı da necaset-i galiza'dır. 3) Ekmek yiyecek yaşta olsun veya olmasın; erkek ve kız çocuklarının bevlleri (sidikleri) de necaset-i galizadır. 4) İçki, akan kan, ölmüş hayvanın eti (leş), eti yenmeyen hayvanların sidiği, at, katır ve merkep tersleri, sığır, köpek, tavuk, kaz ve ördek tersleri, yırtıcı hayvanların tersleri, kedi ve fare'nin tersleri ve sidiği, büyük gene ve keler denilen hayvanın kanları da necaset-i galizadır. (309) Bu hususlarda ittifak vardır. Şarap, rakı, bira ve kolonya gibi alkol oranı yüksek olan içkiler hususunda İbn-i Abidin şunları kaydediyor: «Ben derim ki: Lâkin kuhistani'de şu ibare vardır: Şaraptan maada haram içkilere gelince: Bunlar zahir rivayete galiz necaset, imameyn'in kavline kıyasen hafif necasettir.» Bu gösteriyor ki, hafif necaset olmaları imameyn'in kavline göredir. Yani müctehid imamların ihtilafı sabit olduğu içindir. Zira hurma şarabı ile kaynayarak yarıya inen ve münessaf adı verilen üzüm şarabı İmam-ı Evzai'ye göre helâldır. Bana bu üç rivayetin arası şöyle bulunacak gibi geliyor. Galiz necasettir diyen İmam-ı Azam'ın kavlidir. Hafif necaset kavli imameyn'indir. Temizdir rivayeti ise mübah olan içkilere mahsustur. Ama bütün içkilerin galiz necaset olmasını tercih gerekir.» (310) Malûm olduğu üzere kolonya içildiği zaman insanı sarhoş eder. İmam-ı Kasani; İmam-ı Azam'dan gelen zahir rivayetin, insanı serhoş eden müskiratın necaset-i galiza hükmünde olduğunu beyan ediyor. (311) Dolayısıyle mevlid okuttukları gerekçesiyle; camileri kolonya ile pisletenler meselenin mahiyetini iyi düşünmelidirler. Zira necaset-i galiza'nın ancak bir dirhem miktarı

---

(308) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 517.
(309) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 45-46.
(310) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 540.
(311) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974, C: 6, Sh: 115.

affolunmuştur. (312) Eğer bir kimsenin elbisesinde, bir dirhem miktarından fazla «Necaset-i Galiza» bulunursa, o elbise ile namaz caiz olmaz. İmameyn'in kavli esas alınarak kolonya'nın «Necaset-i Hafife» olduğu kabul edilse bile, hiç kimsenin camileri pisletme hakkı bulunamaz. Zira bu fiilde, Allahü Teala (cc)'nın mescidlerini tahkir vardır. Namaz kılan mü'minler kolonya'dan uzak durmak zorundadırlar.

392

● Pis veya temiz oldukları hususunda ihtilâf edilenlere de «Necaset-i Hafife» denir. Hafif necasetlerin elbisenin veya herhangi bir uzvun dört'te birinden daha az olan miktarı afvolunmuştur. (313) Ancak namaz kılan kimsenin elbisesinde, vücûdunda veya namaz kıldığı mahalde hiçbir pisliğin bulunmaması efdaldir.

393

● Necaseti temizlemek şu yollardan birisiyle mümkündür : Yıkamak, silmek, ovalamak, sürtmek, kurutmak, yakmak, bir şeyin mahiyetini değiştirerek temizlemek, tabaklamak, boğazlamak ve kuyular için suyunu çekmek ve boşaltmak. (314) Necasetin durumuna göre, bunlardan hernangi birisi ihtiyar olunur.

İSTİNCA (HACETLERDE TEMİZLENME)

394

● İstinca : pislik yolundan çıkan necaseti gidermektir. (315) İmam-ı Merginani : «İstinca sünnettir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) bunu titizlikle ve devamlı olarak yapmıştır» (316) hükmünü zikretmektedir.

395

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in : **«Kim taş ile istinca ederse bunu tek etsin. (Üç, beş, yedi vs.) Kim bunu yaparsa güzel yapmıştır. Kim yapmazsa ona**

---

(312) **Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 52.**
(313) **Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 52.**
(314) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 41-45.**
(315) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1982, C: 1. Sh: 573.**
(316) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 37.**

birşey lâzım gelmez» Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; taş ile istincanın şart olmadığını, aksine su ile istincanın daha efdal olduğunu beyan etmiştir. (317)

396

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Orada tertemiz olmak isteyen kimseler vardır. Allah da tertemiz olanları sever»** (318) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Merginani: «Bu ayet-i kerime taş ile istinca ettikten sonra, pislik mahallini su ile yıkayan kimseler hakkında nazil buyurulmuştur. Sonra bu (su ile yıkamak) edebtir. Bir kavle göre de sünnettir. Mükellef zann-ı galibini esas alarak temizlenınceye kadar su kullanır» (319) buyurmaktadır.

397

● Beş türlü istinca vardır: Hayız, nifas ve cünüblükten temizlenirken, necaset mahallini yıkamak vacibtir. Mahrecinin (çıktığı yerin) çevresine dağılan necaset, az olsun veya çok olsun yıkamak İmam-ı Muhammed (rh.a.)'e göre vacibtir. Necaset mahreçinden (çıkış yerinden) ileri geçmediği zaman su ile yıkamak sünnettir. Bevilden (Küçük abdest'ten) sonra zekerin başını veya ferci yıkamak müstehabtır. Yellendikten sonra istinca etmek ise, esah olan kavle göre bid'attır.» (320) İstinca sol el ile yapılır. Herhangi bir özür olmadığı sûre içerisinde sağ el ile istinca yapılmaz. (321)

(317) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 148-149.
(318) Et Tevbe Sûresi: 108.
(319) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 37.
(320) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 50.
(321) Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 51.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- TEVHİD MÜCADELESİNİN TEMEL DİREĞİ: NAMAZ.
- NAMAZ VAKİTLERİ
- NAMAZI VAKTİNDE EDÂ ETMENİN ÖNEMİ
- MÜSTEHAB OLAN VAKİTLER
- MEKRUH OLAN VAKİTLER
- CEM'İ TAKDİM VE CEM'İ TEHİR
- EZAN-I MUHAMMEDİ'NİN MEŞRU OLMASI.
- MÜEZZİNDE ARANAN VASIFLAR
- EZAN'IN VASIFLARI
- EZAN'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER
- MÜEZZİN'E İCABET ETMEK
- NAMAZ'IN ŞARTLARI
- NAMAZ'IN SIFATLARI
- NAMAZ'IN VACİBLERİ
- NAMAZ'IN SÜNNETLERİ
- NAMAZ'IN EDEBLERİ
- NAMAZ'IN KEYFİYETİ (NAMAZ NASIL KILINIR?)
- NAMAZLARDA KUR'AN-I KERİM OKUMAK
- KUR'AN-I KERİM OKURKEN HATA ETMEK (ZELLE-İ KARİ)
- İMAMET-İ KÜBRA VE İMAMET-İ SUĞRA NEDİR?
- CEMAAT'İN HÜKMÜ
- İMAM'DA BULUNMASI GEREKEN VASIFLAR
- İMAMET'E KİM DAHA LAYIKTIR?
- İMAMET'E GEÇİRİLMESİ MEKRUH OLAN KİMSELER
- İMAMET'LE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- NAMAZ'DA ERKEKLERLE KADINLARIN BİR HİZADA BULUNMASI
- İMAM'A UYMAYI (İKTİDA'YI) ORTADAN KALDIRAN DURUMLAR
- NAMAZ İÇERİSİNDE İMAM'A TABİ OLUNMAYAN DURUMLAR
- İKTİDA İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

- NAMAZI EDÂ EDERKEN HADES'İN VAKİ OLMASI (ABDEST'İN BOZULMASI)
- NAMAZI BOZAN HALLER
- NAMAZI BOZAN SÖZLER VE FİİLLER
- NAMAZ İÇİN «SÜTRE» DİKMEK
- NAMAZ'IN MEKRUHLARI
- NAMAZ'IN MEKRUHLARI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- MESCİD'LERLE İLGİLİ BAZI HÜKÜMLER
- VİTİR NAMAZI
- VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- NAFİLE NAMAZLAR
- TERAVİH NAMAZI
- KAZAYA KALAN NAMAZLAR
- SEHİV SECDESİ
- TİLAVET SECDESİ
- HASTA OLAN MÜKELLEF NAMAZINI NASIL EDA EDER?
- SEFER HALİNDE OLAN MÜKELLEF NAMAZINI NASIL EDA EDER?
- CUM'A NAMAZI
- CUM'A NAMAZI KİMLERE FARZDIR?
- CUM'A NAMAZI'NIN EDASININ ŞARTLARI
- HUTBE'NİN FARZLARI
- HUTBE'NİN SÜNNETLERİ
- ZUHR-İ AHİRE MESELESİ
- CUM'A NAMAZI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- BAYRAM NAMAZLARI
- TEŞRİK GÜNLERİNDE ALINAN TEKBİRLER
- GÜNEŞ TUTULDUĞU ZAMAN KILINAN NAMAZ (KÜSUF NAMAZI)
- AY TUTULDUĞU ZAMAN KILINAN NAMAZ (HÜSUF NAMAZI)
- İSTİSKA BABİ (YAĞMUR DUASI)
- DÜŞMAN KARŞISINDA KILINAN «HAVF» NAMAZI
- CENAZELER BABI.
- ÖLÜME HAZIRLANMA.
- ÖLÜ'YÜ YIKAMAK
- ÖLÜ'NÜN KEFENLENMESİ
- CENAZE NAMAZI

- KİMLERİN CENAZE NAMAZI KILINMAZ.
- CENAZE NAMAZININ KİMLER TARAFINDAN KILDIRILMASI GEREKİR.
- CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?
- CENAZE'NİN TAŞINMASI VE DEFİN ETMEK
- TA'ZİYE'DE BULUNMAK
- MEZAR ZİYARETİ.
- ŞEHİD'İN TARİFİ VE HÜKMÜ

398

● Temizlikle ilgili olarak mahiyetlerini izaha gayret ettiğimiz konular; namaz ibadetini hakkı ile edâ edebilmek için konulmuş olan şartlardır. Dolayısıyle hepsi namaz için bir vesiledir. Tevhid akîdesine ihlâsla teslim olmuş bir kalb; tertemiz bir beden, elbise ve mekân hazırlandıktan sonra, Allahü Tealâ (cc)'ya ibadet etmek esastır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Namaz hükmolunmuş kat'i bir farzdır. Terkedilmesine asla ruhsat yoktur. Namazın farziyetini inkâr eden kimse kâfir olur» (1) hükmü kayıtlıdır. Hz. Adem (as)'dan itibaren bütün peygamberler, insanlara namazı tebliğ etmişlerdir. Nitekim İbn-i Abidin: «Namazın aslı, her peygamberin şeriatında vardır» (2) hükmünü zikreder. Günde beş vakit «Sadece ve sadece Allahü Teala (cc)'ya kulluk edeceğini» kat'i olarak ilân eden her mükellefin; tağuti güçlere karşı cihad etmeyi de, taahhüd etmiş olacağı muhakkaktır. Dolayısıyle tevhid mücadelesinin temel direği: Namaz'dır.

399

● Kur'an-ı Kerim'de: «Sana vahyedilen kitabı oku!.. Namazı da doğru kıl (ve kıldır) Çünkü namaz edebsizliklerden ve fahşa'dan (Şer'i şerife uymayan her türlü kötü fiilden ve ameldan) alıkoyar. Allahü Teala (cc)'yı

(1) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1. Sh: 50.

(2) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 5.

zikretmek elbette en büyük (ibadet)dir. Ne yaparsanız Allah bilir» (3) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir, bu ayet-i kerime'nin tefsirinde İbn-i Abbas, Abdullah İbn-i Mes'ûd ve diğer sahabe-i kiram'dan Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Gerçekten namaz insanı her türlü kötülük ve fahşa'dan koruyacağını, hem namaz kılıp, hem de şer'i şerifin izin vermediği işleri yapan kimselerin hakkı ile ibadet etmediklerini»** açıkca izah ettiğini kaydediyor. (4) Gadı Beyzavi; Hz. Enes (RA)'den rivayet edilen şu olayı zikrediyor: Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde, her türlü kötülüğü irtikab eden ensar'dan bir genç, namazını da asla ihmal etmemektedir. Meselenin keyfiyeti Resûl-i Ekrem (SAV)'e bildirilince: **«— O gencin asla ihmal etmediği namaz, birgün kendisini münkerden ve fahşa'dan koruyacaktır»** buyuruyorlar. Gerçekten aradan fazla bir zaman geçmeden o genç; tevbe ediyor ve salih bir mü'min oluyor. (5) Esasen ihlâsla kılınan namaz; insanı, her türlü münkerden ve fahşa'dan muhafaza eder. Fahşa; şer'i şerife uymayan her türlü kötülüğün ortak ismidir. «Fahişelik» kavramı da buradan gelir.

400

● **İbn-i Abidin, namazın sadece bedenle yapılan bir ibadet olduğunu** kaydettikten sonra: «Çünkü bedeni ibadetten maksad; bedeni yormak, kötülüğü emreden **nefsi kahr etmektir»** (6) hükmünü zikreder. Malûm olduğu üzere Kur'an-ı Kerim'de: **«Nefis, muhakkak ki olanca şiddetiyle kötülüğü emredendir»** (7) hükmü tasrih olunmuştur. Nefsin heva ve heveslerini ortadan kaldırabilmek için; günde beş vakit Allahü Teala (cc)'nın emrine teslim olmak ve gerçekten ibadet etmek zaruridir.

401

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Yaratan (Allah), yaratmayan gibi midir? Artık iyice düşünmeyecek misiniz? Allah'ın nimetlerini birer birer saysanız (bu**

---

(3) **El Ankebût Sûresi: 45.**

(4) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'ani'l Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neşri C: 3, Sh: 414.**

(5) **Mecmuatu't - Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 5, Sh: 19 - 20 (Gadı Beyzavi Böl.)**

(6) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 14.**

(7) **Yusuf Sûresi: 53 'Tefsir-i Hazin'de: İnsana sürekli kötülüğü emreden nefsin «Nefs-i Emmare» olduğu kayıtlıdır. Nefsi emmare, hayvanlar da dahil bütün canlılarda bulunur. Dünyevi lezzet ve şehvetlere kapılmış nefis demektir.**

ne mümkin, asla) icmaî sûretiyle bile sayamazsınız» (8) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Abidin: «Namazın hakiki sebebi, kula peşi peşine verilen nimetlerdir. Çünkü nimeti verene teşekkür etmek, hem şer'an, hem aklen vacibtir» (9) buyurmaktadır. Allahü Teala (cc)'nın mülkünde, O'nun verdiği rızıklarla hayatlarını devam ettirenler, elbette namaz hususunda titiz olmak zorundadırlar!..

402

● Molla Hüsrev: «Namazın bir kimseye farz olması için; İslâm, akıl ve bülûğ şart kılınmıştır. Şayed çocuk on yaşını doldurmuş ise, namazı terkettiği için dövülmesi vacib olur. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Siz çocuklarınız yedi yaşını doldurduğu zaman onlara namazı emredin ve on yaşını doldurdukları zaman, namazı terkettikleri için dövünüz»** buyurmuştur. Namazın farz olduğunu inkâr eden kimse kafir olur. Çünkü namazın farziyeti, hiçbir ihtimale yer vermeyen kat'i delillerle sabittir. Şu halde onu inkar edenin hükmü, mürted'in hükmüdür. Nefsine uyduğu veya üşendiği için, namazı kasden terk eden kimse faasıktır. O kimse namaz kılıncaya kadar hapsedilir. Bir kavle göre; cezada mübalağa için, namazı terkeden kimse kan çıkıncaya kadar dövülür» (10) hükmünü zikretmektedir. **Beş vakit namazı terkeden kimse *İmam-ı Ahmed (Rh.a)'e göre «Küfren»*, İmam-ı Malik (rh.a) ve İmam-ı Şafii (rh.a)'ye göre «Hadden» öldürülür. (11)**

403

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc) muhakkak ki; müslüman olan her erkeğe ve kadına günde beş vakit namazı farz kılmıştır»** (12) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle beş vakit namaz; kitap, sünnet ve sahabe-i kiram'ın icmaı ile sabittir.

---

(8) **En Nahl Sûresi: 17, 18.**

(9) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 15.**

(10) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 50.**

(11) **Doç. Dr. Numan Abdürrezzak Semarrai - İslâm fıkhında Mürted'in Tabi olduğu hükümler - İst: 1970 Sönmez Yay. Sh: 145 - 149, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 9.**

(12) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad) Beyrut: D. İhya Neşri C: 1, Sh: 68.**

NAMAZ VAKİTLERİ

404

● Kur'an-ı Kerim'de **«Muhakkak surette namaz, vakitlendirilmiş olarak mü'minlere farz olmuştur»** (13) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle mü'minler namaz vakitleri hususunda titiz olmak zorundadırlar.

405

● **Sabah Namazının vakti:** İmam-ı Merginani: «Sabah namazının ilk vakti; **ikinci fecr (Fecr-i sadık, veyo subh-ü sadık) doğduğu zamandır. Bu ise ufukta kendisini gösteren beyazlıktır. Sabah namazının son vakti ise; güneş'in doğmasından azıcık bir zaman öncesidir»** (14) hükmünü zikreder. **Feteva-ı Hindiyye'de: «Ufukta beyazlık dağıldığı zaman ikinci fecir başlar. Alimlerin ekserisi bu görüştedir»** (15) denilmektedir. Bu konuda meşhur olan Cibril (as)'in imameti ile ilgili hadis-i şerif vardır. İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen bu Hadis-i Şerif şudur: **«Cebrail Aleyhisselâm, Resûlullah (SAV)'e gelerek Kabe'de birinci günü fecrin tülûu vaktinde imam oldu. İkinci günü; oldukça beyazlık görünüp, güneş doğmaya yakın olduğu vakitte imam oldu. Sonra Cebrail Aleyhisselâm; «— Bu iki vaktin arası senin için ve ümmetin için vakittir» dedi.** (16) Sabah namazının vaktinin girmesi hususunda Fecr-i kazib'e (yalancı beyazlık veya sabah) itibar edilmez. Fecr-i Kazib: «ufukta uzunlamasına (Kurt kuyruğu gibi) başlayıp, sonra arkasını karanlık takip eden beyazlıktır. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Fecir ancak ufka yayılandır»** (17) buyurmuştur. Fecri kazib anında; (Yalancı beyazlık'ta) sabah namazının vakti girmediği gibi, oruç tutacak kimsenin de, o sırada birşey yeyip içmesi haram olmaz. Kafi'de de böyledir» (18)

406

● **Öğle Namazının Vakti:** Molla Hüsrev: «Güneşin zevâlinden, gölgenin

---

(13) En Nisâ Sûresi: 103.
(14) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 38.
(15) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El feveta-i Hindiyye - Beyrut: 1400 D. İhya Neşri C: 1, Sh: 51.
(16) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 51.
(17) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 152.
(18) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 51.

iki misline ulaştığı süre, öğle namazının vaktidir. Buna delil Allahû Teala (cc)'nın şu kavli şerifidir: «Güneşin (zeval vaktinde) kayması anından, gecenin kararmasına kadar güzelce namaz kıl» (El İsrâ Sûresi: 78). Ayet-i kerime'deki «Dülûki'ş Şems» ile murad, güneşin zevalidir. Fükahanın çoğu bunu kabul etmişlerdir.» (19) hükmünü zikreder. «Zeval»; her şahsın gölgesinin doğu tarafına doğru düşmeye başladığı vakittir. Kafi'de de böyledir» (20) Öğle namazının ilk vakti de; Cebrail Aleyhisselâm tarafından ta'lim ettirilmiştir. (21)

407

● **İkindi Namazının Vakti:** Gölgenin iki misli olduğu zamandan başlar ve güneşin batmasından az önceki zamana kadar devam eder. (22) Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«İkindi namazından bir rek'ata; güneşin batmasından az önce yetişen kimse, ikindi namazına yetişmiştir»** (23) buyurduğu bilinmektedir.

408

● **Akşam Namazının vakti:** Güneş battığı an, akşam namazının ilk vaktidir. (24) Bu hususta herhangi bir ihtilâf yoktur. Resûl-i Ekrem (SAV)in: **«Akşam namazının vaktinin evveli güneşin battığı andır. Vaktinin sonu ise şafak kaybolduğu zamandır»** (25) buyurduğu bilinmektedir. Şafak; İmam-ı Azam (rh.a)'a göre, güneşin batışını takib eden, kırmızılıktan sonraki beyazlıktır. Kararma o zaman meydana gelir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Akşam namazının vaktinin sonu, ufuk kararddığı zamandır»** (26) Hadis-i Şerifini esas almıştır. İmameyn ise: **«Şafak ancak kırmızılıktır»** (27) Hadis-i Şerifini esas alarak, Şafak, güneş battıktan sonra ortaya çıkan kırmızılıktır hükmünde ittifak etmiştir. Feteva-ı Hindiyye'de; İmameyn'in kavli ile fetva verileceği tasrih edilmiştir. (28) İmam-ı Azam (rh.a) «Şafak ancak

---

(19) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 51.**
(20) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 51.**
(21) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayeti'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 38.**
(22) **Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 56.**
(23) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 154.**
(24) **Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 56.**
(25) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 38.**
(26) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 155.**
(27) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 39.**
(28) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 51.**

kırmızılıktır» hadis-i şerifinin, İbn-i Ömer (RA) üzerine mevkûf olduğunu, rivayetin Hz. Peygambere (SAV) varmadığını beyan ederek, bunu hüccet kabul etmemiştir. Gerçi bazı eserlerde İmam-ı Azam (rh.a)'ın, İmameyn'in kavline döndüğü kaydedilmişse de, İbn-i Abidin bunun sabit olmadığını zikretmektedir. (29) Bu konuda Sahabe-i Kiram arasında da ihtilâf mevcuttur. (30)

409

● **Yatsı Namazının vakti:** Şafağın kaybolmasından başlar, fecr-i sadık'ın doğuşuna kadar devam eder. (31) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Yatsı namazının vaktinin sonu, fecrin doğma zamanıdır**» (32) buyurduğu bilinmektedir. Alauddin El Haskafi: «Yatsı ile vitir namazının vakti, şafakın kayıp olmasından sabaha kadardır. Lakin vitir namazını yatsıdan önce kılmak sahih olmaz. Meğer ki unutarak kılmış ola!.. Zira tertib vaciptir. İmam-ı Azam (rh.a)'a göre yatsı ile vitirin ikisi de farzdır» hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «İmam-ı Azam'a göre yatsı ile vitirin ikisi de farzdır. Ancak yatsı kat'i farz, vitir ameli farzdır» (33) buyurmaktadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in vitir namazı hakkında: «**Onu yatsı namazı ile fecrin tulûu (Fecr-i Sadık'ın ortaya çıkışı) arasında edâ ediniz**» (34) buyurduğu da bilinmektedir. Dolayısıyle tertibden dolayı vitir namazı, yatsı namazından önce kılınamaz.

NAMAZI VAKTİNDE EDÂ ETMENİN ÖNEMİ

410

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Namazların ve (bilhassa) orta namazın (edâ edilmesinde) muhafazalı ve dikkatli olun**» (35) hükmü beyan buyurulmuştur. Bir namazın vakti girdiği zaman; mükellefin en önemli görevi, vakti giren namazı edâ etmektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Vaktin evvelinde Allahü**

---

(29) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 24.
(30) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhi Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 39.
(31) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 57.
(32) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 155.
(33) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 24-25.
(34) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 156.
(35) El Bakara Sûresi: 238.

Teala (cc)'nın rızası, sonunda ise afvı vardır» (36) buyurduğu bilinmektedir. Gerçi İslâm alimleri «Vaktin evveli de, sonu da cevazı ifade eder» hükmünde ittifak etmişlerdir. Hz. Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA)'dan rivayet edilmiştir: «Resûl-i Ekrem (SAV)'e «— **Amellerin hangisi daha efdaldir?**» diye sordum. Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Vaktinde edâ edilen namazdır**» buyurdular. (37) Sonuç olarak; mükellef olan mü'minler, Resûl-i Ekrem (SAV)'in müstehab olarak beyan ettiği vakitlere riayet hususunda titiz olmak durumundadırlar. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

MÜSTEHAB OLAN VAKİTLER

411

● Sabah namazını ortalığın tamamen ışımasına kadar tehir etmek müstehabtır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Sabah namazını ortalık iyice aydınlanıncaya kadar tehir ediniz. Muhakkak ki onun ecri daha büyüktür**» (38) buyurduğu bilinmektedir. Ancak güneş'in doğup-doğmadığı hususunda tereddüt hasıl olacak kadar beklenilemez. (39)

412

● Yazın öğle namazını geciktirmek, kışın ise acele kılmak müstehabtır. Hz. Enes (RA)'den bu konuda şu rivayet edilmiştir: «**Resûl-i Ekrem (SAV) kış mevsiminde öğle namazını erken kılardı. Yaz mevsiminde ise; onu geciktirerek, hava serinleyince kılardı.**» (40)

413

● İkindi namazını her zaman güneşin tegayyür etmediği, yani sararmaya başlamadığı zamana kadar tehir etmek müstehabtır. (41) Zira bu gecik-

---

(36) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 Bsm) A. M. Şakir neşri Sh: 286 Madde: 788, Ayrıca Mansur Ali Nasıf - Tac Tercemesi - İst: 1976 Eser Yay. C: 1, Sh: 243 Had. NO: 352.**

(37) **Sahih-i Buhari - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1, Sh: 134 K. Mevakiti's Salat: Bab: 5.**

(38) **İbn-i Hümam - Fethu'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 156.**

(39) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 56.**

(40) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 39.**

(41) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 158.**

tirme (asr-ı sanî'de kılma) sayesinde, nafile ibadet mümkündür. (42) Bilindiği üzere ikindi namazı edâ edildikten sonra, nafile namaz kılınamaz.

414

● Akşam namazını, her zaman vakti girer-girmez kılmak müstehabtır. (43) Zira Resûl-i Ekrem (SAV) **«Ümmetim akşam namazını acele kıldıkları ve yatsı namazını geciktirdikleri müddetçe, hayır yapmakta devam eder»** (44) buyurmuştur. Ayrıca akşam namazını geciktirmekte yahudilere benzemek vardır.

415

● Yatsı namazını gecenin üç'te birine kadar, vitir namazını ise gecenin sonuna kadar tehir etmek müstehabtır. (45) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Şayet ümmetime meşakkat vereceğinden çekinmeseydim, muhakkak ki yatsı namazını gecenin üç'te birine kadar tehir ederdim»** (46) buyurmuştur. İbn-i Abidin: «Yatsıyı geciktirmenin müstehap olmasına illet, yasak edilen gece sohbetini kesmektir. Bundan murad, yatsıyı kıldıktan sonra oturup muhabbet etmektir. «Burhan»da şöyle deniliyor: Yatsıdan önce uyumak ve kıldıktan sonra konuşmak mekruhtur. Çünkü Peygamber (SAV) bunların ikisini de yasak etmiştir. Meğer ki hayırlı bir iş hakkında söz edile. Rasûlullah (SAV): **«Namazdan sonra (Yani yatsı'dan sonra) gece sohbeti yalnız iki kişiden birine caizdir. Ya namaz kılana, yahud yolcuya «bir rivayette yahud gerdeğe girene» buyurmuştur.** Tahavi: «Yatsıdan önce uyumak, vaktini kaçırmaktan yahud cemaatı kaçırmaktan korkana mekruhtur. Kendisini uyandıracak birini tayin ederse uyuması mübah olur» diyor.» (47) hükmünü zikretmektedir. Vitir namazının, gecenin sonuna kadar tehir edilerek kılınması müstehabtır. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Gecenin sonunda uyanamamaktan korkan kimse vitir namazını gecenin evvelinde kılsın. Gecenin sonunda uyanabileceğini ümid eden kimse ise, vitir namazını o zaman kılsın»** (48) buyurmuştur. İmam-ı Azam (rh.a)'dan rivayet

---

(42) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 39.
(43) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 56.
(44) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 159.
(45) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 56.
(46) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 159.
(47) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 36-37.
(48) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 40.

olunmuştur ki; bütün namazları biraz geciktirerek kılmak ihtiyat içindir. Zira edâ; vakit girdikten sonra da caiz olur, vakit girmeden önce değil. (49)

MEKRUH OLAN VAKİTLER

416

● Şu üç vakitte; farz namazları, cenaze namazını kılmak, ve tilâvet secdesi yapmak caiz değildir: 1) Güneş'in doğma vaktinde 2) Güneş tam tepe noktasında olduğu zaman 3) Güneşin kızarmaya başlamasından, batışına kadar. Fakat o günün ikindi namazı bu kaideden müstesnadır. İkindi'nin edâsı, güneş batarken de caizdir. Kadıhan'da da böyledir. (50) Bu meselede Hz. Ukbe b. Amir (RA)'nın rivayet ettiği Hadis-i Şerif vardır. Demiştir ki: **«Üç vakit vardır ki; Resûl-i Ekrem (SAV) bizi o vakitlerde namaz kılmaktan ve ölülerimizi kabre koymaktan nehyetti. Bu vakitler; güneşin doğma esnasıdır, ta yükselinceye kadar. Bir de güneş tepe noktasında iken, batıya doğru meyl edinceye kadar. Ve bir de batmaya meyl ettiği zaman, batıncaya kadar»** (51)

417

● Nafile namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler de şunlardır: 1) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İkindiden sonra güneş kavuşuncaya kadar; sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar namaz kılınmaz»** (52) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle Sabah namazını kıldıktan sonra, güneşin doğacağı vakte kadar olan zamanda nafile namaz kılınmaz. Bir kimse sabah namazının sünnetini ifsad etmiş olsa da, farzından sonra kaza etse, bu caiz olmaz. İkindi namazını kıldıktan sonra, güneşin battığı zamana kadar olan vakitte de, nafile namaz kılınamaz. Nihaye ve kifaye'de de böyledir. (53) İmam-ı Muhammed (rh.a) güneşin doğmasından maksad'ın, bir mızrak boyu yükselmesi olduğunu tasrih buyurmuştur. 2) Güneş battık-

---

(49) **Buna «Temkin süresi» adı verilir. Diyanet İşleri Başkanlığı, 1983 yılından itibaren temkin sürelerini kaldırmıştır. İhtiyat için bekleme (Temkin süresi) İmam-ı Azam'dan gelen zahir bir rivayetdir.**

(50) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 53.**

(51) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 160.**

(52) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 52.**

(53) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 52.**

tan sonra, akşam namazını kılmadan önce de, nafile namaz kılınamaz. 3) Cum'a Namazı kılınacağı ve Cum'a hutbesi okunacağı zaman da, nafile namaz kılınamaz. İbn-i Abidin: «İmam minbere çıkarken nafile kılmak Buhari ile Müslim'in ve diğer hadis imamlarının rivayet ettikleri şu hadisten dolayı mekruhtur: **«İmam hutbe okurken arkadaşına «Sus» dersen, batıl konuşmuş olursun»** Resûl-i Ekrem (SAV) farz olduğu halde iyiliği emir etmeyi bile yasak etti ise nafileye ne kalır. İbni Battal'ın dediği gibi cumhurun kavli budur» (54) hükmünü zikretmektedir. 4) Bayram namazlarının hutbeleri okunacağı zaman, ayrıca küsûf ve istiskâ namazlarında da hutbe okunacağı zaman, nafile namaz kılınmaz. (55) Hacc hutbesi ve nikâh hutbesi okunurken de, nafile namaz kılmak mekruhtur. Münyetü'l Musalli'de de böyledir. 5) Farz namaz için ikamet getirildiği zaman, sabah namazının sünneti hariç, nafile namaz kılmaya başlamak mekruhtur. Delil: **«Cemaatle namaza ikamet getirildiği vakit, farz namazdan başka namaz yoktur»** (56) Hadisidir. 6) Bayram namazından önce ve sonra nafile namaz kılmak mekruhtur. Yalnız bayram namazından sonra evde (Camî'de değil) nafile kılmak mekruh değildir. Bahru'r Raik'te de böyledir. (57)

İKİ FARZI BİR VAKİTTE KILMAK (Cem'i takdim ve Cem'i tehir)

438

● Molla Hüsrev: «Özür sebebiyle bir vakitte iki farz namaz cem edilmez. Yani birleştirilmez. İmam-ı Şafii (rh.a) bu görüşte değildir. Zira İmam-ı Şafii (rh.a): Öğle ile ikindinin ve akşam namazı ile yatsının bir arada kılınması; yağmur, hastalık ve sefer özürüyle caiz görür» (58) buyurmaktadır. Alaûddin El Haskafi: «Yolculuk ve yağmur gibi bir özürden dolayı iki farzı bir vakitte kılmak caiz değildir. Şafii (rh.a) buna muhaliftir» hükmünü zikreder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «İmam-ı Şafii (rh.a) özürsüz iki namazı beraber kılmayı caiz görmemektedir. Bu hadise kendisine cevap verirse, bizim cevabımız da o olacaktır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in namazı vaktinden önce kıldığını gösteren Ebû't Tufeyl hadisine

---

(54) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 53.
(55) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 53.
(56) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 54.
(57) Şey Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 53.
(58) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 54.

gelince: Tirmizi onun garib olduğunu söylemiş, Hâkim ise «Bu hadis uydurmadır» demiştir. Ebû Davûd namazın vaktinden evvel kılınacağını bildiren sabit hadis olmadığını söylemiştir. İki namazın bir vakitte kılınacağını söyleyen kimseyi Hz. Aişe (R. Anha) reddetmiştir. Buhari ve Müslim'de İbn-i Mesûd (RA)'dan şu hadis rivayet olunmuştur: **«Kendisinden başka ilâh olmayan Allah (cc)'a yemin ederim ki, Resûlullah (SAV) hiçbir namazı vaktinin dışında kılmamıştır. Ancak iki namaz müstesnai.. Arafat'ta öğle ile ikindiyi birlikte, Müzdelifede de akşam ile yatsıyı birlikte kıldı»** Vakitleri tayin hususunda varid olan ayetlerle hadisler bu babta kafidir. Bahsin tamamı «Zeylei» ve «Münye» şerhi gibi mufassal kitaplardadır» buyurmaktadır. (59) Amelde Hanefi mezhebini taklid eden bir mükellef; yolculukta da olsa her namazı vaktinde edâ etmek zorundadır. İki farz namazı bir vakitte kılamaz. Şafii mezhebini taklid eden mükellef ise; yolculuk anında cem'i takdim ve cem'i te'hir yapabilir.

EZÂN-I MUHAMMEDİ'NİN MEŞRU OLMASI

419

● Hicretin birinci yılında Medine'de; Mescid-i Nebevi'nin inşaatı tamamlanmış ve mü'minler cemaat halinde namaz kılmaya başlamışlardır. Şimdi bundan sonraki gelişmesi Abdullah İbn-i Ömer (RA)'in, Sahih-i Buhari'de yer alan haberinden dinleyelim. Şöyle demiştir: **Müslümanlar muhacir olarak Medine'ye geldikleri zaman, bir araya toplanıp, namaz vaktini gözetlerlerdi. Birgün bu husus hakkında aralarında müşavere ettiler. Bazıları Hıristiyanların çan'ı gibi, çan kullanılsın, diğer bazıları da Çan olmasında Yahudiler'in nefirisi gibi boru çalınsın teklifinde bulundu. Hz. Ömer (RA) ise; «— Öyle amma, namaza insanları çağırmak için niçin bir adam görevlendirmiyoruz» dedi. Resûl-i Ekrem (SAV)** bunun üzerine: **«— Haydi Bilâl kalk, namaz için nida et» buyurdu.** (60) İmam-ı Kasani; Abdullah b. Zeyd'in, bu müşavereden sonra ezanı rüyasında gördüğünü ve bu durumu Resûl-i Ekrem (SAV)'e bildirdiğini kaydettikten sonra, Hz. Ömer (RA)'in de aynı günlerde ezanı rüyasında işittiğini kaydediyor. (61) İbn-i Abidin bu konuda şunları kaydediyor: «Fethû'l Kadir sahibi, Abdullah b. Zeyd

---

(59) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 62-63.**

(60) **Sahih-i Buhari - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1, Sh: 150 B. Bedi'l Ezan - Bab: 1.**

(61) **İmam-ı Kasani - El Bidaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974 (2 bsm) C: 1, Sh: 147-148.**

kıssasını «Sirac»tan naklen ve tamamen isnadlarıyle nakletmiştir. Bu kıssada aynı rüyayı o gece Hz. Ömer (RA)'in de gördüğü bildirilmektedir. Ezanın rüya ile isbatı müşkil görülmüş ve «Peygamberlerden başkasının rüyası üzerine şer'î hüküm kurulamaz» denilmişse de, buna şöyle cevap verilmiştir: İhtimal bu rüya ile birlikte vahiy de gelmiştir. «Minhac» haşiyesinde Hâfız İbn-i Hacer'den naklen şöyle deniliyor: Bunu Abdurrezzak ile Ebû Davûd'un «Murasil»inde rivayet ettiği şu haber tey'id eder: Hz. Ömer (RA) ezân rüyasını görünce haber vermek için Peygamber (SAV)'e geldi. Fakat bu hususta vahiyi gelmiş buldu. Onu Bilâl'in ezanından başka şaşırtan şey olmadı. Bunun üzerine Peygamber (SAV): «Bu hususta vahiy seni geçti» buyurdu. (62)

420

● Ezan'ın lûgat manası «bildirmek, ilâm etmek» demektir. İslâmi ıstılâhta: Özel bir şekilde namazın vaktini bildirmektir. «Ezan»; hususi sözlere verilen isimdir. (63) Ezan arabça'nın dışında (Farsça, Türkçe, İngilizce vs.) hiçbir lisanla okunamaz. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Zahir ve sahih olan da budur. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (64) Dolayısıyle başka lisanlarla namaz vakti ilân edilse, duyanlar üzerine namaz vacib olmaz. İmam-ı Merginani: «Ezan beş vakit farz namazlar ve Cum'a namazı için sünnettir. Bunlardan başkası için değildir. Zira bu hususta mütevatir haber varid olmamıştır. Ezânın sıfatı ise bilinmektedir. Bu cebrail'in okuduğu ezan gibidir» (65) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin: «Günah hususunda ezan vacib gibidir. Hatta bazıları ona vacib demişlerdir. Çünkü İmam-ı Muhammed (rh.a): «Bir belde halkı ezanı okumamak için ittifak etse, ezân için onlarla harb ederim. Onu bir kişi terk etse kendisini döver ve hapsederim» demiştir. Ekser ûlema ezanın sünnet olduğunu tercih etmişlerdir. Ezan için harp edilmesi, dinin alâmetlerinden olduğu içindir. Dinin nişanı sayılan bir şeyi terk etmek, açık açık dinle alay olur» (65) buyurmaktadır.

421

● Ezan'la birlikte ele alınması gereken bir vecibe'de «ikamet»tir. İka-

---

(62) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 66.
(63) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 54.
(64) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 55.
(65) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 41.

met'te; beş vakit farz namaz ve Cum'a namazının sünnetidir. Yalnız «Hayye ale'l felâh»tan sonra iki defa «Kad kameti's-salâh» denir. (67)

MÜEZZİN'DE (EZAN OKUYAN'DA) ARANAN VASIFLAR

422

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Üç kimse kıyamet gününde misk'ten tepeler üzerinde olacak; büyük korku onları ürkütmeyecek, insanlar korktuğu zaman onlar, korkmayacaklardır: Birincisi: Kur'an-ı Öğreten ve bu işi Allah rızasını ve Allah'ın ihsanını dileyerek yapan. İkincisi: Her günle gecede beş vakit farz namaz için EZAN okuyup, bununla Allah'ın rızasını ve Allah'ın ihsanını dileyen kimse. Üçüncüsü: Kendisini dünya köleliği Rabbine taattan men edemeyen kimse»** (68) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle Müezzin'de bazı vasıfların bulunması şarttır. Bunlar: a) Müezzin'in erkek olması lâzımdır. Kadınların ezan okumaları ve ikametleri mekruhtur. b) Müezzin; akıllı, namaz vakitlerini kat'i olarak bilen ve Ezan'ı sünnete uygun şekilde okuyan kimse olmalıdır. c) Müezzin; ezân okuma işinde devamlı olan, okuduğu ezana inanan ve Sevabını Allah (cc)'dan bekleyen kimse olmalıdır.

423

● Müezzin muttaki olmalıdır. Fasık'ın ezân okuması mekruhtur (69) İbn-i Abidin «Müezzin'de» aranan vasıfları zikrettikten sonra: «Müezzinde bu sıfatlar bulunursa ezanı sahihtir. Bulunmazsa vaktin girdiğine dair itimad hususunda ezanı sahih değildir. Yine bu bab'tan önce arzetmiştik ki, fasık ile hali belli olmayan kimsenin doğru söyleyip söylemediği hususunda herkes kendi reyini hakem yapar ve ona göre amel eder. Kafir, çocuk ve bunağın haberi böyle değildir. O asla kabul edilemez» hükmünü zikreder. Bahsin devamında da «Tenbih» başlığı altında: «Buraya kadar anlattıklarımızdan şu çıkar. Âdil olmayan bir kimsenin sözü ile ilân hasıl olmaz; onun sözü makbul değildir. İmamın arkasında, onun sesini cemaa-

(66) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 67.
(67) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 59.
(68) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 83-84.
(69) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 54.

te ulaştıran kimse faasık olursa, kendisine itimad caiz değildir» (70) buyurmaktadır. Adil; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre amel eden kimsedir.

424

● Akıllı olmayan çocuğun ezan okuması sahih değildir. Okumuş olsa bile (başkası tarafından) tekrar okunur. Mecnunun ve deli'nin de hükmü aynıdır. Şarhoş'un (Mübah olan bal şerbeti veya ilaç'la sarhoş olan) ezanı da mekruhtur. Tekrar edilmesi gerekir. (71)

425

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sizin için, sizin en hayırlınız ezân okur»** (72) buyurduğu bilinmektedir.

EZAN'IN VASIFLARI

426

● Müezzin'de değil de; okunan ezân'ın kendisinde bulunması gereken bazı-vasıflar vardır. Şöyle ki: 1) Ezân yüksek sesle okunmalıdır. Zira ezân'dan maksad, namaz vaktini insanlara ilân etmektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Ya Bilâl, sen iki parmağını kulağına koy! O zaman sesin daha yüksek çıkar»** (73) buyurduğu bilinmektedir. Ezanı minarede veya mescid'in dışında okumak, mescid'in içinde okumaktan daha efdaldir. Kadıhan'da da böyledir. Ezan okuyan müezzinin sesini gücünün yettiğinden daha fazla yükseltmeye çalışması mekruhtur. Muzmarat'ta da böyledir. (74) 2) Ezân çabuk değil, yavaş yavaş okunmalıdır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Bilâl (RA)'e hitaben: **«Ezan okuduğun zaman yavaş yavaş oku. İkamet getirdiğin zaman ise hızlı oku»** (75) buyurmuştur. Ezân'da ve ikâmette, kıble'ye doğru dönmek esastır. Zira melek ezânı kıble'ye doğru dönerek okumuştur. «Hay'aleteyn»de sağına ve soluna döner. Zira o in-

---

(70) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 87.**
(71) **Şeyh Nizamüddin - ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 54.**
(72) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 172.**
(73) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gurerü'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 55.**
(74) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 55-56.**
(75) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 41.**

sânlara bir hitabtır» (76) Ezân'da tercii yoktur. Yani: iki şehadeti iki defa alçak sesle okuyup sonra geri dönerek yüksek sesle okumak yoktur. Kifaye'de de böyledir» (77)

427

● Sabah namazının ezânında «Hayya'ale'l felâh» cümlesinden sonra iki defa «**Es-Selâtü Hayrûn mine'n-Nevm**» denir. Zira rivayet edilmiştir ki: Hz. Bilal (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelip, onu uyur halde bulduğunda «Es-selâtü Hayrûn mine'n-nevm» (Yani namaz uykudan hayırlıdır) demiştir. Bunun üzerine Resûlullah (SAV): «— **Bu ne güzel sözdür. Sen bu sözü ezânında oku**» buyurmuş ve sabah namazına tahsis etmiştir. (78) Ezân okurken, tekbirin baş harfini uzatmak (Yani Allah lafz-ı celâlinin elifini uzatmak) küfürdür. (Zira o takdirde «Allah büyük müdür?» denilmiş olur) Ekber kelimesindeki «be»yi uzatmak ise fahiş hatadır. (79)

EZAN'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER

428

● Kadınlar için ezân ve ikamet mekruhtur. Çünkü ezân ve ikâmet cemaatin müstehab olan sünnetlerindendir. (80) Yolcu olan kimse ezân okur ve ikamet yapar. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Yolculuk ettiğiniz zaman ezan okuyunuz ve ikamet yapınız**» (81) buyurmuştur. Her ikisini birlikte terketmek mekruhtur. Ancak yalnız ikamet getirmekle iktifa edilirse caiz olur. Zira ezân gaibtekilerin hazır bulundurulması içindir. Namaz vakti girmeden önce ezân okunmaz. (82)

---

(76) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 60.
(77) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 56.
(78) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 56, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 41.
(79) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 56.
(80) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 57, ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 67.
(81) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sabr Mtb. C: 1, Sh: 178.
(82) Şeyh Abdülgani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 60. Ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 43.

429

● Ezân ve ikamet; beş vakit farz namaz ve Cum'a namazının sünnetidir. Bunların dışında kalan: Vitir, teravih, bayram, cenaze namazı ve nafile namazlar için ezân ve ikamet sünnet değildir. Muhiyt'te de böyledir. (83) Kaza namazı için ezân okunur ve ikamet yapılır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) ta'ris gecesinde (gece sonunda indikleri bir mahalde uyuyup kalmışlardı) sabah namazını kuşluk vaktinde ezân ve ikametle kaza etti. (84) Eğer mükellefin bir-çok namazları kazaya kalmışsa; bunları arka arkaya kılarken, birincisi için ezan okur ve ikamet getirir. O mahalden ayrılmadığı süre içerisinde bu kafi gelir. Köleler de, namazlarını ezansız ve ikametsiz olarak kılarlar. (85)

430

● Müezzinin ezânı abdestsiz olarak okuması kerahatle caizdir. Fakat asıl olan abdestli olarak ezan okumak ve ikamet yapmaktır. Cünüb'ken ezan okumak ve abdestsiz olarak ikamet yapmak da mekruhtur. (86)

431

● İmam-ı Ebû Yusuf (Rh.a) «Müezzinin: mü'minlerin Ûlû'lemr'i için namazların hepsinde: «— **Allah'ın selâmı ve bereketi üzerine olsun ey Ulû'lemr!.. Namaza gel, felâha gel demesinde bir beis görmem»** buyurmuştur İmam-ı Muhammed (rh.a) ise bunu hak'tan uzak gördü. Zira insanlar cemaat işlerinde birbirlerine müsavidirler. İmam-ı Ebû Yusuf (rh.a) ise: bunu onlara mahsus kıldı. Zira onlar mü'minlerin işleriyle ziyadesiyle meşgul oldukları için, cemaati kaçırmasınlar. Kadı ve Müftü de bu minval üzere davet edilir.» (87) Bugün mü'minlerin Bey'at'la bağlandıkları «Ulû'lemr»leri ve O'nun tayin ettiği kaadi'sı bulunmadığı için; İmam-ı Yusuf (rh.a) bu kavli ile amel etmek mümkün değildir.

432

● Müezzin'in ezân okurken veya ikamet yaparken; yürümesi veya ko-

---

(83) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 54.
(84) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 175.
(85) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 54.
(86) Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 60, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 42.
(87) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 42.

nuşması uygun değildir. Ayrıca o sırada verilen bir selâma da mukabelede bulunmak mekruhtur. (88) Bir kimse mescid'de Kur'an-ı Kerim okurken ezânı işitse, okumayı bırakmaz. Zira hazır olmak bir icabettir. Eğer evinde Kur'an-ı Kerim okurken işitirse, okumayı bırakıp icabet eder. Zahiriyye'de böyle zikredilmiştir. (89)

MÜEZZİNE İCABET ETMEK

433

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Müezzini işittiğiniz vakit, siz de onun dediğini deyin; sonra bana selâvat getirin!.. Çünkü bana bir selâvat getirene Allah onun sebebiyle on kere selâvat eyler. Sonra benim için vesileyi isteyin!.. Zira o cennette bir makam olup, Ancak Allah'ın mü'min kullarından birine yaraşır. O kulda ben olmak isterim. İmdi her kim benim için Allah'tan vesileyi isterse, o kimseye şefaatım helâl olur**» (90) buyurduğu bilinmektedir. Bu hadis-i şerifteki Allahü Teala (cc)'nın salât etmesinden murad, afv ve mağfiret buyurmasıdır. Ezanı duyan kimsenin, icabet etmesi vacib olur. **İcabet: Müezzin ne söylemişse, onu aynen tekrarlayıp söylemektir.** Sadece «Hayya'ale's-Selâh» derken «**Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l âliyyü'l azim**» demesi, «Hayya ale'l Felâh derken, dinleyenin «**Maşaallahû kane ve malem yeşae lem yekûn**» demesi gerekir. Serahsi'nin muhiyt'inde de böyledir. (91) Ezanı işiten kimse cünüb bile olsa, icabet etmek durumundadır. Alauddin el Haskafi: «Ezanı işiten kimsenin cünüb bile olsa müezzine icabet etmesi vacibtir. Hulvani mendub olduğunu söylemişmiş «vacib olan yürüyerek icabettir» demiştir» (92) hükmünü zikretmektedir.

434

● Müezzin sabah ezanında «**Es selâtü hayrûn mine'n-nevm**» dediği zaman, dinleyen kimse onun sözünü aynen söylemez «**Sadakte**» veya «**Be-**

---

(88) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 54.**
(89) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gurerü'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 57.**
(90) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 95.**
(91) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 57.**
(92) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 91.**

rarte» der. İkamete icabet etmek de müstehabtır. (93) Ezanı işitince ayağa kalkmak mendubtur. Resûl-i Ekrem (SAV) **«Ezanı işittiğiniz vakit ayağa kalkın. Çünkü o Allah'tan gelen bir emirdir»** (94) buyurmuştur «Hıyle» şarihi münavi bu hadisi «Yani namaza gidin, yahud ezândan murad ikamettir» şeklinde izah etmiştir. İkamet sırasında müezzin **«Kad Kameti's-salat»** deyince **«Ekâmehâllâhu ve edâmehâ»** (Allah onu kaim ve daim kılsın» der. Veya ikamet esnasında dua ile meşgul olur. Bunda bir beis yoktur. (95)

NAMAZ'IN ŞARTLARI

435

● Şart; bir şeyin mevcudiyetinin kendisine bağlı olan şeydir ve onun içinde değildir. (96) Alaûddin el haskafi: «Lugatta şart; daimi alamet manasına gelir. Şeriatta ise, bir şeyin kendisine bağlı bulunduğu, fakat içine dahil olmadığı nesnedir» hükmünü zikreder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Şeriatta şart, bir şeyin kendisine bağlı bulunduğu fakat içine dahil olmadığı nesnedir. Bilmiş ol ki, bir şeye bağlı olan nesne, o şeyin hakikatine dahil ise ona «Rükûn» derler. Namazda rükû böyledir. Hakikatinde dahil değilse; ya o şeye tesir eder, ya tesir etmez. Tesir ederse ona «illet» denir. Cinsi münasebetin helâl olması için nikâh akdi böyledir. Tesir etmezse, ya bazı suretlerde ona ulaştırır yahud ulaştırmaz. Ulaştırırsa ona «Sebeb» derler. Vakit böyledir. Ulaştırmazsa ya o şey buna bağlıdır, yahud değildir. Bağlı ise ona «Şart», değilse «Alamet» denir. Şart'a misâl namaz için alınan «Abdest», Alâmet'e misal de ezandır. Nitekim bunu bercendi de izah etmiştir. Binaenaleyh şarihin şartı tarif ederken «O şeye tesir etmeyen ve bazı hallerde ona ulaştırmayan» ibaresini de ilâve etmesi gerekirdi» (97) buyurmaktadır. Namaz'ın şartları: Necâset'ten taharet, Hades'ten taharet, Setr-i avret, İstikbal-i kıble, vakit ve niyet olmak üzere altıdır. Şimdi bunları izaha gayret edelim.

---

(93) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 57.**
(94) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 94.**
(95) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 57.**
(96) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 57.**
(97) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 102-104.**

436

● **NECASET'TEN TAHARET:** Namaz kılacak olan kimsenin; bedeninden, elbisesinden ve namaz kılacağı mekandan, pislikleri temizlemesi farzdır (98) Eğer pislik «Necaset-i Galize» hükmünde ve bir dirhemden fazla ise; temizlemesi farz, az ise sünnettir. Bu konu üzerinde; daha önce durmuş ve kat'i delilleriyle izah etmiştik. (99)

437

● **HADES'TEN TAHARET:** Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer cünüb iseniz vücûdunuzu tertemiz ediniz»** (100) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle cünüb olan kimsenin gusül abdesti alması şarttır. Abdestsiz olan kimsenin de abdest alması gerekir. İbn-i Abidin: «Hades, necasetten daha galizdir. Çünkü necasetin azı afv edildiği halde, hadesin azı afv edilmemiştir.» (101) buyurmaktadır. Esasen hades bir bütündür, cüzlere ayrılmaz.

438

● **SETR-İ AVRET:** Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Adem oğulları, her mescid huzurunda (Namaz ve tavaf anında-Celâleyn) zinetinizi alın, giyinin»** (102) hükmü beyan buyurulmuştur. Gadı Beyzavi bu ayet-i kerime ile setr-i avret'in farz kılındığını beyan etmektedir. (103) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kadın her tarafı örtülmesi gereken bir avrettir»** (104) buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Kasani: «Yabancı bir kimse, kendisine na-mahrem olan yabancı bir kadının bedeninden el ve yüz hariç, hiçbir yerine bakamaz. Çünkü Allahü Teala (cc): **«Mü'min erkeklere söyle; gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar»** (En Nûr Sûresi: 30) buyurmuştur. Ancak meydanda olan zinet yerlerine, yani yüz ve ellerine bakmaya Allahü Teala (cc)'nın şu kavliyle müsaade edilmiştir: **«Onlardan meydanda olan müstesna»**. Bu ayet-i kerime'den murad; zinet yerleridir. Zinet yerleri ise; yüz ve elleridir. Kuhul (sürme çekmek yüzün zineti yüzük ise elin ziynetidir. Çünkü

---

(98) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 58.**

(99) **Bakınız: «Necasetler ve onların temizlenmesi» bölümü: Madde: 389-393.**

(100) **El Maide Sûresi: 6.**

(101) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 105.**

(102) **El - A'raf Sûresi: 31.**

(103) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2, Sh: 543 (Gadı Beyzavi Bel.)**

(104) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 18., ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 43.**

kadın alışveriş ve dünyevi işlerinde yüzünü ve ellerini açmak zorundadır. İşlerini ancak onları izhar etmekle başarabilir. Öyle ise onları açmakta zaruret vardır. Bu İmam-ı Azam'ın kavlidir» (105) hükmünü zikretmektedir. Feteva-ı Hindiyye'ye: «Hür olan kadının; yüzü, elleri ve ayakları hariç, bütün bedeni avrettir. Mütûn'da da böyledir» (106) denilmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV): «Bâliğa bir kızın; ancak başörtüsünü (Usulü veçhile) örtmesiyle namazı sahih olur» (107) buyurmuştur. Dolayısıyle kadının saçının tamamı avrettir. Erkeğin avret yerlerine gelince: Göbeğin altından, diz kapağına kadar olan kısım avrettir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Diz kapağı avrettir» (108) Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fükahası; diz kapağının avret olduğu hususunda müttefiktir. Cariye olan kadın'ın avreti, erkeğin avreti gibidir. Sadece sırtı ve karnı da avret'e dahildir. (109) Erkekte ise sırt ve karın avret'e dahil değildir. Namaz esnasında «Avret-i Galiza» olan uzvun; dört'te birinin (bir rükünün edâsı mümkün olacak kadar) açılmasıyla namaz bozulur. «Bir rükünün edâsı mümkün olacak kadar» kaydı şunun içindir; eğer açılır-açılmaz derhal örterse, namazı ittifakla caiz olur.

439

● İSTİKBAL-İ KIBLE (Kıble'ye yönelmek): Kur'an-ı Kerim'de: «Hangi yerden çıkarsan (Namazda) yüzünü Mescdi-i haram'a doğru çevir. (Siz de ey mü'minler) Nerede olursanız (olun) yüzlerinizi Mescid-i Haram'a çevirin» (110) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle namaz için (İster Farz, ister Vacib, ister Nafile olsun) kıble'ye yönelmek farzdır. Mekke'de mukim olan kimseler için, kabe-i şerife tam isabet ettirmek esas alınmıştır. Öyle ki evinde namaz kılan bir Mekke'li; aralarındaki duvarlar kaldırıldığı an, Kabe-i Şerif'i tam karşısında bulmalıdır. (111) Mekke'nin dışında olan mü'minler ise; kabe-i şerif'in cihetine isabet için gayret sarfederler. Hatta namaz kılan bir kimse; kıble'nin yönünü kat'i olarak araştırdıktan sonra hata etse, namazını iade etmez. (112) Kur'an-ı Kerim'de: «Yer-

(105) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi tertibi'ş şerai - Beyrut: 1974 C: 5, Sh: 121.
(106) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 60.
(107) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 180.
(108) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 43.
(109) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 59.
(110) El Bakara Sûresi: 150.
(111) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 63.
(112) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 61.

yüzünde daha nice alametler yarattık. Yıldızlarla da insanlar yollarını doğrulturlar.» (113) Hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a) bu ayet-i kerime'yi zikrettikten sonra: «Bütün bunlar gösteriyor ki, mescid-i haram'ı kıble tayin eden Allahü Teala (cc) yarattığı alametlerle, insanların bu noktaya yönelmelerini emretmiştir. Hic şüphe yoktur ki; insanlar yollarını alametlerle bulur. Alâmetleri tanımak ve kullanmak için Allah (cc); insanlara akıl da vermiştir. Bütün bunlar şanı yüce Allahü Teala (cc)'nın nimetlerinin beyanıdır» (114) buyurmaktadır. Molla Hüsrev: «Alametlerin görünmemesiyle veya karanlıkların yığılmasıyla veya bulutların toplanmasıyla namaz kılan kimseye kıble'nin şüpheli olmasına iştibah denir.. Kıble yönünü haber veren bir kimse (Adil bir mü'min) de bulamazsa, musallî aklıyla yönü araştırır. Zira Sahabe-i kiram, kıble'yi araştırıp namazlarını edâ etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (SAV)'de onları bundan men etmemiştir» (115) hükmünü zikretmektedir. Ancak namaz kılan bir kimse; kıble yönünü soracak herhangi bir kimse bulamaz ve alametlere bakarak araştırmayı da terkederek; namaza başlarsa, bu namaz fasid olur.

440

● **VAKİT:** Kur'an-ı Kerim'de: **«Muhakkak surette namaz, vakitlendirilmiş olarak mü'minlere farz olmuştur»** (116) hükmü beyan buyurulmuştur. Beş vakit farz namazların *vakitleri üzerinde daha önce durmuştuk!..* (117)

441

● **NİYET:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ameller niyetlere göredir»** (118) buyurduğu bilinmektedir. İbn-i Abidin: «Niyette muteber olan kalbin amelidir. Yani niyeti tahakkuk ettiren ve şer'an niyette muteber olan şart; bir şeyi baştan bilmektir. Bu bilgi kat'i iradeden meydana gelmiş olacaktır. Bir şeyi mutlak surette bilmek niyet olmadığı gibi, mücerred dil ile söylemek de niyet değildir» (119) hükmünü zikreder. Bahsin devamında da; dil ile niyetin hangi hallerde olabileceğini beyan etmiştir. İbn-i Hümam: «Pey-

---

(113) En Nahl Sûresi: 16.
(114) İmam-ı Şafii-Er Risale - Kahire: 1979 (2 Bsm) A. M. Şakir Neşri Sh: 38.
(115) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 61.
(116) En Nisâ Sûresi: 103.
(117) Bakınız: «Namaz Vakitleri» bölümü: Madde: 404-418.
(118) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr. Mtb. C: 1. Sh: 185.
(119) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2. Sh: 129.

gamber (SAV)'in namaza başlarken, filân namazı kılıyorum dediği (yani dil ile söylediği) sahih ve zaif hiçbir hadisle sabit olmadığı gibi, sahabe-i kiram ve Tabiûndan da böyle birşey sabit olmamıştır» (120) buyurmaktadır. Haleb-i Sağir'de: «Kalb ile niyet şarttır. Lisan ile söylemek ise müstehabtır. Muhtar olan işte budur ki, bunu hidaye sahibi ve başkaları ihtiyar etmişlerdir. Denilmiştir ki: Lisân ile söylemek bid'at'tır. Şayed kalb ile niyet etse de, dil ile söylemese imamlar arasında ihtilâf vaki olmaksızın caiz olur» (121) hükmü yer alır. İmam-ı Rabbani: «Ulema'dan bazıları namazda niyet için; kalben dileyerek dil ile söylemeyi «Bid'at-ı Hasene» diye anlatmıştır. Bu bid'at sünnet bir yana, farzı dahi kaldırmaktadır. Şundan ki; insanlardan pek çoğu bu durumda niyet işinde yalnız dil ile olanıyla yetinecek ve kalblerini hazır edemiyeceklerdir. İşte o zaman dahi, namazın farzlarından biri olan «Kalb ile niyet» tamamen bırakılacak, namaz dahi fesada girecektir. Kalan bid'atler dahi, anlatılan bu manaya göre kıyas edilebilir» (122) buyurmaktadır. Müceddidi elf-i sani İmam-ı Rabbani (rh.a)'nin «Bid'at'ın hasenesi olmaz, hepsi mezmundur» buyurduğu bilinmektedir. Şurası muhakkaktır ki; niyet kalbe ait bir vakıadır. Bu hususta icma hasıl olmuştur. Mücerred dil ile söylemenin (Kalbi azim olmadığı zaman) «niyet» mahiyetini taşımadığı da bilinmektedir. Bazı ûlema: «Şayed musalli, hangi namazı kıldığını bilirse, bu niyet'tir» demiştir. Molla Hüsrev bu iddiaya şu cevabı vermektedir: «Essah olan kavle göre, şüphesiz bu kadarını bilmek niyet değildir. Çünkü niyet, ilimden (bilmek'ten) başkadır. Malûm değil midir ki; bir kimse küfrün mahiyetini bilse, kâfir olmaz. Eğer küfre niyet ederse, kafir olur. Müsafir de, ikameti bilmek ile mükim olmaz. Eğer ikamete niyet ederse mukim olur» (123) Dolayısıyle namaza; kalben kat'î azimle «niyyet ederek» girmek şarttır.

NAMAZ'IN SIFATLARI

442

● Önce «Sıfat» mefhumu üzerinde duralım. Sıfat, lûgatta masdardır. Örf'te ise; farz, vacib, sünnet ve menduba şamil olan bir keyfiyettir. İbn-i

(120) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 185 vd.
(121) Musannif İbrahim Halebi - Tam Kayıtlı. Haleb-i Sagir ve Tercemesi - İst: 1973 Salah Bilici Yay. Sh: 162.
(122) İmam-ı Rabbani - El Mektubat - İst: 1978 Çağrı Yay. C: 1, Sh: 121 Mektub no: 186.
(123) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 62.

Abidin: «Sıfat ve vasıf kelimeleri aynı kökten türeme, iki masdardırlar. Kelâm ûleması, *bunların arasında fark görmüş*: «*Vasıf*, tavsifi yapan şahısla, sıfat ise tavsif edilen şeyle bulunur» demişlerdir. Lakin kamusun sözü, sıfatın da lugat itibariyle *mevsufta bulunacağına delâlet eder*. Şu halde sıfat bazen masdar, bazen isim olur, vasıf ise yalnız masdardır. Fetih ve Bahır'da şöyle denilmiştir: «Bazen vasıf kelimesinden, sıfat murad edildiği inkar olunamaz. Ama bununla lügaten birleşmek lâzım gelmez. Çünkü vasfın da masdar olduğunda şüphe yoktur.» Bu sözden anlaşıldığına göre; vasıf kelimesi bazen isim olarak mecazen sıfat manasına kullanılır.» (124) buyurmaktadır. Namazın sıfatlarından murad; namazın sahih olması kendisine bağlı olan şeylerdir. Kolay öğrenilmesi için bir-çok kitapta «Namazın içindeki farzlar» tabiri kullanılmıştır. Şimdi bunları izaha gayret edelim.

443

● **TAHRİME (İLK TEKBİR)** İmam-ı Merginani: «Namazın farzları altıdır. *Tahrime (iftitah tekbiri) bunlardan birisidir. Zira Allahü Teala (cc)* «**Ve Rabbini büyükle (Ta'zim'le zikret, tekbir getir)**» buyurmuştur. Bundan *murat iftitah tekbiridir*» (125) *hükmünü zikretmektedir*. Molla Hüsrev: «Namazın bir kısım farzları vardır. Bunlardan birisi de tahrimedir. «Tahrim» *bir şeyi haram kılmaktır. Tahrime* ilk tekbire tahsis edilmiştir. Zira ilk tekbirle birlikte; *namaza* başlamadan önce mübah olan (Yemek, içmek, konuşmak vs.) şeyler haram olur. (126) buyurmaktadır. İbn-i Abidin'de aynı hususa işaretle: «Kendisi ile namaza girilen cümleye «Tahrime» denilmesi, namaza başlamazdan önce mübah olan şeyleri haram kıldığı içindir. Sair tekbirler böyle değildir. (127) hükmünü zikreder. Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «**Namazın tahrimi (haram kılması) tekbirdir**» (128) hadis-i şerifini esas almıştır.

444

● Namaza «Allahû Ekber» lafzı ile başlamak efdaldir. (129) Tahrime ile

---

(124) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 180.**

(125) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire. 1965 C: 1, Sh: 46.**

(126) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 65.**

(127) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 181.**

(128) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Müb. C: 1, Sh: 196.**

(129) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 68.**

namaza başlanılabilmesi için ayakta olmak şarttır. Herhangi bir özre mebni olmaksızın oturarak tekbir getirmekle, farz namaza girilemez. Eller iki kulak hizasına kaldırılır. Molla Hüsrev: «İki el (kulak hizasına) kaldırıldıktan sonra tekbir alınır. Essah olan kavil budur. Zira iki eli kaldırma işinde, Allahü Teala (cc)'dan başkasından kibriyayı (Azameti, büyüklüğü) uzaklaştırma, reddetme vardır» (130) hükmünü zikreder. Bu mahiyet iyi tefekkür edilmelidir. Bir mü'min namaza başlarken; Allahü Teala (cc)'dan başka hiçbir hüküm koyucunun olmadığını, bütün tağutları ve putları reddettiğini ilân eder!.. Tağuti güçlerle işbirliği yapan ve onların hakimiyetleri için gayret sarfeden kimseler; ne kadar namaz kıldıklarını iddia ederse etsinler; «Tahrime»yi bile hakkı ile edâ edemezler.

445

● Dilsiz olan kimseler «Niyetleri» ile namaza başlamış olurlar. Ayrıca dillerini oynatmaları lâzım değildir. (131) Kadınlar; ellerini omuzları hizasına kadar kaldırarak «Allahû ekber» deme durmundadırlar. Sahih olan budur. (132) Zira onlar için; tesettüre daha uygun olan, şekil böyledir.

446

● **KIYAM:** İmam-ı Merginani: «Namazın farzlarından birisi de kıyamdır. Zira Allahü Teala (cc)'nın **«Allah için namaz kılarken ayakta durunuz»** kavli vardır» (133) hükmünü beyan eder. Kıyam; farz ve vacib namazlarda farzdır. Bunun haddi; bir kimsenin iki elini uzattığı zaman dizlerine yetişemez olmasıdır» (134) Nafile olan namazlarda kıyam farz değildir. (135) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ayakta olduğun halde namaz kıl. Eğer buna kadir olamazsan oturarak kıl. Eğer buna da kadir olamazsan yan yatarak kıl. Eğer buna da kadir olamazsan sırt üstü yatarak namaz kıl»** (136) buyurmuştur. Bir kimse, ayakta durmaya (Kıyam'a) kadir olduğu halde, otururak farz namazı kılarsa, onun namazı caiz olmaz.

---

(130) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 65 vd.**
(131) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 69.**
(132) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 46.**
(133) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 46.**
(134) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 69.**
(135) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 67.**
(136) **Musannıf İbrahim Halebi - Haleb-i Sagir ve tercemesi - İst: 1973 Sh: 167.**

447

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sağ elini, sol elinin üzerine göbeğinin altında koymak sünnettendir»** (137) Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fûkahası; namaz kılan kimse; kıyamda iken, sağ elini sol elinin üzerine koyar hükmünde ittifak etmiştir.

448

● **KIRAAT:** Molla Hüsrev: «Namazın farzlarından birisi de kıraattır. Allahû Teala (cc)'nın; **«Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz»** emri şerifine göre, kıraatın farz olan miktarı bir ayet-i kerime'dir. Bir ayet-i kerime'den azı bi'l-icma kıraat değildir» (138) hükmünü beyan eder. Farz, vacib ve nafile namazların tamamında Kur'an-ı Kerim okumak farzdır. (139) İmam-ı Malik (rh.a) **«Namaz ancak fatihatü'l kitab ve onunla beraber bir sûre ile olur. Başka olmaz»** Hadis-i Şerifini esas alarak; fatiha'nın ve onunla birlikte bir sûre'nin kıraatının farz olduğuna kaildir. İmam-ı Şafii (rh.a): **«Namaz ancak Fatihatü'l kitab ile olur»** hadis-i şerifini esas alarak, namazda «Fatiha» okumanın farz olduğuna hükmetmiştir. Hanefi fûkahası: **«Bizim için delil «Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz»** ayet-i kerime'sidir. Haber-i vahid olan hadis-i şeriflerle bunun üzerine ziyade (Yani farz tayin etmek) caiz olmaz. Ancak haber-i vahid olan Hadis-i Şerif'ler amel etmeyi gerektirir. **O halde Kur'an-ı Kerim okumak «Farz», Fatiha Sûresi'nin okumak «Vacib»tir.** Hatta namaz kılan kimse; Fatiha Sûresi'ni okumayı terk etse, namazı iade etmesi emrolunur» (140) hükmünde ittifak etmiştir.

449

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim imamla namaz kılarsa, imamın kıraatı onun için de kıraattır»** (141) Hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkahası, «imama uyan kimsenin kıraatı şer'an menedilmiştir» hükmünde ittifak etmiştir. Zira kıraatın sükûtu imama uyma zaruretinden ileri gelir.

---

(137) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 201.

(138) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 69.

(139) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 69.

(140) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 48, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 69.

(141) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 190.

450

● İmam Fatiha Sûresini okuyup bitirdiği zaman «Amin» der ve imama uyan kimseler de «Amin» derler. Resûl-i Ekrem (SAV): **«İmam amin dediği zaman, amin deyin!z»** (142) buyurmuştur. İbn-i Mesûd (RA)'un rivayet ettiği hadis-i şerife göre cemaat «Amin» kelimesini gizli deme durumundadır. Zira o dua hükmündedir. (143)

451

●**RÜKÛ:** Molla Hüsrev: «Namazın farzlarından biri de rükû'dur. Namaz kılan kimse başını eğerken «Tekbir» alır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV), başını eğerken ve kaldırırken tekbir alırdı. Musalli sırtını düz tutarak rükû eder. Hatta rükû halinde iken; sırtına su dökülse, dökülen bu su sırtında durmalıdır» (144) hükmünü beyan etmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Enes (RA)'e hitaben: **«Rükû ettiğin zaman ellerini dizlerinin üzerine koy ve parmakların arasını aç»** (145) buyurduğu bilinmektedir. Hanefî fûkahası bu halde iken parmakların açılmasının mendûb olduğunda müttefiktir. (146) Ayrıca **«Sizden birisi rükû ettiği zaman, rükû'da üç defa «Sübhane Rabbiye'l Azîym» desin»** Hadis-i Şerifi, (147) esas alınarak, «tesbih'in en azı budur» denilmiştir. Cemaat halinde namaz kılınırken imam **«Semiallâhu limen hamideh»** (Allah kendisine hamd edenlerin hamdini kabul buyurur) dediği zaman, imama uyan kimse'nin **«Rabbenâ leke'l-hamd»** demesi de sünnetle sabittir. (148)

452

● Namaz kılan kimse; başını rükû'dan kaldırdıktan sonra düz olarak ayakta durur. İtmi'nân'dan başkası sünnettir. İtmi'nân: Mafsalları yerine oturuncaya kadar uzuvların sükûnet bulmasıdır. Bundan başka olan rükû tekbiri, parmakların açılması, tesbih, tahmid, tesmi ve düz olarak ayakta durmak sünnetlerdir. Ta'dili erkândan olan rükû'daki durma «İtmi'nân»

---

(142) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 207.
(143) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 73.
(144) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 70.
(145) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 208.
(146) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 70.
(147) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 209.
(148) İmam-ı Mergînanî - A.g.e. C: 1, Sh: 49, Ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 71, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 210.

vacibtir. (149) Rükû ve sücûd'daki tesbihlerin en azı üç, ortası beş ve en mükemmeli de yedi defa söylemektir. (150)

453

● **SÜCÛD (SECDE ETMEK)** Namazın farzlarından birisi de secde etmektir. Namaz kılan kimse «Secde» için tekbir alır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum»** (151) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası, burun ve alın üzerine secde'nin farz olduğu hususunda ittifak etmiştir. (152) Ayrıca: **«Kul secde ettiği zaman onun her uzvu secde eder. O halde namaz kılan kimse, gücü yettiği kadar uzuvlarını kıble tarafına çevirsin»** (153) Hadis-i Şerifi, iki ayak parmaklarının da kıbleye çevrilmesinin gerektiğini belirtmektedir. İbn-i Abidin: «Lugatta secde tevazûu manasına gelir. Kamûs, muğrib sahibi onu «alnı yere koymaktır» diye tefsir etmiştir. «Bahır»da şöyle deniliyor: «Secdenin hakikati maskaralık olmayacak şekilde yüzün bir kısmını yere koymaktır. Burun da tarife dahil, çene ve yanak hariçtir. Ama secde halinde ayaklarını kaldırırsa ta'zim ve tebcil olmaktan ziyade oynamaya daha çok benzer. Meselenin tamamı «Bahır» üzerine yazdığımız derkenardadır. Özrü olmayan kimse alnı ve ayakları ile secde etmelidir. Sadece burun üzerine secde ile yetinmek için tercih edilen kavle göre, özür şarttır, nitekim gelecektir. Halebi diyor ki: «Sonra sadece alnı üzerine secde etmekle yetinecekse, az bile olsa alnının bir cüzünü yere koymak farz, ekserisini koymak ise vacibtir» Secde halinde ayaklardan bir parmağın yere değmesi kâfidir. Secdenin tekrarı taabbudî bir iştir. Yani ekseri ûlemanın kâvillerine gore manasına akıl ermeyen bir iş olup, ibtilâ ve imtihan için emir olunmuştur. Bazıları şeytanı çatlatmak için emir edildiğini söylerler ve «Şeytan bir defa bile secde etmedi. İşte biz iki defa secde ediyoruz» derler» (154) hükmünü zikretmektedir.

---

(149) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307 C: 1, Sh: 71.**

(150) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 74 .**

(151) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 213.**

(152) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 72.**

(153) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 50, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 72.**

(154) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 191 vd.**

454

● Hanefî fûkahası: «Taabbüdî olduğu ve illetlerinin akılla kavranılamıyacağı sabit olan hükümlerde kıyasın geçerli olmayacağı» hususunda ittifak etmiştir. (155) İki defa secde etmek de, taabbudî'dir. İbn-i Abidin: «Ulema teabbüdî emirler hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bunlar Allah (cc) indinde bir hikmetinden dolayı meşru olup, bu hikmet bize gizli mi kalmıştır, yoksa böyle değil midir? Ekser ûlema birinciyi tercih etmişlerdir. Akla yatan da odur. Çünkü istikra (sayım) göstermiştir ki Allahü Teala (cc)'nın adeti, hikmetinden hali değildir. Yararlı şeyleri emir, zararlıları yasak eder. Binaenaleyh bize meşru kıldığı bir şeyin hikmeti anlaşılırsa makûl deriz, hikmeti anlaşılmazsa ona da teabbüdî ismi veririz. İlim ve hikmet Allahü Teala (cc)'ya mahsustur» (156) hükmünü beyan etmektedir.

455

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sizden birisi secde ettiği zaman, secde halinde iken üç defa «Sûbhane Rabbiye'l-âlâ» desin»** (157) buyurduğu bilinmektedir. Birinci secdeden sonra tekbir getirir ve başını kaldırır. Tam manasıyla oturduktan sonra tekbir getirir ve ikinci secdeyi yapar. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sonra başını kaldır, O şekilde kaldır ki, oturduğun halde dimdik bir vaziyette olasın»** (158) buyurmuştur.

456

● Secde eden bir kimse, secde halinde iken ayaklarını yere koymazsa, secdesi caiz olmaz. Şayed özürsüz olarak secde esnasında ayaklarından birini yere koymuş olsa (diğerini kaldırsa) bu durumda secdesi kerahetle caiz olur. Münye şerhinde de böyledir. (159) Esas olan iki ayağında yerde olması ve parmakların kıbleye doğru çevrilmiş bulunmasıdır. Ayağı yere koymak demek, ayak parmaklarını yere koymak demektir.

457

● **KA'DE-İ AHİRE VE TEŞEHHÜD:** Namaz kılan kimse! namazın iki sec-

---

(155) İmam-ı Serahsî - El Mebsût - Beyrut: ty C: 16, Sh: 62-63.
(156) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 192.
(157) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 215.
(158) İmam-ı Merginanî - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 51.
(159) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 71.

desinden sonra sol ayağını yayar ve üzerine oturur. Sağ ayağını diker ve parmaklarını kıbleye yöneltir. Hz. Aişe (R. Anha)'dan rivayet edilen oturma şekli budur. (160) Son ka'de'de teşehhüd miktarı beklemek; farz namazlarda da, nafile namazlarda da farzdır. Hatta bir kimse iki rek'at namaz kılsada sonunda oturmasa (Ka'de-i Ahire'yi terketse) o kimsenin namazı fasid olur. Hülâsa'da da böyledir. (161)

458

● Hz. Abdullah b. Mes'ûd (RA)'dan teşehhüd'le ilgili olarak rivayet edilen şudur: **«Resûl-i Ekrem (SAV) elimden tuttu ve bana teşehhüd'ü öğretti. Tıpkı bana Kur'an-ı Kerim'den bir sûreyi öğretir gibi öğretti»** (162) Hanefi fûkahası Ka'de-i Ahire'de Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Abdullah İbn-i Mes'ûd'a öğrettiği teşehhüdün okunmasını esas almıştır. Bu Teşehhüd şudur:

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ
اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا
وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ
وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ

[Ettehiyyâtü li'llâhi ve's-salevâtü ve't-tayyibâtü (2) Es-selâmü aleyke eyyühe'n nebiyyü ve rahmetu'llâhi ve berekâtüh. Es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illâ'llah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlühû]

Manası: Bütün ta'zimler, dualar ve her türlü ibadet yalnız Allahü Teala (cc)'yadır. Ey mertebesi yüce olan Nebi!.. Allahü Teala (cc)'nın rahmeti ve bereketi, selâmı senin üzerine olsun. Bize de selâm olsun, Allahü Teala (cc)'nın salih kullarına da selâm olsun!.. Allahü Teala (cc)'dan başka ibadet edilecek bir ilâh (put, tağut vs..) olmadığına şehadet ederim. Ve

---

(160) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkem - C: 1, Sh: 74.**
(161) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 71.**
(162) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 220.**

yine şehadet ederim ki; Hz. Muhammed (SAV) Allahü Teala (cc)'nın bir kuludur ve O'nun Resûlüdür.

459

● Hanefi fûkahası «*Ka'de-i Ahire'nin*» *farz*, teşehhüd'ün ise «Vacib» olduğu hususunda müttefiktir. (163) Teşehhüd'ün vacib olması Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Abdullah İbn-i Mesûd (RA)'a hitaben: **«Şayed sen bunu söylersen (Teşehhüd'ü okursan) şüphesiz ki namazın tamam olur»** (164) buyurması sebebiyledir. Namaz kılan kimse; sabah namazı gibi iki Rek'at'lık farz namaz veya dört rek'at'lık farz namaz kılıyorsa, son rek'at'ta teşehhüd'ü okuduktan sonra Resûl-i Ekrem (SAV) üzerine selâvat getirir. Bu da sünnettir. (165) İmam-ı Şafii (rh.a)'ye göre hem teşehhüd, hem de selâvat getirmek farzdır. Selâvat'ın keyfiyeti de şöyledir:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ
وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ
اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ

«Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammedin. Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ Âli İbrâhîm, inneke hamîdün mecîd.»

«Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed. Kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ Âli İbrâhim, inneke hamîdün mecîd.»

---

(163) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 51, 52, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 76-77.

(164) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 223, Ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 52.

(165) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 76.

(166) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 76.

Manası: «Allah'ımı.. Efendimiz Hz. Muhammed (SAV)'in şanını yüceltı.. Efendimiz Hz. Muhammed (SAV)'in âlinin de (aile efradının da) şanını yüceltı.. Hz. İbrahim (as)'in kendisine ve Hz. İbrahim (as)'in aline verdiğin şeref gibi!..

«Allah'ımı.. Efendimiz Hz. Muhammed (SAV)'in kendisine ve aline bereket var!.. Onları mübarek kıl!.. Tıpkı Hz. İbrahim (AS)'i ve Alini mübarek kıldığın gibi!.. Muhakkak ki sen hamd edilmeye lâyıksın, azamet ve şeref sana mahsustur.»

460

● Namaz kılan kimse salavât duasından sonra; kendisi ve diğer mü'minler için dua eder. (166) Kur'an-ı Kerim'de olan birşey ile dua etmesi sünnettir. Meselâ: **«Allahüm-mağfirli velivalideyye»** (Allah'ım beni ve ana-babamı afv buyur) veya **«Allahümme mağfir liebihi»** (Allah'ım babamı afveyle» gibi. Veya me'sur (yani Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilen sözlerle dua eder. Meselâ:

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ ظُلْمًا كَثِيْرًا وَاِنَّهُ لَا يَغْفِرُ
الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ فَاغْفِرْلِيْ مَغْفِرَةً مِّنْ عِنْدِكَ
اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ

«Allahüme innî zalemtü nefsi zulmen kesiran ve innehû lâ yağfiruz zünûbe illâ ente. Fağfir lî mağfireten min indike inneke entel gafûrür rahîm»

Manası: «Allah'ım!.. Şüphe yok ki, ben nefsime çok çok zulmettim. Günahlarımı ise ancak sen afvedersin!.. *Senin katından bir mağfiretinle* afvını istirham ederim. Şüphesiz ki sen gafûr ve rahimsin» Bu me'sûr dualardandır. *İnsanların sözlerine benzer* (yani rivayete dayanmayan veya Kur'an'da olmayan) sözlerle dua edilemez. Zira insanların sözü namazı bozar. (167)

---

(167) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 77.

461

● Daha sonra selâm vererek namazdan çıkar. Hz. Abdullah İbn-i Mesûd (RA) «Resûl-i Ekrem (SAV) sağına selâm verirdi, öyle ki yanağının beyazlığı görünürdü. Soluna da selâm verirdi, öyle ki sol yanağının beyazlığı görünürdü» (168) buyurmuştur. Sağına ve soluna selâm verirken; erkeklere, kadınlara ve hafaze meleklerine niyyet eder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Namazın haram kılması tekbir, helâl kılması ise selâm vermektir» (169) buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Azam (rh.a)'a göre selâm vermek farz'dır. İmameyn'in kavline göre ise farz değildir. (170)

462

● Önemli konulardan birisi de; namaz kılan kimsenin «Tadil-i Erkân'a» riayet etmesidir. İmam-ı Yusuf (rh.a)'a göre; tâdil-i Erkan'a riayet etmek farzdır. (171) Bu konuda Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA)'dan rivayet edilen hadis-i şerifi esas aldığı bilinmektedir. (172) Molla Hüsrev: «Namazın farzlarından birisi de tertib kasdıyla kıyamı rükû'dan önce ve rükû'yu da sücûd'dan önce yapmaktır. Hatta eğer namaz kılan kimse, kıyamdan önce rükû eylese veya rükû etmeden secde'ye varsa caiz olmaz. Zira namaz ancak tertib ile kaimdir. Kafi'de de böyle zikredilmiştir» (173) hükmünü beyan etmektedir.

NAMAZ'IN VACİBLERİ

463

● Şimdi «Tenvirü'l Ebsar», «Dürrü'l Muhtar», «Reddü'l muhtar» ve «Feteva-ı Hindiyye'yi» esas alarak Namazın vacibleri üzerinde duralım. Bilindiği gibi Namazın vaciblerini kasden terkeden kimsenin, namazı iade etmesi esas alınmıştır. Eğer unutarak terkederse secde-i sehiv yapar. Namazın vacibleri şunlardır:

Birincisi: Fatiha sûresini okumaktır. Fatiha'nın ekserisini terkeden

---

(168) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1. Sh: 52.
(169) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 226.
(170) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 78.
(171) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuatü'l Enhur (Şerhû Damad) Beyrut: ty. D. İhya Neşri C: 1, Sh: 88.
(172) Musannif İbrahim Halebi - Haleb-i Sagir - İst: 1973 S. Bilici Yay. Sh: 185.
(173) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 77.

kimse secde-i Sehiv yapar, birazını terkeden yapmaz. Lakin Mûcteba'da: «Fatiha'dan bir ayet terkeden secde eder» denilmiştir ki, evlâ olan da budur. Dolayısıyle Fatiha Sûresinin tamamını okumak vacibtir.

İkincisi: En kısa bir sûre'yi, Fatiha Sûresi'ne zam etmektir. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de: «Namazda Fatiha ve zamm-ı sûre okumak vacibtir. Ayrıca Fatiha'yı, zamm-ı sûre'den önce okumak vacibtir» (174) denilmiştir.

Üçüncüsü: Fatiha ve zamm-ı sûre'yi farz namazın ilk iki rek'atına tahsis etmek de vacibtir.

Dördüncüsü: Nafile namazın her rek'atında Fatiha ve Zamm-ı sûre vacibtir. Zira nafile namazın her çift rek'atı bir namaz sayılır. Vitir namazının her rek'atında da ihtiyaten Fatiha ve zamm-ı sûre okumak vacibtir. (175)

Beşincisi: Kıraatle rükû arasında ve secde gibi her rek'atta tekerrür eden yahud rek'atların sayısı gibi her namazda tekerrür eden şeyler arasında tertibe riayet'te vacibtir. İmam-ı Yusuf (rh.a) indinde bu farzdır. Nitekim daha önce izaha gayret etmiştik..

Altıncısı: Tadil-i erkan, yani azayı rükû ve secdede iken ve kezа Kemâl'in tercihine göre, rükû ve secdeden doğrulurken bir tesbih miktarı sakinleştirmek de vacibtir. İmam-ı Yusuf (rh.a)'a göre, tadil-i erkan amelî farzdır. Daha önce zikretmiştik..

Yedincisi: İlk oturuş'ta vacibtir. Velev ki Nafile namazda olsun. Essah olan kavil budur. Malûm olduğu üzere ka'de-i ahire (Son oturuş) farzdır. İlk oturuşta teşehhüd'den fazla birşey okumamak da vacibtir. Teşehhüd'den fazla birşey okunursa secde-i sehiv yapılır.

Sekizincisi: Gerek ilk oturuşta, gerek son oturuşta teşehhüd'ü okumak da vacibtir. Essah olan kavle göre her oturuşta, teşehhüd'ün tamamını okumak esastır.

Dokuzuncusu: Sağ'a ve sol'a selâm vererek, namazdan çıkmak da vacibtir. İmam-ı Azam (rh.a)'a göre selâm vererek namazdan çıkmak farz'dır. Daha önce bu hususu zikretmiştik.. Yani «Esselâmu aleyküm ve rahmetüllah» demek.

---

(174) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 71.
(175) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 71, Ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 209.

Onuncusu: Vitir namazında kunut'u okumak vacibtir. Kunut «Mutlak dua manasınadır». Kunut'un tekbiri ile üçüncü rek'atın tekbiri de aynı hükme tabidir. Hangi dua okunursa okunsun «Kunut» yerine geçer.

Onbirincisi: Bayram namazının tekbirleri de vacibtir.

Onikincisi: Sabah, akşam ve yatsı namazlarında imamın aşikâr okuması vacib olduğu gibi, okunan namazlarda herkesin gizli okuması da vacibtir.

Onüçüncüsü: Rükûu tekrarlamamak, secde'yi üçlememek, ikinci veya dördüncü rek'attan önce oturmamak, iki farz arasına giren her ziyadeyi terketmek, imama uyan kimsenin susması ve imamı takip etmesi (yani içtihad götüren yerde imamı takip etmesi) de vacibtir. Namaz ancak farzlarda imama muhalefet halinde bozulur. Vaciblerde de fiilen imama tabi olmak vacibtir.

NAMAZIN SÜNNETLERİ

464

● **Namazın sünnetleri şunlardır:** İftitah tekbiri için elleri kaldırmak, elleri kaldırırken parmakların arasını açmak, imam olan kimsenin tekbiri açıktan alması, sübhaneke'yi gizlice okumak. İstiaze'yi ve besmeleyi gizli okumak, Fatiha sûresi'nden sonra gizli olarak «Amin» demek, sağ eli sol el üzerine koyarak, elleri göbek altında bağlamak, rükû'a giderken tekbir almak, tesbihleri en az üç defa söylemek, rükû'da elleri ve diz kapaklarını tutmak ve bu sırada parmakları açık bulundurmak, secdeye giderken tekbir almak, secde halinde iken dirsekleri yere koymamak, secde halinde iken karnını uyluğunun üzerine koymamak, secde halinde iken en az üç defa tesbih etmek, secde'de elleri ve dizleri yere koymak, otururken sol ayağı yere yayıp, sağ ayağı dikmek, rükû'dan kalkarken tam doğrulmak, iki secde arasında tam oturmak, kade-i ahire'de (son oturuşta) Resûl-i Ekrem (SAV)'e selâvat getirmek ve dua etmek!.. (176)

NAMAZ'IN EDEBLERİ

465

● **Namazın edebleri şunlardır:** Ayakta iken secde yerine bakmak, rükû

(176) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 72.

halinde iken ayakları üstüne bakmak, secde ederken burunun ucuna bakmak, otururken kucağına bakmak, sağ tarafa selâm verirken sağ omuza, sol tarafa selâm verirken sol omuza bakmak, Esnememek için gayret sarfetmek, fakat vukua gelirse ağzını kapatmak ve güç yettiği kadar öksürmemek ve bu hususta gayret göstermek. (177)

NAMAZ'IN KEYFİYETİ (NAMAZ NASIL KILINIR?)

466

● Namaz kılmayı murad eden kimse; önce abdest alıp, farz namazın vaktinin girip-girmediğini kat'i olarak öğrenir. Zira vakit girmeden farz namaz edâ edilemez. Daha sonra kıble'ye yönelir ve ikamet'ten sonra, kalbi ile kat'i olarak niyyet eder. Hangi namazı kıldığını bilmesi kafi değildir. Çünkü bilmek başka şeydir, niyyet başka şeydir. (178) İki elini, baş parmaklar kulak yumuşakları hizasına gelecek şekilde ve parmakları tabii halde, iç kısımları kıble istikametine gelecek şekilde kaldırır. Tam bu sırada «İftitah tekbirini» alır, yani «Allahû Ekber» der.. Kadınlar ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırlar.. İftitah tekbirinden sonra erkekler; sağ eli sol el üzerine koyarak, göbek altında bağlarlar. Kadınlar elleri açık olarak göğüsleri üzerine koyma durumundadırlar. Erkekler; sağ elin baş parmağı ile, serçe parmağını, sol bileği kavrayacak şekilde tesbit eder ve diğer üç parmağı sol kol üzerinde bulundurur. Bu kıyam halinde; ayaklar birbirlerine muvazi olarak, birbirlerinden dört parmak kadar aralıklı bulundurulur. Dizlerin bükülmesi veya vücûd ağırlığının bir ayak üzerine kaydırılması mekruhtur. (179) Dolayısıyle dizler dik tutulur ve vücûd ağırlığı her iki ayak üzerine bölünür.

467

● Hz. Enes (RA)'den rivayet edildiğine göre: **«Resûl-i Ekrem (SAV) namaza başladığı zaman tekbir getirir ve sübhaneke'yi okurdu ve bunun üzerine birşey ilâve etmezdi»** (180) Yani;

---

(177) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 79-80, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 72-73.**

(178) **Bu konu üzerinde daha önce durmuştuk. Bakınız: Madde: 441.**

(179) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 69.**

(180) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 H. Sadr Mth. C: 1, Sh: 282.**

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى
جَدُّكَ (وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ) وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ

«Sübhânekellahümme vebi hamdik, ve tebârekesmük, ve teâlâ ceddük, velâ ilâhe gayruk.»

duasını gizli okur (181) Bu duayı; hem imam, hem imama uyan ve hem de yalnız başına kılan kimse, gizli olarak okur. Zira sünnet'le sabittir.

468

● Daha sonra «istiaze» yapar. İmam-ı Merginani: **«Esteizü billâhi mine'şşeytanirracim»** diyerek istiaze'de bulunur. Çünkü Allahü Teala (cc)'nın şu kavli vardır: **«Kur'an okuduğun zaman, reddedilmiş ve kovulmuş olan şeytan'dan Allah'a sığın».** Bundan murad; Kur'an okumaya niyet ettiğin zaman istiaze'de bulun demektir. Evlâ olan **«esteizû billâhi»** demesidir ki, Kur'an'a muvafık olsun. **«Eûzü billâhi»** de ona yakındır. Sonra bu istiaze, Kur'an okumaya tabidir, yani ondan önce okunur» hükmünü zikreder. (182) Bunu da gizli olarak okumak esastır. İbn-i Mes'ud (RA)'dan rivayet edilmiştir ki; Resûl-i Ekrem (SAV) İstiaze'yi, besmeleyi ve Fatiha'nın sonunda söylenen «amin» lafzını gizli söylemiştir. (183) Dolayısıyle istiaze'den sonra Besmele'yi de gizli olarak okur. Yani içinden **«Bismillâhirrahmanirrahim»** der.. Bilindiği gibi besmele her rek'atın başında çekilir; Fatiha ile zamm-ı sûre arasında çekilmez.

469

● Sonra Fatihâ Sûresini okurl.. İmamet görevinde olan kimse; sabah, akşam ve yatsı namazlarının farzlarının ilk iki rek'atında, Cum'a ve Bayram namazlarında Fatiha Sûresi'ni açıktan okur. İmama uyan kimse kıraet etmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim imamla namaz kılarsa, imamın kıraati onun için de kıraattır»** (184) buyurduğu bilinmektedir. Tek ba-

---

(181) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 68.**
(182) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 48.**
(183) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 204.**
(184) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar'Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 190**

şına namaz kılan kimse açıktan okunan namazlarda, isterse aşikare okur, isterse gizli okur!.. Fatiha Sûresini okuyup bitirdiği zaman gizli bir şekilde «Amin» der!.. Bunu hem imamın, hem de imama uyan kimsenin gizli olarak demesi esastır. Daha sonra bir sûre veya en az üç kısa ayet-i kerime okur.

470

● Sonra tekbir getirip (Yani **«Allahû Ekber»** diyerek) rükûa varır. Ellerini parmakları açık olarak dizleri üzerine koyar, baş ve vücûd yere paralel bir şekilde bulunur. Hatta öyle ki sırtına su dökülse, dökülen o suyun sırtta durması esastır. (185) İmam tekbiri aşikare söyler. Kadınlar rükû'da fazla eğilmezler, parmaklarını açmazlar ve kollarını vücûdlarından ayırıp uzaklaştırmazlar. Rükû halinde iken en az üç defa **«Sübhane Rabbiye'l Aziym»** demek gerekir. Sonra rükûdan başını kaldırıp doğrulurken **«Semiallahû limen hamideh»** denir. Eğer imama uyulmuş ise, imamın bu sözü arkasından: **«Rabbenâ leke'l Hamd»** veya **«Rabbenâ ve leke'l hamd»** demek esastır. Rükû tesbihlerinin en azı üç, ortası beş ve en çoğu da yedi'dir. (186)

471

● Rükûdan tamamen doğrulup, vücûd azaları sükûnet bulduktan sonra; tekbir getirilerek (Yani **«Allahû Ekber»** denilerek) secde edilir. Secde haline geçerken önce dizleri, sonra elleri, daha sonra da burnu ve alnı yere koymak esastır. Her iki ayağı dikerek, ayak parmaklarını kıble istikametine çevirmek gerekir. Eller kulaklar hizasında, kollar yere döşenmeksizin yanlara açık ve karın uyluklardan uzak bulundurulur. Secde halinde iken en az üç defa **«Sübhane Rabbiye'l âlâ»** denilerek, tesbih edilir. Kadınların secde hali, erkeklerden farklıdır. Şöyle ki: Karınlarını uyluklarına yapıştırırlar, kollarını vücûdlarından uzaklaştırmazlar. Tesbihlerden sonra tekbir getirilip (yani **«Allahû ekber»** denilerek) bu birinci secde'den önce başını kaldırır ve doğrulup oturur. Eller dizler üzerine konur. Sonra tekbir getirilip (yani **«Allahû Ekber»** denilerek) yeniden secde'ye gidilir. Birinci secde'de okuduğu tesbihleri, ikinci secde'de de tekrarlar.

472

● İki secde'yi de edâ ettikten sonra önce başını, sonra ellerini ve daha

---

(185) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fî şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307 C: 1, Sh: 70.**

(186) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1406 C: 1, Sh: 75.**

sonra da dizlerini kaldırarak kıyam haline geçer. Yani ayağa kalkar. Tıpkı birinci kıyam halinde olduğu gibi; yine ellerini bağlar. Daha sonra «Besmele» çeker ve Fatiha Sûresini okur!.. Daha sonra da; kısa bir sûre veya en az üç ayet-i kerime okuyarak kıraatı tamamlar. Birinci rek'at'ta edâ ettiği rükû ve secdeleri aynen tekrar edâ eder. Bu ikinci Rek'at'ın son secde'sinden sonra başını kaldırıp, sol ayağını yere yatırarak üzerine oturur. Sağ ayağını, parmaklarının ucu kıble istikametine gelecek şekilde diker. Ellerini parmaklarının tabii açıklığı ile diz kapakları hizasına gelecek şekilde uylukları üzerine koyar. Kadınlar ise; her iki ayağı sağ taraftan dışarı çıkararak üzerlerine otururlar. Bu birinci oturuşta; Abdullah İbn-i Mes'ud (RA)'dan rivayet edilen teşehhüd okunur. Bu teşehhüd'ü daha önce zikretmiştik. (187)

473

● Teşehhüd duasını okuduktan sonra ayağa kalkar. Üç ve dördüncü Rek'atları aynen ilk iki rek'at gibi edâ eder. Ancak farz namazların bu rek'atlarında (Üç ve dördüncü Rek'atlarda) besmele ile yalnız Fatiha sûresi okunur. (188) Zamm-ı Sûre okunmaz!.. Dördüncü Rek'atın secdelerinden sonra; birinci oturuş gibi oturulur. Önce yine «Teşehhüd» duası okunur. Buna salâvatları da ilâve eder. Daha önce salâvatların keyfiyeti üzerinde durmuştuk. (189) Salavatlardan sonra kendisi ve bütün mü'minler için dua etmesi esastır. Bu konuyu da, daha önce izaha gayret etmiştik. (190) Duayı da bitirdikten sonra; önce başını sağ tarafa çevirerek «Esselâmû Aleykûm ve rahmetûllah» diyerek selâm verilir. Sonra da sol tarafa çevirilip, aynen selâm tekrar edilir. Yalnız başına namaz kılan kimse; başı ile sağa ve sola selâm verirken, kalbinden «meleklere» selâma niyyet eder. İmama uyanlar; hem sağ, hem de sol taraflarında bulunan mü'minlere, ayrıca imama selâm vermeye kalben niyyet ederler. İmam durumunda olan kimse ise; bütün mü'minlere selâm vermeye niyyet eder.

NAMAZLARDA KUR'AN-I KERİM OKUMAK

474

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Gündüz edâ edilen namaz, acma (gizli)dir» (191) hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkahası; İmam olan kimse, öğle ve ikindi namazında Kur'an-ı Kerim'i gizli olarak kıraat eder hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Merginani: «Sabah, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rek'atlarında imam olan kimse kıraatı aşikar olarak edâ eder. Diğer rek'atlarda ise gizli yapar. Tevatür halindeki rivayet budur. Eğer mükellef yalnız olarak namaz kılıyorsa, aşikar veya gizli kıraat hususunda muhayyerdir.» (192) İbn-i Abidin: «Yalnız kimse aşikare okunan (sabah, akşam ve yatsı) namazı kılıyor ise; gizli veya aşikar okumakta muhayyerdir. Ama kıldığı namazın cemaat heyetinde olması için aşikare okuması efdaldir. Onun için bu namazı ezân ve ikametle edâ etmesi efdal olur. Hadis'te rivayet olunduğuna göre, bir kimse yalnız kıldığı namazı cemaat heyetinde edâ ederse, onun namazı ile birlikte bir çok melekler saf olarak namaz kılarlar. Mezhebe göre gizli okunan namazlarda (Öğle ve ikindi) gizli okuması vacibtir. Bahır'da da böyle denilmiştir ve bununla İnaye sahibine red cevabı verilmiştir. Çünkü İnaye sahibi «Zahir rivayeye göre o kimse muhayyerdir» demiştir.» (193) hükmünü beyan etmektedir.

475

● Molla Hüsrev: «İmama uyarak namaz kılan kimse, imamın ardında okumaz. Velev ki imam herhangi bir rahmet veya azab ayetini okusa dal.. Muktedi sadece imamı dinler ve susar. Zira Allahü Teala (cc) «**Kur'an-ı Kerim okunduğu zaman onu dinleyin ve susun**» (El Araf Sûresi: 204) hükmünü beyan buyurmuştur. Müfessirlerin kahir ekseriyeti, bu ayet-i kerime'deki hitabın imama uyanlar için olduğu kanaatindedirler. Müfessirlerin bazıları da hutbe esnasındaki durumdur demişlerdir. Bu ikisi arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. Hutbe'de imama uyanın namazı gibidir» (194) buyurmaktadır. Alauddin el haskafi: «Belki imam aşikare okuduğu vakit dinler; gizli okuduğunda dahi susar. Çünkü Ebû Hureyre (RA): «Biz vak-

---

(191) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 229.
(192) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetû'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 53.
(193) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 354 vd.
(194) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 83-84.

tiyle imamın arkasında okurduk. Sonra: «Kur'an okunduğunda onu dinleyin ve susun» ayet-i kerimesi indi» demiştir. İmam tergib veya terhib ayetini okusa bile cemaat yine susar» hükmünü zikreder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «İmam gizli okuduğunda cemaat susacağına göre, aşikar okuduğunda evleviyetle susar. Bahır sahibi diyor ki: «Ayetin, hülâsası şudur; onunla iki şey istenmektedir. Biri dinlemek, diğeri susmak. Cemaat bu emirlerin ikisiyle de amel eder. Dinlemek aşikara okunan namaza mahsustur. Susmak ona mahsus değildir. O mutlak olarak yürürlüktedir. Binaenaleyh kıraat zamanında mutlak olarak susmak vacibtir.» (195) hükmünü beyan eder. Malûm olduğu üzere namaz dışında da; Kur'an-ı Kerim'i dinlemek, mutlak surette vacibtir.

476

● Namaz kılan kimse, sefer halinde iken Fatiha sûresini ve dilediği herhangi bir sûreyi okur. Zira rivayet olunmuştur ki; **Resûl-i Ekrem (SAV) sefer halinde sabah namazını edâ ederken Fatiha ve Muavvizeteyn'i (Felâk ve Nass sûreleri) okumuştur.** (196) Feteva-ı Hindiyye'de: «Seferde ızdırar halinde kıraatın sünnet olan miktarı; namaz kılan kimsenin Fatiha'yı ve dilediği bir sûreyi okumasıdır» (197) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Merginani: «Zira sefer namazın kasrına tesir eden bir olaydır. Elbette kıraatin hafiflemesine evleviyetle tesir eder. Bu ise seyrinin çok acele olduğu zamandır. Eğer emniyet içinde ve geniş durumda ise; sabah namazında «Bürûc» ve «İnşakkat» sûreleri gibi, sûreleri okur. Çünkü bu hafiflik sağlayacağı gibi, sünnete riayet etmeyi de mümkün kılar» (198) hükmünü zikiretmektedir.

477

● Mukim halde iken kıraatın sünnet olan miktarı; sabah namazında Fatiha Sûresi'nden sonra, iki rek'atta kırk veya elli ayet-i kerime okumaktır. Câmiû's Sagîr'de zikredildiğine göre, öğle namazındaki kıraat miktarı da sabah namazı gibidir. Asıl'da ise «ondan biraz daha aşağıdır» denilmiştir. İkindi ve yatsı namazlarında Fatiha'dan başka yirmi ayet-i kerime okumak sûnettir. Akşam namazında ise; Fatiha'dan sonra ilk iki rek'atin her bi-

---

(195) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 377.
(196) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 235.
(197) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 77.
(198) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetil'l Mübtedi - C: 1, Sh: 54.

rinden kısa bir sûre okumak sünnettir. Muhiyt'te de böyledir» (199) Molla Hüsrev: «Namazın caiz olması için, herhangi bir sûre tayin olunmamıştır. Yani «Filân sûre okunmadığı takdirde, namaz fasid olur» denilemez, böyle bir iddia caiz değildir. Zira Allahü Teala (cc): «Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyunuz» (Müzemmil Sûresi: 20) emrini vermiştir. Bu kavli mutlaktır» (200) hükmünü beyan etmektedir. Essah olan kavle göre; namaz için sûre tayin etmek mekruhtur. Bunun sebebi; bazı sûreleri tayin edib, diğer sûrelerin okunmasını terk etmektir.

478

● İbn-i Abidin: «Kendisiyle bil'ittifak namaz caiz olan Kur'an imamların mushaflarında mazbut olanlardır ki, onu Hz. Osman (RA) bütün şehirlere göndermişti. On kıraat imamının ittifak ettikleri de budur. İcmâ ve tafsil itibariyle mütevatir olan kur'an budur» (201) hükmünü zikreder. Bilindiği gibi; Kur'an-ı Kerim'in hem lâfzı, hem manası Allahü Teala (cc)'dandır. Bu hususta hiçbir beşerin payı yoktur. Kur'an-ı Kerim'in tertibini; Resûl-i Ekrem (SAV) bizzat kendisi, vahiyle tesbit etmiştir. Hz. Ebu Bekir (RA) döneminde tek bir mushaf halinde toplanmış, Hz. Osman (RA')da bu tek nüshayı esas alarak çoğaltırmıştır. Kur'an-ı Kerim'in bize ulaşması tevatür yoluyladır ve indirildiği gibi eksiksiz ulaşmıştır. (202) İmameyn'in kavli: «Arapça ile nazm olunan Allahü Teala (cc)'nın kelâmına kur'an denir» hükmünde toplanmaktadır. (203) Dolayısıyle namazda; başka herhangi bir dille (Farsça, Türkçe, İngilizce vs.) kıraat edilemez. Ulema, başka dille «Kur'an» diye tilâvet edilmesini «zındıklık» olarak nitelendirmiştir. (204) Son yıllarda; ırkçılık gayretiyle davranan bazı zümreler, «Türkçe Meâlle» namaz kılma gayretine düşmüşlerdir. Mü'minlerin; bu cahili tutuma karşı, şiddetle direnmeleri vacibtir.

479

● Maalesef latince olarak yayınlanan bazı kitaplarda, «Türkçe Meâlle»

---

(199) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 77.

(200) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 84.

(201) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 258.

(202) Abdülaziz El Buhari - Keşfü'l Esrar - İst: 1308 C: 2, Sh: 361.

(203) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 47.

(204) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb: C: 1, Sh: 208.

«namaz kılınabileceği iddialarına tesadüf edilmektedir. Resmî ideolojinin (Kemalizm'in) etkisinde kalan bu tipler; Allahü Teala (cc)'nın dinine karşı isyan hallindedirler. Esasen bunların tamamı; resmî ideoloji'den maddî yardım gören ve tahrik edilen insanlardır.

KUR'AN-I KERİM OKURKEN HATA ETMEK (ZELLE-İ KARİ)

480

● Bütün muteber fıkıh kitablarında «Zelle-i Karî» (Kur'an-ı Kerim okurken, hata etmek, dil sürçmesi veya dil kayması) üzerinde durulmuştur. İbn-i Abidin: «Mütekaddimin ûlemaya göre kaide şudur: Manayı, itikadî küfür olacak şekilde değiştiren dil sürçmesi, bütün bu söylenenlerde namazı bozar. Hata olarak ağzından çıkan kelime Kur'an'da bulunsun-bulunmasın fark etmez. Meğer ki değiştirilen cümlelerin arasın tam bir durakla ayrılmış olsun. Değiştirme böyle olmazsa bakılır: Söylenenin misli Kur'an'da yoksa, mana da hakikatten uzak son derece değişmiş olursa yine namaz bozulur. «Hâza'l gurab» هٰذَا الْغُرَابْ yerine «Hâzâ'l gubar» هٰذَا الْغُبَارْ okumak böyledir. Kezâ misli Kur'an-ı Kerim'de olmadığı gibi mana sı da yoksa hüküm yine böyledir. «Serâir» سَرَائِرْ yerine «Serail» okumak bu kabildendir. Misli Kur'an-ı Kerim'de bulunur, fakat mana hakikattan uzak olur da pek fazla değişmezse Ebû Hanife (Rh.a) ile İmam-ı Muhammed (Rh.a)'e göre yine bozulur. İhtiyat olan da budur. Ulemadan bazıları umum belva'ya bakarak bozulmayacağını söylemişlerdir» (205) hükmünü zikretmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hz. Osman (RA)'nın toplamış bulunduğu Kur'an'da bulunmayan bir lâfzı okumak da zelle'dir (Kıraat hatasıdır). Bazı alimler: «Bir kimse ma'rûf olan mushafta bulunmayan ve manası da yerinde olmayan bir lâfzı okursa, ittifakla o kimsenin namazı bozulur» (206) denilmektedir.

481

● Mü'minler Kur'an-ı Kerim'i ezberlerken çok titiz olmak durumundadırlar. Müteahhirin ûlemaya göre; kıraat esnasında hata, i'rab hatası ise na-

---

(205) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 550 - 551.

(206) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 82.

maz fasid olmaz. Çünkü insanların ekserisi i'rabın vecihleri arasını temyiz edemezler. Kadıhan demiştir ki; müteahhirûnun dedikleri şey daha geniştir. Mütekaddimûnun dedikleri ise daha ihtiyatlıdır. (207) Ebû'l Kâsım Es-Safari'i Buhari'nin şöyle dediği nakledilmiştir: «Namaz bazı yönlerden caiz ve fakat bir cihetten fasid ise, ihtiyaden fesadı ile hükmolunur. Yalnız kıraat meselesi bundan müstesnadır. Çünkü bunda insanlar için umum belva vardır.» Zahiriyye'de de böyledir. (208) Hem namaz, hem de Kur'an-ı Kerim okumak bir ibadet olduğuna göre; bu konuda İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'nin ictihadı ile fetva vermek, ûsule daha uygundur. Nitekim İbn-i Abidin: «Ulema, ibadetlerde fetvanın mutlak sûrette İmam-ı Azam (rh.a)'ın kavline göre verileceğini söylemiştir» (209) hükmünü beyan etmektedir.

İMAMET-İ KÜBRA VE İMAMET-İ SUĞRA NEDİR?

482

● Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«Sen de içlerinde bulunub da, kendilerine namaz kıldırdığın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte namaza dursun»** (210) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in de: **«Cemaat; sünnet-i hüdâ'dan bir sünnettir. Cemaat'ten ancak münafık olanlar geri uzak) durur»** (211) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle cemaatle namaz; kitap sünnet ve sahabe-i kiram'ın icmaı ile sabittir. Cemaat konusunu, mahiyeti ile beraber kavrayabilmek için «İmameti Kubra ve İmamet-i Suğra» kavramları üzerinde durmak mecburiyetindeyiz.

483

● İbn-i Abidin: «İmamet kelimesi «emme» fiilinin masdarıdır. «Emm-en nâse» insanlara imam oldu. Ona yalnız kıldırdığı namazda tâbi olurlar, manasına geldiği gibi; hem namazında, hem de emir ve yasaklarında ona tabi olurlar manasına da gelir. Namazdaki imamlığa «İmamet-i Suğra» (Küçük imamlık, İkinciye «İmamet-i Kübra» (Büyük imamlık) derler» buyurmaktadır. Bahsin devamında da «İmamet-i Kübrayı makasıd sâhibi:

---

(207) **Musannıf İbrahim Halebi - Haleb-i Sagir tercemesi - İst: 1973 S. Billici Yay. Sh: 281.**
(208) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 82.**
(209) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 1, Sh: 89.**
(210) **En Nisâ Sûresi: 102.**
(211) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 Dr. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 243.**

«Din ve dünya hususunda Peygamber (SAV)'e halife olarak umumi riyasettir» diye tarif etmiş; peygamberliği tariften hariç bırakmak istemişse de, hakikatte peygamberlik tarifte dahil değildir. Çünkü o şeriatle gönderilmelidir. Nitekim peygamberin tarifinden de anlaşılır. Peygamberin umumi tasarrufa hak kazanması, peygamberlik üzerine terettüp eden bir imamlıktır. Bu tarifte dahildir. Umum kaydıyla hakimlik, emirlik gibi şeyler tariften hariç kalır. Riyaset tahkik edilince, tasarrufa hak kazanmaktan başka birşey olmadığı anlaşılınca şârihde: «Umum tasarrufa hak kazanmaktır» şeklinde ifade etmiştir. Bunu Allame Kemal b. Ebi Şerif; üstad'ı Kemal b. Hümam'ın «El Müsayere» namındaki kitabının şerhinde böyle söylemiştir. Büyük imamı (yani Halife'yi) tayin etmek en mühim vazifelerden birisidir. Çünkü Şer'i vecibelerden bir çoğu buna bağlıdır. Onun için Akaid-i Nesefiye'de şöyle denilmiştir: «Müslümanların hükümlerini tenfiz edecek, şer'i cezalarını tatbik ve sınırlarını muhafaza ile ordularını hazırlayacak, zekâtlarını alacak, yol kesici zorba ve hırsızları kahr edecek, cum'a ve bayramları kıldıracak, hukuku isbat eden şahidleri kabul edecek velileri olmayan küçük kız ve oğlanları evlendirecek ve ganimet'leri taksim edecek bir halifeleri bulunması mutlaka lâzımdır» (212) Hükmünü zikretmektedir.

484

● Alaûddin El Haskafi: «İmamet-i Suğra (Küçük İmamlık) on şartla namazını imamın namazına bağlamaktır» hükmünü beyan eder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydetmektedir: «İmamet-i Suğra: «Cemaatin namazının imamın namazıyle bağlanmasıdır» diye tarif edilmiştir. Bu tarifi Nehir sahibi, kardeşi olan «Bahır» sahibinden nakil etmiştir. Ama bunun yalnız imama uymanın tarifi olduğu anlaşılıyor. Ben derim ki İmamlık; cemaatin namazının imamın namazıyla bağlanmasıdır. Böyle denilirse itiraz kalmaz. Tarifimin izahı şudur: İmam ancak, cemaat namazını, onun namazına bağlarsa imam olur. İşte bizzat bu bağlantı imamlığın hakikatidir. İmama uymaktan gaye budur. Çünkü cemaat olan kimse, namazını imamının namazına bağladığında kendisine imama uymak sıfatı hasıl olmuştur. İmamın da imamlık sıfatı hasıl olmuştur ki, o da bağlantıdır. Benim kasır aklımın anladığı budur. Allahû âlem.» (213)

---

(212) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 383-384.

(213) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 387.

485

● İmam-ı Serahsi: «Müslümanlara has olduğu sabit olan her türlü ibadet karşılığında ücret almak batıldır» (214) hükmünü zikrediyor. Dolayısıyle namaz kıldırdığı için hiç kimseye ücret ödenmez. Ayrıca namaz kıldıran kimse de, namaz kıldırdığı için ücret alamaz. Ulû'lemr'in (İmam-ı Kübra'nın) mescid imamlarına ödediği ücret, namaz kıldırdığı için değil; mescid'le ilgili işleri yürüttüğü, Emr-i Bi'l Ma'ruf ve Nehyi ani'l münker hizmetinde bulunduğu ve kendisi adına o beldedeki işleri derûhte ettiği içindir. Nitekim mescid imamlarına ücret ödenmesi hususunda fetva veren müteahhirin ûleması da; bu gerekçeleri esas almıştır. İmam-ı Mergînani: «Kafirin müslüman üzerinde velâyet hakkı yoktur. Zira Allahü Teala (cc): **«Muhakkak ki Allah, ebedi olarak kafirler için mü'minler üzerine bir yol kılmayacaktır»** (En Nisâ Süresi: 141) buyurmuştur. Bundan dolayı kafirin müslüman üzerine şehadeti kabul olunmaz» (215) hükmünü beyan ediyor. İmam-ı Kasani; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmetmeyen hiçbir gücün tasarruflarının meşrû olamıyacağını ve şer'i şerife göre hükme bağlanmayan hiçbir kaza'nın kabul edilemiyeceği üzerinde duruyor. (216) Dolayısıyle; herhangi bir İslâm toprağı, kafirlerin veya mürtedlerin istilâsı altına düşerse, cihad her mü'min üzerine farz-ı ayn olur. Müstevli kafirlerin tayinleri (Velev ki tayin ettikleri kimse müslüman bile olsa) meşrû sayılmaz. Hele hele mescid imamı ve kadı tayinleri hileli birer tuzaktır. Dolayısıyle istilâ'ya muhatab olan (Allahü Teala (cc) muhafaza buyursun) mü'minler; kendi içlerinden imam ve kadı seçmek zorundadırlar. Şimdi bir misal verelim: 1979 yılında Sovyet-Rusya Afganistan İslâm topraklarını istilâ etti. İstilâ'yı gizleyebilmek için de, kendi adamlarından birisi olan Babrak Karmal'ı işbaşına getirdi. Şimdi Babrak Karmal'ın tayin ettiği Mescid İmamları'nın arkasında kılınan namaz, cemaatle kılınan namaz hükmünde değildir. Bu gibi hallerde mü'minler; kendi aralarından imam seçerek cemaat haline gelebilirler. Esasen bu onların üzerine vacibtir.

486

● **Cemaat'in hükmü:** Molla Hüsrev: «Cemaat, erkekler için sünnet-i müekkede'dir. Bir kavle göre de amel-i farzdır. Şüphesiz kadınların cemaati

---

(214) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 9, Sh: 37.
(215) İmam-ı Mergînani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 199.
(216) İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai - Beyrut: 1974 C: 7, Sh: 142.

mekruhtur» (217) hükmünü zikrediyor. Feteva-ı Hindiyye'de: «Cemaat sünnet-i müekkededir. Alimlerimizin büyük bir çoğunluğu, gerçekten cemaat vacibtir demişlerdir. Bedai'de «Cemaat; akıllı, ergenlik çağına gelmiş, cemaatle namaz kılmaya gücü yeten erkekler üzerine vacibtir» denilmiştir. Cemaate yetişemiyen kimse, ehlini toplayıp namazı onlarla beraber kılar» (218) denilmektedir. Malûm olduğu üzere; Cum'a ve Bayram namazlarında cemaat şart'tır. Zira bu namazlar ferdî olarak edâ edilemezler. Birbirlerini çağırmak sûretiyle; nafile namazı cemaatle kılmak ise mekruhtur. (219)

487

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Cemaatte hoşunuza gitmeyen (tiksindiğiniz) bir hal, ayrılıkta beğendiğiniz halden daha hayırlıdır. Cemaatte rahmet, ayrılıkta azab vardır»** (220) buyurduğu bilinmektedir. Cemaat' halinde namazı edâ etmek, bizzat Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından teşvik olunmuştur. Nitekim bir Hadis-i Şerif'te: **«Bir erkeğin cemaat ile kıldığı namaz, yalnız başına edâ ettiği namazdan yirmibeş kat ziyade (faziletli) olur»** (221) buyurulmuştur. İbn-i Abidin; «ülemamızın tercih ettikleri kavil, cemaatin vacib olmasıdır. Nehir sahibi «Bu kavil, bütün kavillerin en adili ve en kuvvetlisidir. Onun için ecnas nam eserde: küçümseyerek veya aldırış etmeyerek cemaati terk eden kimsenin şahidliği kabul edilmez. Ama yanılarak veya te'vil yoluyla terk ederse meselâ: İmam hevâ ve heveslerine uyanlardan veya cemaatin mezhebine riayet etmeyenlerden olursa kabul ederiz» denilmiştir.» (222) hükmünü beyan etmektedir.

488

● **Cemaat'e katılmamayı meşru kılan özürler:** Hastaya, kötürüm olan kimseye, topal'a, eli ve ayağı çaprazvari kesilmiş olan kimseye, yürümeye güç yetiremeyen felçliye, aciz olan ihtiyara ve Ebû Hanife (rh.a)'ye göre, kör olan kimseye cemaat vacib olmaz. Sahih olan kavle göre; yağ-

---

(217) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 85.**

(218) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 82 vd.**

(219) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 391-392, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 83.**

(220) **Hüsamüddin El Hindi - Kenzü'l Ummal - Halep: ty C: 3, Sh: 269.**

(221) **Sünen-i Tirmizi - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1, Sh: 421 Had. No: 216.**

(222) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 397.**

mur, çamur, şiddetli soğuk ve fazla karanlık sebebiyle de vücûbiyet düşer. Tebyin'de de böyledir. Zifiri karanlık gecede esen; şiddetli rüzgar sebebiyle de, cemaat'e katılmamak meşru bir özürdür. Fakat gündüz esen rüzgar özür değildir. (223)

«İMAM»DA BULUNMASI GEREKEN VASIFLAR

489

● İmam'da bulunması gereken vasıfları kendisinde toplayan kimsenin; insanların önüne geçerek onlara namaz kıldırmasına «İmamet», bu görevi yapan kimseye'de «İmam» denilir. Namazlarını imamın namazına bağlayanlara «Cemaat» veya «Muktedi» adı verilir. Şimdi «İmam»da bulunması gereken vasıflar üzerinde duralım.

1. **Erkek olmak:** Molla Hüsrev: «Erkek namazda kadına veya çocuğa iktida edemez. Kadına uymamasının sebebi Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allah'ın onları (Kadınları) geriye bıraktığı gibi, siz de onları geriye bırakın. Zira kadınların namazda öne geçirilmesi caiz değildir»** kavli şerifidir. Çocuğa da iktida olunmaz. Zira çocuğun namazı nafiledir. Bu durumda farz kılan kimsenin nafile kılan kimseye iktidası caiz değildir» (224) hükmünü zikreder.

2. **Müslüman olmak:** İmam'da aranan önemli vasıflardan birisi de budur. **Müslüman olmayanın veya Ehl-i Sünnet akaidine göre tekfir edilenlerin imameti caiz değildir.** Feteva-ı Hindiyye'de: «Rafizî'nin, cühemî'nin, kaderiyye'nin, müşebbehe'nin ve «Kur'an yaratılmıştır» diyenin arkasında namaz kılmak caiz değildir. Heva ve bid'at sahibi olan kimse; bu hallerinden dolayı kafir olmuyorsa, arkasında namaz kılmak mekruh olmakla beraber caizdir. Aksi takdirde caiz olmaz» (225) denilmektedir. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri reddeden ve (onların yerine kaim olması) için yeni hükümler icad eden ideolojilere inanan kimselerin arkasında da namaz kılınmaz.

3. **Akıllı ve bülûğa ermiş olmak:** Deli teklife muhatab olmadığı için,

---

(223) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 83.**
(224) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 88.**
(225) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 84**

imameti sahih olmaz. Bülûğa ermeyen çocuğa da namaz farz değildir. Dolayısıyle onun namazı nafiledir.

4. Kur'an-ı Kerim'i okumasını bilmek: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Cemaate, Allahü Teala (cc)'nın kitabını en güzel ve en iyi okuyanı imam olur**» (226) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle Kur'an-ı Kerim'i okumasını bilmeyen kimse, bilenlere imam olamaz.

5. Özür sahibi olmamak: Devamlı olarak burnu kanayan, idrarını tutamayan ve bunun gibi özürlere müptelâ olan kimse, sağlam olan kimseler üzerine imam olamaz.

6. Abdestsizlikten ve necaset'ten temizlenmiş olmak: Abdestsiz imamet sahih olamıyacağı gibi, ibadete mani olacak pisliğin imamın elbisesinde, bedeninde veya namaz kılacağı yerde bulunması halinde de sahih olmaz. Esasen bu şart; hem imamet görevine geçecek şahısta, hem de muktedi durumunda olan mükellefte aranır.

7. Pelteklik gibi, kıraate mani bir halin bulunmaması:

8. Cemaat'in önünde bulunmak: Muktedi olan kimselerin ayaklarının arka kısmı, imamın ayaklarının arka kısmından ileride olmaması şarttır. Bir tek kimse ile birlikte namaz kılan kimse; onu (muktedi'yi) sağ yanında durdurur. Zira İbn-i Abbas (RA)'den rivayet edilen hadis-i şerif vardır. (227)

İMAMET'E KİM DAHA LÂYIKTIR?

490

● İbn-i Abidin: «Cemaat evlâ olmayan birini imamlığa tercih ederlerse günaha girmeksizin isaet (hata) etmiş olurlar. Tatarhaniye'de şöyle deniliyor: «İki adam fıkıh ve salâh'ta müsavi olurlar da, biri daha güzel okur, fakat cemaat ötekini imam yaparlarsa isâet etmiş, sünneti bırakmışlardır. Ama günahkâr olmazlar. Çünkü elverişli birini geçirmişlerdir. Valilik ve hükûmet meselelerinde de hüküm böyledir. Hilâfete gelince: o büyük imamlıktır. (Onu seçerken) efdal olanı bırakmaları caiz değildir. Bunun üzerine icma-i ümmet vardır» (228) hükmünü beyan etmektedir. Dolayı-

---

(226) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 245.
(227) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 56.
(228) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 406.

sıyle bütün muteber fıkıh kitablarında; imamet görevine kimin daha lâyık olduğu ve ayrıca kimlerin imamete geçirilmesinin mekruh olduğunu zikretmişlerdir. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

491

● Molla Hüsrev: «Cemaat arasında imamet'e en lâyık olanı; namaz caiz olacak kadar kıraatı güzel olduktan sonra, sıhhat ve fesad yönünden namazın hükümlerini en iyi bilen kimsedir. Zira başka şeye nazaran ilme ihtiyaç daha fazladır. İlimde eşit olurlarsa; imamete en lâyık olanı, kıraat yönünden ve kıraatı da «Tecvid» noktasından daha güzel olanıdır. Zira Kur'an-ı Kerim okumak namazda bir rükündür. Eğer kıraat ve tecvid'de de eşit olurlarsa; imamete en lâyık olanı takva sahibi olandır. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse takva sahibi olan bir âlemanın arkasında namaz kılarsa, sanki o kimse Nebi'nin arkasında namaz kılmış gibidir»** (229) hükmünü zikretmektedir. Dikkat edilirse; muttaki âlema imamet hususunda herkesten daha fazla hak sahibidir.

492

● Eğer ilim, verâ, kıraat ve takva noktasında birbirlerine herhangi bir üstünlüğü bulunmayan iki kişi mevcud olursa; bunlardan imamete daha lâyık olanı en yaşlısıdır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Ebû Müleyke'nin iki oğluna hitaben: **«Size, sizin yaşça daha büyük olanınız imamlık etsin»** (230) tavsiyesinde bulunmuştur. Esasen yaşlı olan alim zatların öne geçirilmesinde cemaati çoğaltmak sözkonusudur.

493

● İlim, kıraat, vera, takva ve yaş bakımından birbirlerine eşit iki kimse hazır bulunursa; bunlardan imamete lâyık olanı, teheccüd namazına daha çok devam edenidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV) **«Kim gece namazını (Teheccüd'ü) çok kılarsa, onun yüzü daha nurlu olur»** (231) hükmünü beyan etmiştir. Eğer bunda da eşitlik olursa; neseb noktasından daha şerefli ve kıyafet hususunda daha titiz ve temiz olanı öne geçer. Bu hususlarda da müsavi olma durumunda; aralarında kur'a çekilebileceği gibi, cemaat istediğini de öne geçirebilir.

---

(229) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 85.**
(230) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 247. ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 85.**
(231) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 85.**

494

● Firaset sahibi her mü'min kabul eder ki; yukarıda beyana gayret ettiğimiz şartların dikkate alınması hemen hemen imkânsız gibidir. Zira Demokratik Laik Türkiye Cumhuriyeti; mü'minlere namaz kıldırması için, kendi tayin ettiği memurları «Ehil» ilân etmiştir!.. Lâik bir devletin; mü'minlerin ibadetine müdahalesi sözkonusudur. Esasen yukarıda beyana gayret ettiğimiz vasıfların hiçbirisi; «Resmi tayin'de» aranan şartlar değildir. Ayrıca lâik devletin mü'minler üzerinde «Velâyet» hakkından da söz edilemez. Hatta din ayırımı yapmak resmen yasaklanmıştır. (232) Din ayırımı yapan Diyanet İşleri görevlisi hakkında tahkikat açılabilir. Bu mahiyet iyi tefekkür edilmelidir.

İMAMET'E GEÇİRİLMESİ MEKRUH OLAN KİMSELER

495

● **Fasık'ın imameti tahrimen mekruhtur:** İbn-i Abidin: «Fasık doğru yoldan çıkan manasınadır. İhtimal ondan murad; içki içen, zina eden ve faiz yiyen gibi büyük günahları (223) irtikâp edendir. Bercendi'de dahi böyle denilmiştir. Mi'raç'ta şu satırlar vardır: «Ulemamızın söylediklerine göre Cum'a'dan başka namazda fasık'a uymamak gerekir. Çünkü Cum'a'dan başka namazda fasık'tan başka imam bulunur. Fetih sahibi diyor ki; «Bu izaha göre Cum'a namazı şehirde bir-kaç yerde kılındığı zaman İmam-ı Muhammed (rh.a)'in müftabih olan kavli gereğince Cum'a'da uymakta mekruhtur. Çünkü başka yere gitmek elindedir» (234) hükmünü beyan etmektedir. Bahsin devamında «Fasık»a niçin uyulmaması gerektiğini şu cümlelerle beyan etmektedir: «Onu (Fasık'ı) imamlığa geçirmenin mekruh

---

(232) **T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Disiplin yönetmeliği; madde: 10 (Resmi Gazete'de yayınladığı tarih: 22. Şubat. 1980 Sayı: 16908 Sahife: 29-34).**

(233) **Büyük Günah'larla ilgili olarak Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Yedi şeyden çekininiz. Bunlar: 1. Allahü Teala (cc)'ya ortak koşmak 2. Haksız yere Allahü Teala (cc)'nın haram kıldığı cana kıymak 3. Sihir ve büyü yapmak. 4. Tefecilikle meşgul olmak ve faiz yemek 5. Yetimin malına el koymak 6. Düşmanla yüz yüze gelindiğinde kaçmak 7. İffetli mü'min kadınlara iftira atmak» buyurduğu bilinmektedir. (İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neş. C. 1, Sh: 481) Hz. Ali (RA)'den gelen rivayette bunlara «Hırsızlık ve Zina Yapmak» da eklenmiştir. (Ez Zemahşeri - Keşşaf Beyrut: 1947 C: 1, Sh: 503 Not: 1)**

234) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 408.**

oluşunu Ûlema dini hususlara ehemmiyet vermemekle ta'lil etmişlerdir. Bir de onu (Fasık'ı) imam yapmak ona ta'zimde bulunmaktır. Halbuki cemaatin onu şer'an hafife almaları vaciptir. Şüphesiz ki, başkalarından âlim olmakla «illet» ortadan kalkacak değildir. Çünkü onlara (Cemaat'e) abdestsiz namaz kıldırmadığından kimse emin olamaz. Binaenaleyh Fasık, Bid'atçı gibidir. İmamlığı herhalde mekruhtur. Hatta Münye şerhinde halebi onu (Fasık'ı) imam yapmanın kerahati tahrimiye ile mekruh olduğunu tercih etmiştir. Halebi: «Onun içindir ki; İmam-ı Malik (rh.a)'e göre onun arkasında namaz asla caiz olamaz. Bu kavil İmam-ı Ahmed'den (rh.a) de bir rivayettir» diyor. Bundan dolayı şarih musannıfın ibaresine çare aramış ve istisnayı fasık'tan başkasına hamletmiştir. Allahû Alem.

496

● **Bid'at ehlinin imameti de tahrimen mekruhtur:** Bilindiği gibi «bid'at» kelimesinin lûgat manası; olmayan şeyi ortaya çıkarmaktır. Meselâ: Allahü Teala (cc) bütün alemleri ibda etmiştir» cümlesinde «İbda»; yoktan var etmiştir, yaratmıştır manasınadır. İslâmi ıstılâhta: «Resûl-i Ekrem (SAV)'den malûm ve meşhur olan hususların aksine itikad'da bulunmaktır. Fakat bunun bir inad sebebiyle değil, bir nevi şüphe ile olması esastır!.. Feteva-ı Hindiyye'de: «Rafizi'nin, cühemi'nin, Kaderiyye'nin, müşebbehe'nin ve Kur'an yaratılmıştır diyenin arkasında namaz kılmak caiz değildir. Heva ve bid'at sahibi olan kimse, bu hallerinden dolayı kafir olmuyorsa, arkasında namaz kılmak mekruh olmakla beraber caizdir. Aksi takdirde caiz olmaz» (235) denilmektedir. Aliyyü'l Kari: «Hatta İmam-ı Yusuf (rh.a)'dan şöyle bir rivayet nakledilmiştir. «Ebû Hanife (rh.a)'nin meclisinde oturuyorduk. Önünde iki kişi bulunan bir topluluk içeriye girdi. Topluluktan biri şöyle dedi: Bu iki adamdan biri «Kur'an yaratılmıştır» diyor, öteki de onunla münakaşa ediyor ve «Kur'an yaratılmamıştır» diyor. İmam-ı Azam (rh.a) hazretleri «İkisinin de arkasında namaz kılmayın» buyurdu. Ben de dedim ki: Birincisi evet, Kur'an'ın yaratılmış olduğuna hükmediyor, fakat diğerine ne oldu? Bu soruma karşılık İmam-ı Azam hazretleri buyurdu ki: Bunların ikisi de dinde münakaşa ediyorlar. Dinde münakaşa etmek ise bid'attır» (236) hükmünü zikrediyor.

497

● İmam-ı Merginani: «Köle olan kimseyi imamete geçirmek mekruhtur.

---

(235) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1406 C: 1, Sh: 84.

(236) İmam-ı Azam - Fıkh-ı Ekber (Aliyyü'l Kari şerhi) İst: 1981 Sh: 23-24.

Zira köle olan kimse ilim öğrenmek için müsaid vakit bulamaz. A'rabi'nin (Çölde yaşayan bedevi, ister arab, ister acem olsun) imamlığı da mekruhtur. Bilindiği gibi onlarda galib olan cehalettir. Ama (kör) olan kimsenin de öne geçirilmesi mekruhtur. Zira ama olan kimse, necaset'lerden korunamaz, sakınamaz. Veled-i zina'nın da imameti mekruhtur. Çünkü kendisine ilim tahsili yaptıracak bir babası olmadığı için, cahil olma yönü daha ağır basar. Ayrıca bunların imamet'e geçmeleri cemaati azaltma noktasından da değerlendirilmelidir. Öyle ise mekruh olur. Ancak imamet'e geçerlerse Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Her salih ve facir'in arkasında namaz kılınız» kavline göre caiz olur» (237) hükmünü beyan etmektedir.

«İMAMET'LE» İLGİLİ DİĞER MESELELER

498

● Şimdi «Mezheb» farkı cemaat olmaya mani midir? sualine cevab arayalım. Meselâ: Amel'de Şafii mezhebini taklid eden bir imama, Hanefi mezhebiyle amel eden bir mü'min iktida edebilir mi? Feteva-ı Hindiyye'de: «Şafii mezhebinden olan bir imama uymak muhakkak ki sahihtir. Ancak arkasında Hanefi mezhebini taklid eden kimselerin de namaz kılması muhtemel olan Şafii İmam; ihtilâflı hususlara riayet etmelidir. Meselâ: bir yerinden kan çıkınca abdest almalı, kıble istikametinden fazla dönmemeli ve bunlar gibi ihtilâflı hususlara dikkat etmelidir. Nihaye'de ve Kifaye'nin vitr babında da böyle zikredilmiştir» (238) denilmektedir. İbn-i Abidin bu konudaki ihtilâfları zikrettikten sonra: «Kalbin meylettiği taraf şudur ki; farzlara riayetsizlik göstermedikçe muhalif mezhebin imamına uymakta kerahat yoktur. Çünkü sahabe ve tabiûn'dan muhtelif (İctihad noktasından farklı) olmasına rağmen, bir imamın arkasında namaz kılmışlardır» (239) hükmünü zikretmektedir. Dolayısıyle imamet görevine geçen kimse; farzlara riayet konusunda çok titiz olmak durumundadır.

499

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bir kimse cemaate imam olursa; cemaatte bulunanların en zayıfının (kılacağı şekilde) namazı kıldırıversin. Zira o ce-

---

(237) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 56.

(238) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - C: 1, Sh: 84.

(239) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 415-416.

maatin içinde; hasta, yaşlı ve hacet sahibi olanları bulunur» buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle imamet görevine geçen kimsenin namazı fazla uzatması mekruhtur. (240) Ancak sünnet'e uymak durumundadır.

500

● Kadınların kendi cinsleriyle cemaat haline gelerek namaz kılmaları mekruhtur. Zira onlar için iki mahzurdan birisi sözkonusudur. İmamete geçen kadının, safın ortasında durması esastır. İmam-ı Merginani: «Hz. Aişe (r.Anha) validemizin, nehyedilmeden önce, yani ilk dönemlerde kadınlara cemaatle namaz kıldırırken safın ortasında durduğunu kaydetmektedir. (241) İkinci durum ise; kadının cemaatin önüne geçmesidir ki, bu tesettür haline mugayyir olur, onda açılma vardır. Molla Hüsrev: «Genç kadınların (Bulûğ ile otuz yaş arası) beş vakit farz namaz ile Cum'a namazı için; cemaate devam etmeleri mekruhtur. Çünkü bu fiilde fitne korkusu mevcuttur. Yaşlı olan kadınların da; öğle, ikindi ve Cum'a namazı için cemaate devam etmelerinde kerahat vardır. Zira faasık olan kimseler bu üç vakitte toplanırlar. Fasıkların aşırı şehvetlileri, bazen yaşlı kadınları bile arzuya sevkeder. Sabah ile yatsı namazlarında fasıklar uykudadırlar. Akşam namazı vaktinde ise yemek-içmekle meşgul olurlar» (242) hükmünü zikreder. Bahsin devamında ise Kafi'den nakien «Günümüzde fesad zuhur ettiğinden, namazların hepsi için kadınların cemaate devam etmemesine fetva verilir» denilmektedir. Hadd'lerin icra ve hükümlerinin tenfiz olunamadığı toplumda ise durum daha da fecidir.

501

● Hanefi fükahası; Resûl-i Ekrem (SAV)'in, İbn-i Abbas (RA) ile cemaat halinde namaz kılarken, onu sağ tarafına aldığını beyan ederek; «İmama uyan tek kişi, onun sağ tarafına durur. Zahir rivayete göre; tek kişi imamın arkasına duramaz» (243) hükmünde ittifak etmiştirl.. Ancak imama uyan tek kişi onun soluna veya arkasına dururşa; sünnet'e aykırı bir iş yapmış olacakları için isabet etmiş olurlar, fakat kıldıkları namaz caiz

---

(240) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 Dr. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 248, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 86.

(241) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 56, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 86.

(242) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 86.

(243) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 249, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 56.

olur. İmama uyan iki kişi olursa; sağına ve soluna durabilecekleri gibi, arkasına da durabilirler. Müftabih olan kavil budur.

502

● Bir kimse imama iktida eder, daha sonra da imamın abdestsiz olduğunu öğrenirse, namazını iade eder. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Bir kimse cemaate imam olup namaz kıldırır, daha sonra da abdestsiz olduğunu veya cünüb olarak namaz kıldırdığını hatırlarsa; hem kendisi namazını iade eder, hem de ona iktida edenler namazlarını iade ederler»** (244) buyurmuştur. Tabii bunun kasdî olmaması esastır. Bir kimse abdestsiz veya cünüb iken namaz kıldırmanın helâl olduğuna itikad ederse; kat'i olan nasları yalanladığı için kafir olur. Zahir olan rivayet budur.

503

● Cemaat halinde namaz kılarken; erkekler imamete geçen kimsenin arkasında namaza dururlar. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): **«Benim hemen yakınıma sizin ahlâm ve akıl sahibleriniz (Namaza) dursunlar»** (245) buyurmuştur. Erkeklerin arkasında çocuklar saf olur. Çocukların arkasında hünsa (hem erkeklik, hem dişilik uzvu bulunan) kimseler ve hünsa olanların arkasında da kadınlar saf teşkil ederler. (246)

504

● Ayakta namaz kılan kimse; otururak namaz kılan kimseye uyabilir mi? İmam-ı Muhammed (rh.a)'in kavline göre; ayakta durabilen kimsenin hali, oturan kimsenin halinden daha kuvvetli olduğu için «Kıyas'ı» tercih ederek, bu caiz olmaz demiştir. Ancak İmam-ı Azam (rh.a) nass'ı esas olarak, bu konuda kıyas'a başvurmamıştır. Nass şudur: **«Resûl-i Ekrem (SAV) son namazını otururak, Sahabe-i Kiram ise onun arkasında ayakta iken namazı edâ ettiler»** (247). Dolayısıyle ayakta duran kimse; otururak namaz kılan kimseye iktida edebilir. Müftabih olan kavil budur. İma ile namaz kılan kimse, tıpkı kendisi gibi ima ile kılan kimseye iktida edebilir. Çünkü durumları (Kuvvet noktasından) müsavidir. Ancak otururak

---

(244) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 89.**

(245) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 254, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 90.**

(246) **Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 81.**

(247) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 57-58.**

ima ile namaz kılan kimse, yattığı halde ima ile namaz kılan kimseye iktida edemez. (248) Zira; oturarak ima ile namaz kılan kimse, diğerinden daha kuvvetlidir.

NAMAZ'DA ERKEKLER İLE KADINLARIN BİR HİZADA BULUNMASI

505

● Molla Hüsrev: «Bilmiş ol ki; erkeklerle kadınlar bir rükün miktarı aynı hizada bulunurlarsa, namazı bozar» (249) hükmünü zikretmektedir. İmam-ı Merginani de: «Kadınlarla erkeklerin, namaz kılarken bir hizada bulunmaları namazı ifsad edicidir. Dolayısıyle kadınlar geride dururlar. Eğer ikisi aynı namazda müşterek oldukları halde (kadın erkeğin hizasında durursa) erkeğin namazı, (eğer imam kadınlara da imamete niyet etmişse) fasid olur» (250) buyurmaktadır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere; erkeklerle kadınların bir hizada olmaları, bazı şartlarla namazı ifsad eder. Şimdi bunları kısaca zikredelim: **Birincisi:** Kadının, erkekle aynı hizada bir rükün edâ edecek kadar bulunmasıdır. Eğer rükünden az olursa namaz ifsad olmaz. **İkincisi:** Erkekle aynı hizada bulunan kadının; vücûd yapısı itibariyle iri ve cim'a etmeye elverişli olmasıdır. Yani cim'a'ya elverişli olmayan çok küçük kız çocuğunun bulunması, ifsad edici değildir. **Üçüncüsü:** Erkek ve kadının her ikisinin de; rükû ve sücûd'a gerek olan bir namazı edâ etmeleri esastır. Meselâ: Cenaze namazında aynı hizada olmak ifsad etmez. **Dördüncüsü:** Edâ edecekleri namazda; ikisinden birinin diğeri için imam olması veya her ikisinin aynı imama iktida etmiş olmaları şarttır. **Beşincisi:** Erkek ile aynı hizada duran kadının arasında, herhangi bir engelin bulunmaması namazı ifsad eder. Engel bulunursa durum aksinedir. **Altıncısı:** İmam'ın kadına veya kadınlara; namaza başladıktan sonra değil de, başladığı vakitte niyet etmesi gerekir. Bu durumda erkekle kadın aynı hizada olursa, namazı ifsad eder. Eğer imam kadınlara niyyet etmemişse namaz ifsad olmaz. Zira iştirak; kadına niyyet olmaksızın sabit olmaz. Müftabih olan kavil budur. **Yedincisi:** Erkekle aynı hizada bulunan kadının istikâmetleri bir olmalıdır. Eğer istikametleri farklı olursa namaz ifsad olmaz. Halbuki istikametlerin farklılaşması Kabe-i Muazzama içerisinde veya çok karanlık bir gecede erkek ve kadının kıble istikametini

---

(248) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 261.
(249) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 90.
(250) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 57.

araştırıp, farklı karar kılmalarında olabilir. İmam Serûci (rh.)a «Gaye» isimli eserinde; «Ka'be'de Namaz» babında bu hususu bu şekilde beyan etmiştir. (251)

506

● Erkekle (Yukarıda beyan ettiğimiz şartar dahilinde) aynı hizada namaza duran kadının, bütün uzuvlarıyla aynı hizada olması gerekmez. Zira bu muhâzat; kadının bazı uzuvlarıyla bile olsa yeterlidir. Ebû Ali En Nesefi (rh.a)'den rivayet edilmiştir ki; aynı hizada bulunmanın sınırı; erkek ile kadının uzuvlarından bir uzvun (aynı hizada) bulunmasıdır. (252) Mü'min erkek ve kadınlar; namazlarını edâ ederlerken bu hususta titizlik göstermelidirler. İmam-ı Merginani; erkekle kadının aynı namazda bir hizada bulunmalarının namazı ifsad ettiğinin nass'la sabit olduğu üzerinde durur. (253)

İKTİDA'YI (İMAMA UYMAYI) ORTADAN KALDIRAN DURUMLAR

507

● Bir kimseyi imama uymaktan (İktidâ'dan) şu üç durum meneder: **Birincisi:** İmam ile muktedi arasında; yük taşıyan hayvanların ve arabaların geçtiği umuma ait geniş bir yolun bulunmasıdır. (254) Bu hüküm yola bitişik safların bulunmaması halinde geçerlidir. Eğer saflar o yolu tamamen kaplamışsa iktidaya mani olmaz. **İkincisi:** Kendisinden geçmek; ancak kayık veya başka bir vasıta ile mümkün olan, nehir ve ırmaklar iktida'ya mani olurlar. (255) **Üçüncüsü:** Kadınlardan meydana gelmiş olan tam bir saf; imama iktidaya manidir. Bu üç hususta kat'i bir ittifak vardır. Bunların dışında; sahra'da namaz kılarken İmam ile muktedi arasında geniş bir boşluk bulunursa bu iktida'ya mani midir, değil midir? meselesinde ihtilâf vardır. Yine bir mescid'in mahfeli üzerinde namaz kılan musallinin; o mescid'in sahnında boş yer bulunursa (yani büyük orta boşluk varsa), na-

---

(251) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 90-91, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 57, Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 88-89.

(252) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 91.

(253) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 57.

(254) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 87.

(255) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 91 vd, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 87.

mazı mekruh olur. Eğer sahnında boşluk yoksa mekruh olmaz denilmiştir. (256) Bir kimse; mescid'in damında imama iktida etmiş olsa; eğer o mescidin dama açılan bir kapısı varsa ve imamın halinden de şüpheye düşülmüyorsa, o kimsenin iktidası sahih olur. Eğer imamın hali şüpheli olursa, sahih olmaz. (257)

NAMAZ İÇERİSİNDE İMAM'A TABİ OLUNMAYAN DURUMLAR

508

● İbn-i Abidin: «Bir kimse kendisinden hoşlanmadıkları halde bir cemaate imam olsa bakılır: Eğer hoşlanmamaları o şahıstaki bir bozukluktan yahud kendileri imamlığa ondan daha lâyık olduklarından ise, imamlığı kerahat ile mekruhtur. Çünkü Ebû Davûd'un rivayet ettiği bir hadiste: **«Kendisini sevmedikleri halde bir cemaate imam olan kimsenin namazını Allahü Teala (cc) kabul etmez»** buyurulmuştur. O kimse haklı ise kerahat yoktur. Kerahat cemaatin üzerinedir» (258) hükmünü zikrediyor!.. Şurası muhakkaktır ki mü'minler namazda o kimseye iktida ettikleri için ona «İmam» denir. Eğer hiç kimse iktida etmezse «İmam» olmaz. Dolayısıyle namaz içerisinde; ictihad'a konu olan bir-çok hususta imama uymak gerekir. **Meselâ: Şu beş şeyi imam terkederse; muktedi de imama tabi olarak terkeder:** «Bayram namazı tekbirleri, Tilâvet secdesi, kunut duası, namazdaki birinci oturuş (ilk ka'de) ve sehiv secdesi.. (259) Bir de imama tabi olunmayacak durumlar vardır: **Meselâ: İmam şu dört şeyi yaptığı zaman, muktedi imama tabi olmaz:»** İmamın fazla secde yapması, Bayram tekbirlerini Sahabe-i Kiram'ın kavillerinde bulunan miktardan fazla getirmesi, unutarak fazla rek'at kılması ve Cenaze Namazında beş defa tekbir getirmesi. (260)

509

● **Şu dokuz hususu imam terketse bile; imama uyan kimse terketmez ve edâ eder:** İmamın tahrime'de (İftitah tekbirinde) ellerini sünnet'e uygun

---

(256) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 91.**
(257) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 87.**
(258) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 405.**
(259) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 90.**
(260) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 90.**

kaldırmaması, Sübhaneke'yi (Senâ'yı) okumaması, rükû tekbirlerini terketmesi, secde'nin tekbirlerini terketmesi, Rükû ve secde'ye gidiş tekbirlerini terketmesi, «Semi'allahû Limen Hamideh» demeyi terk etmesi, Teşehhüd okumayı terketmesi, Selâm vermeyi terk etmesi ve teşrik tekbirlerini terk etmesi!..

İKTİDA İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

510

● **MÜDRİK:** Lûgat manası «idrak eden» demektir. Molla Hüsrev: «Müdrik, İslâmî ıstılâhta imam ile beraber, rek'atların tamamını (yani namazı) kılan kimsedir. (261) tarifini esas almış!.. İbn-i Abidin: «Müdrik (imama yetişen) lahik ve mesbuk olmaz. Bu hüküm musannıfın Bahır ve Dürer sahiplerine uyarak müdrik.i: «Namazı tam olarak imamla kılandır» şeklindeki tarifine binaendir. Yani müdrik bütün rek'atlarda imama yetişendir. İster tahrime'de yetişsin; isterse ilk rek'atın bir cüzünde yetişerek sonunda oturuncaya kadar imamla beraber olsun. Ve ister imamla beraber selâm versin, ister ondan önce selâm versin» (262) hükmünü zikrediyor.

511

● **MESBUK:** İmam'a birinci rek'at'ta iktida edemeyen kimseye mesbûk denir. Molla Hüsrev: «İmam, mesbûk olan kimseyi bazı rek'atler itibariyle geçer. O kimse imama; iki rek'atlı namazda (Meselâ Sabah namazında) birinci rek'atın edasından sonra yetişir ve Dört rek'atlı olan namazda, üçüncü rek'atta yetişir» (263) hükmünü zikrederek, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Mesbûk hakkında bir-çok hüküm vardır. Şimdi bunları izaha gayret edelim.

512

● Mesbûk; İmam'a kıraatı açık olan rek'ata yetişerek uyarsa, Senâ'yı (Sübhaneke'yi) okumaz. Hülâsa'da da böyledir. Sahih olan budur. Ancak

---

(261) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 92.**
(262) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 2, Sh: 474.**
(263) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 92.**

bu durumda mesbûk; yetişemediği rek'atı kılmaya kalktığı zaman; senâ'yı (Sübhaneke'yi) okur ve kıraat için istiâze'yi getirir. Feteva-ı Kadıhan'da, Hülâsa'da ve Zahiriyye'de de böyledir. (264) İmam'a rükû halinde veya secde'de iken yetişen kimse, zann-ı galibi ile hareket ederek araştırır. Eğer senâ'yı okuduktan sonra Rükû'a veya Secde'ye yetişebileceğine kalbi kanaat getirirse, gizlice okur. Bu kanaate varamazsa senâ'yı terkeder. Ancak imama ka'de'de (Oturuş esnasında) yetişen kimse, sübhaneke'yi okumaz; hemen tekbir alıp, oturur. Bahrû'r Raik'te de böyledir. Mesbûk; yetişebildiği rek'atleri imam ile birlikte kılar; sonra da yetişemediği rek'atleri tek başına kaza eder. Kaza ederken Sübhaneke'yi (Senâ'yı) okur. Assah olan rivayet mesbuk'un kıraatı terkederek kaza eylediği namazın fasid olacağıdır. (265) Ayrıca imam iki tarafına selâm vermeden, yetişemediği rek'atleri kaza etmek için kıyama kalkmaz. Zahir olan rivayet budur. Ancak bazı hallerde kalkabilir. Bunlar: Meshetmiş olan mesbuk, mesh müddetinin çıkmasından korktuğu zaman, Özür sahibi olan mesbûk, vaktin çıkmasından korktuğu zaman, Cum'a namazında ikindi vaktinin girmesniden korktuğu zaman, Sabah namazında, güneşin doğmasından korktuğu zaman, kendisinden herhangi bir hades'in vuku bulacağından çekindiği zaman ve İmam'ın selâm vermesini beklediği takdirde; insanların önünden geçmesinden korktuğu zaman, teşehhüd'den sonra selâmı beklemeden kalkabilir. Vecizü'l Kerderi'de de böyledir. (266)

513

● Mesbûk; Kur'an-ı Kerim okuma (Kıraat) hususunda namazın evvelini, teşehhüd hususunda sonuna kaza eder. (267) İbn-i Abidin: «Mesbûk bütün rek'atlarda veya bazılarında imama yetişemeyen kimsedir. Bütün rek'atlarda yetişememek, son rek'atın rükûundan sonra yetişmekle tahakkuk eder. Mesbûk sübhanekeyi okur ve euzü besmele çeker. Çünkü bunlar kıraat içindir. Kıraatı da ifa eder. Zira kıraat hakkında namazın başını (evvelini) kaza eder, nitekim gelecektir. Hatta kıraatı terkederse namazı bozulur» (268) hükmünü zikretmektedir.

---

(264) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 90-91.
(265) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 92-93.
(266) Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 91.
(267) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 93.
(268) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2. Sh: 478.

514

● **LAHİK:** Önce imama iktida edib; sonra uyku, abdestin bozulması veya izdiham gibi sebeblerle namazının bir kısmını kılamayan, daha sonra yeniden iktida eden kimsedir. (269) Molla Hüsrev: «Bütün rek'atları kaçıran kimseye veya imama iktida'dan sonra rek'atların bazısını kaçırana verilen isimdir» (270) tarifini esas almış!.. Bahsin hemen devamında da: «Şöyle ki o kimse birinci rek'atta imama iktida eder. Namazda iken abdesti bozulur, gider abdest alır ve imama yetişir. Veya o bir rek'atı, iki rek'atı, üç rek'atı edâ ettikten sonra; abdesti bozulursa, gidib abdest tazeler, kaçan rek'atları kılar» hükmünü beyan etmektedir. Lahik; zayi ettiği rek'atları edâ ederken; sanki imamın arkasında imiş gibi, okumadan kılar. Sehvetse de, sehiv secdesi yapmaz. Vecizü'l kerderi'de de böyledir.

515

● Şurası muhakkaktır ki; herhangi bir mü'min namaz kılarken hata edebilir. İslâm ûleması: «Ümmetimden hata kaldırılmıştır» hadis-i Şerifini; hatanın günahının kaldırıldığına hamletmiştir. Bu konuda İbn-i Abidin şunları zikrediyor: «Fetih sahibi diyor ki;» Bu lafızla (Ümmetim'den hata kaldırılmıştır şeklinde) bu hadis, hiçbir hadis kitabında bulunmamıştır.' Hadis kitaplarında olan şudur: **«Muhakkak Allah ümmet'ten hata ve unutmayı, bir de zorla yaptırıldıkları şeyi kaldırmıştır»** Bu hadisi İbn-i Mace, İbn-i Hibban ve Hakim rivayet etmiş; Hâkim onun Buhari ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Günah'dan murad; uhravi hükmüdür. Binaenaleyh dünyevi hükmü, yani fesad ile itiraz edilemez. Zülyedeyn'in ismi Hırbak'tır. Elleri yahud bir eli uzunmuş. Zülyedeyn Hadisi şudur: **«Namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu? dedi. Resûlullah (SAV): «Ne unuttum, ne namaz kısaldı» buyurdu. Hırbak: «— Hayır unuttun ya Resûlullahı.» Dedi. Bunun üzerine cemaate dönerek: «— Zülyedeyn doğru mu söyledi?» diye sordu. Cemaat «— Evet» diye işaret ettiler»** Zeylei. Müslim Hadisinin tamamı şöyledir: Muaviye b. Hakem Es Sülemi'den rivayet olunmuştur. Demiştir ki: **«— Bir defa ben Resûlullah (SAV) ile birlikte namaz kılıyordum. Aniden biri aksırdı. Ben «Yerhamükellâh» dedim. Bunun üzerine cemaat bana göz attılar. Ben: «— Vay canına size ne olu-**

(269) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 92.**

(270) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307 C: 1, Sh: 92.**

yorda bana bakıyorsunuz» dedim. Bu sefer elleriyle uyluklarına vurmaya başladılar. Beni susturmak istediklerini görünce sustum. Resûlullah (SAV) namazını kılınca beni çağırdı. Annem-babam feda olsunl.. Ben ondan evvel ve sonra onun kadar güzel öğreten görmedim. Vallahi bana ne surat astı, ne döğdü, ne söğdü!.. Sonra: «— Gerçekten bu namaz öyle bir şeydir ki; onda insan sözünden hiçbirşey caiz değildir. O ancak tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir buyurdular. (27') İbn-i Abidin bahsin devamında hadisle ilgili bazı izahlar yapmaktadır. Bizim bunu zikretmemizin sebebi şudur: Mü'minler, hata yapan herhangi bir kardeşini uyarırken, Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetine uymalıdırlar. Kaba ve katı yürekli olmak, hiç kimseye birşey kazandırmaz!..

516

● Kendisine iktida olunan imam ile; cemaat arasında namazın kaç rek'at kılındığı hususunda ihtilâf ortaya çıksa ve cemaat: (Meselâ öğle namazının farzı için) «Üç Rek'at kıldırdın» dese, İmam da: «Hayır dört rek'at kıldırdım» iddiasında bulunsa; eğer imam iddiasında kat'i bir kanaata sahib ise, cemaatin sözüne uyarak namazı iade etmez. Ancak kat'i kanaati yoksa, cemaatin sözüne uyup, namazı yeniden kıldırır. (272)

NAMAZI EDÂ EDERKEN HADES'İN VAKİ OLMASI (ABDEST'İN BOZULMASI)

517

● Namazı edâ ederken abdesti bozulan kimse; namaz'dan ayrılır. Eğer o kimse imamet görevinde ise yerine birisini geçirir, abdest alır ve namaza kaldığı yerden başlar. (273) İmam-ı Şafii (rh.a) indinde ise; namaza kaldığı yerden başlamaz, yeniden kılar. Zira onun indinde yürümek ve namazdan ayrılmak namazı ifsad eden bir olaydır. Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **Namazı edâ ederken kusan, burnu kanayan veya mezisi gelen kimse namazdan ayrılsın, abdest alsın ve konuşmadığı sûre içerisinde namazına bina etsin (yani kaldığı yerden devam etsin)»**

---

(271) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982 C: 2, Sh: 518 - 519.

(272) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 c:1 Sh: 93.

(273) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 59.

Hadis-i Şerifini esas almıştır. (274) Ancak bina'nın sahih olabilmesi için bazı şartlar vardır. Bunlar: **1. Bina'nın caiz olması için; mükellefin bu hadeste veya hades'in meydana geliş sebebinde kendi isteğinin bulunmaması şarttır.** Meselâ: Mükellefin namaz içinde abdesti idrar, yellenme veya burun kanaması sonucu bozulduğu zaman; eğer bunda kasıd mevcud ise, namazı ifsad olmuştur. Ayrıca abdest'in bozulma şekli guslü gerektirmemelidir. Yani şehvetle meni inerse, velev ki kasdı olmasa da namazı bina edemez. Yeniden kılar. **2. Kendi iradesinin dışında abdesti bozulan mükellefin; namaz'dan ayrıldıktan sonra namaza mani olan bir harekette bulunmaması esastır.** Meselâ; Konuşma, gülme, yeme-içme, kadının abdest için ayağını açması ve bunun gibi!.. **3. İlk abdesti bozulan mükellefin; alacağı ikinci abdestin bozulmasını gerektiren bir halin bulunmaması şarttır:** Meselâ: Teyemmüm ederek namaza duran bir kimsenin abdesti bozulduğunda, ikinci abdest için namazdan ayrılır. Ancak bu sırada su'yu bulursa, namazını bina edemez. Özürlü olan kadın da, namazdan ayrıldıktan sonra özürü biterse, bina edemez. (275)

518

● İmam-ı Merginani; «Namazı yeniden edâ etmek daha efdaldır Zira bu sayede ihtilâf şüphesi ortadan kalkar. Denilmiştir ki; tek başına namaz kılan (yani cemaatle değil, ferdî olarak edâ eden) kimse, namazını yeniden edâ eder. Ancak imam ve muktedi, cemaatin faziletinden mahrum olmamak için (Şartlara riayet ederek) kaldıkları yerden devam ederler.» (276) hükmünü beyan etmektedir.

519

● Namazı edâ ederken; imamet görevinde bulunan kimseden hades vaki olursa, yerine birisini geçirir. Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Sizden birisi namazını edâ ederken; kustuğu veya burnu kanadığı zaman elini ağzına koysun ve namaza başında iktida eden (Müdrik'i) birisini yerine geçirsin»** Hadis-i Şerifini esas almıştır. (277) Buna fıkıh ıstılâhında «İstihlâf» denir. İstihlâf: «Namazı edâ ederken imamın, herhangi bir sebebten dolayı, kendi yerine başka birisini geçirmesidir» (278) Namazı binâ

---

(274) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mt. C : 1 Sh : 269.
(275) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C : 1 Sh : 93-94.
(276) İmam-ı Merginani-A.g.e. C : 1 Sh : 59.
(277) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb C : 1 Sh : 269.

etmenin caiz olduğu her durumda; imamın da yerine bir başkasını geçirmesi caizdir.

520

● «İmamın istihlâf etmesi caizdir» denilmiştir. Sebebi bu hususdaki ihtilâftır. İbn-i Abidin: «Hattâ su mescidin içinde ise abdest alıp namazı üzerine binâ eder. İstihlâfa hacet yoktur.» Nitekim bunu Zeylei söylemiştir. Mescid'in içinde su yoksa efdal olan istihlâf yapmaktır. Mustafa nam eserde de böyle denilmiştir. Metinlerden anlaşılan; her iki halde de istihlâf'ın efdal olmasıdır. İbn-i Melek'in Mecmâ şerhindeki: «Cemaatin namazını korumak için imamın istihlâf yapması icab eder» ifadesi söz götürür. Bahır. Buna Nehir'in şu sözüyle cevap verilir: «Vacib olması vaktin darlığında gerektir» Sirac'tan naklen nehirde bildirildiğine göre Cenaze Namazında bile istihlâf caizdir. Esah olan kavil budur. «Velev ki işaretle olsun» Fethû'l Kadir sahibi diyor ki: «Burada sünnet, işareti burnu kanadığını iham etmek için, sırtını kamburlaştırarak burnunu tutmak suretiyle yapmaktır» (279) hükmünü beyan ediyor. Eğer kendisinde hades vaki olan imam; yerine birisini geçirmez, cematte bu işi yapmazsa, imamın mescid'den çıkması durumunda cemaatin namazı ifsadolur. (280)

521

● Hades'in vaki olmasından sonra oyalanmamak esastır. Molla Hüsrev: «Hades'in vukuundan sonra, bir rükün edâ edecek kadar oyalanmak binâ'yı (Namazı kaldığı yerden tamamlamayı) meneder» (281) hükmünü zikretmektedir.

NAMAZI BOZAN HALLER

522

● Şu hallerde namaz bozulur: 1. Sabah namazını edâ ederken Güneş'in

---

(278) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 95.

(279) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 487.

(280) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e.C : 1 Sh : 96.

(281) Molla Hüsrev-Düreri'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 98.

doğması, 2. Cum'a Namazını edâ ederken İkindi Vakti'nin girmesi, 3. Sargı üzerine mesh ile namaz kılan mükellefin; yarası iyileştiği için sargısının düşmesi, 4. Özür sahibi bir kimsenin, namazın içinde iken özürünün sona ermesi, 5. Ümmi olan kimsenin (Kur'an-ı Kerim okumasını bilmeyen) imamin yerine geçmesi halinde, 6. İma ile namaz kılan mükellefin, Rükû etmeye ve secde yapmaya gücünün yetmesi halinde, 7. Mestleri üzerine mesh ederek abdest almış bir kimsenin, namazın içinde iken mesh müddetinin bitmesi durumunda. 8. Teyemmümle namaz kılmakta olan kimsenin, namazı edâ ederken suyu bulması halinde. 9. Ayakta bulunan mestlerin; çok bol olup, kolayca çıkıvermesi durumunda. 10. Ümmî olan kimsenin namazı edâ ederken, dinleyerek sûre'yi ezberlemesi halinde veya düşünerek bir sûreyi okuyabilmesi durumunda. 11. Çıplak olan bir kimse namazını edâ ederken, temiz ve kendisi ile namaz kılmak caiz olacak kadar bir elbise bulması halinde. 12. Pis bir elbise ile namaz kılan mükellefin; elbisesindeki o necaseti giderecek bir imkân bulursa namazı bozulur. Aynı kimse bu imkânı bulamaz da; elbisesinin dörtte biri veya daha fazlası temiz olursa, bununla örtünmesi mümkün olduğu halde terkederse namazı bozulur. 13. Sahib-i Tertib olan bir kimse; namazını edâ ederken, geçirmiş olduğu bir namazını hatırlarsa. 14. Abdestli bir kimse; teyemmüm etmiş bir kimsenin arkasında namaza dururşa ve namaz kılarken suyu görürse namazı bozulur. Ayrıca bir kimse imamın sahib-i tertib olduğunu bilir ve namaz içerisindeyken onun da kazaya kalmış bir namazının olduğunu hatırlarsa, bu iki durumda sadece iktida edenin (Yani cemaat durumunda olan kimsenin) namazı bozulur ve bâtıl olur. Tebyin'de de böyledir. (282) Alauddin El Haskafi, bu meselelere ilâve olarak; Namaz kılmakta olan cariye'nin azad olunması halinde derhal peçelenmezse, bayram namazı kılan kimsenin güneşin zevale erdiğini bilmesinin ve kaza namazı kılan kimsenin üzerine üç kerahat vaktinden birinin girmesinin namazını bozacağını ilâve etmiştir» (283)

523

● Molla Hüsrev: «Sabah namazında güneşin doğmasıyla, Cum'a namazında ikindi vaktinin girmesiyle, Namaz içinde özürlünün özrünün orta-

---

(282) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 97-98, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C :1 Sh : 60-61, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 98-99.

(283) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 501-503.

dan kalkmasıyla, yaranın iyileşip sargının düşmesiyle, pislikle namaz kılan kimsenin, pisliği gideren şeyi teşehhüd miktarı oturduktan sonra bulmasıyla ve cariye'nin tesettürsüz (yani asli kıyafetiyle) namaz kılarken azad edildiğinde avretini örtememesi halinde meydana gelen durumlar, İmam-ı Azam (rh.a)'a göre, namaz kılan kimsenin kendi iradesi olmaksızın namazı bozucu hallerdir. İmameyn'den gelen kavil ise; bu durumlar kendi isteğiyle namazdan çıkma hükmündedir» (284) buyurmaktadır.

524

● Yukarıda zikrettiğimiz durumlarda namaz bâtıl olduğu zaman, bu namazlar «Nafile'ye» dönüşmüş olmaz. İbn-i Abidin; «Buradaki «bâtıl olmakla» tabirinden murad; aslın ve vasfın bâtıl olmasına ve yalnız vasfın bâtıl olmasına şamildir» (285) hükmünü zikretmektedir. Yalnız şu üç halde, bu namazlar Nafile namaza dönüşür: Birincisi: Tertib sahibinin, namazını edâ ederken, geçirdiği bir namazının (faite'nin) bulunduğunu hatırlaması halidir. İkincisi: Sabah namazını edâ ederken, güneşin doğması halidir. Üçüncüsü: Cum'a namazını edâ ederken, ikindi vaktinin girmesi halidir. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (286)

NAMAZI BOZAN SÖZLER VE FİİLLER

525

● Namazı edâ eden mükellefin; kasden veya unutarak konuşması, namazı ifsad eder. Hanefi fükahası Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Muhakkak işte şu bizim namazımızdır ki; içinde insanların kelâmından herhangi birşey bulunmaz. Namaz ancak; tesbih, tehlil ve Kur'an-ı Kerim'in kıraatıdır»** hadis-i şerifini esas almıştır. (287) Ayrıca namazı edâ ederken birisine kasden selâm vermek, namazı ifsadeder. (288) Kasden kaydının konulmasının sebebi şudur: Eğer unutarak selâm verirse namazı bozulmaz. Çünkü selâm zikir hükmündedir. Bu durumda unutma halindeki zikir'in

---

(284) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 99-100.**
(285) **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 506.**
(286) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 97.**
(287) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mth. C: 1 Sh: 281. Sh: 100-101.**
(288) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Güreri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1**

hükmüne dahil olur. (289) Kasdî olduğu zaman «Konuşma» hükmündedir. Namazı edâ ederken; herhangi bir mü'minin vermiş olduğu selâmı almak da «Konuşma» hükmüne dahil olacağı için, namazı ifsad eder. **Genel kaide şudur: Mutlak manada konuşmak; ister az, ister çok olsun, ister kasden, ister unutarak olsun, namazı ifsad eder.** İmam-ı Şafii (rh.a) indinde ise; unutarak konuşmak namazı ifsad etmez. Şafii fûkahası Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Muhakkak ki Allahü Teâlâ (C.C.) ümmet'ten hata ve unutmayı, bir de zorla yaptırıldıkları şeyi kaldırmıştır»** Hadis-i Şerifini esas almıştır. İmam-ı Merginani; «Bu hadis-i şerif'teki unutma'nın, günahının kaldırıldığına hamledileceğini beyan etmiştir. (290) Yani dünyevi ahkamı devam eder. Hanefi bir müslüman; unutarak da olsa konuştuğu zaman, namazı bozulur.

526

● Namazı edâ eden mükellef; namaz içerisinde iken insan sözüne benzeyen dua'da bulunursa namazı ifsad olur. (291) Meselâ: «Allahümme elbisni sevbe keza» (Allah'ım!.. Bana şöyle şöyle elbise giydir» veya «Allahümme zevvicni fülâneten» (Allah'ım beni filân kadınla tezviç et, evlendir) demek gibi!..

527

● Bir kimse, selâm niyeti ile namazı edâ ederken musafaha etse, namazı ifsad olur. Zira o manen konuşma hükmündedir. Ayrıca bir kimse aksırsa, namazı edâ eden mükellef de ona «Yerhamükellâh» dese namazı bozulur. (292) Namazı edâ eden mükellef aksırdığı zaman; kalbinden «Elhamdülillâh» derse, namazı bozulmaz. Ancak bunu namazdan sonraya bırakması daha sahihtir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Sizden birisine namazda birşey isabet ettiği zaman tesbih etsin»** (293) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle «Elhamdülillâh» demek, tesbih mesabesindedir. Namazın ifsad olmamasının sebebi budur. Fakat namaz esnasında aksıran kimsenin «Elhamdülillâh» demesi, diğer mükellefleri yanıltarak konuşmaya sevkedebilir. Bu sebeble namazda ya kalben tesbih olunması veya namaz sonrası-

---

(289) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 61.**

(290) **İmam-ı Merginani-A.g.e. C : 1 Sh : 61.**

(291) **Molla Hüsrev-A.g.e. C : 1 Sh : 101.**

(292) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C :1 Sh : 98.**

(293) **İbn-i Hümam-A.g.e. C : 1 Sh : 285.**

na bırakılması esas alınmıştır. Ancak namazını edâ eden bir mükellefe; dışarıdan bir kimse sevindirici bir haber getirir, mükellef de bu haber üzerine cevab kasdı ile «Elhamdülillâh» derse namazı ifsad olur. Zira cevab niyeti tesbihi değil, konuşmayı gündeme getirir. Yine mükellef namazını edâ ederken; kendisine dışarıdan kötü bir haber getirilir ve buna cevab niyetiyle: «İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi raciûn» derse, namazı ifsad olur. Ancak bu iki durumda da (iyi ve kötü haberde de) «Sırf namaz'da olduğunu hatırlatmak» niyetiyle bunları söylerse namazı caizdir. Cevab niyeti kaydının konulması, bu mahiyeti (Tesbih ile konuşmanın farkını) beyan içindir. (294) Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir. Sadrü'ş Şehid'in «Camiû's Sagir'inde»: «Bir kimse (İnnâ Lillâh ve İnnâ İleyhi Raciûn'u) cevab kasdı ile söylerse, imamların hepsinin indinde namazı bozulur denilmiştir. 295)

528

● Namazını edâ eden bir mükellef; herhangi bir ızdırab veren durum ortada mevcud değilken «Ah, of, vah, eyvah» derse namazı fasid olur. (296) Gerçi «Ah ve Of» iki harf olarak ele alınarak, İmam-ı Yusuf (rh.a) buna muhalif olduğu beyan olunmuştur. Elbette bu «Ah, of, vah ve eyvah» dediğinin aşikar olması, yani çevreden işitilmesi esastır. Herhangi bir ızdırab (ağır hastalık vs.) sebebiyle «Ah veya of» çekerse, ayrıca namaz esnasında Cehennem'i hatırlarsa ve bu sebeble «Eyvah» çekerse, durum ihtilâflıdır. Kafi'de zikredildiğine göre; bu gibi durumlarda da namaz ifsad olur. Tatarhaniye'de bunun zıddı da rivayet edilmiştir. Şöyle ki; Muhammed b. Mesleme (Rh.a)'ye bu durum sorulmuş, çok şiddetli ağrı'dan veya cehennemi hatırlamaktan olursa namaz ifsad olmaz demiştir. (297) Çok şiddetli ağrı sebebiyle; gözlerinden yaş gelmesi de, mükellefin namazını ifsad etmez. Ulema Fetva için; çok şiddetli ağrı sebebiyle «Ah ve of» şeklindeki inlemelerde veya cehennemi hatırlayarak bunları söyleme durumunda, namazın ifsad olmayacağına fetva vermenin güzel olacağını tasrih etmiştir.

---

(294) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 102, ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhû Damad) İst: 1316 Mt. amire tab. ofset Beyrut: D. İhya Neş. C:1 Sh: 119.

(295) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 98 vd.

(296) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-A.g.e. C: 1 Sh: 117 vd.

(297) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 101.

529

● Bir kimse Allahü Teâlâ (cc)'nın ismini işitir de «Celle Celâlühû» der, yahud Peygamber (S.A.V.)'in ismini işitir de selâvat getirirse veya imamın kıraatını işitir de «Sadakallahû ve Resûlünü» derse; ona cevab vermeyi kasd ettiği takdirde namazı bozulur. Şeytan'ın anıldığını işitir de, lanet getirirse yine namazı bozulur. Bazıları bozulmayacağını söylemişlerdir. Vesveseyi gidermek için «Lâhavle velâ kuvvete illâ billâh» derse, dünya işi için olduğu takdirde namazı bozulur. Ahiret umuru için olursa bozulmaz. Teras'tan birşey düşer de besmele çekerse, yahud biri lehte veya aleyhte dua eder de, namazdaki kimse «Amin» derse namazı bozulur. İmam-ı Yusuf (rh.a) göre bunların hiçbiri ile namaz bozulmaz. Fakat sahih olan tarafeyn'in (İmam-ı Azam ve İmam-ı Muhammed'in, bozulacağına dair olan) kavildir. Onlar konuşmanın maksadına göre amel ederler. (298)

530

● Namazını edâ eden bir mükellef; kıraatı açıktan yaparken tutulsa, namazın dışındaki bir kimse tarafından açılan yolla devam etse, namazı ifsad olur. (299) Ancak müktedi ile imam arasında cereyan ederse durum farklılaşır. Eğer imam açıktan kıraat ederken tutulursa; muktedinin kıraata niyet etmeksizin, sırf imamı açmak niyetiyle okuması istihsanen caizdir. (300) İbn-i Abidin: «İmam tutulur tutulmaz âyeti hatırlatmak mekruhtur. Nitekim imamın da kendini darboğaza sokması mekruhtur. İmam âyeti bulduramayınca, okuduğuna eğlediği vakit namaz bozulmayacak şekilde başka bir âyete veya başka bir sûreye geçmeli yahud farz miktarı okumuşsa rükûa gitmelidir. Nitekim Zeylei ve başkaları buna cezm etmişlerdir. Bir rivayette müstehab olan miktarı okumuşsa rükûa gitmelidir. Nitekim Kemâl İbn-i Hümam bunu tercih etmiş; delilden bunun anlaşıldığını söylemiştir. Bahır ve Nehir sahipleri de onu tasdik etmişlerdir.» (301) hükmünü zikretmektedir. Bilindiği gibi bir âyeti tekrar tekrar okumaya veya susup kalmaya lâlâ denir. İmamet görevinde bulunan kimsenin bu hale düşmesi veya tutulup kalması durumunda, muktedi kıraat'a

(298) İbn-i Abidin-Reddül'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 530.

(299) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 92.

(300) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 62.

(301) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh. 534.

niyyet etmeden yolu açarı.. Dolayısıyle cemaatle namaz kılarken; imamın hemen arkasında Kur'an-ı Kerim'i hıfzetmiş kimselerin bulunması (Velev ki, cemaatin en yaşlılarından olmasa bile) esastır. Bu hususta titizlik gösterilmezse, hem imamın, hem cemaatin namazının fesada gitmesi mümkündür.

531

● Namazı edâ eden kimse; Kur'an-ı Kerim'in (Mushaf'ın) yüzüne bakarak okursa İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (rh.a')'ye göre namazı ifsad olur. İmameyn'in kavline göre ise; namazı bozulmaz. (302) İmam-ı Azam (rh.a) Kur'an-ı Kerim'i taşımanın, yapraklarını çevirmenin ve ona bakarak kıraat etmenin, namaz kılan kimse için amel-i kesir olduğunu esas almıştır. İmam-ı Merginani bu hususu beyan ederken; namaz kılarken «Kur'an-ı Kerim'in yüzüne bakarak okuma» fiilinde, ehl-i kitab'a benzeme vakıasının da varlığını kaydeder. Ayrıca bunun dıştan gelen bir telkin mahiyeti taşıdığını da zikretmektedir. (303)

532

● Namazını edâ eden bir mükellefin; namazın içinde iken yemesi ve içmesi kat'i olarak namazı ifsad eder. Zira yeme ve içme fiilleri namaza aykırıdır. İster bilerek, isterse unutarak olsun durum değişmez. (304)

533

● Namazın fiillerinden veya namazı ıslâh eden fiillerden olmayan her amel-i kesir (çok amel) namazı bozar. (305) «Amel-i Kesir» nedir? sualine ulema farklı cevaplar vermiştir. Feteva-ı Hindiyye'de: «İki elle yapılması adet olan işlere amel-i kesir denir» tarifi yer almıştır. Molla Hüsrev, «Ekseri Ûlemaya göre amel-i kesir odur ki; dışardan birisi baktığı zaman, o fiili işleyen kimse, namazda olamaz zannına kapılır. Diğer bir kavle göre; amel-i kesir; musallinin çok kabul ettiği her fiildir» tarifi yer almıştır. «Birbiri ardınca yapılan üç hareket amel-i kesir'dir» tarifini esas alan

(302) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C : 1 Sh : 100.
(303) İmam-ı Merginani- A.g.e. C : 1 Sh : 62.
(304) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 103.
(305) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 537, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 104, Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-Feteva-ı Hindiyye- C : 1 Sh : 102 vd.

ülema'da mevcuddur. Serahsi'nin Muhıyt'inde «En güzel kavil», Tenvirü'l Ebsar ve Dürri'l Muhtar'da «En sahih olan» Feteva-ı Kadıhan ve Hulâsa'da «Alimlerimizin ittifakı bu kavildedir» denilen tarif: «Musalli'ye dışardan bakan birisi, musallinin işlediği o fiil yüzünden, onun namazda olmadığından şüphe etmezse amel-i kesir'dir.»

534

● Namazını edâ eden bir kimsenin; meşru hiçbir mazeret yokken, kıblezını ifsad eder. (306) İmam-ı Yusuf (rh.a)'den rivayet edilen bir kavle göre, bu durum secde'yi ifsad eder, namazı ifsad etmez. Hatta o secdeyi temiz bir yere yapsa sahih olur. Zira musallinin secdeyi pislik üzerine yapması «yok» hükmündedir. İmam-ı Azam (rh.a) ile İmam-ı Muhammed (rh.a)'in namazın bozulacağına dair delilleri şudur: Namaz bölünme kabul etmeyen bir bütündür. Eger secde fasid olursa, namazın tamamı fasid olur. İbn-i Abidin: «Pislik üzerine secde eden kimse, o secdeyi temiz bir yerde tekrarlasa bile namazı bozulur. Esah olan kavil budur. Zahir rivayede budur. Nitekim hılye, Bedai ve İmdad'da beyan edilmiştir» (307) hükmünü zikretmektedir.

535

● Namazını edâ eden bir kimsenin; meşru hiçbir mazeret yokken, kıbleye sırtını dönmesi namazı ifsad eder. (308) Ayrıca namazını edâ eden mükellef; namaz esnasında dinden dönerse (Yani kalben küfre itikad ederse) namazı bozulur.

536

● Avret yerinin açılması ve o halde iken; bir rükûn edâ etmek de, namazı ifsad eder. (309) Burada rükûn edâ etmekten murad; rükûn edâ edecek süre kadar avret yerinin açık kalmasıdır. Eğer açılır-açılmaz derhal kapatırsa, namazı icmaen caizdir.

---

(306) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 104.
(307) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 539.
(308) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 103.
(309) Molla Hüsrev- A.g.e. C: 1 Sh: 104.

537

● Sakız çiğnemek, namaz esnasında ağzına yağmur, dolu veya kar parçası düşen kimsenin bunları yutması, bir rükûn'de üç defa kaşınmak, elini boğazına sokarak kasden ağız dolusu kusmak ve bayginlik geçirmek namazı bozar.

NAMAZ İÇİN «SÜTRE» DİKMEK

538

● Resûl-i Ekrem (SAV'in **«Şayed namazını edâ eden kimsenin önünden geçen şahıs, üzerine gelecek günahın mahiyetini bilseydi, elbette kırk gün beklerdi, geçmezdi.»** (310) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; namazını edâ eden kimsenin önünden geçmenin günah olduğunda müttefiktir. Namazını edâ eden mükellef; başkasının vebale girmesi için sütre'ye riayet etmesi esastır. İbn-i Abidin; «Sütre dikmek mendubtur. Çünkü bir Hadis-i Şerif'te; **«Biriniz namaz kıldığı vakit bir sütreye karşı kılsın. Kimseyi önünden geçirmesin»** buyurulmuştur. Bu hadisi Hâkim, İmam-ı Ahmed ve başkaları rivayet etmişlerdir. Münye'de sütreyi terk etmenin mekrûh olduğu bildirilmiştir. Bu kerâhat kerahat-ı tenzihiyedir. Hadisdeki emri hakikatından değiştiren amil Ebû Davûd'un Fazıl ile Abbas'tan rivayet ettiği hadistir. Bu hadis'te: **«Biz Peygamber (SAV)'l bizim bir çölümüzde ovada namaz kılarken gördük. Önünde sütre yoktu»** denilmektedir. İmam-ı Ahmed'in rivayet ettiği bir hadisde: **«İbn-i Abbâs ovada namaz kıldı. Önünde birşey yoktu»** denilmiştir. hükmünü zikreder. (311) İmam-ı Merginani: «Sahrada (ovada veya dışarda) namaz kılan kimsenin, önüne bir sütre koyması gerekir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sizden birisi sahrada namaz kıldığı vakit önüne bir sütre koysun»** buyurmuştur. Sütre'nin miktarı ise bir kulaç veya kulaçtan biraz daha fazladır. Ayrıca denilmiştir ki; sütre'nin en az bir parmak kalınlığında olması gerekir. Çünkü ondan daha ince olursa, uzaktan bakan kimse için belli olmaz. Öy le ise maksad hasıl olmaz. Sahrada namazını edâ eden kimse, sütreye yakın durur. Çünkü Peygamber (SAV) buyurdu ki; **«Kim sütreye doğru namaz kılarsa, ona yakın dursun.»** Sütreyi sağ kaşının veya sol kaşının hizasına dikmek esastır. Çünkü bu hususta eser varid olmuştur. Kimsenin

---

(310) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 287.
(311) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 586.

geçmeyeceğinden emin olunursa veya yönünü yola doğru çevirme bahis konusu değilse, terketmekte bir beis yoktur» (312) buyurmaktadır.

539

● Sahrada cemaatle namaz kılınıyorsa; imam'ın sütresi, bütün cemaate kafi gelir. Hepsinin ayrı ayrı sütre dikmeleri gerekmez. (313)

NAMAZ'IN MEKRÛHLARI

540

● Resûl-i Ekrem (SAV)'ın: **«Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimseye, abdesti sıkıştırdığı halde namaz kılması helâl olmaz. Hafifleyinceye kadar bu böyledir»** «Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; büyük veya küçük abdest, yahut yellenme sıkıştırdığı zaman namaza durmak mekruhtur» (314) hükmünde ittifak etmiştir. Hatta cemaati kaçıracağından korksa bile, bu durumda abdest tazelemesi gerekir.

541

● Namaz kılan kimsenin elbisesi, sakalı ve bedeni ile oynaması veya secdeye giderken elbisesini korumak maksadıyla önden veya arkadan çekip kaldırması mekruhtur. Miracü'd-diraye'de de böyledir. (315) İbn-i Abidin «Namazda elbise ve bedeni ile oynamayı yasak eden delil Kudaî' nin tahriç ettiği şu hadistir: **«Şüphesiz ki Allah sizin için üç şeyi, yani namazda elbise ve bedenle oynamayı, oruç'ta ayıp açık şeyler konuşmayı ve kabristan'da gülmeyi kerih görmüştür.»** Bahır'da bildirildiğine göre buradaki kerahat kerahat-ı tahrimiyyedir. «Ancak hacet varsa caiz olur». Yani yediği zararlı bir şeyden vücûdu kaşınmak, rahatsız eden teri silmek gibi bir hacetten dolayı abes sayılan bir şeyle meşgul olmak caizdir. Ama bu amel-i kesir olmamak şartıyladır. «Hükmünü zikreder. (316)

---

(312) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 63.**

(313) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 106.**

(314) **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 574-575.**

(315) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 105, ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 63.**

(316) **İbn-i Abidin-Reddül'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 573.**

Resûl-i Ekrem (SAV)'in namazda terlediği ve alnından teri sildiği eserle varid olmuştur. Çünkü ter kendisini rahatsız ediyordu. Bu durumda hacet var demektir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki; bir rükûn'de bir el ile üç defa kaşınmak, her defasında el kaldırılırsa namazı ifsad eder.

542

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Takke üzerine sarık sarmak, müşriklerle aramızdaki farktır. Onu saran kimseye her dolaması için bir nur ihsan olunur»** buyurduğu bilinmektedir. (317) Bütün muteber kaynaklarda sarık sarmanın sünnet olduğu kaydedilmiştir. Nitekim Mülteka'da: «Sünnet olan sarığın bir tarafını, bir karış miktarı iki omuz arasına salıvermektir. Yine denildi ki; oturacak yere kadar salıvermektir» (318) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Kasani'de sarığı hassaten zikretmiştir. (319) Ulema; namaz kılan bir kimsenin, aldırış etmeyerek başı açık kılarsa bunun mekruh olduğunda müttefiktir. İbn-i Abidin; «Tevazû için baş açık namaz kılmakta beis yoktur» Münye şerhinde bildirildiğine göre bu sözde bunu yapmamanın evlâ olduğuna, kalbiyle huşu ve tevazû gösterilmesine, zira bunların kalb işi olduklarına işaret vardır. Münye şerhinden sonra İmdat sahibi dahi Tecnis'ten naklen; «Huşu ve tevazû müstehabtır. Çünkü namazın esası huşu üzerine kurulmuştur» denmiştir» (320) hükmünü beyan etmektedir. Mü'minler namazlarını sarıkla kılma hususunda titizlik göstermelidirler. Günümüzde kullanılan takke'ler tek başına sarık hükmünde değildir. Dolayısıyle takke'nin «sünnet ilân edilerek» giyilmesi, sarık sünnetini tahrib edebilir. Sonuç olarak; namazda sarık ile başı örtmek sünnettir. Namazı önemsemeyerek, tenbellik sebebi ile başı açık kılmak mekruhtur. Namaz esnasında sarık düşerse, efdal olan alıp onu giymektir. Ancak sarmaya veya amel-i kesir'e ihtiyaç olursa alınmaz. Çünkü amel-i kesir namazı ifsad eder.

543

● Namazını edâ eden kimsenin; esnemesi veya gerinmesi mekruhtur. (321) Çünkü esnemek; gevşeklik ve mideyi tıka-basa doldurmaktan mey-

---

(317) **Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi-Râmuz El Ehâdis-İst: 1982 C: 1 Sh: 223 Had. NO: 15.**

(318) **Musannif İbrahim Halebi-İzahlı Mülteka El Ebhûr Tercemesi-İst: 1976 Uysal Yay. C: 4 Sh: 148.**

(319) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 1 Sh: 219.**

(320) **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 573.**

(321) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fî şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 106**

dana gelen bir haldir. Gerinmek ise tenbellik alametidir. İbn-i Abidin; «Esnemek midenin dolu olmasından ve bedenin ağırlaşmasından meydana gelir. Ben derim ki; bu sebebten de şeytandan sayılmıştır. Nitekim Sahihaynda rivayet edilen bir hadiste Peygamber (SAV): «**Esnemek şeytandandır. Birisi esnerse mümkün olduğu kadar kendisini tutsun**» buyurmuştur. Müslim'in rivayetinde: «**Eli ile ağzını tutsun. Çünkü araya şeytan girer**» denilmiştir. Elbisesinin yeni de el hükmündedir» (322) buyurmaktadır. Bilindiği gibi peygamberler esnemekten mahfuzdurlar. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Biriniz namaza durdu mu, gözlerini yummasın**» buyurduğu için; namaz kılanın iki gözünü yumması da mekruhtur. (323) Bilindiği gibi secde yerine bakmak sünnettir. Gözlerin yumulması fiilinde bu sünnet'in terki sözkonusudur. Ulema'dan bazıları ise; zihni dağıtacak şeyleri görmekten korunmak ve huşû niyetiyle (gözlerin yumulması) mekruh değildir.» demişlerdir. Ancak asıl olan hadis-i şerif'te belirtilen durumdur. Nitekim zahir rivaye, gözlerin yumulmamasıdır.

544

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «**Namazda iken parmaklarını çıtlatma**» Hadis-i şerifini esas alan hanefi fükahası; parmak çıtlatmanın mekruh olduğu hususunda müttefiktir. (324) Ayrıca namaz esnasında, parmakları birbirlerine geçirmek de mekruhtur. (325) Ulema; namaz dışında da parmakları çıtlatmanın sevimli olmadığı hususunda müttefiktir.

545

● Namazını edâ eden kimsenin; secde yerinde bulunan çakılları döndürüp, düzeltmesi de mekruhtur. Ancak bu çakıllar üzerine secde etme imkanı yoksa bir defada düzeltmesi Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Ebû Zerri'l Gıfarî'ye (RA) hitaben; «**Bir kere ya Ebâ Zer!.. Yok eğer fazla yapacaksan, o işten vazgeç**» Hadis-i Şerifi esas alınarak, meşru bulunmuştur. (326)

---

(322) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 581.**

(323) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 106, Ayrıca İbn-i Abidin- A.g.e. C: 2 Sh: 582.**

(324) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C:1 Sh: 291.**

(325) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 106.**

(326) **İbn-i Hümam-A.g.e. C: 1 Sh: 290, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 106.**

Ulema; namaz kılacak kimsenin, secde yerindeki taşları, namaza başlamadan önce temizlemesinin daha uygun olacağı hususunda ittifak etmiştir.

546

● Erkeğin secde halinde iken kollarını yere döşemesi de mekruhtur. Bu husus Hadis-i Şerif'le sabittir. İbn-i Abidin; «Hadis'ten murad; Müslim'in Hz. Aişe (R.Anha)'dan rivayet ettiği şu hadistir: **«Rasûlûllah (SAV) şeytan ökçesini ve erkeğin kollarını yırtıcı hayvan gibi yere döşemesini yasak ederdi»** Bir rivayette «Şeytan Nöbeti» denilmiştir. ki, bu da mekruhtur. Nitekim» Hilye ve diğer kitaplarda beyan edilmiştir. ...lame Kasım fetevasında şunları söylemiştir: «Ayakları dikip ökçeleri üzerine oturmaya gelince: Bildiğimize göre bütün oturuşlarda hilafsız mekruhtur. Yalnız nevevi'nin bildirdiği vecihle İmam-ı Şafii (rh.a) bir kavlinde iki secde arasında müstehab imiş» hükmünü zikretmektedir. (327) İmam-ı Merginani; «Ne oturup, dizlerini diker, ne de kollarını yere döşer. Zira Hz. Ebû Zerr'il Gıfari (RA)'demiştir ki: **«Halilim (Yani Dostum Resûl-i Ekrem (SAV) diyor) beni üç şeyden menetti; horozun yerden dane toplaması gibi secde etmekten, köpeğin ikâsı gibi (kıçını yere koyup oturması ikâ etmekten ve tilkinin döşenmesi gibi döşenmekten.** «Sahih olan budur.» (328) buyurmaktadır.

547

● Bir kimsenin; namazını edâ ederken kollarını dirseklerine kadar sıva yıp, kolları açık olduğu halde namaz kılması mekruhtur. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. (329) Sarığı başına etrafına sarıp, üst kısmını açık bırakmaya i'ticar denir. Bu hal; hem namazın içinde, hem de namaz haricinde mekruhtur. Ayrıca bornoz gibi uzun elbiselerle e eski-yırtık elbiselerle (Temiz ve güzeli mevcutken) namazı edâ etmek de mekrûh kabul edilmiştir.

548

● Namazını edâ eden kimsenin; başının üstünde, tavanda veya önünde

---

(327) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-is : 1982 C : 2 Sh : 579.**

(328) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 64.**

(329) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyy -Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 106.**

veya hizasında resim bulunması da tahrimen mekruhtur. Bu hususta Cibril hadisi vardır. Cebrail (as) Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben; «**Biz içerisinde köpek veya resim bulunan eve girmeyiz**» buyurmuştur. Şayed sûret (resim) çok küçük olur da, bakan kimse cüzlerini farkedemezse mekruh olmaz. Zira bu tür resimlere (suretlere) ibadet olunmaz. (330) Ulema; ta'zim ve hürmet edilen her türlü sûret'in (resim'in) mekruh olduğu hususunda ittifak halindedir. Alauddin El Haskafi: «Paralar üzerindeki resimler sebebiyle rahmet meleklerinin girmemesi hususunda hadis ûleması ihtilâf etmiştir. Kadı İyaz bunların meleklerin girmesine mani olmadığını, Nevevi ise mani olduğunu söylemişlerdir.» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken; kadı İyaz'ın görüşüne meyletmiş ve Bahır'-sahibinin de: «Bizim ûlemamızın sözlerinden anlaşılan da budur. Zira bu sözün zahirine göre namazda mekruh olmak yönünden bir tesiri olmayan şeyin yerinde bırakılması da mekruh değildir» dediğini kaydetmiştir. (331) Ancak İslâm toplumunda; paralar üzerindeki resimler, genellikle canlı eşya resimleridir. Esasen canlı eşya resimlerinin mekruh olmadığı hususundaki rivayet, zahir rivaye durumundadır. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere karşı ayaklanan Tağut'ların; paralar üzerindeki resimleri ta'zim ve hürmet kasdı ile basılmaktadır. Acaba hüküm aynı mıdır?

549

● Molla Hüsrev: «Namazını edâ eden kimsenin üzerinde resim bulunan elbiseleri giymesi de mekruhtur. Muhakkak ki onda put taşıyana benzeme vardır» (332) hükmünü zikreder.

550

● İmam-ı Merginani: «İmamın durduğu yerin mescid'de olup, secde'ye vardığı yerin mihrab'ta olmasında bir beis yoktur. Tamamen mihrabta durması ise mekruhtur. Zira bu durum ehl-i kitab'ın fiiline benzer. Ayrıca imamın tek başına dam üzerinde (Yani çok yüksekte) durması da, ehl-i kitabın fiiline benzediği için mekruhtur. Zahir rivayeye göre kuyu içerisinde (Yani çok çukurda) durması da, imamet'e hakaret olacağı için mekruh olur» (333) hükmünü beyan buyurmaktadır. Ayrıca İmam'ın safların hi-

---

(330) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1 Sh: 295. vd.**

(331) **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 588-590.**

(332) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 109.**

(333) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi- C: 1 Sh: 64.**

zasında durması da mekruhtur. (334) Dolayısıyle imam'ın durduğu yerin; safların önünde, mescid'in içinde olması, secde ettiği yerin mihraba dahil olması esastır.

551

● Namazını edâ eden kimsenin; içinde ateş yanmakta olan ocağa karşı durması da mekruhtur. (335) Çünkü bu fiilde mecûsilerin ibadetine benzeme tehlikesi vardır. Bilindiği gibi mecûsiler ateşe ibadet ederler. Ancak yanan herhangi bir kandil veya gaz lambasına karşı durmakta bir beis yoktur

552

● Resûl-i Ekrem (SAV)'ın: **«Siz namazı edâ ederken dahi, iki siyahı (yılanı ve akrebi) öldürünüz»** Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fükahası; yılan ve akrebin namazda dahi öldürülebileceği hususunda müttefiktir. (336) Sahih olan rivayete göre yılanın bütün nevileri buna dahildir. Sadece beyaz olan yılanın öldürülmesi hususunda ûlema, cinnlerden olma ihtimalini esas alarak tevakkuf etmiştir. İbn-i Hümam: «Öldürmenin helâl olduğu sübût bulmuştur. Ancak beyaz olan ve üzerinde cinn alameti bulunan yılanı öldürmemek gerekir. Bu haram olduğu için değil, onlardan gelebilecek bir zararı defetmek içindir» buyurmaktadır. Ancak eziyet vermeyeceğinden yüzde-yüz emin olunursa öldürülmeyebilir.

553

● Namazda herhangi bir özre mebni olmaksızın yapılan her amel-i kalil (Az amel, tek elle yapılan işler) mekruhtur. (337) Yine namazı edâ eden kimsenin; ayetleri ve tesbihi elle sayması mekruhtur. Bu hususta ittifak vardır. Ancak kalben saymak mekruh olmaz. Namazın dışında iken tesbihleri elle saymanın hükmüne gelince!.. İbn-i Abidin; «Namaz dışında ayet ve süreleri el ile saymak mekruh değildir. Zahir rivaye budur. Esah olan kavil de budur. Bazıları bunu mekruh saymışlardır. Nehir. Birinci kavlin (Yani mekruh olmadığının) delili Tirmizi'nin Yüseyre'den rivayet ettiği şu hadistir. Yüseyre: **«Bize *Resûlullah: Tesbih ve takdise dikkat edin!..***

---

(334) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-i Hindiyye- C : 1 Sh : 108.**
(335) **Molla Hüsrev-A.g.e. C : 1 Sh : 109.**
(336) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 296.**
(337) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C : 1 Sh : 108.**

Onları parmak uçlarını yumarak sayın. Çünkü bunlar sorguya çekilecek ve konuşturulacaklardır. Gafil olmayın ki rahmeti unutmayasınız, buyurdu» demiştir. (338) hükmünü kaydetmektedir.

554

● İmam-ı Merginani; «Namazını edâ eden kimse sağa-sola bakmaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) buyurdu ki: **«Şayed namaz kılan kimse; bununla (namazla) münacatta bulunduğunu (Allahü Teala (cc)'yi) bilse, elbette başka tarafa bakmaz»** (339) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin; «**Namazda bakınmayı** yasak eden delil Tirmizi'nin Hz. Enes (RA)'den rivayet ederek sahihlediği şu hadistir: **«Sakın namazda bakınma!.. Çünkü namazda bakınmak helâk olmaktır. Mutlaka bakınmak lâzımsa farz'da değil de, hiç olmazsa nafile'de olsun.»** Buharinin rivayetine göre Peygamber (SAV): **«Namazda bakınmak bir hırsızlamadır. Şeytan onu kulun namazından çalar»** buyurmuştur. Gaye'de bakınma özürsüz olursa diye kayıtlanmıştır. Buradaki kerahatin kerahat-i tahrimiyye olması gerekir. Nitekim hadislerin zahiri de bunu göstermektedir. Bahır, Zeylei ile Bakanî'nin Mülteka Şerhinde bildirdiğine göre göz ucuyla bakmak yüzü hiç yerinden çevirmemek sûretiyle olursa mübahtır. Çünkü Peygamber (SAV) namazında gözünün ucuyla ashabına bakardı» (340) buyurmaktadır. Namazını edâ eden kimsenin; arasında boşluk bulunan saffın arkasında namaza durması da, Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından nehyedildiği için mekruhtur. (341)

555

● Namazını edâ eden kimsenin; insanın yüzüne karşı durması da, suret'e tapmaya benzediği için mekruhtur. İnsana karşı namaza durmak, namaz kılandan gelmişse kerahat onadır. Aksi takdirde duran kimseye aittir. Velev ki uzak olsun ve arada mani bulunmasın. Ancak oturmuş konuşmakta olan kimsenin sırtına karşı namaz kılmakta bir beis yoktur. Bazıları bu da mekruh olur demişlerdir. İmam-ı Merginani beis olmadığını zikrettikten sonra: «İbn-i Ömer (RA)'in bazı seferlerde Nafi (Rh.a) sırtına

---

(338) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C:2 Sh: 592.**

(339) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-C:1 Sh: 64.**

(340) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 577.**

(341) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam- C: 1 Sh: 109.**

karşı namaz kıldığını kaydetmektedir. (342) Molla Hüsrev:» Sahih olan mekruh olmamasıdır dedikten sonra: Zira rivayet edilmiştir ki Resûl-i Ekrem (SAV) sahrada namaz kılmak istediği zaman, İkrime (RA)'ye önüne oturmasını emredip namazını kılardı» (343) hükmünü zikretmektedir. Buradaki incelik şudur: İnsanın yüzüne karşı namaza durmakta suret'e tapmaya benzeme sözkonusudur. Diğerinde ise (sırtı dönük iken) bu mevcud değildir. İbn-i Abidin: «Münye şarihi diyor ki: **Bezzar'ın Hz. Ali (RA)' den rivayet ettiği şu hadis'te buna hamledilmiştir: «Peygamber (SAV) bir adama karşı kılan birini gördü de, ona namazını tekrar kılmasını emir buyurdu.»** Tekrarlama emri kerahati gidermek içindir. Çünkü kerahatle edâ edilen her namazın hükmü budur. Yoksa namaz bozuldu diye değildir. «Anlaşılan buradaki kerahat, kerahat-ı tahrimiyye'dir» (344) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Namazlardaki mekruh olma durumu; kerahat-i tahrimmiyye ise o namazı iade etmek vacibtir. Kerahat-ı tenzihiyye ise, namazın iadesi müstehab olur. Şüphesiz ki kerahat-ı tahrimiyye vacib mesabesindedir. (345) hükmü kayıtlıdır.

NAMAZ'IN MEKRUHLARI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

556

● Molla Hüsrev: «Şurası kat'i bilinmelidir ki; ibadeti meşru bir özür olmadan bozmak haramdır. Zira Allahû Teala (cc) **«Amellerinizi bozmayınız»** (Muhammed (SAV) Sûresi: (33) buyurmuştur.» (346) hükmünü zikreder. İslâm ûleması, namaza başladıktan sonra hangi hallerde bozulabileceği hususunda titizlik göstermiştir. Dolayısıyle Meşru mazeret olmadan bozmak haramdır. Ancak meşru bir mazeret bulunursa caiz olur. İbn-i Abidin: «Namazı bozmayı mübah kılan sebeblerle, farz namaz dahi bozulabilir. Nitekim imdad nam eserde beyan edilmiştir.» (347) buyurmaktadır. Şimdi «meşru sebebler nelerdir? sualine «Feteva-ı Hindiyye'de yer alan hükümlerle cevab vermeye gayret edelim; «Namazını edâ eden kimse;

---

(342) **İmam-ı Merginani-A.g.e. C : 1 Sh : 64.**
(343) **Molla Hüsrev- A.g.e. C : 1 Sh : 110.**
(344) **İbn-i Abidin- A.g.e. C : 2 Sh : 579.**
(345) **Şeyh Nizamüddin ve bir Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C :1 Sh : 109.**
(346) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 121.**
(347) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 599.**

kendisini anne ve babasından birisi çağırırsa, namazını ikmal etmeden onlara cevap veremez. Ancak anne ve babası (herhangi bir felâket sebebiyle) yardım isterlerse, namazını bozabilir. Bu hususta yabancılar da tıpkı anne ve baba gibidir. (Yani felâket anında hepsine yardıma koşulur). Namazını edâ eden kimse; ama olan bir kimsenin damdan düşeceğinden veya ateşte yanacağından veya suda boğulacağından korkarsa, bu durumda o kimse namazını edâ edenden yardım talebinde bulunursa, namazını bozması vacib olur. Yine Namazını edâ eden kimsenin, kıymetli bir malı çalınacak olursa, namazını bozar ve hırsızın peşine düşer. Darü'l İslâm'da ikamet etmekte olan bir zimmi (Zimmet akdi imzalamış, gayr-i müslim) gelip; namazını edâ etmekte olan kimseye: «—Bana İslâmı tebliğ eder misiniz?» derse, o kimse farzı edâ ediyor olsa da, namazını bozar. Hülâsa'da da böyledir» (348)

557

● Sefer'de olan bir kimsenin hayvanının kaçması, namazı bozmayı mübah kılan bir fiil olduğu gibi, sürüye kurt hücûm edeceğinden korkmak da, namazı bozmayı mübah kılar. (349)

558

● Resûl-i Ekrem (SAV)'ın: **«Helâ'ya girdiğiniz vakit kıbleye önünüzü ve arkanızı dönmeyiniz. Lakin doğu'ya veya Batı'ya dönün»** hadis-i şerifini esas alan hanefi fükahası, hacet anında ferci ile kıbleye yönelmenin mekruh olduğunda ittifak etmiştir. (350) İmam-ı Şafii (rh.a) Abdullah b. Ömer (RA)'den rivayet edilen: **«Bazı insanlar diyor ki; def-i hacet için kıble ve beyti'l makdise yönelinmez. Halbuki bir keresinde evimizin damına** çıktığımda **Resûl-i Ekrem (SAV)'i iki toprak kulubeciği üstünde beyti'l makdis'e doğru def-i hacet ederken gördüm»** Hadisini zikrederek; buradaki ihtimalleri konu almakta ve sahra'da def-i hacet edenlerin kıble'ye yönelmemeleri gerektiği üzerinde durduktan sonra: İbn-i Ömer (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'i Beyti'l makdise yönelik bir şekilde def-i hacet ederken görmüştür. Beyt'i makdis'e yönelen, aynı zamanda kıble olan kabe'ye yö-

---

(348) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 109.**

(349) **İbn-i Abidin-A.g.e. C : 2 Sh : 599, Şeyh Nizamüddin- A.g.e. C : 1 Sh : 109. C :1 Sh : 65. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 297.**

(350) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi- Kabire : 1965 C 1 Sh : 65, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 297.**

nelmiş olur. Zira bu iki kıble karşı karşıyadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in def-i hacetle ilgili hadisiyle, evlerdeki tuvaleti birbirinden ayırt ettiğine dair hiç kimseden birşey işitilmiş değildir» buyurmaktadır. Sonuç olarak Sahra'da def-i hacet ederken fercin kıbleye doğru yöneltilmesinin mekruh olduğu hususunda hiçbir ihtilâf yoktur. İmam-ı Şafii (rh.a) İbn-i Ömer'den gelen ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in fiiliyle ilgili haberi esas alarak evlerde mekruh olmadığına kail olmuştur. (351) İbn-i Abidin bu durumu izah ederken İmam-ı Şafii (rh.a)'nin **«Binalarda mekruh değildir»** hükmünün İbn-i Ömer (RA)'nin rivayetinden alındığını kaydeder ve: «Birinci hadis (Hanefi fûkhası'nın esas aldığı) kavildir. İkincisi ise fiildir. Kavil (söz) fiilden evlâdır. Fiilin ona mahsus olması bir özürden ve saireden ileri gelmesi ihtimali vardır. Bir de birinci hadis haram olduğunu, bu ise mübah olduğunu bildiriyor. Haram bildiren tercih olunur. Sözün tamamı münye şerhindedir» (352) hükmünü zikretmektedir.

559

● Esasen İmam-ı Şafii (rh.a)'de meseleyi izah ettikten sonra: «Demek ki; kim Resûl-i Ekrem (SAV)'den neyi işitmişse onu kabul eder ve ona tabi olur. Bir de Resûl-i Ekrem (SAV)'in işlediği bir fiili bırakma hususunda hiç kimsenin hakkının bulunmadığını bilelim» diyerek (353) müctehid imamların titizliğini ortaya koymaktadır. Bu bahiste sözü fazla uzatmamazın sebebi; son yıllarda müctehid imamlara karşı dillerine geldiği gibi konuşabilen tiplerin zuhur etmesidir. Dikkat edilirse, hem Hanefi Fûkahası, hem de Şafii fûkahası Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen haberlere tabi olma hususunda çok titizdirler. Her ikisinin niyyeti de, Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaattir. Farklı sonuçlara varsalar dahi; mutlaka sünnete dayanmaktadırlar.

MESCİD'LERLE İLGİLİ BAZI HÜKÜMLER

560

● Kur'an-ı Kerim'de mealen: **«Muhakkak ki mescid'ler Allahü Teala (cc)'nındır. Onun içinde Allah ile birlikte hiçbir (şeye, hiçbir kimseye) ibadet etmeyin»** (354) hükmü beyan buyurulmuştur. Başta Kabe-i Muaz-

(351) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire : 1979 A. M.Şakir Neşri Sh : 292-296.**
(352) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 1 Sh : 588.**
(353) **İmam-ı Şafii-A.g.e. Sh : 296.**
(354) **El Cinn Sûresi : 18.**

zama olmak üzere cami ve mescidlerde yapılan ibadetler; Allahû Teala (cc)'ya kulluk niyetiyle yapıldığı için bu mekanlara «Allahû Teala (cc)'nın» (Li'llâh) denilmiştir. İmam-ı Kasani «Humus» bahsinde bu mahiyet üzerinde titizlikle durmaktadır. (355) Yani Kabe-i Muazzama'ya *nasıl* «Beytûllâh» (Allah'ın evi) denilmişse, cami ve mescidler için de aynı mahiyet sözkonusudur. İbn-i Abidin; «Mescidi helâl olmayan mal ile nakışlamak mekruhtur. Tec-iş Şeria bu babta şöyle demektedir: «Ama bir kimse nakış için haram mal yahud sebebi haramla helâl karışık mal harcarsa mekruh olur. Çünkü Allahü Teala (cc) helâl'den başkasını kabul etmez. Binaenaleyh onun evini, kabul etmeyeceği bir şeyle kirletmek mekruh olur» (356) hükmünü zikretmektedir. Günümüzde bu mahiyet nerede ise unutulmuştur. İslâm ûleması mescid yapılırken «Kadı'nın» (Şer'i şerifle hükmeden hakimin) müsaadesi ve izni hususunda hassasiyetle durmuştur. Zira daha Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde münafıklar, mescid inşaa etmek suretiyle mü'minlere tuzak kurmayı plânlamışlardır. «Dırar» mescidi olayının mahiyeti budur. Şimdi bunun üzerinde duralım.

561

● Kur'an-ı Kerim'de mealen: **«Bir de mü'minlere zarar vermek, küfrü kuvvetlendirmek, mü'minler arasına tefrika düşürmek için ve bundan evvel Allahü Teala (cc)'ya ve Resûlü'ne savaş açan kimseyi beklemek maksadıyla bir mescid yaptılar. Ve «Biz bu mescidi ancak iyilik için bina ettik» diye yemin edeceklerdir. Allahü Teala (cc) şehadet eder ki; onlar yeminlerinde yalancıdırlar»** (357) hükmü beyan buyurulmaktadır. İbn-i Kesir bu ayet-i kerime'nin tefsirinde; cahiliyye döneminde ilmi ile şöhrete kavuşan Ben-i Gunem kabilesinden Ebû Amir'den bahsetmektedir. Bu şahıs Hanif dininden ayrılmış; Tevrat ve İncil'in bütün hükümlerini ezberleyerek, halk arasında korkunç bir mevkii elde etmiştir. (358) Resûl-i Ekrem (SAV)'in Medine'ye hicretinden sonra; hased ve kininden dolayı İslâm'a karşı savaş açmıştır. Ayet-i kerime'de geçen **«Allahü Teala (cc) ve Resûlüne karşı savaş açan kimseyi beklemek maksadıyla mescid yaptılar»** hükmünün, Ebû Amir'le ilgili olduğunu müfessirler kaydetmektedirler. Zira mescid yapma fikrini ortaya atan ve bununla mü'minleri

---

(355) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C:7 Sh: 124.
(356) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 605.
(357) Et Tevbe Sûresi: 107 (Tıbyan Tefsiri-İst: 1956 C: 2 Sh: 491)
(358) İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 387.

birbirine düşürmeyi plânlayan kimse budur. (359) İşin diğer bir yönü bu Ebû Amir; Uhud savaşında şehid düşen ve Melekler tarafından yıkandığı müjdelenen Hz. Hanzale (RA)'nin babasıdır. İşte kavmiyetçilerin bir türlü kavrayamıyacağı mahiyet budur!.. Baba; İslâm'a tuzak kurmak ve küfrü güçlendirmek niyetiyle mescid yaptırıyor, oğul ise tevhid mücadelesi uğruna şehid düşüyor.

562

● Muteber tefsirlerin birçoğunda «Dırar Mescidi'ni» Ebû Amir'in emrinde olan on iki münafığın yaptırdığı kaydedilmektedir. (360) Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben; **«O mescid-i dırar'da ebediyyen namaz kılma»** (361) emri verilmiştir. Bilindiği gibi Usûl-i Tefsir'de kaidelerden birisi de **«Sebebin hususi olması hükmün umumi olmasına mani değildir»** şeklinde ifade olunmuştur. İmam-ı Suyuti: «Bir sebebe bağlı olarak nazil olan ayetlerin, sebeblerin gayrisine de şamil olmasında ittifak edilmiştir» (362) hükmünü zikreder. Dolayısıyle kafirler tarafından inşaa edilen; mü'minlere zarar vermek ve tefrikayı artırmak ve ideolajilerini yayarak küfrü güçlendirmek niyetiyle meydana cıkan her mescid «*Dırar*»*dır. Tabii bunun tesbit edilebilmesi için de; mü'minlerin* velâyetine haiz olan «Ulû'lemr» veya görevlendirdiği «Kadı'lara» ihtiyaç vardır. Maalesef günümüzde bu imkanlara da sahip değiliz. Binaenaleyh «Bir *mescid'in makbûl bir mabed-i İslâm olabilmesi için; helâl bir mal*la ve sırf Allahü Teala (cc)'nın rızası için inşaa edilmiş olması icabeder. (363) İslâm ûleması, haram mal ile mescid yapılamıyacağı hususunda *müttefiktirler. Bu hususta hiçbir ihtilâf yoktur.*

563

● Resûl-i *Ekrem (SAV)'in Sahabe-i Kiram'dan Ma'an b. Adi, Malik b.* Ed Dehşemi, Amr b. Yeşkûri ve Vahşi'yi (Hepsinden Allahü Teala (cc) razı olsun) yanına çağırıp; **«Halkı zalim olan şu mescid'e gidin, onu yıkın ve enkazını *ateşe verin»*** *buyurduğu* bilinmektedir. (364) Günümüzde da-

---

(359) **Mehmed Vehbi Efendi-Hülâsatü'l Beyan-İst : 1968 Üçdal Neş. C : 6 Sh : 2123.**

(360) **Mecmuat'u't-Tefasir-İst : 1979 Çağrı yay. C : 3 Sh : 198-198 (Gadı beyzavi, İbn-i Abbas, Nesefi ve Haazin'in ittifakı)**

(361) **Et Tevbe Sûresi : 108.**

(362) **Es Suyuti-El İtkan fi Ulûmu'l Kur'an-Kahire : 1951 C : 1 Sh : 29, ayrıca aynı hususla ilgili olarak, Ez Zemahşeri-El Keşşaf-C : 3 Sh : 287 (Hümeze Sûresinin tefsiri'nin girişi)**

(363) **İbn-i Kesir-Tefsirûl Kur'ani'l Azim. Beyrut : 1969 C : 2 Sh. 391.**

(364) **H.Tahsin Emiroğlu-Esbab-ı Nüzûl-Konya : 1971 C : 5 Sh : 367.**

hi, «Dırar Mescidi'nin» arsası çöplük olarak kullanılmaktadır. İslâm ülemaası, mescidlerin temellerinin takva'ya dayanması hususunda müttefiktirler. (365) Mü'minler bu hususta çok titiz olmak; mescidlerini ancak «Helâl» mal ile ve sırf Allahü Teala (cc)'nın rızası için inşaa ettirmek zorundadırlar. Ayrıca Allahü Teala (cc)'nın mescidlerine hizmet hususunda, gayr-i meşru güçlerden hiçbirşey taleb etmemelidirler. Zira Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görerek; kendi heva ve heveslerinden hükümler icad edenler; mutlaka mü'minlere tuzak kurmayı esas alırlar.

564

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Mescid'in kapısını kitlemek mekruhtur. Bazıları «Mescid'in eşyalarını korumak niyetiyle kapısını kitlemekte beis yoktur» demişlerdir» (366) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin: «Mescidin kapısını kapamak (kitlemek) mekruhtur. Bu hususta Bahır'da şöyle denilmiştir: «Mekruh olması namaza mani olmaya benzediği içindir. Teâla Hazretleri: **«Allah'ın mescidlerinde isminin anılmasını men eden kimseden daha zalim kim olabilir»** buyurmuştur. Zamanımız müdderrislerinden bazılarının mescid'de ders okutmaya mani olmasından cahilliği bununla anlaşılmıştır» meselenin tamamı Bahırdadır. «Ancak eşyanın çalınacağından korkarsa mekruh değildir» bu ibare «Bizim zamanımızda» diye kayıtlanmaktan daha güzeldir. (Bazıları kayıtlamıştır) Çünkü meselenin esası zarar korkusudur. Zarar korkusu bizim zamanımızın bütün vakitlerinde sabit olursa, namaz vakitlerinden maada her zaman mescidi kapamak mekruh olmaz. Hiçbir zaman korku yoksa kapamakta mübah olmaz «Fetih ve İnayede de böyle denilmiştir. Mescidi kapamak hususunda tedbir mahalle halkına düşer. Çünkü mahalle halkı toplanarak birini mütevelli tayin ederse hakim (Kadı) emretmediği halde, o kimse mütevelli olur.» (367) buyurmaktadır. Malûm olduğu üzere günümüzde «Laik devlet» mescidlerle ilgili işleri (Hangi niyetle olduğunu açıklamadan) üzerine almıştır. Mahalle halkının mescid'e mütevelli seçmesi de imkansızdır.

---

(365) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'ani'l Azim-Beyrut : 1969 C : 2 Sh : 391.

(366) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 109.

(367) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 603.

565

● İmam-ı Merginani: «Mescidin üstünde cinsi temasta bulunmak, küçük abdesti bozmak ve helâ (Tuvalet) edinmek mekruhtur. Zira mescid'in üstü için, mescid hükmü mevcuddur. Hatta o derecedir ki; bir kimse mescid'in üstünden, mescid'in içindeki imama iktida etmek sahihtir. İtikaf'a girmiş bir mükellef; mescid'in üstüne çıkmakla itikafı batıl olmaz. Cünüb, hayız ve nifaslının mescid'in üstünde durmaları helâl değildir» (368) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin: «Mescidin üstü, gökyüzüne kadar mescid olduğu gibi, altı da yerin altına kadar mesciddir» (369) buyurmaktadır. Maalesef günümüzde bu hassasiyet de kaybolmuştur. Feteva-ı Hindiyye'de: «Mescid'in avlusu da mescid hükmündedir. Bir kimse mescid'in avlusunda imama iktida etmiş olsa, saflar birbirlerine bitişmemiş ve avlu dolmamış olsa dahi, o kimsenin iktidası sahih olur» (370) hükmü kayıtlıdır. Maalesef bir-çok belde de mescidlerin avluları; «Faiz müesseseleri olan Banka'ların» yaptırmış olduğu, sıralarla doludur. Cemaat erken gelirse onların üzerinde oturur. Kat'iyyen de rahatsız olmaz. Bunlara müdahale edebilecek ne kadı, ne mütevelli vardır.

566

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mescidlerinizi çocuklarınızdan, delilerinizden, alış-verişinizden, gürültünüzden, kılıç kuşanmanızdan ve şer'i cezaları tatbik etmekten uzak tutun!.. Cum'a günlerinde onları buhurlayın! Kapılarına mataralar koyun»** (371) Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fükahası; çocukların, delilerin mescide sokulmasını ve hadis-i şerif'te beyan olunan amellerin yapılmasının mekruh olduğunda ittifak etmiştir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Muallimin çocuklara sıcağın ve ya soğuğun zarar vermesinden korkarsa, onlara mescid'de ders vrmesinin caiz olacağı» beyan edilmiştir. (372)

---

(368) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C:1 Sh: 65.**

(369) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C:2 Sh: 604.**

(370) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 109.**

(371) **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 2 Sh: 605.**

(372) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 111.**

567

● Mescid'lere altın suyu ve diğer maddelerle nakış yapılması caiz midir, değil midir? sualinde ihtilâf olunmuştur. Molla Hüsrev: «Mescidi yaptıran kimsenin, kendi malından altın suyu ile mescidi tezyin etmesinde beis yoktur» (373) buyurmaktadır. Alauddin El Haskafi: «Mescidin mihrabından başka yerlerini kireç ve altun suyu ile kendi helâl malından nakışlamakta beis yoktur. Mihrabı nakışlamak ise mekruhtur. Çünkü namaz kılanı meşgul eder. İnce nakışlara ve benzerlerine özenmek bilhassa kıble duvarında mekruhtur. Bunu Halebi söylemiştir» hükmünü zikreder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydetmektedir: «Beis yoktur tabirinde Şemsü'leimme'nin dediği gibi sevap olmadığına işaret vardır. O işi yapana başa baş kurtulmak yeter. Nihaye'de dahi: Çünkü beis yoktur sözü, müstehab (olan bu değil) başkası olduğuna delildir. Zira beis şiddet manasındadır» denilmiştir. Onun için Hidaye' nin haram bahsinde muzmerattan naklen; «Fukaraya sarf etmek efdaldir. Fetva buna göredir» denilmektedir. Bazıları nakışın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Peygamber (SAV): **Şüphesiz kıyamet alametlerinden biri de mescidlerin zinetlenmesidir.** İlh...» buyurmuştur. Bir takımları da müstehab olduğunu söylemişlerdir. Zira bunda mescid'e tazim vardır. Nakışın namaz kılanı meşgul etmesi huşuunu bozmakla olur. Secde yerine bakması gerekirken nakşa bakar. Halbuki Bedayi'de Namazın müstehabları babında açıklandığına göre; namazda huşu ve tevazû gerekir. Namaz kılan nihayet secde edeceği yere bakmalıdır. Keza Eşbah' ta beyan edildiğine göre, namazda huşuu müstehabtır. Bundan anlaşılıyor ki buradaki kerahat, kerahat-i tenzihiyyedir» Feteva-ı Hindiyye'de: «Yazıların düşme, dökülme ve tepelenip çiğnenme tehlikesi olduğundan, mescid'in mihrabına ve duvarlarına ayet-i kerime yazarak süslemek doğru bulunmamıştır.» (374) denilmektedir.

568

● Cami içerisinde dilenciye para vermenin hükmü nedir? sualine cevap arayalım. Önce kimin dilenmeye hakkı vardır? Hiç malı olmayan ve hayatını dilenmek suretiyle idame ettirebilen kimseye «Miskin» denilmiştir. (375) Molla Hüsrev: «İçinde bulunduğu güne ait yiyeceği mevcud olan

---

(373) İbn-i Abidin-Redd'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 2 Sh: 687-688.

(374) Şeyh Nizamüddin-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 109.

(375) İmamı-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi- C: 1 Sh: 97.

kimseye dilenmek helâl olmaz» (376) hükmünü zikreder. Hanefî fûkahası: «Mescid'de dilenmek haram olur. Dilenciye para vermek ise mutlaka surette mekruhtur. Denilmiştir ki; eğer namaz kılanların boyunları çiğnenmezse veya namaz kılan kimsenin önünden geçilmezse, dilenciye vermek mekruh olmaz. Birinci kavil ihtiyatlıdır» (377) hükmünde müttefiktir. İbn-i Abidin: «Mescid'de şiir okuma» hususunda şunları kaydediyor: «Şuda var ki, İmam-ı Tahavi'nin «Mecma-ül-asar»şerhinde rivayet ettiği bir hadiste: **«Peygamber (SAV) mescidde şiir okunmasını, eşya satılmasını ve namazdan önce halka kurulmasını yasak etti»** denilmektedir. Buna mukabil Resûlullah (SAV)'in Hasan (RA) üzerinde şiir okusun diye minber koydurduğu rivayet olunmuştur. Tahavi bu iki rivayetin arasını bulmak için, birinci hadisi Kureyş'in yaptıkları hicivler gibi zararlı şiirleri Yahud mescidde şiir söylemek alıp yürüdüğü ve her kesin şiirle meşgul olduğu zamana hamletmiştir. Mescidde eşya satmanın yasak edilmesi de öyledir. Yani Resûlullah (SAV)'in mescidde satışı yasak etmesi, bu iş orada çok yayılıp mescidler pazar yerlerine çevrilmesin diyedir. Zira Peygamber (SAV) **Hazreti Ali (RA)'yi mescid'de ayakkabı dikmekten men etmemiştir.** Halbuki herkesin toplanıp mescidde ayakkabı dikmesi mekruhtur. Satış, şiir okumak ve halkaya oturmakta öyledir. Fazla olan mekruh, fazla olmayan mekruh değildir» (378) Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Mescid'de birinin kayıp mal aradığını görürseniz, «Allahû Teala onu sana iade etmesin» deyiniz»** Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fûkahası, mescid'de kayıp mal arayıp sormanın da mekruh olduğunda ittifak etmiştir.

VİTİR NAMAZI

569

● İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Şübhesiz Allahû Teâlâ (c.c.) size bir namaz ziyade etti. Dikkat ediniz ki; o namaz vitir namazıdır. Öyle ise onu (Vitir'i) yatsı ile fecrin tuluû arasında edâ ediniz»** *Hadis-i Şerifini* esas alarak bu vücûb için kat'i bir emirdir. Bu sebeble, edâ edilemezse, kazası da vacib olur. Bu İcma ile sabittir. Onu inkâr edenin tekfir edilmemesi, vücûbunun sünnet ile sabit olmasındandır»

---

(376) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam-C : 1 Sh : 191-193.**

(377) **Musannif İbrahim Halebi-Tam Kayıtlı Halebi Sagır ve Tercemesi-İst : 1973 Salah Bilici Yay. Sh : 342, Ayrıca İbn-i Abidin- A.g.e. C :2 Sh : 611.**

(378) **İbn-i Abidin- A.g.e. C : 2 Sh : 612.**

(379) hükmünü beyan buyurmuştur. Molla Hüsrev: «Vitir namazı farz-ı amelî'dir, farz-ı itikadî değildir. Zahiriyye'de; vitir namazı amel açısından farz hükmündedir. İlim noktasından ise değildir» denmiştir. Ulema vacib'tir diye zikretmişlerdir. İmam-ı Yusuf (rh.a) ve İmam-ı Muhammed (rha.) indinde ise sünnet-i müekked'dir« (380) buyurmaktadır. Hanefi fükahası rivayetlerin arasını bulmak için: **«Vitir namazı; amel noktasından farz, itikad açısından vacib, sübûtu yönünden ise sünnettir»** tarifini esas almıştır. Bilindiği gibi vitir namazının sübûtu Kur'an-ı Kerim ile değil, sünnet iledir. İbn-i Abidin «Sübûten sünnet» ifadesini izah ederken: «Vitirin subutü Kur'an ile değil, sünnet yoluyladır. Bu sünnet Resûlullah (S.A.V.)'in; şu *hadis-i şerifidir:* **«Vitir haktır. Vitir namazını kılmayan benden değildir»** Bunu üç defa tekrarladı. Bu hadisi Ebû Davûd ile Hakim rivayet etmiş; Hakim onu sahihlemiştir. Vitirin bir delili de: **«Sabahlamadan vitiri kılın»** hadisidir. Bunu Müslim rivayet etmiştir. Emir vücûb ifade eder. Meselenin tamamı Münye şerhi'ndedir» (381) hükmünü zikretmektedir.

570

● Hz. Alşe (R. Anha)'dan rivayet edilmiştir ki: **«Resûl-i Ekrem (S.A.V.) üç rek'at vitir namazı kılardı»** (382) Ayrıca Hz. Übey (R.A.) ve Sahabe-i Kiram'dan bir topluluk rivayet etmiştir ki; **Resûl-i Ekrem (S.A.V.) vitiri üç rek'at kılar; ikinci Rek'atta selâm vermezdi. Ancak üç rek'atın sonunda selâm verirdi»** (383) İmam-ı Şafii (rh.a), İmam-ı Malik (rh.a) ve İmam-ı Ahmed (rh.a); vitir namazının «sünnet-i müekkede» olduğunda müttefiktirler. Dolayısıyle bu mezheplere göre vitir namazı vacib değildir. Ancak çok kuvvetli bir sünnet'tir. İmam-ı Malik (rh.a)'e göre; iki selâmla edâ edilir. Bunu zikretmemizin sebebi şudur: Son yıllarda mezhepler arasında telfik yapmaya çalışan bazı zümreler türemiştir. Bilhassa Cum'a namazı'nın edâsı konusunda «sadece Hanefi mezhebinin «Ulû'l-emr'in» iznini şart koştuğunu; diğer üç mezhebin şart koşmadığını iddia ederek,» güya haklı çıkma arzusunda olan bazı tipler zuhur etmiştir. Üç mezhe-

---

(379) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 300-301.

(380) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C :1 Sh : 112

(381) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 7.

(382) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire :1965 C : 1 Sh : 66, ayrıca İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 303.

(383) Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 112.

be göre de; Vitir namazı sünnet'tir ve üç rek'at değildir. Ayrıca Şafii fukahasına göre, Vitir namazında (Ramazan ayının son yarısı hariç) kunut dualarını» okumak şer'an caiz değildir. Şimdi bu kaviller arasında nasıl bir «Telfik macunu» hazırlayacaklar!.. Zira müctehidlerin hepsi; bu ictihad'larında, sünnet'ten bir delile dayanmışlardır. Niyyetleri de Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e itaattir. Sünnet'in kat'i delil olduğu hususunda tek bir ihtilâf yoktur. İmam-ı Şafii (rh.a) «Er Risale» isimli usul kitabında: «Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den geldiği sabit olan bir hadis-i şerife muhalefet gibi bir meseleden, Allahü Teala (cc).nın bizi muaheze etmeyeceğini umuyorum. Zira hiç kimsenin böyle bir ayrılığa veya muhalefete kasdi olarak niyeti yoktur. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki; sünnet hakkında kazaen bir cehalete düşer veya sırf o sünneti bilemediği için aykırı bir görüş (ictihad) söyleyebilir. Bu hiçbir zaman sünnete muhalefet manasına gelmez» (384) hükmünü beyan ediyor. Meselenin keyfiyeti de budur. Amelde hanefi mezhebini taklid eden bir mü'min; vitir namazının amelen farz olduğuna ve kunut dualarının okunmasının gerekliliğine inanır. Şafii mezhebini taklid eden bir mü'min ise; Vitir Namazı'nın sünnet-i Müekkede olduğunu ve kunut dualarının okunmaması gerektiğini esas alır. Bu iki hükmü; kim ve hangi selâhiyetle birleştirebilir?..

571

● Hanefi fûkahası: «Vitir namazı üç rek'attır ve her rek'atında Fatiha Sûresi ile zamm-ı sûre okunur. Zira Allahü Teala (cc)'nın: **«Kur'an-ı Kerim'den kolayınıza geleni okuyunuz»** kavli vardır. Üçüncü Rek'atta kunut okumayı murad ettiği an; tekbir getirir. Zira hal değişmiştir, tekbirle birlikte ellerini kaldırır ve yeniden bağladıktan sonra kunut dualarını okur. Resûl-i Ekrem (S.A.V.): **«Namazda eller kaldırılmaz. Ancak yedi yerde kaldırılır»** buyurmuş ve bu yedi yer arasında **«Kunut»u** da zikretmiştir. Bizim indimizde kunut duası, sadece ve sadece Vitir namazında okunur. İmam-ı Şafii (rh.a) ise; sabah namazı hususunda bizimle muhalefet halindedir. Zira Abdullah İbn-i Mes'ud'dan rivayet edilmiştir ki; **«Resûl-i Ekrem (S.A.V.) sabah namazında bir ay kunut'u okudu. Sonra kunut'u okumaktan vazgeçti.»** Eğer kendisine iktida olunan kimse, yani imam kunutu okursa, İmam-ı Azam (rh.a) ve İmam-ı Muhammed'e göre, arkasındaki kimse sükût eder. Çünkü o mensuhtur ve o hususta iktida yoktur. İmam-ı Yusuf (rh.a) ise, «imama tabi olur ve kunut'u okur. Çünkü bu

---

(384) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) A. M. Şakir Neşri Sh: 219.

İctihad'a müsaid bir konudur.» (385) Feteva-ı Hindiyye'de: «Şayed imam sabah namazında kunut duasını okursa, arkasındakiler susarlar ve ayakta beklerler. Sahih olan budur. Nihaye'de de böyledir» (386) hükmü kayıtlıdır. Alaûddin El Haskafi: «Sabah namazının kunutunu okumaz. Zira nesh edilmiştir. Sabah namazında en makûl kavle göre ellerini salarak ayakta durur ve susar» buyurmaktadır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydeder: «Sabah namazının kunutu nesh edilmiştir. Binaenaleyh cenaze namazında imamın beş tekbir alması gibi olur. İmam beş tekbir alsa, cemaat beşincide ona tabi olmaz. Bahır. Sabah namazında şafii imam kunut yapınca, hanefi olan cemaat ellerini salarak susar» (387) Bahsin devamında başka rivayetlerin de bulunduğunu kaydettikten sonra, en münasibinin elleri salarak susması olduğunu zikretmiştir. İmam-ı Şafii (rh.a) Hz. Enes (R.A.)'den rivayet edilen «Şüphesiz Resûl-i Ekrem (S.A.V.) sabah namazında, dünyadan ayrılıncaya kadar, kunutu okurdu» hadisine tabi olmuştur. Vitir namazı'nda kunut duası okumanın ise ancak Ramazan ayının son yarısında caiz olduğunu, diğer vakitlerde caiz olmadığını esas almıştır. Hanefi fûkahası; Hz. Enes (R.A.)'den rivayet edilen Hadis'in, Abdullah İbn-i Mes'ûd'un rivayet ettiği hadisle nesh olduğuna kaildir. Ayrıca Vitir Namazı'nda musalli, «Senenin bütün günlerinde kunut okur» hükmünde müttefiktir. Malûm olduğu üzere; Hanefi fûkahası fakih olan ravi'lerden gelen Hadis-i Şerif'lerin amele konu olduğunu «Usûl» olarak benimsemişlerdir. Abdullah İbn-i Mes'ûd (R.A.)'un, Hz. Enes (R.A.)'den daha fakih olduğu gerekçesiyle, «Nasih-Mensûh» üzerinde durmuşlardır. Ancak son tahlil'de hem Hanefi fûkahası, hem de Şafii fûkahası, sünnet'ten bir delile dayanmışlardır. (388)

---

(385) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû -Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 66, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 304-308.

(386) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 111 vd.

(387) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 17 vd.

(388) Türkiye'de; hem Hanefi, hem de şafii mezhebini taklid eden, mü'minler vardır. Bu konuda hassasiyetle durmamızın sebabi; müctehidlerin mutlaka Nasslara tabii olduğunu isbattır. Zira Müctehid'lerin rahmete vesile olan ihtilâflarını bahane eden bazı politikacı tipler; Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetlerine karşı taarruza geçmişlerdir. Taguti güçlerle uzlaşabilmek için: «—Efendim müctehid'ler de bu konularda ihtilâf etmiş,

572

● Vitir Namazını edâ eden ve amelde hanefî mezhebini taklid eden mü'minler; kunut olarak şu duayı okurlar. (389)

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِيْنُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيْكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ
وَنَتُوْبُ اِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِيْ عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ
وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ
اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّيْ وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰى وَنَحْفِدُ
نَرْجُوْ رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ

«Allâhümme innâ nesteînuke ve nestağfiruke ve nestehdike ve nu'minu bike ve netûbü ileyke ve netevekkelü aleyke ve nüsnî aleyke'l-hayra küllehû neşküruke velâ nekfüruke ve nahle'u ve netrûkü men-yefcüruk.

Allâhümme iyyâke na'büdü ve leke nüsallî ve nescüdü ve ileyke nes'â ve nahfidu narcû rahmeteke ve nahşâ azâbek. İnne azâbeke bi'l-küffâri mülhık»

573

● Kunut duasını güzelce ezberleyemiyen kimse: üç defa «Allahümmağfirli» diyebilir veya;

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

---

biz de şöyle düşünüyoruz» deyip; hiçbir nassa tabi olmadan «İdeoloji» üretmektedirler. Bu tiplere karşı dikkatli olunmalıdır.

(389) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 113.

«Allâhümme rabbenâ âtinâ fiddünya haseneten ve filâhireti haseneten ve kınaâ azâbennâr.» (Ey bizim Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ve güzellik, âhirette de iyilik, güzellik ver ve bizi, ateş azâbından koru» duasını okur. Miracü'd diraye'de ve Muhiyt'te de böyledir. (390). Kunut sahih olan rivayete göre vacibtir. İmam olsun, cemaat olsun: vitir namazını edâ etmekte olan kimseler, kunut'u gizli okurlar. Muhtar olan kavil budur. Şu incelik de bilinmelidir ki; kunut vacibtir, ancak herhangi bir dua'nın okunması mecburi değildir. Bir önceki maddede beyan ettiğimiz duo sünnet'tir.

574

● Vitir namazını edâ eden kimse; kunut'ta Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e salât okumaz. Bu hanefi fûkahasının ihtiyar ettiği kavildir. Zahiriyye'de de böyledir. Ayrıca vitir'den başka hiçbir namazda kunut yoktur. (391)

VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

575

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Gecenin sonunda uyanamamaktan korkan kimse vitir namazını gecenin evvelinde kılsın. Gecenin sonunda uyanabileceğini ümid eden kimse ise, vitir namazını o zaman kılsın»** (392) buyurduğu bilinmektedir. Vitir namazı; yatsı namazına tabi olan bir ibadet değildir. Eğer yatsı namazına tabi olan bir ibadet olsaydı, gecenin sonuna bırakılmasının mekruh olması gerekirdi. Halbuki Resûl-i Ekrem (S.A.V.) gecenin sonuna tehir edilebileceğini beyan buyurmuştur.

576

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in geceleyin özürsüz olarak hayvan üzerinde nafile namaz kıldığı; vitir namazını edâ ederken hayvan üzerinden inerek yerde edâ ettiğini esas alan hanefi fûkahası; «hiçbir özür yokken

---

(390) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 111, ayrıca Molla Hüsrev- A.g.e. C : 1 Sh : 114.

(391) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-A.g.e. C : 1 Sh : 111 (Bazı eserlerde aksi de rivayet edilmiştir. Yani Resûl-i Ekrem (SAV)'e salat okunabileceği.)

(392) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C :1 Sh : 40.

vitir namazının hayvan üzerinde ve ayakta durmaya gücü yettiği halde oturarak kılınması caiz olmaz» hükmünde ittifak etmiştir. (393)

577

● Vitir namazı amelen farz olduğu için; vaktinde edâ edemeyen mükellef kaza eder. Kaza ederken de kunut'u yapar. Zahir olan rivayet budur. İbn-i Abidin: «Çünkü Peygamber (S.A.V.): **«Her kim vitir namazını kılmadan uyur veya unutursa; hatırladığı zaman onu kılsın»** buyurmuştur Nitekim Muhit'ten naklen Bahir'da da böyle denilmiştir. Fetih ve Nehir sahibleri bunu müşkil saymış ve: «Kazanın vacip olması, edâ'nın vacib olmasından ileri gelir» demişlerdir. Bahır sahibi buna Muhit'ten naklettiği hadisle cevap vermiştir. Ben derim ki: bu cevabın söz götürdüğü aşikârdır. Zira hadisin kazanın vacib olmasına delâleti eşkali kuvvetlendirir Ancak şöyle cevab verilebilir: İmameyn'e göre vitrin sünnet olduğuna delil sabit olunca onunla amel etmişler; kazası lâzım geldiğine delil sabit olunca nassa tabi olarak onunla da amel etmişlerdir. Velev ki kıyasa muhalif olsun» (394) hükmünü zikretmektedir.

578

● Sahih olan kavle göre; mü'minlerin başına büyük bir musibet geldiği zaman; imam aşikâre okunan namazlarda (Sabah, Akşam ve Yatsı) kunut'u okur. İmam-ı Ahmed (rh.a) ve İmam-ı Sevri (rh.a)'nin kavli de budur. İmam-ı Şafii (rh.a) musibet anında bütün namazlarda kunut'un okunacağına kail olmuştur.

NAFİLE NAMAZLAR

579

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Namazınızı benim kıldığım gibi (benden gördüğünüz gibi) kılınız»** (395) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fükahası, mükellef üzerine «Farz» ve «Vacib» olan *namazların* dışında kalan bütün namazları; «Nafile» namazlar olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyle No-

---

(393) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 9, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C: 1 Sh: 111.**

(394) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh. 9.**

(395) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1 Sh: 349.**

file olan namazlar içerisine; Sünnet-i Müekkede, Sünnet-i gayr-i müekkede, mendub ve müstehab olan namazlar dahildir. Nafile'nin kelime manası; ziyade demektir. Şer'i ıstılâhta ise; lehimize olarak meşrû kılınmış ziyade namazlardır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in «**Bir kimse; gündüz ve gecede on iki rek'at namaza devam ederse, Allahü Teala (cc) onun için cennette bir ev bina eder**» (396) buyurduğu bilinmektedir.

580

● Sabah namazından önce, öğle, akşam ve yatsı namazlarından sonra «ikişer Rek'at» sünnet namaz vardır. Yine öğle namazından önce; cum'a namazından önce ve sonra «Dörder Rek'atlık» sünnet namaz mevcuddur. Mütûn'da da böyledir. Dörder Rek'atlı sünnet namazlar; bir selâmla kılınır. Bir kimse bu namazları iki selâmla edâ edecek olursa, bu sünnet namazdan sayılmaz. (397) İbn-i Abidin «Sünnet-i Müekkede; sair nafilelerden daha fazla bir tekid'le yapılması istenen sünnettir. Onun için de terki ile günaha girme hususunda vacibe yakındır. Nitekim Bahır'da beyan edilmiştir. Bu sünneti terk eden zem ve tadlil'e müstehak olur. Tahrir'de böyle denilmiştir. Yani özrü yokken ısrarla terk eden zem ve delâletle vasıflanmayı hak eder. Sünnet-i müekkede'ler bir selâmla kılınırlar. Hz. Aişe (r. Anha)'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (S.A.V.): «**Öğleden evvel dört, öğleden sonra iki, akşam namazından sonra iki, yatsı'dan sonra iki ve sabah namazından önce iki Rek'at namaz kılarmış.**» Bu hadisi Müslim, Ebû Davud ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. (398) buyurmaktadır.

581

● Gündüz kılınan nafile namazların; bir selâmla dört rek'attan fazlası, ve gece kılınan (nafile) namazların sekiz rek'attan fazlası mekruhtur. Gece ile gündüz efdal olan, bir selâmla dörder rek'at kılmaktır. (399) İkindiden önce dört, yatsı'dan hem önce, hem sonra dörder rek'at, akşam'dan sonra da altı rek'at namaz kılmak mendubtur. Kenz'de de böyledir. (400)

---

(396) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam Fi Şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 115**

(397) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 112**

(398) **İbn-i Abidin- A.g.e. C : 3 Sh : 26.**

(399) **Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 116.**

(400) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 112**

«Öğle namazının farzından önce, Cum'a namazının farzından önce ve sonra edâ edilen Dört Rek'atlık sünnet namazların birinci ka'desinde, selâvat duası okunmaz. Ayrıca bu namazları edâ eden kimse birinci ka'deden (İlk oturuştan) üçüncü Rek'atı edâ için kıyama geçince Sübhaneke'yi okumaz. Çünkü bu namazlar sünnet-i müekkede olduğu için farzlara benzer» (401) Zikredilen bu namazlardan başka; dört rek'atlık nafile namazlarda, birinci ka'dede teşehhüd'den sonra selâvat duası okunur, üçüncü rek'atın başında da Sübhaneke'yi gizli kıraat eder. Zira onlarda her iki rek'at müstakil bir namaz sayılır.

582

● İbn-i Abidin: «Sünnetlerin en kuvvetlisi sabah namazının sünnetidir. Çünkü Sahihayn'da Hz. Aişe (R. Anha)'dan şu hadis rivayet olunmuştur: «Peygamber (S.A.V.) nafilelerden sabah namazının iki rek'at sünnetine gösterdiği titizliği başka birine göstermezdi» Müslim'de: «Sabah namazının iki rek'at sünneti dünya ve mafihadan daha hayırlıdır» hadisi, Ebû Davud'da dahi: «Sizi atlar kovalarsa sabah namazının iki rek'at sünnetini bırakmayın» hadisi vardır. Bahır. Sabah namazının sünnetinden sonra esah olan kavle göre öğlenin dört rek'at ilk sünneti gelir» (402) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: Sünnet namazların kuvvet derecelerine göre sıralanışı şöyledir: 1. Sabah namazının sünneti, 2. Akşam namazının sünneti, 3. Öğle namazından sonra kılınan iki rek'atlık sünnet, 4. Yatsıdan sonra kılınan iki rek'at sünnet, 5. Öğle'den önce kılınan sünnet. Tebyin'de de böyledir. (403) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Merginani; Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: «Öğle namazının farzından önce, dört rek'at sünneti terkeden kimse şefaatime nail olamaz» hadis-i şerifini kaydederek; sabah namazının sünnet'inden sonra, öğle namazının ilk sünneti'nin daha efdal olduğu görüşüne meyletmiştir. Bahsin devamında da: «Evlâ olan sünnetlerin hiç birisini terketmemektir. Zira sünnet namazlar, farzın tamamlayıcısı hükmündedir. Ancak farz namazın vaktinin geçmesinden korkulduğu zaman kılınmayabilir» (404) buyurmaktadır. Ulema'dan, sabah namazının ilk sünnet'inin vacib hükmünde olduğuna kail olanlar vardır. Ni-

---

(401) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 116.

(402) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 29.

(403) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C: 1 Sh: 112.

(404) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 72.

tekim özürü olmayan kimselerin o namazı oturarak kılması caiz görülmemiştir.

583

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'ın: **«Sizden biriniz mescid'e girdiği zaman, iki rek'at namaz kılmadan oturmasın»** Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fûkahası, «tahiyyetü'l Mescid» namazının mendub olduğuna kail olmuştur. (405) Ancak mescid'e girdiği zaman farz namazı edâ ederse, onun yerine geçer. İbn-i Abidin bu hususteki rivayetleri zikrettikten sonra: «Her gün için bir tahiyye namazı kâfidir. Yani bir özürden dolayı mescid'e tekrar tekrar girerse, bir tahiyye kâfi gelir. Mutlak söylenmesine bakılırsa, mescide giren kimse tahiyye'yi ilk girişte kılmakla, son girişte kılmak arasında muhayyerdir. Bize göre oturmakla tahiyye namazı sakıt olmaz. Çünkü ülema hakim (Kadı) hakkında şunları söylemiştir. Hakim (Kadı) hüküm vermek için mescide girdiğinde dilerse o anda, dilerse çıkacağı vakit tahiyye namazı kılar. Zira maksad hasıl olur. Nitekim Gaye'de beyan olunmuştur. Sahihayn'da rivayet edilen: «Birlniz mescide girerse iki rek'at namaz kılmadan oturmasın» hadisine gelince: Bu hadis evlâ olanı beyan etmektedir. Çünkü İbn-i Hibban'ın rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (S.A.V.): **«Yâ Ebâ Zer, şüphesiz mescidin bir tahiyyesi vardır. Onun tahiyyesi iki rek'at namazdır. Kalk da onları kılıver»** buyurmuştur. Meselenin tamamı Hilye'dedir. Şarihin bahsettiği Ziya'nın ibaresi şöyledir: «Bazıları demişlerdir ki; bir kimse mescid'e girer de hades, meşguliyet veya benzeri bir sebeble tahiyye-i Mescid namazını kılamazsa: **«Sübhanellahi velhamdülillâh velâ ilâhe illâllahû vallahû ekber»** demesi müstehab olur. Bunu Ebû Talip Mekki «Kütü'l Kulûb» adlı eserinde söylemiştir. Biz bunun benzerini Kuhistani'den naklen arz etmiştik» (406) buyurmaktadır.

584

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'ın: **«Bir kimse abdest alır ve abdestini (şartlarıyla) güzel yapar ve iki rek'at namaz kılıb, kalbi ve vechiyle tam olarak yönelirse onun için cennet vacib olur»** hadis-i Şerifini (407) esas alan ha-

(405) Molla Hüsrev- A.g.e. C : 1 Sh : 116.
(406) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh . 39-40.
(407) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 117.

nefi fükahası; abdest aldıktan sonra iki Rek'at namaz kılmanın mendub olduğunda ittifak etmiştir. (408)

585

● Kuşluk namazı da mendubolan namazlardandır. İbn-i Abidin. «Kuşluk namazının en az iki rek'at kılınacağını şeyh İsmail (Haik)'de; Gazneviye, Havi, Şır'a ve Semerkandi'yeden nakl etmiştir. Musannıfın söylediği Tebyin, Miftah ve Dürer sahibleri de benimsemişlerdir. En az iki rek'attır diyenlerin delili: **Peygamber (S.A.V.)'in Ebû Hureyre'ye iki rek'at namaz kılmasını tavsiye buyurmasıdır.** Nitekim Sahih-i Buhari'de rivayet edilmiştir. Dört'tür diyenlerin delili: **«Peygamber (S.A.V.) kuşluk namazını dört rek'at kılar; Allah'ın dilediği kadar da ziyade ederdi»** hadisidir. Bunu Müslim ve diğer hadis imamları rivayet etmişlerdir. İki hadisin araları bazı muhakkıkların işaret ettikleri vecihle: «**İki rek'at en az mertebesi, dört rek'at da kemâl derecesinin en aşağısıdır**» demek suretiyle bulunur. Kuşluk namazının en çoğu on iki rek'attır. Çünkü Tirmizi ile Nesai'nin içinde *zaif bulunan bir senedle rivayet ettikleri bir hadis'te Resûlullah (S.A.V.).* **«Her kim kuşluk namazını on iki rek'at kılarsa Allah ona cennet'te altından bir köşk bina eder»** buyurmuştur. Takarrur etmiş bir kaidedir ki, zaif hadisle faziletler konusunda amel caizdir» (409) hükmünü beyan etmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Kuşluk namazının azı iki rek'at, çoğu ise on iki rek'attır. Vakti ise; güneşin yükselmesinden zeval vaktine kadardır» (410) hükmü kayıtlıdır.

586

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Hiç bir kimse ailesine sefere çıkacağı zaman onların yanında kıldığı iki rek'at namazdan daha faziletli birşey bırakmaz»** buyurduğu bilinmektedir. Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir Ka'b bin Malik'ten de şu hadis rivayet olunmuştur: «Resûlullah (S.A.V.) ancak gündüzleyin kuşluk zamanında dönerdi. Dönüşte mescid'den başlar; orada iki rek'at namaz kılardı. Sonra orada otururdu.» Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Münye şerhi. Bundan anlaşılan sefer namazının eve dönüş namazının mescide mahsus olmasıdır. (411) Sonuç olarak; sefere çıkarken ve seferden dönüşte iki rek'at namaz kılmak *mendubtur.*

---

(408) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 112.**

(409) **İbn-i Abidin- A.g.e. C : 3 Sh : 47.**

(410) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C : 1 Sh : 112.**

(411) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 48-49.**

587

● Gece namazı da mendub olan namazlardandır. Bahru'r Raik'te de böyledir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) teheccüd namazını en az iki, en çok sekiz rek'at olarak edâ ederdi. Fethû'l Kadir'de de böyledir. (412) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Her kim geceleyin uyanır da ailesini uyandırır ve iki rek'at namaz kılarlarsa ikisi de Allah'ı çok zikreden erkeklerle kadınlardan yazılırlar»** buyurduğu bilinmektedir. Bu hadisi Nesai, İbn-i Mace, sahibinden İbn Hibbân ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Münziri; «Bu hadis şeyhayn şartı üzere sahihtir» demiştir. (413) Bilindiği gibi beş vakit namaz farz kılınmadan önce, teheccüd namazı farz'dı. Beş vakit namazın farz kılınmasından sonra, teheccüdün farziyeti nesholunmuştur. Ancak Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in «Teheccüd» namazını hiç terketmediği bilinmektedir.

588

● Hz. Abdullah b. Evfâ (R.A.)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in: **«Kimin Allahü Teala (cc)'ya yahud insanlardan bir kimseye bir haceti olursa, iyice bir abdest alsın ve iki rek'at namaz kılsın. Allah'a hamd edib, benim üzerime salât-ü selâm getirsin ve sonra şöyle desin»** (414) buyurduğu bilinmektedir.

---

(412) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 112.**

(413) **İbn-i Abidin- A.g.e. C : 3 Sh : 51.**

(414) **Sünen-i Tirmizi-İst : 1401 Çağrı Yay. C : 2 Sh : 344 Had. No : 479.**

٤٧٩ - حدثنا عليُّ بن عيسى بن يزيدَ البَغْدَادِيُّ[1] حدثنا عبدُ اللهِ بن بكرٍ السَّهْمِيُّ ، وحدثنا عبدُ اللهِ بن مُنِيرٍ[2] عن عبدِ اللهِ بن بكرٍ عن فَائِدِ بن عبدِ الرحمن عن عبدِ اللهِ بن أبي أَوْفَى قال : قال رسولُ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم : « مَن كانت له إلى اللهِ حاجةٌ[3] أو إلى أحدٍ مِن بني آدمَ فليتوضَّأْ فليُحسنِ الوضوءَ ، ثم لْيُصَلِّ ركعتين ، ثم لْيُثْنِ على اللهِ ، ولْيُصَلِّ على النبيِّ صلى اللهُ عليهِ وسلم ، ثم لْيَقُلْ : لا إله إلاَّ اللهُ الحليمُ الكريمُ ، سُبحانَ اللهِ ربِّ العرشِ العظيمِ ، الحمدُ للهِ ربِّ العالمين ، أَسْئَلُكَ[4] مُوجِباتِ رحمتِكَ ، وعَزَائِمِ مغفرتِكَ ، والغنيمةَ مِن كلِّ بِرٍّ ، والسلامةَ مِن كلِّ إثْمٍ ، لا تَدَعْ لي[5] ذنباً إلاَّ غفرتَه ، ولا هَمًّا إلاَّ فَرَّجْتَه ، ولا حاجةً هي لك رِضًا إلاَّ قَضَيْتَها ، يا أرحمَ الرَّاحِمِينَ »

«Lâ ilâhe illâhûl halimûl keriymu sûbhanallahi Rabbi'l arşil aziym. Elhamdulillahi rabbi'l alemiyn. Es'elüke mûcibati rahmetike ve azâimi mağfiretike velğaniymete min külli birrin vesselâmete min külli isminlâ teda'li zenben illâ gafertehû velâ hemmen illa ferrectehû ve lâ haceten hiye leke rızaen illa kadeyteha ya erhamer rahimiyn.»

«Hiçbir ilâh yoktur (bütün putları ve tağutları reddederim). Yalnız ve yalnız Halim ve kerim olan Allahü Teala (cc) vardır. Hamd, Alemlerin rabbi (terbiyecisi ve rızk vericisi) olan Allahü Teala (cc)'ya mahsustur. Allah'ım senden rahmetinin işlerini, mağfiretinin hasletlerini ve her iyiliğinin ihsanını taleb ederim. Her günahtan da selâmetimi, kurtuluşumu istirham ederim. Bağışlanmamış bir günah ve giderilmemiş bir kederi bende bırakma. Bir de kendisinde senin rızan olan bir işi yerine getirilmemiş bırakma, ey merhamet edenlerin en merhametlisi!..»

Hacet namazı da, mendub olan namazladındır. (415) Malûm olduğu üzere günümüzde mü'minlerin en büyük haceti; İslâm ahkamının yeryüzünde galip gelmesidir.

589

● **Meşrû bir iş yapılmak istendiği zaman, iki rek'at namaz kılıb, sonunda Allahü Teala (cc)'dan hayırlısını taleb etmek mendubtur. Resûl-i Ekrem (SAV) istihare duasını, sahabe-i Kiram'a Kur'an-ı Kerim'den bir sûre öğretir gibi öğretmiştir. Nitekim Hz. Abdullah b. Cabir (RA)'den şu rivayet varid olmuştur:«Resûl-i Ekrem (SAV) istihare'yi bize Kur'an-ı Kerim'den bir sûreyi öğretir gibi öğretirdi. Şöyle buyurdu: «Sizden biriniz bir iş yapmayı tasarladığı zaman, farz'ın dışında iki rek'at namaz kılsın ve şöyle desin; (416)**

---

(415) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 112.

(416) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 345-346 Had. No. 480.

٤٨٠ - حدثنا قتيبة حدثنا عبد الرحمن بن أبي الموالي (٣)
عن محمد بن المنكدر عن جابر بن عبد الله قال:
«كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا الاستخارة
في الأمور كلها، كما يعلمنا السورة من القرآن، يقول:
إذا هم أحدكم بالأمر فليركع ركعتين من غير الفريضة،
ثم ليقل: اللهم إني أستخيرك بعلمك وأستقدرك
بقدرتك وأسئلك من فضلك العظيم فإنك تقدر ولا أقدر
وتعلم ولا أعلم وأنت علام الغيوب. اللهم إن كنت
تعلم أن هذا الأمر خير لي في ديني ومعيشتي
وعاقبة أمري فيسره لي ثم بارك لي فيه وإن كنت
تعلم أن هذا الأمر شر لي في ديني ومعيشتي
وعاقبة أمري فاصرفه عني واصرفني عنه واقدر
لي الخير حيث كان ثم أرضني به

«Allahümme inni estehıyrüke bi'ılmike ve estakdirüke bikudretike ve es'elüke min fazlikel âzıym feinneke takdirû ve lâ akdirû ve ta'lemû ve lâ a'lemû ve ente allâmül ğuyûb. Allahümme in künte ta'lemû anne hazel emre hayrün li fî dini ve me'ıyşeti ve akıbeti emri feyessirhû li sümme barik li fiyhi ve in künte ta'lemû enne hazel emre şerrün li fi dini ve me'ıyşeti ve akıbeti emri fasrif hû anni vasrifni anhû ve akdürli el hayre haysû kane summe ardini bihi»

«Allah'ım!... Ben senin ilminle senden hayran muvaffakiyet dilerim Senden; kudretinle kudret istirham ederim ve azim olan fazlü kereminden naslyb temenni ederim. Çünkü senin kudretin her şeye kadirdir, benim gücüm ise yetmez. Sen herşeyi hakkı ile bilirsin, ben bilemem. Ayrıca sen bütün gaibi kemali ile bilirsin!.. Allah'ım!.. Eğer bu yapmaya hazırlandığım amel; dinim hakkında, hayatım ve amellerimin akıbeti hususunda hayırlı ise, onu bana takdir kıl ve kolaylaştır. Sonra bu amelimde bana bereket ihsan et!.. Yok eğer yapmaya hazırlandığım bu amel; dinim hakkında, hayatım ve amellerimin akıbeti hususunda şerli (Kötü) ise; onu benden, beni de ondan uzaklaştır. Hayır hangisinde ise, onu bana takdir buyur, sonra beni de ona razı kıl»

İbn-i Abidin: «İstihare yedi defa tekrarlanmalıdır. Çünkü İbn-i Sünni' nin rivayet ettiği bir hadiste: **«Ya Enes başın dara geldiği zaman o hususta Rabbine yedi defa istihare yap!.. Sonra kalbine gelene bak! Zira hayır ondadır»** buyurulmuştur. Namaz kılmaya imkan bulamazsa dua ile istihare yapar. Şır'a şerhinde şöyle deniliyor: «Ulema'dan işitildiğine göre abdestle kıbleye karşı yatmalı, yatmazdan önce mezkûr duayı okumalıdır. Rüyada beyaz veya yeşil görülürse o işin hayır olduğuna, siyah veya kırmızı görülürse şer olduğuna delâlet eder ki, kaçınmak gerekir» (417) hükmünü zikretmektedir. İstihare namazının birinci rek'atında fatiha'dan sonra «Kafirûn», ikinci rek'atında «İhlâs» sûreleri okunabilir.

590

● Dört rek'at «Tesbih» namazını, üçyüz tesbih ile kılmak da mendubtur. Feteva-i Hindiyye'de: «Muhalla'da «Tesbih namazı öğleden önce kılınır» denilmiştir. Muzmarat'ta da böyledir. Mutlak nafileleri (Kerahat vakitleri hariç) her vakitte kılmak müstehabtır. Serahsi'nin Muhıyt'inde

---

(417) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar- İst: 1983 C: 3 Sh: 54.**

de böyledir» (418) hükmü kayıtlıdır. Dolayısıyla; tesbih namazını öğleden önce kılmak mümkün olduğu gibi, kerahat vakitleri hariç her vakitte kılmak da mümkündür. Tesbih namazı; hasen derecesinde olan bir hadis-i Şerif'le sabittir ve dört Rek'at'tır. Şu şekilde edâ edilir: Önce Allahü Teala (cc)'nın rızası için kalben niyyet edilir ve iftitah tekbiri alınır. «Subhaneke» gizlice okunduktan hemen sonra onbeş defa: «**Sübhanellâhi ve'lhamdülillâhi ve lâ ilâhe illâllahû vallahû ekber**» tesbihi edâ edilir. Daha sonra istiaze yapılarak, Fatiha ve arkasından zammû sûre okunur. Kırâat tamamlandıktan sonra on defa «Subhanellâhi.....» tesbihi söylenir. Rükûa varılır ve rükû tesbihlerinden sonra on defa «Subhanellâhi...» tesbihi söylenir. Rükû'dan doğrulunca yine on defa aynı tesbih edâ edilir. Secde halinde iken, secde tesbihlerinden sonra on defa «Subhânellâhi.....» tesbihi söylenir. Birinci secde'den doğrulunca yine on defa aynı tesbih edâ edilir. İkinci secdeye varınca yine on defa, secde tesbihlerinden sonra «Subhânellâhi.....» tesbihi söylenir. Bu şekilde bir rek'at, 75 defa «Subhânellahi...» tesbihi ile edâ edilmiş olur. Şöyle ki: 1. Sübhaneke okunduktan sonra: 15 Adet, *Kıraattan sonra*: 10, Rükû tesbihlerinden sonra: 10, Rükû'dan doğrulunca: 10, Secde tesbihlerinden sonra: 10, Birinci secde'den kalkıp oturunca: 10, İkinci secde'de: 10. Dört Rek'at'ta bu tesbih miktarı: 300'e ulaşır.

591

● İşlenen her çeşit günahtan dolayı; Allahü Teala (cc)'ya tevbe etmek ve bir daha işlememek üzere kalbi azimde bulunmak esastır. Ayrıca tevbe ettikten sonra; Allahü Teala (cc)'nın tevbeyi kabul etmesi ve fazl-ü kerimi ile günahları örtmesi için iki rek'at nafile namaz kılmak da mendubtur.

---

(418) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 112.**

TERAVİH NAMAZI

592

● Önce «Teravih» kelimesi üzerinde duralım. Teravih, teraviha'nın çoğuludur. Terviha; oturma, istirahat etme manasına isimdir. (419) kökü «Raha»dır. «Raha»; dinlenmek, ara vererek devam etmek gibi manalara gelir. Bu namazda mü'minler her dört rek'attan sonra oturup dinlendikleri için bu ad ile sıfatlandırılmıştı. Hz. Abbas (RA)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in; her dört rek'atta istirahat buyurduğu bilinmektedir.

593

● Teravih namazı; beş tervihadır. Her terviha'da iki selâmla dört rek'attır. Siraciye'de de böyledir. Bize göre, cemaatle beş terviha'dan fazla kılmak mekruhtur. Hulasa'da da böyledir. Teravihin vakti yatsı namazından sonra başlar, fecrin doğuşuna kadar devam eder. (420) Malûm olduğu üzere Teravih namazı; ramazan ayı içerisinde Mü'min erkek ve kadınlara sünnet-i müekkede'dir. Oruçun değil, vaktin sünnetidir. Dolayısıyle herhangi bir özürden dolayı oruç tutamayan kimseler de, teravih namazı kılabilirler. Bu hususdaki tertib; önce yatsı namazını, sonra teravih namazını, daha sonra da vitir namazını edâ etmektedir. Hz. Ömer (RA)'in ictihadı (ve sahabe-i kiram'ın muvafakatı) ile cemaatle edâ edilir. İbn-i Abidin: «İhtiyar'da zikredildiğine göre Ebû Yusuf (rh.a), İmam-ı Azam (rh.a)'a teravihi ve Hz. Ömer (RA)'in fiilini sormuş; o da şu cevabı vermiştir: «Teravih sünnet-i Müekkede'dir. Hz. Ömer (RA) onu kendiliğinden ortaya çıkarmamıştır. Bu hususta bid'at de işlemiş değildir. Onu ancak elindeki bir esasa ve Resûl-i Ekrem (SAV)'den belleđiği bir bilgiye istinaden emir etmiştir» (421) buyurmaktadır. Dolayısıyle; teravih namazının cemaatle edâ edilmesi, bazı çevrelerin zannettiği gibi «Bid'at-i Hasene'ye» delil değildir. Aksine Hz. Ömer (RA)'in ictihadı ve sahabe-i kiram'ın mu-

---

(419) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 119.

(420) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Bey: 1400 C: 1 Sh: 115

(421) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 89.

vafakatı sözkonusudur. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Benim ve Reşid halîfelerimin sünnetine sarılınız»** (422) buyurduğu sabittir.

594

● Bir mükellef; teravih namazını evinde cemaatsiz (ferdi olarak) edâ etse veya kadınlar evlerinde yalnız başlarına kılsalar, caizdir. Miracü'd-diraye'de de böyledir. Ancak bir belde halkı; teravih namazı için cemaati topluca terkederlerse kötü bir iş yapmış ve günah işlemiş olurlar. Serahsi'nin muhiyt'inde de böyledir. (423) İmam-ı Yusuf (rh.a)'tan rivayet edilmiştir ki; bir mükellef teravihi (imamla edâ ettiği gibi) cemaat halinde evinde edâ etse, bu daha efdaldir. Sahih olan şudur ki; şüphesiz evde olan cemaat için fazilet vardır. Mescid'de kılan cemaat içinde başka bir fazilet vardır. Gerek cemaatle, gerekse münferiden teravih namazını kaçıran kimse, onu asla kaza edemez. (424)

595

● İki tervihâ arasında, bir terviha miktarı oturmak (İstirahat etmek) müstehabtır. Terviha, biraz oturub, istirahat etmek demektir. Siraciye'de de böyledir. Bu oturma ve istirahat esnasında cemaat serbesttir; dileyen tesbih çeker, dileyen sükût eder. Terviha'da Mekke ehli yedi şaft ile tavaf eder ve tavaf namazı kılar. Medine'liler ise; ayrı ayrı dörder rek'at namaz kılarlar. Tebyin'de de böyledir. Teravih namazında beş selâm'dan sonra istirahat cumhur indinde mekruhtur. Kafi'de de böyledir. (425)

596

● Ulema; teravihin her çift rek'atı için niyeti tazelemek şart mıdır? suali çerçevesinde ihtilâf etmiştir. İbn-i Abidin bu konuda şunları kaydetmektedir: «Hülâsa'da buna «Evet sahih kavle göre şarttır. Çünkü her çift rek'at başlı-başına bir namazdır» diye cevap verilmiştir. Haniye'de ise; «Esah kavle göre şart değildir. Zira bütün teravih bir namaz mesabesindedir. Tatarhaniye'de de böyledir» denilmekedir. Zahirine bakılırsa; hilaf niyetin aslındadır. Bana kalırsa sahih olan kavil birincidir. Çünkü teravihi kılan kimse selâm vermekle hakikaten namazdan çıkmıştır. Binaenaleyh

---

(422) Sünen-i İbn-i Mace-İst : 1401 Çağrı Yay. C : 1 Sh : 16 Had. NO : 42, ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned- C : 4 Sh : 126-127, Sünen-i Darimi, Mukaddeme : 16, C : 1 Sh : 35, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 119.

(423) Şeyh Nizamüddin-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 116.

(424) Molla Hüsrev- A.g.e. C : 1 Sh : 119.

(425) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C : 1 Sh : 115.

yeniden namaza girmek için mutlaka niyet lâzımdır. Hilâftan kurtulmak için bunun daha ihtiyat olduğunda da şüphe yoktur» (426)

597

● Sünnet ve nafile namazları evde kılmak efdaldir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Farz namazlar müstesna, bir kimsenin en efdal namazı evinde kıldığı namazdır»** (427) Hadis-i Şerifi esas alınmıştır. Hulvani; «Efdal olan, teravih hariç, bütün sünnet ve nafile namazları evde kılmaktır» buyurmaktadır.

KAZAYA KALAN NAMAZLAR

598

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse namazdan gafil olup uyusa veya namazı unutsa, hatırına ancak imama iktida edib namazı edâ ederken gelse. evvelâ içinde bulunduğu namazı kılıb, ondan sonra hatırına gelen namazı kaza etsin. Sonra imam ile kıldığı namazı iade etsin»** «(428) hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkahası, kaza namazı ile farz namaz arasında tertibin vacib olduğunda ittifak etmiştir. Meselâ; bir mükellef öğle namazını, uyuduğu veya unuttuğu için edâ edememişse, ikindi namazını edâ ettikten sonra bunu hatırlarsa, önce öğle namazını kaza eder, daha sonra kılmış olduğu ikindi namazını iade eder. Kazaya kalmış namazlar **«Fevait-i Kadime»** ve **«Fevait-i Hadise»** olmak üzere ikiye ayrılırlar. (429) İmam-ı Azam (rh.a) göre; kaza namazları altı vakti geçerse tertib sakıt olur. Bu durumda hangisini dilerse, onu kaza eder. İmameyn'e göre; kazaya kalan namazlar beş vakit'ten fazla olursa tertib düşer. (430) Malûm olduğu üzere İmam-ı Azam (rh.a) göre vitir namazı amelen farzdır. İmameyn'e göre ise sünnettir. Burâdaki «Altı vakit» ve «Beş Vakit» kayıtları, bu farklılaşmaya dayanır.

---

(426) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 90 vd.

(427) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C: 1 Sh: 113.

(428) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1 Sh: 346-347.

(429) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 123.

(430) Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 87-88.

599

● Tertib; altı farzın vaktinin geçmesiyle, vaktin dar olmasıyla ve unutmakla da sakıt olur. (431) Geçmiş namazlarının çokluğundan dolayı tertib sahibi olmaktan çıkmış olan bir kimse, sonradan bu geçmiş namazlarından bir kısmını kaza etmiş olsa ve geçmiş namazları altı vakitten az kalmış bulunsa, esah olan kavle göre yeniden tertib sahibi olamaz. Hulasa'da da böyledir. Şeyhü'l İmam Zahidi Ebû Hafsû'l Kebir'de «Fetva buna göredir» demiştir. (432)

600

● Hz. Ali (RA); bir gün bir geceden daha az baygın kalmış, ayılınca geçen namazlarını kaza etmiştir. Hz. Ammar b. Yasir (RA)'de bir gün, bir gece baygın kalmış, ayıldıktan sonra geçmiş namazlarını kaza etmiştir. Yine Abdullah b. Abbas (RA) bir gün, bir geceden daha fazla baygın kalmış, ayıldıktan sonra geçmiş olan namazlarını kaza etmemiştir. (433) Sahih olan kavle göre; bir gün, bir geceden fazla baygın kalan kimse, ayılınca geçen namazlarını kaza etmez. Daha az olursa kaza eder.

601

● Geçmiş namazların kazası edâ hesabıyladır. (434) Yani bir kimse seferi halde iken öğle namazını geçirse ve mûkim durumda iken onu kaza etmek istese, iki rek'at olarak kılar. Mukim durumda iken geçirmiş olduğu bir namazı; seferi halde iken kaza etmek isteyen kimse, (Meselâ öğle namazını) dört rek'at olarak kaza eder. (435)

602

● İslâm ûleması genellikle «Geçmiş namazların kazası» tabirini kullanmış, «Terk edilen Namazların kazası» demeмiştir. Buradaki incelik şudur; meşrû bir özür olmadan, herhangi farz olan bir namazı (vaktinde) edâ etmemek büyük günahtır. İbn-i Abidin: «Musannıf terk edilen namazların kazası babı demeмiştir. Çünkü «Geçmiş namazlar» tabirinde, geçmek namaza isnad edilmiştir. Bunda mükellefin bir taksiri olmadığına işaret var-

---

(431) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 125-126.**

(432) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet- A.g.e. C : 1 Sh : 123.**

(433) **Molla Hüsrev- A.g.e. C : 1 Sh : 125.**

(434) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi- C : 1 Sh : 82.**

(435) **Şeyh Nizamüddin-ve bir heyet- A.g.e. C : 1 Sh : 121.**

dır. Belki o, mübah kılan bir özrün melceidir. Terk edilen namazlar böyle değildir. Zira onlarda terk etmek mükellefe isnad edilir. Bu ise mükellefe yaraşmaz. Rahmeti. Namaz bahsinin başında inkar eden, terk eden ve kılan kimsenin müslüman olmasının hükümleri hususunda söz geçmişti. «Özürsüz bir namazın vaktini geçirmek büyük günah olup, kaza etmekle ortadan kalkmaz.» Kaza ile yalnız terk etmenin günahı giderilir ve namazı kaza edince bundan dolayı azab olunmaz. Fakat te'hirin günahı bakidir. Ancak kazadan sonra tevbe etmekle giderilir. Kaza etmeden tevbe sahih değildir. Çünkü te'hir bakidir. Zira tevbenin şartlarından biri şüphesiz ki ma'siyetten vazgeçmektedir.» (436) hükmünü zikretmektedir.

603

● Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in müctehid imamları; kaza namazı bulunan mükelleflerin, bunları acilen kılmaları gerektiği hususunda müttefiktirler. Bu hususta hiçbir ihtilâf yoktur. Ancak üzerinde kaza namazı bulunan kimseler, «Nafile namaz kılabilir mi, kılamaz mı?» konusunda farklı ictihadlar mevcuddur. İmam-ı Şafii (rh.a)'den rivayet edilen zahir kavle göre; üzerinde kaza namazı bulunan kimse, beş vakit namazın sünnetleri de dahil olmak üzere, hiçbir nafile namazla meşgul olamaz. Derhal kaza namazlarını kılmak zorundadır. (437) İmam-ı Ahmed (Rh.a) ve İmam-ı Malik (Rh.a)'ten de aynı kavil rivayet edilmiştir. İbn-i Abidin bu konuyu izah ederken: «Nafile namazlara gelince; Bu babta Muzmirat'ta şöyle denilmiştir: «Geçmiş namazların kazasıyle meşgul olmak nafilelerden daha evlâ ve mühimdir. Bundan yalnız farz namazların sünnetleriyle kuşluk ve tesbih namazları, bir de hakkında hadis rivayet edilen namazlar müstesnadır» (438) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Huccet'de: «Kazaya kalmış namazları kılmak, nafile namazları kılmaktan çok daha ehemmiyetli ve çok daha münasibtir. Yalnız ma'ruf sünnetler bu hükümden müstesnadır. Bunlar nafile niyeti ile kılınır. Başkaları ise kaza niyetiyle kılınır. Muzmirat'ta da böyledir» (439) hükmü kayıtlıdır.

---

(436) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 129.

(437) Abdürrahman El Cezeri-Kitabü'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbaa- C: 1 Sh: 492

(438) İbn-i Abidin- A.g.e. C: 1 Sh: 152.

(439) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 125.

604.

● Hanefi fûkahasından Alaûddin El Haskafi: «Bir kimse üzerinde kazaya kalmış namazlar olduğu halde ölür de, keffaret verilmesini vasiyyet ederse, fıtra'da olduğu gibi her namaz için bu azabtan yarımsa' verilir. Vitir namazı ile orucun hükmü de böyledir. Keffaret ancak malının üçte birinden verilir» hükmünü zikreder. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Sonra bilmelisin ki ölen kimse oruç fidyesi vesiyyet ederse kat'i surette caiz olduğuna hükmedilir. Çünkü nassan delil vardır. Vasiyyet etmezse mirasçı kendiliğinden verdiği takdirde İmam-ı Muhammed «Ez Ziyadat» nâm eserinde «inşaallah kafi gelir» demiş, kafi gelmeyi Allah (cc)'ın dilemesine bağlamıştır. Zira bu hususta nass yoktur. Keza Namaz fidyesi vasiyyet ederse, yine Allah (cc)'ın dilemesine bağlamıştır. Çünkü ûlemamız namazı itiyaden oruç'a kıyas etmiştir. Oruç hakkındaki nassın acz'le ta'lil edilmiş olması ihtimali vardır. Böyle olunca illet namaza da şamildir. Acizlikle ta'lil edilmemişse verilen fidye başlı-başına hayır olur. Ve günahları gidermeye yarar. Binaenaleyh kendisinde bir şüphe var demektir. » (440) Feteva-ı Hindiyye'de: «Bir kimse eğer veresesine vasiyyet etmezse, bu durumda bazı varislerin teberruları caiz olur. Bu varis her namaz için yarım sai (520 dirhem) buğdayı niyyet ederek verir. Bu kimsenin, buğdayın hepsini birden bir fakire vermesi caiz olur. Keffaret-i yemin, savm ve zıhar bunun hilafınadır. Yetime'de; Hz. Ali (RA)'in oğlu Hz. Hasan (RA)'a, bir kimse ölüm hastalığında iken, namazı için fidye verebilir mi, diye sorulmuştur. Hz. Hasan (RA)'da: «Hayır, veremez» buyurdu. «Denilmiştir. Humeyr El Veberi ve Ebû Yusuf b. Muhammed'den: «Bir pir-i fani'nin hayatta olduğu süre içerisinde, oruç için fidye verebildiği gibi, namaz için de fidye verebilmesi caiz olabilir mi?» diye sordular. Onlar da cevaben:» - Hayır, namaz için fidye veremez» dediler. Tatarhaniye'de de böyledir.» hükmü kayıtlıdır. (441) Sonuç olarak; pir'i fani (Çok yaşlı olan bir kimse) hayatta iken tutamadığı oruç'ların fidyesini bizzat kendisi verebilir, kılamadığı namazların fidyesini veremez. Ancak bunlar için vasiyette bulunabilir. Zira oruç'un fidye'si nass'la sabittir. Namaz için ise nass mevcud değildir.

---

(440) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 147.

(441) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 125.

605

● Ölen kimsenin kaza namazı mevcud, ancak hiçbir malı yoksa ne yapılacaktır? İşte halk arasında «Devir» denilen olay, bu sualin içerisinde gizlidir. Denilmiştir ki; bir kimseden ödünç alınır ve bir fakire: «Filân'a vekâleten bu meblağı o'nun şu kadar namazının fidyesi olarak sana veriyorum» denir. Bu fakir kimse aldıktan sonra: «Bunu aldım kabul ettim, geri bağışlıyorum» der ve bu alıp-verme işlemi ıskat bitinceye kadar tekrarlanır. (442) Ancak ıskat-ı salat ve devir hususunda kat'i nass bulunmadığı için; *üzerinde kaza namazı* bulunan kimsenin ölmeden önce vasiyyet etmesi esas alınmıştır. Hanefi fûkahası'nın; «Usûl» olarak, ibadetler konusunda kıyas yapılamıyacağı «kaidesini esas alan bir kısım ûlema, «Iskat-ı Salat'ı» fakirleri korumakla izah etmiştir. İbn-i Abidin «Namaz bahsinin» girişinde oruç'taki fidye'nin nass'la sabit olduğunu, aynı durumun ise namaz'da bulunmadığını izah ettikten sonra: «Onun için İmam-ı Muhammed «Ona yeter inşaallah» demiştir. Bunu kıyas yolu ile söylemiş olan (Yani İctihad etse) İnşaallah deyip Allah (cc)'in dilemesine havale etmezdi. Nitekim kıyasla sabit olan hükümlerde usul budur» (443) buyurmaktadır. Dikkat edilirse, Pir-i Fani'nin (Çok ihtiyar olan kimsenin) oruç için fidye vermesi, acizlik sebebiyle tutamaması olarak ele alınmaktadır. Eğer acizlik kat'i illetse, ancak acz sebebiyle kazaya kalan namazın fidyesi sözkonusu olabilir. Kasden namazı terkeden kimselerin durumu çok daha farklı bir olaydır. Zira bu kasdi terk fiilinde, namaz'a inanıp-inanmadığı da meçhuldür. Sonuç olarak; herhangi bir mü'min, meşrû herhangi bir özür sebebiyle namazını kazaya bırakmışsa ve kılamamışsa, mutlaka vasiyyet etmelidir. Zira vasiyyet ettiği fidye namazı ödemezse; en azından fakirlere tasadduk olur ve bir kötülüğün silinmesine vesiledir. Şunu da hemen kaydedelim ki; kasden namazı terkeden ve ölümünden sonra «Fidye» ile bundan kurtulacaklarını zannedenler, hayal içerisindedirler. Zira ûlema; acz halinde kazaya kalan namazların bile, «Fidye» ile kurtulacağını söyleyememiş, «İnşaallah» demek suretiyle, sadece hayrı esas almıştır. Firaset sahibi mü'minler indinde, namaz kılmaktan aciz olabilme halleri *malûmdur*. Kasden namazı terkeden kimseler için «Iskat-ı Salât ve Devir» katiyyen yapılmamalıdır ki; namaz'ın kadr-ü kıymeti bilinsini..

---

(442) **Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-İst : 1308 C : 1 Sh : 155, ayrıca Bedrüddin-i Ayni-Umdetü'l Kari-İst : 1308-11 Mtb. amire Tb. C : 5 Sh : 233 vd. (son yıllarda bu hususta bir-çok hile'nin döndüğü de bilinmektedir. Bazı kimseler, zengin oldukları halde bu yolla geçimini sağlamaktadır. Bu hususta bilinmelidir.)**

(443) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 15.**

606

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «Her sehiv için selâmdan sonra iki secde vardır» (444) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası, sehiv secdelerinin «Vacib» olduğu hususunda ittifak etmiştir. Sehiv secdesi ancak; 1) Vacibin terki veya tehiri 2) Farzın tehiri, takdimi veya tekrarı 3) Vacibin tağyiri (Değiştirilmesi) gibi hallerde vacib olur. (445) Vacibin tağyiri; gizli okunacak yerlerde açıktan okumak, açıktan okunacak yerlerde gizli okumak gibi hallerdir. Görüldüğü gibi bu da bir nevi vacibi terk etmektir. Kafi'de de böyle beyan edilmiştir. Sehiv secdesi'nin tam olarak kavranabilmesi için Namaz'ın vaciblerinin çok iyi bilinmesi zaruridir. Namazın farzlarının terki durumunda Sehiv secdesi yapılmaz, namaz yeniden kılınır.

607

● İmamet'e geçen şahsın namaz esnasındaki sehvi'nden dolayı, kendisine iktida edenlere de sehiv secdesi gerekir. (446) Ancak muktedi durumunda olan mükellefin namazdaki sehvi'nden dolayı, imama sehiv secdesi gerekmez.

608

● Namazını edâ eden bir mükellef; namazda üç şeyi terkedebilir. Bunları Namazın herhangi bir farzını veya vacibini veya sünnetini Namaz kılarken herhangi bir farzı terkeden kimse, onu kaza ile tedarik edebilme imkanına sahipse kaza eder, bu imkanı bulamazsa namazı bozulmuş olur. Yani Namazın farzlarının terkinde sehiv secdesi yoktur. Namazını edâ eden bir kimsenin, namazın sünnetlerinden herhangi birisini terketmesiyle namazı bozulmaz. Bu mükellefe, sehiv secdesi yapması için icbarda da bulunulmaz. Namaz kılarken vacibi terkeden kimsenin durumuna gelince: Eğer bu mükellef vacibi sehven (yanılarak) terketmişse, sehiv secdeleri yapmaya icbar edilir. Kasden terk etmişse sehiv secdesi yapmaya icbar olunmaz. Tatarhaniyye'de de böyledir. Bunun manası şu-

(444) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 356.
(445) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 126.
(446) Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 95-96.

dur: Gerçekten namazı edâ ederken bir vacibi kasden terkeden kimseye sehiv secdesi gerekmez. (Çünkü sehiv (yanılma) değil, kasıd vardır) Bu kimsenin namazındaki noksanından (Kasıdla meydana gelen) dolayı cebren iadesi lazım olur. Bahru'r Raik'te de böyledir. (447) Buradaki incelik iyi kavranılmalıdır.

609

● İbn-i Abidin: Namazda yanılmak tekerrür etse de, secde-i sehiv tekerrür etmez. Hatta bir kimse yanılarak namazın bütün vaciblerini terketse, yalnız iki secdeden ibaret olan secde-i sehiv'i yapması lazım gelir. Bahır. Zira Secde-i Sehiv'in tekrarı meşru olmamıştır» (448) hükmünü zikretmektedir. Sehiv secdesinin yapılış şekli şöyledir: Sehiv secdesi yapması vacib olan mükellef; sağına selâm verdikten sonra, tekbir alarak secde'ye gider. Secde esnasında tesbihatta bulunur. Tekbir alıp celse yapar (Oturur) ve yine tekbir alıp ikinci secdeye varır. Sonra teşehhüdü okur ve ikinci defa selâm verir. Muhıyt'te de böyledir. Sehiv secdesi yapacak kimse; selâvatları ve duaları sehiv için oturduğu zaman okur. Sahih olan budur. «Bunları ikinci oturuşta okur» diyenler de olmuştur. Tebyin'de de böyledir. Uygun olanı her iki oturuşta da bunları okumaktır. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. (449)

TİLAVET SECDESİ

610

● Tilâvet'in kelime manası «Okumak»dır. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sûrelerinde «Secde» ayet-i kerimeleri mevcuddur. İmam-ı Merginani: «Kur'an-ı Kerim'de tilavet secdesi, ondört yerdedir. » (450) hükmünü zikreder. Bunlar;A'raf Sûresi: 206, Ra'd Sûresi: 15, Nahl Sûresi: 49, İsrâ Sûresi: 107, 108, Meryem Sûresi: 58, Hacc Sûresi: 18, Furkan Sûresi: 60, Nemi Sûresi: 25, Secde Sûresi: 15, Sa'd Sûresi: 24'ün sonu, Fussilet Sûresi: 37, 38, Necm Sûresi: 62, İnşikâk Sûresi: 18,19 ve Alak Sûresi: 19.ncu ayetin

---

(447) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut; 1400 C:1 Sh: 126.

(448) İbn-i Abidin- Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 103.

(449) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C:1 Sh: 125.

(450) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhu Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 78.

sonundadır. (451) Bu ayet-i kerimeleri okuyan ve onu dinleyen üzerine secde etmek vacib olur Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Secde etmek, okuyan ve işiten kimse üzerine vacibtir, gereklidir»** (452) buyurduğu sabittir Mükellef; ister Kur'an-ı Kerimi dinlemeyi kasdetsin, isterse kasdetmesin, tilâvet secdesi üzerine vacib olur. Meşru bir özürü varsa (Hayız, nifas gibi) secde vacib olmaz.

611

● Hanefi fükahası; üzerine edâ ve kaza hesabıyla namaz lâzım gelen bir kimse, secde ayet-i kerime'lerini okursa ona secde vacib olur» (453) hükmünde ittifak etmiştir. Bu durumda tilâvet secdesi, secde ayetini okuyan sağır kimseye de vacibtir. Zira sağır; edâ ve kaza ehlindendir. Secde ayet-i kerimelerini okuyan cünüb, abdestsiz ve sarhoş kimseye de «Tilavet secdesi» vacibtir. Zira bunlar kaza ehlindendir. Ancak kafir, mecnûn, çocuk, hayızlı ve nifaslıya vacib değildir. Çünkü bunlar (namazı) edâ ve kaza için ehil değildirler.

612

● Hz. Abdullah b. Mes'ud (RA)'dan rivayet edildiğine göre; tilâvet secdesi üzerine vacib olan mükellef; ellerini kaldırmaksızın tekbir alır ve secde eder. Secde halinde iken üç defa **«Sübhane Rabbiyel âla»** veya bir defa **«Sübhane Rabbina in kane vâdu Rabbina lemef'ûlâ»** denilir. Sonra «Allahû Ekber» diyerek secdeden kalkar. Ayağa kalkarken **«Gufraneke Rabbenâ ve ileykel masiyr»** denilmesi müstehabtır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Tilâvet secdelerinde üç defa **«Sübhane Rabbiye'l âlâ»** denir. Farz namazlarda olduğu gibi, secde halinde üç defadan fazla da söylenebilir. Fakat üç'ten daha az söylenemez. Hulasa'da da böyledir. Tilâvet secdesi yapmak isteyen mükellef; kalbi ile niyyet eder ve diliyle: «Allah rızası için tilâvet secdesi yapmaya niyyet ettim» der, sonra tekbir alır. Sirâcü'l Vehhac'da da böyledir. Gıyasiye'de: «Tilâvet secdesinin edâsı fevri değildir. Ne zaman yapılırsa yapılsın kaza değil, edâ olur. Tatarhaniyye'de de böyledir. Ancak bu hüküm namazın dışındaki tilâvet secdeleri içindir. Namazın içinde ise fevri olarak vacıptir, Kıraat uzun sürdüğü için, tilâvet

---

(451) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam- C : 1 Sh : 155, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C :1 Sh : 122.**

(452) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr mtb. C : 1 Sh : 155.**

(453) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gurer'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 155 Ayrıca, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 79.**

secdesi geçiktirilirse, kaza edilir. Bunu kasden yapmak ise günahtır. Bahru'r Raik'te de böyledir» (454) hükmü kayıtlıdır. Molla Hüsrev: «Tilâvet secdesinin şartları; tekbir alırken niyyet etmek, kıbleye yönelmek, setr-i avret'e riayet, hades'ten ve necaset'ten temizlenmektir» (455) buyurmaktadır.

613

● Kur'an-ı Kerim'deki secde ayet-i kerimelerini okuyan ve dinleyen mü'minler, üzerlerine vacib olan secde hususunda titizlik göstermelidirler. Çünkü bu amel; şeytanı ve tağuti güçleri hüsrana uğratan bir olaydır.

HASTA OLAN MÜKELLEF NAMAZINI NASIL EDA EDER?

614

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hasta olan kimse gücü yeterse, namazı ayakta edâ eder. Eğer gücü yetmezse oturduğu halde kılar. Ancak oturduğu halde de kılmaya gücü yetmezse, başı ile imâ ederek kılar. Eğer bu şekilde de edâ etmeye kadir değilse, Allahü Teala (cc) o mükellefin özürünü kabul etmekte en haklı olandır»** (456) buyurduğu bilinmektedir. Dikkat edilirse Resûl-i Ekrem (SAV) hastanın namazını nasıl edâ edeceğini bizzat izah buyurmuştur. Şimdi hastalık durumlarına göre, namazın nasıl edâ edileceğini izaha gayret edelim.

615

● Hasta olan mükellef; ayakta durmaktan aciz olduğu zaman, oturduğu yerde rükû ve sücûd ederek namazını edâ eder. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) hasta olan Hz. İmran b. Hasin (RA)'e hitaben: **«Ayakta namazını edâ et!.. Eğer ayakta durmaya gücün yetmezse otururak kıl!.. Buna da kadir olamıyorsan yan üzeri yatarak ima ederek edâ et»** buyurmuştur. (457) Zira her ibadet; gücün yetmesi (takat) esasına dayanır. Feteva-ı

---

(454) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 135**

(455) **Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 155.**

(456) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 376 vd.**

(457) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 77. ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 375.**

Hindiyye'de: «Hasta olan kimse, ayakta durmaya gücü yetmediği zaman, namazını oturarak edâ eder. «Gücü yetmeme»nin mahiyetinde en sahih kavil; mükellefin ayakta durmasından, bir zarara uğraması, hastalığının artması, ağrı ve acılarının çoğalması, başının dönmesi ve sıhhate kavuşmasının gecikmesi» zikredilmiştir. (458) Eğer bu zikredilen hususlar ortada yoksa ve mükellef; sırf ayakta durmak ağır geldiği için oturarak kılıyorsa, kıyam'ı terketmesi caiz olmaz. Zira kıyam'ı (Ayakta durmayı) özürsüz terk eden kimsenin namazı sahih olmaz. Ayrıca bir yere dayanarak ayakta durmaya gücü yeten mükellefin; namazını bu şekilde edâ etmesi gerekir. Sahih olan budur.

616

● Az bir miktar ayakta durabilecek kudrette olan hasta; iftitah tekbirini aldıktan sonra oturur ve oturarak namazını edâ eder. Eğer hasta olan mükellef; rükûa ve secde'ye kadir olamazsa imâ ile kılar. Zira o derecede hasta olan kimsenin ancak buna gücü yeter. (459) Dikkat edilecek husus; secdeleri, rükû'larından daha fazla eğilmek suretiyle edâ etmesidir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Eğer secde ve rükû'da eğilme miktarı müsavi olursa, namaz caiz olmaz. Bahru'r Raik'te de böyle zikredilmiştir. (460) Ayrıca ayakta durmaya gücü yettiği halde; rükûa ve secde'ye kadir olmayan mükellefin; namazını oturarak ve ima ile edâ etmesi müstehab olur. (461) İmam-ı Merginani: «Zira kıyamın rükûn olmasının sebebi, onunla secdeye inmek içindir. Bu fiilde son derece hassas bir ta'zim mevcuddur. Eğer kıyamın peşinden secde gelemiyorsa, o rükûn olmaz. Bu durumda mükellef muhayyerdir. Ancak efdal olan oturduğu halde ima ile kılmasıdır. Zira bu durum secde etmeye, diğerinden çok daha benzemektedir» (462) hükmünü zikretmektedir. Şurasıda unutulmamalıdır ki; ima ile namaz kılan mükellef'in; bir tahtayı veya yastığı kendisine doğru kaldırıb, onun üzerine secde etmesi mekruhtur. Zira Resûl-i Ekrem (SAV); ziyaret için bir hastanın yanına vardığında: «Eğer sen yer üze-

---

(458) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 136, ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 127 vd.

(459) İmam-ı Merginani -A.g.e. C: 1 Sh: 77.

(460) Şeyh nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 136.

(461) Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 100, ayrıca şeyh Nizamüddin-ve bir heyet -A.g.e C: 1 Sh: 136.

(462) İmam-ı Merginani -A.g.e. C: 1 Sh: 77.

rine secdeye kadir isen secde et, buna kadir değilsen ima et» (463) buyurmuştur.

617

● Hasta olan mükellef; oturmaya muktedir değilse, arkası üstü yatar ve ayaklarını kıbleye doğru uzatarak rükû ve sücûd'u ima ile edâ eder. Yanı üzerine yatıp, yüzünü kıbleye çevirir ve ima ederse caiz olur. Şayed başı ile imâya da gücü yetmezse, namazını tehir eder. Gözü, kaşı ve kalbiyle imâ edemez. (464)

618

● Bir gün, bir geceden fazla bayginlik geçiren kimse namazını kaza etmez. Zira Abdullah b. Abbas (RA) bir gün, bir geceden fazla bayginlik geçirmiş, bu süre içerisinde geçen namazlarını kaza etmemiştir. Ancak bir gün, bir geceden az veya sadece bir gün bir gece bayginlik geçiren kimse, bu süre içerisinde geçen namazlarını, sıhhat bulduktan sonra kaza eder. Ebû Süleyman (rh.a)'nın kavline göre, delilik hali de tıpkı bayginlik gibidir. Sahih olan kavil de budur. (465) Fakat benk otu yemekle veya içki kullanmakla aklı zayi olsa, bu hal ne kadar devam ederse etsin, o mükellefe geçirdiği namazların kazası gerekir. Zira bir mükellef üzerinden kazanın düşmesi eser (Hadis-i Şerif) ile bilinir. Şayed semavi bir afetle meydana gelmiş olsa; kendi fiiliyle meydana gelen, semavi afet ile olanın üzerine kıyas edilmez. Hanefi fûkahası; «Taabbudi olan ve illetlerinin akılla kavranması mümkün olmayan hususlarda, kıyas yapılamıyacağı» hususunda ittifak etmiştir. Bunların başında da ibadetler gelir. (466)

---

(463) **Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 128, Ayrıca Şeyh Nizamiddin ve bir heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 136, İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 77, İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 375-376.**

(464) **Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 100, ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 77.**

(465) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 130, Ayrıca Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 137.**

(466) **İmam-ı Serahsi-Temhidü'l Füsül fi ilmi'l Usül-Beyrut : 1393 C : 2 Sh : 149 v.d**

SEFER HALİNDE OLAN MÜKELLEF NAMAZINI NASIL EDÂ EDER?

619

● «Sefer» luğatta; miktar tayin etmeksizin mesafe katetmek manasına gelir. (467) *Misafir; sefer halinde olan kimse, yolcu demektir.* Hz. Aişe (R.Anha) validemizden rivayet edilen bir hadis-i Şerif'te: **«Namaz ikişer rek'at olarak farz kılınmıştır. Sonra sefer halinde olduğu gibi bırakılmış, hazar (mükim) namazına ziyade edilmiştir»** buyurulmaktadır. Yine Buhari'nin rivayet ettiği bir hadis-i Şerif'te ise: **«Namaz ikişer rek'at olarak farz kılındı. Sonra Peygamber (SAV) hicret etti. Ve namaz dörder rek'at olarak farz oldu. Sefer halindeki namaz ise ilk şekliyle bırakıldı»** hükmü beyan buyurulmuştur. (468) Hanefi fükahası; seferi halde iken dörder rek'atlık namazların iki rek'at olarak kılınmasının farz olduğu hususunda müttefiktir. (469) Esasen bu bir kasr etme (Kısaltma) değildir. Nitekim İbn-i Abidin; «*Çünkü iki Rek'at yolcu hakkında bize göre hakiki kısaltma* değildir. Bilakis yolcunun farzının tamamıdır. İkmal (Dört Rek'at kılma) dahi onun hakkında ruhsat değil, isaet (Hata etmek, günah) ve sünnete muhalefettir» (470) hükmünü zikreder.

620

● Kendisiyle hükümlerin değiştiği mesafenin en azı üç günlük yoldur. *Sefer müddetini tayin ederken, orta halli yolculuğa itibar edilir.* Bu da deve yolculuğu ve senenin en kısa gününde yaya yolculuğudur. (471) Seferle değişen hükümler şunlardır: 1) Dört Rek'atlık farz namazların, iki rek'at olarak edâ edilmesi. 2) Ramazan ayında ise, oruç yemenin mübah olması 3) Mestler üzerine mesh müddetinin üç güne çıkması 4) Cum'a ve Bayram namazlarının düşmesi 5) Kurban kesmenin vücûbunun düşmesi 6) Hür olan kadınların; yanında kendisine nikâh düşmeyen birisi olmadık-

---

(467) **İbn-i Abiddin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 2 Sh. 249.**

(468) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C :1 Sh : 392-393.**

(469) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-i Hindiyye- C : 1 Sh : 138.**

(470) **İbn-i Abidin -A.g.e. C : 2 Sh : 256.**

(471) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gurer'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 132, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 80.**

ça (Yani mahremsiz olarak) bu mesafaye gitmelerinin haram olması. (472) Sefer müddetini tayin hususunda fersahlara itibar edilir mi, edilmez mi? İbn-i Abidin: «Mezhebe göre fersahlara itibar yoktur. Bir fersah üç mil, bir mil de teyemmüm babında geçtiği vecihle dört bin arşındır. Mezhebe göre diyoruz. Çünkü zahir rivayette zikredilen üç günün nazar-ı itibara alınmasıdır. Nitekim Hilye'de beyan edilmiştir. Hidaye sahibi umumiyetle fukahanın kavillerinden ihtiraz için «Sahih olan budur» demiştir. Fukahanın bazısı mesafeyi fersahlarla takdir etmiş, sonra ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazısı yirmi bir fersah, diğerleri onsekiz fersah, daha başkaları da onbeş fersah olduğunu söylemişlerdir. Fetva ikinci kavle (Yani 18 fersah) diyenlerin kavline göredir. Zira ortadadır. Mücteba'da «Fetva harizm ülemasınca üçüncü kavle göredir. Sahih kavlin vechi şudur: Fersahlar düz yerde, dağda, karada ve denizde yollara göre değişir. Konaklar böyle değildir. Miraç» denilmiştir. Orta yürüyüş'ten maksad; deve yürüyüşü ile yaya yürüyüşüdür.» (473) hükmünü zikreder. Şurası muhakkaktır ki; fukaha, yaya yürüyüşü ile üç konak veya üç günlük yol üzerinde ittifak etmiş ve bunun zahir rivaye olduğunda birleşmiştir. Bu konuda kilometre tayini isabetli değildir. Ayrıca fecir vaktinden zeval vaktine kadar olan zaman esas alınmıştır. Senenin en kısa günlerinde bu süre yedi saat civarındadır. Üç gün veya üç konak'lık mesafe; asgari 21 saatlik yoldur. Mükellef gittiği mesafeyi; normal yürüyüşü ile 21 saatte alıp-alamıyacağını dikkate almak durumundadır. Eğer o mesafeyi 21 saatte alamıyacağını kat'i olarak bilirse (ki bu kat'iyyet; zann-ı galib olacaktır) seferilik sözkonusudur. Bu yolu otobüs, uçak, tren ve bunun gibi vasıtalarla çok kısa bir sürede bile katetse, «Seferi» hükmü geçerlidir. Zira «Seferi»likte illet, sadece ve sadece meşakkat değildir. Belki de «meşakkat» önde gelen illetlerden bir tanesidir. Fersahlar (günümüzde kilometre'ler) üzerinde duran ülema'nın her biri, o mesafenin üç günlük yol olduğuna itikad ederler.

621

● Sefere çıkan mükellefin niyyet etmesi şarttır. Eğer «Sefere» niyyet etmezse, bütün dünyayı bile dolaşmış olsa, sefer hükmünden istifade edemez. (474) Niyyet etmeden yitirdiği bir malı arayan veya alacaklarını top-

(472) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 138.

(473) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 254.

(474)) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 139.

layan kimseler «Seferi» hükmünde olamazlar. Dolayısıyle niyet kat'iyyen ihmal edilmemelidir.

622

● Sefere niyyet eden mükellef; şehirin evlerinden ayrıldığı andan itibaren, dört rek'atlık farz namazları iki rek'at olarak edâ eder. Bu ruhsat değil, azimettir. Bu hususta Hz. Ali (RA)'den şu eser varid olmuştur: **Şayed şu kamıştan yapılmış evi geçmiş olsaydık, elbette namazı kasrederdik»** (475) Sonuç olarak sefere niyyet eden mükellef; oturduğu şehrin veya köyün evlerini geçtikten sonra, namazlarını kasreder.

623

● Şimdi «Vatan» kavramı üzerinde duralım. Hanefi fükahası vatan'ı: «Asli, ikamet ve sefer» olmak üzere üçe ayırarak ele almıştır.

Vatan-ı Asli : (Vatan-ı ehli, Vatan-ı Fıtrat veya vatan-ı Karar da denilebilir) İbn-i Abidin: «Bir kimsenin yerleştiği veya evlendiği yer vatan-ı Aslidir» tarifini esas almıştır. (476) Meselenin mahiyeti şudur: Bir mükellefin; kat'i ve sürekli olarak ikamete niyyet ettiği, içinde evi ve işi bulunan yerdir. İnsanlar genellikle doğdukları yere yerleştikleri için «Vatan-ı Fıtrat tabiri de kullanılmıştır.

Vatan-ı İkamet : (Vatan-ı Müstear veya vatan-ı Hadis'de denir) Bir mükellefin; kendisinde onbeş gün veya daha fazla ikamete niyet ettiği, doğum yeri olmayan ve içinde ailesi de bulunmayan yerdir. (477) Bir yerde ikamete niyet etmek, sadece şu beş şartla sahih olur:a) Yolculuğu terk etmek: Mükellef yolculuğa devam ettiği halde ikamete niyet ederse sahih olmaz b) Yer selâhiyeti esastır. Meselâ bir mükellef, kat'i olarak oturmadan karada, denizde veya çölde ikamete niyet etse sahih olmaz. c) Kişinin reyinde hür olması esastır. Yani köle ve hizmetçi gibi başkasının reyine tabi olmamalıdır. Başkasının emrinde olan kimsenin ikamete niyeti sahih olmaz. d) Yerin bir olması esastır. e) Müddetin durumu esastır. Bir kimse; onbeş günden az ikamete niyet ederse, vatan-ı ikamet teşekkül etmez. Asgari onbeş veya daha fazla ikamete niyet etmelidir.

---

(475) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sad Mtb. C : 1 Sh : 396.
(476) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 272.
(477) Musannıf İbrahim Halebi-Tam kayıtlı Halebi-i Sağir ve tercemesi-İst : 1973 S. Bilici Yay. Sh : 314.

(478) Bir mükellef; herhangi bir iş için başka bir şehire sefer yapsa, onbeş günden daha fazla kalmaya niyet etmediği halde, işi uzasa ve bir ay kalsa yine de seferidir. Yine İslâm ordusu herhangi bir beldeye sefer yapsa, o belde de onbeş günden fazla da kalsalar «Seferi» hükmü devam eder. Zira İbn-i Ömer (RA) Azerbeycan'da altı ay ikamet etmiş ve bu müddet içerisinde namazlarını kasretmiştir. Sahabe-i Kiram'dan da bunun bir misli rivayet olunmuştur. Buradaki incelik şudur: İslâm ordusu orada karar kılma veya geri çekilme hususunda muhayyerdir. (479) İçinde bulundukları hal, ikamete niyete müsaid değildir.

Vatan-ı Sefer: Mükellefin; onbeş günden az bir müddet için ikamet ettiği yerdir.

624

● *Yeryüzünün tamamı;* niyet ehli olan bir mükellef için, «Vatan-ı Asli, vatan-ı İkamet veya vatan-ı Sefer» olabilir. Nitekim Hıristiyan olan bir kimse; üç günlük bir yola çıksa ve daha ikinci gün kelime-i Tevhid'i getirip müslüman olsa, o anda sefere «Niyyet» edebilir ve namazlarını kasrederek edâ eder. Çünkü müslüman olmakla «Niyet» ehli olmuştur. (480) Malûmdur ki; yeryüzünün tamamı Allahü Teala (cc)'ya aittir. Dolayısıyla Laik kültürün geliştirmeye çalıştığı «Vatan Müdafaası» kavramının, hiçbir temeli yoktur. Mü'minler; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilen ve kendilerinin galib olduğu «Darü'l İslâm'ı» müdafaa için cihad ederler. Ancak küfür ahkamı ile hükmedilen ve İslâm'ı savunduğu için insanları mahkûm eden siyasi güçlerin galip olduğu beldeleri müdafaa etmezler!.. Çünkü bu fiilde küfrün daha da güçlenmesine yardım sözkonusudur. Cihad bahsinde bu konu üzerinde ayrıca durulacaktır. Bazı çevrelerin «Vatan sevgisi imandandır» hükmünü, bir Hadis-i Şerif gibi öne sürmeleri, cehaletlerini gösterir. Çünkü böyle bir Hadis-i Şerif, hiçbir muteber kaynakta mevcud değildir. Aksine bunun uydurma bir söz olduğu, Aliyyü'l Kari'nin «Mevzûat'ında» hassaten zikredilmiştir. (481)

---

(478) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 139.

(479) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 81, Ayrıca İbn-i Hümam -A.g.e. C: 1 Sh: 398.

(480) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Bey: 1400 C: 1 Sh: 139.

(481) Mevzûat-ı Aliyyü'l Kari tercemesi-Ank: 1966 Sh: 60-61 (Ha, harfi bl.)

625

● Müsafir olan bir mükellef; mukim olan bir imama iktida ederse namazını dört rek'at olarak edâ eder. (482) Ancak müsafir imamete geçerse; iki rek'atı edâ ettikten sonra selâm verir ve **«Siz namazınızı tamamlayınız. Çünkü ben seferiyim»** demesi müstehab olur. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Mekke'de namaz kıldırmış ve namazın sonunda mekke halkını bu şekilde ikaz buyurmuştur. (483)

626

● Yolculuğun meşrû veya gayr-i meşru bir maksadla olması arasında; seferilik noktasından bir fark yoktur. (484) Zira sefer'in bizzat kendisi ma'siyet (Kötülük) değildir.

627

● Resûl-i Ekrem (SAV) Cafer b. Ebi Talib (RA)'i Habeşistan'a gönderdiği zaman; Gemi'de namazı ayakta edâ etmeyi, ancak boğulma korkusu olursa oturarak kılmasını emretmiştir. (485) Gemi hangi tarafa dönerse dönsün, musallî gemi'de kıbleye doğru yönelir. Herhangi bir özre mebni olmaksızın, hayvan üzerinde farz namazı eda caiz değildir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. (486) Meşru özre gelince: Hayvan üzerinden inmesi halinde hayatından korkması, vahşi hayvanların veya kafirlerin saldırısından çekinmesi gibi hususlardır. Otobüs yolculuğunda da; mutlaka otobüsü durdurmak ve farz namazları hakkı ile edâ etmek gerekir. Bu hususlarda otobüs sahibleri de, hassas olmalı ve gerekli kolaylığı göstermelidirler. Esasen sefere çıkan mükellefin; seferi, namaz saatlerini hesaplıyarak yapması daha uygundur.

---

(482) **Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 107-108.**

(483) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 81.**

(484) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 405-406, ayrıca İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 82.**

(485) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 131.**

(486) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 142.**

CUM'A NAMAZI

628

● Bütün muteber fıkıh kitablarında «Cum'a Namazı Babı»; nafile namazlardan sonraya bırakılmıştır. Bu hiçbir zaman «Cum'a Namazının» kadr-ü kıymetini bilmediklerinden değildir. Buradaki incelik şudur: Cum'a Namazı; diğer namazlardan farklı olarak, bazı şartlarla edâ edilebilen bir ibadettir. Bir mükellef; beş vakit namaz da dahil, bütün sünnet ve nafile namazları evinde ferdî olarak edâ edebilir. Fakat Cum'a namazını, ferdî olarak edâ edemez. Zira Cum'a Namazı için cemaat farzdır. Diğer namazlar; hür olan erkek ve kadın üzerine farz olduğu gibi, müslüman olan cariye, köle ve esir üzerine de farzdır. Fakat Cum'a Namazı sadece hür olan erkeklere farzdır. Bu kısa girişten sonra konuya geçelim.

629

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Cum'a günü namaz için çağrıldığınız vakit, hemen Allah'ı zikretmeye gidin. Alış-verişi bırakın. Bu bilirseniz sizin için çok hayırlıdır»** (487) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime «Mücmel»dir. Şöyle ki; a) Ayet-i kerime'de «Cum'a Namazı» zikredilmemiş, mutlak manada «Namaz» zikredilmiştir. b) Cum'a günü şer'î bir gün olduğuna göre; fecir vaktinden güneşin kavuşma zamanına kadar olan süre sözkonusudur. Hangi vakitte çağrılacağı da beyan buyurulmamıştır.c) «Ey İmam Edenler!.» umumi bir beyandır, kimlere farz kılındığı serahatle zikrolunmamıştır!.. Dolayısıyle her «Mücmel» olan ayet-i kerim'de olduğu gibi; Allahü Teala (cc)'nın bununla neyi murad ettiğini Resûl-i Ekrem (SAV)'ın tefsir etmesi esastır. Müctehid imamlar; Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen emirleri esas olarak Cum'a Namazı'nın mahiyetini izah etmişlerdir. (488)

---

(487) **El Cumûa Sûresi : 9.**

(488) **Bu izahı yapmamızın sebebi şudur: Son yıllarda «—Efendim Cum'a Namazı ayet-i kerime ile farzdır. Müctehid imamlar bazı şartlar ileri sürerek fitne çıkarmışlardır. Halbuki o şartlar talidir. Hiçbir bilgi bile olmasa, biz cum'a namazını kılarız» iddiasını ortaya atan kimseler çıkmıştır. Halbuki Resûl-i Ekrem (SAV) «Cum'a Sûresin'de» yer alan bu ayet-i kerime'yi tefsir etmemiş olsaydı, bununla neyin kasdedildiğini hiç kimse bilemezdi!.. Müctehid imamlar; Resûl-i Ekrem (SAV)'ın bu husustaki beyanlarını esas almışlardır. Hiç kimsenin bu ayet-i kerime'ye dayandığını iddia ederek; Resûl-i Ekrem (SAV)'e ve Müctehid imamlara dil uzatma hakkı olamaz.**

CUM'A NAMAZI KİMLERE FARZDIR.?

630

● Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen bir hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc)'ya ve ahiret gününe iman eden bir kimseye Cum'a Namazı farzdır. Ancak Seferi halde bulunan kimseye, kadına, çocuğa, köleye ve hasta olana farz değildir. Kim bir takım eğlence veya ticari işlerinden dolayı Cum'a Namazına gitmeyip, ondan kendini müstağni sayarsa, Allahü Teala (cc) da rahmetini ve mağfiretini ondan uzak tutar. Zira Allahü Teala (cc) kimseye muhtaç değildir. Allahü Teala (cc) herşeyden müstağnidir, hep övülmeye lâyıktır»** (489) buyurduğu bilinmektedir. Yine Abdullah b. Amr (RA)'dan rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te; Kadınlara, çocuklara, hasta olan kimselere ve esaret altında olanlara Cum'a Namazının farz olmadığı beyan buyurulmuştur.

631

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in emirlerini esas alan Hanefi fükahası; bir kimseye Cum'a Namazı'nın farz olması için, şu şartların bulunması gerektiğinde ittifak etmişlerdir: 1. Hür olmak 2. Erkek olmak 3. Mukim olmak 4. Sıhhatli olmak Bu dört şart Kafi'de zikredilmiştir. 5. Yürümeye gücü yetmek. Bu şart Bahru'r raik'te zikredilmiştir. (490) Her kim; «—Efendim Cum'a ayet-i kerime'sinde «Ey İman edenler» hitabı vardır. Dolayısıyle ben bu şartları kabul etmem» iddiasında bulunursa Resûl-i Ekrem (SAV)'i yalanlamış olur. Zira «Mücmel» olan bütün ayet-i kerimeler; Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından tefsir olunmuştur. Meselâ: Allahü Teala (cc) Zekât'ı farz kılmış; ancak hangi maldan, hangi süre içerisinde, ne kadar verileceğini ayet-i kerime ile izah buyurmamıştır. Bütün bunlar Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından tefsir olunmuştur. Yine hangi namaz'ın kaç Rek'at olarak edâ edileceği Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından ta'lim buyurulmuştur. Bu hususta binlerce misal vermek mümkündür. Hiç kimsenin Resûl-i Ekrem (SAV)'e muhalefet etme hakkı yoktur. Çünkü Allahü Teala (cc) Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaat etmemizi farz kılmış ve O'nun (SAV)'in bizi sırat-ı Müstakim'e davet ettiğine şahadette bulunmuştur. (491)

---

(489) **İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai fi tertibi'ş Şerai-Beyrut : 1974 (2 bsm) C : 1 Sh : 258-259.**

(490) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1406 C : 1 Sh : 144**

(491) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 bsm) Sh : 87-88.**

632

● İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh.a)'ye göre; bir mükellef başkasının kudreti ile kudretli olamaz. Dolayısıyle Hadis-i Şerif'te beyan buyurulan «Hasta» mefhumuna: Ayağa kalkmaya gücü yetmeyen felçli kimseler ve gözleri görmeyen amalar da dahildir. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de: «Cum'a namazı sürekli oturan felç'li kimselere icmaen farz değildir. Muhıyt'te de böyledir. Kötürüm olarak bir kimseyi mescid'e götürecek kimse bulunsa dahi, cum'a üzerine farz olmaz. Zahidi'de de böyle zikredilmiştir. Kör olan kimseye de; elinden tutup cami'ye götürecek şahıs bulunsa dahi Cum'a Namazı farz değildir. Şiddetli yağmur ve zalim hükümdardan gizlenmek de, bir mükellef üzerinden Cum'a'nın farziyetini düşürür. Fethû'l Kadir'de de böyledir» (492) hükmü kayıtlıdır.

633

● Bütün bu zikrettiklerimiz Cum'a Namazının vücûbunun şartlarıdır. Darû'l İslâm'da; üzerine Cum'a Namazı farz olmayan (müsafir, kadın, çocuk, köle, felçli, ve âmâ olan) kimseler, Cum'a namazı kılsalar, öğle namazı yerine geçer (493). Nitekim İbn-i Abidin'de: «Bu hususta Nehir'de şöyle denilmiştir:» Cum'a'nın vücûb ve edâsı için birtakım şartlar vardır. Bunların bazısı namaz kılanda (Yani vücûbunun şartları), bazısı başkasında aranır (Yani edâsının şartları) Fark şudur: Şartları bulunmazsa edâ sahih olmaz. Fakat vücûbunun şartları bulunmazsa edâ sahih olur» (494) hükmünü zikretmektedir.

634

● İslâm ahkamının tatbik edildiği bir islâm beldesi; kafirlerin veya mürtedlerin istilâsına uğrarsa, mü'minlerin tamamına cihad «Farz-ı Ayn» olur. İstilâ altındaki mü'minler: «—Biz müstevli kafirlerden memnunuz ve hürriyet içerisinde yaşıyoruz.» diyemezler. Çünkü küfür ahkamının tatbiki ile birlikte «Esaret» hayatı başlamıştır. Ayrıca unutulmamalıdır ki; küfür başlı-başına bir necasettir ve küfre rıza göstermek küfürdür.

---

(492) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 144.
(493) Şeyh Abdülgani-El Lübab fi şerhû'l Kitab-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 112.
(494) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 283

CUM'A NAMAZININ EDASININ ŞARTLARI

635

● Cum'a namazının edâsının şartları; namaz kılan mükellef'te değil, onun dışında bulunması gereken şartlardır. (495) Hanefi fûkahası; edâsının şartları bulunmadığı sûre içerisinde Cum'a Namazının sahih olmayacağı hususunda ittifak etmiştir. Dolayısıyle bütün mü'minler; bu şartların tahakkuku ve muhafazası hususunda mücahede etmek mecburiyetindedirler. Edâsının şartları mevcud değilken; demogoji yaparak «varmış gibi gösterilmek,» Cum'a Namazı ile alay etmek ve mükellef olan mü'minleri aldatmak olur.

636

● **BİRİNCİ ŞART** : Cum'a Namazının edâ edilebilmesi için Ûlû'lemr'in izni şarttır. Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen bir hutbede Resûl-i Ekrem (SAV); **«Bilmiş olunuz ki; Allahü Teala (cc) cum'a namazını bu sene, bu ayda, bu günde benim şu makamımda kıyamete kadar farz kıldı. Şimdi her kim benim hayatımda ve benden sonra âdil ve câir bir Ûlû'lemr'i olduğu halde, Cum'ayı hakir görerek veya inkar ederek kılmazsa, Allahü Teala (cc) onun iki yakasını bir araya getirmesin ve işinde ona bereket vermesin. İyi biliniz ki tevbe edinceye kadar o kimsenin namazı, zekâtı, haccı ve orucu yoktur. Tevbe edenin tevbesini Allahü Teala (cc) kabul eder...** «(496) hükmünü beyan buyurmuştur. Hanefi fûkahası bu hadis-i şerif'te geçen «Ve lehû imamûn adilûn ev câirûn» hükmünü esas alarak; «Cum'a Namazının edâsı için Ûlû'lemr'in izni şarttır» hükmünde ittifak etmiştir. (497) Abdullah İbn-i Mesûd (RA) ve İbn-i Abbas (RA) dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV); **«Dört şey Ûlû'lemr'in hakkıdır. Hadd cezalarını tatbik etmek, ganimetleri mücahidler arasında taksim etmek, Cum'a namazını kıldırmak ve zekât'ı toplamak»** hükmünü beyan buyur-

---

(495) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C:1 Sh: 145, ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayütü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 84.**

(496) **Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 343 Had. NO: 1081, ayrıca Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih tercemesi ve şerhi-Ank: ty (4 bsm) Diyanet Yay. C: 3 Sh: 47 vd.**

(497) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 145, ayrıca İmam-ı Merginani -A.g.e. C: 1 Sh: 884, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 1 Sh: 411-412.**

muştur. (498) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan «Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrid-i Sarih tercemesi ve şerhi» isimli eserde: «İmam-ı Azam Ebû Hanife'nin kavline göre devletin (Ulû'lemr'in) izni olmadıkça, cum'a namazı sahih olmaz. İmam-ı Malik ve Şafii ve Ahmed'e göre izinsiz kılmamak müstehab ise de, kılmakta sıhhate mani birşey yoktur. Meşhur ve ma'ruf olduğuna göre eimme-i selâsenin kavli budur. Lakin İmam-ı Ahmed'den mervi diğer bir kavle göre müşarünileyhin Ebû Hanife'ye muvafık olduğunu Ayni iddia ettiği gibi, İmam-ı Malik'in de; «**Devletin izni olmaksızın biri Cum'ayı kıldırsa elvermez**» dediğini ve İmam-ı Şafii'nin kavl-i kadimine göre: «**Ancak devletin veya onun me'zun (izinli) kıldığı kimsenin ardında cum'a sahih olabilir**» diyor. Devlet'in (Yani Ulû' lemr'in-499) ümmet üzerinde velâyet-i âmmesi vardır. İzinsiz Cum'a kılınmaz diyenlerin hücceti İbn-i Mace'de Cabir radiyallahü anh'den mervi hutbe-i nebeviyyedir ki, onu Bezzar'da Sahabe-i müşârün- ileyh'ten rivayet ettiği gibi, Taberani'de «Evsat'ında» o mealde İbn-i Ömer radiyallahü Anhûma'dan rivayet etmiştir» (500) hükmü kayıtlıdır.

637

● Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp, kendi heva ve heveslerinden hükümler icad eden siyasi güçler; mü'minlerin «Ulû'lemr'i» olamaz. Zira mü'minlere, Allahü Teala (cc) ancak kendilerinden olan bir ûlû'lemr'e itaatı vacip kılmıştır. (501) Ayrıca «Kafirlerin, mâ'minler üzerinde velâyet hakkı olamıyacağı da» kat'îdir. (502) Mü'minler; kafirlerin veya mürtedlerin istilâsına uğrarsa; kendi içlerinden emir, kadı ve cum'a imamı seçebilirler. (503) Bu şekilde Cum'a namazını edâ etmeleri ruhsaten caizdir. «Esaret'i» kırıp, Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilinceye kadar cihad etmeleri «Farz-ı Ayn» olur. Eğer müstevliler; mü'-

---

(498) Sirâcüddin Ebû Hafs Ömer El Gazneví-El Gurretü'l Münife-Kahire : 1950 Sh : 168 vd. ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1316 C : 4 Sh : 129.

(499) «Devlet» ile «Ûlü'lemr» kavramları arasında mahiyet farkı vardır. Şöyle ki; «Ûlü'lemr»; Kur'an-ı Kerim'de ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinde yer alan bir kavramdır. «Devlet» de arapça bir kelime olduğu halde aynı manada kullanılmamıştır.

(500) Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve şerhi-Ank. ty (4 bsm) Diyanet Yay. C : 3 Sh : 47 vd.

(501) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C : 1 Sh : 518-519.

(502) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 199.

(503) İbn-i Nüceym-El Bahrü'r Raik-Kahire : 1311 C : 6 Sh : 298 vd, ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1317 C : 6 Sh : 365.

minler üzerine, küfür ahkamı ile hükmedecek bir amir tayin etmeye gayret ederlerse, velev ki tayin ettikleri kimse «Ben de müslümanlardanım» dese dahi geçerli olmaz. Zira Küfür ahkamı ile hükmetme hakkı hiç kimseye tanınmamıştır. Şimdi Türkiye'de Cum'a Namazı'nın edâsı için «Ulû'l-emr'in izni» mevcut mudur? sualine cevap arayalım. Hilâfet'in ilgâsı sırasında, Birinci Büyük Millet Meclisinde Cum'a Namazı konusu tartışılmıştır. Seyyid bey, bu konu ile ilgili bir kitap kaleme almıştır. Bu kitap'ta; Hilâfet'in Hz. Ali (RA)'den sonra krallığa dönüştüğü tezi ileri sürülmektedir. Bu tartışmalar; 16. Şubat. 1933 yılında Mustafa Kemal'in emri ile; izin talebinde bulunan bütün cemaatlere (köy veya şehir) izin verileceğinin tamim edilmesi üzerine kesilmiştir. Şu anda milyonlarca Cum'a cemaati; Mustafa Kemal'in izni ve onu takip eden yönetimlerin tasvibi ile toplanmaktadır. (504)

638

● **İKİNCİ ŞART :** Cum'a namazı kılınan yerin şehir olması şarttır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bir mükellefe ne cum'a namazı, ne teşrik tekbiri, ne Ramazan bayramı namazı,ne kurban bayramı namazı yoktur. Bunlar ancak toplayan şehirde vardır» (505) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; Cum'a Namazı ancak şehirde edâ edilir. Köylerde sahih olmaz» hükmünde müttefiktir. (506) İmam-ı Merginani: «Şehir öyle bir mevzidir ki; içinde hadd'leri ikame eden ve hükümleri infaz eden bir emir ve kadısı bulunur.» 507) hükmünü zikretmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Zahirü'r rivayede şehir: Kendisinde kadı ve müfti bulunup, hadd'lerin ikame edildiği ve binalarının da mina binaları kadar olduğu yerdir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Hülâsa'da ise: İtimad bu kavil üzeredir» denilmiştir. Tatarhâniyye'de de böyledir. Hadd'leri ikamenin manası; bunu yapmaya

---

(504) Bazı çevreler ısrarla Mustafa Kemal'in «Hilâfeti ilga ettiği ve şer'i kanunları yürürlükten kaldırdığı için» İslâm'a inanmadığını savunmaktadırlar. Ancak aynı çevreler 16. Şubat. 1933 tarihinde Mustafa Kemal'in emri ile verilen izinle Cum'a namazlarını edâ etmektedirler. Fıraset sahibi her mü'min kabul eder ki; bu çevrelerin iddiaları ile ameleri arasında korkunç bir tezat vardır. İşin ilginç yönü bu kimseler tezatlarını yaygaralarıyla bastırma gayretindedirler.

(505) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut : ty C : 2 Sh : 121, ayrıca İmam-ı Marginani El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 82, İbn-i Hümam Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 409.

(506) Şeyh Abdülgani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 110, İmam-ı Merginani- A.g.e. C : 1 Sh : 82, İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 409.

(507) İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 82.

gücün yetmesi, yetki ve selâhiyetin bulunmasıdır. Giyasiyye'de de böyledir» (508) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Merginani ve İbn-i Hümam «Selci'den» gelen nüfûsla ilgili rivayetin zayıf olduğunu beyan etmişlerdir. Bazı fûkaha'da nüfûs üzerinde durulmamasını; hadd'leri ikame için esasen nüfûsun bulunmasına bağlamışlardır. Bunu zikretmemizin sebebi şudur: Günümüzde «Şehir» için; belirli bir nüfûs şart koşulmaktadır. Halbuki İslâm toplumunda; diyelim ki yüz ailenin oturduğu bir belde'ye, «Ulûlemr» ;kadı ve müfti tayin ederse, orası şehir olur. Çünkü orada hadd'leri ikame etme yetki ve selâhiyeti mevcuddur. Velev ki, hiç kimse suç işlemediği için «Hadd» uygulanmamış olsun. (509) Arafat'ta Cum'a Namazı kılınmaz, bu hususta ittifak vardır. (510) Çünkü orası «Şehir» değildir.

639

● **ÜÇÜNCÜ ŞART** : Cum'a Namazının edâsının şartlarından birisi de öğle vaktinin girmiş olmasıdır. Cum'a Namazı'nın delili olan ayet-i kerime'de «Cum'a Günü» tabiri amm (Umumi) bir beyandır. Fecirle, güneşin kavuşma zamanını içine alır. Resûl-i Ekrem (SAV) **«Güneş meylettiği zaman, insanlara Cum'a namazını kıldırınız»** (511) buyurmuştur. Bu hadis-i Şerif; mücmel olan ayet-i kerime'nin tefsiri hükmündedir. Eğer Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen kat'i haberler; bazı çevrelerin iddia ettiği gibi tali şartları beyan ediyorsa, Cum'a namazının hangi vakitte kılınacağını hiç kimse bilemez!.. Halbuki Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen haberlere inanmak ve o haberlere göre amel etmek her mü'min üzerine farzdır. Çünkü Allahü Teala (cc) Resûl-i Ekrem (SAV)'e itaat etmemizi farz, isyan etmemizi (Haram» kılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen haberler; aklî ölçülerimize uymasa dahi, eğer ondan geldiği kat'i ise teslim olmak borcun-

---

(508) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 145.

(509) Hanefî fûkahası; hadd'leri ikame etme ve ettirme yetkisinin ûlû'lemre ait olduğu hususunda müttefiktir. (İbn-i Hümam -A.g.e. C : 4 Sh : 128-129) Hadd-i Zina, Hadd-i Sirkat, Hadd-i Şürb, Hadd-i Kazf, recm ve diğer cezalar, kat'i nass'larla sabittir. Mü'minler; yetki ve selâhiyetleri bulunduğu sûre içerisinde, Allahü Teala (cc)'nın beyan buyurduğu bu hadd'leri uygulamak mecburiyetindedirler. Dolayısıyle bu hadd'lerin ikame edildiği her yer, velev ki nüfûsu az dahi olsa «Şehir»dir. Aksi durumda ise, nüfûsu ne kadar çok olursa olsun, «Köy» hükmündedir. Dolayısıyle «Şehir» şartı da, bir manada «Ulû'lemr'e» dayanır.

(510) İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 82, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet A.g.e. C : 1 Sh : 145.

(511) İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 413, ayrıca İmam-ı Merginani -A.g.e C : 1 Sh : 83.

dayız. (512) Müctehid imamların beyan buyurdukları hükümler mutlaka şer'i delillere dayanır. İmâm-ı Azam (rh.a)'a göre; Cum'a namazı edâ olunurken, öğlenin vakti çıkmış olsa, Cum'a namazı fasid olur. (513)

640

● **DÖRDÜNCÜ ŞART**: Cum'a namazı ferdi olarak edâ edilemez, cemaat şarttır. Hz. Abdullah b. Amr (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te: **«Cum'a namazı her müslümana cemaat halinde kılınmak üzere vacib olan bir haktır»** hükmü beyan buyurulmuştur. Bu Hadis-i Şerif; Beyhaki, Ebû Davud ve Hakim'de yer almıştır. İmam-ı Merginani: «Cum'a'nın şartlarından birisi de cemaattir. Zira Cum'a kelimesi, cemaatten türemiştir. Cemaatin en azı İmam-ı Azam Ebû Hanife katında; imamette bulunan kimsenin dışında üç kişidir. İmameyn'e göre ise imamdan başka iki kişidir» (514) hükmünü zikreder. Feteva-ı Hindiyye'de: «Cemaatin en azı, imam'dan başka üç kişidir. Tebyin'de de böyledir» hükmü kayıtlıdır. (515) İmam-ı Şafii (rh.a)'ye göre; cum'a cemaatinin en azı kırk kişidir.

641

● **BEŞİNCİ ŞART**: Cum'a Namazının edâsının şartlarından birisi de izn-i âm'dır. «İzn-i Am»: Ulû'lemr'in insanlar için umumi müsade vermesidir. (516) Cum'a Namazının edâ edildiği caminin kapısının herkese açık olması esastır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Cemaat camiye toplanmış olsa ve caminin kapılarını üzerlerine kapatarak Cum'a namazı kılmış olsalar, bu cum'a caiz olmaz» (517) hükmü kayıtlıdır.

642

● **ALTINCI ŞART**: Cum'a Namazının edâsının şartlarından birisi de

---

(512) **İbn-i Huzeyme-Es Sahih-Beyrut: 1390 Mek. İsl. Neşri C: 1 Sh: 75.**

(513) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 146.**

(514) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 83.**

(515) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 148.**

(516) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü'l Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 138 (Not: Bazı çevreler «Ulü'lemr» konusunun tali olduğu iddiasındadırlar. Halbuki; Şehir, izn-i am ve hutbe'de «Ulü'lemrle» ilgili şartlardır. Geriye kalan öğle vakti ve cemat şartlarıdır ki, bu ikisi normal öğle namazı için de gereklidir. Dolayısıyle bu iddia batıldır)**

(517) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 148.**

«Ulû'lemr» veya görevlendirdiği bir kimsenin Hutbe okumasıdır. Bir kimse Ûlu'lemr'in izni olmadan hutbe okusa ve cum'a namazı kıldırsa «Asi ve bağyi» hükmünde olur. (518) Çünkü bu fiilde ümmet'in velâyetine tecavüz vardır. Cum'a Namazı kıldırması için Ulû'lemr'in vermiş olduğu izin, aynı zamanda «Hutbe» okuması için de izin sayılır. İbn-i Abidin: «İzin ancak mescid yapılırken şarttır. Bu sözün neticesi şudur: Sultanın izni ancak işin başında bir defa şarttır. O, cum'ayı kıldırmak için bir şahsa izin verdi mi, o şahısta başkasına, o da başkasına ilh... izin verebilir. Maksad sultan (Ulû'lemr) bir camide cum'a kılınmasına izin verdi mi, artık orada her şahıs ve hatip cum'a kıldırmaya mezûndur. «Sultanın yahud sultan tarafından mezûn olan kimsenin iznine hacet yoktur» demek değildir. Ama ibn-i Çürübaş'ın ibaresi bu vehmi vermektedir. Bizim bu söylediklerimize İbn-i Çürübaş'ın bahır'da nakledilen şu ibaresi de delâlet etmektedir.; «Bunu öğrendikten sonra anlarsın ki zamanımızda yapılanlar bununla bağdaşır. Yeni yapılan bir cami'de Cum'a kılınmak için sultandan izin alınır. Ve sultanın cami sahibine orada Cum'a kıldırmak için izin vermesi, cami sahibinin de tayin edeceği hatibe izin vermesini sahih kılar. Artık bu hatib'te icabında yerine başkasını geçirmeye mezundur. Bunun hulâsası şudur: Cum'a kıldırmak ancak vasıtalı veya vasıtasız olarak sultan tarafından me'zun (İzinli) kimseye caizdir. İzin yoksa caiz değildir» (519) hükmünü zikretmektedir.

843

● **HUTBE'NİN FARZLARI**: Hutbe; Cum'a namazından önce ve vaktinde okunur. Hutbenin vaktı; zevalden sonra ve namazdan öncedir. **«Vakit» hutbenin birinci farzıdır.** Molla Hüsrev: «Cum'a hutbesiz olarak kılınsa veya hatib hutbeyi namazdan sonra okusa veya vaktinden önce edâ etse, Cum'a namazı batıl olur» (520) hükmünü zikretmektedir. **Hutbe'nin ikinci farzı Allahû Teala (cc)'yi zikretmektir.»** Hanefi fûkahası Cum'a ayetinde geçen: **Allah'ın zikrine koşunuz»** hükmünün mutlak bir beyan olduğuna kail olmuştur. Ayrıca Hz. Osman (RA)'dan bu konuda gelen rivayet

---

(518) **Şeyhülislâm Ali b. Muhammed-El Feteva-İst : 1324 Sh : 11 Fetva No : 32. Ayrıca Şeyh Nizamüddin -A.g.e. C : 1 Sh : 145.**

(519) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 C : 3 Sh : 290.**

(520) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 139.**

esas alınmıştır. (521) Hutbe'de Allahü Teala (cc)'ya hamd etmek (Yani «Elhamdülillâh» demek) veya tahlil getirmek (yani «Lâ ilâhe illâllah» demek) veya Tesbih etmek (Yani «Sübhanellâh» demek) kifayet eder. (522) Ancak bunların hutbe niyetiyle söylenmesi esastır. İmam-ı Azam (rh.a)'a göre; hutbe arapça'dan başka dillerde de okunabilir. İmameyn'in kavline göre; hiçbir özür yokken ve arapça okuma imkanı da mevcutken, başka dille okunması mekruhtur. Arapça okunması esastır. (523)

644

● **HUTBE'NİN SÜNNETLERİ:** Hutbenin onbeş sünneti vardır: 1. Temizlik, cünüb ve abdestsiz olan kimselerin hutbe okumaları mekruhtur. 2. Ayakta durmak 3. Hatibin yönünü cemaate çevirmesi 4. Hatibin hutbeden önce «Eûzü billâhi mine'ş Şeytani'r-racim» demesi 5. Hatibin hutbesini cemaate duyurması 6. Hatibin hutbeye Allahü Teala (cc)'ya Hamd-ü senâ ile başlaması 7. Allahü Teala (cc)'ya şanına lâyık bir şekilde övgüde bulunmak 8. Şehadet kelimelerini okumak 9. Resûl-i Ekrem (SAV)'e, selât-ü selâm getirmek 10. Cemaate va'zû nasihatta bulunmak 11. Bir miktar Kur'an-ı Kerim okumak 12. Allahü Teala (cc)'ya hamd-ü senâ ve Resûl-i Ekrem (SAV)'e selât-ü selâmı ikinci hutbede de tekrar etmek. 13. Mü'minlere dua etmek 14. Her iki hutbeyi de hafif okumak 15. İki hutbe arasında oturmak. Zahirü'r rivayede; iki hütbe üç ayet-i kerime okuyacak miktarda oturmak sünnettir. Siracül'l Vehhac'ta da böyledir. (524)

«ZUHR-İ AHİRE» MESELESİ

645

● İmam-ı Serahsi: «Cum'a namazı şehirde edâ edilebilir, köylerde sahih olmaz. Ancak Hadis-i Şerif'te şehir mutlak olarak zikredilmiştir, şe-

---

(521) İmam-ı Merginani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 83, ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 415

(522) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 S: 146, ayrıca Musannif İbrahim Halebi-Tam Kayıtlı Haleb-i Sagir ve tercemesi-İst: 1973 S. Bilici Yay. Sh: 319.

(523) İbn-i Abidin -A.g.e. C: 3 Sh: 304 (Tetimme kısmı)

(524) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 146-147.

hir'de tek yerde kılınma hususu tasrih olunmamıştır» (525) hükmünü zikrediyor. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'dan gelen zahir rivayeye göre, şehirde ancak tek bir cami'de edâ edilebilir. (526) İmam-ı Yusuf (rh.a)'un kavline göre; bir şehrin ortasından nehir geçiyorsa ve ulaşım güçlüğü sözkonusu ise, iki yerde edâ edilmesi caizdir. (527) İmam-ı Muhammed (rh.a) ve İmam-ı Azam (rh.a) gelen bir kavle göre de; şehirde müteaddid yerlerde Cum'a namazı edâ edilebilir. Bu da sahih olan bir kavildir» (528) İşte «Zuhr-i Ahire» bu ihtilâfa dayanan bir meseledir. Eğer bir şehir'de bir-kaç yerde cum'a namazını edâ etmek sahih olmazsa (ki olma ihtimali de vardır), mükellefin üzerinde öğle namazı da borç olarak kalmıştır. Dolayısıyle» hem Cum'a namazını, hem öğle namazını (Zuhr-i ahire'yi) kılmak suretiyle,, bu tereddüd giderilebilir» diyen ûlema bulunduğu gibi; aksi görüşte ûlema'da vardır. Bunlar da; «Ya Cum'a namazı, ya öğle namazı farzdır. Eğer «zûhr-i ahire» (Öğle namazı) kılınması taleb edilirse, mükellef «cum'a farz değildir» zannına kapılabilir. Dolayısıyle iki delilin kuvvetli olanıyla amel edilir.» hükmünü zikretmişlerdir. Esasen İmam-ı Şafii (rh.a) bir şehirde birden fazla yerde cum'a namazının kılınamıyacağını, iki yerde kılınırsa ikisinin de fasid olacağını esas almıştır. (529) Resûl-i Ekrem (SAV) ve Hülâfa-i Raşidiyn dönemlerinde, her şehirde tek bir cami'de edâ edildiği de bilinmektedir.

646

● «Tenvirü'l Ebsar» ve «Dürrü'l Muhtar»da: «Binaenaleyh cum'a namazından sonra ahir zuhur kılar. Bunların hepsi mezhebin hilâfınadır. İtimada şayan değildir» hükmü zikredilmiştir. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydeder: «Ben derim ki; bu ifade söz götürür. Belki ihtiyat olan onu kılmaktır. Bu, mes'uliyetten yüzdeyüz çıkmak manasına gelir. Zira müteaddid yerlerde kılınanın caiz olması delil itibariyle daha kuvvetli olsa da, bunda kuvvetli bir şüphe vardır. Çünkü Ebû Hanife'den hilâfı da rivayet edilmiş; bu rivayeti Tahavi, Timurtaşi ve Muhtar sahibi

---

(525) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 2 Sh: 121, ayrıca İbn-i Abidin Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 299.

(526) Musannıf İbrahim Halebi-Tam kayıtlı Haleb-i Sagir ve Tercemesi-İst: 1973 S. Bilici Yay. Sh: 317.

(527) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 (2 bsm) C: 1 Sh: 260, ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 408 vd.

(528) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 145.

(529) İmam-ı Şafii-El Ulmm-Beyrut: 1393 D. Marife Yay. C: 1 Sh: 206 vd. Ayrıca Ebû İshak Şirazi-El Mühezzeb- C: 1 Sh: 124.

tercih etmişlerdir. Attabi ise onu (bir şehir'de tek bir yerde kılmayı) daha zahir bulmuştur. İmam-ı Şafii'nin mezhebi bu olduğu gibi, İmam-ı Malik'in meşhur olan kavli ve İmam-ı Ahmed'den rivayet edilen iki kavilden biri de budur. Nitekim Makdisi bunu «Nuru'ş Şem'a fi Zuhurul Cum'a» adlı eserinde zikretmiştir. Hatta Şafii'lerden Subki ekser ülemanın kavli bu olduğunu, müteaddit yerlerde cum'a kılmanın caiz olduğunu hiçbir sahabi ve tablinden nakledilmediğini söylemiştir. Biliyorsun ki Bedâi'de «Zahir rivayet budur» denilmiştir. Münye şerhinde «Cevamiû'l Fıkıh»tan naklen: «Bu kavil İmam-ı Azam'dan gelen iki rivayetin en zehir olanıdır» denilmiştir. Nehir ile El Havi'l Kudsi'de «Fetva bunun üzerinedir» denilmektedir. Razi'nin tekmilesinde de: «Biz bununla amel ederiz» ibaresi vardır. Şu halde bu kavil (Şehir'de tek bir cami'de edâ etme) mezhepte itimad edilen bir kavildir. Zaif bir kavil değildir.» (530)

647

● Dikkat edilirse Darü'l İslâm'da; Cum'a namazının şehirde tek bir cami'de mi, yoksa müteaddit camilerde mi kılınacağı hususunda ihtilâf çıkmıştır. Ancak bir şehirde; tek bir cami'de edâ edildiği zaman, Ehl-i Sünnet'in bütün müctehidlerine göre Cum'a Namazı sahihtir. Ayrıca «Zuhr-i Ahire» kılmaya gerek yoktur. Esasen Cum'a Namazı'nın, öğle namazından daha faziletli olduğu da bilinmektedir. (531) İslâm ahkâmının tatbik edilmediği beldelerde, mü'minlerin kendi içlerinden Vali, kadı ve Cum'a imamı seçebilecekleri de beyan buyurulmuştur. Bu cum'a imamının arkasında Cum'a namazlarını ruhsaten edâ edebilirler. (532) Eğer her şehirde; tek bir cami'de toplanabilirlerse, «Cemaatin dağılması» endişesi bir yana, büyük cemaatler ortaya çıkabilir. Esasen bir şehirde müteaddit yerlerde Cum'a kılınmasının caiz olduğunu beyan eden ülema tek bir cami'de toplanmada mevcut olan «Zorluk ve meşakkat»i illet göstermiştir. Halbuki günümüzde; her türlü düşünce ve akaid sahibleri, güçlerini gösterebilmek için «Miting»ler tertib etmekle meşguldürler. Dikkat edilirse İbn-i Abidin: «Hatta Şafiilerden Subki; ekser ülemanın kavli bu olduğunu, müteaddit yerlerde Cum'a kılmanın caiz olduğunu hiçbir Sahabi ve tabi'inden nakledilmediğini söylemiştir» hükmünü hassaten zikrediyor. İmam-ı Âzam Ebû Hanife (rh.ü)'dan gelen iki kavilden kuvvetlisinin de,

---

(530) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 300.

(531) Ahmed Davudoğlu-Sahih-i Müslim Tercemesi ve şerhi-İst: 1977 Sönmez Neşriyat C: 4 Sh: 2348.

(532) Şeyh Nizamüddin-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 146.

«bir şehirde tek bir cami'de cum'a namazı'nın edâ edilmesi» olduğu da malûmdur. İbn-i Abidin : «*Ulemâ, ibâdetlerde fetvanın mutlak sûrette İmam-ı Azam (rh.a)'nın kavline göre verileceğini söylemiştir*» (533) hükmünü beyan etmektedir. *Cum'a Namazının bir ibâdet olduğu dikkate alınırsa, mesele kavranır.*

648

● Cum'a namazının; edâsının şartlarına riayet edilerek kılınması «Azimet'tir». Mü'minler; Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den gelen haberlere dayanan bu şartları dikkate almak durumundadırlar. Hanefi fükahası; Cum'a Namazı'nın edâsı konusunda «Ruhsat»ın ne olduğunu da izah etmiştir!.. Hem azimet, hem ruhsatı terkederek; yeni akli şartlar koymak, hiç kimsenin yetkisinde değildir. Evet İslâm'da zorluk yoktur; ama «uydurma kolaylıklar» da yoktur.

CUM'A NAMAZI İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

649

● Cum'a Namazı iki rek'attir. Her iki rek'atinde de Fatihâ Sûresi ve Zammı sûre açıktan okunur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (534) Cum'a namazına teşehhüd'de veya sehiv secdesinde yetişen kimse namazını tamamlar. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in **«Sizler namazdan yetiştiğinizi kılın ve kaçırdığınızı da kaza edin»** hadis-i şerifi esas alınmıştır. (535) **«Cum'a İmamı»** hutbe için minbere çıktığı zaman insanlar namaz kılmayı ve konuşmayı terkederler. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) bu hususta Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in **«İmam hutbeye çıktığı zaman, ne namaz kılmak vardır, ne de konuşmak»** hadis-i şerifini esas almıştır. (536) Muhakkak ki namaz kılmak ve konuşmak «Hutbe'yi» dinlemeye mani olur.

650

● Kılıç zoruyla (yani savaşla) fethedilen her şehirde «Cum'a İmamı»

---

(533) **İbn-i Abidin -A.g.e. C : 1 Sh : 89.**
(534) **Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 149.**
(535) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 419.**
(536) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi- Kah : 1965 C :1 Sh :84**

minber üzerine kılıç'la çıkar. Bu fiilde: «O beldenin kılıçla (Silâhla) fethedildiğini, şayed onlar İslâm'dan dönecek olurlarsa, o şehrin ebedi mü'minlerin elinde kalacağını ve İslâm'a geri dönünceye kadar onlarla savaşacaklarını» ilân etme vardır. Tatarhaniyye'de de böyle zikredilmiştir. (537) Bilindiği gibi; üzerinde bulunduğumuz topraklar «Küffar»dan savaş yoluyla alınmıştır. Dolayısıyle «Cum'a İmamı'nın» minbere mutlaka kılıçla (Silâhla) çıkması gerekir.

651

● Resûl-i Ekrem (S.A.V.) hicret'ten önce ve birinci Akabe bey'atından hemen sonra Hz. Esad b. Zürare (R.A.)'yi Medine'de mukim olan mü'minlere «Cum'a Namazını» kıldırmakla görevlendirmiştir. (538) Abdurrahman Ka'b b. Malik (ra)'in şöyle dediği rivayet edildi. «Babam, Cum'a günü ezanı işitince, Esad b. Zürare'ye rahmet okurdu da bunun sebebi sorulunca: «Çünkü o, Neki El Hadimat'ta Beyada oğullarının kara taşlı topraklarında «Hezm En-Nebit» adındaki köyde bize Cum'ayı kıldıran ilk insandır» dedi. O zaman babama: «Kaç kişi idiniz?» diye sordum. «— Kırk kişi idik» dedi» (539) İmam-ı Şafii (rh.a) bu hadisi delil ittihaz ederek, en az cemaatin kırk kişi olmasına kail olmuştur. (540) Daha sonra Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in Hz. Mus'ab b. Umeyr (R.A.)'i, Kur'an-ı Kerim'i öğretmek ve cum'a kıldırmak üzere görevlendirdiği bilinmektedir. Bunlar hicret'ten önceki olaylardır. Mekke'de Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ve Sahabe-i Kiram (Hicret'ten önce) Cum'a namazını kılmamışlardır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ilk cum'a namazını Hicret esnasında Medine yakınlarında Beni Salim b. Avf kabilesinin topraklarında kıldırmıştır. Cum'a Namazı'nın Mekke'de mi, Medine'de mi farz olduğu hususunda müfessirler arasında ihtilâf vardır. (541) Ancak Hz. Esad b. Zürare (R.A.)'in kendi reyi ile; dört rek'at olan öğle namazını terkedib, iki rek'at Cum'a Namazı kıldırmasının mümkün olmadığını beyan eden ûlema; «Mekki» olduğuna kaildir. Allahû'a'lem.

---

(537) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam C : 1 Sh : 141.
(538) Ez Zürkani-Şerhû'l Mevahib-Kahire : 1315 C : 7 Sh : 377-378.
(539) Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst : 1976 Eser yay. C : 1 Sh : 478 Had. no : 805.
(540) Ez Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih tercemesi ve şerhi-Ankara : ty (4 bsm) C : 3 Sh : 46-47.
(541) İslâm Ansiklopedisi-İst : 1977 M.E.B. Yay. C :3 Sh : 227 (Cum'a Maddesi)

BAYRAM NAMAZLARI

652

● Önce «İyd» kelimesi üzerinde duralım. Bu kelime «Avdet»den alınmıştır. Avdet; dönmek manasınadır. Bayramlara «iyd» denilmesi; ûlema'dan bazılarına göre, her sene tekerrür ettikleri içindir. (542) Muteber bütün fıkıh kitaplarında; «Cum'a Namazı babından» hemen sonra, bayram namazları konu edilmiştir. Hatta Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in «Akaid» kitablarında: «Cum'a ve Bayram namazlarının edâsı için ûlû'lemr'e ihtiyaç vardır» (543) denilmek sûretiyle, iki namaz yine bir arada zikredilmiştir. İbn-i Abidin: «Cevhere'de şöyle denilmiştir ; «Bayramla cuma'nın münasebeti meydanda olup, şudur: Bunların her ikisi de, büyük cemaatle kılınır. İkisinde de kıraat aşikâre okunur. Hutbe'den maada; birinin şartı ne ise diğerinin şartı da odur. Cum'a Namazı kime farz ise, bayram da ona vacibtir. Cum'a namazının evvel zikredilmesi farz olduğu ve çok tekerrür ettiği içindir» (544) hükmünü zikreder.

653

● İmam-ı Merginani: «Bayram Namazı, üzerine Cum'a namazı farz olan her mükellefe vacibtir» (545) hükmünü beyan etmektedir. Dolayısıyle bir kimsenin üzerine «Bayram Namazı'nın» vacib olması için: 1. Hür olmalıdır: köle ve esir olan mü'minlere vacib değildir. 2. Erkek olmalıdır. 3. Mûkim olmalıdır. 4. Sıhhatli olmalı ve yürümeye gücü yetmelidir. Kötürüm, felçli ve âmâ olan kimselere vacib değildir.

---

(542) Ahmed Davudoğlu-Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi-İst : 1977 Sönmez Yay. C : 5 Sh : 5 (2483)

(543) Muslihûddin Mustafa Kestelî-Şerhû Akaidi'l Kestelî-İst : 1973 S. Bilici yay.Sh : 181, ayrıca Metn-i Akaidi'l Ömer Nesefi-Sh : 12 (Kestelî'nin sonunda), Sadrüddin Taftazani-Şerhû'l Akaid-İst : 1980 Dergah yay Sh : 326, İmam Ebû Muin En Nesefi-Bahrû'l Kelâm-Konya: 1977 Rabıta yay Sh : 179, Mehmed Zahid Kotku-Ehl-i Sünnet Akaidi-İst : 1982 Seha Neş. Sh : 158 Madde : 65.

(544) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1983 Şamil Yay. C : 3 Sh : 342.

(545) İmam-ı Merginani-El hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 85.

654

● Bayram Namazı'nın edâ edilebilmesi için; mükellefin dışında aranan şartlar da şunlardır: 1. Şehirde mûkim olmak: Köylerde bayram namazı kılmak tahrimen mekruhtur. (546) 2. Ulû'lemr'in bizzat kendisi veya görevlendirdiği bir kimse bulunmalıdır ve bayram namazı için izin vermelidir. 3. Vaktinde edâ edilmelidir. 4. İzn-i âm. 5. Cemaat'tir.

655

● Mescid ne kadar büyük olursa olsun; «Bayram Namazı» için mûsalla'ya (Namazgâh'a) çıkmak sünnettir. Alimlerimizin ekserisinin görüşü budur. Muzmarat'ta da böyledir. (547) Ramazan Bayramında; namaz kılmak için musalla'ya gitmeden önce: bir şey yemek, gusül abdesti almak, misvak kullanmak, ter-temiz giyinmek ve güzel kokular sürmek müstehabtır. Zira rivayet edilmiştir ki; Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Ramazan bayramı gününde, namaz kılınacak yere çıkmazdan önce yerdi ve her iki bayramda da (Ramazan ve Kurban) gûsül abdesti alırdı. (548) Kurban Bayramı da; tıpkı ramazan bayramı gibidir. Yalnız tek bir fark vardır. Şöyle ki; Kurban Bayramında namazdan önce birşey yememek müstehabtır. Zira bir kimsenin Kurban bayramında, ilk yediği şeyin kurban eti olması esastır. Bu Allahü Teâlâ (cc)'nın bir ziyafetidir. Hidaye şerhi Ayni'de de bu şekilde zikredilmiştir. (549)

656

● Bayram Namazı'nın edâ edileceği yere; (Musalla'ya veya Mescid'e) sakin ve vakûr adımlarla gitmek ve bu esnada tekbir getirmek gerekir. İmam-ı Merginani: «Kurban bayramında tekbir getirilmesi şer'an sabit olmuştur. Çünkü o vakit, tekbir vaktidir» (550) hükmünü zikretmektedir. Kurban Bayramına giden mükellef; tekbirleri açıktan (Yüksek sesle) ge-

---

(546) İbn-i Abidin- A.g.e. C: 3 Sh: 344 (Köy ve şehir tarifi için, bakınız: Madde: 638

(547) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 142, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 150

(548) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Nüs. C: 1 Sh: 423, ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 85.

(549) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 150.

(550) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 85.

tirir. Ramazan Bayramı namazına giderken; tekbirlerin gizli olması esastır. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de: «Ramazan bayramında ise, tekbirler açıktan alınmaz. Muhtar olan ve kabul edilen görüş de budur. Giyasiyede böyledir. Musahab olanda bu tekbirlerin gizli olmasıdır. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir» (551) hükmü kayıtlıdır. Unutulmaması gereken bir husus da şudur: Bayram namazlarından önce musalla'da veya mescid'de nafile namaz kılınamaz. Molla Hüsrev bu konuyu izah ederken: «Zira Resûl-i Ekrem (S.A.V.) namaza karşı çok şiddetli istek duymasına rağmen, nafile kılmamıştır. Eğer nafile namaz kılmak caiz olsaydı, cevazı öğretmek maksadıyla yapardı» (552) buyurmaktadır.

657

● Bayram Namazını iki ayrı yerde kılmak caizdir. İmam-ı Muhammed (rh.a)'e göre ise, bayram namazlarının üç yerde kılınması da caiz olur. İmam-ı Ebû Yusuf (rh.a)'dan gelen kavle göre, bu caiz olmaz. Muhiyt'te de böyledir. (553) Dolayısıyle «Bayram Namazlarını» şehir'de tek bir cami'de kılmak, bu mümkün olmazsa iki yerde kılmak esastır. Üç yerde kılınması hususunda İmam-ı Yusuf (rh.a) «caiz olmaz» demiştir. Tabii ki bu, şehir'de ve Darü'l İslâm'daki mesele!

658

● **BAYRAM NAMAZI'NIN VAKTİ**: Bayram namazının vakti; güneşin yükselmesinden zevâle kadar olan süredir. Çünkü Resûl-i Ekrem (S.A.V.); güneş bir mızrak veya iki mızrak yükselmiş iken, Bayram namazlarını kılardı. Rivayete göre; Resûl-i Ekrem (S.A.V.) döneminde bir topluluk, zevâl'den sonra gelip «Hilâl'i» gördüklerini beyanla, şehadette bulunmuşlardır. Resûlullah (S.A.V.)'de; ertesi günü musalla'ya çıkılmasını emir buyurmuştur. Eğer zevâl vaktinden sonra Bayram Namazını edâ etmek caiz olsaydı, tehir etmezlerdi. (554) Güneş zevâle erdiği zaman, bayram namazının vakti çıkar. (555)

659

● **BAYRAM NAMAZI NASIL KILINIR?**: Üzerine bayram namazı vacib

---

(551) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 150.
(552) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam C: 1 Sh: 142 143.
(553) Şeyh Nizamüddin ve heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 150.
(554) Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 143.
(555) İmam-ı Merginani -A.g.e. C:1 Sh: 86.

olan mükellef; önce kalb ile niyet ederek: «Allahü Teala (cc)'nın rızası için bayram namazı kılmaya niyyet ettim. Uydum hazır olan imama» der ve İmam ile birlikte iftitah tekbirini alır. Hem iman, hem de cemaat tarafından gizli olarak «Sübhaneke» okunur. Sonra İmam; ellerini kulakları hizasına kaldırarak yüksek sesle «Allahû ekber» der.. Zira Resûl-i Ekrem (S.A.V.): **«Eller başka zaman kaldırılmaz. Ancak yedi yerde kaldırılır»** (556) buyurmuş ve bu yedi yer arasında «Bayram Tekbirlerini» zikretmiştir. Bu tekbir sayısı üçtür. Tekbirler arasında eller bağlanmaz, salıverilir. Zahiriyye'de de böyledir. (557) Üçüncü tekbirden sonra eller yeniden göbek altında bağlanır. İmam gizli olarak (Eûzü-besmele) istiaze yapar, sonra sesli olarak Fatihâ sûresini ve buna ilâve olarak herhangi bir sûreyi okur. Cemaat ise hiçbir şey okumadan İmamı dinler. Sonra İmam birinci rek'atın rükûunu ve secdesini edâ ederek, ikinci rek'at için doğrulur. Cemaat'te imamla birlikte rükû ve secdeleri, tesbihleri ile birlikte edâ eder.

560

● İmam ikinci rek'at'ta ellerini bağlayıp gizli olarak «Istiaze» yapar. Sonra sesli olarak Fatihâ Sûresini ve buna ilâve olarak herhangi bir sûreyi okur. Bu kıraat tamamlandıktan sonra Rükû'a varmadan önce, imam yine ellerini kulakları hizasına kaldırarak **«Allahû Ekber»** der ve ellerini salıverir. Bu şekilde tekbirler üç'e tamamlanır. Dördüncü defa alınan tekbir'de Rükûa gidilir ve rükû tesbihleri edâ edilir. Ondan sonra «Secde'ler» yapılarak, tehiyyat'a oturulur. İmam'la birlikte selâm verilmek sûretiyle; iki rek'atlık bayram namazı edâ edilmiş olur.

561

● Böylece ziyade tekbir sayısı «altı» olmuş olur. Bunların üç'ü birinci Rek'atte, üçü de ikinci Rek'attedir. Bayram namazlarında üç de asli tekbir vardır. Bunlardan biri iftitah tekbiri, ikisi de rükû tekbirleridir. Bu durumda iki rek'atlık bayram namazında «dokuz tekbir» alınmış olmaktadır. Bu İbn-i Mes'ûd (R.A.)'dan rivayet olunan haberdir. (558) Feteva-ı Hindiyye'de «Alimlerimiz bununla fetva vermişlerdir. Giyasiye'de de böyledir»

---

(556) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1 Sh: 427.
(557) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 150.
(558) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 86.

(559) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Şafii (rh.a) ise bu konuda Hz. İbn-i Abbas (R.A.)'den gelen kavli esas almıştır. Dolayısıyle amel'de Şafii mezhebini taklid eden mü'minler, Bayram Namazlarında daha fazla tekbir alırlar.

662

● **BAYRAM NAMAZI KAZA EDİLEBİLİR Mİ?** : Molla Hüsrev: «İmam, bayram namazını cemaat ile birlikte edâ etse ve bazı insanlar namazı kaçırsa; o namaz ne vaktinde, ne vaktinden sonra kazâ edilemez. Zira bayram namazının şartları sadece edâ eden mükellef'le tamam değildir» hükmünü zikreder. (560) İmam-ı Merginani: «Bayram namazı, edâ edecek kimseyle tamamlanmayan bir-takım şartlarla bilinir. Ancak «Hilâl» hava bulutlu olduğu için her yerde görülemez ve insanlar; «Ulû'lemr» katında, zevâl vaktinden sonra hilâl'i gördüklerine dair şehadette bulunurlarsa, ertesi gün bayram namazı edâ edilir. Zira bu meşru bir özür'le te'hir etmek hükmündedir. Ayrıca bu hususta da Hadis-i Şerif varid olmuştur. İkinci günde; «Bayram Namazını» meneden meşru bir özür ortaya çıkarsa, ondan sonra (Yani üçüncü gün) o namazı kılamazlar. Zira «Bayram Namazında» asıl olan; tıpkı Cum'a Namazı gibi kazâ olunamamasıdır» (561) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de de: «Ramazan Bayramı Namazını, özürsüz olarak ikinci güne te'hir etmek caiz değildir. Tebyin'de de böyledir. Kurban Bayramı namazını birinci gün edâ etmeye mani bir özür bulunursa; imam ve cemaat tarafından ikinci veya üçüncü günde de kılınabilir. Bundan sonra kılamazlar. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. Özür hali kerahati ortadan kaldırır. Yoksa hiçbir özür yokken, üçüncü güne bırakılmış olsa, yine caizdir. Ancak bu kötü bir iştir. Bayram'ın ikinci gününde de, bayram namazının vakti, aynen birinci günündeki vakti gibidir. Tatarhaniye'de de böyle zikredilmiştir» (562) hükmü kayıtlıdır. Dikkat edilirse; Ramazan Bayramı Namazı; meşru bir özür olduğu zaman ikinci günü de edâ edilebilir. Üçüncü gün caiz olmaz. Kurban Bayramı namazı ise; meşru özür olduğu zaman; ikinci ve üçüncü günde de edâ olunabilir. Daha sonra edâ etmek mümkün değildir. Şurası da bilinmelidir ki; «Bayram Namazları» ferdi olarak (Yani tek başına) edâ da olunamaz, kazâ da edilemez. Ancak edâsı'nın şartlarına riayet edilerek; cemaat'le kılınabilir.

---

(559) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e.C : 1 Sh : 150.**

(560) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 144.**

(561) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 86.**

563

● Bayram Namazından sonra; iki hutbe okunur. Zira Resûl-i Ekrem (S.A.V.) böyle yapmıştır. (563) İki hutbe arasında az bir miktar oturmak sastır. Ancak Hanefi fûkahası'na göre; hutbe'ye ilk çıktığında oturmaz. Hutbe'nin başında tekbir almak, ikinci hütbe'de ise yedi defa tekbir getirmek müstehabtır. Zahidi'de de böyledir. Ramazan Bayramı «Hutbe»sinde; Sadaka-i Fıtr'ın mahiyetini, kimlere vacib olduğunu ve kimlere verilmesi gerektiğini ve neden vacib olduğunu izah eder. Kurban Bayramı «Hutbe»sında; Kurban'ın mahiyetini, nasıl kesileceğini ve teşrik tekbirlerinin hükümlerini beyan eder. (564)

564

● Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilen beldelerde Mü'minlerin; birisi «Ramazan», diğeri «Kurban» olmak üzere yılda iki bayramları vardır. Her hafta «Cum'a» günü de, onlar için bayramdır. Küfür ahkâmının galip geldiği ve mü'minlerin güvenliklerini yitirdikleri beldelerde ise «Esaret» hayatı sözkonusudur. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri çirkin görüp; kendi heva ve heveslerinden hükümler icad eden «Tağuti güçlerin» mahiyetini gizleyen; sadece bununla da kalmayıp Tağuti güçleri mü'minlere «Ulû'lemr» diye tanıtan kimselerin hiçbir ameli sahih değildir. Çünkü bu fiil'de: «İman» ile «Küfrü» aynı mahiyette görme hastalığı mevcuddur.

TEŞRİK GÜNLERİNDE ALINAN TEKBİRLER

565

● Molla Hüsrev: «Teşrik günlerinde alınan tekbirler vacibtir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: **«Allahü Teala (cc)'yı sayılı günlerde (teşrik günlerinde) zikrediniz»** buyurulmuştur. Teşrik lûgat yönünden, eti kurutmaya verilen isimdir. Halil b. Ahmed (Rh.a)'den rivayet edilmiştir ki; teşrik, tekbirdir.

---

(562) **Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 156.**

(563) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 144.**

(564) **Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 155, ayrıca İmam-ı Mergînani A.g.e. C : 1 Sh : 86-87.**

Bir kavle göre «Teşrik tekbiri» diye isimlendirme İmameyn'in sözüne göre vaki olmuştur» (565) hükmünü zikretmektedir.

666

● Teşrik tekbirlerinin lâfzı şudur;

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

(Allâhû - Ekber, Allâhû - Ekber, Lâ ilâhe illâ'llâhu Vallâhu Ekber, Allahu Ekber ve li'llâhi'l-Hamd)

667

● Teşrik tekbirlerine Arefe günü; sabah namazından sonra başlanır. Kurban Bayramı'nın dördüncü gününün ikindi namazına kadar (İkindi Namazı da dahil), yirmi üç vakit farz namazların arkasından getirilir. (566) Teşrik tekbirleri'nin şartları şunlardır: 1. Teşrik tekbirlerinin söylendiği yerin «Şehir» olması (567) 2. Teşrik tekbirlerinin farz namazlardan sonra söylenmesi. 3. Bu tekbiri asgarî bir defa söylemek!.. Teşrik tekbirlerini cemaatle hep birlikte söylemek müstehabtır. İmam-ı Azam (Rh.a)'a göre; teşrik tekbirlerini söylemek için Ulû'lemr'in izni ve hürriyet şart değildir. Sahih olan da budur. Mircû'd Diraye'de de böyledir. (568) Tekbir, müsafir olan muktedi'ye veya köylü olan muktedi'ye veya kadın olan muktedi'ye de, tabiiyyet tarikiyle vacib olur. (569) Bunlar ferdi olarak namaz kılarlarsa vacib olmaz. Kadınlar tekbirleri gizli söylerler, yani içlerinden.

668

● Teşrik tekbiri'nin aslı; Hz. İbrahim (A.S.)'den rivayet edilen şu olay-

---

(565) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm-İst : 1307 C : 1 1307 C : 1 Sh : 145.**

(566) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 87, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 D, Sadr Müb. C : 1 Sh : 429 vd.**

(567) **«Şehir» mefhumunun sadece nüfûsla ilgili bir olay olmadığını daha önce izah etmiştik. Bakınız : Madde : 638.**

(568) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 152.**

(569) **İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 87, ayrıca Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 148**

dır: Cebrail (A.S.) Allahü Teala (cc)'nın ihsan buyurduğu kurban ile Hz. İbrahim (A.S.)'e geldiği zaman; O'nun; oğlu Hz. İsmail (A.S.)'i kurban etme hususunda acele edeceği endişesi ile اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ «Allahû Ekber, Allahû Ekber» diye nidâ etmiştir. Hz. İbrahim (A.S.) Cebrail'i görünce : لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ «La İlâhe İllâ'llahû va'llahû Ekber» diyerek cevab vermiştir. Hz. İsmail (A.S.)'da, kendisine bedel olarak gönderilen kurbanı görünce: اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ «Allahû Ekber ve li'llâhi'l Hamd» diye tesbihte bulunmuştur. (570) İşte teşrik tekbirleri, bu teslimiyeti ifade eder. Mü'minler «Teşrik Tekbiri» getirirken bu mahiyeti iyi tefekkür etmelidirler.

669

● Münasib olan; teşrik tekbirlerini (farz namazın) selâmının hemen arkasından söylemektir. Bir kimse selâmdan sonra konuşmuş olsa veya abdesti bozulsa, bu kimsenin üzerinden teşrik tekbiri düşer. Tebyin'de de böyledir. Teşrik tekbirleri Vitir ve Bayram Namazlarının araksmdan söylenmezler. «Bayram Namazından sonra söylenmez» kavli, Mücteba'dan naklen Bahır'da zikredilmiştir. Belh'liler ise; Bayram Namazının arkasından teşrik tekbirini söylemektedirler. Çünkü o tekbir'ler cemaatle söylenir. Bayram Namazı da; tıpkı Cum'a Namazı gibi, cemaatle edâ ediliyor. Teşrik günlerinde bir namazı unutan kimse; bu namazı aynı senenin teşrik günlerinde kazâ ederse, teşrik tekbirlerini söyler. (571) Bir imam; teşrik tekbirlerini unutarak terk ederse, muktedi bunları söyler.

---

(570) İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 430, Ayrıca Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 145 İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar- İst : 1982 C : 3 Sh : 368.

(571) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 152

GÜNEŞ TUTULDUĞU ZAMAN KILINAN NAMAZ (KÜSUF NAMAZI)

670

● Güneş tutulduğu zaman; «Ulû'lemr», «Cum'a İmamı» veya «Ulû'lemr'-in bu namazı kıldırmakla görevlendirdiği kimse»; müslümanlara iki rek'at namaz kıldırır. (572) Beş vakit namaz kıldırmakla görevli mescid imamları; «Ulû'lemr'in» veya «Cum'a İmamının» sarih bir izni olmadığı süre içerisinde, küsûf namazını kıldıramazlar. Bu gibi durumlarda müslümanlar; küsûf namazını ayrı ayrı edâ ederler. (573) Küsûf namazında; Ezân, ikamet ve hutbe yoktur. Zahirü'r rivaye budur.

671

● Küsûf namazının cemaatle edâ edileceği hususunda ûlema'nın icmaı vardır. Küsûf Namazı sünnet'tir ve iki rek'attir. Her iki rek'atinde de; diğer namazlarda olduğu gibi, bir rükû, iki secde vardır. Küsûf Namazını kılan kimse; dilediği sûreyi okuyabilir. Muhiyt'de de böyledir. (574) İmam-ı Şafii (rh.a)'in kavline göre; küsûf namazı'nın her iki rek'atinde de iki rükû vardır. (575)

672

● Küsûf Namazında kıraatın gizli mi, yoksa aşikâr mı olacağı hususunda ihtilâf vardır. İmam-ı Merginani; «Gizli ve aşikâr kıraat meselesine gelince: Hz. Aişe (R. Anha) validemizden hem gizli, hem aşikâr kıraata dair rivayet gelmiştir. Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV) aşikâr kıraatta bulunmuştur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) indinde ise; İbn-i Abbas ve Semre b. Cündeb (R. Anhüm) kanalı ile gelen rivayet daha zahirdir ve tercihe şayandır. Nasıl tercih edilmesin ki; kusûf namazı gündüz edâ edilen bir namazdır ve gündüz edâ edilen bir namazda kıraat'ta giz-

---

(572) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 88, ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 432, Molla Hüsrev-Dürerül Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 146.

(573) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 153, ayrıca Molla Hüsrev -A g.e. C: 1 Sh: 147.

(574) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 153, ayrıca İbn-i Hümam A.g.e. C: 1 Sh: 434 vd.

(575) Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 147.

lidir. Küsûf Namazı edâ edildikten sonra güneş açılıncaya kadar dua edilir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«İşte bu korkulardan bir şey gördüğünüz zaman, Allahü Teala (cc)'ya dua ile teveccüh ediniz»** buyurmuştur. Dua hususunda sünnet olan, namazdan sonra yapılmasıdır» (576) **hükmünü zikreder. Malûm** olduğu üzere Küsûf Namazı'nın vaktı; güneş'in tutulduğu zamandır. Şayed güneş; namaz kılmanın mekrûh olduğu bir vakitte tutulursa, küsûf namazı kılınmaz. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (577)

AY TUTULDUĞU ZAMAN KILINAN NAMAZ (HÜSÛF NAMAZI)

673

● Resûl-i Ekrem (SAV) efendimiz, oğlu İbrahim (RA)'in vefatı esnasında «Güneş'in» tutulmuş olması sebebiyle kıldırdığı namazdan sonra, halkın**«Güneş İbrahim'in vefatı sebebiyle tutuldu»** demeleri üzerine: **«Güneş ve ay, hiç kimsenin ölümünden dolayı tutulmaz. Güneş ve ayın tutulmasına şahid olduğunuzda, başınıza gelen bu hal ortadan kalkıncaya kadar namaza durup, dua etmeye bakınız»** (578) hükmünü beyan etmiştir. Husûf (Ay tutulması) namazı da; iki rek'at olarak kılınır. Serahsî'nin Muhıyt'inde de böyledir. (579) İmam-ı Merginani: «Husûf Namazı cemaat ile edâ edilmez. Zira gece vakti toplanmak; korku ve fitne'ye sebeb olacağı için, zuhur etmemiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«İşte bu şiddetlerden bir şeye şahid olduğunuz zaman, hemen namaza sığınınız»** buyurduğu bilinmektedir. Hüsûf (Ay tutulması) namazını herkes kendi evinde edâ eder» (580) hükmünü zikretmektedir.

674

● Hz. Ebû Bekir (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in; güneş ve ay tutulmasını Allahü Teala (cc)'nin, kudret ve hikmetine aid olaylar olarak beyan ettiği sabittir. Mü'minlerin; bu olaylar anında, Namaz kılmaları ve dua etmeleri Resûl-i Ekrem (SAV)'in sün-

---

(576) **İmam-ı Merinani -A.g.e. C : 1 Sh : 88.**
(577) **Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh: 153.**
(578) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C : 2 Sh: 23-24 K. Küsûf : Bab : 1-2.**
(579) **Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 153.**
(580) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 88.**

netiyle sabit olduğu içindir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Korkuların şiddetlendiği, çok kuvvetli rüzgarların (Kasırgaların) estiği, şiddetli kar ve yağmur yağdığı, güneşin kızarıp, gecenin çok şiddetli karanlık olduğu, yaygın bir hastalık zuhur ettiği, şiddetli depremlerin olduğu, yıldırımların düşmeye başladığı, yıldızların söndüğü ve kafirlerin saldırılarının arttığı zamanlar da da, iki rek'at namaz kılınır. Tebyin'de de böyledir. Bedai'de «Bu namazları herkes kendi evinde kılar» denilmiştir» (581) hükmü kayıtlıdır. Malûm olduğu üzere müslüman; «*Allahü Teala* (cc)'ya teslim olan» manasına gelen bir isimdir. Elbette «Ben de müslümanlardanım» diyen her insan; olayların mahiyeti ne olursa olsun, Allahü Teala (cc)'ya teslim olacaktır. «Korku ve Ümit» insana has ruhi hallerdir. Yukarıda zikredilen durumlarda: Allahü Teala (cc)'ya teslim olabilmek ve bu niyyetle; Namaz'a tevecüh etmek, ne büyük bir nimettir.

İSTİSKA BABI (YAĞMUR DUASI)

675

● Molla Hüsrev: «İstiska'da, cemaat ve hutbe yoktur. İstiska bir dua ve istiğfar'dır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: **«Rabbinizden bağışlanma dileyin!. Çünkü o doğrusu çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur indirsin»** buyurulmuştur. Allahü Teala (cc) İstiskâ namazını, yağmur göndermek için sebeb kıldığından; bir dua ve istiğfardır. Bu sebeble, müslümanlar onu ayrı ayrı kılsalar caiz olur» (582) hükmünü zikretmektedir. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (rh. a) İstiska'da cemaat olarak sünnet olmuş bir namazın bulunmadığını beyan etmiştir. (583) Esasen İstiska; ancak dua ve istiğfar'dır. Fakat namaz kılmakta da, herhangi bir beis yoktur. Zahiriyye'de de böyledir. (584)

676

● İmam-ı Ebû Yusuf (rh.a) ve İmam-ı Muhammed (rh.)'den rivayet edil-

---

(581) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 153.

(582) Molla HüsrevDürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 147-148.

(583) İmam-ı Merganî-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 88. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 437.

(584) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 153.

diğine göre; Cemaat imamla birlikte İstiska'ya çıkar ve iki rek'at namaz kılarlar. İmam birinci Rek'at'ta **«Sebbihisme Rabbike'l a'lâ»** suresini, İkinci Rek'atta **«Hel etâke Hadisü'l ğaşiyeh»** okur, bunları okuması efdaldir. Diğer sûreleri de okuyabilir. İstiska namazında cübbe'yi (Rida'yı) ters çevirmek yoktur. İmam-ı Muhammed (Rh.a) «imam cübbesini ters çevirir» demiştir. Namazdan sonra imam iki hutbe'yi ayakta okur. İki hutbe arasında biraz oturması efdaldir. Hutbe bittikten sonra yüzünü kıbleye ve arkasını cemaate dönerek; dua ve istiğfar'da bulunur. İstiska'da; imamın cemaatle birlikte, üst üst'e üç gün duaya çıkmaları müstehabtır. Ancak kat'iyyen zımmiler (gayr-i müslim'ler) yağmur duasına çıkarılmazlar. (585) Çok şiddetli ihtiyaç olmadığı ve zaruret bulunmadığı zamanlarda yağmur duasına çıkılmaması gerekir kafirler sizin apaçık Resûl-i Ekrem (SAV) ancak çok şiddetli ihtiyaç olduğu zamanda İstiska'da bulunmuştur. İbn-i Abbas (RA)'dan gelen rivayet budur.

DÜŞMAN KARŞISINDA KILINAN HAVF (KORKU) NAMAZI

677

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kafirlerin size fenalık yapacaklarından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızdan üzerinize bir vebal, yoktur. Şüphesiz ki; Kafirler sizin apaçık düşmanızdır!... Sen de içlerinde bulunub da kendilerine namaz kıldırdığın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silâhlarını (yanlarına) alsınlar. Bu süretle secde etkileri zaman da arka tarafınızda bulun(ub düşmana karşı dur) sunlar. (Bundan sonra) Henüz namazını kılmamış olan diğer kısmı gelib seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da itiyat tedbirlerini ve silâhlarını alsınlar. O küfredenler arzu eder ki, siz silâhlarınızdan ve eşyanızdan gaafil olasınız da, üstünüze derhal bir baskın yapsınlar. Eğer size yağmurdan bir eziyyet olursa, yahud hasta bulunursanız silâhlarınızı koymanızda üzerinize vebal yoktur. (Fakat yine) Bütün itiyat tedbirlerini alın. Şübhe yoktur ki Allah kafirlere hor ve hakiyr kılıcı bir azab hazırlamıştır»** (586) hükmü beyan buyurulmuştur.

---

(585) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 148. ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 153-154. İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 88-89.**

(586) **En Nisâ Sûresi : 101-102.**

678

● Resûl-i Ekrem (SAV) bizzat sahabe-i Kiram'a «Havf Namazı» kıldırmıştır. Resûlullah (SAV) vefatından sonra da Sahabe-i Kiram «Havf» namazı kılmışlardır. Abdullah İbn-i Mes'ud (RA)'dan «Havf» namazının ne şekilde edâ edileceği, en ince ayrıntılarına kadar rivayet olunmuştur. (587) Korku namazının meşruiyyeti Peygamberimiz efendimiz (SAV)'den sonra da bakidir. Sahih olan da budur. Korku ziyadeleştiği zaman; harp emiri cemaati iki kısma ayırır. Bir kısmını düşmana karşı sipere gönderir, bir kısmını da arkasına alarak namazı kıldırır. Korkunun ziyadeleşmesi veya şiddetlenmesi; hep birlikte namazı edâ ile meşgul oldukları zaman, kafirlerin durumu görüp, topluca baskın yapmalarından endişe halidir. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (588)

679

● **KORKU NAMAZI NASIL KILINIR:** İmama veya Harp emiri; cemaati iki kısma ayırarak; bir kısmını baskın yapmasından endişe edilen düşmana karşı sipere gönderir, diğer kısım ile (Eğer müsafir iseler, Sabah namazını edâ ediyorsalar, Cum'a ve Bayram Namazlarında da durum aynıdır) bir rek'at edâ eder. Eğer imam mûkim olursa veya iki Rek'atlı namazdan başkasını (Öğle, ikindi, Akşam ve Yatsı) edâ ediyorsa, iki rek'at kılar. Namazı imamla beraber edâ edenler (Duruma göre; bir veya ikinci rek'atı edâdan sonra) derhal sipere giderler, diğer kısım (Siper'de bekleyenler) imama iktida için gelir. Namazın geri kalan kısmını imam bunlarla birlikte tamamlar ve selâm verir. İmama iktida edenler; selâm vermeksizin sipere giderler. Birinci kısım gelir ve namazlarını (kıraatsız olarak) tamamlarlar ve selâm verirler. Çünkü onlar lâhık hükmündedir ve edada imamın arkasında gibidirler. Ondan sonra diğer kısım siperden gelir ve namazlarını kıraat ile kılıp tamamlarlar. Çünkü onlar mesbûk turlar. (589) Bu baskın endişesi anında kılınan namazdır. Eğer onların korkuları çok daha şiddetli olursa; kadir oldukları yöne imâ ile kılarlar ve hatta vasıta üzerinde kılabilirler. İmam-ı Merginani: «Rükû ve secdeyi kıbleye tevecciih ederek edâ etme imkanları da bulunmazsa, diledikleri yöne doğru ima ederek namazlarını kılarlar. Zira Allahü Teala (cc)'nın şu kavli

---

(587) Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 148, İmam-ı Merginani -A.g.e. C: 1 Sh: 89.

(588) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 154

(589) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkem-İst: 1307 C: 1 Sh: 138-139, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 441-443.

vardır: «**Fakat korkarsanız, o halde (namazı) yürüyerek, yahud suvari olarak (kıbleye veya herhangi bir cihete karşı) kılın**». Kıble'ye yönelmek (İstikbal-i kıble) zaruretten dolayı sakıt olur» (590) hükmünü zikretmektedir.

680

● Korku kafirlerden olsun, vahşi hayvanlardan olsun müsavidir. Korku namazı kısaltmayı gerektirmez. Ancak namaz esnasında yürümeyi mübah kılar. Muzmarat'ta da böyledir. Namaz edâ edilirken savaş yapılmaz. Namaz içinde savaşa girişen kimsenin namazı batıl olur. Kezâ korku namazı kılan kimse, düşman karşısına (Siper'e) dönerken hayvanına binmiş olsa namazı ifsad olur. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (591) Namaz içinde iken; düşmanla savaşmanın mümkün olmadığının delili Resul-i Ekrem (SAV)'in «Hendek Savaşı» gününde, savaş sebebiyle dört vakti edâ edemeyişidir .Eğer savaşla birlikte namazın edâsı caiz olsaydı; muhakkak ki namazı terketmezdi, o halde iken de edâ ederdi. (592)

CENAZELER BABI

681

● Ruhlar aleminde gerçekleşen «Misak» sonucu insan; Allahü Teala (cc)'nın tekliflerinin tamamına, yani «Emanet'e» muhatab olmuştur. Ehliyet sahibi her insan; Allahü Teala (cc)'ya iman etmek ve İslâm'ın çizdiği hududlar içerisinde «Salih amellerde» bulunmak mecburiyetindedir. İmtihan alanını ve zamanını kendisi tesbit edemediği için hemen ölecekmiş gibi, hazır bulunmalıdır. Zira ölümün ne zaman gelip-çatacağını hiç kimse bilemez!.. Ancak «her canlının mutlaka öleceği» kat'i nass'larla sabittir.

---

(590) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C :1 Sh : 89.
(591) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 155.
(592) İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh: 444, ayrıca İmam-ı Merginani -A.g.e. C :1 Sh : 89.

ÖLÜME HAZIRLANMA

682

●Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ölüm döşeğinde olanlarınıza, Allahü Teala (cc)' dan başka, ibadete lâyık bir ilâh olmadığına, ancak Allahü Teala (cc)'nın olduğuna, şehadet etmeyi telkin ediniz»** (593) buyurduğu bilinmektedir. Ölüme yaklaşan kimse, sağ yanı üzerine kıbleye karşı çevrilir. Bu sünnettir. Ancak bu; ölmek üzere olan kimseye bir zahmet olmayacağı zaman geçerlidir. Zahmet olacaksa o şahıs hali üzere terkedilir. Zâhidi'de de böyledir. Ölümün yaklaşmasının alameti; o şahısın ayaklarını salıvermesi, onları dikememesi, burnunun eğilmesi gözle-kulak arasının kararıp çökmesi, husyelerinin derisinin çekilmesidir. Tebyin'de de böyledir. (594) Üzerinde bu alametler bulunan kimsenin yanında «Şehadeteyni» zikrederek, yani;

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

denilmek suretiyle telkin yapılır. Zira birinci sehadet, ikincisi olmadığı süre içerisinde makbul olmaz, bunlar birbirini tamamlar. Ancak telkini yapan kimse, üzerinde ölüm alametleri bulunan kimseye: «-Sen de söylediklerimi tekrar et» diye emirde bulunmaz. Çünkü o halin verdiği sinir bozukluğu ile reddetmesinden korkulur. Eğer hasta bir defa «Şehadeteyn'i» zikrederse, telkin tekrar edilmez. Bu telkin icmaen sünnettir. (595)

683

● Üzerinde ölüm alametleri bulunan kimse; öldüğü andan itibaren «Telkin» yapılmaz. Öldüğü zaman; çeneleri bağlanır ve gözleri kapatılır. Bu işi, ailesi içerisinden en merhametlisi; en sühûletli bir şekilde ve gücünün yettiği kadar mülâyim hareketlerle yapar. Gözlerini kapatırken: **Bismillâh!.. Alâ milleti Resûlullah** (SAV)'de!.. ve devamında da: **«Allahümme**

---

(593) İbn-i Hümam-Fethûl Kadir-Beyrut: 1315 D, Dadr Mtb. C : 1 Sh : 446.

(594) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C : 1 Sh : 157.

(595) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 160, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 157, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh.: 90.

yessir aleyhi emrehû ve sehhi aleyhi mâ ba'dehû ve es'idhû bi'likâike vec' al ma haraca ileyhi hayren mimmâ haraca anhû» demesi münasib olur. Tebyin'de de böyledir. (596) Ölünün elbiselerini çıkarmak, mafsallarını ovmak, kollarını yanlarına uzatmak ve üzerine bir örtü örtmek gerekir. Yıkanıncaya kadar; ölü'nün yanında Kur'an-ı kerim okumak mekruhtur. Bir kimsenin vefatını ilân etmekte mahzur yoktur (597)

ÖLÜYÜ YIKAMAK

684

● Mü'min bir kimse öldüğü zaman onu yıkamak; hayatta olan mü'minlerin tamamının üzerine vacip'tir. Bu Sünnet de icma-i ümmet'le sabittir. Ancak bunu bir kısmı yaptığı zaman diğerlerinin üzerinden mes'uliyet düşer. Kafi'de de böyle zikredilmiştir. Vacip olan ölüyü bir defa yıkamaktır, tekrar tekrar yıkamak sünnet'tir. (598) Üzerine yıkanmak için ölünün konacağı teneşir tahtası buhurlanır ve tütsülenir. Çünkü güzel koku ve buhurlamakta ölü'ye ta'zim vardır. Ancak bu iş yapılırken tek sayılar seçilir. ((Yani üç defa, beş defa veya yedi defa) Bunun seçilmesi Resûl-i Ekrem (SAV)'in; **Şüphesiz ki Allahü Teala (cc) tek'tir, teki sever»** kavlinden dolayıdır. (599) Ölüyü yıkayan kimsenin elini bir bezle örtmesi müstehabtır. Zahir rivayeye göre; ölü'ye istinca yaptırılır ve abdest aldırılır. Ancak Abdest'te ağıza ve burunu su verilmez. Zira onun geri çıkarılmasında güçlük vardır. (600) Temizlenmenin çok güzel olması için; sidr veya çöven ile kaynatılmış su dökülür. Eğer sidr veya çöven bulunamazsa; halis su ile yıkanır. Ölünün başı ve sakalı; hatmi ile yıkanır. Zira kirin çıkarılmasında hatmi en uygunudur. Tabii hatmi bulunamazsa; sabun veya sabuna benzeyen bir madde ile yıkanır. Yıkama ameline önce sağdan başlamak esastır. Daha sonra sol tarafına döndürür. Güzelce yıkandıktan sonra, ölüyü yıkayan kimse (Gassal); ölüyü kendine dayayarak oturtur. Kefene pislik bulaşmasın diye, ölünün karnına hafifce mesh

---

(596) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 157.
(597) Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 160.
(598) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 158.
(599) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C :1 Sh: 160, ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 90.
(600) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 449.

ederl.. Dışarıya herhangi bir pislik çıkarsa onu yıkar. Ancak ölüyü yeniden abdest aldırmaz. Kefenin islanmaması için, bir bez ile ölünün yaşlığı silinir, kurulanır. Meyyit'in tırnağı kesilmez ve saçı taranmaz. Çünkü tırnağın kesilmesi ve saçın taranması süslenmek içindir. Ölünün ise buna ihtiyacı yoktur.

675

● Kâfir olan baba'ya; müslüman olan oğlunun ölüsünü yıkatmak, ve onu başında durdurmak münasib değildir. O müslüman olan oğulu; diğer mü'minlerin yıkaması esastır. Sefer halinde ölen bir kimseyi; yıkayacak bir su bulunmazsa teyemmüm yaptırılır ve o kimsenin cenaze namazı kılınır. Muhıyt'te de böyle zikredilmiştir. (601)

ÖLÜ'NÜN KEFENLENMESİ

686

● Erkek için kefenin sünnet olan miktarı; İz'ar, kâmis ve lifafedir. İz'ar ile lifâfe'den her biri; baştan ayağa varıncaya kadardır. Kamis ise ölünün iki omuzundan, iki ayaklarına varıncaya kadar olan örtüdür. Yakasız, cebsiz ve kolsuz olur ve etrafı ölünün üzerine dürülmez. Sarık dolamak da müstahsendir (602) Zira Rivayet olunmuştur ki; Resûl-i Ekrem (SAV) yemende dokunmuş olan bir bez ve üç elbise içerisinde kefenlenmiştir. Hz. Ebu Bekir (RA)'nin: **«İşte şu iki elbisemi güzelce yıkayınız ve beni onların içine kefenleyiniz»** hükmünü esas alan Hanefi fûkahası; kefenin en azı iz'ar ve lifafedir» hükmünde ittifak etmiştir.

687

● Kadın için sünnet olan kefen; gömlek üzerine giydiği libas, (Dır), İz'ar, lifafe, hımar (Baş örtüsü) ve göğüslerini bağlamak için «hırka» olmak üzere beş parçadır. (603) Bu hususta Hz. Ümmü Atiyye (R. Anha)'dan rivayet edilen şu hadis-i Şerif vardır: **«Resûl-i Ekrem (SAV) kızını yıkayan kadınlara, beş parça elbise verdi»**. Esasen kadınlar hayatta iken de, ancak onlarla dışarı çıkabilirler. Ölümünde de aynısı esas alınır. (604) Zaruri durumlarda; kadın için kafi gelen kefen miktarı ise: İz'ar, lifafe ve hımar (baş örtüsü)'dır. (605) Çok zaruri bir hal olmadığı süre içerisinde; kadının kefenini iki parçaya, erkeğin kefenini de tek parçaya indirmek tahrimen mekruhtur. Bulûğ çağına yaklaşmış erkek çocuk; kefen hususunda «Erkek» gibidir, yine buluğ çağına yaklaşmış kız çocuğuna da kefen'de «Kadın» muamelesi esas alınır. Hem erkeklik, hem kadınlık organına sahip olan «Hünsa»; itiyaden kadın gibi kefenlenir.

---

(602) Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 161-162, ayrıca İmam-ı Merginani -A.g.e C : 1 Sh : 91, İbn-i Hümam -A.g.e. C : 1 Sh : 452-453.

(603) Şeyh Nizamüdin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 160, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 162.

(604) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire : 1965 C : 1 Sh : 91.

(605) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut : 1315 C : 1 Sh : 455.

688

● **Erkek şu şekilde kefenlenir:** Önce lifafe serilir, onun üstüne de «İz'ar» serilir. Ölü İz'ar'ın üstüne konur ve kendisine kamıs (Gömlek) giydirilir. Başına, sakalına ve vücûdunun her yerine güzel koku sürülür. Alnına, burnuna, ellerine, dizlerine ve ayaklarına «Kafur» konur. Sonra İz,-ar'ın sol tarafı ölünün üzerine konur, sonra sağ tarafı!.. Lifafe'de aynen iz'ar gibi yapılır. Eğer kefenin açılmasından endişe edilirse, bir şeyle bağlanır.

689

● **Kadının kefenlenmesi şu şekildedir:** Erkeklerde olduğu gibi lifafe ve iz'ar serilir. Sonra meyyit İz'ar üzerine konur. Önce Dır'ı (gömlek üzerine giydiği elbise) giydirilir. Saçı uzun ise iki kısım yapılarak göğsünün üzerine konur. Sonra da «Himar» (Başörtüsü) güzelce bağlanır. Daha sonra; tıpkı erkeklerde olduğu gibi iz'ar ve lifafe kapatılır. Bu işlem bittikten sonra hırka (Hırka'nın genişliği göğüsten, kalçalara kadar olmalıdır) sımsıkı bağlanır.

690

● Kefenler ölüye sarılmadan önce; bir, üç, beş veya yedi defa buhurlanır. Ancak yedi defadan fazla buhurlanmaz. Ölü ise üç defa buhurlanır: Birincisi: Ruhu çıktığı zaman. İkincisi: Yıkanırken, Üçüncüsü: Kefenlenirken!.. Herhangi bir malı olmayan meyyitin kefeni; hayatında nafakası kimin üzerine Vacip ise, o kimse tarafından karşılanır. (606) Eğer meyyit'in; nafakası üzerine vacip olan herhangi bir kimsesi yoksa kefeni; «Ulû'lemr» üzerine vacip olacağı için, Beytülmal'den temin edilir. «Ulû'-lemr'de mevcud değilse; o ölünün kefeni müslümanlardan istenirl.. Bu da mümkün olmazsa; cenaze; yıkanıp üzeri otla örtülerek defnedilir ve cenaze namazı mezarın üzerinde kılınır. Tatarhaniyye'de de böyledir. (607)

(606) Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 162
(607) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 161.

CENAZE NAMAZI

691

● Cenaze Namazı; farz-ı kifaye olan bir ibadettir. Cenaze namazı'nın farziyyeti; İcma-i ümmet ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünneti ile sabittir. (608) İnsanlardan bir kısmı veya sadece biri; cenaze namazını kılarsa, diğer insanlardan mesuliyet kalkar. Cenaze namazını imam; yalnız başına da kılabilir. Zira Cenaze Namazında cemaat şart değildir. Nihaye'de de böyle beyan edilmiştir. Cenaze namazının şartı; ölünün müslüman olması ve herhangi bir özür olmadığı süre içerisinde, mutlaka yıkanmış olmasıdır. Ölü herhangi bir özür sebebiyle yıkanmadan defnedilecek olursa, cenaze namazı kabri üzerinde edâ edilir. (609) Eğer ölü müslüman olmazsa durum nedir? sualine cevap arıyalım. Hanefi fükahasından Alaûddin El Haskafi: «Hak olan, kafire mağfiret duasında bulunmanın haram olmasıdır» hükmünü zikrediyor. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları zikrediyor: «Şarih'in hak olan ilh...» sözleri İmam-ı Kârafi ile ona tabi olanlara red cevabıdır. Karafi şöyle demiştir: «Kafire mağfiret duasında bulunmak küfürdür. Çünkü haber verdiği şeyler hususunda Allahü Teala (cc)'yı yalancı çıkarmak istemiş olur. Bütün mü'minlerin bütün günahlarının afv edilmesine dua etmek de haramdır. Çünkü bunda da mü'minlerden bir taifenin günahları sebebiyle mutlaka cehennemde azab göreceklerinin ve ondan ya şefaetle, yahud başka bir sebeble çıkacaklarını açıklayan sahih hadisleri yalanlamak vardır. Ama bu küfür değildir. Çünkü Haber-i vahid'le, kat'iyi yalanlamak arasında fark vardır. Karafi'ye birinci kavil hususunda Hilye sahibi İbn-i Emir Hacc muvafakat etmiş, ikinci kavlinde kendisine muhalefette bulunmuştur. «(610) Dikkat edilirse ûlema arasında ihtilâflı olan husus: «Kafir'e mağfiret duasında bulunan kimse küfre mi düşer, yoksa haram mı işlemiş olur» noktasındadır. Dolayısıyle Kafir olan bir kimsenin cenaze namazını kılan kimse; bu iki halden birisine mübtelâ olur. Kat'iyyen ibadet etmiş olmaz. Bu sebebe: 1. Kimlerin cenaze namazı'nın kılınmayacağını 2. Cenaze namazı'nın

---

(608) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1305 D. Sadr Mtb. C : 1 Sh : 455-456.

(609) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh : 162 vd.

(610) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst : 1982 C : 2 Sh : 330.

kimin tarafından kıldırılması gerektiğini; her mükellef iyice öğrenmek zorundadır.

692

● **KİMLERİN CENAZE NAMAZI KILINMAZ:** İslâmi bir yönetime (Ulû' lemr'e) karşı haksız yere ayaklanan kimseler; eğer çarpışma anında ölürlerse cenaze namazları kılınmaz. (611) Yol kesen (Gutta-i Tarik) eşkıyalar da; bu esnada ölürlerse cenaze namazları kılınmaz. İbn-i Abidin: «Çeteci, zulüm için kavmine yardım eden, onlar için gazaba gelen kimselerdir. «Asabiyete çağıran, yahud asabiyet için çarpışan bizden değildir» hadisi bu kabildendir. Dürerû'l Bihar şehri ile Nevazil'de şöyle denilmiştir: «Ulemamız asabiyet (Irkçılık) için öldürülenleri bu tafsilata göre bağy'liler hükmünde tutulmuştur» hükmünü zikrediyor. (612) Ancak şurası unutulmamalıdır ki; bu hüküm «Demokratik ve politik» hırslarla istismar edilmemelidir. Zira Bağyi; İslâmi bir yönetime karşı, gayr-i meşrû isteklerle ayaklanan kimsedir. Eğer Darû'l İslâm'da herhangi bir kavim; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerin ortadan kaldırılması ve kendi kavimlerinin kanunlarının yürürlüğe konulması niyyetiyle ayaklanırsa; «Asabiyet» için savaşmak, o zaman tahakkuk eder!.. Babası ve annesini öldüren kimsenin cenaze namazı; sırf ona cezâ vermek niyetiyle kılınmaz. (613)

693

● **CENAZE NAMAZININ KİMİN TARAFINDAN KILDIRILMASI GEREKİR:** Cenaze Namazını kıldırmaya en evlâ olan; eğer orada hazır ise «Ulû'-lemr» (İslâmi devletin lideri) dir. Şayed Ulû'lemr; orada hazır değilse «Kadı» kıldırır. Kadı'da hazır değilse şurta amiri (Emniyet Amiri), o da hazır değilse «Cum'a İmamı» imamet'e geçer!.. (614) Zira yukarıda da beyan ettiğimiz veçhile; insanların hallerine vakıf olan, ve kılınıp-kılınma-

---

(611) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 162.**

(612) **İbn-i Abidin -A.g.e C: 3 Sh: 436.**

(613) **Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C 1 Sh: 163.**

(614) **Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 168, ayrıca Şerhû Damad-İst: 1316 C: 1 Sh. 182, Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 164. vd. (Hz. Hüseyin (RA) kardeşi Hz. Hasan (RA) vefat ettiğinde, Zamanın Medine Valisi Said b. Asa hitaben: «Eğer sünnet olmasaydı, ben seni öne geçirmezdim» demiştir.)**

yacağını en iyi tayin edebilecek yetkililer bunlardır. Eğer hiçbirisi hazır bulunmazsa; beş vakit namazı kıldırmakla görevli mescid imamı veya ölünün velisi, ceznaze namazını kıldırır.

CENAZE NAMAZI NASIL KILINIR?

594

● Cenaze Namazı; dört tekbir ile edâ edilir. (615) Mükellef; ellerini yalnız ilk tekbirde kaldırır, diğerlerinde kaldırmaz. İmam-ı Şafii (rh.a)'ye göre; her tekbirde ellerin kaldırılması icabeder. Önce mükellef kalben niyyet eder ve ilk tekbirden sonra, diğer namazlarda olduğu gibi «Sûbhaneke'yi» okur. (616) Yalnız «ve celle senâüke»yi ilave etmeyi unutmaz. İkinci tekbir'den sonra; Teşehhüd'den sonra okunan Selâvat dualarını kıraat eder (617) Üçüncü tekbir'den sonra baliğ olan meyyit'ler için şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا
وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَاُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ
عَلَى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَانِ
وَخُصَّ هٰذَا الْمَيِّتَ بِالرَّحْمَةِ وَالْغُفْرَانِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ
مُحْسِنًا فَزِدْ فِي اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجَاوَزْ
عَنْهُ وَلَقِّهِ الْاَمْنَ وَالْبُشْرٰى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفٰى
بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

«Allâhümma'gfir li-hayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve ğâibinâ ve sağîrinâ kebîrinâ ve zekerinâ ve ünsânâ.

(615) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A. g.e. C: 1 Sh: 164.

Allâhümme men ahyeytehû minnâ fe-ahyihi ale'l-islami ve men te veffeytehû minnâ fetevffehû ale'l-îmâni. Ve hussa hâze'l-meyyite bi'ravhi ve'r-râhati ve'r-rahmeti ve'l-mağfireti ve'r-velğufrân.

Allâhümme in kâne muhsinen fezid fî ihsânihi. Ve in kâne müsîen fetecâ vez anhü. Velakkihî'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete ve'z-zülfâ bi-rahmetike yâ Erhame'r-Râhimîn.»

Manası: Allah'ım!.. Bizden dirilerimizi, ölülerimizi, burada hazır bulunanlarımızı ve bulunmayanlarımızı, büyüklerimizi ve küçüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı afv-û mağfiret eyle!.. Ey Allah'ım!.. Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşat, bizden ölenleri de, iman üzere öldür!.. Bilhassa bu namazını kıldığımız ölüyü mağfiretine erdir. Ya Rabbil.. Eğer bu ölü, muhsin kullarından ise, ihsanını arttır. Eğer asi idi ise, kusurlarını afv-ü mağfiret eyle. Kendisine emniyet, bişaret, keramet ve yakınlık nasiyb buyur. Rahmetinle ey Rahmet sahiblerinin en merhametlisi!..

Dördüncü tekbir'den sonra; musalli iki tarafa selâm verir.

695

● Cenaze namazını edâ eden kimse; üçüncü tekbirden sonra, erkek ve kız çocuğu ile mecnun için mağfiret edilmez. Zira onların günahları yoktur. Ancak şöyle dua eder.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا ذُخْرًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ شَافِعًا مُشَفَّعًا

«Allâhümmec'alhü lenâ feratan, vec'alhü lenâ ecren ve zuhrân. Allâhümmec'alhü lenâ şâfian ve müşeffean.»

Manası: Ya Rabbi!.. Bunu bize takdim olunmuş bir sevab kıl!.. Onu bize sürekli ecir ve sürekli bir hayr eyle!.. Onü bizlere şefaatçi ve şefaatı kabul edilmiş kıl!..

---

(616) Bu dua için Bakınız: Madde: 467.

(617) Bu dualar için bakınız: Madde: 459.

(618) Bu duayı bilmeyenler: «Allahümmağfirli li velehû ve li'l mü'minine ve'l mü'minat» deseler kafi gelir. Bazı ülema dua yerine «Allahümme Rabbenâ.....» okunmasını (Bakınız: Madde- 573) okunmasını müstahsen bulmuştur.

696

● Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilmiş ve mecburi olan herhangi bir dua mevcud değildir. (619) Ancak zikrettiğimiz dualar; müctehid imamlar tarafından tavsiye olunmuştur. İmam mutlaka meyyit'in; ister erkek, ister kadın olsun göğsü hizasında durur. Zira göğüs kalbin bulunduğu yerdir. Malûm olduğu üzere iman'da kalble ilgili bir vakıadır. Bu şekilde durması; meyyit'in mü'min olduğuna dair de bir işarettir. (620) Mü'minler; mutlaka kimin cenaze namazını kıldıklarını bilmelidirler.

697

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir çocuk doğduğu ve ağlıyarak ses çıkardığı zaman, onun üzerine cenaze namazı kılınır, eğer böyle bir ses çıkarmazsa namaz kılınmaz»** (621) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Bir çocuk doğduğu zaman vefat etse; eğer istihlâl etmiş ise (ağlamış veya uzuvları hareket etmiş ise) ona isim konur, yıkanır ve cenaze namazı kılınır. İstihlâl: o çocuğun hayata geldiğine delâlet eden herşeydir. Eğer böyle bir durum mevcud değilse; insana ta'zim için bir beze sarılır ve üzerine namaz kılınmadan gömülür» hükmünde ittifak etmiştir. (622)

CENAZE'NİN TAŞINMASI VE DEFİN ETMEK

698

● Cenaze'yi dört erkeğin taşıması sünnettir. Ebi'l Mekarim'in Nikaye şerhinde de böyledir. Cenaze tabuta konduğu zaman; dört tarafından, her tarafında birer kişi olmak üzere tutularak taşınır. Cevheretü'n Neyyire'de de böyle zikredilmiştir. (623) İmam-ı Şafii (rh.a)in kavline göre; iki kişinin taşıması sünnettir. (624) Eğer ölen kimse; komşu, akraba ve iyiliği

---

(619) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 164.

(620) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gurel'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 164.

(621) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1 Sh: 465

(622) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteve-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 163, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam İst: 1307 C: 1 Sh: 165, İbn-i Hümam -A.g.e. C: 1 Sh: 465

(623) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C: 1 Sh: 162.

(624) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 93, İbn-i Hümam -A.g.e. C: 1 Sh. 467-468.

şöhret bulmuş bir mü'min ise, onun cenazesinin arkasından gitmek, nafile ibadetten daha hayırlıdır. Bahru'r raik'te de böyledir. Cenaze'ye bir vasıta ile gitmekte bir beis yoktur. Fakat yaya gitmek daha efdaldir. (625) Vasıta ile gidenlerin; cenazeyi geçip-gitmesi mekruhtur.

699

● İmam-ı Merginani: «Cenaze'nin yavaş yavaş mı, yoksa süratli mi götürülmesi gerektiği» hususunu izah ederken: »Bu husus Resûl-i Ekrem (SAV)'e sorulduğunda Peygamberimiz efendimiz cevaben buyurdular ki; **«koşmanın aşağısında (hızlı) bir yürüyüşle götürünüz»**. Dolayısıyle cenaze yavaş yavaş değil, süratle götürülür» (626) hükmünü zikretmektedir. Şurası da bilinmelidir ki; cenaze'nin arkasından «feryad-ü figan etmek, bağırmak, yaka-bağır yırtmak» mekruhtur. Sessizce ağlamakta bir beis yoktur. Ancak sabretmek daha efdaldir. Cenazenin arkasından ateş veya mum yakmak da münasib değildir. Ayrıca kadınların cenazeyi takip etmeleri uygun bulunmamıştır.

700

● Ölüyü defin etmek farz-ı kifayedir. Siracü'l Vehhac'ta da böyle zikredilmiştir. Sünnet olan mezar şekli lahid'dir. Serahsi'nin muhıyt'inde de böyledir. (627) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Lahid bizimdir. Veri şak etme (Yarma) ise bizim dışımızdakilere aittir»** buyurmuştur. (628) Ölü; kıble tarafına gelen kısımdan mezara konur. Zira bunda ta'zim vardır. Meyyit'i lahid'in içine koyan kimse; **«Bismillahi.. Alâ milleti Resûlullah»** der. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Ebû Dücane (RA)'yi mezara koyarken böyle söylemiştir. (629)

701

● Zaruret bulunmadığı süre içerisinde; bir kabre iki veya üç cenaze koymak mekruhtur. Okunan Kur'an-ı Kerim'in ölüye fayda verir. Muhtar olan kavil budur. Muzmarat'ta da böyledir. Kabir ziyaretinde bulunmak ve kabrin yanında, ayakta durup dua etmek caizdir. Mekruh değildir. Bahır'da

---

(625) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 162.
(626) İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh: 93.
(627) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh: 165.
(628) İbn-i Hümam -A.g.e C : 1 Sh: 469, ayrıca Molla Hüsrev -A.g.e. C : 1 Sh : 167.
629) İmam-ı Merginani -A.g.e. C : 1 Sh : 93.

da böyle zikredilmiştir. Bir cenaze tamamen çürümüş, toprak olmuş ise; o kabre başka birini defin etmek, kabir üzerine bir-şey ekmek ve bina yapmak caiz olur. Tebyin'dede böyledir. Başkasına ait bir toprağa mezar kazmak ve cenaze defin etmek, yer sahibinin izni olmadığı süre içerisinde caiz değildir. Eğer böyle bir durum zuhur ederse; yer sahibi muayyerdir. Dilerse cenazeyi çıkarttırır veya üzerini tamamen düzleyip, ziraat yapabilir. Tecnis'te de böyledir. (630) Darû'l İslâm'da; «Müslümanlara» ve «Gayr-i Müslimlere (Zimmilere)» ait mezarlıklar bulunur. Mürted'ler ise; herhangi bir mezarlığa defin edilmez, bir çukur kazılıp gömülür.

TA'ZİYE'DE BULUNMAK

702

● Ta'ziyye; sabır tavsiye etmek manasındadır. Ölü sahibine ta'ziyede bulunmak müstahsendir. Zahiriyye'de de böyledir. Ta'ziye'nin vaktl; ölüm hadisesinden itibaren üç gündür. Bu süre'den sonra ta'ziye'de bulunmak mekruhtur. Ancak başka beldelerde ikamet eden ve bu süre içerisinde ta'ziye'de bulunamayanlar müstesnadır. Eğer ölü sahipleri sabırlı ve sakin ise, defin hadisesinden önce de «Ta'ziye» yapılabilir. Ölünün bütün akrabalarına ta'ziye'de bulunmak müstehabtır. İbn-i Abidin; «Ta'ziye yapan kimse; **«Allah sana ecri cezil, sabrı cemil ihsan eylesin. Meyyiti de afv ve mağfiret buyursun»** der» hükmünü zikrediyor. (631) Feteva-ı Hindiyye'de: «Ta'ziyelerin en güzeli Resûl-i Ekrem (SAV) efendimizin ta'ziyesidir. **Resûlullah (SAV) şöyle derdi: «Şüphesiz ki alan da veren de Allahü Teala (cc)' dir. Ecel-i müsamma'da onun katındadır. Kimin ne zaman öleceğini ancak ve ancak o bilir»** hükmü kayıtlıdır. (632) Ta'ziye'de asıl olan; ölünün yakınlarına sabır tavsiye edici ve onların acılarını dindirici sözler söylemektir.

703

● Mevlid; kelime olarak doğum zamanı, doğum yeri veya doğmak manalarına kullanılır. Genellikle Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Doğum gecesi» için kullanılmıştır. Araplar arasında mevlid olarak; «Baned Suad», «Kaside-i

---

(630) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut : 1400 C : 1 Sh: 166-167.

(631) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C : 3 Sh. 500-501.

(632) Şeyh Nizamüddin -A.g.e. C : 1 Sh : 167.

Bürde» ve «Hemziyye gibi metinler vardır. Türkçe'de de yirmiye yakın «Mevlid»le ilgili şiir mevcuddur. Mevlid Merasimleri ilk defa; «Gulat-ı Şia'nın» hakim olduğu Fatimi devletinde düzenlenmiştir!.. İbn-i Abidin; müzik ve eğlenceden başka bir-şey olmadığını kaydetmekte ve kat'iyyen mevlid okutturulmamasını tavsiye etmektedir. (633) Ayrıca halk arasında «ölünün 40.ncı veya 52.nci gecesi» adı altında yapılan törenler de; bid'at'tır!.. Esasen bunların bir kısmı; gayr-i müslimlerden (Zımmîlerden) geçmiştir. Ölüm ve doğum yıldönümleri, yılbaşı kutlamaları, kadınlı-erkekli düğün merasimleri, caddelere heykel ve büstlerin dikilmesi, kırkıncı gün ve sene-i devriyye ihtifalleri'ni bu meyanda sayabiliriz. (634) Bunların tamamı gayr-i müslimlerden gelmiştir.

704

● Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ölülerinizin iyiliklerini anın, kötülüklerini söylemeyin»** (635) emrini vermiştir!.. Mü'minler; kendilerinden olan (Yani mü'min olan) kardeşleri öldükten sonra, kat'iyyen onun kötülüklerinden bahis etmezler. Ayrıca bu kardeşlerini anmak için de; yılın belli günlerini tayin etmekten şiddetle kaçınırlar. Herhangi bir cenaze'ye «çelenk» göndermek, çok büyük bir hakarettir. Zira **«Çelenk» batı toplumlarında; «Haç» işareti'nin çiçeklerle süslenmesi sonucu ortaya çıkmış bir adettir. Müslüman bir ölüye «Çelenk» göndermek, onu «Haç» taşıyan bir Hıristiyana benzetmek demektir.** Bundan daha büyük bir hakaret düşünülebilir mi?

705

● Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kur'an-ı Kerim'i okuyunuz, fakat onunla dünyalık kazanıp yemeyiniz»** (636) emrini vermiştir. Ayrıca Hz. Ömer (RA)'in ücretle Kur'an-ı Kerim okuyan ve bunu geçiş vasıtası haline getirenleri tehdit ettiği de bilinmektedir. (637) İbn-i Abidin: «Bazıları ücretle Kur'an okumaya caizdir diyorlar, bunlar bir şeye dayanıyorlar mi derseniz, derimki; evet fetva veriyorlar. Fakat neye dayandıklarını sorsan, onlar da yer-

---

(633) İbn-i Abidin-Şifâü'l Alil-İst: 1325 Sh: 187-188. (Not : «Mevlid» sadece bir şiir olarak ele alınsa dahi, camî'lerde yüksek sesle şiir okumak da caiz bulunmamıştır. Gulat-ı Şia'dan geçen bu illet, maalesef oldukça yaygındır. Ehl-i Sünnet mü'minler; bu «Şia» adetinden uzak durmalıdırlar)

(634) Ali Rıza Demircan-İslâm'da Batıla Benzemenin Hükmü-İst : 1979 (2 bsk) Sh : 79-81.

(635) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C : 3 Sh : 493.

(636) İmam-ı Merginanî-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-C : 3 Sh : 240.

(637) H. El Hindi-Kenzü'l Ummal-Halep: ty C : 8 Sh : 209.

yüzünün şarkını ve garbını arasalar, sağlam bir delil bulamazlar» (638) diyerek, meseleye açıklık getiriyor. İmam-ı Serahsi: «Müslümanlara has olduğu sabit olan her türlü ibadet karşılığı ücret almak batıldır» (639) hükmünü beyan ediyor. Sonuç olarak; Kur'an-ı Kerim okumak bir ibadettir. Dolayısıyle bu ibadet'ten hasıl olan sevab okuyana aittir. Bu sevabın, para ile satılması düşünülemez. Mü'minler; ölmüş olan kardeşleri için Kur'an-ı Kerim okurlarsa, kardeşlik hukukuna riayet etmiş olurlar. Bunun için ayrıca ücret talebinde bulunmamaları esastır.

MEZAR ZİYARETİ

706

● Kabirleri ziyaret etmek ve yanlarında ayakta dua okumak da sünnettir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) «Bakia» mezarlığına çıktığı zaman bu şekilde yapmıştır. Kabristan'da «Yasin-i Şerif» okumak da, sünnetle sabit olmuştur. Nitekim: **«Her kim kabristana girer de yâsin sûresini okursa, o gün Allah kabirdekilerin azablarını hafifletir. Okuyana oradakilerin sayısınca sevap verilir»** (640) hadis-i şerifi, bunun delilidir. Yasin Sûresi'ni bilemiyen mükellef; Kur'an-ı Kerim'den Fatiha, Ayete'l Kürsi ve İhlâs okur; «Ya Rabbi; okuduğumun sevabını fûlana ve burada yatanlara ulaştır» diye dua eder.

ŞEHİD'İN TARİFİ VE HÜKMÜ

707

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah yolunda öldürülmüş olanlar için «Ölüler» demeyin. Bil'âkis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlayamazsınız»** (641) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i Kerime'de: **Allah yolunda öldürülenleri sakın «ölüler» sanmayın. Bil'akis onlar Rableri katında diridirler. (Öyle ki Allahü Teala (cc)'nın) Lûtf-û inayetinden, kendilerine verdiği (Şehidlik mertebesi) ile hepsi de şâd olarak (Cennet nimet-**

---

(638) İbn-i Abidin-Şefaü'l Alil-İst: 1325 Sh: 169.
(639) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 37.
(640) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 503.
(641) El Bakara Sûresi: 154.

leriyle) rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılamayanları (Şehid olacak kardeşleri) için de: «Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir» diye müjde vermek isterler» (642) buyurulmaktadır. Hanefi fükaha'sı; şehid'lerin Allahü Teala (cc) katında diri olduğunu esas alarak, diğer cenazelerle bir tutulmamış, «Şehid» bahsini ayrı olarak ele almıştır. Molla Hüsrev: «Müslüman, akil vebaliğ olup zulmen öldürülen kimseye şehid denir» tarifini yapıyor. (643) Alaûddin El Haskafi «Şehid» kelimesini tahlil ederken: «Şehid; feil vezninde olup, mef'ûl manasınadır. Çünkü cennetlik olduğuna şahidlik edilmiştir. Yahud fail manasınadır. Zira şehid Rabbi katında diridir. Binaenaleyh bizzat kendisi şahiddir» hükmünü zikrediyor. İmam-ı Merginani'de ise tarif biraz daha değişik: «Şehid; müşriklerin katlettiği veya cihad meydanında kendisinde bir eser olduğu halde bulunan veya kendisini müslümanların zulmen katlettiği kimsedir» (644) Dikkat edilirse; «Şehid»ler Allahü Teala (cc) katında diridirler ve tevhid mücadelesinin ebedi şahidleridirler. Feteva-i Hindiyye'de: «Şehid; saldırgan kafirler (Harbi) veya bağyi'ler (Ulû'lemr'e karşı haksız olarak ayaklanan) veyahud da yol kesici (Eşkiya'lar) tarafından öldürülen kimse demektir» (645) tarifi kayıtlıdır. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerin galip gelmesi için ihlâsla «Cihad» eden ve bu uğurda «Şehid» olanların «cennet ehli» olduğu kat'i nassalarla sabittir. Her «Mürşid-i Kamil»; kendisine müracaat eden mü'minleri «Cihada» ve şehadet'e hazırlar. Eğer bu hususta gayret sarfetmiyorsa, kat'iyyen «Mürşid-i kâmil» değildir.

708

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in, şehid'lerle ilgili olarak: «Siz şehid'leri yaralarıyla, kanlarıyla tekfin edin ve akt'iyyen yıkamayın» buyurduğu bilinmektedir. (646) Feteva-i Hindiyye'de: «Şehidler yıkanmazlar ve üzerlerine bu durumda iken cenaze namazı kılınır. Serahsi'nin muhıyt'inde böyle zikredilmiştir. Şehid kanı ve elbisesiyle defin edilir. Kafi'de de böyledir. Sayed şehid'in elbisesine necaset bulaşmışsa (Savaş esnasında) bu yıkanır. İta-

(642) Al-i İmrân Sûresi: 169, 170.

(643) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkâm-İst: 1307 C: 1 Sh: 168.

(644) İmam-ı Mergimani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 94.

(645) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 167.

(646) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 1 Sh: 474, İmam-ı Mergiginani -A.g.e. C: 1 Sh: 94, Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1 Sh: 168.

biye'de de böyle zikredilmiştir» (647) hükmü kayıtlıdır. Şehid'in üzerin de bulunan ve elbiseye dahil olmayan; silâh, kalkan, zırh, mest ve giydiği başlık çıkarılır.

709

● Bir kimsenin şehid olabilmesi için aranan ilk şart: mü'min olmasıdır. İkinci şart: Akil-baliğ olmasıdır. Üçüncü şart: Zulmen öldürülmesidir. (648) Bu üç şartta ittifak vardır. Temiz olması meselesine gelince; «Cünüb olan erkek veya hayızlı ve nifaslı olan kadın şehid olursa, yakınır mı?» meselesinde ihtilâf vardır. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'nin kavline göre, yıkanması icab eder. İmameyn'in ictihadı ise; cünûb'lük sebebiyle vacip olan gusül, şehadet'le birlikte düşer. Şahih olan rivayete göre Hz. Hanzale (R.A) şehid olduğu zaman, melekler onu yıkamışlardır. (649) Burada «Zûlmen öldürülme» kavramı üzerinde duralım; «Hadd'lerin tatbiki veya kısas sebebiyle öldürülenler,» adalet'in gereği olarak öldürülmüştür. Zira Adalet; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre amel etmektir. (650) Zıddı ise zulümdür. Tağuti güçlerin; heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunları gereğince öldürülen her mü'min; (Zulmen öldürüldüğü için) «Şehid» hükmündedir. Burada «Mü'min» kaydını hasseten zikrediyoruz. Zira Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri tasdik etmeyen ve hatta şeriat'a karşı savaş açan kimseler, herhangi bir sebeble öldürüldüğü zaman «Şehid» olmazlar. Maalesef günümüzde; İslâm'a düşmanlıklarıyla ma'ruf olan ideolojiler, «Şehid» kavramını yozlaştırabilme gayretindedirler. Mahiyeti küfür olan ideolojilere itikad eden kimseler; kendi ölülerine başka bir isim bulamadıkları için «Şehid» demekten çekinmiyorlar!.. Onların hiç birisi «Şehid» değildir. Tağuti güçlerin birbirleriyle mücadelelerinde veya savaşlarında; ölen hiç kimse «Şehid» değildir. Tağuti güçlerin emri ile savaşan kimseler de; velev ki müslüman dahi olsalar, şehid olamazlar. Zira «Şehadet mertebesi»; Allahü Teala (cc)'nın, kendi rızası için savaşanlara ihsan buyurduğu bir ni'mettir. Ne mutlu« şehadet»ni'metine talib olanlara!...

---

(647) Şeyh Nizamüddin ve heyet -A.g.e. C : 1 Sh : 168.

(648) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst : 1307 C : 1 Sh : 168-169.

(649) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C : 1 Sh : 94

(650) İmam-ı Şafii-El Risale-Kahire : 1979 (2 Bsm) Sh : 25 Madde : 71,

710

● Tağuti güçlerin, bağyi'lerin ve eşkiya'nın saldırısına uğrayan bir mü'min; bu saldırı anında vefat ederse «Şehid», saldırıdan sonra bir müddet daha yaşarsa (Konuşur, yer, içer, ilâç alır ve vasiyyet ederse) «Mürtes» hükmüne dahil olur. Esasen «Mürtes»te; ahiret ahkamı noktasından «Şehid»dir. Buradaki incelik şudur: Mürtes; yıkanır, kefenlenir ve cenaze namazı kılınarak defin edilir. Şehid ise; kanlı elbiseleriyle ve yıkanmadan, cenaze namazı kılınarak defnedilir. Malûm olduğu üzere Hz. Ömer (RA) «Bağyi'ler» tarafından suikast'a uğradıkları zaman evlerine götürüldüler. (Yani saldırı yerinde bırakılmadılar) Resûl-i Ekrem (SAV)in kavl-i şerifi gereğince, her ikisi de şehid oldular. Kafi'de de böyle zikredilmiştir. (651) Ancak her ikisi de; yıkandı, kefenlendi ve cenaze namazları kılınarak defin edildiler. İşte «Mürtes»ile ilgili ahkamın delili; sahabe-i kiram'ın bu amelidir. Allahü Teala (cc) kendi rızası için «Cihad'a» ve «Şehadet'e» talib olanlara, cennet nimetlerini va'd etmiştir. Firaset sahibi mü'minler indinde, bu nimetin mahiyeti malûmdur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

CİHAD VE SİYER

- EMANET'İN TABİİ SONUCU: CİHAD.
- CİHAD'IN SEBEBİ NEDİR?
- İKRAHLA «İSLÂM'A DAVET» OLUNMAZ.
- CİHAD'IN KEYFİYETİ (CİHAD İBADETİ NASIL EDÂ EDİLİR)
- RİBAT VE MURABIT
- DARÛ'L İSLÂM VE DARÛ'L HARB.
- DARÛ'L İSLÂM'IN, DARÛ'L HARB'E DÖNÜŞMESİ.
- DARÛ'L HARB'İN, DARÛ'L İSLÂM'A DÖNÜŞMESİ.
- CİHAD'IN TEŞRİ MERHALELERİ.
- HİCRET'İN MAHİYETİ.
- MEDİNE'DE SİLÂHLI MÜCADELE (SAVAŞ) FARZ KILINIYOR.
- CİHAD KİMLERE FARZ DEĞİLDİR?
- İSTİLÂ ANINDA DURUM.
- DÜŞMANLA SULH YAPMAK.
- KİMLER EMAN VEREBİLİR?
- KAZANCIN EN EFDALİ VE EN TEMİZİ: GANİMET!..
- CİHAD'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER.

• Kur'an-ı Kerim'de: «**Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de; onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan endişeye düştüler. İnsan(a gelince, o tutdu) bunu sırtına yüklendi. Çünkü o zâlûmkâr, çok cahildir**» (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'de geçen «Emanet'in»; Allahü Teala (cc)'nın tekliflerinin tamamına verilen bir isim olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. (2) Hz. Abbas (RA)'dan gelen rivayette de; «Emanet, Allahü Teala (cc)'ya taattır, kulluktur. Hz. Adem (As) Allahü Teala (cc)'ya emanet'in ne olduğunu sormuş, Allahü Teala (cc) da «İyilik edersen mükâfat, kötülük edersen ceza görürsün» buyurmuştur. Hz. Adem (as) kendi rızası ile emaneti yüklenmiştir. (3) Usûl-i Fıkıh'ta «Emanet»; Allahü Teala (cc)'nın gerek kendi hukuku, gerekse yarattıklarının hukuku ile ilgili olarak insana yüklediği vazifelerin tamamına verilen bir isimdir. (4) Malûm olduğu üzere «Cihad»; Allahü Teala (cc)'nın farz kılmış olduğu bir ibadettir. (5) Cihad; hem mal, hem nefis, hem de diğer vasıtalarla edâ edilebilen ve aynı zamanda hiçbir «Mekruh» vakti olmayan yegane ibadettir. Hatta öyle ki; bir gayr-i müslim, namazını edâ etmekte olan bir mü'mine hitaben: «— Bana **kelime-i şehadet'i öğretir misiniz?**» teklifinde bulunsa, o mü'minin, bu teklif sebebiyle namazını bozup, tebliği yapması caizdir. (6) Aynı namazı, tebliğden sonra edâ eder.

---

(1) **El Ahzab Sûresi: 72**

(2) **Mecmuatu't Tefasir - İst: 1401 Çağrı yay C: 5 Sh: 142-143, ayrıca İmam Celâlüddin Es Suyuti - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: ty C: 2, Sh: 113.**

(3) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l-Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neşri C: 3 Sh: 591.**

(5) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri C: 10 Sh: 3.**

(4) **Molla Hüsrev - Mir'at El Usûl fi Şerhi'l-Mirkat el vüsûl - İst: 1307 C: 1 Sh: 591 vd.**

(6) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 109.**

712

• Cihad; arapça bir kelimedir. Lugatta «güç ve gayret sarfetmek, amelde mübalâğa etmek ve zahmet» gibi manalara gelen «Cehd» kökünden türemiştir. İslâmi ıstılâhta: «Allahü Teala (cc)'nın dini için; can, mal, dil ve diğer vasıtalarla elden gelen güç ve gayreti sarfetmeye cihad denir» tarifi esas alınmıştır. (7) Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Müşriklerle; malınızla, canınızla ve dilinizle cihad ediniz»** (8) buyurduğu bilinmektedir. Cahiliye döneminde arap kabileleri arasında yıllarca süren kanlı harb'ler cereyan ediyordu. Dolayısıyle «Harb» mefhumuna yabancı değildiler. Bu noktada «Cihad» ile «Harb» mefhumu arasında fark var mıdır? sualine cevab arıyalım. Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte, bu iki mefhum arasında bazı farkların bulunduğu tasrih olunmuştur. Hadis-i şerif şudur: **«Peygamber (SAV) bir gazadan geldi de: «— Hoş geldiniz!.., Ama küçük cihad'dan büyüğe geldiniz» buyurdular. Ashab «— Büyük cihad nedir?» diye sordu. Resûlullah (SAV): «— Kulun heva ve hevesi ile mücahedesidir»** (9) buyurdu. Dikkat edilirse burada; «Harb» küçük cihad, «Heva ve heveslerle mücahede» ise büyük cihad olarak tarif buyurulmuştur.

713

• Mükellef'in; kendisini Allahü Teala (cc)'ya kulluktan alıkoyan herşeyi terketmesine «Zühd» denilmiştir. Sadece ve sadece Allahü Teala (cc)'nın rızası için; heva ve heveslerini bir kenara bırakan mükellefe de «Zahid» denir. Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA)'den rivayet edilen şu hadis-i şerif; Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Dünya hayatını» nasıl değerlendirdiğini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA): **«Resûl-i Ekrem (SAV) bir hasır üzerinde uyumuşlardı. Uykudan kalktı, fakat hasır vücûdunda iz bırakmıştı. Bunun üzerine: «— Ya Resûlüllah!.. Size bir yatak tedarik etsek olmaz mı?» dediler. Resûlullah (SAV) «Benim dünya ile ne işim var. Ben dünyada bir ağaç altında gölgelenib de, bırakıp giden bir yolcu gibiyim»** buyurdu. (10) Zühd ve takva sahibi her

---

(7) **İmam-ı Kasani - El Bedâiü's Senai fi Tertibi'ş-Şerai - Beyrut: 1974 (2. Bsm) C: 7 Sh: 97.**

(8) **Abdi'l Latifi'x Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1978 C: 2, Sh: 397.**

(9) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 68.**

(10) **Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Zühd bab: 44, C: 4, Sh: 588 - 589, Had. No: 2377. Ayrıca Muhyiddin-i Nevevi - Riyazü's Salihin - Ank: 1970, C: 1, Sh: 515, Had. No: 433.**

mü'minin; Resûl-i Ekrem (SAV)'i taklid etmesi farzdır. Şimdi «Cihad» gibi bir ibadeti terketmenin vehameti üzerinde duralım. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Herhangi bir müslüman gaza yapmadan (Savaşmadan) ve onu gönlünden geçirmeden ölürse, nifak'ın bir şubesi üzerine (Yani münafık olarak) ölür»** (11) hükmünü beyan etmektedir. Dolayısıyle mü'minlerin; ister farz-ı kifaye, ister farz-ı ayn olsun; cihad'a niyyet etmeleri vacibtir. «Büyük Cihad» yaptığını iddia ederek; gaza etmeyi gönlünden geçirmeyen kimse; şeytanın vesvesesine kapılmış ve nefs-i emmare'sine tabi olmuştur. Hz. Adem (AS)'le başlıyan tevhid mücadelesinde, Tağuti güçlerle savaşmanın farz kılınmadığı hiçbir dönem yoktur. Muteber kaynaklarda zikredildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV); hicret'ten sonraki on yıllık dönem içerisinde (Yani Medine Döneminde) yirmi defa; zırhını giyip ve kılıcını elini alıp «Cihad'a» çıkmıştır!.. Sahabe-i Kiram'ın hayatı ise sürekli cihad'la geçmiştir. «Nefis terbiyesi» iddiasında bulunan her mü'min; bunun mahiyetini iyi tefekkür etmelidir.

CİHAD'IN SEBEBİ NEDİR?

714

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Müşrikler sizinle nasıl topyekün harb ediyorsa, siz de onlarla topyekün harb ediniz»** (12) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası, bu ayet-i kerime'yi esas alarak; müşriklerle ve kafirlerle yapılması emredilen cihad; onların İslâm'a karşı savaş açmalarının sebebiyledir»[1] (13) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Merginani; savaşın farziyeti ile ilgili olarak bu ayet-i kerime'yi zikrettikten sonra: «Ve Resûl-i Ekrem (SAV): **«Cihad kıyamet gününe kadar devam edecektir»** buyurmuştur. Bununla baki olan bir farzı murad etmiştir.» (14) hükmünü beyan etmektedir.

---

(11) **Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. K. İmare: 47, C: 2, Sh: 1517, Had. No: 158, ayrıca Sünen-i İbn-i Mace - K. Cihad: 5, C: 2, Sh: 923, Sünen-i Darimi - K. Cihad: 26, Ahmed b. Hanbel - Müsned - C: 2, Sh: 374. Sünen-i Nesai- K. Cihad: 2.**

(12) **Kur'an-ı Kerim: Et Tevbe Süresi: 36.**

(13) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, C: 4, Sh: 280, ayrıca İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 10, Sh: 5, İbn-i Nüceym - El Bahru'r Raik - Kahire: 1311, C: 5, Sh: 84.**

(14) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 135.**

715

• Mü'minlerin; kendi içlerinden bir «Ulû'lemr» seçmelerinin temel sebebi; İslâm'ın emirlerini hakkı ile edâ etmektir. (15) «Ulû'lemr» yeryüzündeki bütün mü'minlerin (Herhangi bir ayırım yapmadan) haklarının takipçisi ve koruyucusudur. Nitekim İmam-ı Serahsi: «Cihad'dan maksad; müslümanların emniyet içinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme (Edâ edebilme) imkanına kavuşmalarıdır» (16) hükmünü zikreder. Darû'l İslâm'a hicret etme imkanını bulamamış, zayıf ve azınlık durumunda bulunan mü'minlere; «Tağuti rejimler» zulmetmeye kalkarlarsa, «Ulû'lemr» derhal cihad ilân edebilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«İman edib hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad'da bulunanları (Muhacirleri) barındırıb, yardım edenler (yok mu?) İşte onlar birbirlerinin velileridir. İman edib de hicret etmeyenlere ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlara hiçbir şey ile velâyetiniz yoktur. (Bununla beraber) eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, yardım etmek üstünüze borçtur. Şu kadar ki sizinle aralarında muahede bulunan bir kavm aleyhinde değil. Allah yapacaklarınızı hakkı ile görücüdür.»** (17) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine diğer bir ayet-i kerime'de: **«Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve acz-ü ızdırab içinde bırakılıp: «Ey Rabbimiz, bizi ahalisi zalim olan şu memleketten (kurtarıb) çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla» diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda (Muzdaz'afinler için) düşmanla çarpışmıyorsunuz?»** (18) buyurulmaktadır.

716

• Cihad'ın diğer bir sebebi de; kâfirlerin, mü'minlerle olan ahidlerini bozup, yeniden savaş haline geçmeleridir. (19) Nitekim Hudeybiye Andlaşmasını bozan Mekke Müşriklerine karşı, Resûl-i Ekrem (SAV) «Cihad» ilân etmiştir.

---

(15) İbn-i Hümam - Kitabü'l Müsayere - İst: 1979, Çağrı Yay. Sh: 265 (bu eser, talebesi İbn-i Ebi Şerif tarafından «El Müsamere» adı ile şerhedilmiştir. Aynı sahife'de, İbn-i Ebi Şerif'in de, aynı hususu izahı mevcuddur).

(16) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 10, Sh: 3.

(17) El Enfâl Sûresi: 72.

(18) En Nisâ Sûresi: 75.

(19) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316 D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 294 - 295. Ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 139.

İKRAH'LA; «İSLÂM'A DAVET» OLUNMAZ

717

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Dinde zorlama yoktur. Hakikat iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim tağut'u tanımayıp da, Allah'a iman ederse, o muhakkak kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Allah hakkı ile işitici ve her şeyi kemali ile bilicidir»** (20) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de hem «İkrah'ın, baskı ve zorlamanın» olamıyacağı, hem de «İman» ve «küfrün» açıkca meydana çıktığı zikredilmiştir. Bir insan; ya Allahü Teala (cc)'ya iman eder ve Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre hayatını düzenler, ya da Tağut'a teslim olup, O'nun (Tağut'un) heva ve heveslerine göre yaşarı.. Bu iki halin dışında üçüncü bir hal yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **«İman edenler Allahü Teala (cc)'nın yolunda cihad ederler, küfredenler de Tağut yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytan'ın dostlarıyla (Tağuti güçlerle) savaşın. Şüphesiz ki şeytan'ın hilekârlığı zayıftır»** (21) hükmü beyan buyurulmuştur. Burada da; iki hal ve iki cephe'nin mahiyeti izah olunmuştur. (22) İnsanlar; bu iki hal'den birini herhangi bir baskıya maruz kalmadan seçebilirler.

718

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer rabbin dileseydi yeryüzündeki kimselerin (insanların) hepsi iman ederlerdi. Böyle iken sen, hepsi mü'min olsunlar diye insanları zorlayıp duracak mısın?»** (23) hükmü beyan buyurulmuştur. Başta Fahrüddin-i Razi olmak üzere müfessirler: «İlâhi iradenin aksine herhangi bir hal meydana gelemiyeceği için, bu ayet-i kerime'de zamir «efe'ente tûkrihû'n-nase» şeklinde varid olmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in kavminin iman etmesi hususunda haris olduğundan, bu kuvvetli arzuyu izale için» nazil olduğunu beyan etmektedirler. (24) Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«De ki; o (Kur'an) rabbinizden (gelen bir) haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin»** (25) buyurulmaktadır.

---

(20) El Bakara Sûresi: 256.
(21) En Nisâ Sûresi: 76.
(22) Hüsnü Aktaş - Medeni Vahşet - İst: 1982 (4. Bsk), Sh: 140 (Evet, Sadece İki yol ve Sadece İki devlet başlıklı kısımlar).
(23) Yunus Sûresi: 99.
(24) Mehmed Vehbi Efendi - Hulâsatü'l-Beyan fi Tefsiri'l Kur'an - İst: 1968 Üçdal Neşriyat, C: 6, Sh: 2267.
(25) El Kehf Sûresi: 29.

Hatta bir kimse kılıç zoru ve baskı ile iman etse, daha sonra bu hali beyan ederek İslâm'dan dönse, «Mürted'e» tatbik edilen ölüm cezası tatbik edilmez. Zira kılıç zoru sebebiyle «kalbi tasdik» bulunmamıştır. (26) Ancak yeryüzünde «Allahü Teala (cc)'nın hükmü ile mi, yoksa tağuti güçlerin kanunlarıyla mı hükmedilecektir» meselesi oldukça önemlidir!.. Bütün insanlar; ruhlar aleminde verdikleri «Misak» sebebiyle, Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere tabi olmak zorundadırlar. Yani yeryüzünde İslâm'ın hakim olması esastır. İslâm'a inanmayanlar; mü'minlerin «Ulü'lemr»i ile «zimmet akdi» yaparak bütün haklarına kavuşurlar. Hatta öyle ki; zimmi'yi (Gayri müslim'i) şiirle hicvetmek dahi haram olur. (27) Ayrıca zimmet ehli bir kimseyi (Gayr-i müslim'i) öldüren bir müslüman; kısas edilerek öldürülür. (28) Zimmilerin herhangi bir musibet anında korunması da şarttır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «Müslümanların lehine olan şeyler, onların da lehine, müslümanların aleyhine olan şeyler, onların da aleyhinedir» (29) buyurmuştur.

719

● Hanefi fükahası; «Emanet'i yüklenmek sûretiyle insanın kanının masum (Dokunulmaz) kılındığını, insanın ancak irtikab ettiği bir ma'siyet sebebiyle öldürüleceğini» esas almıştır. Dolayısıyle Cihad; kâfirlerin şerrini defetmek ve onların mukavemetlerini kırmak için meşru kılınmıştır. (30) Mü'minlere karşı silâh çekmeyen veya bizzat savaşmayan kimseler, harb anında dahi öldürülmez. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) bir harp'te öldürülmüş olan bir kadını görünce mütecessir olmuş ve «Bu kadın savaşmıyordu» diyerek ileri birliklerin komutanı Hz. Halid b. Velid (RA)'e haber gönderip: «Kadınları ve çocukları öldürmesinler» emrini vermiştir. (31) Malûm olduğu üzere; öldürülmemeleri talep edilen

---

(26) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2. Sh: 257.

(27) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 1, Sh: 48.

(28) İmam-ı Kasani - El Bedâiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 7. Sh: 236.

(29) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 2. Sh: 198.

(30) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 279 - 280.

(31) Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 948, Had. No: 2842, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 2, Sh: 138.

kadınlar da, akaidi küfür üzere yaşıyorlardı. Ancak bizzat savaşmadıkları için öldürülmemeleri esas alındı.

720

• İmam-ı Şafii (rh.a) İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen: **«Bana Sa'd b. Cessame anlatmıştı: Gece baskını sonucunda, kadın ve çocukları da öldürülen müşrikler hakkında Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bu çocuklar da, kadınlar da onlardandır» dediğini işittim»** Hadis-i Şerifi ile Ka'b B. Malik (RA)'den rivayet edilen: **«Resûl-i Ekrem (SAV) İbn-i Ebi Hukeyke'yi Seriyye'nin başına geçirirken, kadın ve çocukların öldürülmesini yasakladı»** Hadis-i Şerifini zikrettikten sonra: «Binaenaleyh bize göre (Allahû Alem) Resûl-i Ekrem (SAV)'in buradaki nehyi, kasden öldürmeyi beyan buyuruyor. Yani bilerek, kadın ve çocuk olduğunu farkederek, kasden öldürülmezler. Müşrikler üzerine gece baskını yapmak ise sünnetle sabittir. Resûl-i Ekrem (SAV) «Beni Mustalik'a» gece baskını düzenlemiştir. Madem ki gece baskını ve hücûm sünnetle sabittir; öyle ise hiç kimse çocuk ve kadınların öldürülmeleriyle sonuçlansa bile gece baskını ve hücûm cevazını önleyemez. Hakkında mübahlık bulunan bir hususta, hiç kimsenin kınama yetkisi de olamaz. Ancak kasden ve teammüden kadın ve çocuklar muharib olmadıkları için öldürülmezler» (32) hükmünü zikrediyor. Esasen kadın ve çocuklar savaşırlarsa, öldürülmeleri caizdir. (33) Zira savaşla birlikte, mü'minlere karşı ma'siyet işleyen «muharib» durumuna geçmişlerdir.

CIHAD'IN KEYFIYETİ (CİHAD İBADETİ NASIL EDA EDİLİR)

721

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Ne oldunuz ki, size «Allah yolunda topyekün cihad'a çıkın» denildiği zaman yere (mıhlanıp) ağırlaştınız. Ahiretten (vaz geçip yalnız) dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat bu dünya hayatının faidesi ahiretin yanında pek azdır. Eğer (emrolunduğunuz bu cihada) topyekün çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir**

---

(32) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 Bsm), A. M. Şakir Neşri, Sh: 297-300. Madde: 823-831. (Bir madde sonra: 832'de: «Müşriklerin çocuklarının öldürülmesi yasaklanmıştır, çünkü henüz mükellef olmamış, kelime-i küfrü itikad ederek uygulamamışlardır. Kadınların da öldürülmelerine cevaz verilmemiştir. Zira savaşa katılma gücüne haiz değildirler» buyurmaktadır).**

(33) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 291-292.**

azaba uğratır. Siz ona hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Allah her şeye hakkı ile kadirdir» (34) hükmü beyan buyurulmuştur.

722

• Mü'minlerin; sadece *Allahü Teala* (cc)'nın rızasını esas alarak «Cihad'a» niyyet etmeleri *vaciptir.* Ebû Hureyre (RA)'den rivayet edilen bir hadis-i şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'e bir kimse: **«Ya Resûlullah!.. Bir şahıs Allah (cc) yolunda cihad'ı kasdedib, cihad'da dünya malını da murad etse sevabına nail olur mu?»** diye sordu. Resûl-i Ekrem (SAV) efendimiz: **«Onun için sevab yoktur»** buyurdular. (35) Bu hadis-i şerif iki vecihle tevil edilir. Birincisi: Cihad için çıkmış olduğunu gösterip, hakikatte maksadı mal kazanmaktır. Bu münafıkların halleridir, onlar için asla sevab yoktur. İkincisi: cihad kasdıyla çıkar fakat en büyük arzusu mal elde etmektir, yoksa ahirette sevaba nail olmak değildir.

723

• İslâm ordusu; kâfirlerle karşı-karşıya geldiği zaman önce «Tebliğ» görevini ifa eder. Zira İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilmiştir ki: **«Resûl-i Ekrem (SAV) bir kavim ile onları İslâm'a davet etmediği süre içerisinde savaşmadı»** (36) İmam-ı Ebû Yusuf (rh.a) «Resûl-i Ekrem (SAV), Allah'a ve Resûlüne davet etmeden önce, hiçbir kavimle savaşmadı. Haccac bize, İbn-i Ebi Nüceyh, babası ve Abdullah b. Abbas yolundan rivayet etti ki, İbn-i Abbas şöyle dedi: «Resûlullah, İslâm'a davet etmeden hiçbir kavimle savaşmadı». Ata b. Saib bize Ebû Buhteri'den şöyle naklettİ: «Selman-ı Farisi, İran Putperestlerine karşı savaşa girildiğinde: **«— Durunuz Resûlullah (SAV)'den işittiğim gibi ilk önce onları Allah (cc)'a ve Resûlü (SAV)'ne davet edeyim»** dedi. Putperestlere gelerek şöyle dedi: **«— Biz sizi İslâm'a davet ediyoruz. Eğer müslüman olursanız, bize tanınan haklar size de tanınacak, bize yüklenen vazifeler size de yüklenecektir. Eğer müslüman olmayı kabul etmezseniz, zelil ve hakir olarak cizye veriniz. Bunu da kabul etmezseniz, size karşı harbeder ve sizi öldürürüz».** Putperestler şöyle cevap verdiler: **«— İslâm'a davet meselesine gelince, müslüman olmayız. Cizye'ye gelince: Onu da vermeyiz. Savaşa gelince; biz de size karşı savaşırız».** Selman-ı

---

(34) **Et Tevbe Sûresi: 38-39.**

(35) **İbni-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 3, sh: 272.**

(36) **İmam-ı Mergınani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 136.**

Farisi; onları üç defa tekraren davet etti. Kabul etmediklerini görünce ordusuna hücûm emrini verdi» (37) hükmünü zikretmektedir.

724

• İslâm ordularının komutanı; kâfirlerin ordusuna tebliğ görevini yaptığında; eğer onlar bu tebliğe icabet ederek İslâm'ı kabul ederlerse, maksad hasıl olmuştur. Onlarla kat'iyyen savaşılmaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**İnsanlarla, onlar «Lâ ilâhe illâllah» deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu diyenin malı ve canı korunmuştur. Ta ki şer'i bir vecibe olmadıkça!.. Ancak bundan sonra (Kalblerinde gizledikleri hususlarda) hesapları Allahü Teala (cc)'ya kalmıştır**» buyurmuştur. (38)

725

• Kur'an-ı Kerim'de: «**Kendilerine kitap verilenlerden ne Allah'a, ne ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlünün haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini (İslâm'ı) din olarak kabul etmeyen kimselerle, zelil ve hakiyr olarak kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar muharebe ediniz**» (39) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm orduları'nın emiri; İslâm'ı tasdik etmeye yanaşmayan Hıristiyan ve Yahudilere «Cizye» vermelerini teklif eder. (40) Cizye; kitab ehli olan Yahudiler, hıristiyanlar ve kendilerinde kitap ehli şüphesi bulunan mecûsiler, samire taifesi ve arap olmayan putperestlerden alınır. Frenk ve ermeniler de hıristiyanlara dahildir. İmam-ı Azam (rh.a) Sabii'lerin cizyelerinin de kabul edileceğini beyan etmiştir. Dürri'l Muhtar'da «Cizye, bazı mülhidlerin dediği gibi müslümanların kâfirlerin küfürlerine razı olmaları değildir. Bilâkis cizye kâfirlerin küfürleri üzerinde kalmalarının cezasıdır. İmana davet etmek için kâfirlere cizye'siz mühlet vermek caiz olduğu takdirde, cizye ile mühlet vermek evleviyetle caizdir. Nitekim Allahü Teala (cc)'nın «**Zelil ve hakiyr olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar onlarla muharebe ediniz**» ayet-i kerime'si ve Peygamber efendimizin (SAV)'in Hecer Mecûsilerinden, Necran Hıristiyanlarından cizye alıp, ken-

---

(37) **İmam-ı Yusuf - Kitabü'l Haraç - İst: 1973, Bahar Yay. Sh: 291.**

(38) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Matb. C: 4, Sh: 284, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 10, İmam-ı Serahsi -- El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 10, Sh: 2.**

(39) **Et Tevbe Sûresi: 29.**

(40) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 193.**

dilerini dinleri üzerine bırakmaları da cizyenin caiz olduğunun delilidir» (41) hükmü kayıtlıdır.

726

• Arap ırkından olan putperestlerin (Müşriklerin) cizyeleri kabul edilmez. Zira Kur'an-ı Kerim onların lisanı üzere inzal buyurulduğu için; küfürleri, diğer ırklardan olan kimselerin küfürlerinden daha ağırdır. Ma'zeretleri yoktur. Bunlar ya İslâmiyeti kabul ederler veya öldürülürler. İmam-ı Merginani: «Kendilerinden cizye kabul edilmeyen kimseler arap ırkından olan putperestler ve İslâm'dan dönen mürtedlerdir. Bunlardan ancak «İslâm'ı tasdik etmeleri» kabul edilir. Zira Allahü Teala (cc): «..**Onlar müslüman oluncaya kadar onlarla savaşınız**» buyurmuştur. (42) hükmünü beyan etmektedir.

727

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in ordu kumandanlarına hitaben: «**Kâfirleri, Allahü Teala (cc)'dan başka ibadet edilecek bir ma'budun bulunmadığına ve İbadet'e (Kulluğa) lâyık olanın ancak ve ancak Allahü Teala (cc) olduğuna şehadet etmeye davet ediniz**» emrini esas alan Hanefi fükahası; «İslâm tebliğ olunmayan kâfirlerle savaşmak caiz olmaz. Zira onlar davet ile bilirler ki; biz kendilerinin mallarına sahip olmak, kadınlarını ve çocuklarını esir etmek için savaşmıyoruz. Cihad'ımızın tek hedefi, Allahü Teala (cc)'ya kulluğa davet etmek ve küfürün fitnesini ortadan kaldırmaktır» hükmünde müttefiktirler. (43) Kendilerine İslâmi tebliğin ulaşmadığı kâfirlerle, (Tebliğ yapılmadan önce) savaşan kimse, bu hal nehyedildiği için günahkâr olur. (44)

728

• Resûl-i Ekrem (SAV) «Seriyye Kumandanlarına» karşılaştıkları kâfirler İslâm'ı kabule yanaşmazlarsa ne yapacaklarını izah ederken: «**Eğer İslâm'ı kabulden uzak dururlarsa, kâfirleri «Cizye» vermeye davet ediniz.. Buna da razı olmazlarsa, Allahü Teala (cc)'dan yardım talebinde**

---

(41) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 482.

(42) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 136.

(43) İbn-i Hümam - Fethül Kadir - Beyrut: 1316, C: 4, Sh: 286-287, İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 100-101, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 136.

(44) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 283.

bulununuz ve onlarla sonuna kadar cihad edinlz» (45) emrini vermiştir. Kendilerine İslâmi tebliğ yapılmış olan kâfirlere, yeniden İslâmi tebliğ yapmak mendubtur. Bu; Allahü Teala (cc)'nın onlara hazırladığı akıbeti beyanla, inzar içindir. Ancak vacib değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV) «Ben-i Mustalık» üzerine gece baskını düzenlemiş, onları gaafil oldukları bir sırada yakalamıştır. Ayrıca Hz. Usame (RA)ye **«Sabah vakti übna'ya saldırmasını ve orayı ateşe vermesini»** emir buyurmuştur. (46) Zira burada mukim olan kâfirlere daha önce İslâmi tebliğ yapılmıştır.

729

• İbn-i Abidin: «Çünkü hadd'ler dünyayı fısk-û fücurdan temizler, cihad ise küfürden temizler. Cihad elden gelen kuvvet ve kudreti sarfetmek manasınadır. Buna göre; iyiliği emredip, kötülükten menetmek suretiyle, halkla mücahede eden herkese şamildir» (47) hükmünü zikretmektedir. Dolayısıyle cihad; yeryüzünde yalnızca Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilmesini, ihlâsla arzu eden her mü'minin, asla terkedemiyeceği bir ibadettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Fitneden eser kalmayıncaya ve din de (şunun bunun değil) yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla (Tağuti güçlerle, kâfirlerle) savaşın. Vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına hiçbir husumet yoktur»** (48) hükmü beyan buyurulmuştur.

RİBAT VE MURABIT

730

• Hz. Mekhûl (rh.a)'den rivayet edilen bir hadis-i şerif'te «Ribat'ın» önemi ve «Murabıt'lığın» fazileti beyan buyurulmuştur. Hadis-i Şerif şudur: **«Bir adam Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek şöyle dedi: «— Dağda bir mağara buldum. Ecelim gelinceye kadar orada ibadetle meşgul olmak, namaz kılmak istiyorum.» Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «Sizden bir kimse'nin Allah yolunda (bir miktar) beklemesi, evinde altmış sene namaz kılmasından iyidir.»** (49) buyurdu. İbn-i Abidin «Es Siyerü'l Kebir

---

(45) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 286-287.

(46) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 136, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 286, İmam-ı Şafii - Risale -Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 300, Madde: 830.

(47) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 372.

(48) El Bakara Sûresi: 193.

(49) İmam-ı Muhammed - Siyeri Kebir (İslâm Devletler Hukuku) İst: 1988, Evs Yay. C: 1, Sh: 28.

şerhinde zikredilmiştir ki, Hadis-i Şerif'teki «Ribat» ve «Mürabata'nın» manası: «İslâm dinini aziz kılmak, müslümanlardan kâfirlerin şerrini defetmek için düşman sınırında oturmaktan ibarettir» (50) hükmünü beyan etmektedir. Dikkat edilirse murabıt «İslâm dinini aziz kılmak ve müslümanlar üzerinden kâfirlerin şerrini defetmek niyyetiyle» sınırda nöbet bekleyen kimsedir. Herhangi bir ideoloji için (Sosyalizm, kapitalizm, demokrasi, laiklik vs..) sınırda nöbet beklemek; İslâm dinine değil, o ideolojiye «Hizmet etmek» demektir. Bu fiilde; o ideolojiyi güçlendirme sözkonusudur.

DARÛ'L İSLÂM VE DARÛ'L HARB

731

• Önce «Dar» mefhumu üzerinde duralım. Arapça bir kelime olan «Dar»ın lugat manası; yerleşme mekânı, belde, mahalle ve arsaların tamamı, bir kavmin konakladığı, yerleştiği yerdir. (51) İslâmi ıstılahta; herhangi bir akaidin kuvvet ve hakimiyetle ele geçirdiği belde» manasına kullanılır. Bütün muteber kaynaklarda; «Darû'l Küfür, Darû'ş Şirk, Darû'l Mütegallibe, Darû'l bağy ve Darû'l İslâm gibi terkiplere raslamak mümkündür. Bunlar genellikle; «Kitabu'l Cihad» veya «Kitabu's Siyer» başlarında zikrolunmuştur. Dikkat edilirse bütün terkiplerde; keyfiyet ön plândadır ve hepsi de akaid belirtmektedir. Zira Mü'min için; yeryüzünün doğusu da, batısı da Allahü Teala (cc)'ya aittir. Bütün alemlerin yaratıcısı ve onlar arasındaki nizamın kurucusu sadece ve sadece Allahü Teala (cc)'dır. Yeryüzünün tamamı; «Niyyet» ehli mü'min için «Vatan-ı Asli» veya «Vatan-ı İkamet» olabilir. Dolayısıyle «Vatan» ile «Dar» mefhumu arasında büyük farklar vardır.

732

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Bir mü'minin diğer bir mü'mini yanlışlık eseri olmayarak (kasden) öldürmesi yakışmaz. Kim ki bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse mü'min bir köle azad etmesi ve (ölenin) ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar (o diyeti) sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer (öldürülen) mü'min olmakla beraber size düşman bir kavimden ise, o zaman öldürenin mü'min bir köleyi azad etmesi lâzımdır. Şayet kendileriyle aranızda anlaşma olan bir kavimden**

(50) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 8, Sh: 373.
(51) İbn-i Manzur - Lisânu'l Arab - Beyrut: 1955, C: 4, Sh: 298.

ise, o vakit mirascılarına bir diyet vermek ve bir mü'min köle azad etmek gerekir. Kim (bunları) bulamazsa, Allahü Teala (cc) tarafından tevbesi(nin kabûlü) için birbiri ardınca iki ay oruç tutması icab eder. Allahü Teala (cc) her (şeyi) bilendir. Gerçek hüküm ve hikmet sahibidir» (52) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a) bu ayet-i kerimeyi zikrettikten sonra: «Görüldüğü gibi Allahü Teala (cc) hataen öldürülen bir mü'min için diyet ve bir kölenin azadını; aramızda muahede bulunan (Darû'l Musalaha) kanı, yurdu ve ahdi korunması gerekenlerin de durumunu beyan buyurmuştur. Kanı ve dar'ı masum olmayan (Darû'l Harb'te) yaşıyan mü'min için ise diyet yoktur. Keffaret vardır. Ziro mü'minin kanı iman etmesi sebebiyle korunmuştur.» (53) buyurmaktadır Resûl-i Ekrem (SAV): **«Darû'l İslâm içinde yaşıyanı her türlü tecavüzden korur. Darû'l harb ise, içinde bulunanı mübah kılar»** (54) hükmünü beyanla, mahiyeti izah buyurmuştur. Yine diğer bir Hadis-i Şerifte **«Darû'l harb'te hududlar tatbik edilmez»** (55) hükmü zikredilmiştir. Tağuti güçlerin hakim olduğu beldelerde mü'minlerin; can, mal, akıl, nesil ve din emniyetlerinden söz etmek mümkün değildir. Ancak Tağut'un hevo ve heveslerinden kaynaklanan «Kanun»larına boyun eğerlerse (Yani esareti kabul ederlerse) bazı hallerde korunurlar. Dikkat edilirse; tağuti güçlerin hakim olduğu beldelerde, başta genelevleri olmak üzere, her türlü zina müsamaha ile karşılanır. Zira **«Nesil emniyetini»** tahrip ancak bu yolla gerçekleştirilebilir. İçki'nin her çeşidi, bizzat tağuti güçler tarafından üretilir. Faiz serbest bırakılmış, faizcilik ve tefecilik alıp yürümüştür. Mü'min kadınların tesettürlerine bile tahammül edemezler!..

733

• Kur'an-ı Kerim'de: **«İman edib hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad'da bulunanları (Muhacirleri) barındırıb yardım edenler (yok mu?) İşte onlar birbirlerinin velileridir. İman edib hicret etmeyenlere ise, hicret edecekleri zamana kadar, sizin onlarla hiçbirşey ile velâyetiniz yoktur. (Bununla beraber) Eğer onlar din hususunda sizden yar-**

---

(52) **En Nisâ Sûresi: 98.**

(53) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 301-302, Madde: 837.**

(54) **İmam Ebû'l Hasen El Maverdi - El Ahkamûl Sultaniyye - Kahire: 1966, Sh: 60.**

(55) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 9, Sh: 100, Ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 103, İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, C: 4, Sh: 153, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 2, Sh: 66.**

dın isterlerse, yardım etmek üzerinize borçtur. Şu kadar ki, sizinle aralarında muahede bulunan (Darû'l Musalaha olan) bir kavm aleyhine değil!.. Allah yapacaklarınızı hakkı ile görücüdür.» (56) hükmü beyan buyurulmuştur. Darû'l İslâm'ın (Şer'i devletin) lideri olan ûlu'lemr ile; Darû'l Harb'te ikamet eden mü'min arasında velâyet (Bey'atla teşekkül eden siyasi ahid) yoktur. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) «Hudeybiye Andlaşması'ndan» sonra müslüman olan ve Medine'ye hicret etmek isteyen «Mekke»lileri; Medine'ye kabul buyurmamıştır. Zira andlaşmanın maddelerinden birisi de budur. Bilindiği gibi «Hudeybiye Andlaşması'nı» bazan taraf Mekke Müşrikleri olmuştur. (57) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ahidlere vefalı olmak gerekir, gadretmek (İhanet ve arkadan vurmak) caiz değildir»** (58) buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca Ebû Sa'lebe hadisi ile istidlal olunmuştur ki; Hayber savaşında, andlaşma akdettikten sonra Yahudilerden bir cemaat gelib dediler ki: **«— Bizim bahçelerimiz var. Senin arkadaşlarından bu bahçelere girib bakla yahud sarımsak alanlar oldu.»** Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) Abdurrahman b. Avf (RA)'a mü'minler arasında şöyle nida etmesini emretti. Resûlullah buyuruyor ki; **«Haksız yere, Andlaşmalıların (Muahede akdettiklerimizin) mallarını size helâl görmem»** (59) Hanefi fûkahası; iman ve ahid'in, bütün emniyetleri beraberinde getirdiğini (Can, mal, nesil, akıl ve din) esas almıştır.

734

• Müslümanların hakimiyeti altında bulunan ve İslâm ahkâmının tatbik edildiği beldelere «Darû'l İslâm» denir. İmam-ı Serahsi; «Darû'l İslâm» dememizin sebebi; idare ve hakimiyeti beyandır» (60) hükmünü zikreder. İmam-ı Kasani «Bir dar'ın (Ülke'nin) «İslâm» veya «Küfre» nisbet edilmesinden maksad; bizzat İslâm veya küfrün mahiyeti değildir. Maksad; emniyet ve korkudur. Eğer bir belde'de (Dar'da) hakimiyet ve emniyet mutlak surette mü'minlere, korku da aynı şekilde kâfirlere aitse orası «Darû'l İslâm'dır». Ancak emniyet ve hakimiyet kâfirlere; korku da mü'minlere aitse, orası «Darû'l Harb'tir». Zira Ahkâm'ın icra olun-

---

(56) El Enfal Sûresi: 72.

(57) İmam-ı Mergînani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 138.

(58) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 294.

(59) İmam-ı Muhammed - Siyeri Kebir (İslâm Devletler Hukuku) İst: 1980, Ews Yay. Sh: 148.

(60) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 10, Sh: 114.

ması (Hududların tatbiki) emniyet ve korku ile ilgilidir» (61) hükmünü beyan etmektedir. Sonuç olarak Hanefi fûkahası: «Darû'l İslâm; mü'minlerin ulû'lemr'inin sulta ve hükmünün geçerli olduğu, İslâm ahkâmının tatbik edildiği beldedir» hükmünde müttefiktir. (62) Esasen bu hususta; Ehl-i Sünnet ve'l cemaat'in müctehid imamları arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. (63)

DARÛ'L İSLÂM'IN, DARÛ'L HARBE DÖNÜŞMESİ

735

• Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilen bir İslâm beldesi'ni bekleyen üç tehlike sözkonusudur: **Birincisi:** Kâfirler işgal veya istilâ edebilir. **İkincisi:** Bir şehir veya bölge halkı topluca irtidat ederek, işgal edebilirler. **Üçüncüsü:** Ulû'lemr'e zimmet akdi ile bağlı olan gayr-i müslimler, zimmet akdini bozarak bulundukları beldeleri istilâ edebilirler. (64) Bu üç halde de mü'minler üzerine cihad «Farz-ı Ayn» olur. Zira her üç halde de, İslâm beldesi kâfirlerin istilâsına uğramıştır. (65) Ancak istilâ ile birlikte, «Darû'l İslâm», darû'l Harb'e dönüşür mü? İbn-i Abidin: «Kâfirlerin elindeki beldeler İslâm beldeleridir, harb beldeleri değildir. Çünkü kâfirler orada küfrün hükmünü ortaya atamamışlardır. Belki oradaki kadı'lar, vali'ler müslümandırlar; kâfirler onlara zaruret dolayısıyle yahud zaruretsiz itaat ederler. Müslümanlar tarafından vallsi olan her şehirde Cum'a namazı ile bayramları kılmak ve hadd vurmak, kadı tayin etmek caizdir. Çünkü müslümanlar, kâfirleri istilâ etmişlerdir. Şayed vali'ler kâfir olursa, müslümanların cum'a namazı kılmaları caizdir. Kadı müslümanların seçimi ile kadı olur ve müslümanlarç kendilerine müslüman olan bir vali aramaları vacip olur» (66) hükmünü zikret-

---

(61) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, (2 Bsm) C: 7, Sh: 131.**

(62) **İmam-ı Debûsi - Tesisü'n Nazır - Kahire: ty Sh: 158, ayrıca El Kuhistani - Camiû'r Rumuz - İst: 1300 C: 2, Sh: 311.**

(63) **İbn-i Kûdame el Hanbeli - El Muğni - Beyrut: 1972, C: 10, Sh: 103, Ayrıca İmam-ı Şar'ani - Kahire: 1305, C: 2, Sh: 153.**

(64) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 232, ayrıca İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 7, Sh: 131.**

(65) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 135, Ayrıca İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1316, C: 4, Sh: 280, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi'l Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 282.**

(66) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 3, Sh: 296 (Tetimme böl).**

mektedir. Dikkat edilirse; istilâ altına düşen mü'minler; kendi içlerinden bir «Vali» ve bir «Kadı» tayin eder, islâm ahkâmını kendi aralarında tatbik ederlerse «Darû'l İslâm» hükmü devam eder. Bunu yapmazlarsa ve küfür ahkâmının icrası başlarsa, hakimiyetlerini kaybederler. Nitekim birçok İslâm beldesinde; kâfirlerin ve mürted'lerin istilâsından sonra; mü'minler kendi işlerinden «Vali», «Kadı», «Cum'a İmamı» ve «Amil» tayin etmedikleri için küfür ahkâmı güç kazanmıştır.

736

• İstilâ'ya uğrayan bir İslâm beldesinde; «Küfür ahkâmının icrası ve orada İslâm ahkâmından (Hadd-i Zina, Hadd-i Şürb, Hadd-i Kazf, Hadd-i Sirkat, Recm vs..) hiçbiriyle hükmedilmemesi, müslümanların kendi içlerinden seçtiği «Kadı»ya müracaat etmemeleri» sonucunda «Darû'l Harbe» dönüşme tahakkuk eder. (67) İmameyn'in kavline göre; küfür ahkâmının icrası ile birlikte Darû'l İslâm olan bir belde, «darû'l Harb» haline gelir. Müftabih olan kavil de budur. (68) İmam-ı Kasani; «Şer'i şerife göre hükme bağlanmayan hiçbir kaza (Mahkeme), kaza hükmünde değildir» (69) hükmünü zikreder. Dolayısıyle mü'minlerin; Allahü Teala (cc)'nın ve Resûlü (SAV)'ün emirlerini bir kenara bırakıp, ihtilâf ettikleri hususlarda Tağuti güçlere müracat etmeleri iki şekilde tevil edilebilir. **Birincisi:** Heva ve heveslerine kapılıp küfür ahkâmına, kendi nefislerinde razı olmalarıdır!.. **İkincisi:** Tağut'un hükümlerine razı olmamakla beraber, mecburiyet hissetmeleridir. Her iki hâlde de: o belde'de müslümanlar hakimiyet ve emniyetlerini kaybetmişler ve esarete düşmüşlerdir.

737

• İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'ye göre; istilâ ile birlikte üç şartın tahakkuku gerekir. **Birincisi:** İçerisinde şirk ahkâmı icra edilmelidir. **İkincisi:** Darû'l Harbe bitişik olmalıdır. **Üçüncüsü:** İçinde evvelki eman ile nefsi üzere (Yani mü'min'in «bey'atı» ve zimmi'nin «zimmet akdi» sebe-

---

(67) **El Kuhistani - Camiûr Rumuz - İst: 1300, C: 2, Sh: 311, ayrıca Feteva-ı Berzaziye (Feteva-ı Hindiyye'nin hamişinde), Beyrut: 1400, C: 6, Sh: 312.**

(68) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 232.**

(69) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 142.**

biyle) emin bir müslüman veya zimmi kalmış olmamalıdır. (70) İbn-i Abidin: «Kâfirlerin İslâm memleketlerinden bir memleketi mücerred ele geçirseler yahut bir şehir ahalisinin mürted olarak küfür ahkâmını icra etseler yahud zimmilerin ahidlerini bozarak memleketlerini ele geçirseler bu üç surette İslâm memleketi darû'l harb olmaz. Bir İslâm memleketinin - Allah korusun - Dar-ı harb olabilmesi için metinde zikredilen üç şartın tahakkuk etmesi lâzımdır. Bu İmam-ı Azam'a göredir. İmameyn'e göre; bir islâm memleketinin - Allah korusun - bir dar-ı harbe çevrilmesi şu bir şartın gerçekleşmesine bağlıdır. O da içerisinde küfür ahkâmının icra olunmasıdır. Bir İslâm memleketi (Darû'l İslâm) Darû'l harb olunca orada Hadd'ler ve kısas icra edilemez. Müslüman bir esirin; kâfirlerin mallarına ve canlarına taarruz etmesi caizdir. Kadınların namusuna dokunulması caiz değildir. Bir dar-ı harb'te, Dar-ı İslâm olunca «İslâm ahkâmı» tatbik edilir.» (71) hükmünü zikreder.

738

• Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi «Kitabû'l İlm ve'l Akl ve'l Makûl» isimli eserinin mukaddemesinde: «Kanun bakımından dünya ikiye ayrılır: Darû'l İslâm ve Darû'l Harb!.. Darû'l İslâm'da; İslâm fıkhı hayata hakimdir, bütün işler Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre tanzim edilir. Orada mü'minler emniyet içerisindedirler ve hakim durumdadırlar. Darû'l Harb'te ise; İslâm ahkâmı açıktan red olunur ve müslümanlar güvenliklerini yitirirler. Türkiye'de kurulan Demokratik-Laik Cumhuriyet; medeni kanunu kabul etmek suretiyle, İslâm fıkhını yürürlükten kaldırmış ve diğer hususlarda da Avrupa'dan getirilen kanunlarla hükmetmeye başlamıştır. Bu sebeble ikinci kısma (Darû'l Harbe) dahil olmuştur» hükmünü zikreder. Yine «Mevkıfû'l Beşer» isimli eserinde: «Müslümanların inkirazını şiddetlendiren ve onların yakalandıkları hastalıkların en sonuncusu, batıyı taklid hastalığı!.. Şiddet ve hasarda frengi hastalığı bile buna denk olamaz. İşin garip tarafı, bu hastalık tedavi etmek isteyenlere de farkına varmadan bulaştı. Mısır'daki Ûlema bu hastalığı zararsız görüyorlar. Kâfire şekli benzemeyi, küfür alâmetlerinden saymıyorlar. Şurası muhakkak ki, Arap aleminde kavmiyetçilik şuuru hız-

(70) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri C: 10, Sh: 114, Ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, Şamil Yay. C: 8, Sh: 448, Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 290, Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 2, Sh: 232.

(71) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 8, Sh: 452.

la terakki eylemekte!.. Ve ben derim ki; bu kavmiyet şuuru, İslâmî şuura galib gelecektir. Mısır'lı ûlema ve müelliflere; müslüman Türkiye'nin uğradığı felâketler, İslâm'dan silâhla uzaklaştırma operasyonları ve uğradıkları musibetler hiç tesir etmedi, halâ da etmiyor» (72) diyerek, İslâm topraklarındaki gelişmelere dikkati çekiyor. Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken: «İslâmcılar kanunların uygulanmasında sert kaideci görüşlerini şiddetle savunmaktaydılar. Bu hücûmun son temsilcilerinden Mustafa Sabri (Mütareke devrinin şeyhülislâmı) Mısır'daki sürgün hayatında yazdığı Arapça bir eserin giriş kısmında şöyle diyordu...» (73) iddiasını zikretmektedir. Bahsettiği beyan; maddenin başında zikrettiğimiz hususdur. Ancak eserde olmayan; «İslâm alemi, türkler'e harp halindedir» cümlesi ilâve olunmuş!.. Prof. Dr. Erol Güngör de; şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularını beğenmediği için «Türkiye Dârû'l Harp»tir dediği kanaatinde!.. (74) Halbuki Türkiye Cumhuriyeti «Dârû'l İslâm» (Şer'i devlet) değil, Demokratik-Laik Çağdaş bir devlettir. Ceza Kanununun 163.ncü maddesine göre; devlet'in temel nizamlarını dine uydurmak için tebliğ'de bulunmak (Propaganda yapmak) suçtur. Yani «İslâm Ahkâmı tatbik edilmelidir» diyen kimse, suç işlemiş olur. Nitekim 7.Kasım.1982'de halk oyuna sunulan ve % 92 oranında «Evet» denilen Anayasa'da; hangi dinden olursa olsun (Müslüman, Yahudi, Hıristiyan vs..) bütün vatandaşların eşit olduğu «Genel Esaslar» bölümünde yer almıştır. Ayrıca Teokrasi'ye (Teo; latince'de «Allah» manasına kullanılır) dayanan siyasi bir hareket yasaklanmıştır.

DARÛ'L HARBİN, DARÛ'L İSLÂMA DÖNÜŞMESİ

739

• Darû'l harb, bir şartla darû'l İslâm olur. Bu şart da; o yerde, İslâm ahkâmının uygulanmasıdır. (75) Bu hususta müctehidler arasında ittifak vardır.

---

(72) **Şeyhü'lislâm Mustafa Sabri Efendi - Mevkıfü'l Beşer Tahte sultani'l Kadir - Kahire: 1352, Sh: 7.**

(73) **Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken - Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi - İst: 1979, Sh: 198.**

(74) **Prof. Dr. Erol Güngör - İslâm'ın Bugünkü Meseleleri - İst: 1981, Sh: 235.**

(75) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 232.**

740

• Molla Hüsrev: «İçinde İslâm ahkâmının tatbik edildiği Darû'l harb; darû'l İslâm olur. Cum'a ve Bayram namazlarının kılınması gibi!.. Her ne kadar; o beldenin (Darû'l Harbin) mûkim olan kâfirleri orada kalsalar da, o belde Darû'l İslâm'a bitişik olmasa da, durum aynıdır» (76) hükmünü zikreder!.. Zira «Cum'a ve Bayram Namazları'nın; hadd'lerin tatbik edildiği ve hükümlerin infaz edildiği şehir'de; «Ulû'lemr'in» izni ile edâ edileceği hususu Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünneti ile sabittir!.. Hadd'ler tatbik edilince; o belde'de idare ve hakimiyet mü'minlere ait demektir. **Bir belde'de mü'minler; kendi içlerinden seçtikleri «Cum'a imamının» değil de, o beldedeki siyasi yönetimin tayin ettiği imam'ın arkasında Cum'a namazını edâ ediyorlarsa, «o siyasi yönetime karşı» cihad'dan söz edemezler!..** Zira her ibadet; edâsının şartlarına riayet edilerek yerine getirilir. Cum'a ve Bayram Namazları'nın edâsı'nın şartları; mükellefin dışında aranan şartlardır. O şartların bulunması; mü'minlerin idare ve hakimiyete sahip olduklarının delilidir. Hiçbir mü'min; kendi idare ve hakimiyetini tahrip etmek isteyen «Asi ve Bağyi'lere» itaatle yola çıkamaz. Bu husus iyi bilinmeli ve «Demokratik» hevesleri için İslâm'ı istismar edenlere meydan verilmemelidir. Amel'de Hanefi mezhebini taklid eden mü'minler; bu hususta dikkatli olmalıdırlar. Zira Allahü Teala (cc)'nın rızasını bir kenara bırakıp; heva ve heveslerine göre amel edenlerde «İhlâs» yoktur.

CİHAD'IN TEŞRİ MERHALELERİ

741

• İmam-ı Şafii (rh.a) Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Mekke'de» tebliğe başladığı dönemi izah ederken, değişik akaidlere sahip müşriklerin durumunu şu şekilde izah ediyor: «Kâfirler bütün ayrılık ve ihtilâflarına rağmen, Allahü Teala (cc)'yı inkârda ve Allah'ın razı olmadığı (izin vermediği) amelleri icra etmede birleşiyorlardı» (77) Hz. Cabir b. Zeyd (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te İbn-i Abbas (RA)'ın, Hicret'ten önce «Medine'nin» de «Darû'ş Şirk» mahiyetini taşıdığını beyan ediyor. İbn-i Abbas (RA) şöyle buyuruyor: **«Allah'ın Resûlü (SAV), Hz. Ebû Bekir (RA) ve Hz. Ömer (RA) de muhacirlerden idiler. Zira onlar da müşriklerden hicret ettiler. Ensar'dan muhacir olanlar da vardı. Çünkü Medine «Darû'ş Şirk» idi. Onlar da Akabe gecesi Resûl-i Ekrem (SAV)'e**

---

(76) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 290**

(77) **İmam-ı Şafii - Er Risale - Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 11-12, Madde: 22.**

geldiler» (78) İmam-ı Serahsi «Mekke» dönemini değerlendirirken: «O dönemde Mekke; İslâm ahkâmının tatbik edilmediği bir «Darû'ş Şirk» özelliğindeydi» (79) hükmünü zikreder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğe başladığı Mekke toplumu; kabile esasına dayanan bir «Demokrasi» ile yönetiliyordu. «Darû'n Nedve» bir şehir parlementosu hükmündeydi. (80)

742

• Mekke dönemindeki sosyal yapıyı iyi kavrayabilmek için; insanın bizzat kendisini ve kendi elleriyle yaptıklarını nasıl «İlâh» noktasına çıkardığını bilmek mecburiyetindeyiz!.. Darû'n Nedve'de toplanan kırk yaşını doldurmuş Tağut'lar; insanlar üzerine «Kanun» koymakla meşguldüler!.. Resûl-i Ekrem (SAV) kendisine «Vahiy» gelmeden önce dahi; «Darû'n Nedve'ye» dahil olmamış ve o parlemento'yu kabul etmemişti. Habeşistan Kralı Necaşi'nin huzurunda yapılan tartışmada Cafer b. Ebi Talib (RA) «Mekke Dönemindeki» durumlarını şu şekilde beyan ediyor: «— Ey Melik!.. Biz cahiliye içerisinde yüzen bir topluluktuk. Ellerimizle yaptığımız heykellere ibadet eder, fuhuş yapar, yol keser, komşuya kötülük eder ve kuvvetlilerimiz zayıf olanlarımızı ezerdi». (81) Dikkat edilirse; «Mekke toplumundaki» kabile esasına dayanan Demokrasi, cahiliyenin ayakta kalmasını sağlayan bir vasıtadır.

743

• Molla Hüsrev: «Allahü Teala (cc) Resûl-i Ekrem (SAV)'e tebliğin ilk döneminde müsamaha ile davranmayı emretmiştir. Nitekim bu hususta Kur'an-ı Kerim'de: **«Müşriklere karşı yumuşak ve iyi davran» (El Hicr Sûresi: 85)** buyurulmuştur.» (82) Hükmünü zikreder. Müslümanlara yapılan çeşitli işkence ve zulümlere rağmen, «Lâ İlâhe (İlâh yoktur, tağutları reddediniz), İllâllâh, (Yalnız Allah vardır)» diye haykıran ve «Hz. Muhammed (SAV)'in Allah'ın kulu ve Resûlü» olduğunu beyan eden saha-

---

(78) Sünen-i Nesai - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Bey'a: 13, Babû Tefsiri'l Hicre: C: 7, Sh, 144 - 145.

(79) İmam-ı Serahsi - El Mebsût - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 14, Sh: 57.

(80) Davut Dursun - İslâm'ın İlk Döneminde Siyasi Katılma - İst: 1983, Sh: 19-26.

(81) İbn-i Esir - El Kâmil fi't Tarih - Kahire: 1301 Bsk ofset Beyrut: ty C: 2, Sh: 37.

(82) Molla Hüsrev - Düreri'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 37.

ıe güzel bir misaldir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV) ilk üç yıl, İslâmı gizi olarak tebliğ etmiştir. (83) Heva ve hevesleri bir kenara bırakıp; tevıid mücadelesi için herşeye katlanmak «Nefisle mücahede'nin» en güzel örneğidir. Zühd ve takva'da bu olayın içinde gizlidir. Bilindiği gibi; kuun heva ve heveslerini bir kenara bırakıp, Allahû Teala (cc)'nın rızası çin, bütün tağuti güçleri reddetmesi oldukça önemli bir hadisedir.

744

• İbn-i Abidin: «Peygamberimiz efendimizin ilk vazifesi tebliğ'den ve Allahü Teala (cc)'ya eş koşanlardan yüz çevirmekten ibaretti. Nitekim Allahü Teala (cc): **«Şimdi sana emrolunanı kafalarını çatlatırcasına açıkal.. Müşriklerden gelecek şeylere aldırış etme... Allah ile birlikte başka ilâhlar tanıyan o istihzacılara (Alaycılara) karşı muhakkak ki biz sana yeteriz. Andolsun biliyoruz ki, onların söyleyib durduklarından cidden göğsün daralıyor. Sen hemen Rabbını hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol.. Sana ölüm gelinceye kadar rabbına ibadet et»** (El Hicr Sûresi: 94) buyurmuştur. Sonra İslâm dinine güzellikle ve tatlılıkla davet emredilmiştir. Nitekim Allahü Teala (cc): **«(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et!.. Onlarla mücadeleni en güzel (yol) hangisi ise onunla yap»** (Nahl Sûresi: 125) buyurmuştur; hükmünü zikrederek, Mekke döneminndeki ûsulü beyan eder. (84) Bütün işkence ve eziyyetlere rağmen «Mekke Döneminde» iken Resûl-i Ekrem (SAV)'e savaş izni verilmemiştir. Hicret'ten önce savaşın «haram» olduğu hususunda ûlema arasında ittifak vardır. (85) Burada dikkat edilecek husus; tebliğ'in herşeyden önce geldiğidir.

745

• Mekke Şehir parlementosu olan Darû'n Nedve'de toplanan Tağut'lar; Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğini durdurabilmek için, değişik metodlar uygulamaya karar verdiler. Bunların başında «Tehdit» geliyordu. Darû'n Nedve'de Resûl-i Ekrem (SAV)'i koruyan amcası Ebû Talib'e bir heyet gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu heyette; Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Ebû'l

---

(83) Muhammed b. İshak b. Yaser - Es Sire -Konya: 1981, Hibaş Yay. Sh: 126.
(84) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 376.
(85) İmam-ı Kurtubi - El Camii Li Ahkami'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 2, Sh: 347, ayrıca İmam Ebûbekir El Cessas - El Ahkâmü'l Kur'an - Beyrut 1335, C: 1, Sh: 257.

Bahteri, El Velid İbn'ul Mugire, Rabia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe bulunuyordu. Heyet Ebû Talib'e varıp şu talebte bulundular: **«Ya Ebû Talib!.. Senin yeğenin ilâhlarımıza, putlarımıza küfretti. Dinimizi ayıpladı, atalarımıza hakaret etti. Babalarımızın dalâlette olduğunu söyledi. Ya onu bu işten vazgeçirirsin veya bizimle onu başbaşa bırakırsın. Çünkü sen de bizim gibi ona inanmıyorsun!..»** Ebû Talib; tatlı dille bu heyeti uzaklaştırdı. Resûl-i Ekrem (SAV); İslâm'ı tebliğe devam ediyordu. İnsanları Allah'a (cc) iman etmeye ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet ediyor, her türlü işkence ve eziyyete tahammül gösteriyordu. Tabii bu arada Mekke Hükümeti'nin kini ve düşmanlığı da artıyordu. Nitekim Ebû Talib'e yeniden bir heyet gönderdiler: **«Ya Ebû Talib!.. Sen yaşlı birisi olup, aramızda şeref sahibi bir kimsesin. Biz, yeğenini söylediklerinden vazgeçirmek için sana ricada bulunduk; sen hiçbirşey yapmadın. Artık putlarımıza, atalarımıza yapılan küfürlere sabrımız kalmadı. Ya onu bu işten vazgeçirirsin veya seni de onunla birlikte mütalâa ederiz!.. Her iki taraftan biri helâk oluncaya kadar da sizinle çarpışırız».** Ebû Talib; heyetin kararlı olduğunu görünce Resûl-i Ekrem (SAV)'e «— Fazla ileri gitmesen iyi olur!.. Çünkü bana çok ağır bir yük yüklüyorsun» tarzında serzenişte bulununca, Peygamberimiz efendimiz (SAV) çok üzüldü. Amcası Ebû Talib'e cevaben: **«— Ey Amcam!.. Vallahi güneşi sağ elime, ayı da sol elime verip, bu davadan vazgeçmemi isteseler, ben yine de vazgeçmem. Ta ki Allah (cc) bana bir çıkış yolu gösterse; ya bu işe feda olur giderim veya ondan vazgeçmem»** buyurdu. Ebû Talib bunun üzerine: «— Git yeğenim, dilediğini yapmakta serbestsin. Vallahi ben seni onlara teslim etmem» dedi .(86)

746

• «Mekke Hükümeti'nin» düzenlediği büyük «Panayır»lar mevcuddu!.. Buraya bütün arap yarımadasından kimseler gelir; değişik yarışmalar düzenlenirdi. Evet bu Panayırları; Tağuti rejim düzenliyordu!.. (87) Pey-

---

(86) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 44-47.

(87) Meselenin özü şudur: «Emanet'i yüklenmesi sebebiyle insan; diğer bütün canlılardan üstün yaratılmıştır. Mü'mine düşen en büyük görev; «bütün insanları Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmeye ve Tağut'a kulluk etmekten kaçınmaya davet etmektir». Velev ki; tebliğ imkânı gayr-i meşru güçlerin herhangi bir organizasyonu sonucu ortaya çıkmış olsun!.. Dikkat edilecek husus; İslâm'dan kat'iyyen taviz vermemektir. Resûl-i Ekrem (SAV) «Mekke Hükümeti'nin» düzenlediği panayırlarda, İslâmı tebliğ etmiştir.

gamberimiz Efendimiz (SAV)'in bu panayırlar vesilesiyle «Tevhid Mücadelesi'ni» bütün diyarlara ulaştıracağından endişeye kapılmışlardı. Mekke Hükümeti'nin ileri gelenlerinden İbnû'l Mugire, Kureyş'in ağzı lâf yapan tiplerini toplayarak; «— Ey **Kureyş'in önde gelenleri, panayır zamanı yaklaşıyor. Her taraftan heyetler Mekke'ye gelecekler ve bu heyetler Muhammed'in durumunu duyduklarında, merak edip soracaklardır. Farklı cevaplar vererek birbirimizi yalanlar duruma düşmeyelim. Bu durumda hepimiz güç durumda kalırız»** dedi. Orada bulunanlar: «— Ey İbnû'l Mugire; sen bizim en yaşlımız, en tecrübelimizsin!.. Sen nasıl emredersen öyle hareket ederiz» cevabını verdiler. İbnû'l Mugire; «— Hayır hayır siz söyleyin» dedi. Oradakiler «— **O bir kahin'dir»** diyelim. İbn-i Mugire: «— Hayır, o kahin değil!.. Biz çok kahin gördük, onlardaki sırrı gizleme özelliği bunda yok» dedi. Diğerleri: «— **O halde delidir diyelim»** teklifinde bulundular. İbnû'l Mugire: «— Hayır, üzerinde hiç delilik âlameti yok!.. Biz çok deli gördük, delilerdeki saldırganlık, tehlike, saflık ve sayıklama mevcud değil» dedi!.. Heyet durmadan düşünüyordu!.. Birisi: **«o bir şairdir» diyelim teklifinde bulundu.** İbnû'l Mugire bu teklife de karşı çıkarak: «— Hayır!.. o şair de değil. Biz şiirin herşeyini biliriz. Vurgularını, sırasını, tertibini, veznini iyi anlarız. Onun söyledikleri şiir değil» dedi. Heyet: «— **O halde, bu bir sihirbazdır»** deriz, teklifinde bulundu. İbnû'l Mugire şu karşılığı verdi: **«O sihirbaz** da değil!.. Biz çok sihir ve sihirbaz gördük. **Bu onlar gibi ipler bağlayıp üflemiyor.»** Bunun üzerine heyet: **«— O halde gelen yabancılara ne diyelim, onu nasıl tanıtalım?»** diye sordu. İbnû'l Mugire: «Vallahi o çok tatlı sözlüdür. Sözlerinden güzellik akıyor. Onun hakkında ne derseniz, yalan olduğu anlaşılır. **Mamafih «Sihirbaz» diyebilirsiniz. Şunu da ilâve edersiniz: «Çünkü o öyle birşey getirdi ki, evlâdı babadan, kardeşi kardeşten, kadını kocasından, vatandaşı toplumundan ayırdı»** dedi ve öylece dağıldılar. (88) Dikkat edilirse «Tehdit» sökmeyince; Darû'n Ned-

---

Ayrıca «Taif» dönüşü, bir müşrik'in koruması altında «Mekke'ye» girmiştir. Fakat hiçbir zaman «Tevhid» mücadelesinden taviz vermemeştir. Ancak bu olaylar misal verilip; insanlar üzerine hüküm koyma, heva ve heveslerden kaynaklanan kanunlar icad etme ve İslâm'ın haram kıldığı amelleri icra etmeye fetva verilemez!.. Bu incelik iyi kavranılmalıdır.

(88) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 48-49, Ayrıca H. Basri Çantay - Kur'an-ı Hakim ve meal-i Kerim - İst: 1959, A. Said Mtb. C: 3, Sh: 1111, 1112, Dip not: 23.

ve'nin (Parlemento'nun) akıllıları organize bir iftira ve yanlış tanıtma kampanyasını başlatıyorlar!.. (89)

747

• Allahü Teala (cc) İbnü'l Mugire hakkında şu ayet-i kerime'yi inzal buyuruyor. (90) «(Ey Muhammed) Bir tek (Nev'i şahsına münhasır) olarak yarattığım, kendine bol bol mal ve (yanında daima) hazır bulunmak üzere oğullar verdiğim ve ni'metleri yaydıkça yaydığım adamı (İbnü'l Mugire'yi) bana bırak!.. Sonra da o (bütün bunlara rağmen) hırs ile daha da artmasını ister. Hayır (asla beklemesin) Çünkü o, bizim ayetlerimize karşı olabildiğine inadçıdır!.. Onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Çünkü o (Kur'an hakkında ne diyeceğini) uzun uzadıya düşündü (kendine göre güyâ bir) ölçü koydu. Hay kahr olası (canı çıkası) Ne biçim ölçü kurdu o? Yine kahr olası, nasıl ölçü yaptı o? Sonra baktı, sonra (Ümidsizliğinden ve öfkesinden) kaşlarını çattı, suratını astı. En son arka çevirdi ve büyüklük tasladı da: «— Bu dedi (sihirbazlardan öğrenilib) rivayet edilen bir sihirden başkası değil!.. Muhakkak bu insan sözünden başkası değil». İşte bu adamı yakıcı bir ateşe (Cehenneme) yaslıyacağım.» (91)

748

• El Velid İbnü'l Mugire ile birlikte bu işi düzenleyenler hakkında da şu ayet-i kerime'ler nazil oldu;

«Nitekim iş böülmü yapanlara, Kur'an'ı parçalayanlara da (öyle azab) indirmiştik. İşte Rabbine and olsun ki onlara, tamamına yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız.» (92)

Böylece «Mekke Hükümeti»; panayıra iştirak eden bütün yabancı-

---

(89) Bugün de durum farklı değildir!.. İslâm topraklarında küfür ahkamını icra eden siyasi yönetimlerin; mü'minlerin «Ulûlemr'i» olamıyacağını ve onlara karşı cihad'ın «Farz-ı Ayn» olduğunu söyleyen mü'minler; hem iftiraya uğratılırlar, hem de kasden yanlış tanıtılırlar!.. Bazı saf tipler de; «Fitne çıkmasın» gibi, sûret-i hak'tan gösterilen sloganlarla bu taarruza alet edilir!.. Dikkatli olunmalıdır.

(90) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 6, Sh: 397 - 403 (Gadı Beyzavi, Hazin ,İbn-i Abbas ve Nesefi bir arada), ayrıca İbn-i Kesir - Tefsîrû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 D. Marife Yay. C: 4, Sh: 442-443, Mehmed Vehbi Efendi - Hülasat'ül Beyan - İst: 1969 Üçdal Neş. C: 16, Sh: 6231-6234.

(91) El Müddesir Sûresi: 11-26.

(92) El Hicr Sûresi: 90-93.

lara, bu şekilde propaganda yaparak, Resûl-i Ekrem (SAV)'i yanlış tanıttılar ve bu haberler bütün Arabistan'a yayıldı. (93)

749

• Resûl-i Ekrem (SAV)'e karşı; tehdit ve yanlış tanıtma yollarına başvuran müşrikler, işi daha da ileriye götürerek «Suikas'ta» karar verdiler. Bilhassa Ebû Cehil bu hususta kararlıydı. Nitekim bir gün: **«— Ey Kureyş topluluğu!.. Görüyorsunuz ki Muhammed dinimizi yermekten, baba ve atalarımıza, tanrılarımıza dil uzatmaktan, akıllılarımızı, akılsız saymaktan geri durmuyor. Ben artık Allah'a (94) söz verdim: Yarın, kaldırabileceğim kocaman bir taşı yüklenip namazda secdeye vardığı zaman, onun başını ezeceğim. Siz de beni orada ister koruyun, ister teslim edin; bundan sonra varsın Abd-i Menaf oğulları bana istediklerini yapsınlar, râzıyım»** dedi. Müşrikler: «— Vallahi seni hiçbirşey için, hiçbir zaman teslim etmeyiz!.. Haydi sen dilediğini yap» dediler. Ebû Cehil sabaha çıkınca anlattığı gibi kocaman bir taş alarak, Peygamberimizin oraya gelmesini bekledi. Peygamberimiz namaz kılacağı zaman; Kâbe'nin Yemen köşesi ile Hacerü'l Esved arasında dururdu ve Kâbe'yi kendisiyle Şam tarafı arasına alırdı. Peygamberimiz; o günde her zamanki gibi gelib namaza durdu. Müşrikler topluca oturmuş, Ebû Cehil'in ne yapacağını gözlüyorlardı. Peygamberimiz Efendimiz (SAV) secdeye vardığı zaman, Ebû Cehil taşı yüklenip yürüdü!.. Ancak yaklaşır yaklaşmaz; korkarak, benzi sararark, perişan bir halde hemen geri döndü. Elleri taşı tutmaz oldu. Taşı elinden yere düşürdü. Kureyş Müşrikleri, Ebû Cehil'in yanına dikildiler: «— Ne oldu sana ey Hakem'in babası» dediler. Ebû Cehil: **«— Vallahi bir benzerini dahi görmediğim; yenilmez, zabdedilmez, köpürmüş bir puğur deve gibi erkek bir canavar (bir ejderha) beni yemek için üzerime yürüdü»** dedi. (95)

---

(93) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 50.

(94) Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğine muhatab olan Mekke Müşrikleri Allahü Tealâ (cc)'nın varlığına inanıyorlardı. Ancak «Tağut'ları» reddetmeye yanaşmıyorlar ve hüküm koyma hakkının kendilerinde olduğunu iddia ediyorlardı. Putları da; kendilerini Allah'a yaklaştıracağı gerekçesi ile ibadete lâyık buluyorlardı. Ebû Cehil'in buradaki ifadesi yadırganmamalıdır. Günümüzün Ebû Cehil'leri de, aynı mantığı taşımaktadırlar.

(95) M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Devri) İst: 1981, Şamil Yay. Sh: 251-252.

750

• Ebû Cehil; her fırsatta Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e ve mü'minlere saldıran me'lûn bir tipti!.. Nitekim Bedir Muharebesinde Hz. Abdullah b. Mes'ûd (RA) kendisini yaralı olarak bulmuş, başını kesip Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna getirerek: «— Ya Resûlullah!.. Bu senin düşmanın Ebû Cehil'in başıdır» demişti!.. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) efendimiz: «— Allahü Ekber!.. İşte bu hem benim, hem de ümmetimin firavûnudur. Bunun benim ve ümmetimin üzerine şer ve zararı; firavunun Hz. Musa (as) ve ümmeti üzerine şer ve zararından daha şiddetli idi» (96) buyurmuşlardır!.. Bir gün Resûl-i Ekrem (SAV) efendimiz, Safa tepesinden geçerken Ebû Cehil'le karşılaşır! Tabii bu me'lûn, derhal küfretmeye, işkence etmeye ve hakarete başlar! Bu olaya bir köle şahid olmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in amcası Hz. Hamza; aynı gün avdan dönüşünde Kâbe'ye uğrar. Olaya şahid olan köle; Hz. Hamza'ya hitaben: «— Ey Ummare'nin babası, keşke biraz önce burada olsaydın da Ebû Cehil'in senin yeğenin olan Muhammed'e (SAV) yaptıklarını görseydin. Ona her türlü hakareti yaptı, işkence etti ve dinine küfretti» diye ihbarda bulunur. Hz. Hamza'nın beyninde şimşekler çakmıştır!.. Hiçbirşey söylemeden doğruca Ebû Cehil'in oturduğu yere yürür ve elindeki mızrakla Ebû Cehil'in kafasını yarar. Orada bulunanlar ne olup-bittiğini şaşkınlıkla izlerken Hz. Hamza: «— Sen misin Muhammed'e sövüp sayan!.. İşte ben de onun dinindeyim, onun söylediklerini söylüyorum. Haydi gücün yetiyorsa ona yaptıklarını bana da yap, göreyim» der!.. Ebû Cehil ne yapacağını şaşırmıştır. (97) Bu olaydan sonra; Hz. Hamza (RA)'nın müslüman olması, «Mekke'de» bomba gibi patladı!.. Tevhid Mücadelesi; Hz. Hamza (RA) gibi güçlü ve kuvvetli bir mücahid'e sahip olmuştu.

751

• Mekke Hükümeti; Hz. Hamza (RA)'nın müslüman olmasından sonra taktik değiştirme ihtiyacı hissediyor. Önce Utbe b. Rabia vasıtasıyla; davasından vazgeçmek kaydı ile «her ne isterse yapmaya hazır olduk-

---

(96) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 385.

(97) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Sh: 56, ayrıca M. Asım Köksel - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi), İst: 1981, Sh: 239 - 240.

larını» Resûl-i Ekrem (SAV)'e iletiyorlar. (98) Bundan bir netice alamayınca; Ebû Süfyan, Nadr İbnû'l Haris, Ebû'l Bahteri, El Velid İbnû'l Mugire, Utbe b. Rabia, Ebû Cehil ve Umeyyeti'bnû'l Halef'ten teşekkül eden bir heyet; Resûl-i Ekrem (SAV)'e görüşmek için haber gönderiyorlar. Haberci: «— Kavminin ileri gelenleri toplanmış, seninle konuşmak» istiyorlar deyince, Peygamberimiz Efendimiz (SAV) İslâm'a girmeye karar verdiklerini zannederek; süratle heyetin bulunduğu yere varıyor. Heyet'in üyelerinden birisi: «— **Ya Muhammed!.. Biz seninle konuşmak için seni çağırttık!.. Vallahi şimdiye kadar senin gibi kavmine kötülük yapan birisi aramızdan çıkmadı. Atalarımıza küfrettin, dinimizi batıl gördün, tanrılarımıza sövdün, aramıza bölücülük soktun, bize karşı işlemediğin hiçbir kötü fiil kalmadı. Eğer getirdiğin dava ile, «Zengin olmak» istiyorsan, en zenginimiz oluncaya kadar sana mal toplarız. Devlet reisi olmak istiyorsan, seni «Devlet Reisi» olarak seçelim. Eğer bu getirdiğin dava ile, «şeref kazanmak» istiyorsan, seni efendimiz olarak seçeriz. Eğer sana cinler çarpıyor ve sen kendini tedavi ettiremiyorsan, bütün imkânlarımızı seferber ederek sana tabib arayalım!..»** Evet, heyet «Devlet Reisliği» de dahil, her türlü şeye hazır!.. Tek istedikleri: «Lâ ilâhe» (İlâh yoktur» illâllah (Yalnız Allah vardır)» davasından vazgeçmesi!.. Peygamberimiz Efendimiz (SAV) bu tekliflere karşı şu cevabı veriyor: **«Dediklerinizin hiç birisiyle alâkam yok. Getirdiğim dava; mallarınızı istemek, aranızda şeref, makam sahibi olmak, kralınız olmak için değil!.. Lâkin Allah beni size peygamber olarak göndererek, bana bir kitap indirdi. Size müjdeci ve uyarıcı olmamı emretti. Ve ben Rabbimin risaletini size tebliğ ederek, size nasihatta bulundum. Eğer size getirdiğim bu davayı kabul ederseniz, dünyanız ve ahiretiniz için saadet bulursunuz. Reddederseniz, ben de Allah, aramızda bir hüküm verinceye kadar sabrederim.»**

752

• Bunun üzerine Mekke Hükümetinin adamları şu teklifte bulunuyorlar: **«Ya Muhammed, sen bizden birşey kabul etmiyorsun. Biliyorsun ki, yeryüzünde bizim gibi dağlar arasına sıkışmış, susuz ve hayat şartları zor olan başka kimse yoktur. Seni gönderen Rabbine de ki; bizi sıkıştırmış olan bu dağları uzaklaştırsın, memleketimiz ovalık olsun!.. Şam ve Irak'taki gibi, burada da nehirler akısın!.. Geçmiş atalarımızı diriltip göndersin ve bunlar arasında Atamız Kusayy b. Kilab da olsun. Çünkü o doğ-**

(98) **Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - A.g.e. Sh: 58-59 (Not: Utbe b. Rabia'nın teklifi ile heyet halinde yapılan teklifin mahiyeti birbirinin aynısıdır.)**

tu sözlü biriydi. Senin dediklerinin doğru olup olmadığını ona soralım. Eğer dediklerine o da «Doğrudur» derse, biz de senin Allah katındaki değerini anlar, sana gelenlerin gerçek olduğunu kabul ederiz. Bunu yaparsan; Allah'ın seni peygamber olarak gönderdiğine inanırız»!.. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyuruyor: «Ben bunun için gönderilmedim. Ben Allah'ın emirlerini size getirdim. Bana verilen risaleti size tebliğ ettim. Eğer dediklerimi kabul ederseniz, dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Reddederseniz Allah; siz ve benim aramda hükmedinceye kadar sabrederim»!..

753

• Bu defa Mekke Hükümeti'nin heyeti, şu teklifte bulundu: «— **O halde Rabbine de ki; tasdik eden bir melek göndersin!.. Rabbine de ki; senin için altın ve gümüşten saraylar ve hazineler yapsın ki görelim!..** Zira **sen bizim gibi sokaklarda gezen, bizim gibi yaşayan bir insansın. Bu istediklerimizi yap ki, senin bizden olan farkını anlayalım. İddia ettiğin gibi peygamberliğini görelim!..»** Resûl-i Ekrem (SAV) şu cevabı verdi: «— **Ben bunları yapmak için gönderilmedim. Allah beni müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi. Kabul ederseniz; dünya ve ahiret saadetine kavuşursunuz. Reddederseniz; Allah siz ve benim aramda hükmedinceye kadar sabrederim.»** (99)

754

• Dikkat edilirse; «Mekke Hükümeti'nin» heyeti; Resûl-i Ekrem (SAV)'den değişik taleblerde bulunuyorlar!.. «Tevhid Mücadelesi'nin» bırakılması halinde; Mekke Şehir devleti'nin liderliği ve zenginlik vadedilmekte!.. Halbuki Hz. Adem aleyhisselâmdan itibaren bütün peygamberler insanları, **«Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmeye ve Tağut'a kulluk etmekten kaçınmaya»** davet etmişlerdir. (100) Elbette Resûl-i Ekrem (SAV) «Mekke Hükümet» heyetinin tekliflerini kabul edemezdi.

755

• Mekke Devleti; görüşmeler yoluyla Resûl-i Ekrem (SAV)'den hiçbir taviz koparamayınca; yeniden işkence ve zulüme başladı. Alınan karar

---

(99) **Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - A.g.e. Sh: 60-63, ayrıca M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi) İst: 1981, Sh: 248-249. (Not: Başta İbn-i Hişam'ın «Sire» si olmak üzere, birçok siyer kitabında yer alan bu teklifler; İslâmi mücahede hususunda kararlı olan mü'minler tarafından «İhlâsla» tefekkür edilmelidir. Nihayet hepimizin dönüşü Allahü Teala (cc)'yadır.)**

(100) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'ani'l Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neş. C: 2, Sh: 568-569.**

gereğince; herkes kendi kabilesindeki müslümanları takip edecek ve yetkililere ihbarda bulunacaktı!.. İhbar olunan müslümanlar da; hapsedilecek veya dayakla aç susuz bırakılarak işkence ettirilecekti. Bu yetmezse; güneş altında kaynayan Mekke kumlarına, çıplak olarak yatırılacaktı!.. Umeyyeti'bnûl Halef'in; Hz. Bilâl-i Habeşi'ye yaptığı işkenceyi kelimelerle izah edebilmek mümkün değil!.. Yâsir ailesinin çektikleri de, bütün kaynaklarda mevcud!.. Hz. Sümeyye (R. Anha)'nın şehadeti, kısa bir süre sonra kocası Yasir'in şehadeti ve Ammar b. Yasir'in İşkence altında, adeta bir et yığını haline geldiği sırada, kelime-i küfrü söyleyip; mahçup mahçup Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna gelişi!.. (101) Bütün bu işkence'ler; Tağutu reddedib, yalnız ve yalnız Allah'a (cc) iman etmenin sonucu!.. (102) Nihayet mü'minler; işkence'den kurtulmak için, Resûl-i Ekrem (SAV)'den «Hicret» için izin talebinde bulunuyorlar.

756

• İşkence'nin değişik türleri de mevcud!.. Sahabe'den Habbab İbnü'l Eret (RA) alacağını istemek için İslâm düşmanı El Ass İbn Vail'e gitmişti. El Ass İbn'i Vail ona hitaben: «— **Sen Muhammed'i inkâr etmediğin müddetçe, sana paranı vermem»** dedi. Habbab İbnü'l Eret (RA): «— **Vallahi ben Muhammed (SAV)'i inkâr etmem. Sen ölünceye ve dirilib hesab verinceye kadar beklerim»** buyurdu. El Ass şaşkın şaşkın: «— Ben öleceğim, sonra dirileceğim; malım ve çocuklarım olacak, o zaman senin alacağını veririm» deyib, Habbab'a (RA) borcunu ödemedi. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu; (103)

«(Şu) Ayetlerimizi inkâr eden ve «Bana elbette mal ve evlâd verilecektir» diyen adamı gördün mü? O gayba mı vaakıf, yoksa rahman katından (Allahü Teala (cc)'dan bir ahid mi edinmiş? (söz mü almış). Hayır, öyle değil. Biz onun söylediği (sözü) yazar, azabını da uzattıkça uzatırız. Onun söyler olduğuna biz mirascı olacağız ve o, bize tek başına gelecektir.» (104)

---

(101) M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi) İst: 1981, Şamil Yay. Sh: 215-217.

(102) Dikkat ediniz!.. Mekke döneminde mü'minler; Allahü Teâlâ (cc)'ya iman edib, tağut'u reddettikleri için, bunca işkenceye muhatab oldular. Bugün maalesef «Tağut'u» kendilerine emir sahibi ilân edecek derecede çıldıran ve tağuti güçlere dua eden tipler vardır. Bu husus iyi düşünülmelidir.

(103) Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 179-180.

(104) Meryem Süresi: 77-80.

757

• Kuvvetli kabilelere dayanan mü'minler daha az işkence görüyor, fakat diğerleri işkence altında şehid oluyordu. Sahabe-i Kiram'dan bazıları işkence karşısında zaafa düşmüş Resûl-i Ekrem (SAV)'e müracaatla; **«Bunların bize tatbik ettikleri işkence tahammül sınırımızı aştı, bunlara beddua'da bulunmaz mısınız?»** diyorlardı. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz efendimiz (SAV) sabır tavsiye ediyor ve: **«Sizden önceki müslümanların vücûdlarından; kemiklerine varıncaya kadar demir taraklarla taranarak etleri koparılırdı. Bu, onları dinlerinden vazgeçirmedi. Başları saç ayırımından testerelerle ikiye biçildi; onlar yine dinlerinden vazgeçmediler. Biraz daha sabredin!.. Allah öyle bir zaman getirecektir ki; bir atlı yalnız başına Allahü Teala (cc)'dan başka hiç kimseden korkmadan, San'a'dan, Hadramut'a gidebilecek; kurtla kuzu yan yana olacaktır»** (105) buyuruyordu.

758

• Hz. Adem (AS)'dan itibaren tevhid mücadelesini yüklenen bütün peygamberler ızdırabın en şiddetlisini tatmışlardır. Tağut'un şehevi duygularını tatmin eden bir fahişe'nin arzusu üzerine, Hz. Yahya (AS) şehid edilmiş, Hz. Zekeriyya (as) bir ağaç kovuğunda ikiye biçilerek; Allahü Teala (cc)'nın rızası için ızdırabın en şiddetlisini tatmıştı!.. Nemrud'un korkunç ateşine atılan Hz. İbrahim (as), Fir'avn'ın akla-hayale gelmez işkencelerine katlanan Hz. Musa (as)'yı ve herkesin kendisini yalanladığı (sadece iki kızının kendini tasdik ettiği) Hz. Lût (as)'u nasıl unutabiliriz!.. Allahü Teala (cc) Resûllerinin kıssalarını Kur'an-ı Kerim'de beyan buyurmuştur. (106) Elbette bu kıssaların anlatılması boşuna değildi. Nitekim; bir ayet-i kerime'de;

«Peygamberlerin haberlerinden sana anlattığımız her şey senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar. Sana bununla gelen hakikat, mü'minlere bir öğüt ve hatırlatmadır» (107) buyurulmuştur. Müfessirler; kıssaların tevhid mücadelesine karşı direnen kâfirlerin akıbetlerini beyan ve bununla mü'minlerin kalblerine sukûnet vermek hedefini esas aldığı hususunda

---

(105) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst. 1983, Beyan Yay. Sh: 80-81.

(106) Her kavme bir peygamber gönderildiği kat'i nass'la sabittir. Kur'an-ı Kerim'de bir kısmının kıssaları beyan buyurulmuştur. Bakınız: Madde: 167.

(107) Hûd Sûresi: 120.

müttefiktirler. (108) Kalbinde hapsedilmek korkusu duyan mü'min, Hz. Yusuf (as)'u düşünmelidir!.. İşkence ve alay edilmekten çekinen mü'minler; tevhid mücadelesine bir göz atmalıdırlar!.. İnsanlar; hangi peygamber'e «— Evet söylediklerin aynen doğrudur» deyip teslim olmuştur kil.. Böyle bir misal yok!.. O halde; «Allah'a iman ve tağutu red» hususunda; hiçbir kınayıcının kınamasından çekinmemek esastır.

759

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya yemin olsun ki; arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz» (109) buyurduğu bilinmektedir. Zühd ve takva'ya dayanan bir hayata talib olan mü'min; İslâmı tebliğ etmek ve bu uğurda başına gelen her türlü musibete sabretmek durumundadır. İşte İslâmi tebliğin «Mekke Dönemi'nden» çıkarılacak en büyük ders budur. Tağuti güçlere dalkavukluk edenlerin; zühd ve takva iddiasında bulunması mümkün değildir.

HİCRET'İN MAHİYETİ

760

• Kur'an-ı Kerim'de: «Nihayet Rabbleri onların (Dualarına) şöyle icabet etti: «İçinizden gerek erkek, gerek kadın - ki kiminiz kiminizden (hasıl olmadır) bir iş yapanın amelini ben elbette boşa çıkarmayacağım. İşte hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye, hakarete ve ziyana uğrayanların, muharebe edenlerin ve öldürülenlerin de, andolsun suçlarını örteceğim ve andolsun canibimden bir mükâfat olmak üzere, onları altından ırmaklar akan cennetlere de sokacağım. (Daha büyük) ve güzel mükâfat ise Allahü Teala (cc)'nın yanındadır. (Allah'ı ve Resûlünü) tanımayanların (refah içinde) diyar diyar dönüb dolaşması sakın ha sizi aldatmasın. Azıcıcık bir faidedir ol.. Sonunda varıb sığınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yatma yeridir.» (110) hükmü beyan buyurulmuştur. Kâfirlerin şiddetli işkence ve hakaretlerine, İslâmı sürekli tebliğ ederek karşılık veren ve sabreden mü'minlere «Hicret» emri verilmiştir. Hicret edenlerin faziletleri ile ilgili ayet-i kerime'de kadınların ismi zikredilmeyince Hz. Ümmü Seleme (R. Anha) Resûl-i Ek-

(108) Mecmûat'u't Tefasir - İst: 1979 Çağrı Yay. C: 3, Sh: 372 vd (Gadı Beyzavi, ve Haazin Böl.)

(109) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Yay. C: 2, Sh: 365.

(110) Ali İmran Süresi: 195-197.

rem (SAV)'e: «Hicret'in mükâfatı hususunda kadınlara dair birşey zikredilmiş olduğunu işitmedim» (111) diye müracaatta bulunması üzerine bu ayet-i kerime inzal buyurulmuştur!..

761

• Mekke toplumunda; insanların kendi kendilerini ilâh yerine koyarak ve sembol olarak bazı heykelleri önlerine alıp, «Şirki» iktidar haline getirdikleri malûmdur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliği sonucu iman eden mü'minler ise; Allahü Teala (cc)'ın indirdiği hükümlere muhatabtırlar!.. Dolayısıyle İslâm ahkâmı ile küfür ahkâmı karşı-karşıyadır!.. Mü'minlere silâhlı mücadele yapma hususunda da herhangi bir emir verilmemiştir. Aksine hâlâ, silâhla mücadele haramdır. (112) Bu durumda iki ihtimal sözkonusudur: **Birincisi;** içinde yaşadıkları Mekke toplumunun şartlarına ve «Darû'n Nedve'nin» çıkardığı kanunlara boyun eğme!.. Ki bu iman'dan sonra; küfrü seçip Tağut'a teslim olma manasına gelirdi. **İkincisi:** Mekke civarında bulunan mağara veya evlere çekilip, kat'iyyen ses çıkarmama!.. Bu da mümkün değildi; zira tebliğ etme sürekli farzdı. Mekke müşriklerinin işkenceleri tahammül sınırını zorlayınca, Sahabe-i Kiram, Resûl-i Ekrem (SAV)'e müracaatta bulundular. Resûlullah (SAV): **«Habeşistan'a gidiniz. Orada halkına zulmetmeyen bir kral var, doğrulukla tanınmış. Sizler korunmuş olursunuz, ta ki Allahü Teala (cc) size ve bana bir kurtuluş nasib buyursun»** (113) diyerek, hicrete izin verdi. Hz. Lût (as)'tan sonra yapılan ilk hicret budur. Nitekim Hz. Osman (RA) zevcesini **merkebe bindirib herkesten önce yola çıktığı haber verilince** Resûl-i Ekrem (SAV): **«Lût peygamberden sonra ailesini yanına alıp Allah yolunda hicret eden ilk insan Osman'dır»** (114) buyurdular.

762

• Birinci ve İkinci Habeşistan hicretleri; Mekke Hükümetini zor duruma düşürmüştür. Zira insanları sadece **«Allah'a iman edib, Tağut'u reddettiği»** için; suçlu ilân eden, müşrik düzen'in mahiyetinin öğrenilmesini ar-

---

(111) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Yay. C: 1, Sh: 441.**

(112) **İmam-ı Kurtubi - El Camil Li Ahkami'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 2. Sh: 347, ayrıca El Cessas - Ahkâmü'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 1. Sh: 257.**

(113) **Muhammed B. İshak B. Yesar - Es Sire - Konya: 1981, Hibaş Yay. Sh: 154.**

(114) **M. Asım Köksal - İslâm Tarihi (Mekke Dönemi), İst: 1981, Şamil Yay. Sh: 272.**

zu etmemişlerdir. Nitekim Darû'n Nedve'de toplanıp durumu müzakere ettiler. Daha sonra Abdullah b. Ebi Rebia ve Amr b. Ass'ı; Habeşistan Kralı Necaşi'ye elçi olarak göndermeye karar verdiler!.. (115) Bütün mesele; Habeşistan'a hicret eden mü'minleri geri getirmek ve işkenceye devam etmek!..

763

• Birinci ve İkinci Akabe Bey'atlarından sonra; Medine'li mü'minler Resûl-i Ekrem (SAV)'i sürekli olarak davet ediyorlardı!.. Esasen üç yıl süren korkunç tecrid hayatı mü'minleri iyiden iyiye güçsüz bırakmıştı. İslâm tarihine «Haberû's Sahife» diye geçen bu olay; «Darû'n Nedve'nin» sakinlerinin (Şehir Parlementosunda görevli Tağut'ların) «Darû'l Erkam'a» çekilen mü'minlere karşı kininin bir belgesiydi. Bu ambargo sırasında; açlıktan ölen çocukların ve iniltileri Mekke'yi saran ihtiyarların durumu tefekkür edilirse; küfrün ne kadar «necis» olduğu kavranır!..

764

• Mekke Hükümeti'nin Resûl-i Ekrem (SAV)'e ve mü'minlere yaptığı işkenceleri bilen Ensar'dan El Abbas b. Ubade: «— **Ya Resûlâllah!.. Eğer istiyorsan kılıçlarımızla seni taciz eden Mekke'lilere savaş açalım»** diyordu. Resûl-i Ekrem (SAV) ise **«Henüz bununla emrolunmadık»** buyurarak, onları da sabretmeye davet ediyordu. Ancak «Darû'n Nedve» bu işe kesin bir çözüm bulma zamanının geldiğine inanıyordu. Zira mü'minler; gizlice herşeylerini terkederek Medine'ye hicret etmeye başlamışlardı!.. Darû'n Nedve'de; «Necidli şeyh» kılığında şeytan'ın da iştirak ettiği, bir toplantı yapıldı. (116) Bu çok önemli bir kararın alındığı toplantı için Kur'an-ı Kerim'de: **«Hani bir zaman o küfredenler seni tutuklu bağlamaları, ya seni öldürmeleri, yahud seni (yurdundan zorla) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken Allah da onun karşılığını (karşı tuzağını) yapıyordu. Allah tuzak kuranlara mukabele edenlerin en hayırlısıdır»** (117) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV) «Hicret» emrini alınca; yatağına Hz. Ali (RA)'yi bırakarak, suikastçı kâfirlerin arasından Hz. Ebû Bekir (RA)'in evine vardı. Evet!.. Allahü Teala (cc) suikast'la görevli kâfirlerin basiretini alıver-

---

(115) **Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - İslâmi Tebliğin Mekke Dönemi ve İşkence - İst: 1983, Beyan Yay. Sh: 90 (İbn-i Hişam - Sire - C: 1, Sh: 333).**

(116) **Mecmuat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 33-34, ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirû'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Neş. C: 2, Sh: 302-303.**

(117) **El Enfal Sûresi: 30.**

mişti, bakıyorlardı ama göremiyorlardı. Hz. Ebû Bekir (RA) de «Hicret» emrini bekliyordu. Hz. Aişe (R. Anha) validemiz o anı şöyle anlatıyor: **«Vallahi o güne kadar sevinçten ağlanıldığını görmemiştim. Resûlullah (SAV) babam Ebû Bekir'e, beraber hicret edeceklerini söyleyince, Ebû Bekir sevinçten ağlamaya başladı.»** (118)

765

● Darû'n Nedve'de; Necidli Şeyh'in (veya Şeytan'ın) teklifi ile alınan «Suikast» kararı hedefine varamamış ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Hicret» ettiği haberi yayılmıştı. Mekke Hükümeti; Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Medine'ye» varması halinde, durumun çok nazik hale geleceğinin farkındaydı, hepsi peşine düşmüşlerdi. Münadi'ler; Mekke müşriklerinin zenginlerinin ortaya koyduğu ikramiyeleri ilân etmek suretiyle, işi cazip hale dönüştürüyorlardı. Mahir bir iz sürücü; Resûl-i Ekrem (SAV) ve Hz. Ebû Bekir (RA)'in gizlendiği «Sevr» mağarasına kadar, hükümet askerleriyle birlikte gelmişti. Ancak Allahü Teala (cc); bir örümceğe, mağaranın ağzını ağlarıyla ördürtmüştü!.. Askerler mağaranın girişine geldiğinde Hz. Ebû Bekir (RA) endişeye kapılmış, Resûl-i Ekrem (SAV) «— Tasalanma Allah (cc) bizimle beraberdir» diye onu teselli etmişti!.. Kur'an-ı Kerim'de bu olay şu şekilde izah buyurulmaktadır: **«Eğer siz ona (Resûlüme) yardım etmezseniz (hatırlayın o anları ki) kâfirler onu (Mekke'den) çıkardıkları zaman bizzat Allah ona yardım etmişti. (O anlar, öyle anlardı ki Resûlüllah ancak) ikinin ikincisinden ibaretti. O zaman onlar (Sevr dağının tepesindeki) mağaradaydılar. Peygamber o zaman arkadaşına (Hz. Ebû Bekir'e): «— Tasalanma. Allah hiç şübhe yok ki, bizimle beraberdir» diyordu. Allah o'nun (Hz. Ebû Bekir'in) üzerine sekinetini (Kuvve-i Maneviyesini) indirmiş, onu (Resûl-i Ekrem'i) görmediğiniz ordularla te'yid etmiş, kâfirlerin kelimesini (küfürlerini) alçaltmıştı. Allah'ın kelimesi ise; o çok yücedir. Allah mutlak galibtir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.»** (119)

766

● Malûm olduğu üzere; mü'minlerin kendi içlerinden bir «Ulû'lemr» seçmelerinin asıl sebebi; İslâm'ın emirlerini hakkı ile edâ edebilmektir. (120)

---

(118) Doç. Dr. İ. Süreyya Sırma - A.g.e. Sh: 131. (İbn-i Hişam - Es Sîre - C: 2, Sh: 485).

(119) Et Tevbe Sûresi: 40.

(120) Kemalüddin İbn-i Hümam - Kitabû'l Müsayere - İst: 1979, Çağrı Yay. Sh: 265.

Çünkü birçok ibadetin edâsı dahi, buna bağlıdır. İmam Ebû Muin En Nesefi: «Üzerimizde İslâm devlet başkanı olan imamı görmeden bir günün geçmesi caiz değildir. İmamet'in hak olduğunu kabul etmeyen kimse kâfir olur. Çünkü dini hükümlerden bir kısmının caiz olması, imamın varlığına bağlıdır. Cum'a Nabazı, Bayram Namazları ve yetimleri evlendirmek gibi!.. İmameti inkâr eden kimse farzları inkâr etmiş olur. Farzları inkâr eden de kâfir olur» (121) buyurmaktadır. Dikkat edilirse; «Ulû'l-emr'i» inkâr etmek; başta cum'a namazı olmak üzere farzları inkâr etmek olarak ele alınıyor. (122) Hicret'te de durum farklı değildir; mü'minler için «Hicret»; bazen «vacip», bazen «sünnet» ve bazen de «müstehab» olur. Ancak «Hicret'e» karar verecek olan «Ulû'lemr»dir.

MEDİNE'DE; SİLÂHLI MÜCADELE «FARZ» KILINIYOR

767

• Mekke'den «Medine'ye» hicret eden mü'minlerin; geride kalan bütün malları talan ediliyor!.. Faziletleri kelimelerle izah edilemiyecek olan Ensar; «Hicret eden» mü'minleri (Muhacirleri) bağrına basmıştır. Herşeylerini onlarla paylaşan Ensar hakkında Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlardan (Muhacirlerden) evvel Medine'yi yurd ve iman (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara (Muhacir'lere) verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyil) bulmazlar, İhtiyaçları bulunsa bile (onları) öz canlarından (Nefislerinden) daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muradına erenler onların ta kendileridir»** (123) hükmü beyan buyurulmuştur. Hz. Berâ (RA)'den rivayet edilen; Buhari, Müslim ve Tirmizi'de kaydedilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur: **«Ensar'ı ancak mü'min olanlar sever; münafıktan başkası da onlara buğz etmez. Ensar'ı seveni Allahü Teala (cc) sever, buğz edene de Allahü Teala (cc) buğz eder.»** (124)

---

(121) **İmam Ebû Muin En Nesefi - Bahrü'l Kelâm fi Akaidi'l Ehli'l İslâm - Konya: 1977, Rabıta Yay. Sh: 179. (Not: Allahü Teala (cc)'nın tekliflerine muhatab olan her insan, bu konu üzerinde ihlâsla durmak zorundadır. Bazı cahillerin «Ulü'l-emr konusu talidir, önemli değildir» gibi iddiaları, ancak tağuti güçleri sevindirir.)**

(122) **Bu hususu daha önce izah etmiştik! Bakınız: Madde - 636, 637.**

(123) **El Haşr Sûresi: 9.**

(124) **Mansur Ali Nasıf - Tac Tercemesi - İst: 1973, C: 3, Sh: 714-715, Had. No: 1149.**

768

• İbn-i Abbas (RA)'den rivayete göre; Resûl-i Ekrem (SAV) Mekke'den çıkarken Hz. Ebû Bekir (RA)'e: «— Bunlar kendilerine gönderilen peygamberi, yurtlarından çıkardılar. «Biz Dünya'da Allah'ın teslim olmuş kullarıyız ve biz ancak O'na dönücüleriz. (El Bakara Sûresi: 156). Mutlaka helâk olacaklar» buyurdu. (125) Harbin mübah kılındığına dair ilk ayet-i kerime de «Medine'de» nazil oldu;

«Kendileriyle mukaatele edilen (Yani düşmanların hücûmuna uğrayan mü'min)lere, uğradıkları o zulümden dolayı (Bilmukabele) harbe izin verildi. Şübhesiz ki Allah onlara yardım etmeye elbette kemaliyle kaadirdir.» (126)

769

• Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in müctehid imamları; savaşı başlatan ve bilfiil devam ettiren Mekke müşriklerine karşı, tecavüzü önlemek ve meşru müdafaa haklarını kullanmak üzere cihad'a izin verildiği hususunda mütteftiktirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu husus ayrıca tasrih buyurulmuştur;

«(Ey mü'minler) Ahidlerini bozan, o peygamberi sürüp çıkarmayı kuran ve bununla beraber ilk defa da sizinle kendileri (Muharebeye) başlayan bir kavim ile savaşmaz mısınız? Onlardan (Müşriklerden) korkacak mısınız? Eğer (Gerçekten) inanmış kimseler iseniz, kendisinden korkmanıza daha çok lâyık olan bir Allah vardır. Onlarla muharebe edin ki; Allah sizin ellerinizle onları azablandırsın, onları rüsvay etsin, size müşriklere karşı nusret versin, mü'minler zümresinin göğüslerini ferahlandırsın.» (127)

770

• İmam-ı Muhammed (rh. a): «Bundan sonra haram aylar geçtikten sonra savaşılması emredildi. Bununla ilgili olarak Allah ü Teâlâ (cc) şöyle buyurur: **«(Dokunulması) haram olan o aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları (esir) olarak yakalayın, onları habsedin, onların bütün geçit yerlerini tutun. Eğer tevbe ederler (tevbelerini ve imanlarını tasdiyk için) namaz kılarlar, zekât verirlerse yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah çok yar-**

(125) Muhammed İbn-i Cerir - Camiü'l Beyan - Kahire: 1324, C: 2, Sh: 189-190.
(126) El Hacc Sûresi: 39.
(127) Et Tevbe Sûresi: 13-14.

lığayıcıdır, çok esirgeyicidir.» (128) Daha sonra da mutlak olarak savaş emrolundu: «Allah yolunda muharebe edin. Bilin ki şüphesiz Allah hakkı ile işitici, kemaliyle bilicidir.» (129) Bu ayet-i kerime ile birlikte, mesele bir sonuca bağlandı. Emrin mutlak oluşu, her halûkârda ona uymayı gerekli kılıyor. Ancak savaşın farz oluşu, dini yüceltmek ve müşrikleri susturmak içindir» (130) hükmünü zikretmektedir. İmam-ı Merginani: «Cihad; Allahü Teala (cc)'nın dinini aziz kılma ve küfrün şerrini insanlar üzerinden defetmek için farz kılınmıştır» (131) buyurmaktadır. Emperyalist kâfirlerin; islâm topraklarını istilâ ettiği günümüzde cihad; gücü yeten her mü'min üzerine «Farz-ı Ayn» olan bir ibadettir.

CİHAD KİMLERE «FARZ» DEĞİLDİR.

771

• Kur'an-ı Kerim'de: «A'maya (Muharebeden geri kalmak hususunda) vebal yok, topal'a vebal yok, hastaya vebal yok!.. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse (Allah) onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim geri kalırsa onu da elem verici bir azab ile azablandırır» (132) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası; bu ayet-i kerime'yi esas alarak; «Cihad'a gitmekten, meşru bir özür sebebiyle aciz olan kimselere cihad farz değildir» hükmünde ittifak etmiştir. Kör, topal, hasta, eli veya ayağı kesilmiş kimselere cihad farz değildir.

772

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kadınlara Cum'a, cenaze namazı ve bir de cihad hariç, erkeklere farz olanların hepsi farz kılınmıştır» (133) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası; «Kadınlara cihad'ın farz kılınmamasının sebebi, bünyelerinin zayıf olmasıdır» hükmünü beyan etmiştir. Dolayısıyle; istilâ anında gücü yeten herkese cihad «Farz-ı Ayn» haline geldiğinde, kadınlara da ihtiyaç hasıl olur. Darû'l İslâm'da kadınlara cihad «Farz» değildir.

---

(128) Et Tevbe Sûresi: 5.
(129) El Bakara Sûresi: 224.
(130) İmam-ı Muhammed - Siyeri Kebir (İslâm Devletler Hukuku), İst: 1980, Evs. Yay. C: 1, Sh: 197.
(131) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidâyetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 135.
(132) «El-Fetih» sûresi: 17.
(133) Abdurrauf Münavi - Feyzü'l Kadir - Kahire: 1356, Bak. ofset, C: 4, Sh: 320.

773

• Cihad; küçük çocuğa farz değildir. Ana ve babaya itaat etmek farz olduğu için; ana ve babasından her ikisi veya birisi hayatta olan mükellef kimseye cihad farz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV) efendimiz, cihad'a gitmek isteyen Abbas b. Mirdas'a: «**Anandan ayrılma!.. Çünkü cennet ananın ayağının altındadır**» buyurmuştur. Sirâc. Yine Sirâc'ta zikredilmiştir ki; bir kimse tehlikeli bir sefere ancak anası ve babasının izni ile çıkabilir. Ama tehlikeli olmayan bir sefere onlardan izinsiz çıkabilir. İlim tahsili için de izinsiz çıkabilir. (134)

774

• Kur'an-ı Kerim'de: «**(Bununla beraber) Mü'minlerin hepsinin (Topyekün) savaşa çıkmaları lâyık değildir. O halde içlerinden her sınıfın birer kısmı dinde fakıyh olmayı (İslâm'ın inceliklerini) öğrenmeleri için (Peygamberin yanında kalmaları) - Şer'i ilimleri iyice öğrenmeleri ve kavmleri (Cihad'dan) dönüb kendilerine geldiklerinde, onları Allahü Teala (cc)'nın azabıyla korkutmaları için - (gitmeyib kalmalıdırlar) Olur ki (bu sayede şer'i şerifin izin vermediği hareketlerden) kaçınırlar. Ey iman edenler!.. Kâfirlerden size yakın olanlarla muharebe edin. Onlar sizde büyük bir azm-ü şiddet bulsunlar. Bilin ki Allah muhakkak takva sahibleriyle beraberdir**» (135) hükmü beyan buyurulmuştur. Bulundukları beldede; kendilerinden daha fâkih ve âlimi bulunmayan kimselere de, cihad farz değildir. Böyle alimler farz olmayarak cihad'a gidecek olsalar, kendilerine cihad etmek farz değildir. Çünkü o belde halkının din cihetinden zayi olma korkusu vardır. Bezzaziye Sahibi; «Böyle fakih ve alim olan kimselerin; farz olan hacc seferinden başka, hiçbir sefere çıkmaları caiz değildir» demiştir. (136)

775

• Bir mü'minin cihad'a çıkması; hanımlarının, çocuklarının, kardeşlerinin ve nafakaları ile yükümlü olduğu kimselerin iznine tabi değildir. On-

---

(134) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 377, ayrıca İmam-ı Muhammed - A.g.e. C: 1, Sh: 200-201. (Not: Ebeveyn gayr-i müslim olur ve (mü'min olan çocuğuna) sadece kendi dininden olan kimselerle savaşmaması için, izin vermemeye kalkarsa, itaat edilmez. Cihad'a gitmek gerekir.)**

(135) **Et Tevbe Sûresi: 122-123.**

(136) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 378.**

lar razı olmasa dahi cihad'a çıkar. Ancak «helâk olma» sözkonusu olursa, durum değişir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kişinin nafakasını teminle yükümlü olduğu kimseleri kaybetmesi, günah olarak kendisine yeterlidir»** (137) buyurmuştur. Esasen mücahid'in geride kalan ailesi; diğer mü'minlere tıpkı annesi gibi haramdır. Ta ki şehid olursa, durum değişir.

İSTİLÂ ANINDA DURUM

776

• Yukarıda beyan ettiğimiz hususlar «Farz-ı Kifaye» olan cihad'la ilgilidir. İbn-i Abidin: «Düşman İslâm beldelerinden bir beldeye ansızın girerse, cihad «Farz-ı Ayn» olur. Bu hale «Nefir-i Amm» denir. «İhtiyar» adlı kitabta; «Nefir-i Amm; bütün müslümanlara muhtaç olunmasıdır» diye tarif edilmiştir. Kadınlar kocalarından, köleler efendilerinden, borçlular alacaklılarından izinsiz çıkarlar. İmam-ı Serahsi: «Nefir-i Ammede, cihad edebilecek baliğ olmayan çocukların cihad'a çıkıp savaşmalarında (her ne kadar ana-babaları razı olmasa bile) bir beis yoktur» demiştir» (138) hükmünü zikretmektedir. Meselenin özü şudur: Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmedilen «Darü'l İslâm»; küffarın saldırısına uğrarsa, silâh kullanmaya kudreti bulunan (Kadın, köle, çocuk, hasta ve diğer kimselere) her müslümana cihad «Farz-ı Ayn» olur. İmam-ı Muhammed (rh.a): «Böyle durumlarda savaşa katılmak herkes için «Farz-ı ayn»dır. Allahü Teala (cc) **«Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak elbirlik (Topyekün) cihad'a çıkın. Allah yolunda; mallarınızla, canlarınızla cihad edin. Eğer bilirseniz bu, sizin için çok hayırlıdır»** (139) buyurmuştur. Çünkü cihad'a çıkmadığı takdirde, bir daha bu ibadeti edâ etme imkânı bulamayabilir» hükmünü zikretmektedir. İslâm Ahkâmı ile hükmedilen bir belde; küffarın istilâsına uğradığı zaman, mü'minler cihad'la istilâyı ortadan kaldıramazlarsa «esir» durumuna düşerler. Esaret'in katileşmesi; küfür ahkâmının o beldede açıkca icra olunmasıdır. Eğer mü'minler; kendi içlerinden emir, kadı, Cum'a imamı ve amil nasb ederek, kendi aralarında İslâm ahkâmını tatbik edebilirlerse, istilâyı kırmaları kolaylaşır. Küfür ahkâmı ile hükmeden mahkemelere müracaat edemezler. Zaruret sözkonusu olduğu için kadı tayin etmeleri vacip olur. (140)

---

(137) İmam-ı Muhammed - Siyer-i Kebir (İslâm Devletler Hukuku), İst: 1980, Evs Yay. C: 1, Sh: 204

(138) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 8, Sh: 381.

(139) Et-Tevbe Sûresi: 41.

(140) Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 307, ayrıca El -Feteva-ı Bezzaziye - C: 6, Sh: 311, İ'ş-i Nüceym - El Bahru'r Raik - Kahire: 1311, C: 6, Sh: 296.

DÜŞMANLA «SULH» YAPMAK

777

• İmam-ı Muhammed (rh.a): «Şayed düşman mü'minlere: «**Bizi bırakın, ne biz sizinle savaşalım ve ne de siz bizimle savaşın**» derlerse, müslümanların bu teklifi kabul edip savaşmamaları caiz değildir. Yüce Allah (cc) şöyle buyuruyor: «**(Ey Mü'minler) Gevşemeyin, mahzun olmayın, siz eğer (gerçekten) mü'min iseniz (Düşmanlarınıza galib ve onlardan) çok üstünsünüz**» (141) Çünkü cihad bir farzdır. Müslümanların farz olan bir şeyi kabullenmemeleri düşünülemez. Nasıl ki; oruç tutmamamızı, namaz kılmamamızı isterlerse, bu isteklerini kabul etmeyeceksek, cihadla ilgili tekliflerini de kabul etmeyiz. Ama düşman çok güçlü ise ve müslümanlar onlara karşı koyamıyacaksa o başka!..» (142) hükmünü beyan buyurmaktadır. Dikkat edilirse; cihad için gerekli her türlü imkân varken, onu terketmek mümkün değildir. Zira cihad, farz olan bir ibadettir.

778

• Eğer barış müslümanlar için hayırlı ise İmam (Ulû'lemr) ehl-i harb ile barış yapar, ancak müslümanlar için hayırlı değilse barış caiz olmaz. Çünkü barış; sureten ve manen cihadı terk etmektir. (143) İmam-ı Merginani: «Mü'minlerin Ulû'lemr'i; harbilerle veya onlardan bir fırka ile sulh yapmayı uygun bulduğu veya bu sulh'te müslümanlar için maslahat bulunduğunu beyan ettiği zaman, barış yapmada beis yoktur. Çünkü Allahü Teâlâ (cc) şöyle buyurmuştur: «**Eğer onlar (Kâfirler) barışa meyederlerse, sen de ona (sulhe) yanaş ve Allah'a tevekkül et..**» (144) Resûl-i Ekrem (SAV); Mekke müşrikleri ile Hudeybiye'de sulh anlaşması imzalamıştır. Şunun üzerine ki; sulh sebebiyle müşriklerle arasında, o yıl savaş olmasın. Çünkü sulh yapmak; müslümanlar için hayırlı olduğu zaman manevi bir cihad'dır.». (145) hükmünü zikretmektedir. Dikkat edilirse; kâfirlerle sulh yapmak, mü'minlerin Ûlu'lemr'ine bağlı olarak bir hadisedir. Hiç kimse; kendi mantığına dayanarak ve «Ehven-i Şer» ıstılâhını öne sürerek, kâfirlerden bir zümre ile sulh imzalayamaz.

---

(141) **Ali İmran Sûresi: 139.**

(142) **İmam-ı Muhammed - Siyer-i Kebir - İst: 1980, Evs Yay: C: 1, Sh: 198-199.**

(143) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 284.**

(144) **El Enfal Sûresi: 61.**

(145) **İmam Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 138.**

779

• Kâfirler; müslümanları kuşatır ve «Mal» taleb ederek barış yapmak isterlerse; Ulû'lemr, böyle bir sulhe razı olmaz. Zira bu teklifte mü'minleri hor ve hakiyr kılma sözkonusudur. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ölüm tehlikesi olmadığı süre içerisinde, mü'min için kendisini zelil etmek yoktur. Ancak ölüm tehlikesi anında, bu tehlikeyi hangi yolla defetmek mümkün olursa, o vacibtir»** buyurmuştur. (146) Ancak Ulû'lemr; harbilerle sulh yapmayı ve buna karşılık onlardan (Harbilerden) mal almayı münasib gördüğü zaman, bunda bir beis yoktur. Zira mal olmaksızın sulh yapmak caiz olunca, mal alarak yapmak evleviyetle caiz olur. Bu alınan mal; cizye'nin sarf olduğu yerlere sarf edilir. (147)

KİMLER «EMAN» VEREBİLİR?

780

• «Eman'ın»; kelime manası: korkusuzluk, rahatlık, endişeden beri ve emin olmaktır. İslâmi ıstılâhta; emniyete ve güvenliğe kavuşması hususunda düşmana verilen söz veya yapılan işaret demektir. Hür bir erkek veya hür bir kadın; kâfire eman verdiği zaman onlarla savaşmak sahih olmaz. Zira müslümanlardan hür bir erkeğin veya kadının «Eman» vermesi sahihtir. (148) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Müslümanların kanları birbirine eşittir ve onlardan herhangi birisinin ahidleriyle amel edilir»** (149) buyurmuştur. Mü'minler kuvvet ve şevket ehlidirler, kâfirler onlardan çekinir. **Eman verebilmesinin sebebi imana dayandığı ve imanın da cüzlere bölünmezliği esas olduğu için; hür bir mü'minin (Erkek veya kadın) tek başına verdiği eman sahihtir.** Ancak «Eman» vermesinde fesad tehlikesi sözkonusu olursa, Ulû'lemr bozar. (150)

---

(146) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 284.**

(147) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 139.**

(148) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 285.**

(149) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 298.**

(150) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 140, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 285, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4,Sh: 299. (Not: Ulû'lemr; mü'minlerin maslahatını esas alarak, kâfirlere «Eman» vermeyi yasaklayabilir.)**

781

• Ulû'lemr'e zimmet akdi ile bağlı olan gayr-i müslim'in (Zimmi'nin) eman vermesi sahih olmaz. Zira o akaid noktasından itham altındadır. Ayrıca «Velâyet» durumu da sözkonusu değildir. (151) Buradaki incelik şudur: Gayr-i müslim her ne kadar «Darû'l İslâm» halkından ise de; kendi akaidinde olan bir kâfiri casuslukla görevlendirebilir. Çünkü din gayretiyle amel etme ihtimali mevcuttur. Kaldı ki; herhangi bir kâfir; gayr-i müslim olan zimmi'nin vereceği sözle güvene ve emniyete kavuşmaz. Darû'l Harb'te ikamet eden müslümanın da herhangi bir kâfire vereceği eman sahih değildir.

782

• İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) «Mahcur olan kölenin emanı caiz olmaz» buyurmuştur. Ancak efendisi; o köle için «Cihad» izni vermişse, emanı sahih olur. Zira o cihad eden kuvvet ve şevket sahibi bir mü'min olmuştur. İmam-ı Muhammed (Rh.a) Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Köle'nin emanı, emândır» hadis-i şerifini esas alarak, kölenin emanı sahih olur buyurmuştur. (152) Müftabih olan kavil; İslâm ordusunun bir askeri olan köle'nin, kâfire vermiş olduğu eman sahihtir. Mahcur olan ve efendisi tarafından cihad etmesine izin verilmeyen köle ise «Eman» veremez. Ayrıca sabi hükmünde olan çocuğun ve mecnun gibi akli melekeleri zayıf olan kimselerin de eman vermesi sahih değildir. (153)

KAZANCIN EN EFDALİ VE EN TEMİZİ: GANİMET!..

783

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Allahü Teala (cc) kıyametin kopmasına yakın bir zamanda beni kılıçla gönderdi. Rızkımı da mızrağımın altında (Gölgesinde) kıldı. Bana muhalefet edenleri de zelil ve hakiyr eyledi. Her kim kendisini bir kavme benzetirse, o da onlardandır» (154) buyurduğu bilinmektedir. Şurası muhakkaktır ki; kazancın en efdali ve en temizi

---

(151) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 285, ayrıca İmamı-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 140.

(152) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 300.

(153) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 141, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam, İst: 1307, C: 1, Sh: 285.

154) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 110, Sh: 3

cihad yoluyla elde edilen ganimettir. Farz olan cihad ibadetinde; hem İslâm'ı aziz kılma, hem de kazanç elde etme fiilleri birleşmiştir. (155) Ayrıca «İnsanlar üzerinden küfrün şerrini defetmek» gibi, mübarek bir amel sözkonusudur.

784

• İmam-ı Merginani: «Zekât; Benî Haşim'e verilmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurdu: **«Ey Benî Haşim!.. Şüphesiz Allahü Teala (cc) sizin üzerinize insanların yıkantı sularını ve kirlerini haram kıldı. Onun yerine size humusun humusunu bedel kıldı.»** Farz olmayan nafilede ise durum böyle değildir» (156) hükmünü zikreder. Bütün muteber hadis mecmualarında, «Benî Haşim'e» zekât verilemiyeceği kayıtlıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şüphesiz ki bu sadakalar ancak insanların (Kazançlarının) kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâl olur, ne de ali Muhammed'e..»** (157) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası; «Benî Haşim» veya «Alî Muhammed'den» kasdın; Hz. Ali (RA)'nin, Hz. Abbas (RA)'ın, Hz. Cafer (RA)'in, Hz. Akil (RA)'in ve Hz. Haris b. Abdülmuttalib (RA)'in alleleri ve azadlı köleleri olduğu «hususunda ittifak etmiştir. Dolayısıyle «Benî Haşim'e» veya «Alî Muhammed'e»; kazancın en efdali olarak tarif olunan «Ganimet» malının, beşte birinden pay ayrılır. Bilindiği gibi zekât; malı temizlemek için emrolunmuş bir ibadettir. Halbuki ganimet malı; tertemizdir.

785

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Artık elde ettiğiniz ganimet'den helâl ve hoş olarak yeyin»** (158) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Muhammed (rh.a) «Ganimet'in sadece ümmet-i Muhammed için helâl kılındığını ve bu hususun Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetiyle sabit olduğunu» kaydediyor. **(159) Bahsin devamında da; «Cihad'ı terkeden bir kavmin, zelil olacağı** üzerinde hassasiyetle durmaktadır. Zira Cihad'ı terkeden bir kavim; Allahü Teala (cc)'nın nusretinden mahrum olur. Nitekim İmam-ı Muhammed (Rh.a) Hz. Ma'bed'den şu rivayeti kaydeder; **«Bu ümmet ekin ekmeye**

---

(155) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuatü'l Enhûr (Şerhü Damad), İst: 1316, Mtb. Amire, Tb. Ofset: Beyrut: D. İhya Neşri. C: 2. Sh: 527.
(156) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh:114.
(157) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 754, Had. No: 168, K. Zekat: 52.
(158) El Enfal Sûresi: 69.
(159) İmam-ı Muhammed - Siyeri Kebir - İst: 1980, Ews Yay. C: 1, Sh: 48.

yöneldiği zaman Allah'ın nusreti üzerinden kaldırılır ve kalblerine korku salınıverir». Yani bu ümmet; ziraate yönelir ve onunla uğraşıp tamamen cihadı terkederse, Allah'ın nusreti ondan alınır. Ama bir kısmı ziraatle meşgul olur, bir kısmı da cihad görevini yerine getirirse, o zaman (Ziraatle uğraşmanın) sakıncası yoktur. (160)

CİHAD'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER

786

• İmam-ı Merginani; Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Düşmanların ülkesine, Kur'an-ı Kerim'le birlikte yolculuk etmeyiniz»** buyurduğunu kaydettikten sonra «Kâfirler mü'minlere karşı kin ve gazablarını göstermek için Kur'an-ı Kerim'e hakaret edebilirler» (161) hükmünü zikretmektedir. Dürrü'l Muhtar'da: **«Mushaf-ı şerif, fıkıh kitabları, hadis kitabları ve kadın gibi, kendilerine ta'zim etmek vacib, hafif ve hakir görmek haram olan şeylerle cihad'a çıkmak yasak edilmiştir.** Bunların yasak olmasına delil Müslim-i Şerif'teki: **«Kur'an-ı Azimüşşan ile düşman toprağına yolculuk etmeyiniz»** hadis-i şerifi'dir» (162) hükmü kayıtlıdır.

787

• Bir kimse; «Ulû'lemr'in izni» ile Darû'l Harbe girib, kâfirlerin malını yağma etse, o malın beşte biri kendisinindir. (163)

788

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Peygamber!.. Mü'minleri cihad'a teşvik et»** (164) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle «Ulû'lemr'in» tenfil hakkı vardır. Tenfil; cihad zamanında mücahidleri harbe teşvik etmek için, ganimet hissesinden daha fazla vermesidir. Meselâ; Ulû'lemr **«Her kim, bir kâfiri öldürürse, üzerinde bulunan eşya ona aittir»** diyebilir. Bu tenfil; Ulû'lemr için mendub'tur. (165)

---

(160) **İmam-ı Muhammed - Siyeri Kebir - İst: 1980, Evs Yay. C: 1, Sh: 41-42.**
(161) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayeti'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 137.**
(162) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 8, Sh: 384.**
(163) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 289.**
(164) **El Enfal Sûresi: 65.**
(165) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 333-335.**

789

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim dinini değiştirirse, onu öldürünüz»** (166) buyurduğu bilinmektedir. Allahü Teala (cc) muhafaza buyursun, bir mü'min irtidat ederse, şüphesi izale edilir ve kendisine üç gün mühlet verilir. Yeniden İslâm'a dönerse ne alâ!.. İrtidat'ta ısrar ederse öldürülür. (167) Mürted'ler bir beldeyi ele geçirirlerse, onlarla sonuna kadar cihad edilir. Hz. Ebû Bekir (RA)'in hilâfeti döneminde «İrtidat» vakıası ortaya çıkmış, bütün sahabe-i kiram; onlar için, «ya İslâm'a yeniden dönmek veya kılıç'ın meşru» olduğu hususunda icma etmiştir. (168) Mürted'den köle edinilemez ve «cizye vermeleri» teklifinde de bulunulamaz. Ancak bir Yahudi dinini terkeder hıristiyan olur veya hıristiyan yahudi olursa, zimmi olma hali devam eder. **Zira Küfür tek bir millettir.** (169)

790

• Asi ve bağyi'lerle de; cihad etmek meşrudur. Bağy; zulüm, isyan, cinayet ve doğru yoldan sapmak manalarına gelir. İslâmi ıstılâhta «Asi ve Bağyi»; meşru olan Ulû'lemr'e karşı, haksız yere ayaklanan manasınadır. (170) Küfür ahkâmı ile hükmeden siyasi yönetimlere karşı ayaklanan müslümana «Mücahid» denir.

---

(166) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 165, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 4, Sh: 386-387.**

(167) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C: 10, Sh: 98-109, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 165, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 301.**

(168) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 387.**

(169) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 301.**

(170) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 408, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 2, Sh: 170, Molla Hürev - A.g.e. C: 1, Sh: 305.**

ALTINCI BÖLÜM

O R U Ç

- ORUÇ'UN TARİFİ VE ÖNEMİ.
- ORUÇ'UN ŞARTLARI.
- ORUÇ'UN VAKTİ.
- SAHUR'A KALKMAK.
- KAÇ ÇEŞİT ORUÇ VARDIR.
- «RÜYET-İ HİLÂL» MESELESİ.
- ŞEK GÜNÜNDE ORUÇ TUTULUR MU?
- ORUÇ TUTMANIN MEKRUH OLDUĞU GÜNLER.
- ORUÇ'U KASDEN TERKETMENİN HÜKMÜ.
- İFTAR VE İFTAR DUASI.
- NELER ORUÇ'U BOZMAZ?
- ORUÇ'U BOZAN VE KEFFARETİ GEREKTİREN HUSUSLAR.
- İLÂÇ KULLANMANIN HÜKMÜ.
- ORUÇ'U BOZAN VE SADECE KAZA'YI GEREKTİREN HUSUSLAR.
- ORUÇ TUTMAMAYI MÜBAH KILAN ÖZÜRLER.
- FİDYE'NİN HÜKMÜ VE MİKTARI.
- ORUÇ'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER.
- KADIR GECESİNİ ARAMANIN HÜKMÜ.
- KEFFARET NEDİR?
- NEZR'İN (ADAK'IN) TARİFİ VE HÜKMÜ.
- İ'TİKÂF'IN MANASI VE ÇEŞİTLERİ.
- I'TİKÂF'IN ŞART VE RÜKÜNLERİ.
- NELER İ'TİKÂF'I BOZAR?
- İ'TİKÂF'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER.

791

• «Oruç» kelimesi; farsça'dan Türkçe'ye geçmiş bir isimdir. (1) Kelimenin aslı «Roze»dir. Bu kelime Türkçe'ye önceleri «Oruze» (Günlük) olarak geçmiş, daha sonra «Oruç» halinde kullanılmaya başlanılmıştır. Arapça karşılığı savm veya siyam'dır. «Savm» kelimesinin lûgat manası: yeyip-içmekten kendini tutmak, imsak, hareketsiz kalmak ve herşeyden el-etek çekmek'tir. (2) İslâmi ıstılahta: **«İkinci fecir'den (Fecr-i Sadık'tan) itibaren güneşin gurubuna kadar; yemekten, içmekten, cinsi münasebetten ve orucu bozan diğer şeylerden, Allahü Teala (cc)'ya kulluk niyyeti ile nefsi men etmeye» (3) verilen isimdir.** Malûm olduğu üzere oruç; yalnız bedenle yapılan ibadet'ler cümlesindendir. Dolayısıyle her mükellef'in nefsi için «Farz-ı Ayn»dır. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Bir kimse, başka bir mükellefin yerine oruç tutmaz. Yine bir kimse, başka bir mükellefin yerine namaz kılmaz.»** (4) hükmünü beyan buyurmuştur. Zira oruç'ta; sürekli olarak kötülüğü emreden «Nefs-i Emmare'yi» kahretme sözkonusudur.

792

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Sizden evvelki (ümmet)lere yazıldığı gibi, sizin üzerinize de oruç yazıldı (farz kılındı). Ta ki, korunasınız»** (5) hükmü beyan buyurulmuştur. Oruç'un hicret'ten sonra «Farz» kılındığı hususunda ittifak vardır. Sahih olan rivayete göre; Bedir Sava-

---

(1) **İslâm Ansiklopedisi - İst: 1964, M.E.B. Yayını, C: 9, Sh: 408.**

(2) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 228, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 196, İslâm Ansiklopedisi - «Oruç» maddesi, C: 9, Sh: 408.**

(3) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 194.**

(4) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 85.**

(5) **El Bakara Sûresi: 183.**

şi'ndan kısa bir süre sonra farz kılınmıştır. (6) Hz. Aişe (R. Anha) validemizden rivayete göre; Resûl-i Ekrem (SAV) daha önce aşûre orucuna devam buyurmuştur. Hz. Muaz b. Cebel (RA)'den rivayet edilen bir habere göre de; Medine'de her ay üç gün oruç tutmuş ve bunu ashabına da tavsiye etmiştir. İmam-ı Merginani: «Şüphesiz ki; Ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Çünkü Allahü Teala (cc): **«Sizin üzerinize oruç farz kılındı»** buyurmuştur. Ayrıca farziyyeti hususunda icma teşekkül etmiştir. Bundan dolayı Ramazan orucunun farziyyetini inkâr eden kâfir olur» (7) hükmünü zikretmektedir.

793

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Oruç insanı cehennem ateşinden koruyan bir kalkandır; tıpkı sizi harpte ölüme karşı muhafaza eden bir kalkan gibi»** (8) buyurduğu bilinmektedir. Malûm olduğu üzere oruç; mükellefi her türlü şehvetten alıkoyan ve ihlâsı artıran bir ibadettir. Açlığa, susuzluğa ve nefsin diğer arzularına boyun eğmemek ve direnmek açısından da oldukça önemlidir. Allahü Teala (cc)'ya iman eden ve O'nun uğrunda cihad'a karar veren mü'min oruç ibadeti ile kuvvetli bir iradeye sahip olur. Hicri Takvim; ayın hareketlerine göre değiştiği için, her yıl diğerine nisbetle on veya onbir gün önce gelir. Dolayısıyle insan bazen (—30) derecede, bazen de (+40) derecede oruç tutar. Bu bir anlamda mükellefin «Dondurucu bir soğukta ve kavurucu bir sıcakta dahi, Allahü Teala (cc)'nın emirlerine uymaya hazırım» taahhüdünde bulunmasıdır. Ayrıca bir ay süre ile; nefsinin bütün şehvetlerini terketmesi oldukça önemli bir hadisedir.

794

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Oruç bir kalkandır. Oruçlu kem (Kötü) söz söylemesin. Oruçlu, kendisiyle itişmek ve dalaşmak isteyene iki defa «Ben oruçluyum desin. Ruhum yed-i kudretinde olan Cenab-ı Hak'ka (cc) yemin ederim ki; oruçlu ağzın (açlık) kokusu, Allah indinde misk kokusundan daha temizdir. Cenab-ı Hak (cc) buyurmuştur ki; «Oruçlu**

---

(6) **Mecmûat'u't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay: C: 1, Sh: 257, (Haazin Böl.), ayrıca İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim -Beyrut: 1969, D. Marife, C: 1, Sh: 213.**

(7) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 118.**

(8) **Sünen-i Nesai - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 167, (K. Savm: 43).**

kimse benim (rızam) için yemesini, içmesini, cinsi arzusunu bırakmıştır. Oruç doğrudan doğruya bana edilen (riya karışmayan) bir ibadettir. Onun (sayısız) ecrini de doğrudan doğruya ben veririm. Halbuki başka ibadetlerin hepsi on misliyle ödenmektedir» (9) buyurduğu bilinmektedir.

ORUÇ'UN ŞARTLARI

795

• Bir insana oruç'un farz olması için üç şart vardır: **Birincisi:** İslâm (yani o insan müslüman olmalıdır. Çünkü tevhid akıdesi olmadan hiçbir ibadet sahih olmaz.) **İkincisi:** Akıl, **Üçüncüsü:** Bülûğa ermiş olmak. (10) Ibn-i Abidin: «Şüphesiz niyet ederek gündüzün orucu bozan şeylerden kendini tutmaktan ibaret olan oruç; İslâm diyarında olsun, dar-ı harb'te olsun, kezâ oruç'un farz olduğunu bilsin veya bilmesin, hayız ve nifas'tan temiz olan müslümandan tahakkuk eder... Ancak «Akıl ve bülûğ; ramazan orucunun farz olması için şarttır. Sahih olmasının şartı değildir» (11) hükmünü beyan etmektedir. Dolayısıyle; çocuklara oruç, bülûğa ermedikleri süre içersinde farz değildir. Ancak onların; belirli bir yaştan itibaren, bu ibadete teşvik olunmaları çok önemlidir. Esasen tuttukları oruç da sahihtir.

796

• Bir mükellefe; oruç'un edâsının farz olması için iki şart vardır: **Birincisi:** Sıhhatli olmak, **İkincisi:** Mûkim olmaktır. Yani seferi halde bulunmamak! (12) Hanefi fûkahası: «Sefer halinde olan kimseye, oruç zarar vermeyecekse tutması mendubtur. Çünkü Allahü Teala (cc) **«Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır»** (13) buyurmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sefer halinde iken oruç tutmak, birr (İtaat ve iyilik) değildir»** hadis-i şerifi, güçlük durumuna hamledilir» (14), hükmünde müttefiktir. Bi-

---

(9) **Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, tecrid-i Sarih tercemesi ve Şerhi - Ankara: 1974 (3 Bsm) C: 6, Sh: 248, Had. No: 897.**

(10) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 195.**

(11) **İbn-i Abidin Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh. 231.**

(12) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 195.**

(13) **El Bakara Sûresi: 184.**

(14) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 209, ayrıca, İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 79, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 206-207, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 126. Şeyh Abdülgani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 169-170.**

lindiği gibi ruhsat; kulların özürlerine binaen meşrû kılınmış olan hükümleri içine alır. Muhakkak ki seferi halde bulunmak güçlükten hali olmaz. Ancak Ramazan ayında tutulan oruçla; diğer zamanlarda tutulan oruç bir değildir. Dolayısıyle «Ruhsat-ı Terfih»teki esas; azimet'le amelin meşrûiyyetini düşürmemesidir. Nitekim bu konu üzerinde daha önce durmuştuk. (15)

797

• Oruç'un edâsının sahih olması için iki şart vardır: **Birincisi:** Niyyet!.. **İkincisi:** Hayız'dan ve Nifas'tan temiz olmak!.. Niyyet; kalbe ait olan kat'i bir azimdir. Mükellefin oruç tutacağını kalbi ile bilmesi ve azmetmesi niyyettir. Bu niyyeti dili ile söylemesi ise sünnet'tir. Nehrû'l Faik'te de böyledir. (16) Hanefi fûkahası; Ramazan ayında her günün orucu için ayrı ayrı niyyet etmenin esas olduğu hususunda ittifak etmiştir. (17) Zira her günün oruç'u başlı-başına bir ibadettir.

ORUÇ'UN VAKTİ

798

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Oruç (günlerinin) gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için, siz de onlar için birer libassınız. Allah nefislerinize karşı za'af göstermekte olduğunuzu bildi de, tevbenizi kabul etti, sizi bağışladı. Artık (bundan sonra geceleri) onlara yaklaşın ve Allah'tan hakkınızda yazdığınızı isteyin. (Bütün gece) fecr(i sadık) olarak, ak iplik, kara iplikten size seçilinceye kadar yeyin, için sonra geceye kadar orucunuzu tamamlayın.»** (18) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Serahsi; bu ayet-i kerime'de zikrolunan «Siyah ve beyaz iplik» kelimelerinin renk manasına kullanıldığını; ufuktaki yaygın beyazlığın zahir olması ile oruç'un başlıyacağını kaydetmektedir. (19)

---

(15) Bakınız Madde: 273-277 (Azimet ve Ruhsat bahsi).

(16) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 195.

(17) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 46-47. ayrıca Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi serhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 198, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 195.

(18) El Bakara Sûresi: 187.

(19) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty, C. 3, Sh: 54.

ısen Hanefi fûkahası; **«oruç'un vaktinin fecr-i sadıkla başlıyacağı ve ıeş batıncaya kadar devam edeceği hususunda»** müttefiktir. (20) Bu ;usta tek bir ihtilâf göstermek mümkün değildir. Bununla beraber; bu ıci fecrin (Fecr-i Sadık'ın) ilk doğduğu ana mı, yoksa beyazlığın ufuk-dağılmaya başladığı zamana mı itibar edileceği hususunda farklı gö-ler mevcuddur. Şemsü'leimme Hulvani bu hususta: «Birinci kavle uy-k (yani ilk ana) daha ehvattır, ihtiyata daha uygundur. İkinci kavil ; daha geniştir, oruç tutacaklar için daha müsaittir» demiştir. Mu-t'te de böyledir. Alimlerin çoğu da bu görüşü benimsemişlerdir. Hı-ıetü'l Müftin'de böyle zikredilmiştir. (21)

SAHUR'A KALKMAK

Hz. Malik b. Enes (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i rem (SAV)'in: **«Sahur yemeği yeyiniz. Çünkü sahur yemeğinden bol-: (bereket) vardır»** (22) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahasından am-ı Merginani, bahsi geçen Hadis-i Şerif'i zikrettikten sonra: «Müs-ıab olan sahur yemeğini yemek ve onu geciktirmektir. Zira Resûl-i Ek-n (SAV) «Üç şey mürsellerin ahlâkındandır; **iftarda acele etmek, sahu-geciktirmek ve misvak kullanmak»** buyurmuştur. Ancak mükellef; fecr-i dık'ın durumu hakkında şüpheye düşerse, efdal olan haramdan kurtul-ık için yemeyi terk etmektir» (23) hükmünü zikreder. Şurası muhak-ktır ki; sahura kalkıp, birşeyler yemek, oruç tutmak niyetiyledir. Fe-va-ı Hindiyye'de: «Ramazan ayında sahura kalkmak bir niyyettir. Nec-üddin Nesefi bu şekilde zikretmiştir. Ancak sahura kalkmak, sadece

---

0) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 122, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C. 2, Sh: 61-62, Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 194, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 164 - 165.**

1) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 194.**

2) **Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ankara: 1974 (3 Bsm), C: 6, Sh: 269, Had. No: 913.**

3) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 129-130. (Not: Son yıllarda bazı çevreler «— Güneş doğmadan az önce niyet etmenin kâfi geleceğini ve o saate kadar yemek yenebileceğini» iddiasına sarıldılar. Bunun şer'i şerif'te herhangi bir delili mevcud değildir.)**

o günün orucu için niyyet hükmündedir, başka bir günün orucu için niyyet yerine geçmez» (24) hükmü kayıtlıdır.

800

• İbn-i Abidin, sahurla ilgili olarak şunları kaydetmektedir: «Sahur'un delili, Ebû Dâvud'dan maada Hadis imamlarının Hz. Enes (RA)'den rivayet ettikleri hadistir. Resûlullah (SAV): **«Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır»** buyurdu. Buradaki bereket'den murad; ertesi günün orucuna kuvvet kazanmak veya sevabın ziyadeliği olduğu söylenmiştir. Sahur; seher vaktinde yenilen yemektir. Bu gecenin son altıda birindedir. Bahır sahibi diyor ki; «Ulemanın sözlerinde bu sünnetin sadece su ile hasıl olacağını açık olarak görmedim. Ama hadisin zahiri bunu ifade ediyor. Hadis, İmam-ı Ahmed (Rh.a)'in rivayet ettiği: **«Sahurun hepsi bereketlir. Onu bırakmayın!.. Velev ki biriniz bir yudum su olsun içsin. Çünkü sahura kalkanlara Allah (cc) ve Melekleri salat eylerler»** Hadis-i Şerifi'dir. (25)

KAÇ ÇEŞİT ORUÇ VARDIR?

801

• Oruç ibadeti; farz, vacib ve nafile olmak üzere üç'e ayrılır. (26) Farz olan oruç da; kendi arasında ikiye ayrılır. Birincisi: Muayyen olan farz oruç, (Ramazan-ı Şerif orucu). İkincisi: Gayr-ı muayyen olan farz oruç!.. (Kazaya kalan Ramazan-ı Şerif orucu ve keffaret olarak tutulacak oruç). Hükmen vacip olan oruç'lar da; kendi arasında ikiye ayrılır. Birincisi: Muayyen olan vacip oruç!.. (Muayyen bir günde tutulması nezredilen oruç). İkincisi: Gayr-i muayyen olan vacip oruç!.. (Herhangi bir günde tutulması nezredilmiş oruç). Allahü Teala (cc)'nın rızası için tutulan nafile oruçlar da ayrı bir nev'idir. Tebyinde de böyle zikredilmiştir.

«RÜYET-İ HİLÂL» MESELESİ

802

• Kur'an-ı Kerim'de: **«(O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki, Kur'an o ayda indirilmiştir. (O Kur'an ki) İnsanlara (Mahz-ı) hidâyet'dir. Öyle ise**

(24) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 195.

(25) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 333.

(26) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 194.

içinizden kim o aya (Ramazan'a) erişirse onu (orucunu) tutsun» (27) hükmü beyan buyurulmuştur. Görüldüğü gibi oruç ibadeti'nin Ramazan ayında «Farz» olduğu kat'i nass'la sabittir. Bu durumda; o aya girilip, girilmediğinin nasıl tesbit edileceği önemlidir.

803

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hilâli görmekle oruç tutun ve yine hilâli görmekle bayram edin. Eğer hava bulutlu olduğu için hilâli göremezseniz, şaban ayının günlerini otuza tamamlayınız»** (28) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Şaban ayının yirmi dokuzuncu günü; akşam üzeri gurub vaktinde, insanların hilâli gözlemeleri vacibtir. Hilâli görürlerse, ertesi gün Ramazan ayı orucuna başlarlar. Eğer hava bulutlu olduğu için hilâli göremezlerse, şaban ayını otuz güne tamamlarlar» (29) hükmünde ittifak etmiştir. Bu hususta tek bir ihtilâf mevcud değildir. (30) Hatta ihtilâfa medar olabilecek tek bir zayıf kavil dahi yoktur.

804

• Hilâli gözleyen ve gördüğünü beyan eden kimsenin «Adil» olması şarttır. İmam-ı Merginani: «Mutlaka adalet aranır. Zira İslâmi meselelerde, faasıkın sözü makbûl değildir. Tahavi'nin «İster adil olsun, ister adil olmasın» sözünün tevili, mestur olması (yani adil mi, faasık mı olduğu bilinmeyen) halidir» (31) hükmünü zikreder. Hilâli tek başına gördüğünü beyan eden faasık bir kimse; «Ulû'lemr» veya «Kadı'ya» müracaat eder. Eğer bunlar; «Hilâli gördüğü hususundaki» beyanını tasdik ederlerse, mesele yoktur. Bütün mü'minlerin oruca başlaması gerekir. Ancak adil bir kimse; hilâli gördüğünü beyan ederse, «Kadı» tasdik etsin veya etmesin, bunu duyan kimselere oruç'a başlamak farz olur. (32)

---

(27) **El Bakara Sûresi: 185.**

(28) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 52 - 53, ayrıca Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Sitte Serisi, C: 1, Sh: 759, İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 3, Sh: 64.**

(29) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 197, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidâyetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 119, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 52, İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 3, Sh: 64.**

(30) **Maalesef; kat'i nass'lara rağmen bazı çevreler «Hilâl'in gözlenmesinden» rahatsız olmakta ve bu hususta titiz davranan mü'minleri; «Fitne çıkarmakla» suçlamaktadırlar. Allahü Teala (cc) firaset nasiyb buyursun.**

(31) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 121.**

(32) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 197-198.**

805

• Astronomi alimlerinin; ayın hareketlerini esas alarak yaptıkları hesaplara itibar edilerek, Ramazan ayına başlanılamaz. İbn-i Abidin: «Muvakkitlerin (Hesap uzmanlarının) sözüne itibar yoktur. Yani halka oruç farz olmak için, onların sözü delil olmaz. Hatta Mirac adlı kitabta; «Müneccimin (İlm-i Nücûm'da (Astronomi'de) ihtisas sahibi kimsenin) kendi hesabı ile amel etmesi caiz değildir» denilmiştir. Nehir'de de şu ibare vardır: Muvakkitlerin filân gecede hilâl gökyüzünde şöyle görülecektir demeleri ile oruç tutmak lâzım gelmez. Sahih kavle göre, velev ki adalet sahibi olsunlar» (33) hükmünü beyan etmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hilâl meselesinde, müneccimlerın haberlerine müracaat edilemiyeceği gibi, sahih olan kavle göre onların sözleri de kabul edilemez. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Hatta bir müneccimin; bu hususta yaptığı hesapla, kendisinin amel etmesi de caiz değildir. Mi'racü'd-Diraye'de de böyle zikredilmiştir» (34) hükmü kayıtlıdır. Meselenin özü şudur: İslâm ûlaması, astronomi ilminin sonuçlarını inkâr noktasında değildir. Ancak hilâl'in gözlenmesi nass'la sabit olan bir ameldir. Nitekim Hanefi fûkahası, bunun «Vacib» olduğuna kaildir. İlmın ilerlemiş olması, herhangı bir «Vacibi» ortadan kaldırmaz. Kaldı ki; gözle görmenin kalbe vereceği kat'i azimle, «Takvim yaprağına» bakmak arasında korkunç bir fark mevcuddur.

806

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Orucunuz, hepinizin oruç tuttuğu gün, bayramınız da hepinizin iftar ettiği gündür»** (35) buyurduğu bilinmektedir. İbn-i Abidin; bu hadis-i şerifi Tirmizi ve diğerlerinin rivayet ettiğini beyan etmektedir. Ramazan ayı'nın yirmi dokuzunda; «Şevval Hilâli» gözetlenir. Şevval hilâlini bir kişinin görmesi ile iftar edilmez, ihtiyata riayet esas-

---

(33) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 263.

(34) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 197.

(35) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 257. (Not: Dünya'nın herhangi bir beldesinde «Hilâl'in» görüldüğü kat'i olarak bilinirse, Ramazan ayı başlamış demektir. Herkesin kendi beldesinde görmesi şart değildir. Yine Dünya'nın herhangi bir yerinde «Şevval» hilâli görülürse «Bayram» ilân olunur. Günümüzde bütün mü'minlere; aynı günde oruç tutturacak ve yine aynı günde bayram yaptıracak «Ülü'lemr» bulunmadığı için farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Bu hususta yapılan hiçbir çalışma da netice vermemiştir.)

tır. Ancak bir topluluk görürse, iftar edilir. (36) Meselenin özü şudur: Bir kimse şevval hilâlini gördüğünü «Veliyyü'lemr» veya «Kadı'ya» müracaat ederek beyan ederse; onlar tasdik ettiği anda, «Bayram» ilân olunmuş demektir!.. Lâik olan (Yani din ile dünya işlerini ayrı mütâlâa eden) devlet'ler; Ramazan ayının girişini ve bayram'ı ilân etme hakkına haiz değildirler. Zira bu İslâmi bir meseledir. Onların bu konuda «Velâyet» hakkı yoktur. Velev ki, ilân etseler dahi, hükmen geçerli değildir!.. Zira «Velâyet» hakkı; bey'at sonucu ortaya çıkan bir hadisedir. Halbuki Laik devlet; hangi dinden olursa olsun bütün vatandaşlarını eşit kabul etmek zorundadır. Nasıl Hıristiyan ve Yahudilerin «Bayram» günlerini ilân etmiyorsa; müslümanların «Bayram» günlerini de ilân edemez. Ettiği takdirde; vatandaşlar arasında eşitliği bozmuş ve «Din İstismarı» yapmış olur!..

ŞEK GÜNÜNDE ORUÇ TUTULUR MU?

807

• «Şaban ayının son günü mü, yoksa ramazan ayının ilk günü mü?» olduğu hususunda şüpheye düşülen güne «Yevm-i Şek» denir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in «**Ramazan ayını öncesinden bir gün veya iki gün oruç tutarak karşılamayınız. Ancak sizden birinin, başka bir maksadla tutmuş olması müstesna'dır**» (37) buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Merginani: «Şüpheli olan günde (Yevm-i Şek'te) ancak nafile olarak oruç tutulabilir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): «**Ramazan ayından olup olmadığından şüphe edilen günde oruç tutulmaz. Ancak nafile olarak tutulabilir**» buyurmuştur. Bu mesele birkaç yönlüdür. Bunlardan birincisi; mükellefin Ramazan ayı orucuna (Farz'a) niyet etmesidir. Bu rivayet ettiğimiz nass noktasından mekruhtur. Zira «Ehl-i Kitab'a» benzeme sözkonusudur. Bi lindiği gibi onlar; oruç müddetine ilâvede bulundular.» (38) hükmünü zikreder.

---

(36) **Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 198.**

(37) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 198, ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D: Sadr Mtb. C: 2, Sh: 53-55. (Bu Hadis-i Şerif İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet olunmuştur. Ayrıca Ebû Hureyre (RA)'den rivayet edilen Hadis-i Şerif vardır. Bunun için Bakınız/Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve şerhi - Ankara: 1974, C: 6, Sh: 262, Had. No: 909.**

(38) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 119.**

808

• Mükellef'in; «şüpheli olan günde (Yevm-i Şek'te)» niyyeti önemlidir. Eğer şüpheli günde: «*Bugün ramazan ayı'nın* ilk günü ise «Farz'a», Şaban ayının son günü ise «Nafile» oruca, niyyet ettim» diyerek, muallak bir niyyetle oruç tutarsa bu mekruh olur. (39) Ancak o günün şaban ayından olduğu anlaşılırsa, tuttuğu oruç nafile olur. Ramazan ayı'nın ilk günü ise; «Farz» olarak caizdir. Şayed mükellef; şüpheli olan günde nafile oruca niyyet etmişse, bunda bir beis yoktur.Nitekim İbn-i Hümam; Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Ramazan ayını öncesinden bir gün veya iki gün oruç tutarak karşılamayınız**» Hadis-i Şerifi ile murad; farz olan oruç'la öne geçmektir. Zira farz olan ibadetler, vakitleri girmeden önce edâ edilmezler. Kaldı ki mükellefin tutmakta olduğu bir oruca tesadüf etmişse oruç bi'lkıema efdaldir. Kaldı ki, nafile oruç'ta nehyedilmemiştir. Yine her ayın sonundan üç gün veya daha fazla nafile orucu edâ ediyorsa (Yani bu mükellefin âdeti ise) tutması efdaldir» (40) hükmünü beyan etmektedir. Dikkat edilirse; mükellefin niyyeti kat'i olursa kerahat ortadan kalkar. Nitekim Molla Hüsrev: «Eğer şüpheli olan gün (Yevm-i Şek); mükellefin mutad olarak tuttuğu oruca tesadüf ederse, tutması mendub olur. Yani oruçlunun sünnet olarak tuttuğu; Cum'a, Persembe veya Pazartesi günü orucu, şüpheli olan güne raslarsa; mendub olur. Şüpheli olan günde, ilim sahipleri (Havas) oruçlu olur. Yani Müfti ve Kadı gibi ileri gelenler, itiyat yolunu tutarak şüpheli olan günde oruçlu olurlar. Nehiyden uzak kalmak için; ilim sahibi olmayanlar da zevalden sonra iftar ederler» (41) buyurmaktadır.

809

• Şüpheli olan günde (Yevm-i Şek'te) Mükellef; «Eğer yarın Ramazan ayının ilk günü ise oruç'a niyyet ediyorum, değilse «Niyyet» etmi-

---

(39) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 200.

(40) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 56.

(41) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 198-199, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 201 (Burada «Avam» ve «Havas» şu şekilde beyan buyuruluyor: «**Havas şüpheli günlerle ilgili niyetleri bilen kimseler demektir. Bunu bilmeyenler ise avamı sayılırlar. Niyyet'e gelince: O gün daha önceden oruç tutmayı itiyad edindiği güne tesadüf ederse, nafile'ye niyyet etmek ve kalbine «Eğer ramazan ise, farz oruç olsun» diye getirmemektir. Miracü'd Diraye'de de böyle zikredilmiştir.**»)

yorum» derse bu sahih olmaz. Çünkü kat'i azim bulunmadığı için; niyyet de bulunmamış olur. (42)

ORUÇ TUTMANIN MEKRUH OLDUĞU GÜNLER

810

• Ramazan bayramı, Kurban bayramı ve teşrik günlerinde oruç tutmak tahrimen mekruhtur. Bir mükellef bu beş günde oruca başlar ve bu orucu bozarsa kaza etmesi gerekmez. Zahirü'r Rivaye'de üç imamımızdan da böyle zikredilmiştir. Oruç tutmanın nehyedildiği günler de dahil, senenin tamamında oruç tutmaya «Savm-ı Visâl» denir. Bu da mekruhtur. Nevrûz ve Mihrican günlerinde; sırf bu günlere ta'zim kasdı ile, oruç tutmak da tahrimen mekruhtur. (43) Ancak mükellefin mutad olarak tuttuğu nafile oruçlar; o günlere tesadüf ederse, mekruh olmaz. Zira ta'zim kasdı mevcud değildir.

ORUCU KASDEN TERKETMENİN HÜKMÜ

811

• Hanefi fûkahasından Alaûddin El Haskafi: «Bir kimse özürsüz kasden aşikâre oruç yerse öldürülür. Tamamı Vehbaniyye şerhindedir» hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin bu metni izah ederken şunları kaydeder: «Tamamı Vehbaniyye Şerhindedir. Vehbaniyye Sahibi manzum olarak şöyle demiştir: «Bir insan kasden ve alenen yer de, bu hususta bir özrü bulunmazsa, öldürülmesi emredileceği söylenir». Şurunbulâli diyor ki: «Bunun sureti şudur: Özrü olmayan bir kimse kasden aşikâre oruç yerde öldürülür. Çünkü din ile alay etmiştir. Yahud dinden olduğu bizzarure sübût bulan bir şeyi inkâr etmiştir. Böylesinin öldürülmesi ve buna emir verilmesi helâl olduğuna hilâf yoktur. Şu halde mükellefin «Söylenir» demesi za'f icabetmez.» (44) Esasen herhangi bir özür sebebiyle oruç tutamıyan kimselerin; alenen oruç yememeleri esastır. Bu noktada: «— Efendim, Allahü Teala (cc) özrü kabul etmiştir. Dolayısıyle halktan gizlemenin bir sebebi yoktur» diye itiraz etmek isabetli de-

---

(42) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 199, Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 200. İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 120.**

(43) **Şeyh Nizamüddin ve bir heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 201.**

(44) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürrü'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 320.**

ğildir. Zira fasıklar; bu manzaralardan istifade ederek, oruca karşı ilgisizliği geliştirirler. Orucun farziyyetini kabul etmekle birlikte; nefsine uyarak tutmayanlar, Darü'l İslâm'da «Ulü'lemr» veya «Kadı» tarafından ta'zir olunur. Farziyyetini inkâr eden ve alay etmek kasdı ile alenen yiyenler; kat'i nassları yalanladıkları için, irtidat etmiş olurlar. Kendilerine «Mürted»lerle ilgili hükümler tatbik edilir.

İFTAR VE İFTAR DUASI

812

• İftarda acele etmek efdaldir. Bu husus sünnetle sabittir. (45) Namazdan önce iftar etmek müstehabtır. İftar esnasında şu dua yapılır:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى
رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَصَوْمَ الْغَدِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَوَيْتُ
فَاغْفِرْلِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ

Miracü'd-Diraye'de de böyledir. (46)

NELER ORUCU BOZMAZ?

813

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in unutarak yiyen ve içen bir sahabe-i kiram'a hitaben: «— **Orucunu tamamla!.. Sana ancak Allahü Teala (cc) yedirdi ve içirdi (Ziyafet verdi)**» buyurduğu bilinmektedir. (47) Hanefi fükahası: «Oruç tutan bir mükellef; unutarak yer, içer veya cim'a ederse orucu bozulmaz. Bu hususta orucun farz veya nafile olması arasında fark yoktur» (48) hükmünde ittifak etmiştir.

---

(45) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 94.

(46) Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 200 (Manası: «Allah'ım.. Senin rızan için oruç tuttum. Sana kat'i olarak iman ettim ve sana tevekkül ettim. Senin vermiş olduğun rızıkla iftar ettim. Mübarek ramazan ayının yarınki oruç'una niyyet ettim. Artık benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla».)

(47) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 62 - 63.

(48) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 202. Ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 201-202, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 165-166.

814

• Oruca niyyet etmiş olan bir mü'min uyur ve uykuda iken ihtilâm olursa orucu bozulmaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Üç şey vardır ki, bunlarla oruç tutan kimse iftar etmiş olmaz: Kan aldırmak, kusmak ve ihtilâm»** (49) hükmünü beyan buyurmuştur. Esasen ihtilâmda; cinsi münasebetin ne sureti, ne de mahiyeti mevcut değildir. Herhangi bir kadına baktığı ve menisi geldiği zaman da durum aynıdır. Bu da; düşünerek menisi gelen kimse gibidir. (50) Hz. Şeddad (RA)'dan rivayet edilen: **«Kan alan da, aldıran da iftar etmiştir»** hadisi, Hicri 8.nci yılda beyan buyurulmuştur. Daha sonra Hicri 10.ncu yılda, Hz. Abbas (RA)'dan rivayet edilen Hadis-i Şerif'te ise **«kan aldırmanın orucu bozmayacağı»** kat'i olarak zikredilmiştir. Dolayısıyla birinci hüküm neshedilmiştir. (51) Ancak kan aldıran bir mü'min; bir alimin fetvasını veya nesholunmuş olan «Kan alan da, aldıran da iftar etmiştir» hadisini duyarak, «Orucum bozuldu» zannı ile yer-içerse, gününe gün kaza eder.

815

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kime kusmak galebe ederse, ona kaza yoktur. Her kim de kasden kusarsa kaza etsin»** (52) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Kusma ile oruç bozulmaz. Fakat isteyerek kus-

---

(49) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 64.

(50) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 122.

(51) Dr. İsmail Lütfi Çakan - Hadislerde Görülen İhtilâflar ve Çözüm Yolları - İst: 1982 İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Yay. Sh: 201-202 (Not Hz. Şeddad b. Evs'ten rivayet edilen hadis: Buhari, Savm: 43, Ebû Dâvud, Savm: 28, Tirmizi, Savm: 60, İbn-i Mace, Siyam: 18, Darimi, Savm: 26, ve Ahmed b. Hanbel (rh. a)'in Müsned'inde yer almıştır. İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen Hadis-i Şerif'te: Buhari Sayd: 11, Savm: 22, Tıb: 12, 14, 15, Müslim: Hacc - 27-28, Ebû Dâvud: Menasik - 35, Tirmizi: Hacc - 22, Savm - 60, Nesei: Hac - 92, 93, 95, İbn-i Mace - Siyam - 18, Menasik - 87, Tıb - 21, Darimi: Menasik - 20, Muvatta: Hacc - 74 ve Ahmed b. Hanbel (rh. a)'in Müsned'inde mevcuddur. Dikkat edilirse; bütün muteber hadis mecmualarının tamamında; biri terkedilmediği müddetçe, diğeriyle amel edilemiyecek, iki hadis-i şerif mevcuddur. Eğer hangisinin nesholunduğu bilinemezse amel edilemez. İşte bir müctehid imamı taklid zarureti buradan kaynaklanmaktadır.)

(52) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 206.

ması halinde ağız dolusu ise kaza etmesi gerekir» (53) hükmünde müttefiktir. Oruç tutan bir mükellef kustuğu için; «Orucum bozuldu» zannı ile, yer-içerse durum ne olur? İmam-ı Kasani: «Mükellef; elinde olmayarak kusar ve «Orucum bozuldu» zannı ile yer-içerse, sadece gününe gün kaza eder. Ancak bozulmadığını bildiği halde; birşey yer veya içerse hem kaza, hem keffaret gerekir» (54) hükmünü beyan etmektedir.

816

• Bunların dışında; «Göze sürme çekmek, krem ve zeytinyağı gibi yağlı maddeleri vücûda sürmek, dedi-kodu ve gıybet yapmak, kendi arzusu ve fiili olmaksızın mükellefin; boğazına duman, un, toprak tozu veya sinek kaçması, cünüb olarak sabahlamak, iftar etmeye niyet edib de, iftar etmemek, yetmeksizin herhangi bir maddenin tadını boğazında hissetmek, mesaneye geçmemek şartı ile; erkeğin tenasül uzvuna su veya yağ gibi maddelerin akıtılması, yara üzerine konan kuru ilâç, burunda birikmiş olan sümüğü boğaza çekip yutmak, nohut tanesinden daha küçük olan ve dişler arasında kalmış bulunan yiyeceği yutmak» (55) orucu bozmaz. Ancak başta dedi-kodu ve gıybet olmak üzere, bu fiillerin tamamından kaçınmak gerekir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kim ki yalan söylemeyi ve yalan ile amel etmeyi bırakmazsa, Cenab-ı Hak (cc) o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına hiç kıymet vermez, iltifat buyurmaz»** (56) hükmünü beyan buyurmuştur. Bu Hadis-i Şerif; oruçlunun hangi hususlarda titizlik göstermesi gerektiğini izah etmektedir. Yalan, gıybet ve dedi-kodu gibi fiiller oruca zarar verir. Hatta İmam-ı Evzaî ve Süfyan-ı Sevri'nin: «Gıybet ve yalan orucu bozan hallerdendir. Oruçlu iken gıybet eden ve yalan söyleyenlerin kaza etmesi gerekir» (57

(53) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 124, ayrıca Şeyh Abdülgani el Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 166, İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983 C: 4, Sh: 323, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 203.**

(54) **İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 97.**

(55) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 202 - 204, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 122-125, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 202-206.**

(56) **Abdil Lâtifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ankara: 1974, (3 Bsm), C: 6, Sh: 253, Had. No: 902.**

(57) **İbn-i Hacer Askalani - Fethü'l Bari (Şerhi Sahih-i Buhari), Kahire: 1959, C: 4, Sh: 73.**

buyurduğu bilinmektedir. Bu iki büyük imamın; ehl-i sünnet mezheplerden olan «Evzai»lik ve «Sevrilik» mezheplerinin kurucuları olduğu dikkate alınırsa, meselenin ciddiyeti daha iyi kavranır. Bugün bu iki mezhebin salikleri yoktur. Ancak yalan, dedi-kodu ve gıybetin bütün Ehl-i Sünnet'in müctehid imamlarınca «Haram» kabul edildiği bilinmektedir. Dolayısıyle oruç tutan bir mü'min her çeşit haramdan uzak durmak için gayret sarfetmelidir.

ORUCU BOZAN VE KEFFARETİ GEREKTİREN HUSUSLAR

817

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Oruç, vücûda girenden dolayı bozulur»** (58) buyurduğu bilinmektedir. İnsan fıtratının gereği olarak; gıda maddelerini boğaz vasıtasıyla vücûduna ulaştırır. Malûm olduğu üzere bu en tabii yoldur. Bunun dışında; kulak, burun, ön ve arka menfezler gibi, arızi yollar da mevcuddur.

818

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Amellerinizi ibtal etmeyiniz»** (59) hükmü beyan buyurulmuştur. Farz olan Ramazan-ı Şerif orucunu; kasden ve teammüden bozmak, büyük bir cinayettir. Hanefi fukahâsı Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim Ramazan ayında orucunu bozarsa; onun üzerine zıhar yapan kimsenin üzerine lâzım gelen şey (Keffaret) gerekir»** (60) hadis-i şerifini esas almıştır. Dolayısiyle kasden yeyip-içen veya cima eden oruçlu kimse; tetabû'ya riayet ederek (yani arka arkaya olmak şartı ile) altmış gün oruç tutmak mecburiyetindedir. Bu onun üzerine farzdır. Ayrıca aynı orucu kaza etmek durumundadır. İmam-ı Merginani: «Ramazan-ı şerifte tutulan oruçların dışındakilerde keffaret yoktur. Zira ramazan ayında orucu bozmak; cinayet bakımından çok ileri bir derecededir. O başkası ile aynı şekilde mütalâa edilemez» (61) hükmünü zikretmektedir. Hem kaza hem keffaretin gerekmesi için bazı şartlar vardır. **Birincisi: Kasden**

---

(58) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 72, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 265, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 125.

(59) Muhammed (SAV) Sûresi: 33.

(60) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 70.

(61) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 125.

orucu bozmuş olmak şarttır. Oruçlu kimse hata yolu ile iftar ederse, keffaret gerekmez, ancak kaza gerekir. Meselâ: Abdest alırken ağzına su verdiği anda, elinde olmayarak boğazına suyun kaçması gibi!.. Bu durumda kasden bozma sözkonusu değildir. Ancak gününe gün kaza eder. **İkincisi: Kendi iradesi ile bozmalı, zorlama neticesinde bozmuş olmamalıdır.** Meselâ: kendisine cim'a edilen kadın, bu fiile razı olmuşsa hem kaza hem keffaret gerekir. Ancak cim'a zorla yapılmışsa kadına sadece gününe gün kaza gerekir. (62) Çünkü orucu bozması hususunda zorlanmıştır, kendi iradesiyle bozmamıştır. **Üçüncüsü: Oruca başladıktan sonra hastalanmaması veya sefere çıkmaması esastır.** Eğer hastalanır veya sefere çıkarak bozarsa, keffaret gerekmez. **Dördüncüsü: Mükellef ramazan-ı şerif orucunu tutarken geceden niyyet etmiş olmalıdır. Beşincisi: Orucu bozarken; tabii gıdalardan veya gıda yerine geçebilecek yiyecek ve içeceklerden faydalanmış olmalıdır.** Meselâ: Çakıl taşını veya demir parçasını yutan kimsenin orucu bozulur. Ancak keffaret gerekmez. Zira bunlar gıda maddeleri olmadığı gibi, gıda yerine geçecek maddeler de değildir. (63)

819

• Şimdi bu genel esaslar dahilinde; orucu bozan ve keffareti gerektiren hususlardan bir kısmını zikredelim: «Tabii gıda maddelerini ve gıda maddesi hükmünde olan yiyecekleri kullanmak; Cima' yapmak (rıza söz konusu olduğu anda hem fail, hem mef'ul için keffaret gerekir.) Ağıza giren yağmur suyunu kasden yutmak; sirke, deve sütü, bakla, kavun, karpuz, üzüm ve şeker kamışı sularını içmek; şifa olacağı gerekçesi ile herhangi bir ilâcı kullanmak; yağa ve pekmeze katılmış darı ununu yemek; asma yaprağı veya taze ağaç yaprağını yemek; yenilen cinsten otları, ilâç veya gıda niyetiyle kullanmak!..» Bütün bunlar vücûda dahil olduğu anda oruç bozulur, hem kaza hem keffaret gerekir! (64)

İLÂÇ KULLANMANIN HÜKMÜ

820

• Oruca niyyet eden bir mükellefin; aniden hastalanması halinde, mü'min ve mütehassıs bir doktora müracaat etmesi esastır. Eğer ona iğne

---

(62) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1406. C: 1, Sh: 205.

(63) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 124.

(64) Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 205.

veya herhangi bir ilâç verirse; mümkün olduğu takdirde, iftardan sonra yaptırması gerekir. Zira iğne; vücûdun iç kısmı ve dimağa ulaştığı zaman oruç bozulur. (65) Hukne yoluyla bağırsaklara ilâç ve su verilmesinde de durum aynıdır. (66) Ancak kullanılan ilâç kuru ve katı olursa, yara üzerine sürüldüğü zaman orucu bozmaz. Zira deri üzerindeki kuru ilâcın; vücûdun derinliklerine ve dimağa ulaşma imkânı yoktur. (67) Feteva-ı Hindiyye'de: «İğne vurulan, burnuna veya kulağına ilâç damlatılan kimsenin orucu bozulur. Ancak keffaret gerekmez. Bir kimsenin kulağına, kendi isteğinin dışında ve elinde olmaksızın yağ girmiş olsa, o kimsenin de orucu bozulur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir» (68) hükmü kayıtlıdır. Sonuç olarak; oruca niyyet eden bir mükellefin; hastalanması halinde söz, mü'min ve mütehassıs doktora düşer!.. Eğer iğne yapılmasını şart görürse yapılır. Mükellef; o günün orucunu, daha sonra kaza eder!.. Deri üzerine sürülen kuru ve katı ilâçlar orucu bozmaz.

ORUCU BOZAN VE SADECE «KAZA»YI GEREKTİREN HUSUSLAR

821

• Mükellefin herhangi bir kasdı olmadan; zorlama ve hata sonucu orucu bozulursa, gününe gün kaza etmesi gerekir. Meselâ; Ramazan-ı Şerif ayında oruca niyyet eden bir mü'min; unutarak yeyip, içer veya cim'a eder, daha sonra da sırf cehaleti sebebiyle «orucum bozuldu» zannına kapılarak, orucunu yerse gününü gün kaza eder!.. Kezâ kustuğu için veya kan aldırdığı için «orucunun bozulduğunu» zanneden ve sırf bu zann sebebiyle orucunu yiyen kimsenin de durumu aynıdır. (69) Orucu zorla yedirilmiş olan kimseye veya hataen orucunu bozmuş olan kimseye de, sadece kaza lâzım gelir. Keffaret lâzım gelmez. Feteva-ı Ka-

---

(65) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 93, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 125.**

(66) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 72-73.**

(67) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitap - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 169-170, ayrıca İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 93.**

(68) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 204.**

(69) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 122, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 206, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 206.**

dihan'da da böyledir. (70) **Dolayısıyle kaide şudur: Kasden ve kendi ihtiyarıyla, herhangi bir özür bulunmadan; Ramazan-ı Şerif orucunu bozan mükellefe hem kaza, hem keffaret gerekir!.. Bunun dışında kendi ihtiyarı olmaksızın ve meşru bir özür sebebiyle orucunu bozan mükellefe sadece kaza gerekir!..** Ramazan-ı Şerif orucunun dışında; farz olan herhangi bir oruca niyyet eden mükellef, kasden ve teammüden bozsa dahi kaza gerekir. Keffaret; sadece Ramazan-ı Şerif orucu ile ilgili bir ukûbattır.

822

• Şimdi bu genel esaslar dahilinde; orucu bozan ve sadece «Kaza»yı gerektiren hususlardan bir kısmını zikredelim: 1) Mazmaza ve istinşak yapmakta iken karnına su giren kimsenin orucu bozulur, gününe gün kaza gerekir, 2) Cünüb olarak sabahlayan bir mü'min; yıkanırken boğazına su kaçarsa orucu bozulur. Kaza gerekir. 3) Oruç tutan bir kimse; çakıl, kuru çamur, pamuk, kuru ot ve kâğıt yutmuş olsa orucu bozulur. Kaza gerekir. 4) Kuru pirinç, mercimek, olgunlaşmamış ve pişmemiş ayva, kuru karpuz kabuğu, kurtlanmış lâşe ve kan, yumurta kabuğu, başkasının çiğnemiş olduğu lokma ve bir başkasının tükrüğü gibi şeyleri yutan kimsenin orucu bozulur. Ancak keffaret gerekmez, gününe gün kaza eder. Çünkü bunların yenmesi âdet olmadığı gibi, başta kurtlanmış leş ve kan olmak üzere insan tabiatının nefret ettiği şeylerdir. 5) Makatından şırınga yaptıron veya mesanesine ilâç veren kimsenin orucu bozulur. Kaza gerekir. 6) Kendi ihtiyarı olmaksızın; ağzına kar veya yağmur tanesi giren, bunu yutan kimsenin orucu bozulur, kaza gerekir. 7) Oruçlu bir kimse teharetlenirken fazla su kullanır ve su o yolla içeri girerse orucu bozulur, kaza gerekir. 8) Bir kimse oruçlu iken karısını öpse ve bu sebeble inzal vaki olsa orucu bozulur. Kaza gerekir!. 9) Ramazan ayında oruçlu iken; zorla ve tehditle cim'a edilen kimsenin orucu bozulur. Keffaret gerekmez. Gününe gün kaza eder. 10) Kendi isteği ve ihtiyarı ile; sigara dumanını içine çeken kimsenin orucu bozulur, kaza gerekir. 11) Elini boğazına sokarak, kasden kendini birkaç defa ağız dolusu kusturan kimsenin orucu bozulur. Kaza gerekir. 12) Ramazan-ı Şerif ayının dışında, herhangi bir oruca niyyet eden mükellef; kasden dahi bozsa, kaza gerekir.» (71)

---

(70) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 201.**

(71) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 122 - 124, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-t Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 202 - 205.**

823

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Sana şüphe veren şeyi terket, şüphe vermeyen şeye bak!..**» (72) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle her mü'min; oruç ibadeti hususunda titiz olmak mecburiyetindedir. Meselâ; oruçlu iken banyo yapmak veya denize girmek, yutmamak şartı ile herhangi bir şeyin tadına bakmak, ve bunun gibi bircok husus için «Mekruh»tur denilmiştir. Ancak meşru bir özür halinde cevaz verilmiş!.. Meşru bir özür mevcud değilken; birşeyin tadına bakan veya denize giren kimse, oruç ibadetini tehlikeye sokmuş demektir!.. Kaldı ki; orucu bozulan bir kimsenin dahi; gündüz boyunca imsak etmesi (Yeyip-içmemesi) vacibtir.

ORUÇ TUTMAMAYI MÜBAH KILAN ÖZÜRLER

824

• Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey iman edenler!.. Sizden evvelki (ümmet)lere yazıldığı gibi, sizin üzerinize de oruç yazıldı. (Farz kılındı). Ta ki korunasınız. (O Ramazan ayı) sayılı günlerdir. Artık sizden kim hasta yahud sefer üzerinde olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde (tutar, ihtiyarlığından veya şifa ümidi olmayan hastalığından dolayı oruç tutmaya) gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye (lâzımdır). Bununla beraber kim gönül isteği ile bir hayır yaparsa, işte bu onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız sizin hakkınızda (fidye vermenizden) hayırlıdır, bilirseniz**» (73) hükmü beyan buyurulmuştur.

825

• **HASTA OLMAK:** Oruç tutmamayı mübah kılan özürlerin başında hastalık gelir. Hasta; nefsinin telef olmasından veya bir azasını kaybetmekten korkarsa bi'licma oruç tutmaz. (74) İmam-ı Merginani: «Hastalığın artması veya uzaması bazen ölüme götürebilir. Bu durumda ondan sakınmak (artmasından veya uzamasından kaçınmak) vacib olur» (75) hükmünü zikreder. Peki bu nasıl tesbit olunacaktır? Hanefi fûkahası: «Hastalık tecrübe veya fıskı zahir olmayan müslüman bir doktorun haber

---

(72) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 95.**

(73) **El Bakara Sûresi:183 - 184.**

(74) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

(75) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidâyetül Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 126.**

vermesiyle sabit olur» (76) hükmünde müttefiktir. Dürri'l Muhtar'da; hastalığın zann-ı galible, tecrübeyle veya müslüman, kâmil hali gizli bir doktorun sözü ile sabit olacağı kaydedilmektedir. İbn-i Abidin: «Müslüman, kâmil, hali gizli bir doktorun sözü ile...» hükmünü izah ederken şunları beyan etmektedir: «Kâfirin sözüne ise güven olmaz. Çünkü maksadı ibadeti bozmak olabilir. Meselâ; teyemmümle namaza başlayan bir müslüman, kâfirin su vaadetmesi ile namazını bozamaz. Bahır. Kâmil'den murad; tıb ilminde yeterli bilgisi olan doktordur. Az bilgisi olanın sözüne uymak caiz değildir. «Hali gizli» bazılarına göre, adil olması şarttır. Zeylaî kesinlikle buna kaildir. Ama Bahır'la, Nehir'in sözlerinden anlaşılan bu kavlin zayıf olduğudur. Ben derim ki; bu şartları haiz olmayan bir doktorun sözü ile amel eder de orucunu bozarsa, zahire göre keffaret lâzım gelir. Nitekim alâmetsiz ve tecrübesiz orucunu bozsa, galebe-i zann bulunmadığı için keffaret lâzımdır. Halk bundan gafildir» (77) Sonuç olarak; mü'min, adil ve mütehassıs bir doktorun, mükellefin sıhhi durumu ile ilgili hükmü esastır.

826

• **SEFERE ÇIKMAK (YOLCULUK):** Ramazan-ı Şerif ayında sefere çıkacak olan bir mükellef; geceden oruca niyyet etmeyebilir. Bu mübahtır. Ancak oruca başladıktan sonra yolculuğa çıkan kimse için, o günün orucunu bozmak mübah olmaz. Şayed devam etmeyip; yolculuğa çıktıktan sonra iftar etmiş olursa, bu kimseye sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez. Ancak önce orucunu bozub, sonra yolculuğa çıkan kimsenin durumu böyle değildir. Bu durumda olan kimseye hem kaza, hem keffaret gerekir. Serahsi'nin muhıyt'inde de böyledir. (78) Daha önce: orucun edâsının farz olması hususunu izah ederken, «Seferi halde oruç» meselesini izaha gayret etmiştik. (79)

827

• **ŞEYH-İ FANİ OLMAK (İHTİYARLIK):** Oruç tutmaya gücü yetmeyen şeyh-i fani (ihtiyar kimse) iftar eder ve her gün için bir yoksula «Fidye» verir. İmam-ı Merginani: «Bu hususta asıl olan Allahü Teala (cc)'nın:

(76) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 79, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 207.
(77) İbn-i Abidin - Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 340.
(78) Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 206.
(79) Bakınız!.. Madde: 786.

«Oruç tutmaya gücü yetmeyen (Tâkat getiremeyen)ler üzerine de bir yoksul doyumu fidye vermek lâzım gelir» hükmüdür. Şayed oruç tutmaya gücü yeterse, yani kaadir olabilirse, fidye batıl olur. Çünkü oruca; fidyenin halef olabilmesinin şartı, acziyyetin devam etmesidir» (80) hükmünü zikretmektedir. Şeyh-i Fani olma (fazla ihtiyarlık) hali hangi yaşta başlar? Bu hususta birçok yaş zikredilmiştir. Ancak şeyh-i fani'lik hali; insandan insana değiştiği için kat'i bir hüküm de ittifak olunamamıştır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Şeyh-i fani, ölümüne kadar hergün kuvveti noksanlaşan kimsedir ki, bunlar tekrar kuvvet bulamadan vefat ederler. Bahru'r Raik'te de böyledir. Bu durumda olan kimseler; dilerlerse «Fidye»lerini Ramazan-ı Şerif ayının başında bir defada verirler. İsterlerse bunu ayın sonuna bırakırlar. Fidye verdikten sonra oruç tutmaya gücü yeter hale gelen yaşlı kimsenin; vermiş olduğu «fıdye'sinin» hükmü, batıl olur. Bu kimsenin önceden tutamamış olduğu oruçlarını kaza etmesi gerekir» (81) hükmü kayıtlıdır. Sonuç olarak; oruç tutmaya kaadir olamıyan (yani gücü yetmeyen) ihtiyarların «Fidye» vermesi nass'la sabittir. Şeyh-i fani olma hali; oruç tutmamayı mübah kılan özürlerdendir.

828

• **HAMİLELİK VE ÇOCUK EMZİRMEK:** Dürri'l Muhtar'da: «Zann-ı galib ile; kendi hayatından veya çocuğunun hayatından korkan hamile, yahud zahir rivayete göre anne olsun, süt anne olsun emzikli kadın oruç tutmayabilirler» (82) hükmü zikredilmektedir. Esas olan; gerek hamile, gerek çocuk emziren kadınların, kendi nefislerinin veya çocuklarının helâk olma tehlikesinin bulunmasıdır. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de: «Hamile olan veya çocuk emziren kadınlar; gerek kendi nefislerinden, gerekse çocuklarının helâk olmasından korkarlarsa oruç tutmayabilirler veya iftar edebilirler. Bu durumdaki kadınlara keffâret gerekmez; daha sonra oruçlarını kaza ederler. Hülâsa'da da böyledir» (83) denilmektedir.

---

(80) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 127.**

(81) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

(82) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 338.**

(83) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 207.**

329

• **HAYIZ VE NİFAS HALİ:** Bilindiği gibi hayız ve nifas halinde olan kadınların oruç tutmaları haramdır. (84) Hz. Aişe (R. anha) validemiz'in **«Bizlerden birisi Resûl-i Ekrem (SAV)'in zamanında hayızdan temizlendikten sonra orucunu kaza eder, namazını ise kaza etmezdi»** buyurduğu sabittir. Dolayısıyle hayız ve nifas halinde iken geçen Ramazan-ı Şerif orucunu bilâhare kaza etmek esastır.

330

• **HELÂK OLMA KORKUSU:** Ramazan-ı Şerif ayında düşmanla savaşacağını bilen ve oruç tuttuğu takdirde zayıf düşerek gerektiği gibi cihad edemiyeceğinden endişe eden mücahid, oruç tutmayabilir. (85) Dürr'l Muhtar'da: «Kalanlar zorlama, helâk korkusu veya akıl noksanlığıdır. Velev ki şiddetli susuzluk veya açlık sebebi ile olsun. Bir de yılan sokmasıdır» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları zikretmektedir: **«Kalanlar, zorlama...»** ikrah bahsinde beyan ettiğine göre, bir kimse lâşe, kan veya domuz eti yemeye yahud şarap içmeye; hapis, döğme veya bağlanma gibi muzdar bırakmayan bir sebeble zorlanırsa, o işi yapması helâl olmaz. Fakat öldürmek, uzuv kesmek veya şiddetli döğmek gibi muzdar bırakan bir şeyle zorlanırsa, o işi yapması helâl olur. Şayet sabreder de öldürülürse günahkâr olur. Küfretmek (Kelime-i küfrü söylemek) için muzdar bir şeyle zorlanırsa, kalbi imanla mutmain olmak şartı ile küfür kelimesini söyleyebilir. Ama sabreder de öldürülürse sevab kazanır. Allahü Teala (cc)'nın sair hakları da böyledir. Oruç ve namazı bozmak, harem-i şerif avını öldürmek, ihramlı iken öldürmek ve farziyyeti kitapla sabit olan her şey gibi... Birincide sabrettiği takdirde günahkâr olması, bu sayılanlar zaruret halinde haram olmaktan istisna edildiği içindir. Haramdan istisna edilen şey helâldir. Küfür kelimesini söylemek böyle değildir. Çünkü onun haramlığı kalkmış değildir; sadece günahı sakıt olmak için ruhsat verilmiştir. Onun için Bahır sahibi burada Bedayi'den naklen hasta ve yolcu iken orucunu bozmaya zorlanan kimse ile sağlam ve mukim arasında fark yapmış: «Birincide o işi yapmaz da öldürülürse günahkâr olur, ikincide günahkâr olmaz» demiştir. **«Helâk korkusu...»** Çalışmaktan bitâp düşen

---

(84) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 114 (Not: Daha önce «Kadınlara Mahsus Haller» bahsinde bu konu üzerinde durmuştuk!.. Bakınız, Madde: 387).**

(85) **Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 208.**

ve oruç tutarsa helâk olacağından korkan cariye gibi. Hükümet müteahhidi tarafından sıcak günlerde acele işte çalıştırılan kimse de, helâk olacağından veya aklının azalacağından korkarsa, cariye gibidir. Hülâsa'da beyan edildiğine göre; bir gazi düşmanla ramazanda harbedeceğini ve zayıf düşeceğini yüzde yüz bilirse oruç tutmayabilir. Nehir. «Bir de yılan sokmasıdır» yani kendisini yılan sokan kimse faydalı bir ilâç içebilir.» (86)

831

• Feteva-ı Hindiyye'de: «Açlıktan veya susuzluktan dolayı helâk olacağından veya akli melekelerini kaybedeceğinden; (tecrübe, alâmet veya müslüman bir doktorun teşhisine dayanarak) endişe eden bir kimse, orucunu bozabilir. Daha sonra kaza eder. Çalışmasından dolayı zayıf düşen ve oruç tuttuğu takdirde helâk olacağından korkan kimse de iftar edebilir. Aynı durumdaki cariyeler hakkında da; hüküm aynıdır. Veliyyü'lemr tarafından şiddetli sıcak günlerde çalışmaya götürülen kimse de; helâk olmaktan veya aklına noksanlık gelmesinden endişe ederse, iftar edebilir. Fethû'l Kadir'de de böyledir» (87 denilmektedir Ancak «Helâk olma» endişesi bir vehim (korku) değil; ciddi temellere dayanmak zorundadır. Kaldı ki bu endişe geçer geçmez, aynı orucu kaza etmek de «Farz»dır. Ulema; Ramazan-ı Şerif ayında ağır işte çalışmanın, (oruca engel olacağını esas alarak) mekruh olduğunda ittifak etmiştir.

FİDYENİN HÜKMÜ VE MİKTARI

832

• Kur'an-ı Kerim'de: **«(Oruç tutmaya) gücü yetmeyen (Takat getiremeyen)ler üzerine de bir yoksul doyumu fidye vermek lâzımdır. Bununla beraber kim gönül isteği (arzusu) ile bir hayır yaparsa, işte bu onun için daha hayırlıdır.»** (88) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası; oruç tutmaya gücü yetmeyen (aciz olan) kimselerin «Fidye» vermeleri gerektiği hususunda müttefiktir. (89) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Bir mükellef;**

---

(86) **İbn-i Abidin - Reddü'l-Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 337 - 338.**

(87) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

(88) **El Bakara Sûresi: 184.**

(89) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 72 - 73, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

başka birisinin yerine oruç tutmaz. Yine bir mükellef; başka birisinin yerine namaz kılmaz. Lâkin onun için yemek yedirebilir» (90) buyurmuştur. Ramazan-ı Şerif orucunu meşru bir özür sebebiyle tutamıyan mükellef; «Acizlik» durumunun devam edeceğini zann-ı galibi ile bilirse, bizzat kendisi fidye verebilir. Nitekim İmam-ı Merginani: «Oruç tutmaya gücü yetmeyen (Takatı olmayan) yaşlılar iftar ederler ve her günün orucuna bedel olmak üzere bir fakiri sabahlı-akşamlı doyuracak nisbette fidye verirler» (91) hükmünü zikretmektedir. Malûm olduğu üzere fidye; buğday, arpa, hurma ve üzüm gibi yiyecek maddeleri esas alınarak hesaplanır ve her yıl miktarı değişir. Asgari miktar; buğdaydan yarım sa' (1,667 kg.), arpa, hurma ve üzümden bir sa' (3,334 kg.)'dır. Bunların bizzat kendileri verilebileceği gibi, bedelleri de verilebilir. Bütün mesele şudur: Fidye veren mü'min; bununla fakir bir kardeşini (Sahur ve iftar vakitlerinde) doyurduğuna kani olmalıdır. Eğer açıklanan fidye miktarları ile; bu amelin yerine gelemiyeceğine inanıyorsa, gönlünün arzu ettiği kadar fazla verebilir. Bu onun için çok daha hayırlıdır.

833

• Hastalık veya yolculuk gibi bir özürle; Ramazan-ı Şerif orucunu edâ edemeyen mükellefin derhal «Fidye» vermesi gerekmez. Zira acizlik durumunun ortadan kalkması ve kaza etmesi ihtimali vardır. Ancak kaza edemediği halde; daha açık bir ifade ile, kaza imkânı doğduğu, fakat ihmal ettiği durumlarda, fidyeyi vasiyyet etmesi zaruridir. Eğer ölen kimse; «Oruç fidyesini» vasiyyet etti ise, varisleri ölünün malından fidye verirler. Bu durumda olan bir kimse; vasiyyet etmemiş olsa dahi, varislerinin teberruda bulunarak «Fidye»yi ödemeleri caizdir. (92) Fark şudur: Vasiyyet ettiği takdirde kadı; «Fidye» için varisleri zorlar. Ancak vasiyyet yoksa, zorlayamaz.

ORUÇ'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER

834

• Oruç tutan mükellefin, misvak kullanması sünnettir. Nitekim İbn-i Abidin: «Misvak tutunmak da mekruh değildir. Bilâkis başkaları gibi oruç-

---

(90) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 209.**

(91) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 127.**

(92) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 207, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 209.**

luya da sünnettir. Bunu Nihaye sahibi açıklamıştır. Delili Peygamber (SAV)' in: «**Ümmetime meşakkat vereceğini bilmesem her abdest aldıkça ve her namaz kıldıkça onlara misvakı emrederdim**» hadisinin umumudur» (93) hükmünü zikreder.

835

• Ramazan ayını baygın geçiren kimse, daha sonra onu kaza eder. Bu hususta icma vardır. Miracü'd Diraye'de de böyledir. Ancak bir mecnun; Ramazan ayının son günü zevalden önce iyileşmiş olsa, kendisine kaza lâzım gelmez. Sahih olan görüş budur. Kifaye'de ve Nihaye'de de böyledir. (94)

836

• Ramazan-ı Şerif ayında gündüz vakti bir çocuk bülûğa erse veya bir kâfir müslüman olsa; o günün geri kalan saatlerinde oruçlu gibi davranırlar. Yani orucu bozan şeylerden uzak dururlar. Ondan sonraki günlerin oruçlarını edâ ederler. Geçen günleri kaza etmezler. (95)

837

• İyileşen hastalar ve seferleri sona eren yolcular; sıhhatleri ve ikametleri sırasında, daha önce tutamadıkları oruçlarını kaza ederler. Bu hususta ihtilâf yoktur. Alimlerin ekserisinin kavli budur. Bir mükellefin; daha önceki ramazan ayına ait kaza borcu bulunsa, fakat bu sırada Ramazan-ı Şerif ayı girse; o kimse edâyı kaza üzerine takdim eder. Yani önce yeni giren Ramazan-ı Şerif ayının orucunu tutar, daha sonra kaza oruçlarını tamamlar!.. Nafile olan oruçlarda da; özürsüz olarak iftar etmek, helâl değildir. (96)

---

(93) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 332, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 77.**

(94) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 211, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

(95) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 127, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C:1, Sh: 172.**

(96) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C, 2, Sh: 85-86, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 210, Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 170.**

838

• Farz olan oruçlar onüçtür!.. Bunlardan yedisinde; arka arkaya tutmak (Tetâbû) esastır; 1) Ramazan-ı Şerif orucu, 2) Zıhar yapan kimsenin tutacağı keffaret orucu, 3) Adam öldüren kimsenin (Hatâen) tutacağı keffaret orucu, 4) Yemin keffareti orucu, 5) Kasden ve teammüden olan Ramazan-ı Şerif orucunun keffareti, 6) Muayyen olan nezr sebebiyle gerekli olan oruç, 7) Muayyen olan yemin orucu!.. Şu altı oruçta ise arka arkaya (Tetâbû) tutmak şart değildir: 1) Ramazan-ı Şerif orucunun kazası, 2) Mut'a orucu, 3) Keffaret-i halk (Traş) için tutulan oruç, hac esnasında, 4) Haccda avlanmaktan dolayı ceza olarak tutulan oruç, 5) Zamanı belirtilmeden nezr edilen oruç, 6) «Yemin olsun ki, muhakkak bir ay oruç tutacağım» şeklinde yemin eden kimsenin orucu. Bahr'ur Raik'te de böyledir. (97) Sadece Ramazan-ı Şerif ayında tutamadığı oruçları kaza eden mükellefin; bunları arka arkaya tutması, borçtan bir an önce kurtulmak için müstehabtır.

«KADİR GECESİ'Nİ» ARAMANIN HÜKMÜ

839

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Hakikat biz onu (Kur'an'ı) kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin (o büyük fazl-ı şerefini) sana bildiren nedir? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve ruh, rablerinin izniyle her bir iş için iner de iner. O (gece) tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır»** (98) hükmü beyan buyurlumuştur. İmam-ı Kurtubi: «Kur'an-ı Kerim'in Ramazan-ı Şerif ayının içerisinde indirildiği Allahü Teâlâ (cc)'nin **«O ramazan ayıdır ki, Kur'an onda indirilmiştir»** (El Bakara Sûresi: 185) kavli ile sabittir. «Kadr» sûresinde de; bunun kadir gecesinde inzal buyurulduğu kat'i olarak zikrolunmaktadır. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları, kadir gecesinin ramazan ayı içerisinde olduğu hususunda ittifak etmişlerdir» (99) hükmünü zikretmektedir. Şurası muhakkaktır ki; kadir gecesinin gizli tutulması, O'na erişmek için birçok gecelerin ihya edilmesi, ibadetlerle değerlendirilmesi içindir. (100) Feteva-ı Hindiyye'de: «Kadir gecesini aramak müstehabtır. Çünkü kadir gecesi, senenin geceleri içerisinde en faziletli olan gecedir. Miracü'd Diraye'de de böyledir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'ye göre, kadir gecesi ramazan ayının içerisinde-

(97) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 215.**
(98) **El Kadr Sûresi: 1 - 5.**
(99) **İmam-ı Kurtubi - El Camii Li Ahkâmi'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 20, Sh: 136.**
(100) **İmam Fahrüddin-i Razi - Mefatihü'l Gayb - İst: 1308 - 11, C: 6, Sh: 588.**

dır. Fakat onun hangi gece olduğu bilinmez, bazen ileri geçer, bazen geri kalır. İmameyn'e göre; kadir gecesi Ramazan ayının içerisindedir, fakat muayyen bir gecedir, ileri geçmediği gibi geri de kalmaz. Fethû'l Kadir'in İtikaf babında da böyledir. Kölesine «Sen kadir gecesi hürsün» diyen kimse; bu sözü Ramazan ayı girmeden önce söylemişse, Ramazan ayının sonunda köle azad edilmiş olur» (101) hükmü kayıtlıdır.

840

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kadir gecesi Ramazan'ın aşr-ı âhirinde geçen dokuz gecededir, yahud geri kalan yedi gecededir»** (102) Hadis-i Şerifini esas alan bir kısım ulema; Ramazan ayının son on gününün tek gecelerinde aranması üzerinde hassasiyetle durmuşlardır. Ancak günümüzde; halk arasında, Ramazan ayının yirmi yedisinin «Kadir Gecesi» olduğu itikadı yaygındır. Bunun kat'i bir delili yoktur. Ayrıca o günü; Mevlid şiirini okuyarak veya dinleyerek geçirmekte, isabetli bir tutum değildir. «Mevlid» üzerinde daha önce durmuştuk!. (103)

KEFFARET NEDİR

841

• Arapça bir kelime olup; (K-F-R) kökünden gelir, örtmek ve gizlemek manasınadır. (104) İslâmi ıstılâhta; bazı fiilleri irtikap eden mükellefin, günahlarının örtülmesi için şer'i şerifin koyduğu hududlara «Kefferet» denir. İmam-ı Merginani; Allahü Teala (cc)'yı inkâr eden kâfirlerin «Keffaret'e» ehil olmadıklarını esas alarak: «Zira keffaret bir ibadettir» (105) hükmünü zikretmektedir. Mü'min için bir anlamda ceza olduğu da bilinmektedir. Molla Hüsrev: «Keffaret; ûkubat ile ibadet arasında döner» (106) buyurmaktadır. İmam-ı Kasani'de tarif bu şekildedir. Beş çeşit keffaret vardır: 1) Orucu; kasden ve teammüden bozmanın keffareti, 2) Hataen bir mü'mini öldürmenin keffareti, 3) Zıhar keffareti, 4) Hacc ibadeti

---

(101) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 216.**

(102) **El Ayni - Umdetû'l Kari li şerhi Sahih-i Buhari - İst: 1308, C: 5, Sh: 359 vd.**

(103) **Bakınız Madde: 693.**

(104) **İbn-i Manzur - Lisanû'l Arab - Beyrut: 1955, C: 5, Sh: 145 vd.**

(105) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C. 2, Sh: 75.**

(106) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi Şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 393.**

esnasında, ihramlı iken tıraş olmanın keffareti, 5) Yemini bozmanın keffaretidir. (107)

NEZR'İN (ADAK'IN) TARİFİ VE HÜKMÜ

842

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Nezirlerini edâ etsinler»** (108) hükmü beyan buyurulmuştur. Nezir; şer'i şerifin değil, mükellefin kendi nefsine vacib kıldığı amellerdir. Nitekim Tecrid-i Sarih'te: «Nezir de; mübah olan bir şeyi ibadet kasdı ile kendi nefsine vacib kılmak demektir ki, bunu da dilimizde «Adak» diye ifade ederiz» (109) denilmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim bir nezir yapar ve ismini koyarsa, onun üzerine tesmiye ettiği (ismini koyduğu) şeyi edâ etmesi vacibtir»** (110) buyurduğu da bilinmektedir. Meselenin kavranması için bir misal verelim: «Çocuğum askerden gelirse veya iyileşirse, bir kurban kesmek üzerime vacib olsun» diyen mükellef, bir şart koşmuş ve o yerine geldiği takdirde yapacağı ameli beyan etmiştir!.. Şart tahakkuk ettiği an, kurban kesmesi «Vacib» olur. Dikkat edilirse; bu ameli şer'i şerif değil, mükellef kendi sözüyle kendi nefsine vacib kılmıştır. İşte buna Nezr (Adak) denir. Nezr; kitab, sünnet ve icma ile sabittir.

843

• Nezr'in (Adak'ın) sahih olması için bazı şartlar vardır. **Birincisi: Şer'i şerif'te nezredilen şeyin cinsinden bir vecibenin (Namaz, oruç, kurban vs..) bulunması gerekir.** Meselâ; hasta ziyaretini nezretmek sahih değildir. **İkincisi: Nezredilen şey bizzat vecibe olmalı, vesile olmamalıdır.** Meselâ: Abdest almayı veya tilâvet secdesi yapmayı nezretmek sahih olmaz. Çünkü bunlar birer vesiledir. **Üçüncüsü: Nezredilen şey, hal-i hazırda vecibe olan bir şeyin kendisi olmamalıdır.** Meselâ: Öğle namazını kılmayı veya başka bir farzı (Ramazan orucunu tutmayı) nezretmek sahih olmaz. Nihaye'de de böyledir. **Dördüncüsü: Nezredilen şey, herhangi bir ma'siyet olmamalıdır.** Bahr'ûr Raik'te de böyledir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Her kim Allah'a itaati (mucib bir hayır ve ibadet) nezrederse itaat et-**

---

(107) İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 5, Sh. 95.

(108) El-Hacc Sûresi: 29.

(109) Abdi'l Latifi'z-Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1975 (3. Bsm) C: 12, Sh: 229.

(110) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 15. vd.

sin (Nezrini yerine getirsin). Her kim de, Allah'a karşı ma'siyyeti nezrederse, Allah'a asi olmasın» buyurmuştur. (111) Meselâ: Bir kimse «Allah rızası için, kurban bayramı günü oruç tutayım» demiş olsa bile, o gün yer, başka bir gün kaza eder. **Beşincisi: Yerine getirilmesi mümkün olmayan bir şeyi nezretmemek de, nezr'in sıhhatinin şartlarındandır.** Meselâ; bir mükellef «Dünkü gün oruç tutayım» diye nezretmiş olsa, bu nezri sahih olmaz. (112)

844

• **Nezr'in (Adak'ın) rüknü; sabit olmasına delâlet eden sözdür!..** Mükellef; kendi iradesi ile, kendisine neyi vacib kılmışsa, onu aynen edâ eder. Zira bununla (Nezri ile); Allahü Teala (cc)'ya kurbet'e (Yakınlığa, ibadete) niyyet etmiştir. «Üzerime bir ay oruç olsun, şu kadar sadaka olsun, şu işim olursa Allah rızası için bir koç kurban edeyim ve bunun gibi sözler, nezr'in tahakkukuna vesile olur. Eğer Nezrini (Adağını) herhangi bir şarta bağlamışsa, «Nezr-i Muallak» denir. Meselâ: «.....İşim olursa, Allah (cc) rızası için bir kurban keseyim» sözü şarta bağlanmıştır!.. Şartın «Olumlu» veya «Olumsuz» olması değil, tahakkuk etmesi önemlidir. «Falanca kimse ile konuşursam, bir hafta oruç tutayım» diyen mükellef; kasıd olarak konuşmamayı, konuştuğu takdirde kendisini cezalandırmayı esas almıştır. Ancak şart tahakkuk edince; bir hafta oruç tutması vacib olur. Hiçbir şarta bağlı olmayan nezre; «Nezr-i Mutlak» denir. Meselâ: «Allah (cc) rızası için, receb ayı boyunca oruç tutayım» diyen mükellef, kendisine bir ay orucu vacib kılmıştır.

İ'TİKAF'IN MANASI VE ÇEŞİDLERİ

845

• İ'tikâfın lûgat manası «Durmak, bir şeye devam etmek»tir. İslâmi ıstılâhta; mükellefin ibadet niyyeti ile, cemaatle namaz kılınan bir mescidde kalmasına «İ'tikâf» denir. (113) İmam-ı Serahsi: «İ'tikâfın meşru·

---

(111) **Abdi'l Lâtifi'z Zebidi - A.g.e. C: 12, Sh: 237-238, Hd. No: 2073, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 75, İmam-ı Azam Ebû Hanife - El Müsned - İst: 1978, Şamil Yay. Sh: 179, Had No: 303/2.**

(112) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 208.**

(113) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 212, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 108-109.**

iyyeti kitab ve sünnetle sabittir. Kitabda Allahü Teala (cc)'nın şu kavli vardır: «Mescidlerde i'tikâfta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza (Geceleri) yaklaşmayın.» Muhakkak ki, mescidde ibadet niyyeti ile durulur. Hz. Ebû Hureyre (RA)'dan ve Hz. Aişe (R. Anha)'dan rivayet edildiğine göre; Resûl-i Ekrem (SAV) Ramazan ayının son on gününde, Medine'de mescidde i'tikâfta bulunmuştur» (114) hükmünü zikreder.

846

• İ'tikâf; vacib, sünnet-i müekkede ve müstehab olmak üzere üçe ayrılır. Bir şarta bağlı olarak veya şartsız nezredilmiş (Adanmış) bulunan i'tikaf vâcibtir. Ramazan-ı Şerif'in son on günündeki i'tikâf ise, kifaye yolu ile sünnet-i müekkededir. Bu ikisinin dışında; bir mescidde ibadet niyetiyle yapılan i'tikâf ise müstehabtır. Fethûl Kadir'de de böyledir. (115) Vacib olan i'tikâfın en az süresi, bir gündür. İ'tikâfta giren kimse, bir günü doldurmadan çıkarsa, o günün i'tikâfını kaza eder. Çünkü o kimse; i'tikâfa kasden başlayıp, ibtal etmiştir. (116)

İ'TİKÂF'IN ŞART VE RÜKÜNLERİ

847

• İ'tikâfın sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması gereklr. Birincisi; Niyyet'tir!.. Niyetsiz i'tikâfın sahih olmayacağı hususunda icma vardır. Miracü'd-Diraye'de de böyledir. İkincisi: İ'tikâfın mescidde yapılması şarttır. Sahih olan kavle göre; ezân okunup, kamet getirilen ve cemaatle namaz kılınan her mescidde i'tikâf yapılabilir. Hûlâsa'da da böyledir. İ'tikâfın en efdali; Mescid-i Haram'da (Kâbe-i Şerif'te) yapılan i'tikâftır. Sonra sırası ile; Medine-i Münevvere'de bulunan Mescid-i Nebeviyye'de, sonra Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'da, sonra cemaati çok olan mescidlerde yapılan i'tikâflar daha efdaldir. (117) Üçüncüsü: İ'tikâfın şartlarından birisi de oruçtur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «İ'tikâf ancak oruçla birlikte edâ edilir» (118) hadis-i şerifini esas alan Hanefi

---

(114) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Yay. C: 3, Sh: 114.

(115) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 211.

(116) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 213, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 176.

(117) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400: C. 1, Sh: 211, ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 4, Sh: 381-382.

(118) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 107, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 215.

fûkahası, «Oruç tutmadan hiçbir i'tikâfın sahih olmıyacağı» hükmünde ittifak etmiştir. (119) **Dördüncüsü: Müslüman olmak, akıl, cünüblükten, hayız ve nifastan temiz bulunmak da i'tikâfın şartlarındandır.** (120) Zira Müslüman olmayan kimse, ibadete ehil değildir. Mecnun ve deli gibi kimseler de; «Niyyet» ehli değildirler. Cünüb, hayızlı ve nifaslı olanlar da, mescide girmekten menedilmişlerdir. İ'tikâf için bülûğ şart değildir. Akıllı olan çocuğun yaptığı i'tikâf sahih olur. İ'tikâfın sıhhati için; erkek olmak ve hür olmak da, şart değildir. Kadın; kocasının izni ile, köle de efendisinin muvafakatı ile i'tikâfa girebilir. (121)

848

• Kadınlar; içinde oturdukları evlerinin mescidinde i'tikâf yaparlar. Bu durumda, i'tikâf yaptıkları yerler kadınlar hakkında cemaatin namaz kıldığı mescidler gibi olur. İmam-ı Merginani: «Kadınlara gelince; onlar evlerinin mescidinde i'tikâfa girerler. Zira kadının namazının mevkii orasıdır. Bu durumda, kadının orada i'tikâfa girmesi tahakkuk eder. Şayed kadın için evde mescid bulunmaz ise; orada bir mevkii (Oda) tayin eder ve orada i'tikâfa girer» (122) hükmünü zikretmektedir. Kadınların dışardaki mescidlerde i'tikâfa girmeleri caizdir, ancak bu mekruhtur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (123) Essah olan kavle göre; kadının evinde yapmış olduğu i'tikâf, dışardaki mescidde yapmış olduğu i'tikâftan daha efdaldir.

NELER İ'TİKÂFI BOZAR?

849

• **ŞER'İ BİR MAZERET BULUNMADAN MESCİDDEN ÇIKMAK:** Hz. Aişe (R. Anha) Validemizden rivayet edilen: **«Resûl-i Ekrem (SAV) i'tikâf ettiği zaman mescidden çıkmazdı. Sadece kaza-i hacet için çıkardı»** (124) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «İ'tikâfa giren kimse; özür-

---

(119) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 110, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 211, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 215, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 107.**

(120) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 211.**

(121) **İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 1, Sh: 111 - 112, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 211.**

(122) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 132.**

(123) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 211.**

(124) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 110.**

süz olarak mescidden çıkarsa, ister kasden, ister sehven olsun i'tikâfı bozulur» (125) hükmünde ittifak etmiştir. Mu'tekif; i'tikâf yaptığı mescidde yer, içer ve uyur. Çünkü bunların mescidde yapılmaları mümkündür. Ancak i'tikâfa girdiği mescid «Cum'a Mescidi» değilse; güneş zeval noktasına vardığı zaman çıkabilir. (126) Büyük ve küçük abdest için (Kaza-i Hacet) evine gitmesi i'tikâfa zarar vermez.

850

• **CİM'A VE CİM'ANIN MUKADDEMELERİ DE İ'TİKAFI BOZAR:** Kur'an-ı Kerim'de **«Mescidlerde i'tikâfda bulunduğunuz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın»** (127) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «İ'tikâfa giren kimsenin cim'a yapması haramdır. Cim'anın davetçileri (Öpmek, okşamak vs..) için de hüküm aynıdır. Cim'a ve cim'anın davetçileri; kasden veya sehven yapılsın durum değişmez, i'tikâf bozulur (128) hükmünde müttefiktir. Ancak düşünmekle veya bakmakla inzal vaki olursa, i'tikâf bozulmaz. İhtilâm olmanın da i'tikâfa zararı yoktur.

851

• **BAYILMAK VEYA CİNNET GETİRMEK İ'TİKÂFI BOZAR:** İ'tikâf yapan mükellefe; birkaç gün baygınlık veya cinnet arız olursa; i'tikâfı bozulur Bu kimse; iyileştiği zaman yeniden i'tikâfa başlar. Zira i'tikâfı kaza etmesi vaciptir.» (129)

İ'TİKÂFLA İLGİLİ DİĞER MESELELER

852

• İ'tikâf esnasında hayırdan başka hiçbir söz söylenmemelidir. Ancak, ibadet kasdı ile susmak da mekruhtur. Molla Hüsrev: «Susmanın mekruh

---

(125) **İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 113, ayrıca Şeyh Abdülgani el Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 176.**

(126) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 213, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 110, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 212, Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 176.**

(127) **El Bakara Sûresi: 187.**

(128) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 133, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut 1400, C: 1, Sh: 176, İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 401-402.**

(129) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 213.**

olması, mutekif'in bunu ibadet olduğuna itikad etmesi halindedir. Aksi halde mekruh olmaz. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kim susarsa kurtulur»** buyurmuştur. Bu Hadis-i Şerifi Abdullah İbn-i Ömer (RA) rivayet etmiştir. Konuşmak da mekruhtur. Ancak hayır konuşmak mekruh değildir. Çünkü Allahü Teala (cc)'nın: **«Habibim) Kullarıma söyle, sözün en iyisini konuşsunlar»** (El İsrâ Sûresi: 53) kavl-i şerifi, mânasındaki umumiliğinden dolayı, mescidin dışında, mutekif olmayanın da ancak hayır ile konuşmasını gerektirir. Sen mu'tekifi ne sanırsın ki, mescidde hayırdan başkasını konuşması caiz olsun?» (130) hükmünü zikreder. Mu'tekif (İ'tikâfa giren kimse) Kur'an-ı Kerim okumaya, Hadis-i Şerif'ler üzerinde tefekküre ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in siyerini (Cihad ve diğer mücahedelerini) öğrenmeye, bunun dışında Hz. Adem (as)'dan itibaren mücadele veren Peygamberlerin ve salih kimselerin tevhid mücadelesini tefekkür etmeye gayret etmelidir. (131)

853

● İ'tikâfa giren mü'min; kendisini tamamen Allahü Teala (cc)'ya ibadete hasretmiştir. Onun maksadı; İ'tikâf sayesinde, sürekli kötülüğü emreden nefs-i emmaresini yenmektir. Bir beldedeki mü'minler; topluca i'tikâfı terkederlerse, günah işlemiş olurlar. Bir kısmı i'tikâfa girerse; diğerlerinden günah sakıt olur. Ancak i'tikâfı nezreden kimseler; ister Ramazan ayında, ister Ramazan'ın dışında olsun, mutlaka oruç tutmak zorundadırlar. Ayrıca nezir sebebiyle i'tikâf kendilerine vacib olmuştur.

---

(130) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 214.**

(131) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 212.**

YEDİNCİ BÖLÜM

Z E K Â T

- ZEKÂT'IN MANA VE ÖNEMİ.
- ZEKÂT'IN VÜCÛBUNUN ŞARTLARI.
  - MÜSLÜMAN OLMAK.
  - HÜRRİYET.
  - AKIL VE BÜLÛĞ.
  - NİSAB MİKTARI MALA SAHİP OLMAK.
  - MALA TAM MALİK OLMAK.
  - HAVAİC-İ ASLİYE'DEN FAZLA MAL.
  - BORÇLU OLMAMAK.
  - NİSABIN NAMÎ (ÜREYİCİ) OLMASI.
  - HAVELANÜ'L HAVL.
- ZEKÂT İBADETİ NASIL EDA EDİLİR?
- AMİL'DE (ZEKÂT MEMURUNDA) ARANAN VASIFLAR.
- ZEKÂT İLE VERGİ ARASINDAKİ FARK.
- ZEKÂT KİMLERE VERİLİR?
- ZEKÂT VERMENİN CAİZ OLMADIĞI YERLER.
- HANGİ MALLAR ZEKÂT'A TABİDİR.
- SAİME'LERİN (OTLAK HAYVANLARININ) ZEKÂTI
  - KOYUN VE KEÇİLERİN (GANEM'İN) ZEKÂTI.
  - SIĞIR VE CAMUS'UN (BAKAR'IN) ZEKÂTI.
  - DEVELERİN ZEKÂTI.
  - DİĞER HAYVANLARIN DURUMU.
- ALTIN VE GÜMÜŞ'ÜN ZEKÂTI.
- TİCARET MALLARININ (URUZ'UN) ZEKÂTI.
- MADENLERİN VE DEFİNELERİN (RİKAZ'IN) ZEKÂTI.
- ZİRAİ MAHSULLERİN VE MEYVALARIN ZEKÂTI (ÖŞÜR)
- BEYTÜLMAL'İN GELİRLERİ VE SARF YERLERİ.
- SADAKAİ FITR'İN MAHİYETİ.

854

• Önce kelime üzerinde duralım. Zekât; arapça bir kelime olup, temizlik ve üremek (çoğalmak) manalarına gelir. (1) İbn-i Abidin: «Zekât lûgatta üremekten başka manalara da gelir. Meselâ: bereket, medih, senâ mânalarına da kullanılır. Ama bu mânaların hepsi şer'î mânasında mevcuddur. Çünkü zekât, sahibini günahlardan ve cimrilik sıfatından temizlediği gibi, malı da bir kısmını vermek sûretiyle temiz pâk eder. Onun için verilen cüzü kirli sayılır. Ve Resûlullah (SAV)'in âline (Hanedanına) haram olur» (2) hükmünü zikreder. İslâmi ıstılâhta zekât; «Bir müslümanın, haşimi ve haşimi'nin kölesi olmayan mü'min bir fakire, ondan hiçbir menfaat beklemeksizin, sırf Allahü Teala (cc)'nın rızası için, malının bazısını temlik etmektir» (3) Zekâtın şer'i şerifteki tarifi budur. Tebyin'de de böyle tarif olunmuştur.

855

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Namazınızı kılın ve zekâtınızı verin»** emri, birçok ayet-i kerimede tekrar tekrar beyan buyurulmuştur. (4) Esasen zekât ibadetinin Kur'an-ı Kerim'in muhtelif sûrelerinde otuz iki defa zikredilmiş olması, meselenin ehemmiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Hz. Abdullah İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te: **«İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur. (Bu beş şey) Kelime-i Şehadet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacc etmek ve Ramazan-ı Şerif orucunu tutmaktır»** (5) buyurulduğu bilinmektedir. Yine Resûl-i Ekrem (SAV)'in:

---

(1) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 2, Sh: 149, ayrıca Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, S: 136.**

(2) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 2, Sh: 7.**

(3) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 170.**

(4) **Bakınız!.. El Bakara Sûresi: 43, 83, 110, En-Nisâ Sûresi: 162, Et Tevbe Sûresi: 11, El Mücadele Sûresi: 13.**

(5) **İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 2, Sh: 149, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 2 - Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 8, Sahih-i Müslim - C: 1, Sh: 45, K. İman: 5 Had. No. 20,Sünen-i Nesai - K. İman: 13.**

«Malarınızın zekâtını veriniz» (6) emrinin kat'iyyeti malûmdur. Dolayısıyle zekât; kitab, sünnet ve icmai ümmetle farziyyeti kat'i olan bir ibadettir. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de: «Zekât, muhkem bir farzdır. İnkâr eden kâfir olur. Vermeyen ise öldürülür. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir» (7) hükmü kayıtlıdır. Buradaki **«Vermeyen ise öldürülür»** hükmü üzerinde iyi tefekkür etmek borcundayız.

856

● Ebû Hureyre (RA)'den rivayet edilmiştir: **«Resûl-i Ekrem (SAV) vefat ettikten sonra, Hz. Ebû Bekir halife seçildi. O zaman arab kabilelerinden bir kısmı (Zekât hususunda) isyan ederek küfre döndü. Hz. Ebû Bekir (RA) isyan eden kabilelerle cihad etmeye karar verdi. Fakat Hz. Ömer (RA) buna mani olmak için «— Sen bu insanlarla nasıl cihad edersin? Halbuki Resûl-i Ekrem (SAV) «İnsanlarla «Lâ ilâhe illâllah, Muhammeden Resûlullah» deyinceye kadar cihad etmekle emrolundum. Kim bu şehadeteyn'i söylerse, malını ve canını şer'i bir vecibe olmadıkça, korumuş olur. Kalbinde gizlediğinin (Küfür ve şirkin) hesabı Allah'a aittir» buyurmuştur. Sen de bunu biliyorsun»** dedi. Hz. Ömer (RA)'in bu sözü üzerine, Halife Hz. Ebu Bekir (RA): **«Vallahi her kim namazla zekâtı birbirinden ayırırsa, mutlaka onunla harbederim. Çünkü zekât malın hakkıdır. Allahü Teala (cc)'ya yemin ederim ki; Resûlullah Sallâllahü Aleyhi Veselem'e verdikleri bir dişi oğlağı benden esirgerlerse, bundan dolayı muhakkak onların boynunu vururum»** buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer (RA) dedi ki: **«Vallahi bildim ki, bu sözler Allahü Teala (cc)'nın Hz. Ebû Bekir'in gönlünde meydana getirdiği genişliğin bir eseridir. Bu sayede onlarla savaşmanın hak olduğunu öğrendim.»** (8) Yine İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur: **«İnsanlar «Lâ ilâhe illâllah, Muhammeden Resûlullah» deyib, namaz kılıb, zekât verinceye kadar cihad etmekle memur kılındım.»** (9)

857

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Şu muhakkak ki (Yahudi) bil-**

---

(6) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 481.**

(7) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 170.**

(8) **Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. (K. Sitte Serisi) C: 2, Sh: 109-110, ayrıca Sünen-i Nesai - C: 5, Sh: 14-15, K. Zekât Bab: 3, Sünen-i Ebû Davud ve Tirmizi.**

(9) **El Aynî - Umdetü'l Kari Li Şerhi Sahih-i Buhari - İst: 1308 - 11, C: 4, Sh: 271.**

ginlerinin ve (Hıristiyan) rahiblerinin bir çoğu baatıl (sebebler)le, insanların mallarını yerler, (Onları) Allah yolundan men ederler!.. Altını ve gümüşü yığıb ve biriktirib de, onları Allah yolunda harcamayanlar (yok mu?) İşte bunlara pek acıklı bir azabı haber ver. O gün bunlar üzerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da, o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak, «— İşte bu (denilecek) nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız. Artık saklayıb, stok ettiğiniz bu nesneleri(n acısını haydi) tadın» (10) hükmü beyan buyurulmuştur.

858

• Hz. Ömer (RA); bu ayet-i kerimede geçen «Stok hükmündeki (Kenz) malla» ilgili olarak şöyle buyuruyor: «Zekâtı ödenen mal, toprak altında gömülü de olsa stok hükmüne (kenz'e) dahil değildir. Kenz (Stok, istif) hükmündeki mal, zekâtı edâ edilmeyen maldır. Zekâtı verilen mala gelince; o asla kenz (Stok) hükmünde değildir. Velev ki toprak altında gömülü olmasa da, zekâtı verilmeyen malın sahibi, cehennemde dağlanacaktır.» (11) İbn-i Abbas (RA) «Mallarını stok edib, Allah yolunda harcamayanlar» ayet-i kerimesini tefsir ederken: «Allahü Teala (cc) bununla, zekâtı verilmeyen malları ve o malların sahiblerinin durumunu izah buyurmuştur» (12) hükmünü zikreder. Allahü Teala (cc)'nın kendisine ihsan buyurduğu malı; şer'i şerifin çizdiği hududlar içerisinde harcamayan ve cimrilik sebebiyle zekât ibadetini terkeden kimselerin, hem bu dünyada hem de ahirette azaba uğrayacakları kat'i nasslarla sabittir. Günümüzde «Zahiri» ve «Batını» malların zekâtını tahsil edecek bir «Ulü'l-emr» olmadığı için; zekât ibadetini hafife alanları cezalandırmak mümkün değildir. Ancak Allahü Teala (cc)'nın dinine ihlâsla bağlı olan mü'minlerin, bu hususta hassasiyet gösterecekleri malûmdur.

ZEKÂTIN VÜCUBUNUN ŞARTLARI

859

• Zekâtın farz olması için; hem mükellefle, hem de malla ilgili, bazı şartların tahakkuku gerekir. Şimdi bu şartların üzerinde duralım.

---

(10) Et Tevbe Sûresi: 34-35.

(11) İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969, D. Marife Neşri, C: 2, Sh: 350, ayrıca Fahrüddin-i Razi - Mefatihü'l Gayb (Tefsir-i Kebir) İst: 1308, C: 4, Sh: 630.

(12) Fahrüddin-i Razi - A.g.e. C: 4, Sh: 630 vd.

860

● **MÜSLÜMAN OLMAK:** Hanefi fükahası: «*Bir kimseye zekâtın farz olması için, o şahsın müslüman olması şarttır. Zira zekât bir ibadettir. Kâfir ise ibadete ehil değildir. «İslâm»; zekâtın vücubunun şartı olduğu gibi, bekâsının da şartıdır. Kendisine zekât farz olduktan sonra irtidat eden bir kimseden zekâtın farziyyeti düşer*» (13) hükmünde ittifak etmiştir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Darü'l harb'te müslüman olan bir kâfir, müslüman olduktan sonra orada senelerce yaşasa, sonra da çıkıp Darü'l İslâm'a gelse, bu kimseden «Ulü'lemr» zekât namına hiçbirşey almaz. Çünkü bu kimse «Ulü'lemr'in» velâyeti altında değildir ki, kendisinden zekât almak vacib olsun. Ancak bu kimse; Darü'l İslâm'a gelmeden önce, zekâtın farz olduğunu biliyor idiyse, onun zekât vermesi ile fetva verilir. Darü'l İslâm'da mükim olan kimselerin durumu bu kaidenin hilâfınadır. Çünkü bu kimselerin -velev ki zekâtın farz olduğunu bilmeseler bile- zekât vermeleri farzdır. Siracü'l Vehhac'da da böyledir» (14) hükmü kayıtlıdır. Esasen «Zahiri Malların» (Gizlenmesi mümkün olmayan, açıktaki) zekâtı; «Ulü'lemr» tarafından görevlendirilen «Amil» tarafından alınır.

861

● **HÜRRİYET:** Hanefi fükahası: «Mülkiyetin tam olabilmesi için hürriyet şarttır. Köle'ye; velev ki ticaret yapabilmesi için izin verilmiş dahi olsa, zekât farz değildir.» (15) hükmünde ittifak etmiştir. Bir İslâm beldesi, istilâya uğrarsa; orada ikamet eden muslumanlar, acil ihtiyaçlarının dışındaki bütün imkânlarını cihad için sarfetmek mecburiyetındedirler. (16)

---

(13) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 172, ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 - C: 1, Sh: 171, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 96. (Not: Darü'l İslâm'da ikamet eden geyr-i müslim'den (Zimmi'den) zekât alınmaz. Zira o ibadete ehil değildir. Kendilerinden «Cizye» talep edilir.)**

(14) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 171 vd.**

(15) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 2, Sh: 164, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 171, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 482**

(16) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 283, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 4, Sh: 283, (Not: Darü'l İslâm'da imamın cihad için insanlardan mal toplaması mekruhtur. Ancak Beytü'lmal'de cihad için gerekli mali güç mevcud değilse, toplaması mekruh olmaz. İstilâ altında ise, gücü yeten her müslümana ihtiyaç sözkonusudur. Bu sebeble; cihad, o anda «Fara-ı Ayn» bir ibadete dönüşür.)**

862

• **AKIL VE BÜLÛĞ:** Bir kimseye zekâtın farz olması için, o kimsenin akıllı ve bülûğa ermiş olması şarttır. Çocuğun ve delinin zekât vermeleri farz değildir. Ancak deliliğin bir sene boyunca (inkitasız) devam etmesi şarttır. Nisab miktarı mala sahib olan kimse; senenin başında ve sonunda birkaç gün sıhhat bulursa, zekât vermesi farz olur. Baygın olan kimseler; baygınlık hali bir yıl dahi devam etse, zekâta muhatabtırlar. Zira «Delilik» teklifi düşürür, ancak «Baygınlık» teklifi düşürmez. (17)

863

• **NİSAB MİKTARI MALA SAHİP BULUNMAK:** Resûl-i Ekrem (SAV) zekâtın sebebini; nisab miktarı mala sahib olmakla izah buyurmuştur. (18) Nisab miktarından az olan mal için; zekât farz olmaz. (19) Nisab miktarı; zekâta esas olan mallarda birbirinden farklıdır. Bu husus üzerinde daha sonra duracağız.

864

• **MALA TAM MALİK OLMAK:** Zekâtın farz olmasının şartlarından birisi de; kişinin mala tam sahib olmasıdır. El konulan ve sahibinin tasarruf hakkı gasbedilen mallar da; zekâta tabi değildir. (20) Tam malik olmak; malının kişinin elinin altında bulunmasıdır. Malı bulunduğu halde, elinin altında olmazsa (meselâ; kadının kocasında olan mehri gibi) veya mal elinde olduğu halde kişi ona tam sahip olamazsa (Mükateb köle ve borçlu gibi) zekât vermek farz olmaz. (21)

---

(17) **İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 2, Sh: 162, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 172, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 96, İbn-i Hümam A.g.e. C: 1, Sh: 482.**

(18) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 482.**

(19) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 2, Sh: 172.**

(20) **İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 17. Ayrıca, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mubtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 97. (Not: Diyelim ki bir mükellef'ten İslâm ahkâmı ile hükmetmeyen bir devlet, bir milyon vergi aldı! Bu mükellef in bu miktar için ayrıca zekât vermesi gerekmez. Çünkü tasarruf hakkı kendi elinde değildir. Ancak «Malı imtihan için verilmiştir. Bu malla ilgili uhrevi mes'uliyet kendi üzerindedir. Yani o devlet, bu vergi ile şarab fabrikası yaparsa (o mal sebebiyle) o da bu fiile ortak olmuştur Zira devlet'in malı, hükmi olarak bütün vatandaşlara ait demektir)**

(21) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 172.**

865

• **HAVAİC-İ ASLİYE'DEN FAZLA MAL:** *Malın;* havaic-i asliye'den (asli ihtiyaçlardan) fazla *olması* ve nisaba ulaşması da şarttır. İçinde oturulan *eve, giyilen* elbiseye, evin zaruri eşyalarına, binek hayvanlarına, kullanılan silâhlara, aile fertlerinin senelik yiyeceğine, altın ve gümüşten olmayan kap-kacağa zekât gerekmez. *Ayrıca inci,* yakût, zümrüt ve benzeri maddeler de, *eğer ticaret için* kullanılmıyorsa, zekâta dahil değildir. *Nafaka* temini için; sanatkâr kimselerin kullanmış olduğu aletlere ve ilim ehlinin kitaplarına da zekât gerekmez. (22)

866

• **BORÇLU OLMAMAK DA ŞARTTIR:** Hanefi fûkahası: «Kullar tarafından taleb edilen borçların hepsi zekâtın farz olmasına manidir» (23) hükmünde ittifak etmiştir. Nezirler, keffaretler, fıtır sadakaları ve hacc gibi, *kullar tarafından istenilmeyen her borç,* zekâtın farziyyetine mani olmaz. Bir kimsenin borcundan sonra; nisab miktarından fazla malı mevcudsa, ona zekât vermek farz olur. (24) Borç olan kısmı; yok hükmündedir. Zira o kendisinin değil, bir başkasınındır.

867

• **NİSABIN NAMİ OLMASI ESASTIR:** Zekâtın farz olmasının şartlarından birisi de; malın nami (üreyici, çoğalıcı) olmasıdır. (25) Nemâ (Çoğalma); ya doğma, doğurma, kazanma, kâr etme gibi «Hakiki» olur veya bir kimsenin elinde durması (Kendisinin veya vekilinin) sebebiyle artma-

---

(22) İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 17, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 172, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 97, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 97, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 486-487. (Not: Asli ihtiyaç kavramı; Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe-i Kiram'ın yaşayışları dikkate alınarak tesbit olunmalıdır. Müctehid imamlar; bir kitab'tan iki nüsha bulunduğu zaman, ikincisinin zekât'a tabi olacağını beyan etmektedirler. Renkli televizyon, video vs... asli ihtiyaç değildir).

(23) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 172.

(24) İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 17, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 97, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 487-488, (Not: Alacaklı alacağından vazgeçtiği andan itibaren, o borç olan kısım için süre başlamış demektir. Zekât'tan kaçmak için borçlanmak caiz değildir. Çünkü bu fiilde bir ibadeti terk kasdı mevcuddur.)

(25) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 97, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 174, İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 482.

ya elverişli olan mal gibi «Takdiri» olur. Hakikî nemâ da, takdirî nemâ da; hılkî ve fiilî olmak üzere ikişer kısma ayrılırlar. Hılkî olanlar; altın ve gümüştür. Çünkü bunlar bizzat intifa için, yani havaici asliyeyi gidermek için elverişli değildirler. Ticaret için niyyet edilsin veya edilmesin, «Altın ve Gümüşün» zekâtı verilir. Fiili olanlar ise; altın ve gümüşün dışında kalanlardır. Bunlarda nemâ; ticarete niyet etmekle olur. Bilindiği gibi ticarete niyyet de; ya serahaten (Açıkca) beyanla veya delâleten sabit hale gelir. Meselâ; ev yapmak için, bir arsa alan kimse ile arsa ticareti yapan kimse arasında fark vardır. Bir malın zekâtının verilmesi için; o malın sahibinin elinde bulunması ve bu malın artması veya temekkün etmesi (Yığılması) lâzımdır. Artması olmayan ve temekkünü bulunmayan mal için zekât yoktur. Nitekim Dımar malı böyledir. (26) Hz. Ali (RA)'den rivayet edildiğine göre; **«Dımar malında zekât yoktur»** (27) Mal-ı dımar: «Aslında bir kimsenin malı olan ve onun milkine dahil bulunduğu sırada elinden çıkıp bir daha geri dönmesi umulmayan mal demektir. Muhıyt'te de böyledir. (28) İnkâr edilen borç, gömülüp tekrar bulunamayan mal, eşkiyanın zorla gasbettiği ve tekrar geri alma imkânı kalmayan mal ve şahidleri, senetleri bulunmayan alacak vs... Bunlar hep dımar malıdır.

868

• **«HAVELANÜ'L HAVL» ŞARTTIR: «Bir malda, üzerinden tam bir yıl geçinceye kadar zekât yoktur»** (29) *Hadis-i Şerifini esas alan* Hanefi fûkahası: «Zekâtın farz olmasının şartlarından birisi de, malın üzerinden bir sene geçmesidir. Zekâtta kameri yıla itibar olunur. Nisab senenin başında ve sonunda tamam olursa, sene içerisinde noksanlaşmış olması, zekâtı düşürmez» (30) hükmünde ittifak etmiştir.

869

• Bir mükellefin; nisaba malik olduktan sonra, zekât vermekte acele etmesi caizdir. Sebebleri mevcud olduğu için; geçmiş senelere ait ze-

---

(26) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 25-26, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 174.**

(27) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 490.**

(28) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e C: 1, Sh: 174.**

(29) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Neşri, C: 2, Sh: 164, ayrıca İmamı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 96, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 482.**

(30) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 175, ayrıca İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 1, Sh: 164-165, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 105, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 528-529.**

kâtlan vermekte acele etmek şarttır. İmam-ı Muhammd (rh.a) «zekât «Fevri» olarak (Derhal ödenmek üzere) farzdır, tehiri caiz değildir. Zekâtını zamanında ödemeyen kimsenin şahidliği kabul edilmez» (31) buyurmaktadır. Bu husus iyi düşünülmelidir.

ZEKÂT İBADETİ NASIL EDÂ EDİLİR?

870

• Molla Hüsrev: «Allahü Teala (cc)'nın emrine kat'i olarak ittiba ve O'nun rızası için zekât'ı vermek esastır. Zira bu bir ibadettir. Allahü Teala (cc): **«Halbuki onlar ancak Allah'a (cc), O'nun dininde ihlâs erbabı olarak ibadet etmelerinden... başkasıyla emrolunmamışlardı»** *hükmünü* beyan etmektedir. Bu durumda, zekâtı edâ eden mükellef için ihlâs lâzımdır» (32) diyerek, en hassas noktaya işaret etmektedir. Çünkü insan; gerçekten mala düşkündür ve cimrilik sıfatıyla tanınır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Kendileri cimrilik yapıp, insanlara da cimriliği emredenler, bir de Allah'ın hazinesinden kendilerine verdiği nimetleri gizleyenler yok mu? Biz o nankörlere hor ve hakiyr edici bir azab hazırlamışızdır. Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını insanlara gösteriş için sarfedenleri (de Allah sevmez). Şeytan kime arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır»** (33) hükmü beyan buyurulmuştur.

871

• **NİYYET:** Şurası malûmdur ki; zekât bir ibadettir. Her ibadette olduğu gibi niyyet şarttır. (34) Mükellef; zekâtını vermek için birisini vekil dahi tayin etse, niyyet etmesi esastır. Şayet bu şahsı vekil tayin ederken değil de, bu vekile zekâtı teslim ederken niyet etmiş olsa caiz olur. Miracü'd Diraye'de de böyledir. Bir mükellef; başka bir şahsa zekâtını teslim edib, onu fakirlere vermesini emretse, bu şahıs fakirlere verirken niyet etmese bu yine caiz olur. Çünkü bu durumda amirin (Emir veren mükellefin) niyeti bulunmaktadır. Serahsi'nin Muhıyt'inde

---

(31) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 17, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 175.**

(32) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 171.**

(33) **En Nisâ Sûresi: 37-38.**

(34) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 98, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 172, İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 493.**

de böyledir. (35) Sonuç olarak; zekâtın edâsının ilk şartı; niyyettir. Malûm olduğu üzere «Niyyet»; ibadet ile adeti birbirinde ayırmak noktasından da, oldukça önemlidir. (36)

872

• **MİLK EDİNDİRMEK:** Mükellefin; zekâtı müstehak olan kimselerden birisine «Temlik»te bulunması, yani ona teslim etmesi de, edâsının şartlarındandır. (37) Niyyet edib; zekâtı vaadetmekle bu ibadet edâ edilmiş olmaz. Dolayısıyle; hem niyyet, hem de tasadduk bir arada bulunmalıdır. Ayrıca; zekât verdiği kimseye, «— Kendisinden hiçbir menfaat beklemediğini, Allahü Teala (cc)'nın bu malı muhkem haberlerle kendisine verdiğini» beyanla, meselenin mahiyetini izah etmelidir. Ta ki; hem zekât veren, hem de zekâtı alan, nefsine herhangi bir pay ayırmasın!..

AMİL'DE (ZEKÂT MEMURUNDA) ARANAN VASIFLAR.

873

• İmam-ı Serahsi (rh.a) zekâtın farziyyetini izah ederken «Allahü Teala (cc): «**Onların (Mü'minlerin) mallarından sadaka al ki, bununla kendilerini (günahlarından) temizlemiş, bununla onların (hasenatını) bereketlendirmiş olasın**» (Et Tevbe Süresi: 103) hükmünü beyan etmektedir. Ayrıca bu konuda sünnet de sabit olmuştur» (38) buyurmaktadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Muaz b. Cebel'i (RA) Yemen'e gönderirken: «**Ey Muaz!.. Sen zekâtı müslümanların zenginlerinden al ve onların (Müslümanların) fakirlerine ver**» (39) buyurduğu da bilinmektedir. Hanefi fûka-

---

(35) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 171.**

(36) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1. Sh: 122, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 62. (Not: Mükellef, niyyet etmeden zekâtını bir fakire verir ve o fakir harcadıktan sonra, niyyet etmediğini hatırlarsa, yeniden zekât vermesi gerekir. Çünkü niyyet olmadığı için ibadet sahih değildir. Ancak fakir harcamadan hatırlar ve niyyet ederse caiz olur.)**

(37) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fî şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 137-138, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 174.**

(38) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 2, Sh: 149. Ayrıca aynı husus için İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 2.**

(39) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 191.**

hası şer'i delilleri esas alarak; **«Zekât toplama hakkı «ûlû'emr'e» aittir. Öyle ise bu hakkı; hiç kimsenin, iptal etmeye yetkisi yoktur»** (40) hükmünde ittifak etmiştir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV), Hz. Ebû Bekir (RA) ve Hz. Ömer (RA) dönemlerinde; hem zahiri, hem de batını malların zekâtları, «Amiller» kanalı ile toplanılmıştır. Hz. Osman (RA); batını malların (Gizlenebilen, para, altın, gümüş vs.) zekâtının sahipleri tarafından ödenmesi hususundaki kararını halka şu hutbesiyle açıklıyor; Saib b. Yezid (RA) diyor ki; Osman b. Affan (RA)'ın minbere çıkarak şöyle dediğini duydum: **«—Bu ay, zekât verme ayıdır. Kimin üzerinde zekât borcu varsa, borcunu ödesin».** Bu şekilde batını malların zekâtını sahiplerinin emrine bırakmış, ondan sonra da bu durum devam etmiştir. (41) **Resûl-i Ekrem (SAV)'in amilleri şunlardır:** Hz. Ömer, Hz. Abdullah İbn-i Mesûd, Hz. Muaz b. Cebel, Hz. Ebû Cehm b. Huzeyfe, Hz. Ukbe b. Amir, Hz. Kays b. Sabit, Hz. Ukbe b. Samit, Hz. Bureyde b. Husayb, Hz. Ubbad b. Beşr El Eşheli, Hz. Rafii b. Mekis, Hz. Büsr b. Süfyan El Ka'bi, Hz. Muhacir b. Ebi Ümeyye, Hz. Ziyad b. Lebid, Hz. Malik b. Nüveyre, Hz. Zeberkan b. Bedr, Hz. Kays b. Asım ve Hz. A'lâ b. Hadremi!..

874

• Hz. Enes b. Malik (RA)'dan rivayet edildiğine göre, Beni Temim kabilesinden bir adam Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek: **«— Ya Resûlullah!.. Zekâtı senin gönderdiğin memura verdiğim zaman, Allah'a ve Resûlüne karşı mes'uliyetten kurtulur muyum?»** diye sordu. Resûl-i Ekrem (SAV): **«— Evet, zekâtı benim gönderdiğim memura ödediğin zaman kurtulur, beraat edersin. Ödediğin zekâtın mükafatı sana, (Eğer değiştirirse) günahı da, değiştirene aittir»** (42) cevabını verdi. Feteva-ı Hindiyye'de: «Amil, açık olan malların zekâtını aldığı gibi, tüccarın yanında bulunan gizli malların da zekâtlarını alır. Kafi'de de böyledir. Amil'in; hür, mü'min olması ve haşimi olmaması şarttır. Gaye'den naklen Bahru'r Raik'te de böyledir» (43) hükmü kayıtlıdır. Darû'l İslâm'da; bir mükellef «Amil'i»

---

(40) **İmam-ı Merginani - El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 105, ayrıca İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 531-532.**

(41) **İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - C: 2, Sh: 6.**

(42) **İmam-ı Malik - El Müdevvene - Kahire: 1321, C: 2, Sh: 88.**

(43) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 183. (Not: Hanefi fükahası'nın muteber kaynaklarında «Amil ve Aşir» babına yer verilmiştir. Muhakkak ki «Ulü'lemr» veya «Mü'minlerin kendi iradeleri ile seçtikleri Vali (Velâyet hakkı olan kimse) olmadan, «Amil» olmaz. Ancak zekât ibadeti ile ilgili bu hususu bilmek gerekir.)**

beklemeden zahiri mallarının zekâtını vermiş olsa; «— Ben zekâtımı şehirdeki fakirlere verdim» diye yemin etse dahi, tekrar zekât alınır. Birinci vermiş olduğu «Sadaka» olur; ikinci verdiği (Amil'e ödediği) zekâttır» (44) Ancak batını (görünürde olmayan, para, altın ve gümüş vs. gibi) mallarda, mükellefin sözü tasdik edilir.

875

• Amil; aynı zamanda gayr-i müslimlerden (Zimmilerden) «Cizye'yi» de, tahsil etme durumundadır. (45) Mü'minlerin Ulû'lemr'ine karşı ayaklanan asi ve bağyi'ler bir memur tayin ederek; müslümanlardan zekât toplamış olsalar, «Ulû'lemr» onlardan ikinci defa zekât alır. (46) Zira Asi ve Bağyi'lerin, zekât toplama hakları yoktur, bu «Velâyet'le» ilgili bir hususdur. Müslümanların; «Ulû'lemr'e» karşı ayaklanan asi ve bağyilere «Zekât»larını vermiş olmaları, kendi kusurlarıdır. Ancak asi ve bağyilerin; çok güçlü olma durumlarında hüküm değişir. (47)

876

• Ulû'lemr'in görevlendirdiği kimse (Amil veya Aşir) «Harbi'lerle» de muhatabtır. Darû'l Harb'te ikamet eden müslümanlardan; ne kadar vergi alınıyorsa, Darû'l İslâm'a ticaret niyetiyle gelen Harbi'den de o kadar alınır. (48) Sözleri tasdik edilebilecek hallerde; mü'minlerle, zimmiler arasında fark yoktur. Ancak harbi'nin hiçbir sözüne güvenilemez. Darû'l İslâm'da ikamet eden gayr-i müslimler (Zimmiler), İslâm fıkhına tabi oldukları için, harbilerden üstündürler.

«ZEKÂT» VE «VERGİ» ARASINDAKİ FARK

877

• Şurası muhakkaktır ki; «Zekât» ile «Vergi» arasında, teşri kaynağı, gaye, miktar ve harcanacağı yerler noktasından izahı mümkün olmayan

---

(44) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü' Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 105.

(45) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr. Mtb. C: 1, Sh: 532-533.

(46) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 284, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 107-108.

(47) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 536, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 184.

(48) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 107, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 184.

farklar vardır. Zekât; Allahü Teala (cc)'nın koyduğu bir ibadettir. Hangi maldan, hangi süre içerisinde, ne kadar ve kimlere verileceği Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından izah buyurulmuştur!.. Bu şer'i hududlara hiç kimsenin tecavüz etmesi veya onu değiştirmesi mümkün değildir. «Vergi» ise; insanların ihtiyaçlar sebebiyle, kendi akıllarına göre tayin ettikleri ve ibadet olma özelliği bulunmayan iktisadi bir olaydır. Darû'l İslâm'da dahi; beytülmal'de «Zekât» bölümü, diğerlerinden ayrı mütalâa edilir. Zira masraf yerleri birbirinden farklıdır.

878

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Ölüm tehlikesi olmadığı süre içerisinde, mü'min için kendisini zelil etmek yoktur. Ancak ölüm tehlikesi anında, bu tehlikeyi hangi yolla defetmek mümkün olursa, o vacibtir» (49) buyurduğu bilinmektedir. Bir İslâm beldesi istilâya uğrarsa; mü'minler malları ve canlarıyla cihad ederler. «Esaret» hayatı başlarsa, kendi içlerinden seçtikleri emir, müstevlilerle olan ilişkilerde maslahat tayin edebilir. Dolayısıyle mü'minlerin; müstevli kâfirlere karşı sevgi ve muhabbet beslemeleri düşünülemez. Onlara gönül rızasıyla vergi de ödemezler.

879

• Hanefi fükahası; «Darû'l İslâm'da zalim bir yönetimin koyduğu haksız vergilerin ödenip-ödenmeyeceği konusunda» ihtilâf etmiştir. Dürri'l Muhtar'da «Haksız yere alınan vergiyi ve zulmü kendisinden defetmek evlâdır. Meğer ki bu kimsenin hissesini, diğerleri üzerine almış olsunlar» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken; ihtilâfları kaydettikten sonra: «Ben derim ki, bu cevap söz götürür. Zira alması haram olan şeyin, vermesi de haramdır. Nitekim Eşbah'ta beyan edilmiştir. Bundan yalnız zaruret müstesnadır. Şayet zalim ne surette olursa olsun, o malı alacaksa, kendi payına düşeni vermekten aciz olan kimse, verdiğinden dolayı günahkâr olmaz. Kadir olan kimse bunun gibi değildir. O, alması haram olan şeyi vermekle, zulme kendi arzusuyla yardımcı olmuş olur» (50) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Zamanımızın zalim yönetimlerinin (Devletleri'nin) zekât, öşür, haraç, vergi ve benzerlerini almaları halinde, essah olan bu borçların sakıt olduğudur. Ancak bun

---

(49) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 284.**

(50) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 155-156.**

ları verdikleri zaman mükelleflerin niyyet etmeleri gerekir. Tatarhaniye'de de böyledir» (51) hükmü kayıtlıdır. Meselenin özü şudur: Müslümanlar, içinde yaşadıkları siyasi coğrafya'da Cum'a ve Bayram Namazlarını edâ edebiliyorlarsa iki hal sözkonusudur. **Birincisi:** Onlar İslâm ahkâmı ile hükmeden adil bir yönetim içindedirler. Bu durumda zekâtlarını ve vergilerini gönül huzuruyla «Amil'lere» teslim edebilirler. **İkincisi:** Cair bir yönetimle karşı-karşıyadırlar. Ancak Cum'a ve Bayram namazlarını edâ ederek, orada hakimiyetlerinin varlığını ilân etmişlerdir. Bu durumda cair yönetimin (Zalimlerin) amillerine; zekât ve öşürlerini teslim ederken niyyet ederler ve bu borç sakıt olur. Ancak adil veya cair bir imamın (Ulû'lemr'in) yönetimi altında olmayan beldelerde; mü'minler küfür ahkâmına muhatab oldukları için «Esir» hükmündedirler. Küfür ahkâmı ile hükmeden yönetimlerin memurlarına; zekât ve öşürlerini kat'iyyen veremezler. Verseler de sahih olmaz. Esasen o beldelerdeki müslümanlar; acil ihtiyaçlarının dışındaki bütün varlıklarını, cihad için harcamak mecburiyetindedirler.

ZEKÂT KİMLERE VERİLİR?

880

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Sadakalar Allah'tan bir farz olarak fakirlere, miskinlere, (Sadakaların) üzerine me'mur olanlara, (Amil'lere), kalbleri ısındırılmak istenenlere (Müellefe'ye), kölelere, gârimine (borçlulara), Allah yolunda (harcamaya) ve yolculara mahsustur. Allah hakkı ile bilendir. Tam bir hüküm ve hikmet sahibidir»** (52) hükmü beyan buyurulmuştur.

881

• **FAKİRLER:** Nisab miktarından az malı olan kimseye fakir denir. (53) Ayrıca nisab miktarına ulaşmış malı olmasına rağmen; nami (Üreyicl) olmayan mala sahib olan kimseye de, fakir denilmiştir. Zira bunların da, ihtiyaç hali devam eder. Zekâtı, fakir olan ilim ehline vermek, fakir olan cahile vermekten daha efdaldir. Zahidi'de de böyledir. (54)

---

(51) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 190.

(52) Et Tevbe Sûresi: 60.

(53) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 15.

(54) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 187.

882

• **MİSKİNLER:** Hiçbir şeyi bulunmayıp, dilenerek hayatını idame ettiren kimselere «Miskin» denir. (55) Molla Hüsrev: «İçinde bulunduğu gün için yiyeceği olan kimsenin dilenmesi helâl değildir» (56) buyurmaktadır. Dolayısıyle «Fakir» ile «Miskin» arasındaki en önemli fark buradadır. Fakir'in; nisab miktarına ulaşmamakla birlikte malı mevcuddur ve dilenmesi helâl değildir. Miskin'in ise; hiçbir şeyi bulunmayıp, dilenmesi helâldır.

883

• **«AMİL'LER» (ZEKÂT MEMURLARI):** Amil; «Ulû'lemr'in, zahiri malların zekât ve öşrünü toplamak üzere tayin edib, memur eylediği kimselerdir. Kâfi'de de böyledir. (57) Bir mükellef; kendi malının zekâtını bizzat kendisi «Ulû'lemr'e» verirse, amil bu zekât'tan hisse almaya hak kazanamaz. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Amil; zengin dahi olsa, sırf zekât işi ile meşgul olduğu için oradan geçimini temin edebilir. (58)

884

• **BORÇLU'LAR (GÂRİM):** Borcu olup, nisab miktarı mala sahip olmayan veya insanlarda alacağı olup da, alması mümkün olmayan kimselere de zekât verilir. (59) Bazı ulema; gârim zümresine, herhangi bir felâkete (Yangın, kaza vs.) uğramış mü'minleri de, dahil etmiştir.

885

• **MÜKÂTEB KÖLE'LER VE CARİYELER:** Bir bedel mukabilinde azad edilmek üzere efendisi ile mukavele yapmış bulunan köle ve cariyeye «Mükâteb» denir. Onları kölelikten ve cariyelikten kurtarıb, hürriyetleri-

---

(55) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 112, ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 15-16.**

(56) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, Sh: 192.**

(57) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 188.**

(58) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 112, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 16.**

(59) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 188-189, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 112.**

ne kavuşturmak için zekât verilir. (60) Ancak Haşimi'lerin mükâteblerine zekât vermek caiz olmaz. Çünkü kölenin mülkü de efendisine aittir. Halbuki Haşimi'lere zekât haramdır. (61)

886

• **ALLAH YOLUNDA CİHAD EDENLER:** Ebû Yusuf (rh.a)'a göre; fakirlikleri dolayısıyle cihada katılamayan gazilere (Mücahidlere) zekât verilir. İmam-ı Muhammed (Rh.a) «Allah yolunda olanlardan» murad, hacc yolunda (malını ve vasıtasını kaybetmiş) fakir kimselerdir. (62) Sahih olan İmam-ı Yusuf (rh.a)'un kavlidir. (63) İbn-i Abidin: «Ben derim ki; Onu ben de Camiû'l Feteva'da gördüm. İbaresi şudur: «Mebsut'ta beyan edildiğine göre, nisaba malik olan kimseye zekât vermek caiz değildir. Ancak ilim öğrenene, gaziye ve hacc kafilesinden ayrılmış olan kimseye verilebilir. Çünkü Peygamber (SAV): **«İlim öğrenene zekât vermek caizdir. Velev ki kırk yıllık nafakası olsun»** buyurmuştur. İlimden murad şer'i ilimdir. Kendini öğrenmeye ve öğretmeye vermek şartı ile sözünden murad, bundan başkası ile ilişkisi olmamaktır» (64) hükmünü zikreder. Bahsin devamında da; öğrencinin fakir olmasına dikkat edilmesini hassaten tasrih etmiştir.

887

• **YOLCU (İBN-İ SEBİL):** Yolcudan maksad; malı memleketinde kalıp, elinde birşey bulunmayan garib kimsedir. Molla Hüsrev: «İbn-i Sebil diye isimlendirmenin sebebi, yolculuk (Sefer) ona gerekli olduğu içindir. Her ne kadar; asli vatanında malı mevcud ise de, seferi halinde ona ulaşmaya kaadir olmadığından, ihtiyacı kadar alması caizdir. İhtiyacın-

---

(60) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 188, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 17, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 112, Molla Hüsrev -A.g.e. C: 1, Sh: 188.**

(61) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar - Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 1, Sh 167, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 188.**

(62) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 189, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 112, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 17-18.**

(63) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1. Sh: 188.**

(64) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar - Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 164.**

dan fazlasını alması ise helâl olmaz» (65) buyurmaktadır. Memleketinde malı olan yolcunun, zekât yerine borç alması daha efdaldir. (66)

«MÜELLİFE-İ KULÛB» MESELESİ

888

• Önce müellife (kalbleri te'lif edilecek, ısındırılacak) kimdir? sualine cevab arıyalım. İmam-ı Kasani: «Müellife-i kulûb, Kureyş'in reislerinden ve Arapların önde gelen kimseleridir ki,. Ebû Süfyan b. Harb, Safvan b. Ümeyye, Uyeyne İbn-i Hısn-i Firazi, Ekra b. Habis, Abbas İbn-i Mirdat, Malik Ibn-i Avf onlardandır. Bunlar kendi kavimleri (kabileleri) arasında nüfûz, kuvvet, şeref ve çok bağlıları bulunan şahıslardı. Bazıları hakikaten mü'min olmuşlardı, bazıları zahiren müslüman, gerçekte münafıklar zümresindendi, üçüncü bir kısmı da kâfirdiler.» (67) hükmünü beyanla, müellife'nin tek bir akaidle açıklanamıyacağını kaydediyor. Hz. Ebû Bekir (RA)'in hilâfeti döneminde Ekra b. Habis ile Uyeyne b. Hısn-i Firazi, çevrelerinde bulunan arazilerin «Müellife-i Kulûb» hakkı olarak kendilerine verilmesini taleb ettiler. Hz. Ömer (RA) kadı'lık görevini yürütüyordu. Kendilerine; «bunun mümkün olmadığını, Allahü Teala (cc)'nın İslâm'ı aziz kıldığını ve kendilerine muhtaç olmadıklarını» beyanla, «Müellife-i Kulûb» hissesinin kaldırıldığını ilân etti. (68) Fûkaha; bu hususta sahabe-i kiram'ın icma'sının tahakkuk ettiğini zikretmektedir. (69) İbn-i Nüceym bu icma'nın; mü'minlerle-kâfirler arasında dostluğun kesildiğini beyan eden ayet-i kerimelere dayandığını, farz ve vacib olan hiçbir sadakanın kâfire verilmeyeceğini beyan etmektedir. (70) İmam-ı Merginani: «Zekâtın verileceği yerler sekiz sınıftır. Müellife-i Kulûb ise düşmüştür. Çünkü Allahü Teala (cc) İslâm'ı aziz kıldı, onlara (Müellife-i Kulûb'a) muhtaç etmedi. İşte icma bunun üzerine mün'akid oldu» (71) hükmünü zikreder. Dolayısıyle «Müellife-i Kulûb'a»; sırf bu noktaları esas

---

(65) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hukkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 189.**

(66) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 188.**

(67) **İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 44.**

(68) **Ebû Bekir El Cassas - Ahkamü'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 3, Sh: 124, ayrıca Fahrüddin-i Razi - Mefatihü'l Gayb - İst: 1308, C: 4, Sh: 680.**

(69) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 168, ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 14-15.**

(70) **İbn-i Nüceym - El Bahru'r Raik - Kahire: 1311, C: 2, Sh: 259.**

(71) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 112.**

olmarak zekât verilmez. İbn-i Abidin: «Müellife-i Kulûb'un müslüman fakirlerine, fakirlik vasfından dolayı zekât verilir, müellife'den olmasına bakılarak verilmez» (72) hükmünü beyan eder.

889

• Zekât; mahiyetini beyan ettiğimiz yedi sınıfın bütün ferdlerine veya bazısına temlik yoluyla (Milk edindirmek, vermek suretiyle) edâ edilir. (73) İmam-ı Şafii (rh.a) «Her sınıftan en az üç kişiye verilmek sûretiyle edâ edileceğini» esas almıştır. (74) Dürri'l Muhtar'da: **«Zekât veren kimse, bu sınıfların hepsine veya bazısına -velev ki herhangi sınıftan bir kişiye olsun- verebilir. Çünkü cins bildiren «Elif lâm»; topluluğu iptal eder. Şafii her sınıftan üç kişiye verilmesini şart koşmuştur»** hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken «Cins bildiren» «elif, lâm» topluluğu iptal eder» hükmünü şu şekilde izah ediyor: **«Cins bildiren «Elif lâm»dan murad; ayetteki «lilfûkarai» kelimesinin başındaki harf-i tariftir. Bu harf-i tarif cinse, yani hakikate delâlet eder. Halebi diyor ki; «Bu yedi sınıf zekât ehlinden sadece bir kişiye vermenin caiz olduğunu ta'lildir. Yalnız bir sınıfa vermenin caiz olmasına gelince, onun illeti şudur: Ayetten murad, kendilerine zekât vermek caiz olan sınıfları beyan etmektir, yoksa onları vermeyi tayin etmek değildir.»** (75) Firaset sahibi her mü'min kabul eder ki; günümüzde «Ulû'lemr» ve onun zekât toplamakta görevlendirdiği «Amil» yoktur. Ayrıca Allah (cc) yolunda silâhlı mücadele veren fakir mücahidlerin sayısı da oldukça azdır. «Mükateb köle'nin de» bulunmadığı dikkate alınırsa, geriye: Fakir, miskin, yolcu ve borçlu kalır!..

890

• **Zekât verilen mal; nisab miktarına ulaşmıyorsa, bunu tek bir kişiye vermek daha efdaldir. Zahidi'de de böyledir.** (76) Ancak nisab miktarını

---

(72) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 169.**

(73) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 113, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 189, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 155.**

(74) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 18, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 189, İmam-ı Mergiani - A.g.e. C: 1, Sh: 113.**

(75) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 173.**

(76) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 188.**

aşarsa, bir kişiye vermek mekrûh olur. Zira bu fiilde, karşıdakini «Zengin» duruma getirmek vardır. Bu gibi hallerde; birkaç fakir arasında taksim edilir.

ZEKÂT VERMENİN CAİZ OLMADIĞI YERLER

891

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Zengin olan bir kimseye zekât malı helâl olmaz»** (77) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası, bu hadis-i şerifi esas alarak: «Zekât'ın, zengin olan kimseye verilmesi caiz değildir. Ayrıca zengin olan mü'minin; köleşine ve akıl-baliğ olmamış çocuğuna da zekât verilemez. Çünkü kölenin malı efendisinin olduğu gibi, bülûğa ermemiş çocuğun da nafakası babasına aittir. Zengin olan kimsenin karısına da, nafaka ve menfaat yönünden şüphe bulunduğu için vermemek esastır» (78) hükmünde ittifak etmiştir. Ancak köle «Mükateb» duruma geçer ve çocuk da bülûğa ererse; zekât vermekte beis yoktur. Ayrıca zengin olan kimsenin; karısı çok fakirse ve mal ayrılığına riayet olunuyorsa zekât verilebilir.

892

• Menfaatleri müşterek olduğu için; zengin bir kocanın, fakir olan karısına zekât vermesi mümkün değildir. Aynı şekilde zengin olan kadın da, fakir olan kocasına zekât veremez. (79)

893

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ey Haşimoğulları!.. Şüphesiz Allahü Teala (cc) insanların mallarının kirlerini ve pisliklerini size haram kıldı.»** (80) Hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Haşimoğullarına ve onların mükateb kölelerine zekât vermek caiz değildir» (81) hükmünde ittifak

---

(77) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 21, ayrıca Molla Hüsrev, A.g.e. C: 1, Sh: 190.

(78) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 113, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 190, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 188, İbn-i Hümam -A.g.e. C: 2, Sh: 21.

(79) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 189.

(80) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 24, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerül Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst. 1307, C: 1, Sh: 191.

(81) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 114, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 156, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 24.

etmiştir. «Haşimoğulları»ndan murad; Resûl-i Ekrem (SAV)'in amcası Hz. Abbas (RA)'ın evlâd ve ahfadıyla, diğer amcası Ebû Talib'in oğulları; Hz. Ali (RA)'nin, Hz. Cafer (RA)'in ve Hz. Akil (RA)'in evlâd ve ahfadı, bir de Abdulmüttalib b. Hars'ın evlâd ve ahfadıdır. (82) «Beni Haşim»den, bu sayılanların dışında kalanlara zekât vermek caiz olur. Meselâ: Ebû Leheb'in zürriyetinden gelenler gibi!.. Çünkü onlar Resûl-i Ekrem (SAV)'e yardım etmediler. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Zekât, Nezir, Öşür ve Kefferet gibi verilmesi icabeden sadakalar, Beni Haşim'e verilmez. Ancak bunlara nafile sadakaları vermek caizdir. Kafi'de de böyledir. Beni Haşim'in kölelerine de zekât verilemez. Kenz Şerhi Ayni'de de böyledir. Beni Haşim'den; fakir olanlara madenlerin ve definelerin beşte birini vermek caizdir. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (83) Resûl-i Ekrem «**Ey Beni Haşim, bunun (Zekât'ın) yerine size humus'un humusunu (Ganimet'lerin beşte birinden) bedel kıldı**» (84) hükmünü beyan etmiştir. Dolayısıyle Haşim oğullarına; kazancın en temizi ve en efdali olan ganimetten payları verilir. Bilindiği gibi; ganimetler önce humus'a (beş'e) bölünür, bunun biri Allahü Teala (cc) ve Resûlü (SAV)'ne aittir. İşte bu beşte birin; beşte biri, «Beni Haşim'in» payıdır.

894

• Bilindiği gibi zekâtın edâ edilebilmesi için temlik (milk edindirmek) şarttır. Bu genel kaideyi esas alan Hanefi fûkahası: «**Zekât parası ile; mescid yaptırmak, yolları tamir ettirmek, su kanalları açmak, müsafirhane ve hastahaneler inşaa ettirmek caiz olmadığı gibi, bir ölüye kefen olmak veya borcunu ödemek de caiz değildir**» (85) hükmünde ittifak etmiştir. Çünkü bu fiillerde; temlik (Milk edindirmek) yoktur. **Yine «Demokratik-Lâik bir devlet'te»; meclislerin çıkardığı kanunlarla teşekkül eden; siyasi partiler, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay ve bunun gibi derneklere «Zekât» verilemez.** Çünkü bunlar hükmi birer şahsiyet kabul edilir. Bizzat ferd hükmünde değildir. Hiçbir hükmi şahsiyet; açlık tehlikesi geçirmez, çünkü canlı değildir. Ayrıca laik devlet; «Din ile devlet işlerinin ayrılığı» ilkesine dayanır. Bu hükmi şahsiyetler ise; İslâm'ın değil, devletin hükümlerine göre vücût bulmuşlardır.

---

(82) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 114, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 24.
(83) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 189.
(84) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 24.
(85) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 188, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 189, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 113.

895

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Muaz (RA)'a hitaben: «— **Ey Muaz!.. Sen ehl-i kitab bir kavmin yanına gidiyorsun. Onları «Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü olduğuma» şehadete davet et!.. Eğer senin bu davetini kabul ederlerse, kendilerine tebliğ et ki; Allah (cc) onlara her gün ve her gecede beş vakit namazı farz kılmıştır. Bu hususta da sana itaat ederlerse, onlara bildir ki, Allahü Teala (cc) kendilerine zekâtı farz kılmıştır. Bu onların zenginlerinden alınacak, fakirlerine verilecektir.**» (86) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası bu hadis-i şerifteki: «**Bu onların (Müslümanların) zenginlerinden alınıp, fakirlerine verilecektir**» hükmünü esas alarak, «Zekâtın hiçbir zimmi (Zimmet akdi imzalamış gayr-i müslim) ve Harbi'ye, yani küfür ehlinden hiç kimseye verilemiyeceği» hususunda ittifak etmiştir. (87) «Peki diğer sadakalarda durum nedir?» sualine cevap arıyalım. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Din ehline sadaka veriniz» (88) Hadis-i Şerifini esas alan İmam-ı Azam ve İmam-ı Muhammed (Rh.a), nafile olan sadakaların zimmet ehline verilebileceğini beyan etmişlerdir. İmam-ı Şafii ve İmam-ı Yusuf (rh.a) ise; Hz. Muaz (RA)'a hitaben Resûl-i Ekrem (SAV)'in emrinin, diğerlerini neshettiğini esas alarak; farz veya nafile hiçbir sadakanın küfür ehline verilemiyeceğine kail olmuşlardır. (89) **Sonuç olarak; farz olan zekâtın kâfire verilemiyeceği hususunda tam bir ittifak vardır.** Nafile olan sadaka hususunda ise iki ayrı ictihadla karşı karşıyayız. Ancak günümüzde Ulü'lemr ile zimmet akdi yapmış; herhangi bir gayr-i müslimden söz edemeyeceğimiz için, farz veya nafile hiçbir sadakanın küfür ehline verilmemesi esastır. Darü'l İslâm'da; nafile sadakada, durum değişir.

896

• Zekât vermekle mükellef olan mü'min zekâtını; babasına, dedesine ve bunun gibi ne kadar yukarı çıkarsa çıksın «Usûlüne», oğluna, toru-

---

(86) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 19, Ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 168.**

(87) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 188. ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 19, Molla Hüsrev - Düreru'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 191.**

(88) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire. 1965, C: 1, Sh: 113.**

(89) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 19-20. Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 155, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 113.**

nuna ve bunun gibi ne kadar aşağı inerse insin «Furû'una» veremez. Çünkü usûl ve fürûu arasında milk menfaatleri iç-içedir. O halde bütün şartlarıyla temlik (Milk edindirme) gerçekleşemez. (90) Aynı şekilde kölesine, ümmü veledine ve bir kısmını azad ettiği mükatebine de zekât veremez. Çünkü menfaat ve milk şüphesi sözkonusudur. Zekâtı bunların dışındaki kimselere vermek mecburiyetindedir. Ancak nafakası ile mükellef olmadığı; fakir akrabalarına vermesi müstehabdır. (91) Bir kimse; zekâtına mahsuben bir fakiri evinde oturtsa veya yemek yedirmiş olsa, temlik (Milk edindirme) gerçekleşmediği için zekât yerine caiz olmaz.

897

• Mükellefin zekâtı edâ etmeden önce; zekât vermeyi düşündüğü kimsenin halini araştırması caizdir. Durumu şüpheli olan bir kimseye, gerekli tahkikat yapmadan (Araştırıp-soruşturmadan) zekâtını veren mükellef; eğer o kimse haşimi çıkarsa veya zengin olduğu anlaşılırsa, vermiş olduğu zekât fesada uğrar. Ancak gerekli tahkikatı yaptıktan sonra (yani araştırıp-soruşturduktan sonra) zekâtını verir, vermiş olduğu kimse zengin veya haşimi çıkarsa, zekâtı sahih olur. Tekrar vermesi gerekmez. (92) Çünkü bu tıpkı; sahrada kıble yönünü bilmeyen, musallinin durumu gibidir. Gerekli alâmetlere baktıktan sonra, musalli «Kıble istikametinde» isabet edemese dahi, namazı sahih olur. Zekâtta da, gerekli araştırma yapıldığı zaman; isabet edilemese dahi, zekât sahih olur. Ancak araştırma yapılmadığı zaman, sahih olmaz.

898

• Zekâtını verip-vermediği hususunda şüpheye düşen mükellefin zekâtını yeniden vermesi gerekir. (93) Nisab miktarı mala sahip olup; bunun üzerinden bir yıl geçtikten sonra, zekâtını edâ etmeyen mükellef, malı helâk olsa dahi o malın zekâtını ödemek zorundadır. Bir kimse bir ticaret malını, başka bir ticaret malıyla değiştirse, mal helâk olmuş sayıl-

---

(90) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 188-189, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 113, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 22.**

(91) **Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 190, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 28.**

(92) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 191, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 190.**

(93) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 528-529, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 180.**

maz. Değişen malın aynı cinsten veya ayrı cinsten olması müsavidir. Bu hususta ihtilâf yoktur. (94)

HANGİ MALLAR ZEKÂTA TABİDİR?

899

• Önce «Mal» ve «Milkiyet» kavramları üzerinde duralım. Kur'an-ı Kerim'de **«Yeryüzünde neler varsa hepsini sizin için yarattı»** (95) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'yi esas alan İslâm âleması: «İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için Allahü Teala (cc) tarafından yaratılmış ve istenildiği zaman elde edilib kullanılabilen insandan maada (gayri) şeylere mal denir» (96) tarifini esas almıştır. İmam-ı Şafii (rh.a) haramı ihtiyaç olarak kabul etmediği için «İhtiyaçlarımızı karşılayan şeylere mal denir» tabirini benimsemiştir. (97) Dikkat edilirse; her iki tarifte de ortak nokta; insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. «Mülkiyet» ve «Milkiyet» kavramlarına gelince!.. Arapçada (M-L-K-) kökünden gelen bu kelime hem «Mülk», hem de «Milk» olarak okunmaktadır. Mülk; daha ziyade siyasi iktidar ve hüküm koyma manasına kullanılmıştır. (98) **«Lehü'l Mülk»** (Mülk O'nundur, Allah'ındır) denildiği zaman, bununla hüküm koyma hakkı kasdedilir. Kur'an-ı Kerim'de «Hz. Dâvud (as)'un kıssası» beyan buyurulurken: **«Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-ı hitab verdik»** (99) buyurulmuştur. Müfessirler; bu ayet-i kerimedeki «Mülk'ten» kasdın; siyasi güç, zafer ve büyük ordular olduğunu kaydetmektedirler. (100) Esasen «Mülkün Allahü Teala (cc)'ya ait olduğunu» beyan buyuran bütün ayet-i kerimelerde, hüküm koyma hakkı üzerinde durulmuştur. «Milk» kelimesi ise; daha ziyade mala sahip olma manasına kullanılmıştır. Ancak Türkçe'de «Mülkiyet» kelimesinin yerine saltanat kullanıldığı için, fazla yaygınlaşmamıştır. Osmanlı döneminde sultanlara «Allah (cc) mülkünüzü daim kılsın» şeklinde dua etmek âdet

---

(94) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 180.**
(95) **El Bakara Süresi: 29.**
(96) **İbn-i Nüceym - El Bahru'r Raik - Kahire: 1311, C: 5, Sh: 277.**
(97) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 11, Sh: 78.**
(98) **İbn-i Nüceym - El Eşbah ve'n Nezair - İst: 1257, C: 2, Sh: 202 vd, ayrıca İbn-i Manzur - Lisânu'l Arab - (MLK) maddesi.**
(99) **Saad Süresi: 20 (Geniş bilgi için Mecmuatu't Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 5, Sh: 267 vd)**
(100) **İbn-i Kesir - Tefsirü'l Kur'an'il Azim - Beyrut: 1969 D. Marife Neşri C: 4, Sh: 30.**

haline dönüşmüştür. Günümüzde siyasi iktidar manasında kullanılan «Mülkiyet» ile, mala sahip olma manasındaki «Milkiyet» kavramları içiçe girmiştir. Genellikle de «Mülkiyet» şeklinde kullanılmaktadır. Şimdi «Milkiyet nedir?» sualine cevap arayalım. İmam-ı Kasani: «Milkiyet; tasarrufa konu olabilen mal-ı mütekavvim üzerinde, tasarrufta bulunabilmek için Şari'in (Allahü Teala (cc) ve Resûlünün) bahşetmiş olduğu yetki ve iktidardır» (101) tarifini yapıyor. İşte zekâta tâbi olan mallar, bu tarifin mahiyeti içerisindedir.

SAİME'LERİN (OTLAK HAYVANLARININ) ZEKÂTI

900

• Önce «Saime» kelimesi üzerinde duralım: Kırlarda ve otlaklarda güdülen; nesillerinin çoğalması, süt ve yağlarının artması ve ticari gayelerle beslenilen hayvanlara «Saime» denir. (102) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kendisine yük yüklenen ve çalıştırılan hayvanlarla, çift süren sığırlarda zekât yoktur»** (103) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası; kırlarda otlatılmayan ve ticaret niyetiyle beslenmeyen hayvanlardan zekât alınmayacağı» hususunda ittifak etmiştir. Yani yük taşımak ve binmek için beslenen veya çift sürmek için bulundurulan hayvanlara zekât düşmez. Ayrıca senenin bazı aylarında kırlarda otlatılan, bazı aylarında evlerde beslenilen hayvanlar; şayet senenin yarısından fazla kırlarda otlatılırsa «Saime» hükmünü dahil olur. Senenin yarısında veya daha az kırlarda otlatılan; geri kalan sürede evlerde yemle beslenen hayvanlar saime hükmüne dahil değildir. Onlara zekât farz olmaz. (104) Şimdi «Saime» hükmünde olan hayvanlarda; nisab ve zekât miktarını izaha gayret edelim. «

901

• **KOYUN VE KEÇİLERİN (DAVARLARIN) ZEKÂTI:** Saime olan koyun ve keçilerde, nisab miktarı 40'dır. Bu miktardan aşağıda olanlar için ze-

---

(101) İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 7, Sh: 138.

(102) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut. 1400, C: 1, Sh: 176, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - C: 1, Sh: 175, İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 39-42.

(103) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mth. C: 1, Sh: 209.

(104) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 176.

kât gerekmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Her kırk davarda (Şat'da), bir davar (Şat) zekât vardır**» (105) buyurmuştur. Kırk adet saime koyun ve keçinin üzerinden bir yıl geçerse; zekât olarak bir koyun verilir. 120'-ye kadar, zekât miktarı aynıdır. (106) **Koyun miktarı 121 olunca; iki koyun zekât olarak verilir,** 200'e kadar zekât miktarı aynıdır. **201 koyundan, 400 koyuna kadar zekât miktarı; üç koyundur. Koyunların sayısı 400'e ulaşınca; zekât olarak dört koyun verilir.** Bu rakamdan sonra (yani 400'den sonra) her 100 koyun için, bir koyun daha verilir. Bu hususta icma tahakkuk etmiştir. (107)

902

• Hz. Ali (RA)'den mevkûf ve merfû olarak rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te: «**Zekâtta ancak «seni'» ve daha yukarı yaştakiler alınır**» (108) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ve İmam-ı Muhammed (rh.a)'in kavillerine göre; koyunlarda zekâtın farz olması için, bunların en az bir yaşında olmaları gerekir. (109) Amil; zekât alırekn koyunların en iyisini seçmediği gibi, en cılızını da almaz. Orta hallilerinden alır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**İnsanların mallarının en üstün vasıftakilerini (Hazeratını) almayınız. Onların mallarının orta hallilerini (vasat) alınız**» (110) buyurmuştur. Dikkat edilecek husus; zekât olarak alınan ganem'in (Koyun ve keçi'nin) kurban edilebilecek vasıfta olmasıdır. Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde bir koyunun bedeli; beş dirhem gümüştür. (111)

903

• **SIĞIR VE CAMÛS'UN (BAKAR'IN) ZEKÂTI:** Saime olan sığır ve camûs'un nisabı 30'dur. Yani 30'dan az olan sığırlar için zekât gerekmez.

---

(105) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 100.**

(106) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 501,** ayrıca **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh. 177, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 142.**

(107) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 178,** ayrıca **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 100, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 177.**

(108) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 502. (Seni': bir yaşını doldurmuş koyun ve keçi manasınadır.)**

(109) **İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 29 vd. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet, A.g.e. C: 1, Sh: 178. İbn-i Hümam A.g.e. C: 1, Sh: 502.**

(110) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965. C: 1, Sh: 102.**

(111) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty. C: 2, Sh: 150,** ayrıca **Şerhü Damad - C: 1, Sh: 197, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 494.**

Nisaba ulaştığı zaman; zekât olarak iki yaşına girmiş erkek veya dişi buzağı (tebi veya tebie) verilir. Sığırların sayısı 40'a varıncaya kadar; ilâve birşey vermek gerekmez. Sığırların sayısı kırka ulaşınca; zekât olarak üç yaşına girmiş erkek veya dişi (müsin veya müsinne) dana verilir. (112) Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Her otuz sığırda bir tebi veya tebie; her kırk sığırda da bir müsin veya müsinne zekât vardır»** (113) buyurmuştur. Sığır sayısı 60'a varınca; zekât olarak iki yaşına girmiş erkek veya dişi; iki buzağı verilir. Sığırların zekâtının hesablanmasında; 60'dan sonra «Otuz» veya «Kırk» sayılarına itibar edilir. Yani 60'dan sonra her otuz sığır için; iki yaşına girmiş bir buzağı veya her kırk sığır için, üç yaşına girmiş bir dana hesabı ile zekât ödenir. Tahavi şerhinde de böyledir. (114) Zekât hususunda manda (Camûs) sığır gibidir. Bunlar karışık bulunduğu zaman sayı olarak birbirlerine ilâve edilir. Esasen Arapçada «Bakar»; kelimesi; hem sığırı, hem de manda'yı (Camûs'u) içine alır. Mükellef; sığır ve mandadan hangisi çoksa, ondan zekâtı öder. (115)

904

• **DEVELERİN ZEKÂTI**: Beş adetten daha az olan Saime develer için zekât yoktur. Beş deveden sonra; bir yaşını bitirmiş bir koyun zekât olarak verilir. Esasen 25 deveden az olan develer için; her beş devede bir koyun zekât verilir. Deve adedi 25'e varınca; zekât olarak iki yaşına basmış dişi bir deve verilir, deve adedi 35'e varıncaya kadar durum böyledir. (116) Deve sayısı 36'ya varınca; zekât olarak üç yaşına girmiş, dişi bir deve verilir, deve sayısı 45'e varıncaya kadar durum böyledir. Deve sayısı 46'ya varınca; zekât olarak dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Altmış deveye kadar durum yine aynıdır. Deve sayısı 61'e varınca; beş yaşına basmış dişi bir deve verilir, 75 deveye kadar durum aynıdır. Deve sayısı 76'ya varınca; üç yaşına basmış iki adet,

---

(112) **İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 28, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 177, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi serhü Gureri'l Ahkâm - C: 1, Sh: 176.**

(113) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 501.**

(114) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 177.**

(115) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 176, ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, S: 178.**

(116) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 98, ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 177.**

dişi deve verilir. Deve sayısı 90 oluncaya kadar durum aynıdır. Deve sayısı 91 olunca; dört yaşına girmiş iki adet dişi deve verilir. Deve sayısı 120'ye varıncaya kadar durum böyledir. (117)

905

• İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ile İmam-ı Muhammed (rh.a)'in kavillerine göre; saime olan develerden, zekât olarak verileceklerin en az iki yaşına basmış olmaları gerekir. Develerin sayısı tesbit edilirken; küçük ve kör olan develer de hesaba alınır. Ancak bunlar zekât olarak verilmezler. Amil; durumu itibariyle vasat'ın altında olan bir deveyi zekât olarak almaz!.. Ya verilmesi gerekenin aynısını ister veya onun kıymetini taleb eder.» (118)

906

• **DİĞER HAYVANLARIN DURUMU:** İmam-ı Merginani: «Senenin ekseri günlerini kırlarda otlayarak geçiren atlar; (yani saime atlar) ister erkek, ister dişi olsun sahibi muhayyerdir. Dilerse her at için bir dinar verir, dilerse onun kıymetini tesbit eder ve her ikiyüz dirhem gümüşü için beş dirhem verir. Bu İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'nin kavlidir. aynı zamanda İmam-ı Züfer (rh.a)'in kavlidir. İmam-ı Muhammed (rh.a.) ve İmam-ı Yusuf (rh.a) ise Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir müslümanın; ne kölesi, ne de atı için üzerine sadaka yoktur»** kavlini esas alarak, demişlerdir ki; atlarda zekât yoktur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ise; Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her saime olan at için; bir dinar veya on dirhem zekât vardır»** kavlini esas almıştır. İmam-ı Muhammed (rh.a) ile İmam-ı Yusuf (rh.a)'un rivayet ettikleri hadisin tevili; Hz. Zeyd b. Sabit (RA)'den rivayete göre mücahid'in (Gazi'nin) atıdır. Atların dinar ile kıymetini takdir hususundaki muhayyerlik ise Hz. Ömer (RA)'den rivayet olunmuştur. (119) hükmünü zikreder. Feteva-ı Hindiyye'de; atlar hususunda zekâtın olmadığı «Fetva» olan görüş şeklinde beyan edilmiştir. Ancak hemen devamında da: **«Ticaret için olan atlar, zekâta tabidirler. Kafi'de de böyledir. Bunların hükmü, diğer ticaret eşyasının hükmü gibidir. Eğer bunların değeri nisab miktarına ulaşırsa; ister saime olsun, ister yemle ev-**

---

(117) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 H. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 495-496, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai - Beyrut: 1974 C: 2, Sh: 26-27:

(118) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 177.

(119) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire. 1965, C: 1, Sh: 100.

de beslensin zekâta tabi olurlar. Muzmarat'ta da böyledir» (120) denilmektedir. Dolayısıyle ticaret için beslenen atlar, zekâta tabidir. Ancak binmek, yük taşıtmak ve bunun gibi sebeblerle evde beslenen atlar için zekât yoktur.

907

• Yük taşımakta kullanılan katır ve eşekler için, zekât yoktur. Bu hususta Resûl-i Ekrem (SAV)'e sual sorulmuş; Resûl-i Ekrem (SAV) de: «Onlar hakkında bana herhangi bir vahiy gelmedi» (121) hükmünü beyan buyurmuştur. Ancak bunlar da ticari niyetle beslenirse zekâta tabi olur. (122)

908

• Molla Hüsrev: «Zekât ibadetindeki nisablar; Resûl-i Ekrem (SAV)'den işiterek sabit olur, kıyas yoluyla sabit olmaz» (123) buyurmaktadır. İmam-ı Merginani: «Zekât; ihsan olunan mal nimetine şükür için farz kılınmıştır. Nisab'ın başlangıçta şart kılınması, zenginliğin tahakkuku içindir» (124) hükmünü zikreder. Dolayısıyle mü'minler; nisab miktarı mala sahib oldukları zaman, dünyevi endişelere kapılıp (ve başkaları ile kendi halini kıyaslayarak) hile yoluna sapmamalıdırlar. Çünkü Allah Teala (cc) kalblerde gizlenenleri de hakkı ile bilir.

ALTIN VE GÜMÜŞ'ÜN ZEKÂTI

909

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Muaz (RA)'a hitaben: «Her iki yüz dirhem gümüşten beş dirhem, ve her yirmi miskal altından yarım miskal zekât

---

(120) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 178.
(121) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 178. Ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 504, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 101.
(122) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 178.
(123) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 178.
(124) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 103

al» (125) emrini verdiği bilinmektedir. Hanefî fükahası bu Hadis-i Şerîfi esas alarak: «Her iki yüz dirhem gümüş için, beş dirhem zekât vermek farzdır. Aynı şekilde her yirmi miskal altın için de, yarım miskal zekât gerekir. Bunların sikkeli olup-olmaması, ticari niyetle veya zinet kasdıyla bulundurulup-bulundurulmaması durumu değiştirmez. Her halûkârda zekâtlarını vermek farzdır» (126) hükmünde ittifak etmiştir. Bir miskal 4,8 gram olduğuna göre; yirmi miskal altın 96 gram eder. Yine bir dirhem 3,2 gram olduğuna göre; 200 dirhem gümüş 640 gram ağırlığındadır. Dolayısıyle bu nisaba malik olan mükellef; üzerinden bir yıl geçince zekâtını vermek durumundadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mallarınızın kırkta birini (Rub'u öşrünü) getiriniz»** emrini verdiği bilinmektedir. Dolayısıyle mükellef; nisab miktarından fazla olan altın ve gümüşünün üzerinden bir yıl geçer-geçmez derhal zekâtını edâ etmek durumundadır. Çünkü bu bir ibadettir.

910

• İmam-ı Şafii (rh.a) «kadınların zinet eşyalarının ve erkeğin gümüş yüzüğünün zekâta tabi olmadığını» beyan etmiştir. Esas aldığı husus; bunların kullanılmalarının mübah odluğu ve günlük elbiseye benzediğidir. Hanefî fükahası Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilen şu Hadis-i Şerifi esas almıştır: **Resûlullah (SAV) kollarında altından bilezikleri olan iki kadına: «— O bileziklerinizin zekâtını veriyor musunuz?» diye sordu. O iki kadın da: «— Vermiyoruz» diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «İkiniz de o bileziklerinizin zekâtını veriniz»** (127) buyurdular. Dolayısıyle kadınların zinet eşyası olarak kullandıkları altın ve gümüşlerin de zekâtı vardır.

911

• Altın ve gümüşün zekâtları; itibari kıymetlerine göre değil, vezinlerine (ağırlıklarına) göre verilir. Bu İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ve İmam-ı Yusuf (rh.a)'un kavlidir. Ancak mükellef; malın zekâtını, kendi cinsinden değil de, başka birşeyle (meselâ para ile) verecek olursa, bu

---

(125) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 2, Sh: 189, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 19 vd, İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mü. C: 1, Sh: 520.**

(126) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 178, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 103-104, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 524-525.**

(127) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 181.**

durumda kıymetine itibar edilir. (128) Nisabı tesbit noktasında da; kıymetleri değil, ağırlıkları esastır. Bu hususta icma vardır. Dirhemlerde (Madeni paralarda); gümüş miktarı katkı maddelerinden fazla ise, gümüş hükmündedir. Altında da durum aynıdır. Katkı maddeleri; altın ve gümüşten fazla ise; bunlar ticaret malı hükmündedir. (129) Ticaret mallarının kıymeti; altın ve gümüş üzerine ilâve edilir. Altın ve gümüşten yapılmış; tabak, kaşık, çatal ve bunun gibi ev eşyaları da zekâta tabidir. (130) Çünkü bu iki maden; hılkî olarak nami (üreyici, değeri artıcı) hükmündedir. Üzerinden bir yıl geçince, zekâtları edâ edilir.

TİCARET MALLARININ ZEKÂTI

912

• Altın, gümüş ve saime'lerin (otlak hayvanlarının) dışında kalan ticaret mallarına «Uruz» denir. Cinsi ne olursa olsun, ticaret mallarına; nisaba ulaştığı takdirde zekât farzdır. (131) Bir kimse; ticaret mallarının zekâtını dilerse «Gümüş» nisabını, dilerse «Altın» nisabını esas alarak, edâ eder. Ancak ticaret malları bunlardan birisinin nisabına ulaşmazsa; hangisinin nisabına ulaşıyorsa, ona göre vermesi icab eder. Bahrû'r Raik'te de böyledir. (132) Diyelim ki; ticaret malı; altının nisabına ulaşmıyor, ancak gümüşün nisabı sene başında mevcud!.. Bu durumda sene sonunda, gümüş nisabına göre zekât verir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ticaret mallarının (Uruz'un) kıymeti tayin edilir ve her ikiyüz dirhem (gümüş para) mukabilinde beş dirhem edâ edilir»** (133) buyurmuştur. Cinsleri ayrı bile olsa; ticaret malları birbirlerinin üzerine ilâve edilerek hesaplanır. Yakût, inci ve cevahir gibi kıymetli madenler, sırf süs eşyası olarak kullanılıyorsa, zekâta tabi değildir. Ancak ticari maksadla bulun-

---

(128) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh:104, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 178.**

(129) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 2, Sh: 194, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 182.**

(130) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuau'l Enhur fi Mülteka El Ebhur (Şerhû Damad) Beyrut: ty D. İhya Neşrl, (İst: 1316, Tb. ofset). C: 1, Sh: 206.**

(131) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El-Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 148.**

(132) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 179.**

(133) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 526.**

duruluyorsa; zekâtlarının verilmesi esastır. Bu husus mükellefin niyetiyle ilgilidir.

913

• Nisab; senenin başında ve sonunda tam olduğu zaman, sene içerisinde eksilmesi zekâta mani olmaz. Zira sene içerisinde; onun (Nisabın) tam olup-olmadığını hesap etmek oldukça güçtür. Senenin başında nisabın aranması, zenginliğin tahakkuku; sene sonunda aranması ise, vücûbu için zaruridir. (134)

MADENLERİN VE DEFİNELERİN (RİKAZ'IN) ZEKÂTI

914

• Önce «Rikaz» kelimesi üzerinde duralım. Bu kelime «Rekiz»den alınmadır, türemiş değildir. Yerin altında gömülü olan; maden ve definelerin tamamını içine alan bir ıstılâhtır. «Maden» kelimesi «adn»dan alınmadır. «Adn»; bir yerde oturmak, karar kılmak manasınadır. Allahü Teala (cc)'nın arzı yarattığı zaman, onun terkibine kattığı cüzler manasına meşhur olmuştur. «Maden» denince akla bu gelir. (135) Molla Hüsrev: «İster Allahü Teala (cc)'nın yaratması sonucu tabii olarak bulunsun, isterse insanlar tarafından gömülmüş olsun, mutlaka yer altında bulunan mala «Rikaz» denir. Maden ise; Allahü Teala (cc)'nın yer altında yarattığıdır. «Kenz»e gelince; o toprak altına gömülmüş definedir» (136) hükmunü beyan etmektedir. Maden ocaklarından çıkarılanlar mahiyet itibariyle üç çeşittir. **Birincisi: Ateşte eriyen madenler.** Meselâ: Altın, gümüş, demir, Bakır ve kalay gibi!.. **İkincisi: Akıcı olan madenler.** Meselâ: Petrol, zift ve sudan elde edilen tuz gibi!.. **Üçüncüsü: Akıcı olmayan ve ateşte erimeyen madenler.** Meselâ: Alçı, kireç, cevahir ve yakût taşları gibi. (137)

---

(134) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 182, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 105, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 1, Sh: 528-529.

(135) Seyyid Şerif Cürcani - Ta'rifat - İst: 1300, Sh: 312, ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 119-120.

(136) Molla Hüsrev - Dureru'l Hükkam fi şerhu Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 182

(137) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 184.

915

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Rikaz'da (Maden ve definelerde) beşte bir (humus) vardır»** (138) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; «Rikazı çıkaran kimsenin; hür, köle, zimmi, çocuk veya kadın olması müsavidir. Beşte bir'den geriye kalan (beşte dördü) kendisine aittir.» (139) hükmünde ittifak etmiştir. Ancak harbi; rikazı, Ulû'lemr'le herhangi bir anlaşma yapmadan çıkarırsa, kendisine hiçbirşey verilmez, tamamına el konulur. Ancak «Ulû'lemr»le anlaşma sonucu çıkarırsa, anlaşma şartlarına riayet edilir. Zira ahidlerde vefalı olmak vacibtir.

916

• Kenz'de (Definelerde) durum farklıdır. Üzerinde Kelime-i Şehadet gibi, İslâmi bir alâmet bulunan kenz'de (Definede) «Bulunmuş mal» (Lukata) hükmü geçerlidir. Zira o mü'minlere aittir. Üzerinde put (resim ve heykel) gibi, küfür alâmeti bulunan define'de (Kenz'de) ise; beşte biri alınır!.. Geriye kalanın hükmü ise; eğer o beldeyi silâhla fetheden mücahidler hayatta ise onlara aittir. Değilse bulana verilir. (140) Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Bulunan eşyaların üzerinde; işaret kesin olarak belli olmazsa, zahiri mezhebe göre, cahiliyye'ye ait kabul edilir. Kafi'de de böyledir.

917

• Bir mü'min; Darû'l Harb'e girip, Darû'l Harb'in sahrasında bir define veya altın ve gümüş madeni gibi; bir maden bulsa, o define veya maden kendisine aittir. O mü'minden; ister emanla, ister gizlice girmis olsun beşte bir alınmaz. Zira eline mübah olan bir malı geçirmiştir. Beşte birin (Humusun) vacib olmamasının sebebi; o mü'min malı, harbi'lerden sessizce ele geçirmiştir. (141) Bu hususta takip edilecek yol; bu gibi şeyleri fakirlere sadaka olarak dağıtmaktır. Bahrû'r Raik'te de böyledir. Bu müslüman Darû'l Harb'e; emansız girmiş ise beşte bir vermeden, tamamı kendisinin olur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (142)

---

(138) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 1, Sh: 538, ayrıca Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. K. Sitte Serisi C: 2: Sh: 137.**

(139) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 184.**

(140) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 185.**

(141) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 185.**

(142) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 185. Ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 109, İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 541.**

Meselenin özü şudur: Darû'l Harb'e emanla giren bir mü'min ahid yapmıştır. Her ne kadar; ele geçirdiği rikaz kendisine ait ise de, ahde vefa çiğnenmiş olur. Bu durumda, ele geçirilen rikazın tamamının fakirlere tasadduk edilmesi münasibtir. Ancak Darû'l Harb'e «Emansız» girdiği zaman; herhangi bir ahid sözkonusu değildir. Dolayısıyle bulduğu rikaz «Ganimet» hükmünde olur. Bir İslâm beldesi istilâya uğrarsa; orada bulunan mü'minler esir hükmüne geçerler. Dolayısıyle; küfür ahkâmı ile hükmeden siyasi güçlere karşı mücadele etmeleri esastır. Bu gibi durumlarda ele geçirilen «Rikaz»; mü'minlerin kendi içlerinden seçtikleri harp emirine teslim edilir. O belde Darû'l İslâm haline gelinceye kadar; gücü yeten bütün mü'minler cihada devam eder. Çünkü istilâ altında iken; «Ganimet'lerin» taksimi sözkonusu olamaz.

ZİRAİ MAHSÜLLERİN VE MEYVALARIN ZEKÂTI (ÖŞÜR)

918

• İmam-ı Kasani «Öşür'ün» (Ziraî mahsûllerin ve meyvaların zekâtının) kitap, sünnet ve icma ile sabit olduğunu beyan ettikten sonra: «Bu hususta Allahü Teala (cc)'nın şu kavli vardır: «Ey iman edenler!.. (Hak yolunda) infakı; kazandıklarınızın en temizlerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapınız» (El Bakara Sûresi: 267) Resûl-i Ekrem (SAV) de: «Yağmur ve akar sularla (Külfetsiz) olarak sulanan yerlerin mahsûlünden onda bir (Öşür), diğerlerine (Dolap ve kovalarla sulananlarda) yarım öşür (yirmi'de bir) vardır» buyurmuştur. Sahabe-i Kiram'da «Öşür» hususunda icma etmiştir» (143) hükmünü beyan eder. İbn-i Abidin: «Öşür 1/10 (Onda bir) demektir. Burada ondan murad; öşre nisbet edilen şeylerdir. Ta ki ünvan, öşrün yarısına ve iki katına da şamil olsun. Hamevi. Musannıfın öşrü zekât bahsinde zikretmesi, o da zekâttan sayıldığı içindir. Fetih sahibi diyor ki; «Öşre zekât denilmesi, imameyn'in kavline göredir, diyenler vardır. Çünkü onlar nisabı ve mahsûlün devamını şart koşmuşlardır. İmam-ı Azam'ın kavli bunun hilâfınadır. Ama bu sözün bir kıymeti yoktur. Zira Öşür'ün zekât olduğunda şüphe yoktur. Hatta o da, zekâtın verildiği yerlere verilir» (144) diyerek, konunun zekâtla olan ilişkisini zikrediyor. Evet!.. Öşür, ziraî mahsûllerin ve meyvaların zekâtıdır ve kat'iyyen terkedilmeyecek bir ibadettir.

---

(143) İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 59.

(144) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 133.

919

• Herhangi bir topraktan; zirai faaliyetler sonucunda elde edilen mahsûlden ya «Öşür» alınır veya «Haraç» taleb edilir. Hanefi fûkahası: **«Bir müslümanın arazisinde öşür ve haraç birleştirilmez»** Hadis-i Şerifini esas alarak; her ikisinin de aynı anda terkedilemiyeceğine kail olmuştur. İbn-i Hümam: **«Öşür toprak sahibinin müslüman olmasına, haraç ise gayr-i müslim (Zimmi) olmasına dayanır. Bu bakımdan; toprak sahibinin aynı anda hem müslüman, hem de gayr-i müslim olması imkânsız olduğu için, her ikisi birleşemez. Bu mümkün değildir»** (145) hükmünü beyan eder. İmam-ı Merginani: «Bizim için (Hanefi fûkahası) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bir müslümanın arazisinde öşür ve haraç birleştirilmez» kavli vardır. Ayrıca adil ve zalim «Ulû'lemr»lerden hiçbirisi, her ikisini bir toprakta birleştirmedi. Onların icmaı hüccet olmaya kâfidir. Kaldı ki «Haraç»; kahren ve cihad sonucunda fethedilen arazilerin sahiblerinden alınır. Öşür ise; gönül rızasıyla İslâm'a teslim olan kimselerden taleb edilir» (146) buyurmaktadır. İbn-i Abidin'de: **«Küfür ibadete zıt olduğundan» sözü, haraç almanın illetidir. Yani sadece haraç vacip olur, öşür lâzım gelmemesi, öşürde ibadet manası olduğundandır. Küfür ibadete zıttır»** (147) hükmü kayıtlıdır. Meselenin özü şudur: Bir toprak, ya «Öşre» tabidir, ya da «Haraç'a»!.. Birisi ibadettir, diğeri ise ceza!.. Ziraatle meşgul olan mü'minler bunu iyi düşünmelidirler.

920

• Hanefi fûkahası: «Zirai mahsûllerden ve meyvelerden zekât vermek farzdır. Bunun farz olmasının sebebi; arazinin verimli olması ve haraç arazisi olmamasıdır. Yerin hakikaten ve takdiren verimli olması; öşür almanın sebebidir. Öşür'ün vücûbunun şartı ikidir: **Birincisi: Ehliyet sahibi olmak** (yani Müslüman olmak), bu şartta herhangi bir ihtilâf yoktur. **İkincisi: Öşrün farz olduğunu bilmek!..** Akıl ve bülûğ; öşürün vücûbunun şartlarından değildir. Hatta öşür çocukların ve delilerin topraklarından da alınır. Zira o arazide de rızık olma manası vardır. **Bu sebebledir ki; öşürü, Ulû'lemr'in cebren (Zorla) alması caizdir.** Bu şekilde alınırsa; öşür

---

(145) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1316, D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 366.**

(146) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 2, Sh: 159.**

(147) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 142.**

borcu sakıt olur, fakat mükellef sevab alamaz. Keza üzerinde öşür borcu mevcud iken ölen kimsenin terekesinden bu borç alınır» (148) hükmünde müttefiktir. İmam-ı Azam (rh.a) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Arzın (Toprağın) içinden çıkan şeyde öşür vardır**» (149) Hadis-i Şerifini esas alarak: «Topraktan çıkan az veya çok şeyde öşür vardır. İster yağmur ve akar su ile sulansın, ister başka yolla sulansın durum değişmez. Ancak odun, kamış ve kuru ot öşüre tabi değildir» hükmünü beyan eder. Esasen: «Yağmur suyu veya dere suyu ile (Külfetsiz olarak) sulanan topraklarda, nisab şartı aranmaksızın öşür vacip olur» (150) hükmünde ittifak edilmiştir.

921

• İmam-ı Muhammed (rh.a) ile İmam-ı Yusuf (rh.a) Resûl-i Ekrem (SAV)'in «**Beş vesk'ten daha azında sadaka yoktur**» (151) Hadis-i Şerifini esas alarak; zenginliğin tahakkuku için asgarî beş vesk'i nisab olarak şart görmüşlerdir. İmam-ı Merginani, bu hususu beyan ettikten sonra: «İmameynin esas aldıkları Hadis-i Şerif'in tevili, ticaret malının zekâtıdır. Çünkü onlar; veskleri esas alarak alış-verişle meşgul oluyorlardı. Bir vesk'in itibari değeri kırk dirhemdir. Kaldı ki rivayet edilen haberde malike itibar yoktur. Bu durumda sıfatına nasıl itibar edebiliriz. Bu sıfat ise zenginliktir. Esasen öşür'de; üzerinden bir yıl geçmesi (Havelanü'l havl) şartı da aranmaz. Zira havelan-ı havl; nemalandırmak içindir. Halbuki toprak mahsullerinin hepsi nema'dır» hükmünü beyan eder.

---

(148) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 185.**

(149) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 3-4.**

(150) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 186, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 150, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 186, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 2-3.**

(151) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 109, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 150-151. (Not: Ulema'dan bir kısmı «Vesk» bir deve yükü demektir. Bazıları ise, Resûl-i Ekrem (SAV)'in ölçeği ile altmış ölçektir» demişlerdir. Esasen beş vesk'in 300 sa' olduğunda ittifak vardır. Sa'ın ağırlık değeri; 2,170 kgr.'dan, 2.,917 Kgr'a kadar değişiklik arzetmektedir. (Medine ve Irak sa'ları). Bu durumda «Beş» vesk; 652 Kgr'dan, 875 Kgr'a kadar farklılık gösterir. İhtiyat için, 652 kgr esas alınırsa mesele kalmaz. Esasen İmam-ı A'zam'a (r.a.'a) göre nisab gerekmez).**

922

• Toprağın öşürünü vaktinden önce vermek caiz değildir. Çünkü olgunlaşmadan önce herhangi bir afete uğrarsa, öşür sakıt olur. Ulû'lemr'in öşür almaya hak kazanmasının zamanı; mahsulün çıkıp olgunlaştığı ve meyvelerin yetiştiği zamandır. Bahrû'r Raik'te de böyledir. (152) İmam-ı Muhammed (rh.a)'in kavline göre ise; anbara girdiği zamana itibar olunur. Buradaki ihtilâfın faydası; mahsûl yok olduğunda tazminatın ve öşürüh lâzım olmaması noktasında görülür. Zeylâi (rh.a) de bu şekilde beyan etmiştir. (153)

923

• Eğer bir toprak; hem akar su, hem de dolab suyu ile (Sondaj, kova vs..) sulanıyorsa, muteber olan senenin çoğundaki durumdur. Nitekim Saime hayvanların (Otlak hayvanlarının) durumunda da böyledir. Eğer senenin çoğunda külfetle sulanıyorsa (Sondaj, su dolabı, kova vs..) yarım öşür (Yirmi'de bir) alınır. (154)

924

• Öşürü verilmesi gereken mahsûlden; öşürü verilinceye kadar yenilemez. Zahiriyye'de de böyledir. Ancak öşür miktarı ayrıldıktan sonra yemek helâl olur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a): **«Bir kimse öşürü verilmemiş maldan yediğini ve yediğinin öşürünü borçlanmış olur»** buyurmuştur. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir. (155) Ziraatle meşgul olan mü'minler; bu konuda, çok hassas olmak zorundadırlar.

---

(152) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 186.**

(153) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 188.**

(154) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 5, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 106.**

(155) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 187. (Not: Buğday, Arpa, darı, pirinç ve her çeşit hububat ve bakliyat öşür'e tâbidir. Şeker kamışı, kavun, karpuz, salatalık, patlıcan, boya otu ve bunlara benziyen sebzeler, meyva ağaçlarının meyveleri, öşür arazisinin mahsulâtından elde edilen (arı'lar vasıtasıyla) bal, ceviz, badem vs. hepsi öşür'e tabidir. İmameyn çürüme ihtimali olan sebzelerin zekâta tabi olmadığına kaildirler. Pamuk ve pamuk tohumu da öşüre tabidir. Öşür'de asıl olan «Ulû'lemr'in» toplamasıdır.)**

«BEYTÜ'L MÂL'İN» GELİRLERİ VE SARF YERLERİ

925

• **Ulû'lemr'in;** mü'minlerin üzerindeki velâyeti kesindir. Dolayısıyle ibadetlerin edâsı hususunda; insanları teşvik etmek ve onların ihtiyaçlarını gözetmek borcundadır. Beytü'lmal'in başlıca dört çeşit gelir kaynağı vardır. Bunları izah etmeden önce; İbn-i Abidin'de beyan edilen şu hüküm üzerinde duralım: «Devlet reisinin (Ulû'lemr'in) her nev'e mahsus beytü'lmal yapması icabeder. Kendisi bunların birinden ödünç alıp, diğerine sarfedebilir. Nafaka verdiği kimselere; ihtiyacına, fıkıh ve faziletine göre verir. Bunda kusur ederse, Allah kendisini hesaba çeker. Şurunbulâli Risalesinde şöyle demiştir: «Ulemanın beyan ettiklerine göre; her nevi mal için hususi beytü'lmal yapmak ve bu malları birbirine karıştırmamak vâcibtir.» (156) Şimdi başlıca dört çeşit gelir üzerinde duralım.

926

• **BİRİNCİSİ:** Saime olan hayvanların zekâtı, zirai mahsûllerin ve meyvaların öşürü ve ticaret mallarından «Amil»ler vasıtasıyla toplanan zekât!.. Bunların kimlere verileceğini daha önce izaha gayret etmiştik!.. (157) **İKİNCİSİ: Ganimetlerin, madenlerin, eskiden kalma hazine ve definelerin (Rikaz'ın) beşte biri!..** Bunların sarf yeri; fakirler, kimsesizler, muhtaç olan yetimler ve yolda kalan garib kimselerdir. **ÜÇÜNCÜSÜ: Haraç, cizye ve kâfirlerden sulh yoluyla alınan vergiler, ticaretle meşgul olan zimmilerden ve harbilerden alınan mallar.** Bunların sarf yerleri: Cihad, kale yapımı, mescid inşaatı, yol ve köprü, ribatlar, Vali, Kadı, Müftü ve diğer memurların maaşlarına sarfedilir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Ayrıca bunlar ilim öğrenen ve öğretenlere de sarfedilir. Siracü'l Vehhac'da da böyledir. **DÖRDÜNCÜSÜ: Lukatlar, (Sahibi bulunamayan yitik mallar), varis bırakmadan ölen kimselerin terekeleri, yalnız kocası veya yalnız karısı kalmış olan kimselerin ölümü halinde, hisselerinden arta kalan malları!..** Bu mallar; fakir olan hastaların tedavileri, kimsesi olmayan ölülerin kefen ve diğer masrafları, kazançtan aciz kalan kimselerin nafakalarına harcanır. Tahavi şerhinde de böyledir. (158)

---

(156) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 159.**

(157) **Bakınız, Madde: 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887.**

(158) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: I, Sh: 190-191.**

927

• Maalesef son yıllarda «Sigorta» kavramı üzerinde; tamamen hissi ve akli iddialar ortaya atıldı. Bazı mü'minler; İslâm toplumunda sigorta ve emeklilik maaşının olmamasından yakınmaya başladılar!.. Eğer Beytülmal'in gelirleri ve sarf yerleri üzerinde dikkatle düşünülürse; İslâm toplumunda «Ulû'lemr» bütün mü'minler adına, ihtiyaç sahiplerinin meselelerini çözer!.. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ulû'lemr, velisi olmayan kimselerin velisidir»** (159) hükmünü beyan buyurmuştur. Eğer günümüzdeki sigorta kavramı; güçsüzlük ve felâket anında insanları korumak için, aynı kimseden daha önce belli meblâğlar taleb etmeye dayanıyorsa, meselenin iyi düşünülmelidir. İslâm toplumunda; her ferd, hiçbir ücret ödemeden bu imkâna kavuşmuştur. Mü'minler «Bey'at'la», Zimmiler de «Zimmet Akdi» ile lehindeki ve aleyhindeki bütün haklarını elde ederler. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Herhangi bir mü'min ölürken borç bırakırsa, onu ödemek bana aittir. Mal bırakırsa o da veresesinindir»** (160) buyurduğu bilinmektedir. Esasen gayr-i müslim olan (Zimmilerin) kimselerin herhangi bir musibet anında korunması da şarttır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Müslümanların lehine olan şeyler, onların da lehine, müslümanların aleyhine olan şeyler, onların da aleyhinedir»** (161) hükmünü beyan buyurmuştur. Dolayısıyle; mal ile yapılacak olan ibadetlerin, hakkı ile edâ edilebilmesi için de, ulû'lemr'e ihtiyaç vardır. Nitekim Zekât'ın mana ve önemini izah ederken; zekât vermemekte ısrar edenlerle ilgili olarak Hz. Ebû Bekir (RA)'in tavrını ortaya koymaya gayret etmiştik!.. (162)

SADAKA-İ FITR'IN MAHİYETİ

928

• Önce kelime üzerinde duralım. «Sadaka»; doğruluk manasına gelen «Sıdk» kökünden gelir. Samimiyyet ve ihlâs manalarına da kullanılır. «Fıtr» kelimesi ise «Fıtrat»tan alınmadır. Ancak fükaha; bu terkip üzerinde ihtilâf etmiştir. İbn-i Abidin, bu hususdaki ihtilâfları zikrettikten sonra: «Nevevî'nin tahrir adındaki eserinde, «Fıtra, sonradan uydurulan bir isimdir. Galiba yaratılmış manasına gelen «Fıtrat»tan alınmış ola-

---

(159) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1316 D. Sadr Mtb. C: 4, Sh: 357.**

(160) **Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1974, C: 7, Sh: 71, ayrıca Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1237-1238, K. Feraiz: 4.**

(161) **Molla Hüsrev, Dürerü'l Hükkâm fi şerhi'l Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 2, Sh: 198.**

(162) **Bakınız, Madde: 856.**

caktır. Ebû Muhammed Ebheri'nin beyanına göre, manası «Hilkâtin Zekâtı» demektir. Sanki «sadaka-i fıtr bedenin zekâtıdır.» denilmiştir. Kuhistani dahi bu yoldan yürümüştür. Onun için bazıları, sadaka-i fıtr'a; «**boş sadakası ve bedenin zekâtı**» denildiğini nakletmişlerdir. Hasılı fitre kelimesinin lügat manası ifade ettiğinde şüphe yoktur. Manası «Hilkat», yaradılış demektir» (163) hükmünü beyan ediyor.

929

• Hz. Sa'lebe İbn-i Suayr (RA)'den rivayet edildiğine göre; Resûl-i Ekrem (SAV) Ramazan bayramından bir veya iki gün önce irâd buyurduğu hutbesinde: «**Eğer hür ve köleden, her küçük ve büyükten sadaka olarak; buğdaydan yarım sa', veya hurmadan bir sa' veya arpadan bir sa' nisbetinde edâ ediniz**» (164) hükmünü beyan etmiştir. Bu hadîs-i şerifi esas alan Hanefi fûkahası; «Sadaka-i Fıtr» vacibtir. Zira haber-i vahid'le sabit olmuştur» (165) hükmünde ittifak etmiştir.

930

• İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te: «**Resûlullah Sallâllahü Aleyhi ve Sellem sadaka-i fıtr'ı; müslümanlardan köleye, hür're, erkeğe, kadına, küçüğe, büyüğe hurmadan bir sa' yahud arpadan bir sa' olarak vacib kıldı. Ve bu sadakanın, halk bayram namazından çıkmazdan evvel verilmesini emreyledi**» (166) buyurulmuştur.

931

• **VÜCÛBUNUN ŞARTLARI:** Bilindiği gibi her ibadette aranan ilk şart; islâmdır. Dolayısıyle bir kimseye «Sadaka-i Fıtr»ın vacip olması için; birinci şart; o kimsenin müslüman olmasıdır. (167) Resûl-i Ekrem (SAV)'-

---

(163) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 201**

(164) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 3, Sh: 101, ayrıca İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 30, Abdi'l Latifi'z Zebidi - A.g.e. C: 5, Sh: 369.**

(165) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhi Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 115, ayrıca İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 3, Sh: 101, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 191, İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 74.**

166) **Abdi'l Latifi'z Zebidi - A.g.e. C: 5, Sh: 363, ayrıca İmam-ı Serahsi - A. g.e. C: 3, Sh: 101.**

167 **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 205.**

ın; «**Sadaka vermek, ancak zengin kimseye mahsustur**» (168) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası, ikinci şart olarak: «Havaic-i asliyesinden fazla, nisab malı miktara sahip olmayı» esas almıştır. Üçüncü şart; temlik'in (Mülk edindirmenin) gerçekleşebilmesi için, ferdin hür olması gerekir. (169) Feteva-ı Hindiyye'de: «Sadaka-i Fıtr; havaic-i asliyesinden fazla, nisab miktarı mala sahip olan hür ve müslüman olan her ferde vacibtir» (170) hükmü kayıtlıdır. Bu hükümde; üç şart birarada zikredilmiştir. Nisab miktarı malın; nami (üreyici) olması şart değildir.

932

• Sadaka-i Fıtr; hür müslümanın kendisi için vacibtir. İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen Hadis-i Şerif'te: «**Resûl-i Ekrem (SAV) sadaka-i fıtr'ı; erkek ve kadın üzerine farz kıldı**» hükmü beyan buyurulmuştur. (171) Mükellef; nafakaları üzerine vacip olan, küçük çocukları ve hizmetinde kullandığı köleleri için de, «Sadaka-i Fıtr» vermek mecburiyetindedir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Her bir hürr için; yahudi, nasrani veya mecûsi olun her bir köle için, sadaka-i mıtr'ı ödeyiniz**» (172) buyurmuştur. Akil-baliğ olmuş, zengin ve büyük çocukları için sadaka-i fıtr vacib değildir. Zira o çocukların; «Fıtra»larını, kendileri edâ etmeleri vacib olur. (173) Erkeğin, karısı için sadaka-i fıtr ödemesi vacib değildir. Ancak kadın; kendi malından, sadaka-i fıtr'ını vermek mecburiyetindedir.

933

• **SADAKA-İ FITR'IN EDÂSININ VAKTİ**; Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Böyle günde (Bayram'da) siz miskinleri dilenmekten müstağni kılın**» Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası; «Sadaka-i Fıtr'ın bayram namazından önce verilmesi müstehabtır» hükmünde ittifak etmiştir. (174) Bilindiği

---

(168) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 31.
(169) İmam-ı Merginani - El Hidâye Şerhû Bidâyetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 115.
(170) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 191.
(171) İmam-ı Merginani-- A.g.e. C: 1, Sh: 115, ayrıca İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 3, Sh: 101, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 203.
(172) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 35.
(173) Şeyh Abdülgani - El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 159, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 116, İbn-i Hümam A.g.e. C: 2, Sh:33.
(174) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 195, ayrıca Şeyh Abdülgani - A.g.e. C: 1, Sh: 161, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 117, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 42.

gibi; sadaka-i fıtr; Ramazan Bayramı'nın ilk günü ikinci fecrin (Sabah Namazı vakti'nin) girmesiyle vacib olur. Bu vakitten önce ölmüş kimselere vacib olmaz. Bir kimse; bayram günü ikinci fecir'le Bayram Namazı arasında sadaka-i fıtr'ı ödememişse, bu mükellefiyet üzerinden kalkmaz. Daha sonra da ödemek mecburiyetindedir. Sadaka-i fıtır'da; velâyet önemlidir. Her mükellef; kimin velisi durumunda ise; velev ki o mecnun dahi olsa, sadaka-i fıtr'ını verir. Zengin olan bir çocuk; anne ve babasının (fakir olsalar dahi), sadaka-i fıtr'ını veremez. Zira çocuk için; velev ki anne ve babası aciz dahi olsa, veli'lik hakkı (Velâyet) sözkonusu değildir. Yani çocuk hiçbir zaman, anne ve babasının velisi olamaz. (175)

934

• MOLLA Hüsrev: «Her fıtra'nın; bir fakire verilmesi vacibtir. Bir fıtra; bölünerek iki fakire verilse caiz olmaz. Çünkü nass ile beyan edilen fakiri veya miskini müstağni kılmaktır. Nitekim zikrettiğimiz Hadis-i Şerif'te; **«Onları dilenmekten müstağni kılın»** buyurulmuştur. Halbuki; bir fıtra'dan azı ile (Yani onun ikiye bölünmesi ile) kılınmaz» (176) hükmünu beyan eder. Feteva-ı Hindiyye'de: «Bir ferdin sadaka-ı fıtr'ı; ancak bir fakire verilir. Şayed bir fıtra; iki veya daha fazla fakire taksim edilmiş olursa; bu caiz olmaz. Bir ailenin veya cemaatin fıtrlarının tamamı; bir fakire verilebilir. Tebyin'de de böyledir. (177) hükmü kayıtlıdır. Bir fıtra'nın iki fakire verilebileceği yolundaki hükümler, zayıf bulunmuştur. Dolayısıyla zahir olan rivayet; bir fakire, en az bir «Fıtra'nın» verileceğidir. Kendilerine zekât verilecek olan sınıfların hepsine, sadaka-i fıtr da verilebilir. Daha önce «Zekât kimlere verilir?» başlığı altında, bu sınıfları izah etmiştik. (178)

935

• Ulû'lemr; sadaka-i fıtr'ı toplamak için memûr göndermez. İbn-i Abidin bu konuyu izah ederken: «Hükümet reisi sadaka-i fıtr toplamak için memûr göndermez. Gerçi sahih bir hadis'te Peygamber (SAV)'in Ebû Hureyre (RA)'yi sadaka-i fıtr memuru tayin ettiği beyan olunmuştur. Ebû Hureyre (RA) getirenin sadakasını kabul eder; kimsenin ayağına git-

---

(175) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 192.

(176) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 196.

(177) Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C:1, Sh: 193.

(178) Bakınız Madde: 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886.

mezmiş. Rahmeti. Ben derim ki; o halde murad; «zekât memuru (Amil) gibi bizzat kabileler arasında dolaşan memur göndermez» demek olur. Binaenaleyh hadisteki beyana aykırı düşmez» (179) hükmünü beyan ediyor.

936

• **SADAKA-İ FITR'IN MİKTARI:** Fıtra şu dört yiyecek maddesinden vacib olur: A) Buğday, B) Arpa, C) Hurma, D) Kuru üzüm. Hızanetü'l Müftin'de ve Tahavi şerhinde de böyledir. Miktarlarına gelince: Buğdaydan yarım sa'dır. Arpadan, ve hurmadan bir sa'dır. Buğday'ın unu ve kavrulmuşu verilir. Arpa'nın unu ve kavrulmuşu da arpa gibidir. Ekmekten fıtra vermek caiz olmaz; ancak itibari kıymetiyle verilirse bu caiz olur. Sahih olan kavil de budur. (180) Kuru üzüm hususunda ihtilâf olunmuştur. Ancak zahir rivayeye göre; kuru üzümden de bir sa'dır. (181) Bir sa'nın ağırlığı; 1040 dirhemdir. Dirhem-i örfi esas alındığında; 3,334 kg'dır!.. Dolayısıyle Arpa, Hurma ve Kuru Üzüm'den itibari kıymeti hesaplanırken, bunun esas alınması, fakirler için daha münasibtir. (Dirhem-i şer'i ise; 2,920 kg'dır). Buğday için ise yarım sa' 1,667 kg'dır. Bunların bizzat kendileri verilebileceği gibi; kıymetleri de «Fıtra» olarak verilebilir.

---

(179) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 225.**

(180) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 191.**

(181) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 116, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 192, İbn-i Hümam Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 36-37.**

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HACC

- **HACCIN TARİFİ VE ÖNEMİ**
- **HACCIN VÜCÛBUNUN ŞARTLARI**
  - MÜSLÜMAN OLMAK
  - AKILLI OLMAK
  - HÜRRİYET
  - HACCIN FARZ OLDUĞUNU BİLMEK
  - BÜLÛĞA ERMİŞ OLMAK
  - VAKİT
  - NAKİL VASITASINI VE MASRAFLARI TEMİNE GÜCÜN YETMESİ
- **HACCIN EDÂSININ ŞARTLARI**
  - BEDENEN SALİM VE SIHHATLİ BULUNMAK
  - YOL EMNİYETİ
  - HAPS EDİLMEMİŞ OLMAK
  - KADININ MAHREMİNİN VEYA KOCASININ BULUNMASI
  - İDDET İÇİNDE OLMAMAK
- HACCIN EDÂSININ SAHİH OLMASININ ŞARTLARI
- HACCIN FARZLARI
- HACCIN VACİBLERİ
- HACCIN SÜNNETLERİ
- HACCIN EDEBLERİ
- MÎKATLAR (İHRAMA GİRME YERLERİ)
- İHRAMA GİRMEK
- İHRAMA GİREN KİMSENİN DİKKAT EDECEĞİ HUSUSLAR
- HACC İBADETİ NASIL EDÂ EDİLİR?
- HACC-I KIRAN
- HACC-I TEMETTÜ.
- UMRENİN MAHİYETİ VE HÜKMÜ
- HACC VE UMRE İÇİN İHRAMA GİREN KİMSENİN CİNAYETLERİ
  - GÜZEL KOKU VE YAĞ SÜRÜNMENİN CEZASI
  - «DİKİŞLİ ELBİSE» GİYMENİN CEZASI
  - TIRAŞ OLMANIN VE TIRNAK KESMENİN CEZASI
  - CİNSÎ MÜNASEBETTE BULUNMANIN CEZASI
  - TAVAF, SA'Y VE ŞEYTAN TAŞLAMALARLA İLGİLİ CİNAYETLER
  - AVLANMANIN CEZASI
  - HAREM BÖLGESİNİN BİTKİ VE AĞAÇLARI!..
- İHSAR (HACCDAN MENEDİLMEK VEYA GERİ KALMAK)

- KENDİ YERİNE BAŞKASINI HACCA GÖNDERMEK
- HACCI VASİYYET ETMEK
- «HEDY'İN» TARİFİ VE MAHİYETİ
- RESÛL-İ EKREM (SAV)'İN KABRİNİ ZİYARET ETMEK

- KURBAN'IN TARİFİ VE MAHİYETİ
- KURBAN KESMEK KİMLERE VACİPTİR.
- KURBAN'IN EDASININ ŞARTI VE RÜKNÜ
- HANGİ HAYVANLAR KURBAN OLARAK KESİLEBİLİR?
- KURBAN'DA BULUNMASI GEREKEN VASIFLAR
- KURBAN'IN ETİ VE DERİSİ
- KURBAN'LA İLGİLİ DİĞER MES'ELELER

937

• Haccın lûgat manası; «Muazzam bir şeye» gitmeyi kasdetmektedir. Buradaki «Muazzam bir şeye» kaydını İbn-i Hümam; meşhûr dil alimi İmam-ı Sikket'ten naklederek beyan etmiştir. (1) İslâmi ıstılâhta; «Niyyet ederek ihrama girmek, Kâbe-i Muazzama'yı usûlü dairesinde tavaf etmek ve vakti mahsusunda vakfe yapmak gibi fiillere hac denir» (2) şeklinde tarif olunduğu gibi; «Dini rükünlerden bir rüknü edâ etmek için, Kâbe'ye gitmeyi kasdetmektir» (3) şeklinde de tarif edilmiştir.

938

• Kur'an-ı Kerim'de: **«Şüphesiz ki, âlemler için çok feyizli ve ayn-ı hidayet olmak üzere konulan ilk ev (Ma'bed) elbette Mekke'de olandır. Orada apaçık alâmetler, İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse (taarruzdan) emin olur. O'na bir yol bulabilenlerin, beyti hacc (ve tavaf) etmeleri, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Kim küfrederse, şüphesiz ki Allahü Teala (cc) alemlerden müstağnidir»** (4) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası; bu ayet-i kerimeyi ve Resûl-i Ekrem (SAV)'den gelen mütevatir haberleri esas alarak: «Hacc muhkem bir farzdır. Farziyyeti kat'i delillerle sabittir. Haccın farz olduğunu inkâr eden kâfir olur. Gücü yetenlere (Vücûbunun ve edâsının şartı üzerinde bulunanlara) hayat boyu, sadece bir defa haccetmek farzdır» (5) hükmünde ittifak etmiştir.

---

(1) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 409-410, ayrıca Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1974 (3 Bsm) C: 6, Sh: 4, İbn-i Hümam - Fethûl Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 117.

(2) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 216.

(3) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 410.

(4) Al-i İmran Sûresi: 96-97.

(5) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 4, Sh: 2, 3. Ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 118, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 134, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 178, Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 216, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 413, Molla Hüsrev - Dürerü,l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1,Sh: 216.

939

• İmam-ı Kasani; Hacc sûresinde yer alan: (Hz. İbrahim (as)'e hitaben) «**İnsanlar için haccı ilân et! Gerek yaya, gerek uzak yoldan arık develerin üstünde (süvari) olarak sana gelsinler**» (6) şeklindeki hükm-i ilâhiyi esas alarak: «*Buradaki «insanlar için haccı ilân et!» hükmü, Allahü Teala (cc)'nın insanlara haccı farz kıldığını beyan buyur manasınadır. Binaenaleyh Resûl-i Ekrem (SAV)'den önce de, diğer ümmetlere hacc ibadeti farz kılınmıştır» (7) buyurmaktadır.* Malûm olduğu üzere Mekke'de; Kâbe-i Muazzama'yı inşa eden Hz. İbrahim (as) ve oğlu Hz. İsmail (as)'dir. İbn-i Abidin: «Sahih olan kavle göre hacc, dokuzuncu yılın sonlarında farz kılınmıştır. Onu farz kılan ayet: «Allah için beyti haccetmek insanlar üzerine borçtur» ayet-i kerimesidir. Bu ayet, heyetlerin geldiği dokuzuncu yılın sonunda inmiştir» (8) hükmünü zikretmektedir.

940

• İbn-i Abbas (RA)'den rivayet olunan bir hadisde: «**İbrahim (as) Kâbe'yi bina edip tamamladıktan sonra kendisine: «— Hacc için insanları davet et» emri verildi. İbrahim (as): «— Benim sesim onlara ulaşmaz» dedi. Teala hazretleri: «— Sen davet et, sesini duyurmak bana aittir» buyurdu. Bunun üzerine İbrahim (as): «— Ey insanlar!.. Beyt-i Atiki haccetmeniz size farz kılınmıştır» diye nida etti. Bu sözü yerle gök arasında bulunanların hepsi işitti. Görmüyor musunuz? İnsanlar en uzak yerlerden icabet edip geliyorlar**» denilmiştir. (9)

941

• Hanefi fükahası; haccın sebebinin «Beytullah» olduğu hususunda ittifak etmiştir. (10) İbn-i Abidin: «Sebebi beytullah'tır. Buna delil, ayette «Beytin haccı» diye izah edilmesidir. Zira esas olan, hükümleri sebeblerinde izafe etmektir. Nitekim usûl-i fıkıh'ta izah edilmiştir. Sebebi tekrarlanmayan bir vacip tekrarlanmaz. Bir de Müslim'in sahihinde şu

---

(6) **El Hacc Sûresi: 27.**
(7) **İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 2, Sh: 118-119.**
(8) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 412.**
(9) **Ahmed Davudoğlu - Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi - İst: 1978, Sönmez Yay. C: 6, Sh: 301.**
(10) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidâyetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 124, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 216.**

Hadis-i Şerif vardır: «— **Ey insanlar!.. Size hacc farz kılınmıştır. Öyle ise haccedin!.**» Bir adam: «— **Her sene mi ya Resûlullâh?**» diye sordu. Resûlullah (SAV) sustu. Hatta adam sualini üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber (SAV): «— **Evet desem size vacib olur. Siz de güç yetiremezsiniz**» buyurdular. Nehir sahibi diyor ki: «Ayet tekrar lâzım gelmediğine istidlâl için yetiyorsa da - zira emrin tekrara ihtimal yoktur - neyf neyfin muktezası ile isbat etmek daha uygundur» (11) hükmünü zikretmektedir. Sahabe-i Kiram'dan bir zat Resûl-i Ekrem (SAV)'e: «**Ya Resûlullah!.. Hacc her sene midir, yoksa bir kere midir?**» diye sual tevcih ediyor. Resûl-i Ekrem (SAV) cevaben: «— **Hayır bir kere!.. Birden fazlası nafile (tatavvû)'dir**» (12) buyurmuşlardır. Malûm olduğu üzere; ibadetlerin bir kısmı mali, bir kısmı da bedenidir. Hacc ise; hem mali, hem de bedeni bir ibadettir. Dolayısıyle iki nimet bir aradadır. Haccın edâsı için hem mali güç, hem de bedeni sıhhat gereklidir. Bir mükellefte; hem zenginlik, hem de bedeni kudret gibi iki nimet bir araya gelmiştir. Dolayısıyle haccını edâ etmek suretiyle, bu iki nimete de şükretmiş olur. (13) Haccın edâsı için gerekli şartlar; tağuti güçler tarafından ortadan kaldırılırsa; hem mallarıyla, hem de (sıhhatli oldukları için) güçleriyle onlara karşı cihad ederler. Kat'iyyen Tağuti güçlere boyun eğmezler!..

942

• İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ile İmam-ı Yusuf (rh.a) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kim hacc etmeyi murad ederse, hemen eda etmeye gayret etsin**» (14) Hadis-i şerifini esas alarak; vücûbunun ve edâsının şartları üzerinde bulunan kimsenin derhal (fevri) bu ibadeti edâ etmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. (15) Hac ibadetinin hayatta bir defa farz olduğunu esas alan İmam-ı Muhammed (rh.a) «Hac ibadetinde ömür, na-

---

(11) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 413.**

(12) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb, C: 2, Sh: 122 - 123.**

(13) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi Tertibi's Şerai- Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 118.**

(14) **İmam-ı Azam Ebû Hanife - El Müsned - İst: 1978, Sh: 132, Had. No: 218/1.**

(15) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 123, ayrıca Bedrüddin-i Ayni - Umdetü'l Kari - İst: 1308 - 11, Mtb. Amire Tb. C: 4, Sh: 484.**

mazdaki vakit gibidir. Her ne zaman gidilirse gidilsin «Edâ» denir, kaza denmez. Bu sebeble terahi (genişlik) üzere farzdır» (16) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de bu husus şu şekilde izah olunmuştur: «İmam-ı Muhammed (rh.a)'e göre hacc; farz olduktan sonra dilediği zaman edâ etmek (terahi) üzeredir Haccı; farz olur-olmaz acele yapmak ise efdaldir. Hulâsada da böyledir. Buradaki ihtilâf; mükellefin selâmette kalacağına zann-ı galibi olduğu zamana aittir. Fakat yaşlılık veya hastalık sebebiyle, mükellefin zann-ı galibi vefat edeceği noktasında olursa, fevri olarak edâ etmesi gerektiği hususunda alimlerimiz icma etmişlerdir. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. Bu ihtilâfın günahkârlar için faydalı olduğu aşikârdır» (17) İmam-ı Matûridi (Rh.a): «Vakit kaydı bulunmayan her emr-i mutlak; amel noktasından derhal edâ edilmeye (fevre) hamledilir. İtikad hususunda ise; fevre hamledilmez. Ancak «Fevr veya terahi hususunda muradı ilâhi ne ise, hak o'dur» diye itikad olunur» (18) hükmünü beyan etmektedir. Ölümün ne zaman gelip-çatacağı bilinemiyeceği için; haccın vücûbunun ve edâsının şartlarına haiz olan mükellefin, acele etmesi önemlidir. Esasen bunun efdal olduğu hususunda da ittifak vardır.

943

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim hacc yolunda ölürse, onun için her yıl makbûl bir hac yazılır»** (19) buyurduğu bilinmektedir. Yine bir hadis-i şerifte; meşrû hiçbir sebeb olmadan terkedenlerin durumu beyan buyurulmuştur. Bu Hadis-i Şerif şudur: **«Her kim ki; kendisini beytûllah'a ulaştıracak kadar bineği ve azığı (mali gücü) bulunur da haccı edâ etmezse; yahudi veya Hıristiyan olarak ölmesinde beis yoktur. Bunun sebebi şudur: Allahü Teala (cc) kitabında, beytûllahı ziyarete gücü yetenlerin onu haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır»** buyuruyor. (20)

---

(16) **İmam-ı Mergînanî - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 134.**

(17) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 216.**

(18) **İmam-ı Kasanî - El Bedâi'u's Senai - Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 119.**

(19) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 261.**

(20) **Sünen-i Tirmizi - İst: 401, Çağrı Yay: K. Sitte Serisi C: 3, Sh: 176 Hd. No: 812.**

HACCIN VÜCÛBUNUN ŞARTLARI

944

• Bir mükellefe haccın farz olması için; bir takım şartların bulunması zaruridir. İbn-i Abidin, «Lübab» sahibine uyarak haccın şartlarını dört kısımda incelemiştir. Birincisi vücûbunun şartlarıdır. Nitekim bu hususta şunları kaydeder: «Birincisi, vücûbunun şartlarıdır. Bunlar tamamen bulunursa, hacc vacip (Farz) olur. Tamamı bulunmazsa, hacc vacip olmaz. Mezkûr şartlar yedi olup şunlardır: İslâm, Dar-ı Harp'te olan müslümanın haccın farz olduğunu bilmesi, bülûğ, akıl, hürriyet, gücün yetmesi ve vakit.» (21)

945

• **MÜSLÜMAN OLMAK:** Bir kimseye haccın farz olması için; o kimsenin müslüman olması şarttır. Çünkü kâfir ibadete ehil değildir. Hatta bir kimse kâfir iken; hac yapmaya gücü yetecek derecede zengin olsa, fakat müslüman olduktan sonra fakir düşse, o kimseye (önceki halinden dolayı) hac farz olmaz. Fakat hac yapmaya gücü yeten müslüman; haccı edâ etmeyip, daha sonra fakir düşse, durum böyle değildir. Hac ibadeti; o müslümanın zimmetinde borç olarak kalır. Bir mü'min ; hac ibadetini edâ ettikten sonra (Allah muhafaza buyursun) irtidat etse, sonra da tekrar müslüman olsa, haccı tekrar etmesi icabeder. (22)

946

• **AKILLI OLMAK:** Allahü Teala (cc)'nın teklifleri; ehliyet sahibi insanın üzerinedir. Teklifin sıhhati akılla ilgilidir. (23) Hanefi fükahası: «Deli olan kimseye, hacc farz değildir» (24) hükmünde ittifak etmiştir. İbn-i Abidin; deliye haccın farz olmadığını kaydettikten sonra: «Bunamış kimse hakkında usûlde ihtilâf edilmiştir. Fahrû'l-İslâm'a göre, çocuk gibi bunaktan da hitap sakıttır. Binaenaleyh ona hiçbir ibadet farz olmaz.

---

(21) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 419.**

(22) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 216-217. Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuaü'l Enhûr (Şerhü Damad), İst: 1316 Tabımdan ofset, Beyrut: ty D. İhya Neşri, C: 1, Sh: 260.**

(23) **İbn-i Humam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 125.**

(24) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 217.**

İmam Debbûsî ise, ihtiyaten muhatab olduğunu söylemiştir» (25) hükmünü zikreder.

947

• **HÜRRİYET:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Herhangi bir köle ki; on defa haccetmiştir, sonra da azad olmuştur. Onun üzerine farz olan hac lâzım gelir**» (26) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Kölelere ve cariyelere hacc farz değildir. Efendilerinin izni ile haccetmiş olsalar dahi, bu tetavvû (Nafile) olur. Hürriyetlerini elde ettikleri zaman; farz olan haccı edâ etmek durumundadırlar» (27) hükmünde ittifak etmiştir.

948

• **HACCIN FARZ OLDUĞUNU BİLMEK:** Küfür ahkâmının galib olduğu beldelerde, insanlar İslâmi bir eğitime muhatab değildirler. Dolayısıyle Darû'l Harp olan beldelerde; bir kimse müslüman olsa, haccın farz olduğunu bilinceye kadar, ona hacc farz değildir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Darû'l Harp'te müslüman olan bir kimseye haccın farz olması için, o kimsenin haccın farz olduğunu öğrenmesi gerekir. Darû'l İslâm'da bulunanlar ise; haccın farz olduğunu bilmek durumundadırlar. Yani onlar için mazeret yoktur. Haccın farz olması için; sadece haccın farz olduğunu bilmek gereklidir. Ayrıca haccın nasıl edâ edileceğini ve farzlarını bilip-bilmemek de müsavidir. Bir kimse Darû'l İslâm'da yaşıyorsa; onun hüküm olarak haccın farziyyetini ve farzlarını bildiği kabul edilir.» (28) hükmü kayıtlıdır. Darû'l Harp'te müslüman olan bir kimseye; iki erkeğin veya bir erkekle, iki kadının «Haccın farz olduğunu» bildirmesi kâfidir. Ayrıca adil olan bir mü'min, ona haccın farz olduğunu beyan ederse, hacc kendisine farz olur. Bu kimselerin; (Şahidlerin) bülûğa ermiş olmaları ve hür olmaları şart değildir. (29)

949

•**BÜLÛĞA ERMİŞ OLMAK:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Herhangi bir sabi**

---

(25) **İbn-i Abidin -Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 420.**

(26) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 124.**

(27) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 217, ayrıca İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 420, İmam-ı Merginani - El Hidaye - Kahire: 1965, C: 1. Sh: 134.**

(28) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 218.**

(29) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 421-422, ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 218.**

ki; on defa haccetmiştir, sonra da bülûğa ermiştir. Onun üzerine farz olan haccı edâ etmek lâzım gelir» (30) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Çocuklara hac farz değildir. Velilerinin yardımıyla haccı edâ etseler dahi, bu nafile (tetavvû) olur. Bülûğa erdikten sonra, farz olan haccı edâ etmeleri lâzım gelir» (31) hükmünde ittifak etmiştir.

950

• **VAKİT:** Malûm olduğu üzere haccın vakti; şevvol, zilkade ayları ile zilhicce ayının ilk on günüdür. (32) Bu süreye «Eşhür-ü hacc» (Hac mevsimi) denir. Binaenaleyh bir kimseye haccın farz olması için, vaktin bulunması da şarttır. Meselâ; Muharrem ayında haccın vücûbunun diğer şartlarına haiz olan bir kimseye; «Şevval» ayı girinceye kadar hac farz olmaz. Bu süre içerisinde vefat ederse; hac ibadeti zimmetinde borç olarak kalmış değildir. Çünkü vakte (hac mevsimine) ulaşamamıştır. (33)

951

• **NAKİL VASITASINI VE MASRAFLARI TEMİNE GÜCÜN YETMESİ:** Kur'an-ı Kerim'de **«Ona bir yol bulabîlenlerin, beyt-i hac (ve tavaf) etmeleri, Allah'ın insanlar üzerindeki bri hakkıdır»** (34) hükmü beyan buyurulmuştur. Sahabe-i Kiram, bu ayet-i kerimede geçen «Ona bir yol bulabilen»-den neyin kasdedildiğini Resûl-i Ekrem (SAV)'e sorduğunda, Peygamberimiz (SAV) cevaben: **«Bu zâd ve rahile'dir»** buyurmuştur. (35) Hanefi fûkahası: «Havaic-i Asliye'den fazla olarak nakil vasıtasını teminle birlikte; nafakası üzerine vacip olan kimselerin ve nefsinin yiyeceklerine sahip olmanın şart olduğunda ittifak etmiştir. (36) Nakil vasıtasının; ya

---

(30) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 124.
(31) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 134, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 217.
(32) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 216.
(33) Bilindiği gibi Türkiye'de; hac işleri Laik devletin kontrolü altındadır. Uzun yıllar kara yolu; «Veba» ve bunun gibi sebeblerle yasaklanmıştır. Şimdi Diyanet Vakfı tarafından «hac seferleri» düzenlenmektedir. Ancak Şevval ayından çok önce; hac işi dondurulmaktadır.
(34) Al-i İmran Sûresi: 97.
(35) İmam Ebû Bekir El Cessas - El Ahkûmu'l Kur'an - Beyrut: 1335, C: 2, Sh: 23, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 126, İmam-ı Kurtubi - El Camii Li Ahkami'l Kur'an - Kahire: 1967, C: 2, Sh: 138, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 135.
(36) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 217, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 127.

hacca gidecek mü'minin malı olmalı veya kiralamış bulunmalıdır. Ariyet (ödünç alma) veya ibaha yoluyla nakil vasıtasına sahip olmak kâfi değildir. (37) Mekkeliler ve Mekke'nin civarında oturanlar için; nakil vasıtasını temin şart değildir. Bunların yürümeye güçleri yetiyorsa, hac kendilerine farz olur. Nakil vasıtasının bulunması; uzaktan hacca gelecek mü'minler için şarttır. Ancak; mükellefin hem kendisinin, hem de aile ferdlerinin yiyeceğini (Gidip-dönünceye kadar, bir yıllık değil) temin etmiş olması şarttır. Buna gücü yetmiyorsa, hacc kendisine farz olmaz.

HACCIN EDÂSI'NIN ŞARTLARI

952

• İbn-i Abidin: «İkinci nevi edâsının şartlarıdır. Bunların tamamı; vücûb şartları ile birlikte bulunursa, o kimsenin bizzat haccı edâ etmesi vacip olur. Vücûb şartları tahakkuk eder de; bunların bazısı bulunmazsa, bizzat edâsı değil, yerine bedel göndermesi veya ölürken vasiyyet etmesi lâzım gelir. Bunlar şu beş şarttır: «Vücûd sağlığı, yol emniyeti, hapsedilmiş olmamak, kadının mahremi veya kocasının bulunması ve iddet beklememek» (38) hükmünü zikretmektedir. Şimdi bunların mahiyetlerini izaha gayret edelim.

953

• **BEDENEN SALİM VE SIHHATLİ BULUNMAK:** Bir kimseye haccı edâ etmenin farz olması için; o kimsenin bedeninin tam ve sıhhatli olması gerekir. Binaenaleyh felçli, yatalak ve iki ayağı kesik olana hacc farz değildir. (39) İbn-i Abidin: «Hacının bedeni sağlam olacaktır. Yani seferde lâzım olan şeylere mani olacak dertlerden salim bulunacaktır. Binaenaleyh kötürüm, inmeli ve çok ihtiyar olup vasıta üzerinde kendiliğinden duramıyacak kimselere körlere (yedek, yardımcı bulunsa bile) ve sultandan korkusu olanlara bizzat haccetmeleri farz olmadığı gibi, İmam-ı Azam'dan rivayet edilen zahir mezhebe göre, bedel göndermek suretiyle de farz olmaz. Bu kavil imameyn'den de bir rivayettir. İmameyn'den gelen zahir rivayete göre; böylelerin bedel göndermeleri icabeder ve aczleri devam ederse, bedel onlara kâfidir. Aczleri kalmazsa, bizzat haccı tekrar ederler. Hasılı: İmam-ı Azam'a göre «Sağlamlık» vücûbun şart-

---

(37) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 423-424. Ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 217.

(38) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 419.

(39) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 1, Sh: 125. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet, A.g.e. C: 1, Sh: 128.

larından, imameyn'e göre ise; vücûb-u edâsının şartlarındandır. Bu hilâfın (ihtilâfın) semeresi; bedel göndermekle, vasiyyetin vacip olması hususlarında zahir olur. Bu sağlamken hacca kadir olmamakla kayıtlıdır. Eğer kudretli olur da; hacca diye yola çıkmadan aciz kalırsa, boynuna borç olarak kalır ve bedel göndermesi lâzım gelir. Hacca diye çıkar da yolda ölürse, vasiyyet etmesi vacip olmaz. Çünkü icaptan sonra gecikmiş değildir. Böyleleri bizzat haccetmeyi göze alırsa, üzerlerinden borç sakıt olur. Tuhfenin zahirine bakılırsa, imameyn'in kavlini tercih etmiştir. Isbicabi de öyledir. Fetih sahibi de bunu kuvvetli bulmuş ve sağlamlığın vücûb-u edâsının şartlarından olduğunu kabul etmiştir. Bu satırlar Bahır ve Nehir'den alınmıştır.» (40) hükmünü zikretmektedir.

954

• **YOL EMNİYETİ:** İmam-ı Merginani: «Yol emniyetinin bulunması elbette lâzımdır. Çünkü hacca gitmeye kudretin bulunması, yol emniyeti olmadan sabit olmaz.» (41) hükmünü zikreder. Feteva-ı Hindiyye'de: «Haccın edâsının şartlarından birisi de, yol emniyetinin bulunmasıdır. Ebû'l Leys «Yol emniyetinin bulunduğu hususunda, zann-ı galibi olan kimse üzerine hac farz olur. Aksi takdirde farz olmaz» demiştir. İtimad bu kavledir. Tebyin'de de böyledir» (42) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Azam'dan gelen bir kavle göre; yol emniyeti haccın farz olmasının (vücûbunun) şartıdır. (43) İbn-i Abidin: «Selâmet galib olmakla yol emniyeti de şarttır. Fakih Ebû'l-Leys bunu tercih etmiştir. İtimad bunadır. Deniz yolu ile gitmekten başka çare yoksa, haccın sakıt olup-olmayacağında ihtilâf edilmiştir. Bazıları sükût edeceğini söylemiş; Kirmani «Gidilmesi âdet olan deniz yolunda selâmet galib görülürse hac vaciptir. Aksi takdirde vacip değildir» demiştir ki essah olan budur. Bahır. Fetih sahibi diyor ki; «Öyle görülüyor ki, selâmetin galip görülmesi ile birlikte, korkunun galip görülmemesi de muteberdir. Hatta yağmacılık olduğu ve eşkiyanın galip geldiği defalarca tecrübe edilmekle, korku galip görülür veya bir eşkiya taifesinin yolu kestiği, hem kuvvetli olduğu duyulur da, hacılar

---

(40) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 422.

(41) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 135.

(42) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 218.

(43) İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 127, ayrıca İmamı Merginani - El Hidaye şerhi Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 135. (Not: Essah olan kavle göre ,vücûbunun değil, edasının şartı olduğunu beyan etmektedir. Biz de bu sebeble «Edâsı'nın Şartları arasında zikrettik.)

onların karşısında kendilerini zayıf hissederlerse, hac vacip olmaz. Râzi'nin **«Bağdatlılardan hac sakıttır»** diye verdiği fetvaya, İskâf'ın 636 yılında: **«Ben haccın, zamanımızda farz olduğunu söyleyemem»** demesine ve Selci'nin **«Horasanlılara falan seneden beri hac yoktur»** sözüne gelince; bunlar yağmacılığın ve yolda korkunun galip olduğu vakitlerde söylenmiş sözlerdir. Sonra - Allah'a hamdolsun - bu korku kalmamıştır» (44) hükmünü zikrediyor.

955

• **HAPSEDİLMEMİŞ OLMAK:** Haccın edâsının şartlarından birisi de; hapsedilmemiş olmaktır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hapiste bulunanlara ve insanları hacca gitmekten meneden bir sultanın (Siyasi yönetimin) teb'asından olanlara da, haccın edâsı farz değildir. Kezâ bu gibi kimselerin bedel göndermeleri de farz değildir. Nehrü'l Faik'te de böyledir» (45) hükmü kayıtlıdır.

956

• **KADININ MAHREMİNİN VEYA KOCASININ BULUNMASI:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Elbette bir kadın; kendisiyle birlikte bir mahremi bulunmadığı sürece, hacc etmesin»** (46) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası: «Kendisiyle Mekke arasında üç günlük mesafe bulunan kadının (genç olsun, ihtiyar olsun) haccı edâ edebilmesi için yanında mahre-

---

(44) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 429. (Not: Malûm olduğu üzere İbn-i Abidin 1784 yılında doğmuş, 1836 yılında vefat etmiştir. «Sonra - Allah'a hamdolsun - bu korku kalmamıştır» hükmü, İslâm ordularının yağmacıları ve eşkiyaları tenkil ettiğini ihsas ettirmektedir. Peki günümüzde; başta Nuseyri Hafız Esad rejimi olmak üzere tağuti devletler, hacc yolunu kesmemişler midir? Tahkiken sabittir ki; hac yolunda yağma ve rüşvet gırla gitmektedir!.. Bir ibadeti hakkı ile edâ etmek, O'nun şartlarını muhafaza etmekle mümkündür. Bu gerçekleri görmemezlikten gelmek ve tağuti güçlere karşı ümmeti uyarmamak büyük bir vebaldir. Hele hele bu konuda hassasiyet gösteren mü'minleri «Fitne çıkarmakla» suçlamak, tevhid akıdesine düşmanlığı beraberinde getirir. Bu kalbi bir marazdır. Ne mutlu, Tağuti güçlerle cihadı esas alan mü'minlere!..)**

(45) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 218.**

(46) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 128.**

minin bulunması şarttır.» (47) hükmünde ittifak etmiştir. Malûm olduğu üzere üç günlük yol; seferilik hükmünü ortaya çıkarır. İbn-i Abidin: «Seferde, yani üç gün, üç gecelik yolda akil-baliğ bir koca veya mahrem lâzımdır. Bundan az olursa, bir hacet için mahremsiz gidebilir. İmam Ebû Hanife (rh.a) ile İmam Ebû Yusuf (rh.a)'tan bir rivayete göre kadının bir günlük yola mahremsiz gitmesi mekrûhtur. Zaman bozulduğu için fetvanın buna göre olması gerekir. Lübab Şerhi. Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri şu hadis de bunu teyid eder: **«Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, bir gün bir gecelik yola mahremsiz gitmesi helâl olmaz»**. Müslim'in bir rivayetinde «bir gecelik yola», diğer bir rivayetinde «bir günlük yola» denilmiştir. Lâkin Fetih'te, «Mezhep birinci kavil olduğuna göre, kadın ile Mekke arasında üç günlükten az bir mesafe bulunursa, kocası onu hac'dan menedemez» denilmiştir. Bu ibaredeki ««Koca» veya «Mahrem» tabirleri ile, aşağıda gelecek «iddeti bulunmamak» kaydı, kadına mahsus iki şarttır. Diğer şartlar erkekle kadın arasında müşterektir. Mahrem; akrabalık veya süt yahud damadlık dolayısıyla kadını ebediyyen nikâhına alamayan erkektir» (48) hükmünü zikreder. Feteva-ı Hindiyye'de: «Mahremin emniyetli, akıllı ve bülûğa ermiş olması şarttır. Mecûsi olan bir mahrem; eğer kendisinin mezkûr kadınla nikâhlanmasının mübah olduğuna itikad ediyorsa, bu kadın onunla yolculuk yapamaz. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir» (49) hükmü kayıtlıdır. Yanındaki mahremin; hac masraflarını kadının bizzat ödemesi gerekir. Mahremi bulunmayan bir kadının; hacca gidebilmesi için evlenmesi gerekmez. Esasen bu hususta iki ayrı kavil bulunduğu için; bazı çevreler, sırf hacc süresince evlenme hadisesini gündeme getirmektedirler. İbn-i Abidin: «Bu hususta iki kavil vardır. Bu iki kavil koca ve mahrem bulunması vücûbunun şartı mı, yoksa vücûbu edâ'nın şartı mı olduğuna ibtina eder. Fetih sahibi'nin tercih ettiği, sıhhat ve yol emniyetiyle birlikte, vücûb-u edâ'nın şartı olmasıdır. Binaenaleyh hacca hastalık veya yol korkusu (Yol emniyetinin bulunmaması) mani olur; yahud kadına koca veya mahrem bulunmazsa, haccı vasiyyet et-

---

(47) **Molla Hüsrev - Düşerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 217, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 219, İmamı-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 135, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 178-179, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 128.**

(48) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 432.**

(49) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 219.**

mesi vacip olur. Mahremi yoksa kadına evlenmesi vacip olur. Birinci kavle göre; hiçbirşey lâzım gelmez. Nitekim Bahır'da da böyle denilmiştir. Nehir'de şöyle denilmektedir: «Bedai sahibi, birinci kavli sahih bulmuştur. Nihaye sahibi ise Kadıhan'a uyarak, ikinciyi tercih etmiş, Fetih sahibi de bunu kabul etmiştir. Ben derim ki; lâkin lübab sahibi, bu kadına evlenmek vacib olmadığına kesinlikle hükmetmiştir. Halbuki kendisi mahrem ve koca bulunmasını edâsının şartı kabul etmiştir. Cevhere sahibi ile İbn-i Emir Hacc Menasik'te bunu tercih etmişlerdir. Nitekim musannıf bunu Minah adlı eserinde bildirmiş; «Bunun vechi şudur: Evlenmekle kadının maksadı hasıl olmuyor. Çünkü kocası ona malik olduktan sonra, onunla hacca gitmekten vazgeçebilir. O da (Kadın da) kendisini ondan kurtaramaz. Çok defa da kocası ona uymaz; böylece ondan zarar görür» (50) hükmünü zikrederek, konuya açıklık getirir.

957

• İmam-ı Şafii (rh.a) kadının; kocası veya mahremi olmadan hacca gitmesinin yasaklanmasının, emniyetle ilgili olduğunu esas almış ve «Kadınlar; birbirine güvenen bir cemaat halinde olurlarsa, hacca gitmeleri caiz olur. Zira emniyet hasıl olmuştur» (51) hükmünü beyan eder. Amelde Hanefi mezhebini taklid eden bir kadın; kocası veya mahremi olmadan hacca giderse durum ne olur? sualine cevap arıyalım. İbn-i Abidin: «Kadın mahremsiz haccederse kerahetle caiz olur. Bu kerahet tahrimidir. Çünkü Sahihayn'ın (Buhari ve Müslim'in) rivayet ettikleri bir hadiste, bu yasaklanmış «Bir kadın, üç günlük yola mahremsiz gidemez» buyurulmuştur. Müslim'in bir rivayetinde «Veya kocasız gidemez» ifadesi vardır» (52) hükmünü zikreder. Kadın; şartları haiz bir mahrem'i olduğu zaman, kocasının izni bulunmasa dahi hacca gidebilir. (53) Zira kocanın hakkı; farzları iskat edemez. Hac ibadeti ise farzdır. Ancak nafile hac hususunda kocasının izni olmadan, yola çıkamaz. Zira kocasının nafile hac'tan menetme hakkı mevcuddur. İmam-ı Şafii (rh.a) hac hususunda kocanın iznini şart görür.

---

(50) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 433-434.

(51) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 128-129, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 135.

(52) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Aled Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 435.

(53) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 129.

958

• **İDDET İÇİNDE OLMAMAK:** Kadınlar için haccın edâsının şartlarından birisi de «iddet müddeti içinde olmaması»dır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Kocası ölmüş veya kocası tarafından boşanmış olan bir kadına haccın farz olması için; bu kadının iddetinin bitmiş olması şarttır. Tahavi'de de böyledir. Kadın ölüm veya talâk iddeti içinde iken hacca gidemez» (54) hükmü kayıtlıdır.

HACCIN EDÂSININ SAHİH OLMASININ ŞARTLARI

959

• İbn-i Abidin «Haccın şartlarını» izah ederken; «Üçüncü nevi, edânın sahih olmasının şartlarıdır ki, dokuzdur: İslâm, ihram, zaman, mekân, temyiz, akıl, özür hali müstesna olmak üzere fiilleri kendi yapması, cinsi münasebette bulunmaması ve haccı ihrama girdiği yıl edâ etmesi!.. Dördüncü nevi; haccın farz namına olmasının şartlarıdır. Bunlar da dokuzdur: İslâm, İslâm'ın ölünceye kadar devamı, akıl, hürriyet, bülûğ, kudreti varsa bizzat edâ etmesi, nafileye niyyet etmemiş olması, haccı bozmamak ve başkası namına niyetlenmiş olmamak» (55) hükmünü beyan etmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Haccın sahih bir şekilde edâ edilmiş olması için; üç şart vardır. Bunlar ihram, zaman ve mekân'dır. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir» (56) denilmektedir. Esasen bu iki sınıflama arasında herhangi bir ihtilâf yoktur. Zira İbn-i Abidin'in zikrettiği dokuz şart'ın altısı, bütün hacc boyunca gözetilmesi gereken hususlardır. İhram, zaman ve mekân ise; her ikisinde de ortak şartlardır.

HACCIN FARZLARI

960

• Molla Hüsrev: «İhrama bürünmek (giymek), Arafat'ta vakfe yapmak ve ziyaret tavafında bulunmak haccın farzlarıdır. Şayed bunlardan birisi edâ edilmezse, hac batıl olur ve gelecek yılda kazâ etmek icabeder. İhrama bürünmek; tıpkı namazdaki iftitah tekbiri gibi şarttır. Geriye kalanlara, (yani Arafat'ta vakfe'ye durmak ve ziyaret tavafı yapmak) haccın rükünleri de denilmiştir» (57) hükmünü zikreder. Dürri'l

---

(54) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 219.**

(55) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 419.**

(56) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 219.**

(57) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 217.**

Muhtar'da: «Haccın farzları üçtür. **Birincisi: İhramdır.** İhram, başlarken şarttır. Sonu itibariyle ona rükün hükmü verilir. Hatta hacca yetişemeyene, gelecek sene kaza etmek için ihramda kalmak caiz değildir. **İkincisi: Arafat'ta vakfe zamanında durmaktır.** (Arafat, Mina tarafında bir yerin ismidir. «Tanışma» manasına gelen «Marifet'ten» yapılmış bir ismi cemidir). Bu yere Arafat denilmesi, Hz. Adem[4] (as) ile Havva orada tanıştıkları içindir. **Üçüncüsü: Ziyaret tavafının ekserisidir.** Bunların ikisi rükündür» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhettikten sonra «Tetimme» diyerek, bu farzlara şunların da eklenmesi gerektiği üzerinde durur: «Haccın farzlarından şunlar kaldı: Tavafa niyet, farzlar arasında tertib: evvelâ ihram, sonra vakfe, sonra ziyaret tavafı yapılacak. **Her farzın vaktinde yapılması.** Şu halde vakfe, arefe gününün zevalinden, bayram gününün fecrine kadar yapılacak, ziyaret tavafı ondan sonra ömrün sonuna kadar yapılabilir. **Bir de yeri;** yani vakfe yapmak için Arafat'tan bir yer ve tavaf için Kâbe'nin kendisi. **Vakfeyi yapmadan cimaı (cinsi münasebeti) terk etmek de farzlardan sayılmıştır.»** (58)

HACCIN VACİBLERİ

961

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Haccın vacibleri şunlardır: Müzdelife'de vakfe, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmek, Cemreleri taşlamak (şeytan taşlamak), saçları traş etmek veya kısaltmak ve Sader (veda) tavafını edâ etmek. Tahavi Şerhinde de böyledir» (59) hükmü kayıtlıdır. Müzdelife'deki vakfeye «Cem» adı da verilir. Bu şekilde isimlendirmenin sebebi; Hz. Adem (as) ile Hz. Havva (R. Anhüma)'nın, bu mahalde bir araya gelip, gerdeğe girdikleri içindir. (60) Bu hadisenin; insan neslinin ortaya çıkması noktasında önemi büyüktür. Safa ile Merve arasında sa'y etmek; Hanefi mezhebinin müctehid imamlarına göre vacip, diğer üç mezhebin imamlarına göre rükündür. Safa ile Merve, Kâbe'nin yakınında; karşı karşıya bulunan iki tepedir. «Safa» denilmesi; üzerinde Satvetüllah olan Adem Aleyhisselâm oturduğu içindir. Merve'ye de, üzerinde kadın, yani Hz. Havva oturduğu için bu isim verilmiştir. Müennes olması bundandır. (61)

---

(58) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 438-440.

(59) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 219.

(60) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 217, ayrıca İbn-i Abidin - A.ge. C: 4, Sh: 439.

(61) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 439.

HACCIN SÜNNETLERİ

962

• Feteva-ı Hindiyye'de: «Haccın sünnetleri: Kudûm tavafı yapmak, erkeklerin kudûm ve ziyâret tavafında remel yapmaları, (Remel: Adımları kısaltıp, omuzları silkerek çalımlı bir şekilde yürümektir. Tavafın ilk üç şavt'ında yapılır), Safa ile Merve arasında sa'y ederken; orada bulunan iki direk arasında erkeklerin süratlice geçmeleri, Bayram gecelerinde Mina'da yatmak, arefe günü, güneş doğduktan sonra Mina'dan Arafat'a gitmek, Müzdelife'den Mina'ya; bayram günü sabahı, henüz güneş doğmadan hareket etmek, Müzdelife'de gecelemek ve cemreler arasında (Şeytan taşlama esnasında) tertibe riayet etmektir. Bahrû'r Raik'te de böyledir» (62) hükmü kayıtlıdır.

HACCIN EDEBLERİ

963

• Hacca gitmeye niyyet eden mükellef'in; borçlarını ödemesi esastır. Bilhassa üzerinde Zekât ve Öşür borcu varsa, mutlaka bunları edâ etmelidir. Dürri'l Muhtar'da «Haccın nevileri» üzerinde durulurken: «Hacc bir defa farzdır. Çünkü onun sebebi beytullahtır. O ise birdir. Birden ziyadesi nafile olur. Bazen de vacib'tir. Nitekim Mik'atı ihramsız geçerse böyledir. Çünkü ileride izah edeceğimiz vechile o kimseye iki ibadetten biri vacip olur. Eğer haccı tercih ederse, vücûbla vasıflanır. Bazen haram olmakla da vasıflanır. Haram malla hac böyledir. Kerahetle vasıflandığı da olur. İzni gereken kimseden izinsiz hacca gitmek böyledir. Nevazil'de beyan edildiğine göre, çocuğun henüz sakalı bitmemişse; sakalı bitinceye kadar babası haccına mani olabilir» hükmü beyan edilmektedir. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Haram malla hac böyledir. Bahır'da da böyle denilmiştir. Bunu riya için yapılan haccla temsil etse dahi iyi olurdu. Zira denebilir ki: Haccın kendisi mekânı mahsus'u ziyarettir ve haram değildir. Haram olan, haram malı harcamaktır. Bunların arasında ise telâzüm yoktur. (Birinden diğeri lâzım gelmez). Nasıl ki, gasbedilen yerde namaz kılmak farz yerine geçer; haram olan gasbedilmiş yerin meşgul edilmesidir; fiil namaz olduğu için haram edilmiş değildir. Çünkü farzın haramla vasıflanması mümkün değildir. Burada da öyledir. Zira haddi zatında hacc emredilmiş bir ibadettir. Haram olması sarfiyat cihetiyledir. Galiba ona «Haram» demesi, malın haccda

(62) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 219.

dahlü tesiri olduğundandır. Hacc, bedenin *ameli ile* maldan mürekkeptir. Nitekim arzetmiştik. Onun için Bahır sahibi «Hacca giden kimse helâl nafaka toplamaya çalışır. Çünkü haram malla *hacc* kabul edilmez. Nitekim Hadis'te beyan buyurulmuştur.» (63) buyurmaktadır. Sonuç olarak; hacca niyet eden mükellef'in; sırf Allahü Teala (cc)'nın rızasını gözetmesi ve helâl malla yola çıkması esastır. Zekâtı ve öşürü edâ edilmemiş mal; hacc ibadeti için elverişli değildir.

964

• Feteva-ı Hindiyye'de: «*Haccın edebleri*» beyan edilirken: «Hacca gidecek olan mükellef; borçları varsa ödemelidir. Haccla ilgili olarak, akıl ve rey sahibi olan kimselerle *istişare etmesi gerekir.* Yol arkadaşları ve vasıta hususunda istihare etmelidir. (64) Hacc yolculuğu esnasında; her türlü gösteriş ve riyadan *sakınmalı, ihlâs hususunda* titizlik göstermelidir. Kendisinde hakkı bulunan kimselerin, haklarını ödemeli ve helâlleşmelidir. Beraber çalıştığı (Mesai arkadaşlarıyla) *kimselerle de* helâlleşmesi gerekir. Fethû'l Kadir'de de böyledir. İbadetlerindeki (Namaz, zekât, öşür vs.) noksanlıkları kazâ etmeli; bunlardan dolayı (Kazaya bıraktığı için) pişman olmalı ve bir daha yapmamaya kat'i olarak niyyet etmelidir. Bahru'r Raik'te de böyledir. Bir ameli; başkası görsün, başkası işitsin diye yapmaktan, övünmekten ve her türlü ihtişamdan sakınmalıdır, tevazû içinde olmalıdır. Bu sebebledir ki; bazı alimler hacc yolunda mahmil'e (Deve üzerinde iki kişinin oturabileceği süslü oturak) binmeyi kerih bulmuşlardır. Ancak «Riya» ve gösterişten uzak olursa mahmile binmek mekruh değildir» diyenler de vardır. Tam helâl olan bir nafaka ile haccetmelidir. Çünkü haram mal ile yapılan hacc makbûl olmaz. Zoraki alınmış bir mal ile hacceden kimsenin üzerinden hacc farizası sakıt olmakla birlikte, böyle yapmak haramdır. Fethû'l Kadir'de de böyledir. Yenabi'de: «Hacca giden kimse, ailesinin nafakasını noksansız olarak bırakır, hac yolculuğuna temiz bir nefs ile çıkar. Her yerde (açık ve gizli), bilhassa hac yolculuğunda Allahü Teala (cc)'dan daha fazla korkar. Allahü Teala (cc)'yı bol bol zikreder. Öfkelenmez, işlerini vakarla ve sükûnetle yapar. Lüzûmsuz konuşmayı ve boş şeyleri terkeder» denilmiştir. Tatarhaniyye'de de böyledir» (65) denilmektedir. Esa-

(63) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 415 vd.

(64) İstiâre Namazı ve Duasını daha önce izah etmiştik, bakınız: Madde: 589.

(65) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 219-220.

sen hacca giden kimsenin evinden çıkarken; tıpkı dünyadan çıkıyormuş gibi hareket etmesi ve dünyevi endişeleri bir kenara bırakması lâzımdır.

MİKATLAR (İHRAM'A GİRME YERLERİ)

965

• Önce kelime üzerinde duralım. «Mikat»; sınırlanmış vakit manasına gelir; ama yer için istiare edilmiştir. Yani ihrama girme yeri manasınadır. (66) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hiç kimse mikat'a tecavüz edemez, ancak oradan ihramlı olarak geçebilir»** (67) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerifi esas alan Hanefi fûkahası; «İster hacc, ister umre, isterse başka bir niyetle olsun (ticaret, seyahat vs.) hiç kimse mikatlardan ihramsız olarak geçemez. Zira ihramın vacip olması, o mekâna ta'zim ve hürmet içindir. Dışardan gelen kimseler Resûl-i Ekrem (SAV)'in beyan buyurduğu mikatlara geldikleri zaman, ihrama girmeleri farz olur» (68) hükmünde ittifak etmiştir.

966

• İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV): **«Medine'liler Zü'l-Huleyfe'den, Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler Karn'dan, Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler»** (69) buyurmuştur. Hz. Aişe (R. Anha) validemizden rivayet edilen diğer bir Hadis-i Şerif'te: **«Peygamber (SAV) Medineliler için Zü'l-Huleyfe'den, Şamlılar ve Mısırlılar için Cuhfe'den, Iraklılar için zat-ü ırk'dan, Yemenliler için Yelemlem'den ihrama girmeyi mikat tayin buyurdu»** (70). İbn-i Abbas (RA)'dan da, aynısı rivayet olunmuştur.

967

• Hz. Ömer (RA) halka karşı bir hutbesinde: **«Sizden kim hacc için ihrama girmek isterse, mikattan başka yerde girmesin. Peygamberimizin gösterdiği mikatlar ise şunlardır: «Medineliler ve oradan geçecek olan**

---

(66) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 456.

(67) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, D. Sadr Mtb .C: 2, Sh: 132.

(68) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 4, Sh: 167, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedaiü's Senai fi Tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974 C: 2, Sh: 164, İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 136, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 221, İbn-i Humam - A.g.e. C: 2, Sh: 133.

(69) Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 1, Sh: 839, Had. No: 1182 K. Hacc, Bab: 2.

(70) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 4, Sh: 166.

yabancılar için «Zü'l-Huleyfe», Şamlılar ve oradan geçerek gelen yabancılar için «El Cuhfe», Necidliler ve oradan geçerek gelen yabancılar için «Karn», Yemenliler ve oradan geçerek gelen yabancılar için «Yelemlem»; ve nihayet Iraklılar ve o yolla gelen diğer müslümanlar için «Zat-ü ırk»tır.» (71)

968

• Şimdi bu mikatlar hakkında kısaca bilgi verelim: **«Zü'l-Huleyfe»**: Medineliler ve Medine'den geçerek hacca giden müslümanlar için mikattır. Medine'ye olan uzaklığı 7,5 km. civarındadır. Mekke-i Mükerreme'ye olan uzaklığı ise; 413 km.'dir. **«Zat-ü Irk»**: Irak'lıların ve Irak üzerinden hacca gidecek olan kimselerin mikatıdır. Akik vadisine bakan «Irk» dağından isimlendirilmiştir. Fûkaha'dan bazıları; akik vadisinde ihrama girmenin efdal olduğuna kaildirler. (72) Bu mikatın Mekke'ye olan uzaklığı 94 km.'dir. **«El Cuhfe»**; burası bir köydür. «El Cuhfe» denilmesinin sebebini İbn-i Abidin şu şekilde izah ediyor: «Cuhfe; kıyıda su kalıntısı manasına gelir. Bu yere, bu ismin verilmesi, bir zamanlar sel gelip ahalisini götürdüğü içindir. Asıl adı «Mehyea»dır. Lâkin söylendiğine göre nişanları kalmamış, yalnız bazı gizli kalıntıları vardır ki, onları da hemen hemen bazı Bedevi'lerden başka kimse tanıyamaz. Onun için Allahü alem. Hacılar ihtiyaten «Râbıd» denilen yerden ihrama girmeyi tercih etmişlerdir. Bazıları da «Rabiğ» derler. (73) Bu mikatın; Mekke'ye olan uzaklığı 320 km.'dir. **«Karn veya Karnü'l Menazil»**: Necidlilerin ve o istikametten hacca gelen kimselerin mikatıdır. «Karn»; Arafat'a doğru uzanan bir dağın ismidir. Mekke-i Mükerreme'ye olan uzaklığı 44 km. civarındadır. **«Yelemlem»**: Yemenlilerin ve o yönden gelen yabancıların mikatıdır. «Yelemlem»; bir dağın ismidir. Bu mikatın Mekke'ye olan uzaklığı da 47-50 km. civarındadır.

969

• Ticari bir niyetle mikatlardan geçen, fakat Mekke'ye uğramaya niyet etmeyen kimsenin ihrama girmesi vacip değildir. (74) Mesele; mi-

---

(71) **İmam-ı Azam Ebû Hanife - El Müsned - İst: 1978, Sh: 134, Had. No. 222/5.**

(72) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 179-180.**

(73) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 457.**

(74) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 132, ayrıca İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 462. (Not: Sırf gezmek niyetiyle dahi olsa, Mekke'ye niyet ettiği an, ihram vacip olur. Bu sebeple; Cidde'ye giden bir kimse, mikatlara geldiğinde, sırf oraya gitmeye niyet etmelidir. Bu vesile ile «Mekke'yi de görürüm» diye niyet ederse, ihram vacip olur).**

katlarla harem arasında bulunan «Cidde» şehrine; ticari anlaşmalar için giden ve Mekke'ye uğramayı düşünmeyen kimse ihrama girmez. Mikatlarla, Mekke arasındaki bölgede ikamet eden mü'minlerin mikatı; «Hill» ismi verilen mevkiidir. (75) Mekke'de ikamet eden mü'minler; hacc ibadeti için ihrama evlerinde girerler. (76) Ancak umre yapmak isteyen Mekkeli; ihrama girmek için «Hill» bölgesine çıkmak durumundadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Umre yapmak isteyen Mekkeli, hangi yönden isterse oradan Hill'e çıkar. Muhıyt'te de böyledir. Ancak umre için, en efdal olan mikat yeri «Tenim»dir.» (77) hükmü kayıtlıdır.

970

• Mikatlar içinde ikamet eden mü'minler; ihtiyaçlarından dolayı ihramsız olarak Mekke'ye girebilirler. Hanefi fükahası; bu beldelerde oturan kimselerin giriş ve çıkışlarının devamlı olacağını esas alarak, her seferinde ihrama girmelerinde zorluk olduğunu beyanla, ihrama ihtiyaç olmadığına kail olmuştur. (78) İmam-ı Serahsi: «İbn-i Ömer (RA) Mekke'den Medine'ye gitmek üzere yola çıktı. Kadid adı verilen bölgeye geldiğinde kendisine «Medine'de fitne'nin zuhur ettiğine» dair haber ulaştı. Bunun üzerine İbn-i Ömer (RA) Mekke'ye geri döndü ve ihrama girmedi. Bundan da anlaşılmaktadır ki; mikatlar dahilinde bulunanlar tıpkı Mekkeliler hükmüne dahildirler. Çünkü her zaman Mekke'ye girmeye ihtiyaçları vardır. Her seferinde ihrama girmek şart kılınsa; bu insanlar için açık bir zarar ve zorluktur» (79) hükmünü zikreder.

İHRAM'A GİRMEK

971

• Önce «İhram» kelimesi üzerinde duralım. Lûgat'ta ihram: «Ayaklar altına alınamayan bir hürmete girdi» manasına gelen «Ahreme» fiilinin masdarıdır. İhrama girene «Haram» denir ki; «İhrama girmiş» manasına-

---

(75) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 218, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 136.**

(76) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 133.**

(77) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 221.**

(78) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 146, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 221.**

(79) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 4, Sh: 169.**

dır. Sıhah'ta da böyle denilmiştir. Şer'an ihram; hususi bir takım hürmetlere girmek, yani onları iltizam etmektir» (80) İhram'a girmenin rüknü; niyyet ve telbiye'dir. Bu ikisinin birarada bulunması gerekir. Telbiye yapar, niyyet etmezse ihrama girmiş olmaz. Hanefi fükahası; niyetle telbiyenin arasının açılamıyacağını, ikisinin birarada bulunması gerektiğini esas almıştır. Nitekim Husâm-ı Şehid'in; «İhrama niyetle girilir, ama bu telbiye ederek olur. Nasıl ki namaza niyetle girilir, ama tekbir almak şartı iledir. Sadece tekbirle girilmez» hükmü mutemed kavil olarak beyan edilmiştir. Yani; nasıl namaza niyet ve iftitah tekbiri ile başlanırsa; hacc ve umre'ye de; mikatlarda ihrama girerek başlanır. İhram'a girmek de; niyyet ve telbiye ile olur.

972

• Mükellef ihram'a girmeye niyyet ettiği zaman; gusül abdesti veya abdest alır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in ihrama girmek için gusül abdesti aldığı rivayet edilmiştir. (81) Ancak bunun temizlik niyyetiyle yapıldığı esas alınmıştır. Nitekim İmam-ı Merginani; ihrama girerken gusül abdesti almanın hükmünün, tıpkı cum'a namazına giderken alınan gusül abdesti gibi olduğunu beyan ettikten sonra: «İhram için gusül abdesti almak efdaldir. Zira temizliğin manası, onda eksiksiz bir şekilde zuhur eder. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV) de bunu ihtiyar etmiştir» (82) buyurmaktadır. Gusül abdestini aldıktan sonra; temiz bir izâr ve ridâ giyerl. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in (ihramı esnasında) izâr ve ridâ giyindiği bilinmektedir. (83) Dikişli elbise giyilmesi menedilmiştir. Avretini örtmesi, sıcak ve soğuktan korunması için; belden aşağısını izâr'la, belden yukarısını da ridâ ile örter. Feteva-ı Hindiyye'de: «Avret yerlerinin örtülmesi şartı ile, ihramın bir parçadan ibaret olması caiz olur. Tatarhaniyye'de de böyledir. İzâr; göbekten dizkapağına kadar olan yeri örten bir peştemaldır. Ridâ ise; sırta, omuzlara ve göğüse örtülen havludur. İzâr göbeğin üstüne bağlanır. İhramı iğne ile tutturmak veya iple bağlamak kötü bir iştir. Ancak böyle yapan kimseye de birşey gerekmez. Bahru'r Raik'te de böyledir. İhrama giren kimse; ridâ'sını sağ omuzunun altından

---

(80) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 467.

(81) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2. Sh: 131

(82) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 136.

(83) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 136-137.

alır ve sol omuz başına kor; böylece sağ omuzu açıkta kalır. Hızanetü'l Müftin'de de böyledir» (84) hükmü kayıtlıdır.

973

● Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilmiştir ki; **«Resûl-i Ekrem (SAV) «Zü'l-Huleyfe»de ihrama girdikten sonra iki rek'at namaz kıldı.»** (85) Dolayısıyle mükellef; ihrama girdikten sonra iki rek'at namaz kılar ve şöyle der;

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اُرِيْدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِى وَتَقَبَّلْهُ مِنِّى

«Allâhümme innî üridül hacce feyessirhü li vetekabbelhü minnî»

Manası: Allah'ım!.. Ben haccetmek istiyorum, niyetim budur. Bunu bana kolay kıl ve benden kabul buyur».

Hacca niyet eden kimse bunu söyler. (86) Eğer **«Umre'ye»** niyet ederse, hacc yerine umreyi söyler!.. Daha sonra Telbiye getirir. Telbiye'den murad şu duayı okumaktır;

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ
وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ

«Lebbeyk Allâhümme lebbeyk; lebbeyke lâ şerikeleke lebbeyk, innelhamde venni'mete leke vel'mülke lâ şerikeleke»

Manası: «Emrine hazırım!.. Allah'ım, emrine hazırım!.. Emrine hazırım, senin kat'iyyen şerikin (ortağın) yokturl.. Emrine hazırım!.. Şüphe yok ki; hamd de, nimet de, mülk de, sadece sana mahsustur. Kat'iyyen senin ortağın yoktur.»

974

● İhrama niyyet etmeden; sadece telbiye söyleyen kimse «Muhrim» ol-

---

(84) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 222.

(85) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 137, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 136, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 223, İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 473-474.

(86) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 219, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 137, Şeyh Nizamüddin ve Heyet, A.g.e. C: 1, Sh: 223.

maz. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (87) Zira ibadet; ancak niyet ile hasıl olur. (88) Hem niyyet eden, hem de telbiye getiren mükellef «Muhrim» durumundadır. Namazlarının sonunda, yüksek bir yere çıktığı, bir vadiye indiği veya bir kafile ile karşılaştığı zaman; telbiye getirir. Ayrıca seher vakitlerinde yüksek sesle telbiye duasını okur. (89) Hanefi fükahası; her durum değişikliğinde telbiye'nin yüksek sesle (Fakat, gırtlağı zorlamadan) okunmasının müstehab olduğu hususunda ittifak etmiştir.

İHRAM'A GİREN KİMSENİN DİKKAT EDECEĞİ HUSUSLAR

975

• İhram'a giren mükellef; Allahü Teala (cc)'nın nehyettiği herşeyden titizlikle sakınır. İmam-ı Merginani: «Muhrim; Allahü Teala (cc)'nın kendisine yasakladığı cinsi temas, ma'siyet ve başkalarıyla çekişme, didişme'den sakınır. Bu hususta asıl olan Allahü Teala (cc)'nın şu kavlidir: **«Hacc bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı (kendisine) farz eder (ihrama girer)se, artık hacda ne refes, ne füsûk, ne de cidal yoktur.»** (90) Bu nefy sigasıyla beyan buyurulan bir yasaktır. Yani bunlar yoktur demek, «bunlara yaklaşmayınız» manasınadır. Refes demek; cim'a (cinsi temas) veya fahiş kelâmdır. Ayrıca kadınların huzurunda cinsi temasla (Cim'a ile) ilgili sözdür. Füsûk ise; her türlü kötülüğü içine alır. Bu, muhrim olan kimse için daha şiddetli bir haramdır. Cidal'e gelince; bu yol arkadaşlarıyla lüzûmlu-lüzûmsuz çekişme, mücadeledir. Bunların hepsi yasaklanmıştır» (91) hükmünü beyan ediyor.

976

• Kur'an-ı Kerim'de: **«İhramlı bulunduğunuz süre içerisinde size kara avı haram kılındı»** (92) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle; ihrama gi-

---

(87) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 222.
(88) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 139
(89) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 183.
(90) El Bakara Sûresi: 197.
(91) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayeti'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 138.
(92) El Maide Sûresi: 96.

ren mü'minin, her türlü kara avından uzak durması şarttır. Zira ihramlı iken avlanmak haramdır. (93)

977

• İhramlı olan kimse; avlanamadığı gibi, av ile meşgul olan kimselere yol gösteremez ve avın bulunduğu yeri işaretle de olsa belirtemez. (94) Zira Ebû Katede (RA)'den bu hususta şu rivayet yapılmıştır: Ebû Katede (RA) ihramlı olmadığı bir sırada, vahşi bir hayvanı avladı. Yanındaki arkadaşları ise ihram içerisinde idiler. Resûl-i Ekrem (SAV) ihramlı olan arkadaşlarına: **«Siz işaret ettiniz mi, vurmasına delâlet ettiniz mi, yardımda bulundunuz mu?»** diye sordu. İhram içerisinde olanlar cevaben dediler ki: **«— Hayır, kat'iyyen biz bunları yapmadık».** Bunun üzerine Resûlullah (SAV): **«O halde etinden yiyebilirsiniz»** buyurdular.» (95)

978

• İhramlı olan kimse; gömlek ve şalvar gibi (dikilmiş) elbiseler giyemiyeceği gibi, sarık, külâh, kaftan ve mest de giyemez. (96) Ancak nalinleri (Takunya, naylon vs..) bulunmazsa; ayakkabı kayışının bağlandığı yerin hizasından itibaren mestlerinin arka tarafını keserek kullanabilir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'den bu hususta rivayet mevcuddur, denilmiştir ki: **«Peygamber (SAV) ihramlı kimsenin; gömlek, şalvar, sarık, külâh, kaftan ve mest giymesini nehyetti ve sonunda dedi ki: «Ne de mestlerini. Ancak iki nalin bulamazsa mestlerinin kaabları hizasından arkasını kessin».** Hişam'ın, İmam-ı Muhammed (rh.a)'den rivayet ettiğine göre burada «Kaab»; yumru olan mafsal kemiği değil, nalin kayışının dip kısmındaki ayağın mafsallarıdır. (97)

---

(93) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 221, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 141, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 223.**

(94) **Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 182, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 138, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 221, Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 223.**

(95) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 141-142.**

(96) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 182, Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 221-222.**

(97) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 138.**

979

• Vefat eden ihramlı bir kişi hususunda Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Onun yüzünü ve başını örtmeyiniz. Zira o kıyamet gününde telbiye getirirken yeniden diriltilecektir**» (98) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; «İhramlı kimse yüzünü ve başını örtmez» hükmünde ittifak etmiştir. (99)

980

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Hacı, saçları dağılmış, tozlanmış, güzel kokuyu ve yağlanmayı terk ettiği için, kokan kişidir**» (100) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «İhramlı kimse güzel koku sürünmez. Başının ve bedeninin kıllarını traş etmez, tırnağını kesmez ve ondan bir parça bile olsa koparmaz. Eli ile kokulu şeylere dahi dokunmaz, yağ sürünmez ve yağlanmaz (Krem kullanmaz), saçını ve sakalını çöven (hatmi) ile yıkamaz, çünkü o sabun hükmündedir. Ayrıca başını kaşımaz, şayed ihtiyaç sebebiyle kaşıyacak olsa kıllarının kopmaması için yavaş yavaş kaşır» (101) hükmünde ittifak etmiştir.

981

• Safran, vers ve usfur ile boyanmış elbise giyemez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**İhramlı kimse za'feran ve vers dokundurulmuş elbiseyi giyemez**» (102) buyurmuştur. Ancak bu kokulu bitkilerin dokunduğu elbiseler; çok iyi yıkanırsa ve kokusundan eser kalmazsa durum değişir. İhramlı kimsenin; gusül abdesti almasında bir beis yoktur. Zira Hz. Ömer (RA) ihramlı olduğu halde gusül abdesti almıştır. (103)

---

(98) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 142.

(99) Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 182, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 222, İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 488-489.

(100) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 143.

(101) Şey Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 223, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 139, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 182-183, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 222.

(102) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 143.

(103) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 139, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 223, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 222, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 144, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 183, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 494, İmam-ı Kasani - El Bedâi'u's Senai Beyrut: 1974, C: 2, Sh: 176.

982

• Haremin otunu ve kimsenin mülkünde olmayan ağacını kesmek caiz değildir. Hanefi fükahası, Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Haremin yeşil otu biçilmez ve dikeni de kesilmez»** (104) Hadis-i Şerifini esas almıştır. Ancak kuru ot ve izhir otu müstesnadır. Feteva-ı Hindiyye'de: **«İhramlı olan kimse; haremin ağaçlarını ve otunu kesip koparamaz. Ancak izhir (boya) otu müstesnadır. Tahavi Şerhinde de böyledir»** (105) hükmü kayıtlıdır. İhramlı kimsenin, nelere dikkat etmesi gerektiği hususunda «Cinayet»ler bahsinde ayrıca durulacaktır. Şimdi hac ibadetinin nasıl edâ edileceğini izaha gayret edelim.

HACC İBADETİ NASIL EDÂ EDİLİR?

983

• İhramlı olan kimse; Mekke-i Mükerreme'ye yaklaştığı zaman, imkân bulursa gusül abdesti alır. İmam-ı Merginani: «Mükellef; Mekke'ye girdiği zaman ilk defa Mescid-i Haram'a gider. **Zira rivayet edilmiştir ki Resûl-i Ekrem (SAV) Mekke'ye girer-girmez Mescid-i Haram'a gitmiştir.** Kaldı ki maksad; Kâbe-i Muazzama'yı ziyaret etmektir. Bu ise o mekândadır. Mekke'ye gece veya gündüz girmesi, mükellefe hiçbir zarar vermez. Çünkü yapılan amel, bir beldeye girmekten ibarettir. Kâbe-i Muazzama'yı gördüğü zaman tekbir getirir ve kelime-i tevhid'i söyler, İbn-i Ömer (RA)'in Kâbe-i Muazzama ile karşılaştığı zaman «Bismillâhi vallâhû ekber» dediği bilinmektedir. İmam-ı Muhammed (rh.a) «El Asl» isimli eserinde; beyti gören kimse için dualardan herhangi birşeyi tayin buyurmamıştır. Zira duaları vakitlendirmek suretiyle tayin etmek, kalbin inceliğini (rikkatini) tahrip eder, götürür. Eğer dualardan nakledilen birisiyle (Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe-i Kiram'ın dualarından birisini) teberrük ederse, bu gerçekten güzeldir» (106) hükmünü beyan etmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Mekke'ye girmek için gusül abdesti almak müstehaptır. Mükellef; «Beni Şeybe» kapısına gelinceye kadar, telbiye getirerek dahil olma durumundadır. Bu da müstehaptır. Mescid-i Haram'a; mütevazi bir vaziyette, huşû ve ihlâsla, o makamın azameti düşünülerek sakin sakin, telbiye getirilerek girilir. Bahru'r Raik'te de böyledir. Zaru-

(104) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 280.
(105) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 224.
(106) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 139 - 140.

ret bulunmadığı süre içerisinde Mescid-i Haram'a yalınayak girilir. İhtiyar'da da böyledir. Mescid-i Haram'a giren kimse önce sağ ayağını atar ve şu şekilde dua eder: (107)» Hükmü kayıtlıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالصَّلَاةُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ
افْتَحْ لِى اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاَدْخِلْنِى فِيهَا اَللّٰهُمَّ اِنِّى
اَسْئَلُكَ فِى مَقَامِى هٰذَا اَنْ تُصَلِّىَ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ وَتَرْحَمَنِى وَتُقِيْلَ عَثْرَتِى وَتَغْفِرَ
ذُنُوْبِى وَتَضَعَ عَنِّى وِزْرِى

«Bismillâhi velhamdü lillâhi vesselâtü alâ Resûlillâhi!.. Allahümeftah li ebvâbe rahmetike ve edhılnî fiyha!.. Allahümme innî es'elüke fi mekamî hâzâ en tusalliye alâ seyyidinâ Muhammedin abdike ve resûlike ve terhameni ve tukîyle asreti ve tağfire zünûbî ve teda'a anni vizrî»

Mânası: Allah'ü Teâlâ (cc)'nın adıyla başlarım. Hamd Allah'a (cc) mahsustur. Salât ve selâm O'nun Resûlüne olsun. Allah'ım!.. Bana rahmetinin kapılarını aç ve beni oraya dahil et!.. Allah'ım!.. Gerçekten şu yüce makamda senden, senin kulun ve Resûlün olan Efendimiz Muhammed'e salât eylemeni diliyorum. Bana da merhamet etmeni, hatalarımı gidermeni, günahlarımı bağışlamanı ve benden fenalıklarımı kaldırmanı da bu bulunduğum yerde, senden istiyorum.»

984

● **Kâbe-i Muazzama'yı (Beytullah'ı) görünce tekbir ve tehlil okuyarak, gönlünden geçtiği gibi dua eder. Daha sonra Hacer-i Esved'in karşısından tavafa başlar. Önce Hacer-i Esved'e döner; tıpkı namazda olduğu gibi iki elini kaldırarak tekbir alır. Zira rivayet edilmiştir ki; Resûl-i Ekrem (SAV) mescid'e girdi, Hacer-i Esved'in karşısında durdu. Önce tek-**

---

(107) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 224-225.

bir getirib, daha sonra tehlil'de bulundu.» (108) Essah olan kavle göre eller; omuz hizasına kadar kaldırılır. (109) Eğer hiçbir mü'mine eziyyet vermeksizin, Hacer-i Esved'e elini ve yüzünü sürebilmek mümkünse, bunu yapar. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilmiştir ki; «Hz. Ömer (RA)'e hitaben» şunu beyan buyurmuştur: «— **Şüphesiz sen kuvvetli bir kimsesin, Hacer-i Esved'i istilâm etmeye kalkarsan zayıf müslümana eziyyet verirsin. O halde Hacer-i Esved'i istilâm edeceğim diye insanları sıkıştırma. Fakat müsait bulursan onu istilâm et (Elini ve yüzünü sür). Eğer müsaid değilse Hacer-i Esved'e karşıdan istikbal et, tekbir getir ve kelime-i tevhid'i söyle.**» (110) Hanefi fûkahası; Hacer-i Esved'e elini ve yüzünü sürmenin (İstilâm etmenin) «sünnet», mü'mine eziyyet vermemenin ise «Vacip» olduğunu esas almıştır. (111) Hacer-i Esved'i istilâm ederken şu dua okunur:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي ذُنُوْبِي وَطَهِّرْلِي
قَلْبِي وَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْلِي اَمْرِي وَعَافِنِي
فِيمَنْ عَافَيْتَ

«Bismillâhirrahmâirrahıym. Allahümmağfirli zünûbi ve tahhirli kalbî veşrahlî sadri ve yessirlî emri ve âfinî fimen âfeyte»

Manası: «Rahmân ve Rahim olan Allahü Teala (cc)'nın adı ile!.. Allah'ım!.. Benim günahlarımı bağışla ve kalbimi temizle, yüreğime genişlik ver, işimi bana kolaylaştır ve kendilerine afiyet verdiğin kimseler gibi, bana da afiyet ver». Muhıyt'te de böyledir. (112)

---

(108) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitâb - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 184-185.**

(109) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 140, ayrıca Molla Hüsrev - Düreru'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 223, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 225**

(110) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 149.**

(111) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 140.**

(112) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 225.**

985

• Bu duadan sonra; Haceri'l Esved'in sağından Kâbe'nin kapısını takip ederek tavafa başlar. (113) Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hacer-i Esved'i istilâm ettikten sonra, sağından Kâbe-i Muazzama'nın kapısını takiben yedi şavt tavaf buyurduğu bilinmektedir. (114) Bu sırada iztiba ettiği de rivayet olunmuştur. İztibâ; ridasını sağ omuzunun altından geçirerek, sol omuzunun üzerine koymasıdır. (115) Bu sünnettir.

986

• Tavafı «Hatim'in» arka tarafından yapar. Buna «Hicir» de denilmiştir. Hz. Aişe (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) **«Hatim (Hicr) Beyt'tendir»** buyurmuştur. (116) İlk üç şavt'ta «Remel» yapar. Önce «Şavt», sonra da «Remel» kavramları üzerinde duralım. **ŞAVT:** «Tavaf esnasında Hacerü'l Esved'den başlayıp, Kâbe-i Muazzama'nın etrafını dolaşarak, tekrar Hacerü'l Esved'e gelmeye verilen isimdir. Kafi'de de böyledir.» (117) Bütün alimlere göre tavaf'a «Hacerü'l Esved»den başlamak sünnettir. Tavafa bunun haricinde başlamak da caizdir. Ancak bu mekruh olur. **«REMEL»**; Tavafın ilk üç şavtında erkeklerin kısa adımlarla, omuzlarını silkerek ve çalımlı bir şekilde yürümesine (Koşar gibi) verilen isimdir. Remel'de Hacerü'l Esved'de başlar ve yine Hacerü'l Esved'de tamamlanır. İmam-ı Merginani «Remel» yapmanın sebebini izah ederken; **«Bunun sebebi; müşrikler, müslümanların tavaf yapacakları esnada «Medine'nin sıtması bunları amına da zayıf düşürmüş» demeleri üzerine, onlara karşı şiddetli ve kuvvetli olduklarını göstermek içindi. Sonra Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde ve ondan sonra bu sebeb sona erdi, fakat hükmen baki kaldı»** (118) hükmünü beyan eder. Nitekim Sahabe-i Kiram'dan bir zat: **«Biz neden bu remel'e devam ediyoruz. Vaktiyle müşriklere kuvvetli olduğumuzu göstermek için Remel yapıyorduk. Halbuki Allahü Teala (cc) onları mahv-ü perişan etmiştir?»** diyor, bunun üzerine Hz. Ömer (RA): **«Remel öyle birşeydir ki,**

---

(113) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 185.

(114) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 150.

(115) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 140.

(116) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 151.

(117) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 225.

(118) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 140-141.

onu Resûl-i Ekrem (SAV) yapmıştır. Biz Resûlullah Sallâllahü Aleyhi ve Sellem'in sünnetlerini terketmeyi sevmeyiz» (119) buyurmuştur. Tavaf yapan kimse; ilk üç şavt'ta remel yapar, diğer şavtlarda ise yavaş yavaş yürür. İnsanlar çok kalabalık olduğu zaman beklenilir ve yol bulununca Remel yapılır. Serahsî'nin Muhıyt'inde de böyledir. (120) Zira Remel'in bir bedeli yoktur. Bu sebeble bekler ki tavaf'ta sünnet vechi üzere yerine getirilsin. İstilâm'da ise durum böyle değildir. Çünkü istikbal etme (Ona karşı durub, selâmlama) bedel hükmündedir. (121) Yedi şavt tamamlanınca «Tavaf» bitmiş demektir. Tavaf'ı; Hacerü'l Esved'i istilâm ederek sona erdirmek gerekir.

987

• Tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'e gelib, orada iki rek'at namaz kılar. Şayed mükellef Makam-ı İbrahim'de yer bulamazsa, Mescid-i Haram'ın mümkün olan bir yerinde namazını kılar. Feteva-ı Hindiyye'de: «Bu iki rek'at tavaf namazı bize göre (Hanefi fûkahasına) vaciptir. Birinci rek'atta, Fatiha'dan sonra «Kâfirûn» sûresi, ikinci rek'atta ise Fatiha'dan sonra «İhlâs» sûresini okur. Bize göre kılınan herhangi bir farz namaz, bu iki rek'at tavaf namazı yerine geçmez. Zahidî'de de böyledir. Bu namazdan sonra Makam-ı İbrahim'in arkasında dua etmek müstehabtır. Kişi bu duasında dünya ve ahirette muhtaç olduğu hususları Allahü Teala (cc)'dan taleb eder. Tebyin'de de böyledir. Tavaf namazı; nafile namaz kılmanın mübah olduğu her vakitte kılınabilir. Tahavî'de de böyledir. Tavafı tamamlayan mükellefin; Safa tepesine çıkmadan önce, «Zemzem» kuyusuna inip, «Zemzem» suyu içmesi ve kalanını yere dökmesi ve şu şekilde dua etmesi gerekir. (122) Hükmü kayıtlıdır. Dua şudur;

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ رِزْقًا وَاسِعًا وَعِلْمًا نَافِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ

«Allahümme inni es'elüke rızkan vasian ve ilmen nafi'an ve şifaen min külli dâin»

---

(119) **Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 161, ayrıca Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1974, C: 6, Sh: 116, Had. No: 796.**

(120) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 226.**

(121) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 141.**

(122) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 226.**

Manası: «Allah'ım!.. Senden geniş rızık, faydalı ilim ve her derde devâ vermeni istirham ediyorum.» Yapılan bu ilk tavafa «Kudûm» denir, sünnettir.

988

• Safa ile Merve arasında sa'y etmek isteyen kimse; Hacerü'l Esved'e döner ve istilâm eder. Şayet buna imkân bulamazsa; Hacerü'l Esved'e yüzünü dönerek tekbir ve tehlil getirir. Sonra doğruca Safa tepesine geçer. Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Benî Mahzûn» kapısından Safa'ya çıktığı bilinmektedir. Bu kapıya «Babü's Safa» adı verilmiştir. Buradan çıkmak sünnettir. (123) Esasen en yakın olan kapı da budur. Başka kapılardan çıkmak da mümkündür. Kapıdan çıkarken sol ayak atılır. Safa tepesine çıkmak gereklidir. Bundan murad; Safa tepesinden «Beytullah'ın» görülmesidir. (124) Zira mükellef; Safa tepesinden yüzünü «Beytullah'a» dönerek, ellerini kaldırır ve üç defa tekbir alır. Daha sonra Kelime-i Tevhid, salât-ü selâm ve duada bulunur. Sonra Safa tepesinden iner; batn-ı vadi'ye gelene kadar sükûnet içerisinde yavaş yavaş yürür. Yeşil direğe gelince koşmaya başlar ve ikinci yeşil direğe kadar koşar. (125) İkinci yeşil direği geçtikten sonra vakar içerisinde Merve tepesine kadar yürür. Merve tepesine gelince «Beytullah'a» karşı yüzünü çevirir; Allahü Teala (cc) hamd-ü sena, Resûl-i Ekrem (SAV)'e salât-ü selâm, tekbir, tehlil ve duada bulunur. Safa ile Merve arasında yedi şavt gelir-gider!.. Sonuç olarak; Safa tepesinden Merve'ye dört gidiş ve Merve'den Safa'ya üç dönüş yapılmış olur. Sa'yi tavaftan sonra yapmak şarttır. Hatta bir kimse tavaftan önce sa'y etmiş bulunsa; bu sa'yi tavaftan sonra iade etme durumundadır. (126)

989

• Kur'an-ı Kerim'de: «Şüphe yok ki «Safa» ile «Merve» Allah'ın şeairinden-

---

(123) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 141.

(124) Şeyh Nizamüddin ve Heyet- A.g.e. C: 1, Sh: 226.

(125) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gurer-i Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 224, ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 4, Sh: 519-520.

(126) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 227.

dir. **Işte kim o beyti (Kâbe-i Muazzama'yı) hacc veya Umre (kasdı) ile ziyaret ederse, bunları güzelce tavaf etmesinde üzerine bir beis yoktur. Kim gönlünden koparak bir hayır işlerse, mükâfatını görür. Çünkü Allah taatlerin ecrini veren, (Her şeyi de) Hakkı ile bilendir»** (127) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'yi esas alan Hanefi fûkahası; «Safa» ile «Merve» arasında sa'y etmek vaciptir, rükün değildir» hükmünde ittifak etmiştir. (128) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Sa'y'a nereden başlanacağı hususunda» kendisine yapılan bir müracaatı izah ederken: **«Allahü Teala (cc)'nın kendisiyle başladığı ile (Safa tepesi) başlayınız»** (129) hükmünü esas alan, Hanefi fûkahası, sa'y amelinin «Safa» tepesinden başlaması gerektiğine kail olmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a) indinde; «Safa ile Merve» arasında sa'y, haccın rüknüdür.

990

• Sa'yi tamamlayan mükellef; Mescid-i Haram'a girip iki rek'at namaz kılar. (130) Eğer hacca niyyet etmişse, ihramlı olarak Mekke'de Terviye gününe (Zilhicce'nin 8.nci günü) kadar kalır. Her fırsat buldukça Kâbe-i Muazzama'yı tavaf eder. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Beyti tavaf namazdır. Namaz ise vazolunmuşların en hayırlısıdır»** (131) buyurmuştur. (Ancak bu tavaflardan sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmez!) Kâbe-i Muazzama'yı tavaf eden mükellefin; her yedi şavt'tan sonra iki rek'at namaz kılması esastır. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): «**Tavaf eden mükellef, her yedi şavt için iki rek'at namaz kılsın»** (132) hükmünü beyan buyurmuştur. Hanefi fûkahasının indinde bu namaz vaciptir. İmam-ı Şafii (rh.a) ise «Sünnet» olduğunu esas almıştır. (133)

991

• Terviye gününden bir gün önce; imam bir hutbe okur!.. Bu hutbe'de insanlara Haccın Menasikini izâh eder. Hacc esnasında üç hutbe vardır. Bunlar: **A) Terviye gününden bir gün önceki hutbe, B) Arefe günü**

---

(127) El Bakara Süresi: 158.
(128) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 141.
(129) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 157.
(130) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 227.
(131) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 160.
(132) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 141.
(133) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 153-154.

Arafat'ta okunan hutbe, C) Zilhicce'nin onbirinci (Bayram'ın ilk günü) Mina'da okunan hutbe'dir. Bu hutbeler arasında oturulmaz. Ancak Arefe günü okunan hutbe; iki hutbe olduğu için ikisinin arasında bir miktar oturulur. Bu hutbelerin hepsi zevalden (Yani öğle namazından) önce okunur. Yalnız Arefe günü hutbe zevalden sonra, fakat yine de öğle namazından az önce okunur. Tebyînde de öyledir. (134) Terviye günü; sabah namazından ve güneşin doğmasından sonra hep birlikte Mina'ya gidilir. Efdal olan budur. Ancak güneş doğmadan önce gidilmiş olsa da caizdir. O gece Mina'da geçirildikten sonra; Arefe gününün sabah namazı edâ edilir. Daha sonra topluca Arafat'a doğru yola çıkılır. Mükellefin Mekke'de geceleyip, Arefe gününün sabah namazını orada kıldıktan sonra Arafat'a yönelmesi ve Mina'ya da uğraması caizdir. Fakat böyle yapmak Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetini terk etmek olduğu için, güzel bulunmamıştır.

992

• İmam-ı Merginanî: «Tevriye gününde Mekke'de sabah namazını kıldığı zaman, Mina'ya hareket edilir. Arefe günü sabah namazını kılıncaya kadar orada ikamet edilir. Zira rivayet edildi ki; «**Peygamber (SAV) Tevriye gününde Mekke'de sabah namazını kıldı. Güneş doğduktan sonra Mina'ya hareket etti. Mina mevkiinde öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını edâ etti. Sabah Namazından sonra Arafat'a doğru yola çıktı.**» Şayed Arefe gecesi Mekke'de kalıp, sabah namazını orada edâ ettikten sonra Arafat'a doğru yola çıksa ve Mina'ya uğrasa kifayet eder. Zira Mina'da; Arefe gününde, herhangi bir hacc menasikini edâ etmek sözkonusu değildir. Ancak Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetini terketmesi sebebiyle isaet (Hata) etmiş olur» (135) hükmünü beyan etmektedir.

993

• Mina'dan topluca Arafat'a doğru hareket edilir. Bir mü'minin; Mina'dan güneş doğmadan önce tek başına Arafat'a doğru hareket etmesi, «Tekebbür» tehlikesi dikkate alınarak hoş bulunmamıştır. İmam-ı Muhammed (rh.a) «El Asl» isimli eserinde: «Arafat'a cemaat halinde inmek esastır. Zira tek başına inmekte tekebbür (Kibirlenme) tehlikesi vardır. Hal ise tevâzu ve ihlâsı gerektirir. Cemaat halinde; dua ve ibadetin ka-

---

(134) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 227, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 225.

(135) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayeti'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 143.

bulü daha umulan bir hususdur» (136) hükmünü beyan etmiştir. Arafat'ın her yeri vakfe için müsaittir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Arafat'ın her yeri vakfe için uygundur. Ancak batn-ı Arene'den uzak durunuz. Müzdelife'nin her yerinde vakfe yapılabilir. Fakat muhassir vadisinden uzak durunuz»** (137) hükmünü beyan buyurmuştur. Vakfe'de en faziletli mekân «Cebel-i Rahme» denilen kısımdır. Zevâlden sonra; hacc emiri veya imam hutbe'ye çıkar ve Müezzin de ezân okur. Tıpkı Cum'a Namazında olduğu gibi hacc emiri veya imam «Hutbe'yi» okur. Feteva-ı Hindiyye'de: «İmam bu hutbede insanlara Arafat ve Müzdelife vakfelerini, şeytan taşlamanın hükmünü ve mahiyetini, kurban kesmeyi, traş olmayı, ziyaret tavafını ve Bayram'ın ikinci gününe kadar hacc'da yapılması icabeden bütün amellerin nasıl edâ edileceğini izah eder. Gâyetü's Sürûci'de de böyledir. Sonra minberden iner; öğle namazının vaktinde, öğle ve ikindi namazlarını (Cem'i takdim) birlikte kıldırır. Bu namazlarda imam açıktan okumaz, gizli kıraat eder. Bu namazlar için; sadece bir ezân okunur ve kamet getirilir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Bu iki namaz esnasında öğle namazının ilk sünnetinden başka, nafile bir namaz edâ edilemez. Bunların arasında nafile namaz kılınırsa mekrûh olur. Ayrıca böyle bir durumda ikindi ezanı tekrar okunur. Kafi'de de böyledir. Kezâ bu iki namaz arasında; yemek, içmek vb.. şeylerle meşgul olmak da mekruhtur. *Siracü'l Vehhac'da da böyledir»* (138) hükmü kayıtlıdır.

994

• Bundan sonra hacc emiri veya imam; sünnet olan gusül abdestini alır ve Cebel-i Rahme'nin yakınında Kâbe-i Muazzama istikametine dönerek vakfe'ye durur. (139) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Vakfelerin en hayırlısı, kendisiyle kıbleye istikbal edilenidir»** (140) buyurduğu bilinmektedir.

---

(136) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 162.**

(137) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 144. (Not: Urene vadisi (veya Batn-ı Arene) bir rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV)'in şeytanı gördüğü mevkidir. Müzdelife'nin yakınındaki muhassir vadisi ise; Ebrehe ordularının Ebabil kuşları tarafından hezimete uğratıldığı mekândır. Buralardan uzak durulur.)**

(138) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1. Sh: 228.**

(139) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi Şerhü Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 226.**

(140) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 166.**

Arafat vakfesinin iki şartı vardır: **Birincisi:** Vakfe'nin Arafat'ta yapılması, **İkincisi:** Vakfe'nin belirli zamanda edâ edilmesidir. Niyyet etmek Vakfe'nin şartlarından değildir. Ancak niyyet etmek ve Kıble'ye karşı vakfede durmak efdaldir. **Vakfe'yi; güneşin battığı zamana kadar uzatmak vaciptir.** Vakfe'nin sünnetleri ise şunlardır: Gusül abdesti almak, iki hutbe, öğle ve ikindi namazlarını cemetmek, bu namazlardan sonra vakfe yapma hususunda acele etmek, oruçlu olmamak, devamlı abdestli olmak, imama yakın bulunmak ve onun arkasında olmak, vakfe'ye kalben hazır olmak ve dünyevi kaygılardan, endişelerden ve dünyevi işlerden zihnen sıyrılmak, vakfe esnasında dua ile meşgul olmak ve kafilelerin gelip-geçeceği yollarda vakfe yapmamak!.. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'in vakfe yaptığı siyah ve büyük kayanın yanında vakfe yapmak!.. Eğer oraya yaklaşmak güç ise, imkân nisbetinde yakın olmaya çalışmak. Bahru'r Raik'te de böyledir. (141)

995

• Vakfe sırasında dua etmek esastır. İmam-ı Merginani: «Bu hususu izah» ederken şunları kaydediyor: «Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in vakfe esnasında dua ettiği rivayet edilmiştir ve denilmiştir ki: «**Peygamber (SAV) yemek isteyen miskin gibi ellerini uzatarak arefe gününde dua ederdi**». Mükellef; dilediği gibi duada bulunur. Her ne kadar bazı dualar hususunda eserler varid olmuşsa da!..» (142) Feteva-ı Hindiyye'de: «Alimlerimiz vakfeye mahsus muayyen bir dua rivayet etmemişlerdir. Çünkü insanlar burada gönüllerinde geçtiği gibi dua ederler. Bedai'de de böyledir. Ancak Arafat'ta ekseri insanların yaptıkları dua şudur» (143) denilmektedir.

---

(141) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 229.**

(142) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü't Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 144.**

(143) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 229.**

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي
وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ وَلَا نَعْرِفُ رَبًّا سِوَاهُ اللّٰهُمَّ
اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي سَمْعِي نُورًا وَفِي بَصَرِي نُورًا اللّٰهُمَّ
اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي اللّٰهُمَّ هٰذَا مَقَامُ
الْمُسْتَجِيرِ الْعَائِذِ مِنَ النَّارِ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ بِعَفْوِكَ وَأَدْخِلْنِي
الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ إِذْ هَدَيْتَنِي لِلْإِسْلَامِ
فَلَا تَنْزِعْهُ عَنِّي وَلَا تَنْزِعْنِي عَنْهُ حَتَّىٰ تَقْبِضَنِي وَأَنَا عَلَيْهِ

Manası: Allahü Teala (cc)'dan başka ilâh yoktur, bütün putları ve tağutları reddederim. Allahü Teala (cc)'nın ortağı yoktur, hüküm koyma hakkı (Mülk) O'na aittir. Hamd de yalnız O'na mahsustur. Hayat veren de, öldüren de O'dur!.. Allahü Teala (cc) mutlak hayat sahibidir, kat'iyyen ölmez. Hayır O'nun kudret elindedir ve Allah herşeye hakkı ile kadirdir. Ancak Allahü Teala (cc)'ya kulluk ederiz ve Allahü Teala (cc)'dan başka Rabb (Terbiye edici, hüküm koyucu) tanımayız!.. Allah'ım!.. Kalbime nûr ver, kulağıma nûr ver, gözüme nûr ver. Allah'ım! Kalbimi genişlet ve benim işimi kolaylaştır. Allah'ım!.. Bu yer, cehennem ateşinden sana sığınmanın ve ondan korunmak isteyenin makamıdır. Affınla beni cehennem ateşinden koru ve rahmetinle beni cennetine koy!.. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi. Beni İslâm'a kavuşturduğun gibi, onu benden sıyırıp alma ve beni ruhumu alıncaya kadar İslâm üzere bulundur. Allah'ım, ben İslâm üzereyim.»

996

Güneş battığı zaman «Ulû'lemr» ve cemaat; sükûnet ve vakarla Müzdelife'ye hareket ederler. (144) Müzdelife'ye giderken yavaş yavaş yürümek efdaldir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hacıların Müzdelife'ye ulû'lemr ile birlikte dönmeleri ve onun önüne geçmemeleri uygun olur. Ancak ulû'lemr, güneş battıktan sonraya kalırsa, Müzdelife'ye vaktinde girebilmek için cemaat ondan önce gider. El İhtiyar Şerhü'l Muhtar'da da böyledir» (145) hükmü kayıtlıdır. Müzdelife'ye doğru harekete geçen mükellef; tekbir, kelime-i Tevhid ve devamlı olarak Telbiye getirir, Allahü Teala (cc)'ya hamdü senâ'da bulunur ve bol bol istiğfar eder.

997

• Müzdelife'de yatsı namazının vakti girince; Müezzin ezân okur ve bunun arkasından kamet getirir. Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen Hadis'te; «Peygamber (SAV) akşam ve yatsı namazını bir tek ezân ve ikametle cem etti» (146) buyurulmuştur. Dolayısıyle Ulû'lemr veya Hacc emiri ile birlikte; cemaat önce akşam namazını, daha sonra da yatsı namazını arka arkaya kılarlar. Bu iki namaz arasında kat'iyyen nafile namaz kılınmaz. Feteva-ı Hindiyye'de: «Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını, cem'i tehirle tek başına kılmak caizdir. Bu Arafat'taki cem'i takdimin hilâfınadır. Ancak efdal olan, cemaat olarak imamla birlikte kılmaktır. İzah'ta da böyledir. İmam Mahbubi: «Müzdelife'deki Cem'de; hutbe, Ulû'lemr, cemaat ve ihram şart kılınmıştır» demiştir. Kifâye'de de böyledir. Yatsı namazı kılındıktan sonra Müzdelife'de gecelenir. Muhıyt'te de böyledir» (147) hükmü kayıtlıdır.

998

• Müzdelife'de gecenin bir kısmını dua ve zikirle geçirmek müstehabtır. Mükellef; şeytan taşlamada kullanmak üzere nohut büyüklüğünde 70-80 adet taş toplar ve güzelce yıkarı.. Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA)'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV) Müzdelife'de sabah namazını gecenin son karanlığında edâ etmiştir.» (148) Dolayısıyle «Fecr-i Sa-

---

(144) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 145, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 230.

(145) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 230.

(146) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 169.

(147) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 230.

(148) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 171-172.

dık» beklenmez, tıpkı Arafat'ta ikindinin öne alındığı gibi, erken kılınması caiz olur. (149) İmam veya hacc emiri; sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra vakfe yapar. Feteva-ı Hindiyye'de: «Vakfe esnasında cemaat imamın ardında ve dilediği yerde durur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Müzdelife'de «Kuzeh» dağının başında ve imamın arkasında vakfe yapmak daha efdaldir. Tahavi Şerhinde de böyledir. Vakfe esnasında Allahü Teala (cc)'ya hamd-ü senâ'da bulunulur; tehlil, tekbir, telbiye ve Resûl-i Ekrem (SAV)'e salâtü selâm getirilir. Zâd'da da böyledir. Muhassir vadisinin dışında, Müzdelife'nin her yerinde vakfe yapılabilir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Muhassir vadisi (Batn-ı Muhassir) denilen mevkie gelen mükellef; eğer yaya yürüyorsa süratini artırır, binekli ise hayvanını harekete geçirir ve bir ok atımı kadar böyle yapar. Kirmani böyle söylemiştir. Hidaye Şerhi'nde de böyledir» (150) hükmü kayıtlıdır. Müzdelife'de vakfe'nin vakti; fecrin tulûundan, ortalığın iyice ağarmasına kadardır. Güneş doğunca, Müzdelife vakfesinin vakti tamam olur. Fecrin doğmasından önce; hiçbir mazereti yokken Müzdelife'yi terkeden kimsenin bir kurban kesmesi gerekir.

999

• Hava iyice aydınlandıktan sonra ve güneş doğmadan az önce imam; cemaatle birlikte Müzdelife'den Mina istikametine hareket eder. (151) Müzdelife'den yola çıkmanın son haddi; güneşin doğmasına iki rek'at namaz kılabilecek kadar bir müddetin kalmış olduğu andır. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (152) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Şüphesiz ki bugünkü ibadetimizin (Menasikimizin) birincisi, taş atmamız, sonra kurban kesmemiz, sonra da traş olmamızdır» (153) buyurduğu bilinmektedir. Mina'ya varan mükellef; Akabe Cemresinin bulunduğu yere gelir ve bu cemreye yedi adet nohut büyüklüğünde (Müzdelife'den topladığı) taş atar. Her taşı atarken «Tekbir» alır. Tesbih ve tehlil getirmek de caizdir. (154) Telbiye, ilk taşın atılması ile birlikte kesilir. Zira Resûl-i

---

(149) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 146.

(150) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 230-231.

(151) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 190-191, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 147.

(152) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 231.

(153) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 177.

(154) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 231.

Ekrem (SAV)'in Akabe Cemresine attığı ilk taş ile birlikte telbiye'yi kestiğini; Hz. Cabir (RA), rivayet buyurmuştur. (155) Mükellef; Akabe cemresine taş atarken şu duayı okur: (156)

بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ وَحِزْبِهِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ حَجِّي مَبْرُورًا وَسَعْيِي مَشْكُورًا وَذَنْبِي مَغْفُورًا

«Bismillâhi vallâhû Ekber!.. Rağmenliş'şeytâni vehizbihi Allâhümmec'al haccî mebrûren ve sa'yî meşkûren ve zenbî mağrûren»

Manası: «Allahü Teala (cc)'nın adı ile başlarım. Yemin ederim ki, Allah (cc) en büyüktür!.. Şeytan ve Şeytan'ın partisine (Düzenine) hakaret olsun ve Şeytani güçler kahrolsunlar diye bu taşları atıyorum. (157) Allahım!.. Haccımı kabul buyur, say-ü gayretimi şükre lâyık eyle ve günahlarımı bağışla.»

1000

● Şeytan taşlarken, mü'minlerin birbirlerine eziyyet vermemeye gayret etmeleri esastır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): **«Birbirinize eziyyet vermeden ufak taşları atmanızı lüzûmlu görürüm»** (158) buyurduğu bilinmektedir. Akabe cemresine yedi taş atıldıktan sonra; kurban kesme gündeme girer. Yalnız hacca niyet etmiş olan kimselere (Müfrid'e, İfrat hac-

---

(155) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 147.**

(156) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 228-229, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 234.**

(157) **Allahü Teâlâ (cc) nın indirdiği hükümlere mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm icad eden her güç «Şeytan'ın Hizbine «(Hizbü'ş Şeytan'a) dahildir. Kur'an-ı Kerim'de: «İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Öyle ise (Ey Mü'minler) şeytanın dostlarına karşı cihad edin. Şüphesiz ki Şeytanın hilekârlığı zayıftır» (En Nisa Süresi: 76) hükmü beyan buyurulmuştur. Şeytan taşlanırken; Komünizm, Kapitalizm, Liberalizm, Demokrasi ve bunun gibi bütün ideolojiler taşlanır. Amelin mahiyeti budur.**

158) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 174.**

cı yapan kimseye) kurban kesmek vacip değildir. Bunlar kurban kesmek istemiyorlarsa, başlarını tıraş ederler. Temettü ve Kıran haccını yapan kimselere kurban kesmek vaciptir. (159) Bunlar kurbanlarını kestikleri an, saçlarını tıraş ederler. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Saçlarını tıraş edenlere Allah rahmet etsin»** (160) duasında bulunduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası «Resûl-i Ekrem (SAV)'e iktida noktasından saçın tamamını tıraş etmek efdaldir» (161) hükmünde ittifak etmiştir. Ancak bir özürü mevcutsa kısaltmakla yetinir. Feteva-ı Hindiyye'de: «İhramdan çıkmak için, makina ile tıraş olmak caizdir. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Tıraş olma esnasında; berberin (Tıraş eden kimsenin) sağdan başlaması ve tıraş olan kimsenin başının sol yarısını önce tıraş etmesi sünnettir. Fethû'l Kadir'de de böyledir. Tıraş olduktan sonra saçı defnetmek müstehabtır. Aynı şekilde tıraş olurken dua etmek ve tekbir getirmek de müstehabtır. *Tıraş olduktan sonra saçın atılmasında da bir beis yoktur.* Ancak helâya veya yıkanılan yere atmak mekruh olur. Bahru'r Raik'te de böyledir». İhramdan çıkınca, tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmak, tıraştan sonra etek tıraşı yapmak da müstehaptır. Gayetü'l Sürûci ve Şerhu'l Hidaye'de de böyledir. Tıraş olan kimse, sakalından birşey almaz; alırsa birşey de lâzım gelmez. Tebyin'de de böyledir» (162) hükmü kayıtlıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Akabe cemresini taşlayıp, kurbanını kesen ve tıraşını olan mükellefle ilgili olarak: **«Onun için herşey helâldir, ancak kadınlar (cinsi münasebet) değil»** (163) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası «İhram sebebiyle haram olan şeyler, kadınlarla cinsi münasebet ve cinsi münasebetin davetçisi hükmünde olan öpme, kucaklama vs. *hariç, helâl olur»* (164) hükmünde ittifak etmiştir.

1001

●. Akabe Cemresini taşlayan, kurbanını kesen ve tıraşını olan mükellef; mümkün olursa aynı günde ziyaret tavafını yapar. Bu tavaf farzdır.

---

(159) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut. 1400, C: 1, Sh: 231, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 147, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 191.**

(160) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 178.**

(161) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 231, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 148.**

(162) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 231.**

(163) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 178.**

(164) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 192, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 229.**

(165) Aynı gün mümkün olmazsa; bayramın ikinci ve üçüncü gününde edâ eder. Daha fazla tehir etmez. (Feteva-ı Hindiyye'de: «Tıraş olan kimseye bu tıraşı ile, kadınla cinsi münasebet hariç, diğerleri helâl olmuştu. Ziyaret tavafının ilk dört şavtını yaptığı zaman, kadınla cinsi münasebet kendisine helâl olur. Çünkü tavafın bu ilk dört şavtı rükündür. Kalan üç şavtı ise vaciptir. Bir kimse (Akabe cemresini taşlayıp, kurban kesip, tıraş olduktan sonra) tavaf etmedikçe, aradan uzun yıllar geçse bile, kendisine kadınla münasebet helâl olmaz. Bu hususta icma vardır» (166) hükmü kayıtlıdır. Hacc-ı İfrad'a niyetli olan mükellef; daha önce kudûm tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'yını edâ etmişse, bu farz olan tavaftan sonra sa'y etmez. Kıran ve Temettü haccına niyetli olanlar ise ziyaret tavafından sonra sa'y ederler. Daha sonra yeniden «Mina»ya dönülür ve orada gecelenir. Bunun sünnet olduğu bilinmektedir. (167)

1002

• Hacc ibadetini edâ eden mükellef; bayramın ikinci günü, güneş zeval noktasına vardıktan sonra üç cemre'yi de taşlar. Taş atmaya «Hayf Mescidi'nin» yakınında olan cemreden (Küçük Şeytan) başlar ve ona yedi taş atar. Her taşı atarken «Allahü Ekber» der!.. Daha sonra onu takip eden Cemre'ye - Ki buna «Cemretü'l Vusta» (Orta Şeytan» denir - yedi taş atar. Sonra Akabe Cemresi'ne gelir ve ona da yedi taş atar. Küçük ve orta cemrelerin yanında bir miktar durması icabeder, ancak son cemrenin yanında durması gerekmez. Kafi'de de böyledir.» (168) Bayramın üçüncü gününde de; tıpkı ikinci gününde olduğu gibi, zeval vaktinden sonra cemreleri taşlar. Bundan sonra eğer Mina'dan ayrılmak isterse, dördüncü günün taşları sakıt olur. (169) Ancak Mina'da kalırsa, bütün cemrelere yedişer taş daha atar ki; toplam yetmiş taş olur!..

1003

• Mekke'nin dışından gelen mükellef'ler; ayrılmak istedikleri zaman «Veda» tavafını yapmak durumundadırlar. Esseh olan kavle göre «Veda»

(165) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 148-149, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 230.
(166) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 232.
(167) Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 192, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 230, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 232.
(168) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 232.
(169) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 149, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 193, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 231.

tavafını yapmak hac ibadetini edâ edenler için vacîptir. Umre yapanlar için ise gerekli değildir. Ayrıca veda tavafı; hayızlı ve nifaslı olanlarla, hacc ı zayi etmiş bulunanlara da vacip değildir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (170)

1004

• Vedâ tavafı yedi şavt olarak edâ edildikten sonra; Makam-ı İbrahim'e veya Mescid-i Haram'ın müsait bir yerine geçilerek «tavaf» namazı iki rek'at olarak kılınır. Daha sonra «Zemzem» suyundan içmek üzere kuyuya inilir ve kıbleye karşı dönülerek ayakta içilir!.. Bu sırada mükellef; içinden geldiği gibi dua eder.

1005

• Kâbe-i Muazzama'nın kapısı ile Hacerü'l Esved arasında kalan «Mültezem» denilen yerde; sağ el kapıya doğru uzatılarak Allahü Teala (cc)'dan rahmet dilenir ve göz yaşı dökülür. Yeryüzü müstekbirlerine ve tağutlara karşı, mü'minlerin muzaffer olması için dua edilir. Cihad gayreti ve şehadet mertebesinin üstünlüğü dikkate alınarak; «Şehid» olma arzusu beyan edilir. Bir müddet; tekbir, kelime-i Tevhid ve Resûl-i Ekrem (SAV)'e salât-ü selâm getirildikten sonra, Hacerü'l Esved istilâm edilir. Daha sonra yüzü Kâbe-i Muazzama'dan ayırmadan, huşû ve ihlâs içerisinde Mescid'den çıkılır.

1006

• **KADINLARIN HACC İŞLERİ:** Hacc ibadetini edâ hususunda; kadın ile erkek arasında herhangi bir fark yoktur. Yalnız şu hususlarda farklılık sözkonusudur. 1) Kadınlar, erkekler gibi başlarını açmazlar. Yalnız yüzleri açık bulundururlar. (Peçe kullanamazlar) 2) Telbiye getirirken seslerini, ancak kendileri işitecek kadar yükseltirler. 3) Safa ile Merve arasında «Sa'y» ederken, yeşil işaretler arasında koşmazlar ve «Tavaf» esnasında Remel yapmazlar. 4) Saçlarını dibinden tıraş etmezler, ancak uçlarından biraz keserler. 5) Kalabalık ve sıkışık durumlarda, Hacerü'l Esved'i istilâm etmezler. 6) Safa ve Merve tepelerine çıkmazlar. 7) Kendilerine ait her çeşit dikişli elbise ve ayakkabı giyerler. Hayız ve nifas hallerinde; temizlik için yıkanırlar ve tavaftan başka bütün vazifelerini yaparlar. Hayız ve Nifas sebebiyle farz olan Ziyaret tavafını yapamayanlar, temizlendikten sonra bu farzı edâ ederler. Erkekliği veya dişiliği

(170) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 234.

meşkuk olan «Hünsa-i Müşkil» durumunda olan kimseler; kadınlar hükmüne tabidir. Yani hacc ibadetini, kadınlar gibi edâ ederler. (171)

1007

• İhramlı olan bir kimse; Mekke-i Mükerreme'ye uğramadan, Arafat'taki «Vakfe»ye yetişirse, hacc ibadetine kavuşmuş demektir. (172) Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hacc Arafa'dır. Kim Arafa'ya kavuşursa, hacca kavuşmuş demektir. Kim de Arafa'yı fevt ederse (Kaçırırsa) haccı kaçırmış demektir»** (173) buyurduğu bilinmektedir. Arafe gününün zevalinden itibaren, Kurban bayramı gününün fecri doğuncaya kadar, Arafat'ta bir müddet vakfe'ye yetişen kimse farzı edâ etmiş olur. (174)

HACC-I KIRAN

1008

• Önce kelime üzerinde duralım. Molla Hüsrev: «Kıran lûgat'ta iki şeyin mutlak bir surette bir araya gelmesidir. Fûkahanın örfünde ise «İhlâl» manasınadır. İhlâl; hac ile umreyi beraber yapmak için tekbir ile sesi yükseltmektir» (175) hükmünü beyan ediyor. Dürri'l Muhtar'da: «Kıran lûgat'ta iki şeyi bir araya getirmektir. Şer'an ise; hacc ve umre için birlikte ihlâl yapmak, yani yüksek sesle telbiye getirmektir. Bu hakikaten olduğu gibi hükmen de olur» (176) denilmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in:

---

(171) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 233-234, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 152, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 195.**

(172) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 229, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 151, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 195, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 232.**

(173) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 191-192.**

(174) **Kurban bayramından iki veya üç gün önce; uçakla hareket eden bir mükellef Arafat'taki «Vakfe»ye rahatça yetişebilir ve Hacc ibadetini edâ eder!.. Ancak bazı güçler; daha Ramazan Ayı gelmeden, hacc ibadetini edâ edecek kimselere sınırlamalar getirmektedirler. Bu «ibadet hürriyetini» ortadan kaldıran şartların dikkate alınmaması mümkün değildir.**

(175) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi Şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 234.**

(176) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 35.**

«Ey Âl-i Muhammed!.. Hac ve umre için birlikte telbiye getirin» (177) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; «Hacc-ı Kıran; Hacc-ı Temettü ve Hacc-ı İfrad'dan efdaldir. Hacc-ı Kıran'ın sıfatı; Mikat'ta umreye ve hacca birlikte niyyet etmektir» (178) hükmünde ittifak etmiştir.

1009

A İmam-ı Merginani: «Hacc-ı Kıran'ın sıfatı; umreye ve hacca birlikte niyet ederek telbiye getirmek ve namazın peşinden;

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَیَسِّرْهُمَا لِیْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّیْ

«Allahümme inni ürîdül hacce vel umrete feyessirhümâ li ve takabbelhümâ minnî»

«Allah'ım!.. Ben hacc ve umre yapmak arzusundayım. Bu ikisini bana müyesser kıl ve bu ikisini benden kabul buyur» demesidir. Zira kıran; hac ile umrenin arasını birleştirmektir» (179) hükmünü beyan etmektedir. Hacc-ı Kıran'a niyet eden mükellef; Mekke-i Mükerreme'ye girince umre için K â b e ' y i tavaf eder, tavaf namazını kılar ve Zemzem suyunu içer!. Daha sonra Safâ ile Merve arasında sa'yi edâ eder. Artık ihramdan çıkmaz. Daha sonra « K u d û m » tavafını ve sa'yini yapar. Devamlı olarak ihram içerisinde kalmak ve ihram sebebiyle haram olan hususlara riayet etmek durumundadır. Terviye günü; hacc-ı İfrad'a niyet eden mükellefin yaptığı gibi, Mina'ya ve oradan da Arafat'a çıkıp, vakfeyi edâ eder. Daha sonra Müzdelife'ye dönerek orada da vakfesini yapar. Bayramın birinci günü; Akabe Cemresini taşladıktan sonra, Allahü Teala (cc)'ya şükran olmak üzere, kurban keser. Buna «Dem-i Kıran» denir. (180) Ancak kurban bulamaz veya kesmeye gücü yetmezse; sonu Arafe'ye raslamak üzere hacc'da üç gün oruç tutar. Bu üç günlük orucu kurban bayramına kadar tutmayıp geçirmesi halinde, kurban

---

(177) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 199, ayrıca İbn-i Abidin - A.g.e. C: 5, Sh: 34. İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 153.**

(178) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 196, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 198-199.**

(179) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 154.**

(180) **Şeyh Abdülgani El Meydani - (A.g.e. C: 1, Sh: 197.**

kesmekten başka çaresi yoktur. Sonra memleketine varınca yedi gün daha oruç tutmak zorundadır. Dolayısıyle oruç sayısı on güne çıkar. Hacc-ı kırân'ı edâ eden mükellefe «Karin» denilir; «Karin»; hacc ve umre arasında tıraş olamaz. (181) Ancak Bayram'ın birinci günü Akabe cemresini taşlayıp, kurbanını kestikten sonra tıraş olabilir.

1010

• İbn-i Abidin; Hacc-ı İfrad, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettû arasındaki faziletleri izah ederken: «Allâme Abdurrahman İmadi Menasik'inde **temettûu tercih etmiştir. Çünkü o ifrad'dan daha faziletli, kırân'dan daha kolaydır. Çünkü kırân yapan, her iki hacc ibadetini edâ ederken meşakkatlara katlanır, kusur işlerse iki ceza kurbanı lâzım gelir. Bizim gibiler için temettûu daha münasiptir. Çünkü hacc ihramını, kötü sözler söylemek vesaire gibi şeylerden korumak için imkân verir. Bu suretle: «Kendisinde fuhşiyat konuşmak, sapıklık yapmak ve kavga etmek bulunmayan hacc»** diye tefsir edilen hacc-ı mebruru yapması ümit edilir. Çünkü kırân ve ifrad haccını yapanlar; on günden fazla ihramlı kalırlar. İnsan bu müddet zarfında bu yasaklardan bilhassa hizmetçilerle, şoförlerle kavgadan pek az hali kalır. Temettûu yapan ise; ancak terviye günü harem'den hacc için ihrama girer. Böylece o iki günde hacc yasaklarından korunmak imkânı bulur. Haccı da inşaallah kederden salim kalır. Üstâdlarımızın üstâdı Sihab Ahmed El Menni, Menasik'inde «Bu nefis bir sözdür» demiştir. **Bundan, haddi zatında kırân temettû'dan efdaldir. Lâkin bazen kıran yapanın başına öyle işler gelir ki, temettûu tercih ettirir. Mesele kıran yaparak yasak fiillerden kurtulmamakla, temettû yaparak onlardan kurtulmak arasında deveran ederse, evlâ olan temettû yapmaktır. Ta ki haccı salim kalsın ve mebrur olsun. Çünkü o ömürde bir defa yapılır»** demek istemiştir» (182) hükmünü beyan eder.

HACC-I TEMETTÛ

1011

• Temettû; «Meta» veya «Müta»dan alınma bir kelime olup, faydalanmak manasına gelir. İslâmi ıstılâhta; umreyi veya onun ekseri şavtlarını hacc ayları içerisinde edâ etmektir. Şavtların az kısmını, meselâ Ra-

---

(181) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 238.**

(182) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 34**

mazan ayında yapar da sonra kalanını şevval ayında tavaf ederse, o sene haccettiği takdirde temettû haccı yapmış olur. Sonuç olarak; **«Hacc aylarında (ve aynı yıl içerisinde) iki ihramla umre ve haccı edâ etmeye «Hacc-ı Temettû» denir.»**

1012

• Hacc-ı Temettû'nun sıfatı; mikat'ta «Umre» niyetiyle ihrama girmektir. Mükellef gusül abdestini (veya abdestini) alır, iki rek'at namaz kıldıktan sonra kalbi ile niyyet eder ve diliyle şunları söyler;

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

«Allahümme innî üriydü'l umrete feyessirhu li ve tekabbelhû minnî»

Manası: «Allah'ım!.. Ben umre yapmak istiyorum. Onu (Umre'yi) bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur.»

Daha sonra Mekke-i Mükerreme'ye girerek umre için tavaf eder, sa'y amelini edâ eder, sonra tıraş olur veya saçlarını kısaltarak umre ihramından çıkar. (183) Tavaf için Hacerü'l Esved'i selâmladığı an «Telbiye'yi» keser. (184) Umre'yi edâ ettikten sonra; Mekke'de ihramsız olarak ikamete başlar. Sürekli olarak Mekke'de oturması da şart değildir. Civarında bulunan beldeleri gezmesinde bir mahzur yoktur.

1013

• Tevriye günü; Mescid-i Haram'da hacc için ihrama girer. (185) Feteva-ı Hindiyye'de: «Buradaki şart; harem dahilinde ihrama girmektir, yoksa Mescid-i Haram'da girmek şart değildir. Hidaye'de de böyledir. Tevriye gününden önce de, ihrama girmek caizdir ve bu efdaldir. Tebyin'de de böyledir. İhrama girmekte ne kadar acele edilirse, o kadar güzel

---

(183) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 198 - 199.**

(184) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Eh: 238.**

(185) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 199, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayeti'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 156.**

olur. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. Mütemetti (Hacc-ı Temettû'ya niyyet eder mükellef); Müfrid'in (Hacc-ı ifrad'a niyyet eden kimsenin) haccı gibi edâ eder. (186) Ancak mütemetti, kudûm tavafı yapmaz. Remel'i ziyaret tavafında yapar, tavaftan sonra sa'y eder. Şayed bu mütemetti; hacc için ihrama girdiği zaman kudûm tavafı yapsa ve sa'yi edâ etse, ziyaret tavafında remel yapmaz. Kudûm tavafında remel yapması ve yapmaması müsavidir. Bu kimse ziyaret tavafından sonra sa'yi de edâ etmez. Fethu'l Kadir'de de böyledir. Allahü Teala (cc) kendisine umre ve hacc ibadetlerini edâ etme nimetini ihsan buyurduğu için; mütemetti'nin şükür kurbanı kesmesi vaciptir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Mütemetti; kurban kesinceye kadar tıraş olmaz» (187) hükmü kayıtlıdır. Kurbanlık bulamadığı takdirde, hacc'dan önce üç ve memleketine döndükten sonra yedi gün olmak üzere on gün oruç tutar. Mekke halkı için; Hacc-ı Temettû ve Haccı Kıran yoktur. Onlar için sadece ve sadece «Hacc-ı İfrad» sözkonusudur. (188)

UMRE'NİN MAHİYETİ VE HÜKMÜ

1014

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Umre, ikinci bir umreye kadar yapılan günahların keffaretidir. Hacc-ı Mebrur'un ise cennetten başka karşılığı yoktur**» (189) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası; mali kudreti ve sıhhati müsait olan mü'minlere umre vacip midir, yoksa sünnet midir? noktasında ihtilâf etmiştir. (190) İbn-i Abidin bu konuyu izah ederken: «Cevhere sahibi vacip olduğunu sahihlemiştir. Bahır'da şöyle denilmektedir: «Bedai sahibi (İmam-ı Kasani) bunu tercih etmiş ve imamlarımızın mezhebinin bu olduğunu söylemiştir. Bazıları ona mutlak olarak «Sünnet» adını vermişlerdir. Ama bu vücûba aykırı değildir.» Rivayetten anlaşılan

---

(186) **Daha önce «Hac İbadeti nasıl edâ edilir» başlığı altında, «Hacc-ı İfrada niyet eden» mükellefin yapacağı amelleri izah etmiştik. Bakınız: Madde: 974'den, 998'e kadar olan kısım.**

(187) **Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 239.**

(188) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 215.**

(189) **Sahih-i Müslim - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1, Sh: 983, Had. No: 437 (1349), Ayrıca Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1974, C: 6, Sh: 175, Had. No: 844.**

(190) **Bedrüddin-i Ayni - Umdetü'l Kari - İst: 1308-11 Mth. Amire Tab. C: 5, Sh: 3 vd.**

sünnet olduğudur. Çünkü İmam-ı Muhammed (rh.a) umrenin tetavvû olduğunu nassan söylemiştir. Fetih sahibi buna meyletmiş ve delilleri naklettikten sonra: «Vacip ve nafile olduğunu iktiza eden deliller çatışmıştır. Binaenaleyh biri sabit olmayıp mücerred Peygamber (SAV) ile Ashabının ve tâbiûn'un fiilleri kalmıştır. Bu da sünnet olduğunu icabeder; biz de buna kail olduk» demiştir» (191) hükmünü beyan etmektedir. Molla Hüsrev «Umre sünnettir. O, Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y etmektir. Umre yılın bütün günlerinde caizdir. Sadece Arefe gününde ve Arefe gününden sonra gelen dört günde mekruhtur. Çünkü o günler haccın ve hacca bağlı olan amellerin vakitleridir» (192) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Şer'i şerif'te umre; sıfat-ı mahsusa üzere, Kâbe-i Muazzama'yı ziyaret ve Safa ile Merve arasında sa'y etmektir. Bunlar ihramlı olarak yapılır. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Bize göre umre sünnettir, vacip değildir. Bir yıl içerisinde birden fazla umre yapmak da caizdir.» (193) Hükmü kayıtlıdır. Bahsin devamında da Umre'nin rüknü, vacipleri, şartları ve sünnetleri izah olunmuştur. Şimdi bunlar üzerinde duralım: A) **Umre'nin Rüknü:** Umre'nin bir rüknü vardır, o da tavaf'tan ibarettir. B) **Umre'nin Vacipleri:** Umre'nin Safa ile Merve arasında sa'yetmek ve tıraş olmak üzere iki vacibi vardır. C) **Umre'nin şartları:** Vakit hariç, haccın şartlarının tamamı umrenin de şartlarıdır. D) **Umre'nin sünnetleri ve edebi:** Sa'yi tamamlayıncaya kadar, haccın sünnetleri ve edebleri, umre için de aynen geçerlidir.

1015

● İmam-ı Merginani: «Bize göre umre sünnnettir. İmam-ı Şafii (rh.a) indinde ise farzdır. Zira onun için Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Umre bir farizadır. Tıpkı hacc farizası gibi»** Hadis-i Şerifi vardır. Bizim için ise Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hacc bir farizadır. Umre ise bir tetavvûdur»** Hadis-i Şerifi esastır. Çünkü umre, hiçbir vakitle kayıtlı değildir. Umre, ondan başka birşeyin niyetiyle de edâ olunur. Bu ise tetavvû (Sünnet) olmasının işaretidir. İmam-ı Şafii (Rh.a)'nin rivayet ettiği Hadisin tevili ise; umre bir takım amellerle takdir olunmuştur. Tıpkı hacc ibadetinde olduğu gibi. Zira Hadis-i Şerif'ler arasındaki tearruz (Biri bırakılmadan, diğeriy-

---

(191) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1982, C: 4, Sh: 451-452.**

(192) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1 ,Sh: 234.**

(193) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1406, C: 1, Sh: 237.**

le amel edilemiyen, birbirinin zıddı) ile farziyyet sabit olmaz» (194) hükmünü beyan etmektedir. Sahabe-i Kiram «Umre» için «Küçük hacc» demiştir. İbn-i Abidin: «Ramazan ayında umre yapmak başka zamanda umre yapmaktan efdaldir. Fetih sahibi buna İbn-i Abbas'tan rivayet edilen şu hadisle istidlâl etmiştir: **«Ramazanda bir umre yapmak, bir hacca bedeldir»** Müslim'in bir tarıkinde: **«Bir hacc iktiza eder veya benimle bir hacc»** denilmiştir. Müslim demiştir ki: «Selef - Allah onlar sebebiyle bize rahmet etsin-» Umre'ye «Küçük hacc» derlermiş. **Peygamber (SAV) dört defa umre yapmıştır.** Sahih rivayete göre bunların hepsi hicretten sonra zilkâde ayında olmuştur» tamamı oradadır» (195) buyurmaktadır.

HACC VE UMRE İÇİN İHRAM'A GİREN KİMSENİN CİNAYETLERİ

1016

• Daha önce «İhram'a giren kimsenin dikkat edeceği hususlar» başlığı altında; ihrama girmek ve Harem-i Şerif'e dahil olmak sebebiyle mükellefe farz kılınan ve yasaklanan meseleleri izaha gayret etmiştik!.. (196) Buradaki «Cinayet» kavramı; ihrama giren mükellefin, Allahü Teala (cc)'nın ve Resûlü (SAV)'nün çizdiği hududları aşmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Haccı da, Umre'yi de Allah için tam yapın. Fakat alıkonursanız, o halde kolayınıza gelen kurban(ı gönderin, bununla beraber) kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan ya sadakadan yahud kurban'dan (birisiyle) fidye vacip olur»** (197) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm ûleması; kasden işlenen haramın tesirini fidyenin gidermiyeceği hususunda ittifak etmiştir. Ancak unutarak veya bilmeyerek yahud bir özür sebebiyle, «İhramlı olan kimse»; herhangi bir hududu aşarsa fidye verir ve tevbe eder. Gerek ihram, gerekse harem-i şerif sebebiyle yasak olan herhangi bir fiil işlendiği zaman; o fiilin mahiyetine göre ceza değişir. Genellikle A) Kurban kesmeyi gerektiren yasak fiil, B) Bir

---

(194) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 183 (Not: Amelde Şafii mezhebini taklid eden kardeşlerimiz için Umre farzdır. Ancak Suudi Arabistan ile Türkiye arasındaki bir anlaşma sonucu; umre için asgari 40 yaşına girmek şart koşulmuştur. Firaset sahibi her mü'min kabul eder ki, bu bir ibadetin yolunu kapatmaktır.)

(195) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 4, Sh: 453.

(196) Bakınız madde: 975'den 982'ye kadar olan kısım.

(197) El Bakara Sûresi: 196.

(198) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 240.

fitre miktarı sadaka vermeyi gerektiren yasak fiil, C) Fitre miktarından daha az bir sadakayı gerektiren yasak fiil, D) Kıymetinin karşılığını vermeyi gerektiren yasak fiil olmak üzere dört türlü ceza vardır. Şimdi yasak olan fiilleri ayrı ayrı ele alarak bunları işlemekten dolayı ortaya çıkacak cezaları izaha gayret edelim.

1017

● **GÜZEL KOKU VE YAĞ SÜRÜNMENİN CEZASI:** İnsanların faydalandığı ve kendisinde güzel koku bulunan her şeye «Tîyb» denilir. (198) Bedene sürülen şeyler genellikle üç çeşittir. **Birincisi:** Bizzat koku olan; misk, anber, kâfûr ve benzerleri!.. **İkincisi:** Kendisi bizzat koku olmadığı halde, koku için asıl olan ve ilâç olarak da kullanılan zeytinyağı ve benzeri maddeler. Bunlar eğer bedeni yağlamak için kullanılırsa, koku hükmü verilir. Yemeğe katılırsa «Koku» hükmünde değildir. **Üçüncüsü:** Bizzat koku olmadığı gibi, kokunun asıl maddesi de olmayan ve hiçbir surette bu mahiyette kullanılmayan maddeler!.. **Meselâ iç yağı gibi maddeler.** Güzel koku sürünen ihramlı kimse üzerine keffaret lâzım gelir. Eğer bir uzvun tamamına veya daha fazlasına güzel koku sürmüşse kurban kesmesi icabeder!.. Fakat bir uzuvdan azına sürülmesi halinde, buğdaydan yarım sa', (yaklaşık olarak 1,667 kg.) fidye vermesi gerekir. (199) Bir uzvun yarısından fazlası, tam hükmünde kabul edilir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Koku sebebiyle ceza gerekmesi hususunda; mükellefin unutarak veya kasden sürmesi arasında fark yoktur. Erkek ve kadın da; hüküm noktasından müsavidir. Bedal'de de böyledir. Bir kimse vücûdunun tamamını kokulamış olsa bile, bir kurban (dem) gerekir. Çünkü cins birliği mevcuddur. Tebyin'de de böyledir.» (200) hükmü kayıtlıdır.

1018

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kına güzel bir kokudur»** (201) Hadis-i Şe-

---

(199) **İmam-ı Merginani -- El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 160, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400 C: 1, Sh: 203, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 239. (Not: Buradak kurban (dem); koyun ve keçi manasınadır. Bu bahiste «kurban» kelimesini bu mahiyette kullanacağız. Deve ve sığır (Bedene) cezasını bizzat tasrih edeceğiz.)**

(200) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 241.**

(201) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 226.**

rifini esas alan Hanefi fûkahası «Başını kına ile boyayan mükellefin üzerine bir kurbân lâzım gelir» (202) hükmünde ittifak etmiştir..

1019

• Meşru bir özüre binaen; ihram içerisindeki mükellef güzel koku sürünür, tıraş olur veya dikişli elbise giyerse muhayyerdir. İsterse bir koyun kurban eder, dilerse üç gün oruç tutar veyahut altı fakire üç sa' miktarı (yaklaşık olarak 10 kg.) buğdayı sadaka olarak verir. (203) Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de: «...**Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyeti bulunursa ona oruçtan, ya sadakadan yahud kurban'dan (birisiyle) fidye vacip olur**» (204) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası bu ayet-i kerime'de fidyeler arasında beyan edilen «ev» kelimesinin muhayyer kıldığını esas almıştır. (205) Şurası unutulmamalıdır ki; fidye olarak kurban kesilecek olursa, bunun harem dairesinde yapılması gerekir. Dürri'l Muhtar'da: «Kurban keser de kokuyu gidermezse, onu yerinde bıraktığı için ikinci bir kurban lâzım gelir» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Yerinde bıraktığı için ikinci bir kurban lâzım gelir. Çünkü iptidaen koku sürünmek haram idi. Binaenaleyh devamı için de iptida hükmü verilir.» (206) hükmünü beyan eder.

1020

• Zeytinyağı veya susamyağı ile vücûdunu yağlarsa; velev ki bunlar halis olsun, kurban gerekir. Çünkü bunlar kokunun ana maddeleridir. Ayrıca Menekşe yağı gibi güzel kokulu ve bunun benzeri yağlarda ittifakla kurban lâzım gelir. (207) Kendisi bizzat koku olmadığı gibi, koku-

---

(202) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 240, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 160, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 241.**

(203) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 205.**

(204) **El Bakara Sûresi: 196.**

(205) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 163.**

(206) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 68.**

(207) **Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh. 240, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 240.**

nun ana maddesi de olmayan yağlar (İç yağı vs...) vücûda sürülürse hiçbirşey lâzım gelmez!.. Bizzat koku olmayan; ancak kokunun ana maddesi olan yağları yemekte de, bir beis yoktur. Zira bunlar kokulanmak için kullanılmadığı müddetçe; kendilerine «Koku» hükmü verilmez. (208) İhrama girmeden önce sürülmüş kokunun eseri zarar vermez. (209)

1021

• **DİKİŞLİ ELBİSE GİYMENİN CEZASI:** İhrama girmiş olan bir kimse; giyilmesi âdet olan dikişli bir elbiseyi sabahtan akşama kadar giyerse veya başını birşeyle örterse kurban kesmesi icabeder. (210) Bundan daha az bir müddet giyerse veya başını örterse; fitre miktarı sadaka vermesi gerekir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Elbisenin unutularak veya kasden, bilerek veya bilmeyerek, arzusuyla veya başkasının zorlamasıyla giyilmesi arasında fark yoktur. Bahru'r Raik'te de böyledir.» (211) hükmü kayıtlıdır. İmam-ı Yusuf (rh.a)'un: «Yarım günden daha fazla bir zaman; dikişli elbise giyen muhrim'in üzerine kurban vacip olur» (212) buyurduğu rivayet edilmiştir. İmam-ı Şafii (rh.a) «İhrama giren bir kimsenin; giyilmesi âdet olan dikişli herhangi bir elbiseyi sırf giymesi sebebiyle kurban vacip olur. Zira bu elbisenin beden üzerine geçirilmesiyle birlikte, ondan faydalanma gerçekleşmiştir» (213) hükmünü beyan buyurmuştur. Dolayısıyle amelde Şafii mezhebini taklid eden mükellef; âdet olan dikişli bir elbiseyi giydiği anda, kendisine kurban vacip olur.

1022

• İhramlı olan bir kimse; başını bir gece boyunca örtülü tuttuğu takdirde kendisine kurban vacip olur. Örtmesinin kasden, unutarak veya uyuyarak olması arasında fark yoktur. Siracü'l Vehhac'da da böyledir. Ayrıca başının dörtte birini bir gün kapattığı zaman, üzerine kurban va-

---

(208) **İbn-i Abidin - A.g.e. C: 5, Sh: 70-71, ayrıca Şeyh Nizamüddin - A.g.e. C: 1, Sh: 240.**

(209) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 242.**

(210) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 161, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 241.**

(211) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 242.**

(212) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 161, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 241.**

(213) **İbn-i Hümam - Fethu'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 228.**

cip olur. Bundan az olursa (Yani yarım gün veya daha az zaman) sadaka vermesi lâzım gelir. «El-Meşhur»da İmam-ı Muhammed (rh.a)'den gelen bir rivayete göre, başının ekserisini kapatmadıkça ihramlı olan kimseye kurban vacip olmaz. Sahih olan «El-Meşhûr»da zikredilen bu kavildir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (214) İmam-ı Merginani; ihramlı olan kimsenin, kemali ile faydalanması için müddete (Zamana) itibar edildiğini beyan ettikten sonra: «İnsan âdet olarak bir elbiseyi bir günde giyer ve çıkarır. Dolayısıyle ihrama karşı cinayetin tam olması için bu müddeti dikkate almak gerekir. Aksi takdirde cinayet noksan kalmış demektir. Tam bir gün elbiseden faydalanırsa veya tam bir gece başını örterse dem vacip olur. İmam-ı Yusuf (rh.a) günün ekserisini, tamamı makamına kaim kıldı» (215) hükmünü beyan eder. Dikkat edilirse kurbanın vacip olması için; ihrama karşı cinayet'in tam olarak gerçekleşmesi esas alınmıştır. Cinayet noksan olursa sadaka gerekir.

1023

• **TIRAŞ OLMANIN VE TIRNAK KESMENİN CEZASI:** İhrama giren mükellef; herhangi bir zaruret olmadan başını tıraş ederse, kendisine başka bir ceza değil, doğrudan doğruya kurban (dem; koyun veya keçi) vacip olur. (216) Burada «Zarûret» kaydını hassaten zikretmemizin sebebi, ızdırar ve eziyyet halinde cezanın farklılaşmasındandır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: **«Artık içinizden kim hasta olur, yahud başından bir eziyyeti bulunursa ona oruçtan ya sadakadan yahud kurbandan (birisiyle) fidye vacip olur»** (217) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası bu ayet-i kerime'yi esas alarak; herhangi bir özrü bulunan kimsenin fidye hususunda muhayyer olduğunda ittifak etmiştir. (218) Dolayısıyle dilerse üç gün oruç tutar, dilerse kurban keser, dilerse altı fakire üç sa' (Yaklaşık 10 kg.) buğdayı sadaka olarak verir. Zira mâ'zur (Özürlü) olan kimseyi Allahü Teala (cc) bu hususta muhayyer bırakmıştır.

1024

• Başının dört'te birini veya daha fazlasını tıraş etmesi halinde kur-

---

(214) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 242.**

(2115) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 161, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 229.**

(216) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 243.**

(217) **El Bakara Sûresi: 196.**

(218) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 236-237, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 205, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 163.**

ban kesmesi gerekir. Dört'te birinden azını tıraş ederse sadaka vermesi icabeder. (219) İmam-ı Merginani: «Bizim için delil şudur. Mükellefin başının bir kısmını tıraş etmesi, bütün unsurlarıyla (Kâmil bir mahiyette) faydalanma demektir. Zira bu şekilde tıraş olmak yaygındır. Dolayısıyle cinayet tam manasıyla teşekkül etmiş olur. Eğer gayet az olursa cinayet tam manasıyla ortaya çıkmamıştır. Uzvun dört'te birini güzel koku ile kokulamak ise, buna benzemez. Çünkü o maksad değildir. Ayrıca sakalın bir kısmını tıraş etmek, Irak'ta ve diğer arap topraklarında âdet halindedir. Eğer boynunun tamamını tıraş ederse (ense tıraşı) üzerine bir kurban lâzım gelir. Çünkü ense; tıraş edilmesi esas olan uzuvlardan birisidir. İki koltuğunun altını veya onlardan birisini tıraş ederse yine üzerine bir kurban lâzım gelir. Zira eziyyeti defetme ve rahata kavuşma bakımından, buralarda bulunan kılları tıraş etmek gaye halindedir. Etek tıraşının hükmü de tıpkı buna benzemektedir» (220) hükmünü beyan etmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Başının dört'te birini veya üç'te birini tıraş eden ihramlı'ya (Muhrim'e) bir kurban vacip olur. Ancak başının dört'te birinden daha az kısmını tıraş eden kimseye, sadaka lâzım gelir. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Sakalının dört'te birini veya daha fazlasını tıraş eden muhrim'e; kurban kesmek vacibtir. Dört'te birinden azını tıraş etmişse sadaka verir. Ensesinin tamamını tıraş eden kimseye de kurban gerekir. Hidaye'de de böyledir. Kasık ve koltuk altı tıraşı yapan veya burada bulunan tüyleri yolan muhrime de kurban vacip olur. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Koltuklarından birinin tamamını değil, yarısından fazlasını tıraş eden kimseye sadaka gerekir. Tahavi şerhinde de böyledir. Hacamat yerini tıraş eden kimseye de, İmam-ı Ebû Hanife (rh.a)'ye göre kurban vacip olur. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Eğer bıyıktan bazı kıllar kesilmişse bakılır, kesilen miktar sakalın dört'te biri kadar varsa (bu muhrime) fakirlere yemek yedirmesi vacip olur. Hidaye'de de böyledir. Bir azayı tıraş eden muhrim'e (İhramlı kimseye) kurban gerekir. Eğer bazı kısımlarını tıraş etmişse, sadaka vermesi icabeder. Buradaki azadan kasıt; uyluk, bacak ve koltuk gibi uzuvlardır. Baş ve sakal ise bunlardan hariçtir. Muhıyt'te de böyledir. İhramlı kimse başından, burnundan veya sakalından kıllar koparırsa; kılları sayar ve her bir

---

(219) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 204, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 241.**

(220 **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 161-162.**

kıl için, bir avuç buğdayı sadaka olarak verir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir.» (221) Hükmü kayıtlıdır. İhramlı olan kimse el ve ayak tırnaklarını keserse, bir kurban kesmesi vacip olur. (222) Beş tırnaktan daha azını keserse, sadaka vermesi gerekir.

1025

• Daha önce «Keffaret Nedir?» başlığı altında, bu ıstılâh'ın mahiyetini izah etmiştik!.. (223) Meşru bir sebeb ve zaruretten dolayı tıraş olan, elbise giyen, güzel koku sürünen veya tırnak kesen muhrim (İhramlı kimse) keffaretlerden dilediğini yapar. Eğer kurban kesmeyi arzu ederse, bunu «Harem» dahilinde keser. Eğer «Harem'in» haricinde keserse, kurban olarak caiz olmaz. Bu durumda etinin bedelini altı fakire vermesi icabeder. Ayrıca her fakire yarım sa' buğday (yaklaşık 1,667 kg.) vermek suretiyle, altı fakiri sevindirir. İhramlı olan kimse oruç'u seçerse; dilediği yerde üç gün oruç tutar. Bunları dilerse arka arkaya, dilerse ayrı ayrı tutar. Eğer sadaka vermeyi uygun bulursa; her fakire yarımşar sa' olmak üzere, altı fakire buğday verir ki; bu toplam üç sa' (Yaklaşık 10 kg.) eder. Bu sadakayı «Mekke'de mukim» olan fakirlere vermek efdaldir. Mekke'li olmayanlara vermek de caizdir. (224)

1026

• **CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNMANIN CEZASI:** Kur'an-ı Kerim'de: **«Hacc (ayları) bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı (kendisine) farz eder (İhrama girerse) artık haccda kadına yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur»** (225) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fükahası bu ayet-i kerime'de geçen «Refes» kelimesini «cinsi münasebet ve insanı cinsi münasebete götüren fiiller» olarak değerlendirmiştir. **İhram'a giren bir kimse; Arafat'ta vakfe yapmadan önce nikâhlı eşiyle cinsi münasebette bulunursa haccı fasid olur.** Bu kimsenin ayrıca bir kurban kesmesi vaciptir. Diğer hacc menasikini tamamlar ve ertesi yıl hac-

---

(221) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 243.

(222) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 234-235, ayrıca Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 204.

(223) Bakınız Madde: 841.

(224) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 244.

(225) El Bakara Sûresi: 197.

cını kaza etmesi farz olur» (226) hükmünde ittifak etmiştir. Arafat'ta vakfe yaptıktan sonraki duruma gelince: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kim Arafa'da vakfe yaparsa, onun haccı tamam olmuştur» (227) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; «Vakfe'den sonra zevcesi ile cinsi temasta bulunan muhrimin (ihramlı kimsenin) haccı fasid olmaz. Ancak işlediği cinayet sebebiyle bir deve kurban etmesi vacip olur» (228) hükmünde ittifak etmiştir. Bu hususta İbn-i Abbas (RA)'dan gelen kavil esas alınmıştır. Bayramın birinci günü Akabe Cemresini taşlayıp, kurban kesen ve tıraş olan muhrim (İhramlı kimse) nikâhlı eşiyle cinsi temasta bulunursa; bir koyunu kurban kesmesi gerekir. Çünkü Ziyaret tavafından önce, cim'a yapması caiz değildir. (229)

1027

• Nikâhlı eşinden «Ferci'nin» haricinde faydalanmaya gelince: ister inzal vaki olsun, ister olmasın; dokunmak, şehvetle öpmek ve kucaklamak haccı ve umreyi ifsad etmez. Fakat bu fiiller de «Cinayet» hükmündedir. İhramlı olan kimse; karısına şehvetle dokunur, öper veya kucaklarsa, üzerine kurban kesmek vacip olur. (230) Hacc-ı Kıran'a niyyet eden mükellef; umre yapmadan önce cinsi münasebette bulunursa, hem umresi, hem de haccı fasid olur. Fakat bu kimse umrenin ve haccın menasikini tamamlar. Bir yıl sonra; hem umre'sini, hem de haccını kaza eder. Kendisinden o senenin Hacc-ı Kıran'ının kurbanı sakıt olur. Ancak bu mükellefin üzerine iki kurban kesmek vaciptir. (231)

---

(226) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1 Sh: 206, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1 Sh: 246, İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 164.**

(227) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 241.**

(228) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 164, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 246, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 245, İbn-i Hümam - A.g.e.C: 2, Sh: 241, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 206.**

(229) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 245, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 164, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 246 Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 206.**

(230) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 238, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 206.**

231) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 245.**

1028

• Malûm olduğu üzere el ile istimnâ yapmak, büyük günahlardandır. Daha önce İstimna'nın hükmünü izah etmiştik!.. (232) İhramlı olan bir kimse; şehvetine mağlûp olup, el ile istimnâ yaparsa, kendisine bir kurban vacip olur. (233) ayrıca tevbe etmesi şarttır. Rüyasında ihtilâm olan veya sırf düşündüğü için inzal vaki olan muhrim için (İhramlı kimse için) birşey gerekmez. (234)

1029

• Sonuç olarak; İhrama giren bir mükellef'in Arafat'ta vakfe'ye durmadan önce eşi ile cinsi temasta bulunması (İnzal vaki olsa da olmasa da) haccını ifsad eder. Bu kimsenin bir yıl sonra (Ertesi yıl) o haccı kaza etmesi farzdır. Arafat'ta vakfe'den sonra cinsi münasebette bulunması, büyük bir cinayet olmakla birlikte haccını ifsad etmez. Ancak o mükellefin üzerine bir deve kurban etmesi vacip olur. Zira bu husus Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilmiştir. (235) Müzdelife'de gecelerken ve Müzdelife vakfesinde de durum böyledir. Yani Muhrim (İhramlı kimse) Cim'a ederse, üzerine bir deve kurban etmesi vacip olur. Bayramın birinci günü; Akabe Cemresini taşladıktan, kurban kestikten ve tıraş olduktan sonra; cinsi temasın dışındaki diğer hususlar mükellefe helâl olur. Ziyaret tavafını yaptıktan sonra, cinsi münasebette bulunmasında bir mahzur yoktur. Dolayısıyle ihrama giren mükellefin, bu hususlarda titiz olması zaruridir. Çünkü keffaret'in günahları örtmesi için; kasden haram işlememek esastır. Ayrıca herhangi bir şekilde keffaret yerine getirildikten sonra, tevbe etmek şarttır.

1030

• **TAVAF, SA'Y VE ŞEYTAN TAŞLAMALARDA İLGİLİ CİNAYETLER:** Farz olan ziyaret tavafını abdestsiz olarak edâ eden kimseye bir dem (koyun veya keçi), cünüb olarak yapan kimseye ise bir bedene (Deve veya sığır) kesmesi vacib olur. (236) İbn-i Abbas (RA)'den böyle rivayet edilmiştir. (237) Imam-ı Merginani: «Zira cünüblük hali; abdestsizlik halin-

---

(232) **Bakınız Madde: 328.**
(233) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 244.**
(234) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965 C: 1, Sh: 164, ayrıca şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 244.**
(235) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 239-241.**
(236) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 245.**
(237) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 243-245.**

den, daha galizdir. Dolayısıyle aralarındaki farklılığı meydana çıkarmak ve izhar etmek için; ayrıca ibadetin noksanını tamamlama dikkate alınarak bir bedene (Deve veya sığır) vacib olur. Tavafın ekserisini cünüp olarak edâ eden kimse için de hüküm aynıdır. Zira birşeyin ekserisi, onun tamamı hükmünde olur. Efdal olan Mekke'de olduğu zaman, ziyaret tavafını iade etmesidir» (238) hükmünü zikreder. Feteva-ı Hindiyye'de: «Essah olan, ziyaret tavafını abdestsiz olarak edâ etmiş olan mükellefin bunu iade etmesinin mendub, cünüb olarak edâ etmiş olan kimsenin iade etmesinin vacip olduğudur» (239) hükmü kayıtlıdır.

1031

• Resûl-i Ekrem (SAV)'ın: **«Kâbe-i Muazzama'yı tavaf namazdır. Ancak Allahü Teala (cc) onda konuşmayı mübah kılmıştır»** (240) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ister farz olsun, ister sünnet olsun her türlü tavafta «Taharet» şartı aranır. Sünnet olan kudûm tavafını; abdestsiz olarak edâ eden mükellef üzerine bir sadaka vacip olur. (241) Eğer cünüb olarak kudûm tavafı yaparsa, bir kurban kesmesi gerekir. (242) Mekke'de bulunduğu süre içerisinde, bunları iade ederse; hem kurban, hem de sadaka'dan kurtulur. «Vedâ» tavafında da durum farklı değildir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Vedâ (Sader) tavafını abdestsiz olarak yapmış bulunan kimsenin sadaka vermesi gerekir. Bu kavil sahihtir. Bu tavafın bir kısmını abdestsiz yapmış ise, bütün rivayetlere göre yine sadaka vermesi icabeder. Fakat abdest alarak iade ederse, o sadaka bi'l-icma sakıt olur. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Vedâ tavafının tamamını veya ekserisini cünüb olarak yapan kimseye kurban vacip olur. Eğer ehline dönmüş ise, cezâ olarak bir koyun gönderir. Bu mükellef eğer henüz Mekke'den çıkmamışsa; tavafı iade eder ve üzerindeki kurban cezası sakıt olur. Tehir etmiş olmasından dolayı bi'l-ittifak herhangi birşey gerekmez. Vedâ tavafının tamamını veya şavtlarının ekserisini terk etmiş

---

(238) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1 Sh: 165.**

(239) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye- Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 246.**

(240) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 243.**

(241) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 165, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 207.**

(242) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 244, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 207-208, Molla Hüsrev - Düreri'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 242.**

olan kimsenin, bir koyun kurban etmesi vacip olur. Şayet vedâ tavafının üç şavtını terk etmiş (Dört şavtını edâ etmiş) olursa, terkettiği her şavt için yarım sa' buğdayı (Yaklaşık 1,667 kg.) fakirlere tasadduk etmesi gerekir. Kafi'de de böyledir» (243) denilmektedir.

1032

• Malûm olduğu üzere «Ziyaret tavafı» farzdır. Dolayısıyle Hacc ibadetini edâ eden mükellef; «Ziyaret Tavafı'nı» yapmadan ihramdan çıkamaz. (244) Kudûm tavafı «Sünnet», Vedâ tavafı (Sader) «Vacip'tir». Mükellef Mekke'de olduğu süre içerisinde; tam bir taharet, huşu ve ihlâsla bu amelleri edâ etmek durumundadır. Sadece Mikat'tan ihrama girip; doğrudan doğruya Arafat'a geçen (Mekke'ye uğramadan) mükellefin üzerinden kudûm tavafı sakıt olur. (245)

1033

• Safa ile Merve arasındaki sa'yi terkeden mükellef üzerine bir kurban (Koyun) kesmek vacip olur. (246) Hanefi fûkahasına göre Safa ile Merve arasında sa'y etmek haccın rüknü değildir. Nitekim İmam-ı Merginani; «Bir kimse ,Safa ile Merve arasında yapılan sa'y amelini terkederse, üzerine bir kurban (dem, koyun) vacip olur. Onun hacc ameli ise tamamdır. Zira «Sa'y» amelî bizim katımızda vaciptir. Bu durumda terkeden mükellef üzerine kurban lâzım gelir, haccı ifsad olmaz» (247) hükmünü beyan eder. Safa ile Merve arasında sa'y etmek için «Taharet» şartı da aranmaz. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hayızlı, nifaslı ve cünüb olarak yapılan sa'y ameli de sahihtir. Kezâ ihramdan çıktıktan sonra sa'y edilmiş olsa bu da caizdir. Sa'y amelini, hacc aylarından sonra edâ etmek de sahihtir. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir» (248) hükmü .kayıtlı-

---

(243) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 246.
(244) Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 208.
(245) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 232, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh:194.
(246) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2 Sh: 250, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 247, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 209.
(247) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 167.
(248) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 247.

dır. Hanefî fûkahası: «Kadının hayız hali, tavaftan başka hiçbir menasiki menetmez.» (249) hükmünde ittifak etmiştir.

1034

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Güneşin batmasından sonra Arafat'tan ayrılın»** (250) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Arafat'tan; Ulû'l-emr'den (İmam'dan) ve Güneşin batmasından önce ayrılan mükellef üzerine bir kurban vacip olur» (251) hükmünde ittifak etmiştir. Güneşin batmasından sonra «Ulû'lemr Arafat'tan, meşru bir sebeble ayrılmazsa, mükellefin yola çıkmasında bir beis yoktur. Ancak güneş batmadan önce ayrılırsa bir dem (Koyun) vacib olur. Güneş batmadan ayrılır ve yine güneş batmadan Arafat'a dönerek, Ulû'lemr ile birlikte tekrar ayrılırsa, kurban sakıt olur. Feteva-ı Hindiyye'de: «Arafat'tan ayrılmanın kişinin arzusuyla olması veya hayvanının (vasıtasının) onu alıp kaçması arasında fark yoktur. Siracü'l Vehhac'ta de böyledir. Müzdelife vakfesini terk eden mükellef üzerine de bir kurban vacip olur. Hidaye'de de böyledir. Bir kimse Cemre'lerin tamamını terketse veya Akabe yahut diğer cemrelerden birine taş atmakla iktifa etse; bu kimsenin bir koyun kurban etmesi gerekir. Eğer azını terk ederse (Meselâ her cemre'ye beşer veya altışar taş atar, bunları yediye tamamlamazsa) her taş için yarım sa' buğdayı (Yaklaşık 1,667 kg.) sadaka olarak verir. Ancak bu sadakaların tamamının bedeli, bir kurban fiatına ulaşırsa, muhayyerdir. İster sadaka verir, ister kurban keser. El İhtiyar Şerhu'l Muhtar'da da böyledir. (252) hükmü kayıtlıdır. Müzdelife vakfesinden sonra; (Bayram'ın ilk günü) Akabe Cemresi'ni taşlamayı terk eden mükellefin üzerine bir kurban vacip olur .(253)

1035

• Hz. Abdullah İbn-i Mes'ûd (RA)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif'te: **«Bir nüsûkü (Ameli), diğer bir nüsûk üzerine takdim eden kimsenin**

---

(249) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 233.**

(250) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 250.**

(251) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 209, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 167, Şeyh Nizamüddin ve Heyet -A.g.e. C: 1, Sh: 247, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 250 Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 242.**

(252) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 247.**

(253) **Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 210.**

üzerine bir dem (Koyun) lâzım gelir» (254) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu Hadis-i Şerifi esas alan Hanefi fûkahası; her amelin zamanında ve tertibe uygun olarak edâ edilmesinin şart olduğunda ittifak etmiştir. Meselâ; Akabe Cemresini taşlayan bir mükellef; önce kurban kesmek, sonra tıraş olmak ve sonra da «Ziyaret» tavafını yapmak durumundadır. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'ye göre; hacc-ı kıran ve Hacc-ı Temettû yapan mükellef'in; kurban kesmeden önce tıraş olması halinde iki kurban kesmesi gerekir. (255) Birisi hacc kurbanı, diğeri de cezadır. Yine Bayram günleri geçinceye kadar tıraş olmayan ve ziyaret tavafını edâ etmeyen kimseye de kurban vacip olur. (256) İmameyn (rh.a) bu hususta muhaliftir.

1036

• **AVLANMANIN CEZASI:** Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey iman edenler!.. Siz (Hacc ve Umre için) ihramlı iken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine) öldürdüğü o hayvanın misli (benzeri) bir ceza vardır ki; Kâbe'ye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere bunu içinizden adalet sahibi iki kişi hüküm (ve takdir) edecektir. Yahûd bir keffaret vardır ki (o nisbette) yoksulu doyurmak yahûd onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki bu surette o kimse, ettiğinin vebalini tatmış olsun. Allah geçmişi bağışladı. (Fakat) Kim bir daha böyle yaparsa Allah ondan intikamını alır. Allah mutlak galiptir, intikam sahibidir**» (257) Hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Yaratılışları itibariyle insanlardan kaçan ve korunan hayvanlara «Av hayvanları» denir. Av hayvanları iki çeşittir. Birincisi: Karada yaşayan av hayvanları, ikincisi: Denizde yaşayan av hayvanları. Hayvanların doğumları (Kara veya deniz) esas alınır, yaşayışları arızidir» (258) hükmünde ittifak etmiştir. İhramlı olan bir mükellef; karada yaşayan av hayvanını öldürürse veya avcılık yapan (İhramsız

---

(254) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 252.

(255) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 168, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 247.

(256) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1,

(257) El Maide Sûresi: 95.

(258) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 247.

kimseye) kılavuzluk ederse cezalandırılır. Bu cezada; kasden veya unutarak yapanla, ilk defa veya tekrar tekrar yapan kimse müsavidir. (259)

1037

• Feteva-ı Hindiyye'de: «Ceza, avlanan hayvanın kıymetine göre değişir. Şöyle ki; avın avlandığı zaman ve avlandığı yerdeki kıymetini adil olan iki mü'min takdir eder. Zira kıymetler zamanın ve mekânın değişmesi ile değişebilir. Av, kara hayvanı ise ve avlandığı yerde de av hayvanı satışı mevcut değilse; bakılır. Oraya en yakın yerde av hayvanı satışı yapılıyorsa, oradaki kıymet esas alınır. Tebyinde de böyledir. Avlayan muhrim (İhramlı kimse) muhayyerdir. İsterse vurduğu hayvanın bedeli ile bir kurban satın alır ve keser, isterse takdir edilen kıymete göre; fakirlere sadaka verir. Her fakire yarım sa' buğday (Yaklaşık 1,667 kg), yahut bir sa' arpa (Yaklaşık 3,334 kg.) veya bir sa' hurma verir. İsterse oruç tutar. Kafi'de de böyledir. Muhrim (İhramlı kimse) oruç tutmayı seçerse; vurduğu hayvanın kıymeti, iki adil kimse tarafından yiyecek olarak takdir edilir. Mükellef takdir edilen her yarım sa' buğday için bir gün oruç tutar» (260) hükmü kayıtlıdır.

1038

• Hanefi fûkahası ayet-i kerime'de geçen: **«içinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine) öldürdüğü o hayvanın misli (benzeri) bir ceza vardır ki; Kâbe'ye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere bunu içinizden adalet sahibi iki kişi hüküm (ve takdir) edecektir»** hükmünü esas alarak; avlanan hayvanın vücûd yapısının dikkate alınacağı ve bunun boğazlanan hayvanlarla (eti yenen) mislinin tesbit edileceğini beyan etmiştir. (261) Meselâ «Geyik avlayan bir muhrim (İhramlı kimse) için, bir koyun, tavşan avlayan için bir oğlak kurban eder» denilmiştir!.. İmam-ı Merginani bu konuyu izah ederken: «Allahü Teala (cc) ihramlı iken av öldüren kimse için: **«(Onlara) ceza, öldürdükleri hayvanın neam'dan (Eti yenen hayvandan) mislidir»** hükmünü beyan buyurmuştur. Eti yenen hayvandan (Neam'dan) onun misli; yaratılış (vücût yapısı, fıtrat) olarak benzeyendir. Çünkü kıymetine «Neam» denilmez. Sahabe-i Kiram'ın deve kuşun-

---

(259) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 255-256, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 211-212 Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 247.**

(260) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 247.**

(261) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974 C: 2, Sh: 195 vd, ayrıca İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 260 vd.**

da, geyikte, vahşi eşekte ve tavşanda beyan ettiğimiz üzere yaratılış ve sûret (görünüş) bakımından benzerini vacib kıldığını biliyoruz. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Sırtlan bir avdır ve onda da bir koyun vardır» buyurduğu malûmdur. İmam-ı Muhammed (rh.a) kendisi için nazir bulunamayan av hayvanında kıymetin esas alınacağını beyan etmiştir. Serçe, güvercin ve bunun gibi!..» (262) hükmünü beyan eder. Esasen avı öldüren muhrim iki adil mü'minin hükmüne uyarak hareket etmek durumundadır. İki adil mü'min; avın kıymetini takdir edip, kendisine tebliğ etmek durumundadır. (263) Av öldüren muhrim; kurban kesmeye (netice olarak) karar verirse, bunu ancak Mekke'de kesebilir, başka yerde kesemez. (264) Çünkü bu husus bizzat ayet-i kerime'de zikrolunmuştur. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (rh.a) ile İmam-ı Yusuf (rh.a); «İki adil mü'min ancak kıymet takdirini yapabilirler; cezaya müstehak olan muhrim'in Kurban, oruç veya sadaka olarak (herhangi birisinden) ödemesi hususuna karar veremezler. Muhrim bu hususta muhayyerdir. Çünkü ayet-i kerime'de «ev» kelimesiyle araları ayrılmıştır. Bu onun muhayyer olduğunu beyan eder» hükmünü beyan etmişlerdir. İmam-ı Muhammed (rh.a) ise; iki adil mü'min kıymet takdiri yaptığı gibi, avı öldüren muhrimin (Kurban, oruç veya sadaka'dan) hangisiyle amel edeceğine de karar verebilir buyurmuştur. (265)

1039

• İnsanlara saldıran ve yırtıcı olan hayvanların öldürülmesinde bir beis yoktur. (266) Hanefi fûkahası, ihrama giren mü'minlere eziyyet veren hayvanlara «Faasık» ismi verildiği hususunda müttefiktir. Resûl-i Ekrem

---

(262) İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 170.

(263) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 161 (Not: İmam-ı Şafii (rh. a) «Er Risale» isimli usûl kitabında (Kahire: 1979 Sh: 39-40) Bu âyet-i kerimeyi «Hüküm İstinbatı ve İctihad'ın» meşruiyyetine delil olarak zikretmektedir. Zira iki âdil mü'minin hüküm vermesini ve muhrim'in de onların hükümlerine göre amel etmesi emrolunmuştur.)

(264) İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 170.

(265) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 213-214, ayrıca İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 261-262, İmam-ı Merginani, A.g.e. C: 1, Sh: 170.

(266) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhû Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 247.

(SAV)'in **«İhramda olan mükellef; fareyi, kargayı, dolengeç kuşunu, akrebi, yılanı ve saldırgan köpeği öldürebilir»** (267) buyurduğu bilinmektedir. Yine İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te: **«Beş çeşit hayvan vardır ki, bunların hepsi faasıktır. Hill'de de, Harem'de de öldürülebilirler: fare, akreb, karga, çaylak ve kuduz köpek»** (268) buyurulmuştur. Hz. Aişe (R. Anha) validemizden de bu hayvanların öldürülebileceğine dair rivayet ulaşmıştır. Abdullah İbn-i Mesûd (RA): **«Resûl-i Ekrem (SAV) ashabına Mina'da bir yılanı öldürmelerini emir buyurdu»** demiştir. Dikkat edilirse «Faasık» olarak nitelendirilen bu hayvanların hiç birisinin eti yenmez. Av olarak da herhangi bir değeri yoktur. Hanefi fükahası aynı özellikleri taşıyan diğer hayvanların öldürülüp-öldürülemiyeceği noktasında ihtilâf etmiştir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'den gelen zahir rivaye; Resûl-i Ekrem (SAV)'in isimlerini zikrettiği hayvanların dışındakilerin öldürülemiyeceği yolundadır. Ancak yırtıcı bir kuş veya vahşi bir hayvan (Arslan, kaplan vs..) ihramlı olan kimseye saldırırsa öldürülebilir. İmam-ı Merginani: «İhramlı olan mü'mine; taarruz etmek haram kılınmıştır. Yoksa kendisine yapılan saldırıyı defetmek ve eziyyeti gidermek menedilmemiştir.» (269) hükmünü beyan eder. Eğer saldırıyı defetmek ve eziyyeti gidermek; öldürmeden mümkün olursa, o yolun tercih edilmesi güzeldir.

1040

• Bir av hayvanını yaralayan, tüylerini yolan veya o hayvanın bir üzvunu sakatlayan kimse, kıymetinden eksilttiği miktarı öder. Eğer bir kuşun tüylerini yolar veya av hayvanının ayaklarını keser de; kaçıp kurtulma imkânından mahrum bırakırsa, onun değerinin tamamını ödemek durumundadır. (270) Av hayvanının yumurtasını kırarsa yumurtanın kıymetini, içinden ölü yavru çıkarsa dirisinin kıymetini tasadduk eder. (271)

---

(267) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh: 266.**

(268) **Sahih-i Müslim - İst: 1401, Çağrı Yay: C: 1, Sh: 856-857 K. Hacc Bab: 9, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400: C: 1, Sh: 214.**

(269) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 173.**

(270) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 264, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 248, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C. 1, Sh: 215.**

(271) **İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 171, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Fetava-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 248, İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 265.**

Bu av hayvanının değerini de; yine o hususta bilgi sahibi, adil iki mü'min takdir edecektir.

1041

• İhramlı bir kimseye av avlamak ve onu öldürmek haram olduğu gibi; ava delâlet etmesi (Avın yerini göstermesi) de yasaktır. Avı öldüren kimseye terettüp eden ceza, avın yerini gösterene de terettüp eder. (272) Ava delâlet etme'den murad; yardımdır. Bu bizzat el işaretiyle olabileceği gibi, kaş-göz hareketiyle de olabilir. Hz. Ebû Katade (RA)'den rivayet edilen Hadis-i Şerif'te ava delâlet etme yasaklanmıştır. (273) Hanefi fükahası: «Ava (gerek işaret, gerek diğer yollarla) delâlet etmek ihramlı kimseye yasaklanmıştır. Çünkü o yardımda, av hayvanının emniyetini ortadan kaldırma sözkonusudur. Av hayvanları insanlardan uzak durmak ve gizlenmek sebebiyle emin durumdadırlar. Avcıya işaret etmekle ve bulunduğu yeri haber vermekle; telef olmasına sebeb olunur. Halbuki ihramla birlikte taarruz ve taarruza sebeb olaçak hususlar yasaklanmıştır» (274) hükmünde ittifak etmiştir. Esasen Hz. Ata (R.A.)'dan rivayet edildiğine göre; insanlar avcıya delâlet eden muhrimin (İhramlı kimsenin) cezalandırılacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

1042

• Kur'an-ı Kerim'de: «**Deniz avı yapmak ve onu yemek - kendinize de, müsafire de faide olmak üzere - size helâl edildi. İhramda bulunduğunuz müddetçe ise kara avı haram kılındı. Huzuruna varıp toplanacağınız Allahü Teala (cc)'dan korkun**» (275) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle ihramlı olan bir mü'mine, deniz avı helâl kılınmıştır. (276)

1043

• Açlık sebebiyle ızdırar (Muzdar) hale düşen ihramlı kimse; herhangi bir kara avını öldürürse, yine de (Muzdar hale rağmen) cezasını öder.

---

(272) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - C: 1, Sh: 250, ayrıca Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1 Sh: 247.**

(273) **Bakınız Madde: 977.**

(274) **İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 169, ayrıca İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 104, İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 C: 2, Sh 258.**

(275) **El Maide Sûresi: 96.**

(276) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1 Sh: 247, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 169, İbn-i Abidin - A.g.e. C: 5, Sh: 103, İbn-i Hümam - A.g.e. C 2, Sh: 255-256.**

(277) Hanefi fûkahası, ızdırar halinde ölü (Leş) eti yemeyi, av hayvanını yemeye tercih etmiştir. Nitekim İbn-i Abidin: «Ölü etl (Leş) av üzerine tercih edilir. Bu Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed'e göredir. İmam-ı Yusuf ile İmam-ı Hasan'a göre avı keser. Fetva birinciye (Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed'e) göredir. Nitekim Şurunbulâliyye'de böyle denilmiştir. Ben derim ki: Bahır sahibi dahi bunu tercih etmiş; «Çünkü av etinde iki haramı irtikab etmek vardır. Bunlardan biri yemek, diğeri öldürmektir. Ölü etini yemekte ise sadece bir irtikâb vardır. O da yemektir demiştir. Hilâf evleviyet meselesidir. Nitekim Bahır sahibinin «Haniye'den naklettiği «Ölü evlâdır» sözünden anlaşılan da budur. Bir haram, iki haram sözlerinden murad, muzdar (Izdırar halinde) kalmazdan önceki asli hükümdür. Çünkü muzdar kaldıktan sonra artık haram diye birşey yoktur» (278) hükmünü zikreder. İhramlı kimsenin; koyun, sığır, deve, tavuk, ve bunun gibi hayvanları şer'i usûle uygun olarak kesmesinde bir beis yoktur. (279) Ancak bunların dışında; evcil olan ördek ve kaz gibi hayvanları da kesebilir. Yabani ördek ve kaz; av hayvanı hükmündedir.

1044

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Harem'in avı ürkütülmez»** (280) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «İhramsız olan bir kimse harem içerisinde bir av hayvanını vurduğu zaman, onun kıymetini fakirlere sadaka olarak verir. Zira bütün av hayvanları; harem sebebiyle emniyet hakkına **halzdirler» (281) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Münziri: «Haremde avlanmak ihramlı olan kimseye de, ihramlı olmayan kimseye de yasaktır»** (282) hükmünde Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in müctehid imamlarının

---

(277) Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 247, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 216.

(278) İbn-i Abidin - A.g.e. C: 5, Sh: 107.

(279) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 252, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 216-217, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 252, İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 173.

(280) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 276.

(281) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 174, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 217 (Not: İhramlı kimsenin; gerek harem'in dışında, gerekse harem'in içinde kesmiş olduğu av hayvanı laşe hükmündedir. Kat'iyyen yenilmez.)

(282) İmam-ı Münziri - Kitabü'l İcma - Ank: 1983, Sh: 40.

icma ettiğini kaydetmektedir. İhramlı olan kimsenin av hayvanlarının etini alıp-satması da batıldır. (283)

1045

● **HAREM BÖLGESİNİN BİTKİ VE AĞAÇLARI:** İnsanların ekip-yetiştirdiği cinsten olmadığı gibi; onların emekleri sonucu da ortaya çıkmamış olan ağaç ve bitkilerin koparılması ve onlardan menfaat temin edilmesi helâl değildir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Harem'in yeşil otu biçilmez ve dikeni de kesilmez»** (284) buyurduğu bilinmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Bir kimse; harem bölgesinin yeşil olan bir bitkisini kopardığı zaman, kopardığı şeyin kıymeti kadar yiyecek alır ve her fakire yarım sa' buğdayı (Yaklaşık 1,667 kg.) tasadduk eder. Bunu istediği yerde yapabilir. Bu şahıs dilerse bir kurbanlık alıp, harem'de kesebilir. Ancak bu cinayet sebebiyle oruç tutmak caiz değildir. Bu işi yapan kimsenin ihramlı veya ihramsız olması da müsavidir. Ayrıca kıymetini tasadduk etse dahi, kopardığı o bitkiden faydalanması mekruhtur. Satmış olursa; bu satış caiz olur ve satış karşılığı aldığı bedeli fakirlere tasadduk eder. Harem bölgesinin kurumuş, gelişme ve büyüme imkânı kalmamış olan bitkilerini koparmakta bir sakınca yoktur. Tahavi şerhi'nde de böyledir.» (285) hükmü kayıtlıdır. Harem'de insanların bizzat çalışarak yetiştirdiği; sebzelerin, ekinlerin, çiçeklerin ve benzeri şeylerin, sahibinin izniyle koparılmasında mahzur yoktur. Ancak ihramlı olan bir kimse; başkasının bizzat yetiştirdiği harem bölgesindeki bir sebzesini koparırsa; kopardığı şeyin kıymetini sahibine (Kul hakkı) olarak ödemesi, aynı bedeli şer'i şerifin hakkı olarak fakirlere tasadduk etmesi gerekir.

İHSAR (HACC'DAN MENEDİLMEK VEYA GERİ KALMAK)

1046

● Molla Hüsrev: «İhsâr'ın lûgat manası, mutlak olarak men etmek, alıkoymak demektir. Şer'an: «İhramlı olan mükellefi; hacc ve umresinin tamamına erişmesinden, düşman, hastalık veya meşru bir başka sebeble menedilmesine «İhsar» denilir» (286) hükmünü beyan etmektedir. İbn-i

(283) Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 218.
(284) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 280, ayrıca Molla Hüsrev - Düreri'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 250.
(285) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El-Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 252 vd.
(286) Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 257.

Abidin: «**İhsar lûgatta men etmek demektir.** Yani korku, hastalık, acz gibi birşeyle menetmektir. Hapishaneye veya bir şehre kapamak suretiyle düşmanı kendisini men ederse buna «Hasr» denir. Nitekim Keşşaf ve diğer kitaplarda beyan edilmiştir. El Muğrib'te: «Meşhur olan budur» denilmektedir. Tamamı İbn-i Kemal'in şerhindedir. **Şeriatta iki rüknünden men etmektir.** Bunlar vakfe ve hacc'da tavaftır. Lâkin ileride göreceğiz ki, umrede de ihsar tahakkuk etmektedir. Halbuki onun bir rüknü vardır, o da tavaftır. Hasılı «Hasr»; bir yerden çıkmayı men etmektir. İhsar ise; matlûba (Taleb edilen, hacc ve umre'ye) erişmeye hastalık ve düşman sebebiyle mani olmaktır» (287) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hacc veya umre için ihrama giren; sonra da ihramın gerektirdiği fiilleri yapmaktan herhangi bir sebeble men edilen kimseye muhsar denir. Hacc'dan men edilme; ister düşman tarafından, ister hastalık, yaralanma, kırılma, hapiste bulunma ile veyahut da başka bir mani'den dolayı olsun hepsi müsavidir. Ulemamızın kavillerine göre, ihramın gerektirdiği vazifeler; hakiki ve şer'i olur. Bedal'de de böyledir. Bir mükellefi vasıtaya binmekten veya yürümekten alıkoyan hastalık; ihsarı sabit kılacak mahiyette bir hastalık sayılır. İhsar için sözkonusu olan düşman; müslüman, kâfir veya yırtıcı hayvan olabilir. Siracü'l Vehhac'ta da böyledir. Hacc yolunda gerekli olan nafakası çalınmış veya bindiği hayvanını (vasıtasını) kaybettiği için, yürümeye gücü yetmeyen kimse de muhsardır. Fakat bindiği hayvanını (vasıtasını) kaybeden kimsenin yürümeye gücü yetiyorsa, o kimse muhsar sayılmaz. İhrama girdiği zaman yanında kocası olmayan kadın, yanındaki mahremi ölen kadın, yanında mahremi olmadığı halde ihrama giren kadın ve kocası ölen kadın, birer «Muhsara»dırlar. Bedal'de de böyledir. Bir kadının mahremi yolda ölür ve kadınla Mekke arasında üç konak veya daha fazlası bir mesafe bulunursa, bu kadın da muhsara hükmündedir» (288) denilmektedir.

1047

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Hacc'ı da, Umre'yi de Allah için tam yapın. Fakat alıkonursanız, o halde kolayınıza gelen kurban(ı gönderin, bununla beraber) kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin...**» (289)

---

(287) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürer'i'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 165.

(288) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 255.

(289) El Bakara Sûresi: 196.

hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'yi esas alan Hanefi fükahası: «Hacc veya umre yapmasına mani olunmuş mükellefin ihramdan çıkması için; Mina'ya bir kurbanlık veya onun bedeli olan miktarı gönderip, kendi adına kestirmiş olması gerekir. Kurbanı gönderen şahısla (Muhsar'la), götüren şahıs arasında kurbanın ne zaman kesileceği hususunda önceden bir sözleşme yapılmalıdır ki, muhsar olan kimse - kurban kesilmeden önce - ihramdan çıkmış olmasın» (290) hükmünde ittifak etmiştir. Kurbanın kesilmesinden sonra ihramdan çıkan mükellef; eğer hacc-ı ifrad yapmaya niyetli idiyse, bu kimsenin bir yıl sonra bu ibâdeti edâ etmesi gerekir. Şayed niyyeti Hacc-ı Kıran yapmak idiyse; ihramdan çıkmak için iki kurban keştirir; sonra da iki umre ve bir hacc yapması gerekir. (291) Bu kurban, harem hududları içerisinde kesilir, kat'iyyen dışında kesilemez. Arafat'ta vakfe yapan kimse «Muhsar» olmaz. Zira vakfeden sonra ihsar hükmü yoktur. Fakat tavaf'tan ve vakfe'den engellenen Mekkeli için de ihsar hükmü geçerlidir. (292) Umre'ye niyet eden mükellef; «Muhsar» duruma düşerse, kurbanı dilediği yerde kesebilir.

KENDİ YERİNE BAŞKASINI HACCA GÖNDERMEK

1048

• Bilindiği gibi hacc ibadeti; hem mali, hem de bedeni olan «Mürekkep» bir ibadettir. Dolayısıyle «üzerine hacc farz olan bir mükellef; vücût sağlığı noktasından aciz hale gelirse nasıl amel edecektir?» suali çerçevesinde, farklı ictihadlar ortaya çıkmıştır. Hanefi fükahası: **«Mükellef; hacc ibadetini bizzat edâ etme hususunda acze düşerse, vekâlet (Bedel) caiz olur. Ancak kudreti olursa caiz olmaz. Kendi yerine bir başkasını hacca göndermenin cevazı için; ölüm veya ölene kadar acizliğin devamı şart kılınmıştır.»** (293) hükmünde ittifak etmiştir. Dürri'l Muhtar'da: «Zikredilen acz şartı farz olan hacc içindir. Nafile için değildir» hükmü

---

(290) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 296-297, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 218-219.

(291) İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - C: 1, Sh: 180-181.

(292) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 256.

(293) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuaü'l Enhur fi şerhi Mülteka el Ebhur (Şerhü Damad) Beyrut: ty C: 1, Sh: 307-308, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 183, Molla Hüsrev - Dürerü'l Hukkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 259 - İbn-i Hümam Fethu'l Kadir - Beyrut: 1315, C 2, Sh: 310-311

kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Acz şartı farz hacc içindir. Çünkü Lübab'tan naklen yukarıda söylediklerimizden biliyorsun ki; şartların hepsi farz hacc için şarttır. Nafile hacc için değildir. **Nafile hacc için; İslâm, akıl ve temyiz'den başka şart yoktur.** Yukarıda beyan edildiği vecihle, kiralanmamış olmak da şarttır» (294) hükmünü zikreder. Şimdi hacc'da niyabetin (vekâletin) caiz olmasının şartları üzerinde duralım.

1049

● Hacc ibadetinde niyabetin (Vekâlet'in) caiz olmasının şartları şunlardır: **Birincisi:** Kendi adına hacc yapılacak olan mükellef; malı olduğu halde bizzat haccı edâ etmekten aciz olmalıdır. **İkincisi:** Kendi adına hacca vekil gönderen mükellef'in bu aczinin, ölüm anına kadar devam etmesi şarttır. Bedai'de de böyledir. Hasta iken kendi adına bir başkasını hacca gönderen mükellef; bu hastalık sebebiyle ölürse, yapılan hacc caiz olur. Ancak bu hastalıktan kurtulursa ve sıhhat bulursa; hacc hükümsüz kalır, tekrar hacca gitmesi icabeder. **Üçüncüsü:** Hacca bedel gönderen kimsenin; bedel olarak (Niyabeten) giden kimseye, kendisi için haccetmesini emretmiş olmalıdır. Herhangi bir emir sözkonusu olmadan haccetmek caiz olmaz. Ancak varis olan kimselerin, varisi oldukları sahsın emri olmaksızın, onun adına bir başka şahsı hacca göndermeleri caizdir. **Dördüncüsü:** Hacca vekil olarak gönderilen kimsenin ihrama girerken niyyet etmesi gerekir. Bu niyyet esnasında efdal olan; o kimsenin,

اَللّٰهُمَّ اِنِّي اُرِيْدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي مِنْ فُلَانٍ

«Allahümme innî üridül hacce feyessirhü lî vetekabbelhü minnî ve min fülânin»

«Yâ Rabbi, ben Haccetmek istiyorum. Bunu bana kolay kıl ve bunu benden ve fülândan kabûl et.» demesidir. Ayrıca telbiye getirirken «Lebbeyk an fülânin (yani .....için telbiye ettim, falan için ihrama girdim» demesi efdaldir. **Beşincisi:** Me'murun (Bedel olarak hacca gönderilen kimsenin) hacc ibadetini Amirin (Kendisini hacca gönderen kimsenin) malından yapması esastır. Me'mur; Amir'in malı ile haccetmez de,

---

(294) **İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 190.**

kendi malı ile haccederse, bu hacc bedel olmaz. **Altıncısı:** Memur (Naib, bedel, vekil) haccı binekli olarak edâ etmelidir. (295)

1050

• Kendi adına hacca bir başka mükellefi gönderen kimsenin; dikkat edeceği önemli hususların başında, «Hacc ibadetini en iyi bilen kimseyi» seçmek gelir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Kirmani'de «Efdal olan hacc işlerini en iyi bileni göndermektir» denilmiştir. Bedel olarak gönderilen kimsenin; hür, akil ve bülûğa ermiş olmasıdır. Gayetü's Sürûci, Şerhu'l Hidaye'de de böyledir» (296) hükmü kayıtlıdır. Malûm olduğu üzere mükellef'in içinde bulunduğu hal ile ilgili ilimleri tahsil etmesi farzdır. (297) Dolayısıyle gerek Amir (Haccın yapılmasını emreden kimse), gerek me'mur; bu konu ile ilgili bütün ilimleri tahsil etmek durumundadır.

HACCI VASİYYET ETMEK

1051

• Hacc ibadetinin vücûbunun ve edâsının bütün şartlarını üzerinde bulunduran mükellef; haccı edâ etmeden veya vasiyyet etmeden ölürse, günahkâr olur. Bu hususta hiçbir ihtilâf yoktur. Vasiyyet etmeden ölen kimsenin varisleri dilerlerse, o şahsın yerine (bedel olarak) hacc yaptırırlar. Bunun Allahü Teala (cc) indinde caiz olacağı ümit edilir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) «Bu durumdaki bir kimse, vasiyyet etmeden ölürse, hacc borcu üzerinden düşmez» buyurmuştur. Dolayısıyle «Vasiyyet» etmek oldukça önemlidir. Kat'iyyen ihmal edilmemelidir. Hacc; vasiyyet eden kimsenin malının üçte birinden harcanarak edâ edilir. (298) Hacca o kimsenin öldüğü yerden (Vatan-ı Asli'sinden) başlanır. Eğer birkaç vatanı mevcut ise; Mekke-i Mükrreme'ye en yakın olanı tercih edilir. (299)

---

(295) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 257, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 259, İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 312 vd.

(296) Şeyh Nizamüddin ve heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 257.

(297) Bu hususla ilgili olarak bakınız, Madde: 14, 15.

(298) İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 318 - 19, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 258.

(299) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 259.

«HEDY»İN TARİFİ VE MAHİYETİ

1052

• Hareme hediye edilen ve kurban olma vasfına sahip bulunan hayvana «Hedy» denir. (300) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Hedy'in en azı bir koyundur**» (301) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası: «Hedy üç çeşittir. Bunlar deve, sığır ve koyundur» hükmünde ittifak etmiştir. (302)

1053

• İmam-ı Merginani: «Nafile, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettû hedy'lerinin (Kurbanlarının) etlerinden yemek caizdir. Zira bunlar ibadet niyetiyle akıtılan kandır. Tıpkı Udhiyye (Kurban bayramında kesilen) kurbanı gibidir. Sahih olan rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV) hedy'nin (Kestiği kurbanın) etinden yediği ve onunla pişirilen çorbadan içtiği bilinmektedir. Bu sebeble tetavvû, mut'a ve kıran hedylerinin etinden yemek müstehabtır. Geri kalan hedy'lerden (Kesilen kurbanlardan) yemek caiz değildir. Zira onlar keffaret için kesilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hudeybiye'de muhsar olduğu ve hedy'leri (Kurbanları) El Eslemi'nin eliyle gönderdiği zaman o'na (El Eslemi'ye) hitaben: «**Sana ve seninle beraber olan kimselere ondan birşey yemek caiz olmaz**» buyurmuştur. Tetavvû (Nafile), Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettû hedy'lerinin (kurbanlarının) ancak nahir (Kurban bayramı) günlerinde kesilmesi caizdir, başka zaman caiz olmaz» (303) hükmünü beyan etmektedir.

1054

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Mina'nın her tarafı hayvanın kesileceği (Kurban edileceği) yerdir. Mekke'nin içindeki cadde, sokak ve yolların tamamı hayvanın (Kurbanın) kesileceği yerdir**» (304) buyurduğu bilinmektedir.

---

(300) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 222, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 261.**

(301) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 321.**

(302) **Abdullah İbn-i Mahmut İbn-i Mevdûd El Mavsili - El İhtiyar - İst: 1980, C: 1, Sh: 172, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 261, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 262, Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 1, Sh: 222 (Malûm olduğu üzere, «Ganem» tabiri, koyun ve keçiyi içine aldığı gibi, «Bakar» tabiri, camus'u da içine alır. Zekât bahsinde bu hususu izah etmiştik).**

(303) **İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 1, Sh: 186.**

(304) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315, C: 2, Sh: 323.**

Nahr günlerinde Mina'da kesmek müstehabtır. Hedy'lerin tamamının harem dahilinde kesilmesi şarttır. (305) Başka yerde caiz olmaz. Mümkün olduğu takdirde, hedy'in (Kurbanın) bizzat mükellef tarafından kesilmesi daha efdaldir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) «Vedâ» haccında yüz tane deveyi hedy olarak sevketmiş ve bunların büyük bir çoğunluğunu bizzat kendisi kesmiştir. Geri kalanların kesilmesini de Hz. Ali (RA)'ye emir buyurmuştur. Kurbanın bizzat mükellef tarafından kesilmesinde; huşû ve kalbi bağlılık daha sarihtir. Ancak kurban kesmeyi bilmiyorsa; bir başkasının kesmesi de caizdir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Ali (RA)'ye hitaben: **«Hedy'lerin (Kurbanların) yularlarını ve çullarını sadaka olarak ver. Kasab ücretini de kat'iyyen onlardan verme»** (306) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle kasab ücreti hedy'in (Kurbanın) etinden verilmez.

1055

• Udhiyye'de (Kurban Bayramında kesilecek olan hayvanda) aranan bütün vasıflar, Hedy'de de aranır. (307) **«Kurban'da bulunması gereken vasıflar»** başlığı altında; bu konuyu ileride izah edeceğiz.

RESÛL-İ EKREM (SAV)'İN KABRİNİ ZİYARET ETMEK

1056

• Feteva-ı Hindiyye'de: «Alimlerimiz Resûl-i Ekrem (SAV)'in kabrinin ziyaret edilmesini, mendub olan amellerin en efdali olarak beyan etmişlerdir. Menasikü'l Farisi ve Şerhû'l Muhtar'da: **«Peygamber (SAV)'in kabrini ziyaret etmek vacibe yakındır»** denilmiştir. Farz olan haccı edâ etmekte olan mükellefin; önce hacc menasikinden başlaması, Resûl-i Ekrem (SAV)'in kabrini hac'dan sonra ziyaret etmesi daha güzeldir. Nafile hacc yapmakta olan kimse muhayyerdir. Peygamberimiz (SAV) efendimizin kabrini ziyaret etmeye niyyet etmiş olan mükellef; bu niyeti ile «Mescid-i Nebeviyye'yi» de kasdetmiş olur. Kendisi için sefere çıkılabilecek (Seyahat edilebilecek) üç mescid'den birisinin Mescid-i Nebi olduğu bilinmektedir. Nitekim bir Hadis-i Şerf'te: **«Üç mescid'den başka,**

---

(305) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuaû'l Enhur fi şerhi Mülteka el Ebhur (Şerhû Damad) - Beyrut: ty C: 1, Sh: 310 vd, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 186, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 262.**

(306) **İbn-i Hümam - A.g.e. C: 2, Sh: 325.**

(307) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 262, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 1, Sh: 185.**

hiçbir mescid için sefere çıkılmaz. Bu (Sefere çıkılabilecek) mescidler: Mescid-i Haram, şu benim mescidim ve Mescid-i Aksa'dır» buyurulmuştur. Mescid-i Nebeviyye'yi ziyaret için yola çıkan mükellef; Peygamberimiz (SAV) Efendimize salât-ü selâmı ziyadeleştirir ve buna yol boyunca devam eder. Fethü'l Kadir'de de böyledir» (308) hükmü kayıtlıdır.

1057

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, başka mescidlerde edâ edilen bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram'da edâ edilen namaz müstesna...»** (309) buyurduğu bilinmektedir. Yine bir başka Hadis-i Şerifte: **«Beni (Hayatımda ve hayatımdan sonra) Allahü Teala (cc)'nın rizasına niyyet ederek, Medine'de ziyaret eden kimseye, kıyamet gününde şahid ve şefaatçi olurum»** (310) buyurulmuştur. Esasen Tevhid mücadelesinin mahiyetini kavramak için; Resûl-i Ekrem (SAV)'in ve Sahabe-i Kiram'ın yaşadığı beldeleri görmek, başta Uhûd şehidleri olmak üzere, bütün şehidlere dua'da bulunmak ve onları ziyaret etmek oldukça önemlidir.

1058

• Medine'nin sınırına varan mükellef'in vasıtasından inerek; sükûnet ve vakarla yürümesi efdaldir. Medine'ye girince şöyle dua eder;

اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوٰتِ وَمَا اَظْلَلْنَ وَرَبَّ الْاَرَضِيْنَ وَمَا اَقْلَلْنَ
وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا ذَرَيْنَ اَسْئَلُكَ خَيْرَ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ وَخَيْرَ
اَهْلِهَا وَخَيْرَ مَا فِيْهَا وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا
وَشَرِّ اَهْلِهَا
اَللّٰهُمَّ هٰذَا حَرَمُ رَسُوْلِكَ فَاجْعَلْ دُخُوْلِيْ فِيْهِ وِقَايَةً لِّيْ
مِنَ النَّارِ وَاَمَانًا مِنَ الْعَذَابِ وَسُوْءِ الْحِسَابِ

(308) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Fetava-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 265.**
(309) **Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 148.**
(310) **Abdurrauf Münavi - Feyzü'l Kadir - Beyrut: 1356, C: 6, Had. No: 8716.**

Manası: «Ey göklerin ve onların gölgelendirdiği her şeyin Rabbi olan Allahım!.. Ve ey yerlerin ve onların taşıdığı her şeyin Rabbi olan Allahım!.. Ve ey rüzgârların ve onların saçıp-savurduğu şeylerin Rabbi olan Allah'ım!.. Senden bu beldenin hayrını dilerim ve bu beldenin ehlinin hayrını dilerim. Bu belde içerisinde bulunanların tamamının hayrını da temenni ederim. Bu beldenin şerrinden, bu beldenin ehlinin şerrinden ve bu beldenin içinde olanların bana dokunacak şerlerinden de sana sığınırım. Ey Allah'ım!.. Bu belde Resûlü'nün haremidir. Bu beldeye girişimi, benim için ateşten koruyucu kıl!.. Azabtan ve çok şiddetli olan hesab gününden emin kılıcı eyle.»

Daha sonra doğrudan doğruya Mescid-i Nebeviyye'ye yönelir. Mescide giriş esnasında, sünnet'e riayet eder. Yani önce sağ ayağını atarak girer. Fethû'l Kadir'de de böyledir.» (311)

[illegible]

• Dürri'l Muhtar'da: «Racih olan kavle göre Mekke, Medine'den efdaldir. Bundan yalnız Peygamber (SAV)'in mübarek naşının bulunduğu yer müstesnadır. O mutlak surette efdaldir. Hatta Kâbe'den de, arş-ü Kürsi'den de efdaldir» hükmü beyan edilmektedir. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Bundan yalnız Peygamber (SAV)'in mübarek naşının bulunduğu yer müstesnadır. Lübâb sahibi diyor ki «Hilâf, Kabr-i Şerif'ten ve Rasûlullah (SAV)'in mübarek uzuvlarının bulunduğu yerden başka yerlerdir. Kabr-i şerif bilittifak dünyanın en faziletli yeridir. Şarihi de şöyle demiştir: «Kezâ, yani hilâf Beytullah'tan başka yerler hakkındadır. Zira Kâbe, Medine'den de efdaldir. Yalnız Kabr-i Şerif müstesnadır. Keza Kabr-i Şerif, Mescid-i Haram'dan da faziletlidir. Kadı Iyaz ve başkaları Kabr-i Şerif'in Kâbe'den dahi efdal olduğuna icma nakletmişlerdir. Hilâf ondan başkası hakkındadır». Hambeli İbn-i Ukayl'den nakledildiğine göre Kabr-i Şerif yeri Arş'tan da efdaldir. Bekri tarikatının büyükleri de bu hususta ona muvafakat etmişlerdir. Tâc-i Fakihi'nin açıkladığına göre, yer göklerden efdaldir. Çünkü Peygamber (SAV) ondadır. Bu kavli bazıları ekser-i ûlemadan nakletmişlerdir. Çünkü peygamberler topraktan yaratılmış toprağa defnedilmişlerdir. Nevevi diyor ki: «Cumhur'a göre gökyüzü yerden faziletlidir. Ama ûlemanın sözlerinin arasını bulmak için bundan Peygamberlerin uzuvlarının bulunduğu yerleri istisna etmek ge-

(311) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 265.

rekir» (312) hükmünü zikretmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Kabr-i Şerif'lerinin başına varan mükellef şu şekilde dua eder; (313)

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ اَنَّكَ رَسُوْلُ
اللّٰهِ قَدْ بَلَّغْتَ الرِّسَالَةَ وَاَدَّيْتَ الْاَمَانَةَ وَنَصَحْتَ الْاُمَّةَ
وَجَاهَدْتَ فِيْ اَمْرِ اللّٰهِ حَتّٰى قُبِضَ رُوْحُكَ حَمِيْدًا وَ
مَحْمُوْدًا فَجَزَاكَ اللّٰهُ عَنْ صَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا خَيْرَ الْجَزَاءِ
وَصَلّٰى عَلَيْكَ اَفْضَلَ الصَّلَاةِ وَاَزْكَاهَا وَاَتَمَّ التَّحِيَّةِ
وَاَنْمَاهَا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ نَبِيَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَقْرَبَ النَّبِيِّيْنَ
وَاسْقِنَا مِنْ كَاْسِهِ وَارْزُقْنَا مِنْ شَفَاعَتِهِ وَاجْعَلْنَا مِنْ
رُفَقَائِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ هٰذَا اٰخِرَ الْعَهْدِ
بِقَبْرِ نَبِيِّنَا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَارْزُقْنَا الْعَوْدَ اِلَيْهِ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْاِكْرَامِ

«Esselâmü aleyke yâ nebiyallahi ve rahmetüllahi ve berekâtühü!.. enneke Resûlullahi kad bellâğte'risâlete ve eddeyte'l emânete ve nesahte'l ümmete ve câhedte fi emrillâhi hatta kubiza rûhuke hamiyden mahmûden fecezâkellahü an sağıyrinâ ve kebiyrinâ hayrel cezâi ve sallâ aleyke efdalessalâtı ve ezkâha ve etemmet-tahiyyeti ve enmâhâ!..

---

(312) İbn-i Abidin - Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 241-242.

(313) Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 265.

Allahümmec'al nebiyyenâ yevme'l kıyâmeti akreben nebiyyine veskınâ min ke'sihi verzûknâ min şefaatihi vec'alnâ min rüfekâihi yevme'l kıyameti!.. Allahümme lâ tec'al hâzâ âhire'l-ahdi bikabri nebiyyinâ aleyhisselâm. Verzuknel avde ileyhi ya zelcelâli ve'likram.»

Manası: «Allahü Teala (cc)'nın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun ey Allah'ın Resûlü!.. Ben senin gerçekten Allahü Teala (cc)'nın resûlü olduğuna şehadet ederim. Muhakkak ki sen peygamberlik vazifelerini tebliğ ettin ve emaneti yerine getirdin. Ümmetine nasihat ettin. Sen ruhun kabzedilinceye kadar Allahü Teala (cc)'nın emirleri uğruna cihad ettin. Allahü Teala (cc) küçüğümüzden ve büyüğümüzden sana, mükâfatların en hayırlısını versin, rahmetin en faziletlisini, en temizini, en mükemmelini ve en bereketlisini sana ihsan buyursun!.. Allah'ım!.. Kıyamet gününde peygamberimizi rahmetine en yakın peygamber eyle!.. Bize onun bardağından içir, ve bizi O'nun şefaati ile rızıklandır. Kıyamet gününde bizi O'nun (Resûl-i Ekrem (SAV)'in) arkadaşlarından eyle!.. Allahım!.. Peygamber (SAV) Efendimizin kabrine bu ziyaretimizi, son ziyaret etme; bizi tekrar tekrar O'na dönmekle rızıklandır. Ey azamet ve ikram sahibi olan Allah'ım!..»

Peygamberimiz (SAV)'in huzurunda olan mükellef sesini çok yükseltmiyeceği gibi, çok da kısmaz. Gayetü's Sürici Şerhû'l Hidaye'de de böyledir. Resûl-i Ekrem (SAV) efendimize tebliğ edilmek üzere, kendisine tevdi edilmiş selâmları şöyle arzeder.

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ

يَسْتَشْفِعُ بِكَ اِلٰى رَبِّكَ فَاشْفَعْ لَهُ وَلِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ

«Ey Allah'ın Rasûlü! Sana filân oğlu filân oğlu filânın selâmı var. Rabbin indinde senin kendisine şefâat etmeni istiyor. Sen, ona ve bütün müslümanlara şefâat eyle...»

1060

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in Kabr-i Şerifinin yanında Hz. Ebû Bekir (RA) ile Hz. Ömer (RA)'in kabirleri mevcuddur. Mükellef; Allahü Teala (cc)'nın dini için her çeşit çileye katlanan ve cennet'le müjdelenen bu iki sahabiyi hürmet ve ta'zimle selâmlar. Daha sonra birkaç adım geri çekilir ve şu şekilde dua eder. (314)

---

(314) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 1, Sh: 266.

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا ضَجِيعَيْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَوَزِيرَيْهِ وَمُشِيرَيْهِ وَالْمُعَاوِنَيْنِ لَهُ عَلَى الْقِيَامِ فِي الدِّينِ
وَالْقَائِمَيْنِ بَعْدَهُ بِمَصَالِحِ الْمُسْلِمِينَ جَزَاكُمَا اللّٰهُ اَحْسَنَ
جَزَاءِ جِئْنَاكُمَا نَتَوَسَّلُ بِكُمَا اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ لِيَشْفَعَ لَنَا وَيَسْئَلَ
رَبَّنَا اَنْ يَتَقَبَّلَ سَعْيَنَا وَيُحْيِيَنَا عَلَى مِلَّتِهِ وَيُمِيتَنَا عَلَيْهَا
وَيَحْشُرَنَا فِي زُمْرَتِهِ

Mânası: Selâm her ikinizin üzerine olsun. Ey Allah (cc)'ın Resûlü'nün yanında yatmakta olan arkadaşları, vezirleri, istişare ehli ve yardımcıları!.. Siz ki İslâm'ın yayılmasında Resûl-i Ekrem (SAV)'e yardımcı oldunuz ve O'ndan sonra da, müslümanların işlerini yürüttünüz!.. Allahü Teala (cc) sizi mükâfatların en güzeli ile mükâfatlandırsın. Size geldik ki, sizin vesilenizle Allah (cc)'ın resûlü bize şefaat eylesin ve Resûl-i Ekrem (SAV) Allahü Teala (cc)'dan sa'y-ü gayretimizin kabulünü dilesin. İslâm üzere (Allahü Teala (cc)'nın dini) yaşamamızı ve ölmemizi istesin!.. Bizim O (SAV)'nun zümresinde bulunmamızı ve haşrolmamızı Allahü Teala (cc)'dan taleb buyursun!..»

1061

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in kabr-i şerifini ziyaret ettikten sonra, Bakıa mezarlığına gitmek müstehaptır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Orada bulunan şehidleri ve diğer mezarları ziyaret eder. Bilhassa Uhud'a gidib, Şehidlerin efendisi Hz. Hamza (RA)'yı ziyaret etmek gerekir. Bakîa kabristanında Hz. Abbas (RA)'ın, kubbesi ile Hz. Ali (RA)'nin oğulları Hz. Hasan (RA) ve Zeyne'l Abidin'i ve bunun oğlu Muhammed Bakır'ı ve onun oğlu Caferi's-Sadık'ı ziyaret eder. Sonra Mü'minlerin emiri Hz. Osman (RA)'ın kubbesi ile Resûl-i Ekrem (SAV)'in oğlu İbrahim (RA)'in kubbesini ve diğerlerini (Hanımlarının ve halasının mezarını, Sahabe-i Kiram'ın ve tabiûn'un mezarlarını) ziyaret eder. Sonra Hz. Fatıma (R. Anha)'nın Bakia'daki mescidinde namaz kılar. Uhud şehidlerini Perşembe günü ziyaret etmek müstehabtır. Ziyaretçi Uhud'da şu şekilde dua eder.

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ

Manası: **«Allahü Teala (cc)'nın selâmı üzerinize olsun!.. Siz ki sabrettiniz. Akıbet yurdu ne güzeldir. Allahü Teala (cc)'nın selâmı yine üzerinize olsun, mü'minler topluluğunun yurdunda olanlar. Şüphesiz ki biz Allahü Teala (cc)'nın izniyle size kavuşacağız.»**

Sonra âyete'l Kürsi'yi ve ihlâs sûresini okur. Mescid-i Kuba'ya Cumartesi günü gitmek müstehabtır. Peygamberimiz (SAV) efendimizin böyle yaptığı rivayet olunmuştur.» (315) hükmü kayıtlıdır. Esasen bu makamlarda mükellef içinden geldiği gibi dua edebilir.

Uhud'da yeryüzünün müstekbirleri ve Tağuti güçlerle cihad etmeye azmettiğini beyan etmek esastır. Medine'de bulunduğu süre içerisinde sürekli salavât getirmek güzeldir. Memleketine dönmek üzere olan mükellefin mescidi Nebeviyeye gidip iki rekat namaz kıldıktan sonra dua etmesi mustehabtir.

1062

• İbn-i Abidin: «Huzur-u Nebevi'den ayrıldığına üzülerek ağlar vaziyette oradan ayrılmalıdır. Nitekim Fetih'te beyan edilmiştir. Yine orada beyan edildiğine göre; sünnetlerden biri de yeryüzünde her yüksek yere çıktıkça tekbir getirmek ve;

آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ حَامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ
وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

«Dönüyoruz!.. Tevbe ettik, tevbekârlarız!.. Abidleriz!.. Rabbimize secde ve hamd edenleriz!.. Allahü Teala (cc) va'dinde durmuş, kuluna yardım etmiş, hizipleri yalnız başına kahretmiştir» demelidir. Bu hadis, Peygamber (SAV)'dan müttefekûn aleyh olarak rivayet edilmiştir.» (316) hükmünü beyan etmektedir.

---

(315) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 1, Sh: 267 (Not: Bu Mezarlar Vahhabiler tarafından tahrip edilmiştir. Şimdi Cennetü'l Baki bir tarla görünümündedir.)

(316) İbn-i Abidin - Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar - İst: 1983, C: 5, Sh: 246.

1063

• Hacc ibadetinden sonra «Kurban'ı» ele almamızın sebebi, vakit birliğidir. Molla Hüsrev «Udhiyye» babının girişinde: «Bu babın kitabû'l Hacc» ile olan ilgisi, udhiyye'nin hacc günlerinde kesilmesidir. Udhiyye kuşluk vaktinde kesilen hayvanın (Kurban'ın) ismidir. Zira nahr günlerinde (Kurban Bayramı'nda) kesilen hayvan, kuşluk vaktinde kesildiği için (Vaktin adı ile) «Udhiyye» olarak isimlendirilmiştir» (317) buyurmaktadır. Kurban; arapça bir kelime olup, (K-R-B) kökündendir. Lûgatta «Manen yaklaşmak, yakın olmak ve muşavir olmak» gibi manalara gelir. (318) İslâmi ıstılâhta; **«Allahü Teala (cc)'ya ibadet niyetiyle muayyen bir vakitte, hususi bir hayvanı kesmeye kurban denir»** (319) tarifi esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kurban kesiniz!.. Zira kurban babanız Hz. İbrahim (as)'in sünnetidir»** (320) buyurduğu bilinmektedir.

1064

• Kurban; Hz. Adem (as) ile birlikte başlıyan «Tevhid Mücadelesi»nin tarihine ait bir bayramdır. Mü'minlere Hz. İbrahim (as)'in ve Hz. İsmail (as)'in teslimiyetini hatırlatır. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz Efendimizin (SAV); Hz. İsmail (as)'ın soyundan geldiği bilinmektedir. (321) Şimdi Kurban vakıasını Kur'an-ı Kerim'den öğreneliim:

«(İbrahim): — Ey Rabbim, bana salihlerden (bir erkek evlât) ihsan

---

(317) **Molla Hüsrev - Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 265.**

(318) **İslâm Ansiklopedisi - İst: 1977 MEB Yay. C: 6, Sh: 1013-1014 (Kurban Maddesi).**

(319) **İmam-ı Kasani - El Bedaiû's Senai fi tertibi'ş Şerai - Beyrut: 1974, C: 5, Sh: 61, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 4, Sh: 70, Molla Hüsrev - A.g.e. C: 1, Sh: 265, Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400 C: 5, Sh: 291, Şerhü Damad - C: 2, Sh: 515, Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 232.**

(320) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty D. Marife Yay. C: 12, Sh: 8.**

(321) **Sahih-i Buhari - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 227, ayrıca Ez Zemahşeri - El Keşşaf - C: 4, Sh: 56.**

buyur (diye dua etti). Biz de ona (İbrahim'e) çok uysal bir erkek evlât müjdesi verdik. Artık o (erkek evlât, babası İbrahim'in) yanında koşmak çağına erince (babası) «Oğulcağızım dedi. Ben seni rüyamda kurban ederken görüyorum, bak artık ne düşünürsün». (Oğlu) Dedi ki: «— Sana Allahü Teala (cc) ne emretmişse, onu aynen yerine getir. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın»!.. Vaktaki bu suretle ikisi de (Allah'ın emrine) ram oldular. (İbrahim) Onu alnı üzere (kurban etmek için) yatırdı. Biz ona: «— Ya İbrahim, rüyana (sana vahyettiğimiz emre) sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız» diye nidâ ettik. Hakikat bu apaçık ve kat'i bir imtihandı. Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik. Sonra gelen (peygamberler ve ümmet)ler arasında ona (iyi bir ram) bıraktık.» (322)

1065

• Dikkat edilirse kat'i olan husus açıktır. Hz. İbrahim (as) Allahü Teala (cc)'nın emrine teslim olarak kendi öz oğlunu kurban etmeye, Hz İsmail (as) de Allah (cc) rızası için kurban olmaya razı olmuştur. Kurban kesmek için bıçağına sarılan her mükellef; bu mahiyeti iyi tefekkür etmelidir. Bilindiği gibi «Teşrık günlerinde alınan tekbirler»; Hz. İbrahim (as), Hz. Cebrail (as) ve Hz. İsmail (as)'in kurban anındaki tutumlarını ve teslimiyetlerini beyan etmektedir. (323)

1066

• İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ile İmam-ı Muhammed (rh.a); «Kurban kesmek hürr, zengin ve seferi halde bulunmayan her mü'min üzerine vaciptir» hükmünü beyan etmişlerdir. (324) Kur'an-ı Kerim'de: «Rabbin için namaz kıl ve kurban kes» (325) hükmü beyan buyurulmuştur. Kadı Beyzavi bu ayet-i kerime'de geçen «Venhar» hükmünün, nahr günlerinde kesileń kurbana delâlet ettiğini esas almıştır. (326) Müfessirlerden bir kısmı ise; bu ayet-i kerime'deki hitabın Resûl-i Ekrem (SAV)'e ait olduğunu beyan ederek, kurban hükmünün umumi olmadığını, hususiyet belirttiğini kaydetmişlerdir. Esasen bu ayet-i kerime'nin mücmel ol-

---

(322) Es Saaffat Sûresi: 100-108.

(323) Daha önce bu konu üzerinde durmuştuk!.. Bakınız Madde: 668.

(324) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 12, Sh: 8, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 232.

(325) El Kevser Sûresi: 2.

(326) Mecmuat'u't-Tefasir - İst: 1979, Çağrı Yay. C: 6, Sh: 584.

duğunu ve «Venhar» hükmünün birçok manalara gelebilir, bütün ülema kabul etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim ki kurban kesmeye mali kudreti bulunur da kesmezse, o kimse namazgâhımıza sakın yaklaşmasın»** 327) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerif'teki «Namazgâhımıza sakın yaklaşmasın» hükmünü esas alan Hanefi fükahası, «Mezhebte zahir olan rivayet, kurbanın vacip olduğudur» hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Yusuf (rh.a) indinde kurban kesmek «Sunnet-i Müekkede'dir (328)

1067

• Hz. Cebele b. Suleym'den rivayet edildiğine göre, bir kimse İbn-i Ömer (RA)'e kurban kesmenin vacip olup-olmadığını sormuştur. İbn-i Omer (RA) bu suale şu cevabı verir: **«Resûl-i Ekrem (SAV) ve bütün müslumanlar kurban kesmişlerdir».** Aynı kimse suali tekrar edince: **«— Anlamadın mı? Resûl-i Ekrem (SAV) ve bütün müslümanlar kurban kestiler»** buyurur. (329) İmam-ı Şafii (rh.a) Beyhaki'de yer alan; **«Hz. Ebû Bekir (RA) ile Hz. Ömer (RA), kendilerini görenler vacip olduğunu zannederler korkusuyla kurban kesmezlerdi»** haberini esas alarak, **kurbanın vacip değil, sünnet-i Müekkede olduğunu beyan etmiştir.** (330) **İmam-ı Malik (rha.) ve Imam-ı Ahmed (rh.a) indinde de kurban vacip değil, sünnettir.** Dolayısıyle bir mükellef kurban keserse sevap kazanır, ancak kesmezse günahkâr olmaz. Hanefi fükahası; **«kurbanın vücûbunun şartlarına haiz olan bir mükellef, kurban kesmezse günahkâr olur»** hukmünde müttefiktir. İbn-i Omer (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV) Medine'de kaldığı on yıllık zaman içerisinde, her yıl kurban kesmiş, hiç terk etmemiştir. (331) Ayrıca Hz. Zeyd b. Erkam (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te sahabe-i kiram: **«— Ya Resulullah, bu kurbanlar nedir?»** sualini tevcih etmiştir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV), **«Babanız Hz. İbrahim (as)'in sünnetidir»** buyurmuştur. Sahabe-i kiram: **«— Bize kurban kestiğimizden dolayı ne kadar mükâfat vardır?»** diye sordular.

---

(327) İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1318, D. Sadr Mtb. C: 8, Sh: 66, ayrıca Süneni İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1041, Had. No: 3123.

(328) İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 12, Sh: 8, ayrıca İmam-ı Merginani - A.g.e. C: 4, Sh: 70.

(329) Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 92, Had. No: 1506, K. Edahi: 11.

(330) İmam-ı Şafii - El Ümm C: 2, Sh: 189, ayrıca İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 12, Sh: 8-9.

(331) Sünen-i Tirmizi - C: 4, Sh: 92 Had. No. 1507.

Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Her kılına mukabil bir sevab vardır**» (332) cevabını verdi. Sonuç olarak Resûl-i Ekrem (SAV) Medine'de her yıl mutlaka kurbanı kesmiş ve mü'minlere de kesmelerini tavsiye buyurmuştur.

KURBAN KESMEK KİMLERE VACİBTİR? (VÜCÛBUNUN ŞARTLARI)

1068

• Hanefi fükahası: «Hür, bâliğ, zengin ve mukim olan müslümana; kendisi ve küçük çocukları için kurban bayramında, kurban kesmek vaciptir. Seferi olanlara ve fakirlere vacip değildir» (333) hükmünde ittifak etmiştir. Şurası muhakkaktır ki; kurban kesmek bir ibadettir. Dolayısıyle bir kimseye kurbanın vacip olabilmesi için, o kimsenin müslüman olması şarttır. Zira kâfir ibadete ehil değildir. «Hürriyet»; mala tam manasıyla sahip olabilmek için gereklidir. Çünkü köle'nin mülk edinme hakkı yoktur. Esaret altındaki müslümanlara da kurban vacip değildir. Gerek kurbanı elde etme, gerekse hakkı ile edâ etmek için «Mukim» olma şartı aranır. Seferi olan kimse, birçok meşakkatle karşı karşıyadır. «Zenginliğe» gelince!.. Sadaka-i Fıtr'ı vacip kılan zenginlik, kurbanı da vacip kılar. Dolayısıyla Kurban; «Havaic-i asliyesinden fazla, nisab miktarı mala sahip olan hürr, müslüman ve mukim olan kimseler üzerine vaciptir.» (334)

KURBAN'IN EDASININ ŞARTI VE RÜKNÜ

1069

• Hz. Aişe (R. anha) Validemizden rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur: «**İnsanoğlu Kurban Bayramında Allah katında kan akıtmaktan daha sevimli bir ibadet yapamaz. Kurbanlık hayvanlar kıyamet gününde boynuzları, tırnak ve üzerlerindeki kıllarıyla (Allah (cc)'ın huzuruna) geleceklerdir. Mükellef (Kurban keserken veya kesilirken) kan yere düşmeden Allah (cc) katında yüksek bir mevkie çıkar.**»

---

(332) Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1045, Had. No. 3127 (Edahi/3).

(333) Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 232-233, ayrıca İmam-ı Kasani - El Bedâi'u's Senai - Beyrut: 1974, C: 5, Sh: 64.

(334) İmam-ı Serahsi - El Mubsut - Beyrut: ty C: 12, Sh: 8, ayrıca İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 5, Sh: 61, Şeyh Nizamüddin ve heyet - El Feteva-i Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 5, Sh: 291-292.

(335) Kurbanın sebebi; zilhicce'nin onuncu (Nahir) günün fecrinin doğuşudur. (336) Yani vakit, kurbanın edasının şartıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kurban bayramı üç gündür. Birinci günü en faziletlisidir»** (337) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası: «Kurban; zilhicce'nin onuncu günü fecrin doğuşundan itibaren üç gün içerisinde kesilir. Üçüncü günün akşamından sonra kesmek caiz değildir» (338) hükmünde ittifak etmiştir. Bu sürenin dışında vacip olan kurban kesilemez. Kurban'ın rüknü; kesilmesi caiz olan hayvanı kesmektir. (339)

1070

• «Bayramın ilk günü, tan yeri ağarmadan önce kurbanların kesilmesi caiz değildir» (340) hükmünde icma hasıl olmuştur. Enes b. Malik (RA)'den rivayet edildiğine göre; **«Bir kimse kurban bayramında namaz kılınmadan önce kurban kesmiş. Resûl-i Ekrem (SAV) o kimseye, yeniden kurban kesmesini emretmiştir.»** (341) Yine Cündeb El Beceli, Esved b. Kays'dan aynı mahiyette rivayette bulunmuştur. Hanefi fükahası; «Kurban kesmenin vakti, bayramın birinci günü fecr-i sadık'ın doğması ile girer. Fakat şehir halkı için; İmam'ın bayram namazını kıldırmasına kadar, kesmek caiz değildir. Bayram namazı kılınmayan yerlerde (Köy'lerde) namaz vaktinden önce (Fecr-i Sadık'dan sonra) kesilmesi caizdir» (342) hükmünde müttefiktir.

HANGİ HAYVANLAR KURBAN OLARAK KESİLEBİLİR?

1071

• Kurbanlık hayvanlar şunlardır: Deve, sığır, manda, koyun ve keçi!..

---

(335) **Sünen-i İbn-i Mace - C: 2, Sh: 1045, ayrıca Sünen-i Tirmizi.**
(336) **İbn-i Hümam - Fethû'l Kadir - Beyrut: 1318, D. Sadr Mtb. C: 8, Sh: 66.**
(337) **İmam-ı Serahsi - A.g.e. C: 12, Sh: 9.**
(338) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuaû'l Enhur fi mülteka El Ebhur (Şerhu Damad), Beyrut: ty D. İhya Yay. C: 2, Sh: 518. Ayrıca İmam-ı Kasani - A.g.e. C: 5, Sh: 65.**
(339) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 266.**
(340) **Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. El Münzir - Kitabü'l İcma - Ank: 1983, Sh: 40.**
(341) **Sünen-i İbn-i Mace - İst. 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1053 Had. No: 3151-3152.**
(342) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi Şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 65.**

Molla Hüsrev: «Kurban, her mükellef için bir koyundur. Bir mükellef için, bir koyundan daha azı ile caiz olmaz. Yine bir kişiden, yedi kişiye kadar bir deve veya bir sığırdır. Kıyâs; bütün kurbanlık hayvanların ancak bir kişiden caiz olması noktasındadır. Zira kan akıtmak, bir tek kurbet (ibadet) hükmündedir. Bu ise cüzlere ayrılmayı kabul etmez. Ancak biz kıyası, Sahabe-i Kiram'dan gelen kaville (Eser'le) terkediyoruz. Bu eser Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilmiştir: Hz. Cabir (RA): **«Resûl-i Ekrem (SAV) ile beraber bir sığırı yedi kişi; bir deveyi de, yine yedi kişi için kurban ederdik»** buyurmuştur. Koyun hakkında nass bulunmadığı için, kıyasın aslı üzere kalmıştır» (343) hükmünü beyan etmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sığır yedi kişi için, deve de yedi kişi için kesilir»** (344) buyurduğu bilinmektedir. Sonuç olarak; bir koyun veya keçi; bir kişiden fazlası için kesilemez. Zira burada ortaklık sözkonusu değildir. Deve, Manda veya Sığır; bir kişi için kesilebileceği gibi; iki, üç, dört, beş, altı veya yedi kişi için kesilebilir. Ortakların sayısının tek veya çift olmasının herhangi bir mahzuru yoktur. Ancak Kurban'a iştirak eden hisse sahiplerinden birisi müslüman değilse veya ibadet kasdı ile değil de, «Et niyetiyle» iştirak ederse, kesilen kurban batıl olur. (345) Diğer ortakların yeniden kurban kesmesi gerekir.

KURBAN'DA BULUNMASI GEREKEN VASIFLAR

1072

• Kurbanlık hayvanların yaşı ile ilgili olarak Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İki yaşına girmiş (Müsinne) hayvandan başkasını kesmeyiniz. Eğer iki yaşına girmiş hay-**

---

(343) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1. Sh: 266.**

(344) **Sünen-i Ebû Davud - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 232, K. Edahi: Bab: 5.**

(345) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuaü'l Enhur fi Mülteka El Ebhur (Şerhu Damad - Beyrut: ty D. İhya Neşri C: 2, Sh: 517, ayrıca Molla Hüsrev -A.g.e. C: 11, Sh: 270. (Not: Şurası muhakkaktır ki kurban bir ibadettir. Dolayısıyle, ibadete ehil olmak şart olduğu gibi, niyyet sahibi olmak da şarttır. Nitekim Molla Hüsrev: «Eğer yedi keşiden biri kâfir olursa veya et niyetiyle iştirak ederse kurban sahih olmaz. Çünkü kâfir, kurbana ehil değildir. Ete ortak olma kasdı da, kurbet'e (ibadete) aykırıdır» buyurmaktadır. Günümüzde bu hassasiyet hemen hemen kaybolmuştur. Bilhassa «et elde etme» niyetiyle kurbana iştirak edenlerin sayısı çoğalmıştır. Ayrıca İslâm'ı reddeden bir-çok ideolojiye itikad eden kimseler, adet olarak kurban kesmekte veya kurban'a ortak olmaktadırlar. Bu hususta çok titiz davranmak gerekir.)**

van bulamazsanız, bu durumda «Cezae» halindeki koyunu kurban olarak kesiniz» (346) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Kurbanlık hayvanın yaşı için seniyy kâfidir. Seniyy; koyundan bir yaşını tamamlayıp ikisine giren, Sığır'dan iki yaşını tamamlayıp, üç yaşına giren, Deve'den de beş yaşını tamamlayıp, altı yaşına giren hayvandır» (347) hükmünde müttefiktir.

1073

• Molla Hüsrev: «Deve'den, Sığır'dan ve koyun'dan «Seniyy» ve «Seniyy'den» ziyade olanların kurban edilmesi sahihtir. Seniyy; Deve'den beş, Sığır'dan iki ve Koyun'dan bir yaşında olanına verilen isimdir. Netice olarak; «Seniyy» ve «Seniyy'den» ziyade olanların hepsinden udhiyye (Kurban) caizdir. Altı aylık kuyruklu koyundan da sahih olur. Kuyruğu olan koyuna (Da'n) denir. Altı aylık koyuna «Cezae'de» denilmiştir. Gösterişli olan altı aylık kuyruklu koyundan Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Siz senaya (Seniyy) ile kurban kesin. Ancak sizden biriniz tokludan altı aylığını (Cezae'yi) kurban edebilir» kavli sebebiyle sahih olur» (348) hükmünü beyan etmektedir. Sonuç olarak; kurbanlık için «Seniyy» ve «Seniyy'den» ziyade olan hayvanlar, tercih edilmelidir. Sadece koyundan «Cezae»; gösterişli olmak ve annesinden farkı bulunmamak şartıyla sahihtir. (349)

1074

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Dört hayvan kurban olmaz. Bunlar; körlüğü zahir olan kör hayvan, hastalığı belli olan hasta hayvan, topallığı zahir olan topal hayvan ve Mezbahaya (kesileceği yere) gidemeyecek derecede zayıf olan hayvan» (350) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «İki veya bir gözü kör, kulağı veya kuyruğunun tamamı veya co-

---

(346) Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1049, Had. No: 3141.

(347) İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 12, Sh: 9, ayrıca İmam-ı Merginani - El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi - Kahire: 1965, C: 4, Sh: 71, Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman - Mecmuau'l Enhur fi Şerhi Mülteka El Ebhur (Şerhu Damad) Beyrut: ty C: 2, Sh: 519.

(348) Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkâm fi şerhi Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 270.

(349) Şeyh Nizamüddin ve Heyet - El Feteva-ı Hindiyye - Beyrut: 1400, C: 5, Sh: 298.

(350) Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 85-86, K. Udhiyye bab: 5, ayrıca Sünen-i İbn-i Mace - C: 2, Sh: 1050.

ğu kesik, kurban edileceği yere kadar yürümeye gücü yetmeyen hasta veya zayıf hayvanların kurban edilmesi sahih değildir» (351) hükmünde müttefiktir. Dolayısıyle kurban edilecek hayvanların bütün azalarının sağlam olması esastır. Ancak boynuzu olmayan, hadım (iğdiş edilmiş, burulmuş) olan ve uyuz hastalığı bulunan hayvanın kurban edilmesi sahihtir. Zira bu hallerin; kurbanın etine herhangi bir zararı sözkonusu değildir. Elbette en güzeli; her türlü ayıbtan salim olan hayvanların kurban edilmesidir. Mü'minler kurban için hayvan satın alırken, bu vasıflara dikkat etmelidirler.

KURBAN'IN ETİ VE DERİSİ

1075

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in ilk dönemlerde kurban etinin üç günden fazla saklanılmasını yasakladığı bilinmektedir. Nitekim İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur: **«Sizden hiç kimse, kurbanının etinden üç günden fazla yemesin.»** (352) Daha sonra bu yasak kaldırılmıştır. Süleyman b. Büreyde (RA)'den rivayet edilen Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV): **«Zenginlerin, fakirlere genişlik sağlaması için kurbanın etinden üç günden fazla yemelerini yasaklamıştım. Bundan sonra yeyin, yedirin ve saklayın»** (353) buyurmuştur. Yine Seleme İbn-i Ekva (RA)'den rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV) bu hususu şu şekilde izah buyurmuştur: «Nebi Sallallahü Aleyhi ve Sellem, bayram hutbesinde: **«Sizden her kim kurban keserse (Bayramın) üçüncü (gece) sünden sonra evinde kurban etinden bir şey bulunduğu halde sabahlamasını»** buyurdu. Ertesi sene hulûl edince Ashab: **«— Yâ Rasula'llah!.. (Kurban etini) geçen sene yaptığımız gibi mi dağıtacağız?»** diye sordular. Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle cevab verdi: **«Bu yıl (kendiniz) yeyiniz, (Müsafirlere ve fukaraya) yediriniz, (Ailenize) azık da ediniz. Çünkü geçen sene halk arasında geçim zorluğu vardı. İstedim ki, fakir halka yardımda bulunasınız.»** (354)

---

(351) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 234-235, ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet - A.g.e. C: 5, Sh: 299.**

(352) **Sahih-i Müslim - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1560, K. Udhiyye: 5 Had. No: 1970, ayrıca Sünen-i Tirmizi ve Sünen-i Nesai.**

(353) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 140-, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1055, ayrıca Sünen-i Ebû Dâvud, Sünen-i Tirmizi ve Sünen-i Nesai.**

(354) **Abdi'l Latifi'z Zebidi - Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi - Ank: 1973 (3 bsm) C: 12, Sh: 34, Had. No. 1886.**

1076

• Hanefi fükahası: «Kurban kesen mükellef; kurbanın etinden kendisi yer, müsafirlere ve fukaraya ikram eder, ve kavurma yapıp saklayabilir. Kurban etinin üçte birinden eksik olmamak şartıyla fakirlere tasadduk edilmesi müstehabtır» (355) hükmünde müttefiktir.

1077

• Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Ali (RA)'ye hitaben kurbanlığın etini, derisini, yularını ve çulunu fakirlere tasadduk etmesini emrettiği bilinmektedir. (356) Yine bir Hadis-i Şerif'te: **«Kim kurban derisini satarsa, kurbanı makbul değildir»** (357) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fükahası: «Mükellef, kurbanın derisini ya tasadduk eder veya kendisi ev eşyası olarak kullanır.» (358) hükmünde müttefiktir. Dolayısıyle bu hususta titizlik göstermek şarttır. İslâmi esaslara göre kurulmamış herhangi bir müesseseye «Kurban Derileri» verilemez.

KURBAN'LA İLGİLİ DİĞER MESELELER

1078

• Hz. Hunneş (RA)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: **«Hz. Ali (RA)'yi iki koç keserken gördüm ve ona: «— Bunlar nedir?» diye sordum. Hz. Ali (RA): «— Resûl-i Ekrem (SAV) bana kendisi için kurban kesmemi vasiyyet etmişti, işte ben onları kesiyorum»** buyurdu. (359) İslâm Ülemâsı; herhangi bir mükellef, ölüm anında kendisi için kurban kesilmesini vasiyyet ederse, onun adına kurban kesilmesi caizdir» hükmünde müttefiktir.

1079

• **AKİKA KURBANI:** Önce «Akika» kelimesi üzerinde duralım. Çocuğu ilk defa tıraş etmeye «Akk»; çocuğun ilk saçlarına da, «Akika» denir.

---

(355) **Şeyh Abdülgani El Meydani - El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 236, ayrıca Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhi'l Gureri'l Ahkâm - İst: 1307, C: 1, Sh: 270.**

(356) **İbn-i Hümam - Fethü'l Kadir - Beyrut: 1315 D. Sadr Mtb. C: 2, Sh: 325.**

(357) **El Münziri - Et Tergib ve't Terhib - Kahire: 1388 (3 bsm) C: 1, Sh: 156.**

(358) **İmam-ı Serahsi - El Mebsut - Beyrut: ty C: 12, Sh: 14, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani - A.g.e. C: 3, Sh: 237 (Not: «Kurban Derileri» mevzûu her yıl tartışmalara konu olmaktadır. Bunun sebebi, bazı kuruluşların «Kurban Derilerini» ticari bir meta olarak ele almalarıdır. Mü'minler kurban derilerini ya tasadduk etmek veya kendileri ev eşyası olarak kullanmak durumundadırlar. Eğer mükellef kurban derisini satarsa, bedelini fakir - fukaraya tasadduk etmek borcundadır.)**

(359) **Sünen-i Ebû Davud -İst: 1401, Çağrı Yay. C: 3, Sh: 227-228, Had. No. 2790.**

İslâmî ıstılâhta: «Çocuğun doğumundan yedi gün sonra başındaki tüyleri tıraş edib, adını koyduktan sonra Allahü Teala (cc)'ya şükür için kesilen kurbana «Akika kurbanı» denir. Hz. Aişe (R. Anha) Validemiz: **«Resûl-i Ekrem (SAV) bize erkek çocuklar için iki, kız çocukları için de bir koyun «Akika» kesmemizi emretti»** (360) buyurmuştur. Akika, tetavvû (Nafile) olan bir kurbandır. Resûl-i Ekrem (SAV) bizzat kesmiş ve kesmeleri için mü'minleri teşvik etmiştir. Nitekim bir hadis-i şerif'te: **«Erkek çocuğu için akika kurbanı kesilmelidir. Onun için kan akıtarak gelecek belâları defedin»** (361) buyurulmuştur. Akika kurbanı çocuğun doğumunun 7.nci gününde kesilmelidir. Eğer bu mümkün olmazsa 14.ncü veya 21.nci günleri de kesilebilir.

1080

• Resûl-i Ekrem (SAV) cahiliyye döneminde araplar arasında yaygın olan «Atire ve Fer'a» kurbanlarını kaldırmıştır. «Atire»; receb ayına saygı için kesilen kurbana verilen isimdir. «Fer'a» ise; deve, koyun ve keçinin ilk doğurdukları yavruya verilen isimdir. (362) Cahiliyye döneminde araplar; bu ilk yavruyu, putlar önünde keserlerdi. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Artık Fer'a ve Atire kurbanları yoktur»** (363) emrini vererek bunları neshetmiştir.

1081

• İster bir şarta bağlı olsun, ister olmasın Allahü Teala (cc)'nın rızası için kesilmek üzere nezredilen (Adanan) kurbanı kesmek vacibtir. (364) Muayyen nezr (Adak) yapan kimse; nahr (Bayram) günleri içerisinde nezrini yerine getiremezse, kurbanlık hayvanı diri olarak tasadduk eder. (365) Vücûbunun şartlarına haiz olan kimse de; kurbanı, (Nahr günlerinde) kesemezse, tasadduk etme durumundadır. Kurban kesecek olan mükellefin; kurbanını bizzat kendisinin kesmesi efdaldir. (366)

---

(360) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1056, Had No. 3163, ayrıca Sünen-i Tirmizi.**

(361) **Sünen-i Tirmizi - İst: 1401, Çağrı Yay. C: 4, Sh: 97-98, K. Udhiyye: 17, Had. No. 1515.**

(362) **Asım Efendi - Kamûs Tercemesi - İst: 1305, C: 3, Sh: 355.**

(363) **Sünen-i İbn-i Mace - İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2, Sh: 1058 Hd. No. 3169.**

(364) **Daha önce Nezr (Adak) üzerinde durmuştuk. Bakınız Madde 842, 843, 844.**

(365) **Molla Hüsrev - Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam - İst: 1307, C: 1, Sh: 268.**

(366) **Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab - Beyrut: 1400, C: 3, Sh: 236.**

KİTAP'TA GEÇEN SÜRE VE ÂYET-İ KERİME'LERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

(*Dikkat :* Fihrist hazırlanırken sahife değil, madde numaraları esas alınmıştır. Sürelerin baş tarafında bulunan; parantez içerisindeki rakamlar, Kur'ân-ı Kerim içerisindeki sıra numaralarıdır.)

Sûre'nin Adı :	Kitapta geçen Âyet Numarası :	Madde No :
— A —		
(33) el-Ahzâb	39	170
el-Ahzâb	62	33
el-Ahzâb	72	711
(3) Âl-i İmrân	2	152
Âl-i İmrân	7	30
Âl-i İmrân	19	104
Âl-i İmrân	26	154
Âl-i İmrân	52	101
Âl-i İmrân	78	187
Âl-i İmrân	85	104
Âl-i İmrân	97	209, 938, 951
Âl-i İmrân	139	777
Âl-i İmrân	159	219
Âl-i İmrân	169-170	707
Âl-i İmrân	195-197	760
(29) el-Ankebût	8	148
el-Ankebût	45	399
(7) el-A'râf	73	164
el-A'râf	157	55
el-A'râf	179	19
el-A'râf	204	475
— B —		
(2) el-Bakara	8	114
el-Bakara	14	184
el-Bakara	29	270, 899
el-Bakara	87	164
el-Bakara	132	101
el-Bakara	136	126
el-Bakara	150	439
el-Bakara	154	707
el-Bakara	158	989
el-Bakara	173	275
el-Bakara	183	792, 824
el-Bakara	184	796, 824, 832
el-Bakara	185	57, 802
el-Bakara	193	729,
el-Bakara	196	1016, 1019, 1047
el-Bakara	213	7, 185
el-Bakara	217	228
el-Bakara	222	330, 387
el-Bakara	224	770
el-Bakara	238	410
el-Bakara	253	174
el-Bakara	256	104, 717
el-Bakara	258	171
el-Bakara	267	918
— C —		
(72) el-Cin	1-2	182
el-Cin	18	560
(6) el-Cum'a	9	629
— E —		
(6) el-En'âm	17	154
el-En'âm	33	169

Sûre'nin Adı:	Kitapta geçen Âyet Numarası:	Madde No:
el-En'âm	101	133
(21) el-Enbiyâ	21	136
el-Enbiyâ	22	136
el-Enbiyâ	47	199
(7) el-Enfâl	11	335
el-Enfâl	30	764
el-Enfâl	42	162
el-Enfâl	61	778
el-Enfâl	65	788
el-Enfâl	69	785
el-Enfâl	72	715, 733
el-Enfâl	175	153

— F —

(35) el-Fâtır	15	138, 148
(48) el-Feth	17	771
(25) el-Fürkân	58	152

— H —

(22) el-Hacc	7	168
el-Hacc	27	939
el-Hacc	29	842
el-Hacc	39	768
el-Hacc	75	156
(69) el-Hakka	19-25	199
el-Hakka	44-48	169
(59) el-Haşr	9	767
(15) el-Hicr	9	189
el-Hicr	90-93	748
el-Hicr	99	256
(11) Hûd (a.s.)	6	210
Hûd (a.s.)	120	758

— İ —

(112) el-İhlâs	1	146
el-İhlâs	1-4	134
(84) el-İnşikak	10	199
(17) el-İsrâ	11	199
el-İsrâ	15	173
el-İsrâ	27	184
el-İsrâ	73	172
el-İsrâ	95	161

— K —

(97) el-Kadr	1-5	839
(50) Kaaf	33	154
(54) el-Kamer	52-53	205
(28) el-Kasas	32	164
el-Kasas	59	173
el-Kasas	68	138
(18) el-Kehf	29	718
(108) el-Kevser	1	200
el-Kevser	2	1066

— M —

(5) el-Mâide	6	284, 310, 323, 351, 437
el-Mâide	41	114
el-Mâide	90	262
el-Mâide	95	1036
el-Mâide	96	1042
(19) Meryem	77-80	756
(47) Muhammed	33	818
(74) Müddessir	11-26	747
(67) el-Mülk	67	184
(40) el-Mü'min	185	121
(23) el-Mü'minûn	5-7	328
el-Mü'minûn	16	198
el-Mü'minûn	17	153
el-Mü'minûn	91	135, 146

— N —

(16) en-Nahl	43	439
en-Nahl	17-18	257, 401
en-Nahl	36	100, 160, 254
en-Nahl	43	342
en-Nahl	77	154
en-Nahl	106	233

Sûre'nin Adı	Kitapta geçen Âyet Numarası	Madde No
en-Nahl	116	266
(53) en-Necm	3-4	39, 173
(4) en-Nisâ	37-38	870
en-Nisâ	51-52	108
en-Nisâ	59	212
en-Nisâ	75	715
en-Nisâ	76	254, 717
en-Nisâ	78	21, 156
en-Nisâ	83	49
en-Nisâ	98	732
en-Nisâ	101-102	482, 677
en-Nisâ	103	404
en-Nisâ	115	43
en-Nisâ	136	193
(4) en-Nisâ	164	167
en-Nisâ	165	163
(24) en-Nûr	45	154

— R —

(55) er-Rahmân	27	146
(30) er-Rûm	50	154

— S - Ş —

(37) es-Saffât	100-108	1064
(42) eş-Şûrâ	11	150
eş-Şûrâ	38	219
eş-Şûrâ	51	191

— T —

(20) Tâhâ	112	118
(66) et-Tahrîm	6	176
(65) et-Talâk	11	117
(9) et-Tevbe	5	770
et-Tevbe	13-14	769
et-Tevbe	29	725
et-Tevbe	30	134
et-Tevbe	34-35	857
et-Tevbe	36	714
et-Tevbe	38-39	721
et-Tevbe	40	768
et-Tevbe	41	776
et-Tevbe	60	880
et-Tevbe	65-66	236
et-Tevbe	70	164
et-Tevbe	107	561
et-Tevbe	108	279, 396, 562
et-Tevbe	122-123	774
et-Tevbe	128	162

— V —

(56) el-Vâkıâ	79	28, 319

— Y —

(36) Yâsîn	79	198
Yâsîn	82	158
(10) Yûnus	72	191
Yûnus	84	101, 126
Yûnus	99	718
(12) Yûsuf	53	400
Yûsuf	87	243

— Z —

(51) ez-Zâriyat	35-36	126
ez-Zâriyat	56	252
(39) ez-Zümer	7	208
ez-Zümer	62	133

(NOT : Eser'de geçen Hadîs-i Şerîf'lerin fihristi ikinci cildin sonunda yer alacaktır.)

KİTAP'TA GEÇEN İSTİLÂHLARIN FİHRİSTİ

(Dikkat : Fihrist hazırlanırken sahife değil, madde numaraları esas alınmıştır. Istılâh'ın karşısında bulunan parantez içerisindeki rakamlar, madde'lere aittir.)

— A —

Abd: (252)
Adak: (843)
Âhiret: (192)
Akıl: (262)
Akika: (1079)
Atîre: (1080)
Azimet. (273)

— B —

Bağy: (790)
Bakar: (903)
Bâliğ: (263)
Bekâ: (147)

— C - Ç —

Cihad: (712)
Cinn: (106)
Çelenk: (704)

— D —

Dar: (751)
Dârü'l-İslâm: (731, 732, 733, 734)
Dârü'n-Nedve: (97, 742, 745, 765)
Dârü'ş-Şirk: (741)
Demokrasi: (220)
Dırar mescidi: (561, 562, 563)
Din: (96, 97, 98, 99)

— E —

Ecel: (211)
Ehl-i bid'at: (90)
Ehl-i kıble: (91, 251)
Ehl-i sünnet: (89)
Ehliyet: (1)
Eman: (780)
Emanet: (1, 170, 711)

— F —

Farz: (265)
Fer'a: (1060)
Fetanet: (171)
Fıkıh: (19, 20, 21, 22, 23)
Fidye (832, 833)

— G - H —

Gusül: (322)
Habes: (390)
Hacc: (937)
Hades: (390)
Halk. (206)
Haram: (266)
Havz: (200)
Hayız: (379)
Hedy: (1052)
Hicret: (760, 761, 766)

— I - İ —

Iskat-ı Salât: (604, 605)
İbadet: (253)
İcma: (42, 43)
İctihad: (60, 61, 62)
İhram: (971)
İhsar: (1046)
İhtilâf: (80, 81, 82, 83)
İlim: (9, 153)
İman: (113)
İmamet: (483, 212-223)
İrade: (155)
İrtidat: (226)
İslâm: (124)
İsmet: (172)
İstihsan. (57)
İstislah: (55)
İstita'at: (207)
İ'tikâf: (846)

— K —

Kader: (203)
Kâhin: (243)
Kaza: (203)
Keffaret: (841)
Kelâm binefsihi: (157)
Kesb: (206)
Kıdem: (149)
Kıyam: (148)
Kıyas: (48, 49, 50)
Kitap: (25, 26, 27)
Kudret: (154)
Kurban: (1054)
Küfür: (224)

— M —

Mekrûh: (272)
Melek: (176)
Mesbûk: (511)
Mesh: (365)
Mevlid: (693)
Mikat: (965)
Misak: (1, önsöz)
Mizan: (199)
Murabıt: (720)
Mübâh: (270)
Müdrik: (510)
Müellife-i kulûb: (888)
Müstehab: (269)
Müfsid: (271)

— N —

Nâfile: (579)
Nebi: (166)
Necâset: (390)
Nezr: (842)
Nifas: (383)

— O - Ö —

Oruç: (791)
Örf ve âdet: (56)
Öşür: (919)

— R —

Resûl: (166)
Ribat: (730)
Rikaz: (915)
Ruhsat: (273, 274, 275, 276, 277)
Rü'yet-i hilâl: (802, 803, 804, 805, 806)

— S —

Sadaka-i fıtr: (928)
Sahur: (799, 800)
Saime: (900)
Sanem: (229)
Savm: (791)
Sefer: (619)
Sem'i: (156)
Sıdk: (169)
Sıfat-ı selbiyye: (145)
Sırat: (201)
Sünnet: (32, 268)

— Ş —

Şehid: (707)
Şeytan: (184)
Şirk: (225)

— T —

Tağut: (254)
Taharet: (360)
Ta'ziye: (702)
Tebliğ: (173)
Tekvin: (158)
Temettü: (1011)
Teravih: (592)
Tertib: (599)
Tevhid-i İradi: (146)
Teyemmüm: (360)
Tilâvet: (610)

— V - Y - Z —

Vacib: (267)
Vahdaniyet: (146)
Vahy (vahiy): (190)
Vatan-ı asli: (623)
Vatan-ı ikamet: (623)
Vergi: (877)
Vesen: (229)
Vesk: (921)
Yevm-i şek: (807, 808)
Zekât: (854)